ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,,

Βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1944

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐμφανίζον τὸν εἰκοστὸν τόμον τῶν «Θρακικῶν» δικαιοῦται, νομίζομεν, νὰ ὑπερηφανεύεται, καθότι εἶναι ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὸ μόνον περιοδικὸν τοῦ εἴδους του, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν εἰς τὸ διάστημα 17 ἐτῶν νὰ παρουσιάσῃ εἴκοσι ὁλοκλήρους τόμους μετὰ δύο παραρτημάτων, τοῦ ἑνὸς τοῦ Γ΄ τόμου ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν τοῦ ἄλλου· σπάνια ἄλλως τε εἶναι καὶ τὰ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος περιοδικὰ τὰ συμπληρώνοντα εἰκοσαετίαν.

Οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» δὲν εἶναι ἐπιστήμονες, ἀλλ' οὔτε θεράποντες τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ πόθος πρὸς περισσυλλογὴν καὶ διάσωσιν παντὸς ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν πολυπαθῆ Θράκην, τοὺς ἔκαμεν νὰ ἀποφασίσωσιν τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τὸ 1928 εἰς 4 τεύχη ἐκδοθέντα ἀνὰ δύο, μὲ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Χρίστου Τσούντα καὶ Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στίλπωνος Κυριακίδου καὶ τοῦ ἐπίσης καθηγητοῦ κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου, ὅστις εἶχε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς συντάξεως μέχρι τοῦ τετάρτου τόμου. Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ΄ τόμου εἶχεν ὁ μακαρίτης πρώην Γυμνασιάρχης Τρύφων Εὐαγγελίδης. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου ἐπιμελοῦνται αὐτῶν οἱ σχόντες καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως οἵτινες καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀποταμιεύοντες πᾶν ὅτι σχετιζόμενον μὲ τὴν Θράκην ὑπάρχει κίνδυνος νὰ λησμονηθῇ καὶ ἀπολεσθῇ, ἐμφανίζουν τὸ περιοδικὸν μὲ ὕλην ἐνδιαφέρουσαν, ὅπως χρησιμεύσουν ὡς πηγαὶ εἰς τὸ μέλλον διὰ τοὺς ἐπι-

στήμονας οἵτινες θὰ ἤθελαν νὰ ἀπασχοληθῶσιν εἰδικῶς τόσον διὰ τὴν ἱστορίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν λαογραφίαν καὶ ἐν γένει πᾶν ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν Θράκην· ἄλλοις βεβαίως ἀπόκειται νὰ κρίνωσι τὸ ἔργον αὐτῶν.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον εὐχαριστεῖ πάντως τοὺς ὁπωσδήποτε συντελέσαντας εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» εἴτε διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς· θεωρεῖ καθῆκον νὰ κάμῃ μνείαν τῶν ἀειμνήστων συνεργατῶν αὐτοῦ τῶν Μητροπολιτῶν Μαρωνείας Ἀνθίμου Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου καὶ πρώην Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, τῶν Ἀκαδημαϊκῶν Χρίστου Τσούντα, Γεωργίου Χατζηδάκη, Δημητρίου Καμπούρογλου, Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ Μανουὴλ Γεδεών, τῶν καθηγητῶν Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου, Παύλου Καρολίδου, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου, Β. Α. Μυστακίδου, Δ. Λάμψα, Χρήστου Δρακοντίδου, N. Jorga καὶ τοῦ ἀλησμονήτου Κοσμᾶ Μυρτίλου Ἀποστολίδου, τοῦ ὁποίου αἱ σοφαὶ μελέται δὲν ἔλειψαν ἀπό οὐδένα τόμον τῶν «Θρακικῶν», τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντοπούλου, τῶν διδασκάλων Μένου Φιλήντα, Κ. Παπαϊωαννίδου. Εὐαγγέλου Σαβραμῆ, Δημ. Χατζηπαναγιώτου καὶ τοῦ πολυτίμου συνεργάτου εἰς τὰ λαογραφικὰ Κλεισθένους Χουρμουζιάδου ὡς καὶ τῶν ἀειμνήστων Βασ. Ἀριστοβούλου, Ἀπ. Δοξιάδου, Γ. Κωνσταντινίδου, Δημ. Λουκοπούλου, Θεοδ. Μακρίδου, Θρ. Πηλείδου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλη καὶ Ἀντ. Σταμούλη καὶ τοῦ ἐπιμεληθέντος τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν ἀλησμονήτου Ἀργύρη Κόρακα.

Τὰ «Θρακικὰ» περιέλαβον εἰς τὰς 8.500 περίπου σελίδας των διαφόρους μελέτας καὶ λαογραφικὴν ὕλην. Εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου ἐπισυνάπτεται πίναξ περιλαμβάνων τὰ περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν συγγραφέων.

Ἡ ἐκτύπωσις τόσον τοῦ παρόντος τόμου ὅσον καὶ τῶν δύο πρὸ αὐτοῦ, οἵτινες ἐξεδόθησαν εἰς σχῆμα κατά τι μικρότερον καὶ εἰς χάρτην ὄχι τοῦ τακτικοῦ τῶν «Θρακικῶν», δὲν ἦτο δυνατόν,

ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν δυσχερειῶν, νὰ γίνῃ μὲ τόσην ἐπιμέλειαν ὥστε καὶ ἡ κατάταξις τῆς ὕλης νὰ χωλαίνῃ καὶ ἀρκετὰ τυπογραφικὰ λάθη καὶ παροράματα θὰ παρεισέφρησαν.

Εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν ὑπὸ καλλιτέρας συνθήκας νὰ συνεχίσουν τὴν σταδιοδρομίαν τὰ «Θρακικὰ» καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁμογενῶν.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος	ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
Γ. Γραμματεὺς	ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
Ταμίας	ΙΩΑΚΕΙΜ ΛΑΓΙΑΣ
Σύμβουλος	ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δ. ΑΒΑΤΖΗΒΑΣΗΣ
ΦΙΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ
ΙΟΡΔ. ΑΛΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΛ. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ
Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
ΑΝ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘ. ΓΚΕΜΟΥΣΓΕΡΔΑΝΗΣ
ΧΡ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ
Β. ΚΟΥΒΕΡΗΣ
Λ. ΛΟΥΪΖΟΣ
Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ
ΑΘΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. ΠΟΠΠΩΝΗΣ
Δ. ΣΑΚΚΑΛΗΣ
Μ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ
Ζ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Δ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγάλοι Εὐεργέται

† ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
† ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤ. ΑΛΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤ. ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΦ. ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
† ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Εὐεργέται

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
† ΕΛΕΝΗ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
† ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ ΒΕΖΙΡΤΖΗΣ
† ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
† ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΕΞΗΝΤΑΡΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγ. Δωρητὴς

† ΚΙΜΩΝ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δωρηταί

ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΛΟΥΔΗ
† Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ*)

Στήν ἀλησμόνητη προσφιλῆ μας μητέρα, τὴν ἱερὴ Θρακικὴ Γῆ.

Ἀβαβιλιὰ (Στρ). 3 δέντρο τοῦ βουνοῦ.

---

1) Ἀναφέρω ὅσα φυτὰ γνωρίζω στὴ Θράκη κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρά· νόμισα καλὸν νὰ προσθέσω ὅτι ἐλέγετο ἀπὸ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας καὶ τὰς σχέσεις των μὲ τὸν ἐν γένει βίον τοῦ λαοῦ μας, πῶς συνεδέοντο μὲ τὰς παραδόσεις καὶ δοξασίας, μὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ χρόνου. Τὰ ἑλληνικὰ ἐπιστημονικὰ ὀνόματα εἶναι ἀπὸ τὸ λεξικὸ τῆς «Πρωίας», τὰ λατινικὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Θ. Χελδράϊχ. «Τὰ Δημώδη ὀνόματα τῶν φυτῶν προσδιοριζόμενα ἐπιστημονικῶς, ἐκδιδομένα ὑπὸ Σπ. Μηλιαράκη. Ἀθῆναι, 1925».

Εἰς τὸν κατάλογο περιελήφθησαν καὶ ὅσα εἶναι δημοσιευμένα εἰς τὸ λεξιλόγιον Σταματίου Ψάλτη. «Θρακικὰ ἢ Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν» καὶ εἰς τὰ γλωσσάρια τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ».

Ἀπὸ τὰ «Θρακικά:» Γ. Λαμπουσιάδου. Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Πολ. Παπαχριστοδούλου. Γλωσσάριον ἀπὸ τὴν Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου. Γλωσσάριον Λουλὲ Βουργάζ. Τ. 6ος, 7ος. Κλ. Χουρμουζιάδου. Τὸ Τσακήλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριον. Τ. 13ος, 15ος, Εὐστ. Ζήση. Γλωσσάριον Αὐδημίου Τ. 16ος, 18ος.

Ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ». Πολ. Παπαχριστοδούλου. Γλωσσάριον Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Β Δεληγιάννη. Γλωσσάριο Δογάνκιοϊ Μαλγάρων. Τ. 1ος, 2ος, 3ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Σκοποῦ. Τ. 5ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Κωστῆ. Τ. 6ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Σαμοκοβίου. Τ. 7ος. Δ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Μαΐστρου. Τ. 9ος. Εἰς κάθε φυτὸ σημειώνεται μέσα σὲ παρένθεση ὁ τόπος τῆς προελεύσεως· τὰ τῶν γλωσσαρίων ἔχουν κοκκίδα, ἐκτὸς τοῦ Ψάλτη ποὺ σημειώνουνται ἁπλῶς (40 Ἐκ).

2) Ἐξήγησις συντομευμένων λέξεων. (Ἀδρ) Ἀδριανούπολις. (Ἀμ) Ἀμυγδαλιά. (Αὐδ) Αὐδήμι. (Β.) Βυζώ. (Δογ) Δογάν-κιοϊ Μαλγάρων. (Ἐπ) Ἐπιβάτες (Ἡρ) Ἡράκλεια. (Κ) Καστανιές. (Κε) Κεσσάνη. (Κω) Κωστῆ. (Λου) Λουλὲ Βουργάζ. (Μ) Μαΐστρου (Σαμ) Σαμακόβι. (40 Ἐκ) Σαράντα Ἐκκλησίες. (Σαρ) Σαράϊ (Σ.) Σηλυβρία. (Σκε) Σκεπαστός. (Στρ) Στράντζα. (Τζ) Τζαντώ. (Τσα) Τσακήλι. (Τσ) Τσόρλου. (Φ) Φανάρι.

(Λ. Πρ) Λεξικὸν Πρωίας. (Ὀν.) Ὀνόματα κύρια ἀνδρῶν καὶ ἰδία γυναικῶν, παράγωγα ἀπὸ τὴν ὀνομασία λουλουδιῶν, φυτῶν ἢ δέντρων. (Αἴν.) Αἴνιγμα. (Παρ.) Παροιμία. (Ποικ.) Ποικιλία. (Τουρκ.) Τουρκιστί.

Ἀβατσουνιὰ καὶ βατσινιὰ (Σ) ἀβατσνιὰ (Τσα) μαυρουτζέλα (Σκε) ἢ βατομουριά, ὁ καὶ ροῦβος. (Λ. Πρ). Rubus ulmifolius. σ. 170. Ἄγριος θάμνος. Τ' ἀβάτσουνα ἢ βατόμουρα τρώγουνται, γίνουνται τὸ θέρος σὰν μικρὰ στρογγυλὰ συκάμινα, ὡριμάζουν ὅταν κοκκινίσουν, πρὸς τὸ μαῦρο. Τ' ἀβάτσουνα εἶναι τὸ σταφύλι τοῦ διαβόλου καὶ δὲν τὰ ἔτρωγαν πρὶν κοινωνήσνε τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρα [1]) (Λαγοθῆρες.)

Αὐτὴν ποὺ πονοῦσαν τὰ οὖλα τὴν πῆγαιναν στὸ ρέμα καὶ μὲ τὸ φύλλο τῆς ἀβατσουνιᾶς ἔτριβαν τὰ οὖλα κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές [2]):

Τὸ περιστέρι τ' ἄχολο
ὁ μέρμυγκας ἀμάτωτος
ἀβατσουνιὰ μονότσουνη
τὸν νουζλὰ [3]) ξερίζωνε. Καὶ γιάνισκαν. (Καδὴ κιοϊ.)

Ἡ γυναῖκα ποὺ ἔπασχε ἀπὸ μητρικά, ἔβραζε ρίζα ἀβατσουνιᾶς μὲ καρυδόφυλλα καὶ φύλλα τσουκνίδας, ἔπινε τὸ ζουμὶ καὶ θεραπεύουνταν.— Τὸ ἀβατσουνόφυλλο τραβάει τὸν ἔμπυο [4]).— Γιὰ νὰ καθαρίση τὸ αἷμα ἔβραζαν ἀβατσουνιᾶς κλωνὶ καὶ τὸ ἔπιναν.

Ἀβραμηλιὰ καὶ ἐρεικιὰ (Σ) ἀβραβλιὰ καὶ ἀβραμπουλιὰ (Τσα) κουρουμηλιὰ (Αὐδ) ἢ κορομηλιά. Prunus insititia. σ. 141. Ἀβράμηλο, ἀβράβλο, γράγλο, ἐρεῖκι, τὸ κορόμηλο [5]). Ποικ. ἐρεικιῶν: Μπαλτὰ [6]) ἐρείκια (Ἀδρ). Πράβιστα ἐρείκια (Ἀδρ). στρογγυλὰ καὶ μικρά. Τζάν [7]) ἐρείκια (Σ). μεγάλα, κίτρινα καὶ πολὺ νόστιμα, Τσίρλα [8]) ἐρείκια (Ἀδρ), Χαβοὺζ [9]) ἐρείκια (Ἀδρ). πράσινα καὶ γλυκά.

Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀβραμηλιᾶς ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα λαδί, ἔπερναν καὶ φύλλα ἀμπελιοῦ, ροδιᾶς, συκιᾶς κ' ἔβραζαν ὅλα μαζὺ μὲ νερό, ἔβαζαν ὕστερα στύψη, λίγο μέλι, ἔρριχναν τὸ ροῦχο βρεμμένο καὶ γίνουνταν σὰν τὸ καλὸ λάδι (Κ).

Ἀβραμπουλιὰ βλ. ἀβραμηλιά.

Ἀγαποβότανο (Κ) Τεύκριον τὸ πόλιον (Λ. Πρ.) Teucrium polium

---

1) Τῆς Μεταμορφώσεως. 2) Φορές. 3) Λ. Τ. Πόνος τῶν οὔλων. 4) Πύον.

5) Ὅταν πρωτότρωγαν ὀπωρικὸ ἔλεγαν: Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος, τὸ βαστοῦσαν στὸ χέρι, τὄβαζαν πίσ' ἀπ' τὸ κεφάλι καὶ προσπαθούσανε νὰ τὸ βάλνε στὸ στόμα.

Πρώτη φορὰ ποὺ ἔκανε τὸ δέντρο καρπό, ἔδιναν στὴν ἔγκυα νὰ τὸν φάγη καὶ μελετοῦσαν:

Ὅπως εἶναι ἡ γυναῖκα ἔγκυα φορτωμένη
νὰ φορτώνεται καὶ τὸ δέντρο καρπό. (Κ)

Στὸν Πύργο, ποὺ εἶναι κοντὰ στὴν Κων)πολη, πήγαιναν πρωτόβγαλτα ὀπωρικὰ στὴν ἐκκλησία, τὰ διάβαζ' ὁ παπὰς κ' ὕστερα τὰ μοίραζαν.— 6) Λ. Τ. Πέλεκυς.— 7) Λ. Τ. Ψυχή.— 8) Λ. Τ. Νερουλά.— 9) Λ. Τ. Δεξαμενή.

σ. 172. Φυτὸ τοῦ βουνοῦ· ἡ ριζίτσα του ἴσια, κ' ἔχει ἀπὸ ἕνα ροβιθάκι στὰ δυὸ πλάγια, τὰ λουλούδια του σὰν τῆς κουκκιᾶς μὲ χρῶμα κοραλί. Λέγανε ὅτι εἶναι τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης· γιὰ νὰ σὲ ἀγαπάει πάντοτε αὐτὸς ἢ αὐτὴ ποὺ ἀγαπᾶς, βράζεις ὁλόκληρο τὸ ἀγαποβότανο, βράζοντας ποὺ κυλάει μέσα στὸ νερὸ μελετᾶς καὶ λές:

"Οπως βράζει στὴ φωτιὰ καὶ κυλάει,
ἔτσι νὰ βράζῃ καὶ κεῖνος (ἢ κείνη) γιὰ μένα.

"Υστερα τὸ κάμνεις φυλακτὸ καὶ τὸ φορεῖς. Πάντοτε σ' ἀγαπάει, ἀπ' τὶς γονιοὶ τ' ξέκαμνε, ἀπὸ σένα ὄχι κι ὅποιον ἤθελες ἔκαμνες γαμπρό.

ἀγγελικὴ (Σ) φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδανθῶν καὶ ἡ φαρμακευτικὴ αὐτοῦ ρίζα. (Λ. Πρ).

ἀγγουριὰ (Σ) τὸ φυτὸν σικυὸς (Λ. Πρ.) Cucumis sativus σ. 142. Τ' ἀγγουράκια ἔλεγαν δροσερὰ καὶ σαλατικὰ (Σ), ἀμίλητα ('Ηρ)· πικρίζνε ὅταν πατήσεις τὴ ρίζα.— Οἱ ἀγγουρόποροι γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τὰ ἱδρωτήρια. Στὸ χιαρτζίκι[1]) ἔβαζαν πάνω στὴ κλεῖδα[2]) ἀγγούρι, τὸν χειμῶνα ἀγγούρι τουρσὶ καὶ μὲ τὴν δροσιὰ περνοῦσε (Κ). Χλεμπόνα (Τσὰ) τὸ ὑπερώριμο κιτρινωπὸ ἀγγοῦρι.

ἁγιόκλημα καὶ αἰγόκλημα. Humulus lupulus σ. 142.

ἁγιωργιὰ βλ. πασχαλιά.

ἁγκανῖτες βλ. μανιτάρια.

ἁγκανὸς (Τσα) θάμνος ἀγκαθωτὸς χρησιμοποιούμενος πρὸς περίφραξη κήπων.

ἀγκινάρα, ἡ κινάρα. Cynara scolymus σ. 142. Καὶ οἱ παραφυάδες, ἀγκινὰρ φυντάν, τρώγουνται. Τ' ἀγκιναρόφυλλα γίνονταν γιατρικό, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα, τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ πρήξιμο, ὅτι πρήξιμο νὰ ἦταν θεραπεύουνταν. "Ετσι κουπανισμένα τὰ ἔβαζαν πάνω στὴν παραμαγούλα[3]) κ' ἔστριβε.— Γιὰ τὸ τρίχωμα[4]) ἔσπαναν τὰ ἀγγιναρόφυλλα, τὰ ἔβρεχαν στὸ ρακί[5]) ἢ στὸ σπίρτο[6]), τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ τρίχωμα καὶ πέρναε (Φ).

ἀγκουμαριὰ βλ. ἀγριοτριανταφυλλιά.

ἀγουζιὰ (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ, ἀψηλὸ ὡς ἕνα μέτρο μὲ πολλὰ μαλακὰ κλωνιά, κάνει μικροὺς στρογγυλοὺς μαυρειδεροὺς καὶ μαλακοὺς καρπούς, τοὺς ἀγουζέδες, μαζωμένους σὲ εἶδος φούντας. 'Από τὸν χυμό τους τὰ παιδιὰ ἔκαμναν μελάνη· εἶχε χρῶμα μαυροκόκκινο.

---

1) Λ. Τ. Βουβών· ἔβγαινε στὴν κλείδωση τοῦ ποδαριοῦ ἢ τοῦ χεριοῦ.— 2) Κλείδωση.— 3) Παρωτῖτις.— 4) Μαστῖτις.— 5) Οὖζο. 6) Οἰνόπνευμα.

Ἅμα ὥρμωνε[1]) ἔβαφαν τὰ νύχια κι ὅταν ἔβλεπαν ἕνα ποὺ εἶχε μάτια κόκκινα νὰ μὴ μολέψουνε[2]) καὶ τοὺς πιάσ' πονόματος ἔλεγαν: Καὶ μᾶς τὰ νύχια μας, κόκκινα εἶναι.

ἀγούμαστος, βλ ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγουσκάτκα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνες (Τζ.) βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνα (Σαμ.) τὸ ἀγριοστάφυλλο.

ἀγράμπελη (Κ) τὸ φυτὸν κληματὶς (Λ. Πρ) Clematis flammula σ. 143.

ἀγρία (Κῶ) ἀγριὰ (40 Ἐκ.) ἀγριάδα (Σ) ἡ ἄγρωστις Cynodon dactylon. σ. 126. Ἄγριο χόρτο· φυτρώνει σ' ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια, κάμνει πολλὲς ρίζες, ξεριζώνεται δύσκολα καὶ εἶναι βλαβερὸ σ' αὐτά. Τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ πίνουν τὸ ζουμὶ γιὰ τὴν δυσουρία, τὸ πίνουν καὶ γιὰ τὸν βῆχα (Σ.)

ἄγρια δεντρομολόχα. Verbascum thapsoides σ. 182.

ἀγριαδίνες βλ. ἀγραδίνες.

ἄγρια μαργαρίτα. Anthemis chia σ. 216.

ἀγριαπιδία καὶ τσαλαπιδιὰ (Στρ.) ταραπιδιὰ (Κ) τσαραπιὰ (Κω) πιτραχλαδιὰ (Μ) ἀχλαπιδιὰ (Τσα) κορτσιὰ (Αὐδ.) Tilia intermedia σ. 146 Τσαράπιδα, ἀχλάπιδα τὰ ἀγριοάπιδα.

ἄγρια ρίγανη (Κ) Lagoecia cuminoides σ 152. Γιὰ νὰ βάψουν τὰ μάλλινα σὲ χρῶμα ρίγανης, ἔλιαζαν ἄγρια ρίγανη, φύλλα γλυκομηλιᾶς καὶ ξυνομηλιᾶς, τὸ κατόπι τὰ κουπάνιζαν, τὰ μούσκευαν τρεῖς μέρες στὸν ἥλιο, ἂν ἤτανε χειμῶνας τὰ ξέραιναν κοντὰ στὴ γωνιά. Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο ξύλο ἀπὸ σκλήθρο, ἔβαζαν τὸ σαγιάκι[3]) μέσα καὶ ἔβραζε καμιὰ ὥρα, ἔκαμνε χρῶμα ριγανὴ καὶ μόσχιζε[4])· τὄκαμναν τὶς ἄντροι ροῦχα καὶ γίνουνταν ξέβαφο[5])

ἄγρια συκιὰ βλ. ὀρεινοὺς.

ἄγρια φραουλιὰ (Κ) πλανίτσα (Σκο) πλανιέτσα (40 Ἐκ.) Potentilla micrantha σ, 145.

ἀγριοαβραμηλιὰ (Κ) Prunus Institia. σ. 146.

ἄγριο ἁγιόκλημα ἢ αἰγόκλημα.

ἄγριο ἀντίδι (Τσα) ζοχιὰ (Σ) παζιὰ (Ἠρ) ὁ ζοχὸς (Λ. Πρ).

---

1) Ὡρίμαζε.— 2) Μολυνθοῦνε.

3) Μάλλινο ὕφασμα δίμιτο, ραμένο στὸν ἀργαλειὸ ἀπὸ τὰ ἐργατικὰ χέρια τῶν γυναικῶν· ἀπ' αὐτὲς ἐπίσης καμωμένο τὸ μαλλὶ κλωστή.— 4) Μοσχοβολοῦνε.— 5) Δὲν ξεθώριζε.

ἀγριοβαλανιδιὰ (Κ) Guercus lanuginosa σ. 169 βλ. βαλανιδιά.

ἄγριο βλίτο (Ἠρ) Amarantus blitum σ. 171.

ἀγριοβρώμη (Σ) Avena barbata σ. 128

ἀγριογαρουφαλιὰ (Σ) Dianthus inodorus σ. 147.

ἀγριογλωσσίτσα (Κ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται κ' ἔχει κόκκινο λουλουδάκι.

ἀγριοδαμασκηνιὰ (Σκε) τσαπουρνιὰ (Τσ) τὸ δένδρον βράβυλος ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει (Λ. Πρ). Prunus insititia σ. 147.

ἀγριοζεμπουλάκι (Ἠρ) γιὰ τὸν καρδιόπονο [1]) τὸ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.

ἀγριοκαστανιὰ (Κ) Aesculus hippocastanum σ. 148.

ἀγριόκλημα καὶ ἀγριοσταφυλιὰ (Κ) ἀγραδίνα (Σαμ) γρεντζιλιὰ (Δογ) τὸ φυτὸν λυκίσκος (Λ Πρ). Vitis vinif σ. 148. Βγαίνει στὸ βουνὸ καὶ κάμνει μικρὲς ρόγες. Γιὰ ν' ἀνοίξουν τὴν φουντανέλλα [2]) ἔβαζαν λίγη φλούδα ἀπὸ ἀγριόκλημα (Κ).

ἀγριοκοστριάβα (Κ) ὄνομα φυτοῦ γνωστὸν ἀλλοῦ μὲ τὸ ὄνομα βελίουρος.

ἀγριοκούκκι (Κ) μαυροκούκι καὶ καρὰ [3])-ὅτ [4]) (Σ) μπακλὰς (Μ). Lathyrus annuus σ. 149. Παράσιτο τοῦ σταριοῦ· τὸν πολὺ μικρὸ καρπό του τὰ παιδιὰ τὸν ἔτρωγαν πράσινο, ὕστερα γίνεται σκληρὸς καὶ μαῦρος.

ἀγριοκουτσουμπιὰ (Κ) ἡ ἄγρια χαρουπιά. Τὸ δέντρον κερκὶς (Λ. Πρ). Cercis siliquastrum σ. 205. Κάνει ψιλὰ λιλὰ λουλουδάκια.

ἄγριος κρίνος (Ἠρ). Ornithogalum umbellatum σ. 204.

ἄγριο μελισσοχόρταρο (Τσ) Ballota nigra σ. 151.

ἀγριομηλιὰ Pyrus malus σ. 151.

ἀγριοπατάτα (Σκε) μπλόρια (Αὐδ).

ἄγριο πράσο (Κ) Allium sphaerocephalum σ. 152.

ἄγριο ραδίκι (Κ) γαλατσιδα (Μ) τὸ φυτὸν ταράξακος (Λ. Πρ). Taraxacum gymnanthum Link σ. 69.

ἀγριορροδιὰ (Σκε) Tecomatis species σ. 152.

ἄγριο σινάπι (Κ) τὸ φυτὸν σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ. Πρ). Sinapis arvensis σ. 154.

ἄγριο σκόρδο (Τζ) σαμάρδαλα (Κ). Allium neapolitanum σ. 153, φυτρώνει τὴν ἄνοιξη μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του σὰν μικροῦ πράσου, τρώγουνται ὠμὰ καὶ καῖνε πολύ.

ἄγριο σουσάμι καὶ μπιμπίλα (Κ) κάνει λουλούδι οὐρανὶ μὲ μαῦρο.

---

1) Στομαχόπονος.— 2) Βόθριον.— 3) Λ. Τ. Μαῦρο.— 4) Λ. Τ. Χορτάρι.

ἄγριο σπανάκι (Κ) καμπολάχανο (Τσα) Chenopodium bonus Henriais σ. 154.

ἄγριο σπαράγγι (Κ) ἀρβουνιάτες (Χώρα). Ἀσπάραγος ὁ ἄφυλλος (Λ. Πρ.)

ἀγριόσταρο (Κ) Haynaldia villosa σ. 154.

ἀγριοσταφυλιὰ βλ. ἀγριόκλημα.

ἀγριοσυκιὰ (Σ) τὸ δένδρον ἐρινεός, ἄλλως ὀρνιός, συκιὰ ἀρσενική, ὁ καρπὸς ἀγριόσυκον ἢ ὀρνιός. (Λ. Πρ) Ficus carica σ. 154. Ἡ ἥμερη συκιὰ γιὰ νὰ πιάση τὰ σύκα, κρεμοῦν δέκα, δέκα πέντε ὀρνιούς· ἀπ'αὐτοὺς μυγαράκια μεταφέρουν τὴ γύρη στὰ σύκα, γονιμοποιοῦνται καὶ δὲν πέφτουν.

ἀγριοτριανταφυλλιὰ (Κ) ἀγκουμαριὰ (Τσα) γαλιδιὰ (Αὐδ) νιγκοθολιὰ (Σαμ) Rosa canina σ. 155.

ἀγριοτριφύλλι (Σ) Trifolium stellatum σ. 154. Εἶναι τροφὴ τῶν ζώων· κάνει κίτρινο λουλούδι ποὺ μοσχοβολᾶ, τὸ ξεραίνουν καὶ τὸ βάζουν μέσα στ' ἀσπρόρουχα.

ἀγριοφακὴ (Κ) Vicia gracilis σ, 263.

ἀγριοφασουλιὰ (Κ) Anagyris foetida σ. 155.

ἀγριοφουντουκιὰ (Κ) ὁ θάμνος κόρυλος (Λ.Πρ) Corylus colurna σ. 155. Τὸ μαλακό της ξύλο σχίζουν σὲ βέργες καὶ κάμνουν κοῦφες [1]) κοφίνια, πανέρια καὶ καλάθια.

ἀγριοφραουλιὰ (Κ).

ἀγριοχαρουπιὰ βλ. ἀγριοκουτσουμπιά.

ἀδραχτάκι (Κ) εἶδος ἀγκαθιοῦ, τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα γιὰ νὰ τσιμπάη τοὺς ἐχθρούς.

ἀδρένιο βλ. βλανιδιά.

αἰγόκλημα βλ. ἀγιόκλημα.

ἀϊδημητριάτικα (Σ) Pyrethri species σ. 142 μικρὰ χρυσάνθεμα.

ἄϊκουλας (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι μικρὰ μαλλιαρὰ καὶ κάνει πολλὰ κίτρινα λουλουδάκια. Στὴν πληγὴ ἔβαζαν φύλλα ἄϊκουλα καὶ θεραπεύουνταν.

αἶρα ἡ ἦρα βλ. γήρα.

ἀκακία (Σ) εἶδος κοσμητικοῦ ἀνθοφόρου δένδρου τῆς τάξεως τῶν ἑλλοβοκάρπων (Λ. Πρ.) Robinia pseudoacacia σ. 156.

---

1) Ἔστηναν τὶς βέργες στὴ γῆ ἀπὸ τὸ χοντρήτερο μέρος, ἄρχισαν νὰ πλέκουν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν βάση· ὅταν τὴν ἀποτελείωναν ἔβγαζαν τὶς βέργες ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τελείωναν τὴν κούφα ἢ τὸ πανέρι. Συνήθως τὰ ἔκαμναν καὶ τὰ πουλοῦσαν κατσιβέλες ἢ κατσίβελοι τῆς τέντας.

ἀκρανιὰ (Σ) κρανιὰ (Κ) σουρβιὰ (Σαρ) τὸ φυτὸν κραντία (Λ. Πρ.) Cornus mas. σ. 204. Οἱ ἀκράνες ἢ σούρβα ὡριμάζουν τέλη Σεπτεμβρίου ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὁπότε μεγαλώνουν οἱ νῦχτες· βγῆκαν οἱ ἀκράνες ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια. Τὸ ξύλο της εἶναι τὸ σκληρότερο, γερὸ καὶ ἀλύγιστο, τὸ εἶχαν γιὰ ἀθάνατο. Στὸ Σαμακόβι, τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς τὸ βράδυ, ἔρριχναν στὴ γωνιὰ ποὺ ἔκαιγε ἕνα μάτι κρανιᾶς, ἂν ἔσκανε ἦταν καλὸ σημάδι γιὰ αὐτὸν ποὺ τὸ ὠνομάτισαν καὶ τὰ παιδιὰ ἔλεγαν τὰ Κάλλαντα κτυπῶντας τὴν πόρτα μὲ βέργα κρανιᾶς. Στὴ (ἴζ) ἡ μητέρα τὸ πρωῒ τῆς Πρωτοχρονιᾶς ἔπερνε ξύλο ἀκρανιᾶς, χτυποῦσε μ' αὐτὸ τρεῖς φορὲς τὴ ράχη τῶν παιδιῶν κι' ἔλεγε :

Νιὸ ποδάρι, νιὸ σταυρί.

(Κι) Τὴν Πρωταχρονιὰ τὰ παιδιὰ γονάτιζαν μπρὸς στὴ γωνιά, ἔχωναν βέργα ἀκρανιᾶς μέσα στὴ στάχτη κι' ἔλεγαν :

Σούρβα, σούρβα κουκουλένδρα
πολλὰ γελάδια, πολλὰ μοσχάρια.
Καθὼς κάθομαι ἐγὼ
νὰ κάθεται κ' ἡ κότα
νὰ γεννάη τὸ ἀβγό.

Ὕστερα σηκώνουνταν καὶ σουρβάκιζαν [1]) μὲ τὴν ἀκρανιὰ ὅλους τοῦ σπητιοῦ κ' ἔλεγαν :

Σίδερο σὰν τὴν ἀκρανιά.

ἀλανιδιὲς (Σκο) εἶδος ἀκάνθου

ἀλεξᾶτα βλ. ποικ ἀκπελιοῦ.

ἀλιφασκιὰ καὶ φασκομηλιὰ (Σ) Τὸ φυτὸν ἔλελίφασκος ὁ τρίλοβος (Σ. Πρ.) Phlomis fruticosa σ. 157. Στὸ Μυριόφυτο τῶν Βαΐων στὴν ἐκκλησία ἀντὶ δάφνης μοίραζαν ἀλιφασκιά.

ἀλογοφούσκι (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, κάμνει ἄσπρες φουσκίτσες, μεγάλες σὰν καρύδι· ὅταν ζουπηθοῦν βγάζουν μαῦρο σὰν καπνιὰ μὲ σχῆμα κοπριᾶς ἀλόγου.

ἀλυγαριὰ λυγαριὰ καὶ λιγιὰ (Κ) ὁ λύγος. Vitex agnus castus σ. 158. Τὰ λουλούδια της μοσχοβολοῦν, εἶναι εὐλύγιστη καὶ ἀπὸ τὸ ξύλο της κάμνουν καλάθια, κοῦφες, πανέρια καὶ πλοκαριές [2]).

---

1) Κτυποῦσαν μὲ τὴν σούρβα.

2) Δυὸ φαρδειὰ πλέγματα ἀπὸ μακρυὰ εὐλύγιστα ξύλα, τὰ βάζουνε στὸ μάκρος τοῦ ἁμαξιοῦ, μπρὸς ἢ πίσω, στερεώνουνται μὲ ξύλα κινητά, σ' αὐτὰ κρεμοῦνε δυὸ τσόλια μπρὸς καὶ πίσω, γίνεται τὸ ἁμάξι μεγάλο καὶ πέρνει πολὺ ἄχερο. Πλοκαριὲς κάμνουν καὶ ἀπὸ καλαμιές, δεμένες κατὰ διαστήματα, αὐτὲς ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι μαζεύουνται· κάμνουν καὶ ἀπὸ σανίδια.

Ἀπὸ λυγαριὰ ἔκαμναν σταυρουδάκια γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὸ φοροῦσαν γιὰ τὸ μάτι. (Κ).

Ἡ λυγαριὰ λέγει:

Ὅποιος περάσει ἀπὸ λυγαριὰ καὶ δὲν τὴν πιάσει
τὴν ἀγάπη του νὰ χάση,
κι' ὅποιος δὲν τὴν μυρισθεῖ
νὰ τὴν ἀποχωρισθῇ

ἀμάραντο τοῦ βουνοῦ (Ἐπ) Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμαραντοειδῶν, συνεκδοχικῶς ὀνομασία διαφόρων μὴ μαραινομένων φυτικῶν εἰδῶν (ἐλιχρύσου, σέδου, ἀειζώου, ξηρανθέμου κ. λ. π. (Λ. Πρ). Φύλλα δὲν ἔχει· ὁ κορμὸς καὶ τὰ κλαδιὰ βυσινωπά, στεγνά, κάμνει πολλὰ ψιλὰ μόρικα λουλουδάκια καὶ διατηροῦνται ἀμάραντα. Ἔλεγαν ὅπου φύτρωνε ἀμάραντο, κάτω στὴ γῆς βαθειὰ ἔχει μάλσμα.

ἀμάραντο (Σ) κουλικὰς (Κ). Teucrium polium σ. 159. Χόρτο γκριζωπὸ μὲ μικρὰ στενόμακρα σαρκώδη φύλλα· φυτρώνει συνήθως πάνω στὰ κεραμύδια· μὲ τὸν κουλικὰ ἔτριβαν τὸν κουλικὰ [1]). καὶ θεραπεύουνταν. Κουπάνιζαν καὶ τὸν περνοῦσαν ἀπὸ παννάκι, τὸ ζουμὶ ἀνακάτευαν μὲ κὶλ [2]) ἐρμενὶ [3]) καὶ κιρμίζ [4]), ἔβαζαν λίγο νερό, τὸ ἔπιναν γιὰ τὸν κουλικά· ἄλοιφαν τὶς κοκκινιὲς καὶ χάνουνταν.

Κουπάνιζαν τὸν ἀμάραντο, τὸν ζουποῦσαν καὶ τὸ ζουμὶ μὲ κὶλ ἐρμενῆ ἀνελυμένο μὲ νερὸ τὰ ἀνακάτωγαν, καὶ μὲ δυὸ μαῦρα φτερὰ ἄλειφε τὸ σῶμα τ' αὐτὸς ποὺ εἶχε κοιλικά, τὸ ἄλλο τὸ ἔπινε καὶ περνοῦσε τὸ φύτι [5]) (Φ).

ἀμπέλι[6]) ἡ ἄμπελος Vitis vini fera σ. 159 Τσόρλου. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι ἡ ἁγία Παρασκευὴ [7]) παρακάλεσε τὸν θεὸ νὰ κάνῃ τ' ἀμπέλι κι' ὁ θεὸς τὴν ἄκουσε, τὴν ἔδωσε μιὰ κληματσίδα, [8]) τὴ φύτεψε, πρόκοψε κ' ἔγινε τ' ἀμπέλι. Ἀπὸ τότες ἡ ἁγία Παρασκευὴ στὴ γιορτή της πηγαίνει καὶ μαζεύει ἕνα καλάθι σταφύλια γιὰ νὰ τὰ μοιράση τὸ πρωὶ στὴν ἐκκλησία. Ὡς τὴν καταστροφὴ 1922, ἀνήμερα

---

1) Κνίδωσις. 2) Λ. Τ. Γῆ. Λ. Τ. Ἀρμενική. 4) Λ. Τ. Κέρμης. 5) Κουλικάς.

6) Καὶ κλῆμα. Ἀμπέλι εἶναι καὶ τὸ χωράφι ποὺ ἔχει τὰ κλήματα. Ἔλεγαν ἀμπέλι καὶ τὴν σταφυλοκοκκίαση. πληγὴ ποὺ γίνουνταλ στὸ κεφαλάκι τοῦ μωροῦ.

7) Στὴ Θράκη ἀπ' ὅλες τὶς ἁγιες ἰδιαιτέρως τιμοῦσαν τὴν ἁγία Παρασκευή. Ἀπολλόδωρος. Περὶ θεῶν ξγ. Διόνυσος. Διόνυσος δὲ εὑρετὴς ἀμπέλου γενόμενος.

8) Βέργα ἀμπελιοῦ. Στὴν (Ἀδρ) ἔλεγαν τὸν σχίνο κληματσίδα. Τὸ ἀμπέλι γίνεται ἀπὸ κληματσίδα, ἀποδίδει γληγορώτερα κορπό, μὲ τὸ κουκκούτσι ἐκτὸς ποὺ ἀργεῖ νὰ μεγαλώση θέλει καὶ φέλιασμα.

τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, στὶς 26 τοῦ θεριστή,[1]) σηκώνονταν πολὺ πρωὶ καὶ πήγαιναν στ' ἀμπέλι νὰ γεμίσνε ἕνα δυὸ καλαθάκια σταφύλια καὶ τὰ πήγαιναν στὴν ἐκκλησία, ὁ παπᾶς τὰ διάβαζε κι' ὅπως μοίραζε τὸ ἀντίδωρο μοίραζε σ' ὅλους ἀπόνα τσαμπάκι. Τῶν παππούδων καὶ γιαγιάδων μας τὰ στέφανα μπροστὰ ἀπὸ ἑβδομῆντα, ὀγδόντα χρόνια ἦσαν ἀπὸ κληματσίδα· ἂν εἶχε λουλούδια καὶ μικρὲς ἀγουρίδες καὶ μὲ κεῖνα τὰ ἔκαμναν, τὰ ντύλιζαν μὲ χρυσὸ χαρτί, μὲ τρὲς καὶ τὰ ἔνωναν μὲ γαλάζια κορδέλλα,[2]) 'Από τὸ Μεγάλο Σάββατο ὡς τὶς πενῆντα τῆς λαμπρῆς οἱ ψυχὲς κολασμένες καὶ ἀκόλαστες γυρνοῦνε ἔξω καὶ κἀθουνται πάνω στὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὰ δέντρα Γι' αὐτὸ ὡς τῆς Γονατιστῆς δὲν ἔκοφταν βλαστάρια μὴ πέσνε οἱ ψυχὲς καὶ κλάψνε. "Οταν κλάδευαν τὸ κλῆμα, ἔτρεχε δάκρυ, αὐτὸ τὸ μάζευαν καὶ τὸ ἔβαζαν στὸ πονεμένο μάτι καὶ γιάνισκε. ("Ον.) Ρόγα (Κ)

'Αμπέλι μου πλατύφυλλο
καὶ κόντο κλαδεμένο
γιὰ δὲν ἀνθεῖς ; γιὰ δὲ καρπεῖς ;
σταφύλια πιὰ δὲ βγάζεις,
μὲ χάλασες καὶ γὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλεῖς ἀφέντη μου,
καὶ γὼ οὲ ξεχρεώνω,
γιὰ βάλε νιοὺς καὶ σκάψε με,
γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γρηὲς μεσόκοπες
νὰ μὲ βλαστολογήσουν[3])
βάλε κορίτσα ἀνύπαντρα
νὰ μὲ καρπολογήσουν. (Φ).

Ποικ ἀμπελιοῦ. 'Αγούμαστος. (40 'Εκ), σταφύλι ἄσπρο μὲ μακρουλὴ χονδρόφλουδη ρόγα μὲ τὸ χαρδάλι διετηρεῖτο μέχρι τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

'Αγουσκάτκα (Αὐδ.) ὡρίμαζαν ἐνωρίς.

'Αγραδίνα ἢ ἀγριαδίνα (Τζ) σταφύλια τριανταφυλλιὰ μὲ μακρουλὴ ρόγα καὶ χοντρὴ φλούδα, διατηροῦνταν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα εἴδη.

---

1) 'Ιουλίου

2) Στεφάνι ἀπὸ κληματσίκα ἔκαμναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες. Βλ. Λεξικὸν 'Αρχαιοτήτων Daremberg καὶ Saglio Τόμος Α'. μ. Β' 1521, 1522, 1523.

3) Νὰ κόψουν τὰ βλαστάρια.

'Αλεξοῦτα. (Σκο) μὲ μεγάλες κόκκινες ρόγες.

'Αλ-πεχλιβὰν ('Αδρ) ὅμοια μὲ ροδίτες.

'Αβγουλᾶτα (Σ)

Γιαπουντζάκια ἢ περατινὰ (Σ) γιαπαλάκια (Μυριόφυτο)· ψιλόφλουδα καὶ πολὺ γλυκά, ἔκαμναν καὶ καλὸ κρασί.

Ζαλὶφ (Τσα) μὲ μαῦρες πυκνὲς ρόγες κατάλληλο γιὰ κρασί.

Καντὶν [1]) παρμάκ' [2]) (Αὐδ).

Καρὰ [3]) γκιοβρὲκ [4]) (Σκο) μαῦρο φαγώσιμο.

Καρὰ λάχανα (Δελειῶνες) στιφὰ μὲ χρῶμα κόκκινο βαθὺ πρὸς τὸ μαῦρο, τὰ ἔκαμναν κρασί.

Κετσὶ [5]) - μεμεσὶ [6]) ('Αδρ).

Κίνο ἢ κολόδικο.

Κολόβια (Αὐδ) εἶδος σταφυλιῶν καταλλήλων κυρίως διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ρακῆς.

Κριζάσια (40 'Εκ.) εἶδος σταφυλῆς μὲ μεγάλους βότρυς ἐχούσης καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ὑπερύθρου κρέατος.

Μακοῦρλες (Τζ).

Μαυροπάληα.

Μισκέτ, ('Αδρ) μορομόσκενα (Αὐδ) μουσκὲτ (ΛΒ) μοσχᾶτο (Σ) μὲ μικρὲς μυρωδᾶτες ρόγες.

Παπὰζ [7]) -καρανλὶκ [8]) (Σκο) κρασοστάφυλο· ἔχει ζουμερή, μαύρη, στιφὴ καὶ μεγάλη ρόγα.

Παπὰζ [9]) - καρισὶ [10]) ('Αδρ) μαῦρα γιὰ κρασί.

Παφλαγόνες (40 'Εκ.)

Πρωιμάδ. (Τσα) ὡριμάζει τὸν Αὔγουστο.

Ροζακιὰ [11]) ('Αδρ)

Σαμιώτικα (Σ) μὲ μακρουλὲς μεγάλες ρόγες.

Τσαμπᾶτο (Τσα) μὲ στρογγυλὲς μαῦρες ρόγες, κατάλληλο γιὰ κρασί.

Τσαούσια τὰ ἐκλεκτότερα σταφύλια τῆς Θράκης· ὡριμάζουν ἀρχὰς Αὐγούστου κ' ἔχουν μεγάλες μυρωδᾶτες καὶ ψιλόφλουδες ρόγες.

Τσεπρὰ (Σαμ) ἀσπροστάφυλα μὲ χοντρὴ φλούδα.

---

1) Λ. Τ. Τῆς χανούμισσας. — 2) Λ. Τ. Τὸ δάχτυλο. — 3) Λ. Τ. Μαῦρο— 4) Λ.Τ. Τρυφερό. — 5) Κατσίκας. — 6) Λ. Τ. Μαστάρι.— 7) = Σὰν τὸν παπᾶ. 8) Λ.Τ. Μαῦρο.— 9) καὶ 10) Λ.Τ. Τοῦ παπᾶ ἡ γυναῖκα. — 12) Σημ. Ψάλτη. 'Η λέξις περσική. πρβλ. Χατζ. Μεσ. 1. 136.—

Τσιρλάδες (Τσα) σταφύλια νερουλὰ τῆς φυτειᾶς. [1])

Τσουμπιανὴ (Σκο) εἶδος κοκκίνου σταφυλιοῦ μὲ λεπτὲς ρόγες.

ἀμυγδαλιὰ [2]) ἡ ἀμυγδαλῆ. Amygdalus communnis σ. 160. Μὲ τὰ ἀμυγδαλόφυλλα ἔβαφαν [3]) τὰ μάλλινα,τὰ φύλλα ἔβραζαν μὲ νερό, ἔλυωναν λίγη στύψη, ἔρριχναν μέσα τὸ μάλλινο πανὴ βρεμμένο κ' ἔβραζε, γίνουνταν κίτρινο. (Στρ) ('Ον.) 'Αμυγδαλιά, 'Αμυγδαλιῶ, Μυγδαλιὰ καὶ Μυγδαλιῶ.

ἀνασόνι ἢ γλυκάνισο (Σ) ἀλασόνι (40'Εκ) τὸ ἄνισον.Pimpinella anisum. σ. 161. Γιὰ χρονικὸ βῆχα ἔβραζαν κ' ἔπιναν κατὰ σειρὰ πολλὲς μέρες καὶ θεραπεύουνταν. Τὴ λεχούσα δὲν ἔδιναν νὰ πιῇ σκέτο νερό, ἔβραζαν ἀνασόνι μὲ κανέλλα καὶ κεῖνο τὸ νερὸ ἔπινε· τὰ παληὰ χρόνια τἄβραζαν μὲ παληὸ κρασί. Στὸ καζάνι ποὺ ἔβραζαν τὸ τσίπουρο γιὰ ρακὶ ἔρριχναν ἀνασόνι.

ἄνηθος (Σ) τουρκ. τερεότ. τὸ ἄνηθον. Anethum graveolens σ. 111.

ἀντίδι, τὸ ἀντίδιον, τοῦ γένους κιχώριον (Λ Πρ.) Cichorium endivia σ. 161.

ἀντώνης (Τσα) χόρτο μὲ μικρὰ ἐρυθρόλευκα ἄνθη καὶ καρπὸ μὲ σχῆμα βελονιοῦ.

---

1) 'Αμπέλι ποὺ ἔχει φυτευθεῖ μπρὸς ἀπὸ τρία, τέσσερα χρόνια. Τῆς φυτειᾶς τὸ σταφύλι εἶναι ἄγλυκο καὶ νερουλό· μέ τὸν χρόνο γλυκαίνει καὶ νοστιμίζει:

2) "Οταν φύτευαν ὅτι δήποτε δέντρο ἔλεγαν : Χριστὸς 'Ανέστη.

"Οπως ἀνελήφθηκ' ὁ Χριστὸς
κι' ἀνέβηκε στὰ οὐράνια,
ἔτσι ν' ἀψηλῶσ' καὶ τὸ δέντρο ποὺ φύτευσα
ν' ἀνέβ' ὡς τὰ οὐράνια
"Επιανε καὶ θέριευε.

Τ' ἄϊ Σαράντα (τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων) ἀνήμερα εἶχαν σὲ καλὸ νὰ σπείρουν καὶ νὰ φυτεύσουν.

Σαράντα φᾶς, σαράντα πιεῖς,
σαράντα δόσ' γιὰ τὴ ψυχή σ' ·
σαράντα δέντρα φύτεψε
νὰ δῇς λεημοσύνη.

Κείνη τὴ μέρα δὲν φέλιαζαν δέντρα. (Κ.) "Οταν στὰ δέντρα ἐπεφτε δροσιὰ πικρὴ (βλαβερὴ) τότε τὰ κάπνιζαν, ἔβαζαν πλάγι στὴ ρίζα ἄχερο καὶ τὸ κάπνιζαν.

Τὴν πρωταπριλιά εἶχανε σὲ καλὸ νὰ ποδνε ψέματα καὶ γελάσνε τὸν ἄλλονα γιὰ νὰ κάμνε τὰ δέντρα καρπό. "Οταν τὸ καρπερὸ δέντρο ἔρριχνε τὸν καρπό τ', κρεμούσανε στὸ δέντρο μία τρύπια πέτρα, παρμένη ἀπ' ἄλλο χωριὸ καὶ τόνε βάστας ('Ηρ).

3) Οἱ γυναῖκες τὸ περισσότερο ἔβαφαν τ' ἄσπρα πανιὰ καὶ ἰδίως τὰ μάλλινα μὲ τὰ φύλλα καὶ τὶς φλοῦδες τῶν δέντρων καὶ γίνουνταν ἀξέβαφα.

ἀπιδιά (Σ) μηλάβδα (Ἀδρ) μουντρουνιὰ (Τζ) μουντρούνα· τὸ ἀπίδι Pyrus communis σ. 162. Στὴν (Ἀδρ) ἦσαν ἀπιδιὲς ποὺ ἔκαμναν ὡς 500 ὀκ. ἀπίδια χρόνο παράχρονο. Ἀχλάδια τὰ μικρὰ ἀπίδια (Σ).

ἀπρούνα, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ)· ὁ καρπὸς ἀπροῦνες, μοιάζει τὶς ρόγες μικροῦ μαύρου σταφυλιοῦ.

ἀπρουνὰρ καὶ πουρνάρι, ὁ πρῖνος (40 Ἐκ) τυρκ. καῖνι. Παρ. Ἀφίνει τὸν γάμο καὶ πάγει γιὰ πουρνάρι. Γιὰ ὅποιον ἀφίνει τὸ σπουδαῖο καὶ πάγει στὸ ἀσήμαντο.

ἀραβόσιτος βλ. κουκουνάρα.

ἀρακὰς (Σ) εἶδος μπιζελιοῦ, ὁ ἄρακος, παραλλαγὴ τοῦ φυτοῦ πίσον τὸ ἥμερον. (Λ.Πρ.) Pisum sativum σ. 162.

ἀραποσίτι βλ. κουκουνάρα.

ἀρβουνιάτες βλ. ἄγριο σπαράγγι.

ἀρδίτς, (Κ) μικρὸς κέδρος, δέντρο ἀγκαθωτό, κάμνει μικροὺς κόκκινους καρπούς, τ'ἀρδοτσοκούκουτσα, μοσχοβολοῦν σὰν θυμιάμα, τὰ κατάπιναν γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὸ κρύωμα ἢ τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ καὶ ἔπιναν τὸ ζουμί. Οἱ ἀσθματικοὶ τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ κρασὶ καὶ τὸ ἔπιναν. Ἀπὸ τὸ ξύλο βγαίνει κατράνι καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὸ ἄσθμα.

ἀρμενάκι βλ. χαμόμηλο.

ἀρμυρίθρα (Κ). Ὁ ἁρμύριγγας, ἁρμυρίκι καὶ ἁρμυρίχη, διάφορα φυτὰ πυώδη, φυόμενα συνήθως εἰς ἁλίπεδα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὰ γένη ἀρθροκνήμη καὶ μυρίκη. (Λ. Πρ). Coronopus procubens σ. 163 Ἄγριο χόρτο, εἶναι ξινὸ καὶ βγαίνει μέσα στὶς ἀγκαθαριές.

ἀρπατζίκι (Σ) σκομίδι (Κω) τὸ κοκκάρι. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ κρομμύδι φυτεύουν τὰ κρομμυδάκια, τὸ ἁρπατζίκι τὸ ὁποῖον γίνεται ἀπὸ τὸν σπόρο ποὺ κάμνουν μερικὰ ἀπὸ τὰ κρομμύδια τὰ γνωστὰ ὡς ἀρσενικά. Αὐτὰ εἶναι κρομμύδια ποὺ δὲν δένουν κεφάλι (κρομμύδι) χονδρό, ἀλλὰ βγάζουν μιὰ μεγάλη ρόκα [1]), τὴν χάρμπα [2])· πρὸς τὰ ἐπάνω ψιλαίνει καὶ βγάζει πολλοὺς μικροὺς μίσχους σὰν φούντα· αὐτοὶ ἔχουν τὸν σπόρο τὸν λεγόμενο μπαρούτι [3]), ποὺ μοιάζει σὰν πυρίτιδα. Ἀπὸ τὸν σπόρο γίνεται τὸ ἁρπατζίκι καὶ ἀπὸ τὸ ἁρπατζίκι τὸ κρομμύδι. Ὅταν θέλουν τ' ἀρσενικὰ νὰ μὴ κάνουν σπόρο ἀλλὰ νὰ δέσουν κεφάλι, μόλις κάνουν τὴν ρόκα τὴν κόβουν ἀπὸ βαθειὰ καὶ ρίχνουν λίγο χῶμα. Οἱ χάρμπες ὅταν εἶναι τρυφερὲς τρώ-

---

1) Μίσχος.—2) Ζαμάρα (Σ) μαντούκα (Ἐπ).«Βγῆκαν στὴ χάρμπα», ἔλεγαν ὅτι στὶς 25 Μαρτίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ οἱ κλέφτες ἔβγαιναν στὴ χάρπα, κείνη τὴ μέρα ἔπρεπε νὰ ματώσουν τὸ σπαθὶ (Κ).—3) Λ. Τ. Πυρίτις.

γοονται, τὶς μαγέρευαν μὲ μπλιγούρι ἢ ρίζι.

ἀσκαμνιὰ καὶ ντουτιὰ (Σ) σκαμιὰ (Σκε). μουριὰ (Σουφλὶ) ζούλια καὶ ζούπα (Φ) ρουμιὰ (Τζ) τζερνίτσα (Κω) ἡ συκομορέα. Morus alba. M. nigra σ. 223. Τ'ἀσκάμινα, σκάμνα, ντούτια, ζούλιες, ζοῦπες, ροῦμες, ζῆνες [1]) (Κ)· μοῦρα εἶναι ἄσπρα καὶ μαῦρα πρὸς τὸ κόκκινο, τὰ μαῦρα εἶναι καὶ νοστιμώτερα.—Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀσκαμνιᾶς ἔτρεφαν τὰ σκουλίκια [2]). Μὲ φύλλα μουριᾶς καὶ καρυδιᾶς ἔβαφαν· τὰ ἔβραζαν, ὕστερα ἐρριχναν τὸ μαλλὶ νὰ βράση καὶ γίνουνταν κίτρινο (Φ). Τὸ φύλλο τραβοῦσε τὸν ὅρκο [3]) σὰν τὸ ἐβαζαν πάνω οτὴν πληγή. "Οταν πονοῦσαν οἱ δοντοκοιλιές ἔπερναν μαῦρες ζοῦπες, τὶς ἔβραζαν, τὶς στραγκοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἄλειφαν τὶς δοντοκοιλιές [4]), καὶ γιάνισκαν. Μ' αὐτὸ τὸ ζουμὶ θεραπεύουνταν καὶ οἱ ἄφτρες [5]),

ἀσπράγκαθα (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

ἀστράκια (Σ) λουλούδι.

ἀτλάζι (Σ) ἔχει φύλλα σαρκώδη, μακρόστενα καὶ ὀδοντωτά, τὸ λουλοὺδι μεγάλο, κόκκινο ἢ τριανταφυλλί, βγαίνει στὸ πλάγι τοῦ φύλλου ἀπὸ μίσχο ἐπίσης σαρκώδη.

ἀτραγίδις (Μ) (οἱ) ὄν. ἀγκαθιῶν φαρμακερῶν. "Αλλες ὀνομασίες ἀγκαθιῶν : Μοσκόβκα ἀγκάθια, γαλαζάγκαθα (μὲ κυανᾶ ἄνθη), μυγδαλίτσια ἀγκάθια, χαμουλιὰ (χαμηλὰ μὲ πλατειὰ φύλλα).

ἄφκος (Σ) λαθύρι (Τζ) γυφτοφάσουλο (Τσ) ἡ φάβα. Λάθυρος ὁ ἥμερος (Λ. Πρ.) Pisum sativum σ. 168.

ἀφοξλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

ἀχλαδιὰ (Σ) ἔκαμνε μικρὰ ἀπίδια· μηλάβδα στὸ 'Ορτάκιοϊ (Αδρ).

ἀχλαπιδιὰ βλ. ἀγριοαπιδιά.

ἀψιθιὰ ('Ηρ) τὸ ἀψίνθιον (Λ. Πρ). Achillea umbellata σ. 168.

Βαγιά (Στ) (40 'Εκ.) (Σκε) (Κω) ἰτία (Σ) τουρκ. σουσουτιὰ ἡ ἰτέα). Σιὰ χωριὰ ποὺ ἡ ἰτιὰ λέγουνταν βαγιὰ [6]) στὴν ἐκκλησία τῶν Βαΐων

---

1) Στὴν (Σ) ζήνα ἐλέγετο ὁ χρυσοκάνθαρος.—2) Μεταξοσκώληκες.—3) Πύον.—4) Οὖλα.—5) Φουσκίτσες ἄσπρες ποὺ ἔβγαζαν μέσα στὸ στόμα.

6) Στὰ δημοτικά μας τραγούδια βάγια ἔλεγαν τὴν παραμάννα, ὑπηρέτρια ἢ συνοδό.

Τρεῖς μέρες τὴν ἐστολιζαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ
βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τό φτερό, βάζει καμαροφρύδι,
Βάγιες τὴν πέρνουν ἀπὸ μπρός, καὶ βάγιες ἀπὸ πίσω,
βάγιες ἀπ' τὰ πλάγια της, νὰ μὴν τὴν κάψ' ὁ ἥλιος (Κ).

βάγια μοίραζαν κλωνιὰ ἰτιᾶς. Τὸ ξύλο της εἶναι πολὺ εὐλύγιστο κι' ἀπ' αὐτὸ κάμνουν καλάθια καὶ πανέρια.

βαλανιὰ βλ. βαλανιδιά.

βαλανιδιὰ καὶ βαλανιὰ (Κ) βαλαμιδιὰ('Αδρ) βελανιδιὰ καὶ ἀδρένιο (Σκο) ρούπα (Σκε) καὶ (Αὐδ) μεσὲς καὶ μεσιὰ (Σ)· ὁ καρπὸς βαλανίδια καὶ βαλάνια. Quercus aegilops σ. 169. Τὰ βαλανίδια ἔκαμναν γιατρικό, ὅταν ἔτρεχε ὁ ὀφαλός· τὰ κουπάνιζαν, τὸ πρωὶ τὸν πιπίτιζαν μὲ τὰ βαλανίδια καὶ ὡς τὸ βράδυ ἔκλινε. Γιὰ τὴν αἱμορραγία ἔβραζαν τὰ φύλλα μὲ νερό, τὰ στραγκοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἔκαμαν κλύσμα κ' ἔπαυε (Κ).—Μὲ τὰ φύλλα καὶ τὴ φλούδα ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα σταχτί, τὰ ἔβραζαν κ' ὕστερα ἔρριχναν τὰ μάλλινα. Γιὰ νὰ βάψουν μαῦρο τὸ λινό, βαμπακερὸ ἢ μάλλινο, ἀφοῦ μούσκευαν τὶς φλοῦδες καὶ τὶς ἔβραζαν, ἀνελοῦσαν καὶ λίγη καρὰ μπογιά [1]), τὴν ἔρριχναν μέσα κ' ἔβραζε, ὕστερα ἔρριχναν τὸ ροῦχο καὶ γίνουνταν μαῦρο ἀξέβαφο (Κ).

βαμπακιὰ (Κ) γοσούπιον τό ποῶδες (Λ. Πρ) Gossypium herbaceum σ. 169.

βαρυξυλιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

βασιλικὸς τὸ εὔοσμον φυτὸν ὤκιμον τὸ βασιλιλικόν. (Λ. Πρ). Ocimum basilicum σ. 170.

Βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῇ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει
κι' ὁ γιόκας μου σὰν παντρευτεῖ τὴν ἔννοια μου τὴν ἔχει.

'Ο βασιλικὸς εἶναι ψιλόλουνος [2]) καὶ πλατύφυλλος· προτιμοῦνταν ὁ λιανόφυλλος [3]).

Στὰ παράθυρα ἔβαζαν περιβολίστρες· ὁ βασιλικός, ἡ μαντζουράνα, ἡ σαμπογιά, ἡ γαρουφαλιά, τὸ δεντρισάχι, τὸ ἀτλάζι ἦσαν τὰ προσφιλέστερα λουλούδια, ποὺ στόλιζαν τὰ παράθυρα. Κάθε πρωτομηνιὰ ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ καὶ τὸν βασιλικὸ ἁγίαζε στὰ σπίτια καθὼς καὶ τῶν Φώτων [4]). Τοῦ Σταυροῦ, στὶς 14 Σεπτεμβρίου μοίραζαν βασιλικὸ στὴν ἐκκλησία· μετὰ τὴν ἀπόλυση ὁ καντηλανάφτης μ' ἕνα παιδὶ βαστοῦσε τὸ πανέρι μὲ τοὺς βασιλικοὺς κι' ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ στὸ χέρι γύριζαν τὰ σπίτια, φιλοῦσαν τὸ χέρι του, ἔδιναν δεκάρα, εἰκοσάρα ἢ γρόσι καὶ ἔδινε κλωνὶ βασιλικό, ποὺ ὅταν ξεραίνουνταν τὸν ἔβαζαν στὸ εἰκόνισμα μαζὺ μὲ τὶς χάρες.—Τὴ νύχτα ποὺ γεννιέται ὁ Χριστὸς κοντὰ τὰ μεσάνυχτα, σὲ κάμαρη ποὺ ἦταν κατὰ ἡλιοῦ [5]) ἔβαζαν σὲ μιὰ κού-

---

1) Λ. Τ. Βιτριόλι.—2-3) Ψιλόφυλλος.—4) Τῶν Θεοφανείων.— 5) 'Ανατολική.

πα νερὸ καὶ μέσα ξερὸ βασιλικό, ἡ καντήλα μόνο ἔκαιγε, κάθουνταν ἀμίλητοι γύρο στὴν κούπα, ἔλεγαν προσευχὲς μέσ' στὸ νοῦ, ἔβλεπαν τὸν βασιλικὸ καὶ περίμεναν ν' ἀνθίσῃ —"Οταν ἄνθιζε, τότες ἄνοιγαν τὰ οὐράνια, ἂν πρόφθαιναν νὰ τὸν δγιοῦν, θὰ ζήτααν ἀπ' τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ τὰ ἀγαθά. Μόνε μιὰ πρόφθασε κ' εἶδε τὸν οὐρανὸ ν' ἀνοίγῃ, γιατὶ εἶχε πολὺ καθαρὴ ψυχὴ (Τζ).— "Οταν ἡ ἁγία Ἑλένη ηὗρε τοὺς σταυρούς, γιὰ νὰ καταλάβῃ ποιὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἦτανε τοῦ Χριστοῦ,ἀκούμπσε ξερὸ βασιλικὸ πάν' στπὺς σταυρούς· στοὺς δυὸ ἔμνε ξερός, στὸν τρίτο ἔγινε καταπράσινος κ' ἔβγαλε λουλούδια· ἡ ἁγία Ἑλένη κατάλαβε πὼς ἐκεῖνος ἦταν ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ (Κ).— Οἱ Ἑβραῖοι πήγαιναν κάθε πρωὶ στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ κ' ἔκοφταν βασιλικὸ γιὰ νὰ μὴ μοσκίζει καὶ τὸν βροῦνε. Ὡς τὰ τώρα βασιλικὸ δὲν πιᾶνε, ὅταν τοὺς ρωτᾶς γιατί ; Σὲ λένε ἐπειδὴ φύτρωσε πάν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ (Κ). — Στὴν (Ἡρ) ὅποια βαστοῦσε Τρίμερο, τὴν Καθαροτετάρτη τὸ πρωὶ θὲ νὰ πάρῃ ἕνα ψωμί, θὲ νὰ μπίξῃ ἕνα κλωνὶ βασιλικὸ ποὺ φύτρωσε πάν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ, τὸ ντύλιζε μέσα στὸ μαντήλι, τὸ πήγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ τὄβαζε μπρὸς στὰ Δημόθυρα. Ὁ παπᾶς τὸ διάβαζε καὶ τὴν ἔδινε Μεγάλο Ἁγιασμό, ὕστερα μοίραζε τὸ ψωμὶ σ' ὅσες ἦταν στὴν ἐκκλησία καὶ κείν' τὴ μέρα τὴ γιόρταζε — Τὸν βασιλικὸ σπόρο ἔκαμναν γιατρικό· ὅποιος εἶχε σκουλήκια στὰ ἔντερα ἔβραζε ἀπὸ βραδὺς ξερὸ βασιλικόσπορο μὲ γάλα, τὸ ἔβαζε στὸ ἀστρὶ καὶ πολὺ πρωὶ τό ἔπινε κ' ἔπεφταν τὰ σκουλήκια (Κ).

βατομουριὰ βλ. ἀβατσουνιά.

βατσινιὰ βλ. ἀβατσουνιά.

βελανίδιὰ βλ. βαλανιδιά,

βελίουρος βλ. ἀγριοκοστριάβα.

βερυκοκιὰ καὶ ζερντελιὰ (Σ) τζιρτζιλιὰ (Δογ), τζαρτζαλοῦδα (ΛΒ) ἡ βερυκοκκέα. Prunus armeniaca σ. 171. Ὁ καρπὸς βερύκοκκα, ζερντελιὰ ζέρντελα καὶ βερούκα (Τσα) βλ.καϊσιά Στὴν Ἀδρ. βερυκουκιὰ ἔκαμνε ἕως 50 60 ὀκ. βερύκοκκα.

βίκος καὶ φίγι (Σ), ἄλλως βικία, ἀγριοαρακᾶς (Λ Πρ). Vicia sativa σ. 171.

βιόλα βλ. σεμπογιά.

βλάχνος βλ. φτέρη.

βλαχόστιαρου βλ. κουκκουνάρα

βλίθρος εἶδος δέντρου (40 Ἐκ). Μπογιὰ ἀσβηστη μαύρη γιὰ τὰ μαλλιὰ κάνουν ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ βλίθρου· μέσα σὲ μιὰ ταγάρα (βαθειὰ πήλινη λεκάνη) μὲ νερό, ποὺ στέκονται πολλὲς μέρες στὸν ἥλιο.

βλίτο (Σ) Amarantus retroflexus 171.

βλογίτσα (Κ). Βγαίνει μέσα σὲ θάμνους καὶ χαμόκλαδα, ἀνθεῖ τὴν ἄνοιξη, τὰ λουλουδάκια της εἶναι μόρικα καὶ γλυκά, τὰ παιδιὰ τὰ ἔτρωγαν.

βολίτες βλ μανιτάρια.

βουκωτὴ κορομηλιὰ (Δογ) ἡ δαμασκηνιὰ ποὺ τὰ δαμάσκηνα ἔχουν σχῆμα ἱμπρικιοῦ (πρόχους).

βουλγάρα (Σ) μεργκίζι (Τζ), κάμνει λουλούδι κίτρινο κ' ἔχει ἄσχημη μυρωδιά.

βουρλιὰ (Σ) πάπρο, (Τσα) φυτὸ ὑδροχαρές. Holoschoenus vulgaris. σ. 173.

βραχιολιὰ (Κ) εἶδος μικροῦ περιπλοκᾶ, φυτρώνει στὰ χωράφια, κάμνει λουλούδι σὰν ἄσπρο χουνάκι καὶ σπάνια ἀνοικτὸ τριανταφυλλί.

βρίζα καὶ σίκαλη, ἕνα ἀπὸ τὰ σιτηρά. Secale cereale σ. 174. Ἡ βρίζα κ' ἡ κουκουνάρα εἶναι ἀλειτούργιτες, δὲν ἔχνε τὴν ἀδεια νὰ πατήσνε τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτὲς πρόσφορο δὲ γίνεται κι' ἀπ' τ' ἀλεύρι τους δὲ βάζνε στὰ κόλυβα. Ἡ πιὸ καταφρονεμένη ἀπ' τὶς δυὸ εἶναι ἡ βρίζα, δὲν ἔχ' βλογή [1]). "Οταν κανεὶς τὴν ἀρωτήσ' γιατί δὲ παγαίν' στὴν ἐκκλησιά, αὐτὴ λέγ', εἶμαι ἀψηλὴ κι' ἀπὸ δῶ τήνε βλέπω (Ηρ).—Τὸ σιάρι ἀποφάσισε νὰ πάγῃ στὸ Χατζηλίκι κι' ἄφσε στὸ πόδι [2]) τ' τὴ σίκαλη, τὴν εἶπε θὰ σὲ παγαῖνε στὸ μύλο, θὰ σὲ ἀλέθνε, θὰ σὲ ζυμῶνε καὶ θὰ σὲ κάμνε ψωμί. Τότε τὸν ρώτσε ἡ σίκαλη ἂν μπορεῖ νὰ τὴν κάμνε μπακλαβᾶ καὶ καντεῖφι Καὶ τὸ στάρι τὴν εἶπε. Μὴ ψιλαίνεις καὶ θὰ κοπῆς.

βρικάκια βλ. ντοματιά.

βροντοκούδουνο (Τσα) ἄγριο φυτὸ ἐδώδιμοι

βρούβα ('Αδρ) εἶδος ἀσπαράγγου, ὀλιγώτερον νοστίμου.

βρουμοῦσα (Μ) ὄν. παρασίτου τῶν σιτηρῶν ποὺ ὁμοιάζει τὸ χαμόμηλο.

βρουσλιὰ (Σαμ) ὄνομα χόρτου μὲ πλατειὰ φύλλα καὶ χνούδι ἀγκαθερὸ σὰν τῆς κολοκυθιᾶς περίπου, βροῦσλο ὁ καρπός της.

βρώμη, οἰκογενείας τῶν σιτηρῶν, τὴν ἔσπερναν γιὰ τροφὴ τῶν ζώων. Avena sativa. σ. 174 Εἶναι ἄφταχτο γιατρικὸ γιὰ τὸν κοκκύτη, τὴν βράζουν καλὰ ὡς ποὺ ν' ἀνοίξῃ, τὴν τρώγει τὸ ἄρρωστο παιδὶ καὶ θεραπεύεται (Σ)

βρωμοπαπαδιά (Κ) εἶδος χαμόμηλου· τὴν ἔκαμναν γιατρικό.

βρωμόχορτο βλ. μαγκούτα.

βυσινάπια βλ. βυσινοκέρασα.

---

1) Εὐλογία.—2) Στὴ θέση του.

βυσινιά. Prunus cerassus. σ. 175.

βυσινοκερασιὰ (Τσ). Τὰ βυσινοκέρασα εἶναι νοστιμώτατα, ἔχουν γεύση βύσινο καὶ κερασιοῦ· ἔχει ἐξαιρετικὰ στὴν Τσόρλου τῆς ὁποίας ὀνομαστὰ εἶναι τὰ βύσινα καὶ κεράσια. Εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν τὰ ἔλεγαν βυσινάπια.

Γάβρα βλ. ὀξυά.

γάβρος βλ. ὀξυά.

γαδουραγκανοὶ (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

γαζία (Σ) ἀκακία ἡ φαρνεσιανὴ (Λ. Πρ). Acacia Farnesiana. σ. 175.

γαϊδουράγκαθο (Σ) ἄγκανος (40 'Εκ). Carduus nutans. Corymbosa. σ. 175. Τῶ γαϊδουράγκαθο τρώγεται ὅταν εἶναι τρυφερό, τὸ λουλούδι του μοιάζει τὴν κάρτικη ἀγκινάρα.—Στὴν ('Αμ) τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου, 24 'Ιουνίου, τὰ κορίτσια ἀπὸ βραδὺς ἔβαζαν κλήδωνα· μαζεύουνταν σ' ἕνα σπίτι, κ' εἶχε μαζύ του τὸ καθένα ἀπὸ ἕνα γαϊδουράγκαθο, διάλεζαν τὰ γύρο λουλουδάκισ νὰ εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ στὴ μέση κλειστά. Τὸ κάθε κορίτσι μὲ τὴ σειρά του ἄρχιζε νά μαδῇ τ' ἀνοιγμένα μόρικα λουλουδάκια καὶ νὰ λέγῃ ἀπὸ ἕνα τραγουδάκι. Τὸ πρῶτο ποὺ θὲ νὰ ποῦνε ἦταν :

"Οντας σὲ πρῶτ' ἀγάπησα ἦταν ἡ μέρα σχόλη,
ἤτανε καὶ τ' ἄϊ Γιαννιοῦ ποὺ βάζνε τὶς κληδόνοι

Τὸ κάθε κορίτσι εἶχε σημαδεμένο τὸ δικό του γαϊδουράγκαθο κι' ὅταν νύχτωνε τὰ ἔβαζαν πάνω στὰ κεραμίδια νὰ τὰ δγιοῦνε τὰ ἄστρα καὶ πολὺ πρωὶ τὰ ἔπερναν. Κείνης ποὺ ἄνοιξαν τὰ λουλουδάκια τὴν ἀγαπᾶ ὁ καλός της, ὅποιας ἔμειναν κλειστά, κλειστὴ μένει κ' ἡ καρδιὰ τοῦ ἀγαπημένου της. —Στὴν (Τζ) τὸν Μάη ὅποια ἀποκοιμήθκε καὶ δὲ σκώθκε πρωὶ νὰ πάγ' νὰ πιάσ' τὸν Μάη, τὴν κρεμοῦσαν στὴν κρικέλλα ἕνα γαϊδουράγκαθο μὲ τὴ ρίζα καὶ τὰ χώματα, ξύστρο, μασχιὰ καὶ πυροστιά.

γαϊδραρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο, βλ. παπαδιά.

γαλατσίδα (Κ) 1) 1) Euphorbia biglandulosa. σ. 176. Χόρτο τοῦ βουνοῦ ἔχει γεύση γαλατιοῦ καὶ τρώγεται ὠμό. 2) (Μ) ἄγριο πικρὸ ραδίκι.

γαρδαβίτσα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ· μὲ τὰ φύλλα της ἔτριβαν τὶς γαρδαβίτσες [1]), κατάπιναν καὶ δυό τρία σποράκια καὶ χάνουνταν.

---

1) Μελικυρίδες. Στὴ (Σ) ἄουλοι καὶ κότσια.

γαρουφαλιὰ Dianthus species σ. 177. ('Ον.) Γαρουφαλιά, Γαρουφαλένια, Γαρουφαλίτσα.

γέρος (Κ) ὑοσκύαμος ὁ μέλας (Λ. Πρ). Hyoscyamus albus. σ. 262. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, κάνει λουλούδι κίτρινο καὶ καρπὸ σὰν κουμαράκι ποὺ ἔχει μέσα μικροὺς μαύρους καὶ στρογγυλοὺς σπόρους. "Οποιος ἔχει κούφια δόντια καίει τὶς σπόροι τοῦ γέρου, ἀνοίγ' τὸ στόμα τ', ἀχνίζεται καὶ σκοτώνεται τὸ μικρόβιο.

γήλιους βλ. ἥλιος.

γήρα (Σ) αἶρα (Σαμ) γκρινιά ('Ηρ). ἡ ἦρα, ζιζάνιο μέσα στὸ στάρι. Lolium temulentum. σ. 187. 'Ο καρπὸς μικρότερος ἀπ' τὴν σίκαλη, ἔχει οὐρίτσα καὶ μεθυστικὴ ἰδιότητα.

γιασεμὶ (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος (Λ. Πρ.) Jasminus grandiflorum. σ. 178. Τὸ λουλούδι του εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ χιώτικο· ἀπὸ τὸ ξύλο γιασεμιοῦ γίνουνταν τὰ καλλίτερα τσιμπούκια [1]). 'Ον. Γιασεμή Γιασεμής.

γιλντίζι [2]) βλ. ντάλια.

γκαγκαβανιὰ βλ. πασχαλιά.

γκατσκανιὰ (Αὐδ) δέντρο· ἔχει φύλλα στρογγυλὰ καὶ λουλούδια κόκκινα.

γκουγκούνα βλ. κουκκουνάρα.

γκούξα βλ. παπαρούνα.

γκουξέλα βλ. παπαρούνα.

γκραβὰν βλ. πασχαλιά.

γκρινιὰ βλ. γήρα.

γλυκάδια (Αὐδ) εἶδος χορταρικοῦ

γλυκάνισο (Σ). Pimpinella anisum σ. 179. βλ. ἀνασόνι.

γλυκομηλιὰ βλ. μηλιά.

γλυκοπρόβατα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

γλυστρίδα (Σ) σεμιζὸτ τουρκ., ἡ ἀνδράκλα. Τὸ φυτὸν πορτουλάκη ἡ λαχανηρὰ ἢ ὁλισθηρίς. (Λ. Πρ). Portulaca oleracea σ. 179.

γνετζίκι βλ. πασχαλιά.

γουρουνάκι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ κάνει γαλάζιο λουλούδι.

γρεντζιλιὰ βλ. ἀγριόκλημα. Γρέντζιλο τὸ ἀγριοστάφυλο.

γρούβα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ τρώγεται.

---

1) Μεγάλη πίπα, ὡς δύο πῆχες μάκρος, μ' αὐτὴν κάπνιζαν οἱ δεσποτάδες καὶ οἱ προύχοντες· χωρίζουνταν σὲ δυό, τρία μέρη καὶ βιδώνουνταν.

2) Λ. Τ. Γιλντίζι ἔλεγαν τὸ παλάτι στὴν Πόλη ὅπου ἔμενε ὁ Σουλτάνος Χαμίτ.

γυφτοφάσουλο βλ. ἀφκος.

Δαμασκηνιά. Prunus domestica. σ. 181. ('Ον.) Δαμάσκω.

δάφνη. Laurus nobilis. σ. 182. Στὴν ἐκκλησία τῶν Βαΐων μοίραζαν βάγια κλωνιὰ δάφνη· ὁ μεγαλείτερος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ πατέρας, ὅταν γύριζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία χτυποῦσε μὲ τὰ βάγια τοὺς μικρότεάους στὴ ράχ' κ' ἔλεγε καὶ τοῦ χρόνου. "Υστερα τὰ ἔβαζαν στὸ εἰκονοστάσ'. Στὶς (Κ) τὰ βάγια ἀγόραζαν τὰ πρωτοστέφανα [1]) κ' εἶχανε σὲ καλὸ τὸ βάγιο ποὺ θὰ τοὺς ἔδινε ὁ παπὰς νά εἶχε κόμποι [2]). "Οταν τὸ παιδὶ ἦταν ματιαγμένο ἔπερναν ἕνα φύλλο ἀπὸ τὰ βάγια ποὺ ἦταν τὸ εἰκόνισμα, τὸ ἔκαμναν 41 τρύπα, τὸ ἔβαζαν σὲ μιὰ καρφίτσα καὶ μ' αὐτὸ σταύρωναν τρεῖς φορὲς τὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ.—"Αν ἦταν βασκαμένο τὸ φύλλο ἔσκανε κ' ἔκαμνε κρότο, τότε ξεματιάζουνταν. Τὴ στάχτ' ἔρριχναν μέσα στὴ γωνιά.—Γιὰ νὰ μὴ πέφτουν τὰ μολλιὰ κουπάνιζαν δαφνοκούκουτσα, τὰ ἔβραζαν μὲ ξίδ' καὶ ὅταν πύκτωναν τὰ κατέβαζαν ἀπὸ τὴ φωτιά. "Οταν κρύωνε λούγουνταν, μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὶς ρίζες, ὕστερα πὸ καμμιὰ ὥρα τὰ ξέβγαζαν μὲ νερό, χωρὶς σαπούν', ἔσφιγκαν καὶ μοσχοβολοῦσαν (Σ). —('Ον.) Δάφνη. Δαφνιώ. Δαφνούλα. Δαφνίτσα. Βάγια, Βαγιανή. Βαγιώ. Βαγίτσα [3]).

δεντρισάχι (Σ) δεντροσάλι (Κ) δροσαχὶ (Αὐδ) μοσχομολόχα ('Αμ) στὰς ('Αθ) ἀλμπαρόζα. Τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ἡδύοσμον (Λ. Πρ).

δεντρομολόχα καὶ μολόχα (Σ) Alcea rosea. Alfhaea officinalis, σ. 182. Γίνεται σὰν δέντρο ἄψηλὴ καὶ κάμνει μεγάλα λουλούδια διπλᾶ μὲ διάφορα χρώματα.

δεντροσάλι βλ. δεντρισάχι.

δεντρολίβανο (Σ). Λιβανωτὶς καὶ ροσμαρῖνον (Λ. Πρ) Rosmarinus officinalis σ. 88. Τὰ βελονοειδῆ του φύλλα μοσχοβολοῦν, γίνονται καὶ γιατρικό, τὰ βράζουν μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν γιὰ τὸ σκότι. Βράζουν ἀρκετὰ κλωνάκια δεντρολίβανο μὲ ἀρκετὸ νερό, τὸ περνοῦν ἀπὸ τρυπητό, μὲ τὸ ζουμὶ πλύνουν τὰ μάλλινα μαῦρα ἢ χρωματιστὰ καὶ καθαρίζουν. Σαπούνι δὲν μεταχειρίζονται.

δημοσκένα ('Αδρ) δέντρο ἄγριο, ὁ καρπός του σὰν μικρὸ δαμάσκηνο, τρώγεται.

---

1) Πολλὰ πέταλα — 2) Μάτια.

3) 'Απὸ λουλούδια καὶ δέντρα ἔδιναν βαπτιστικὰ ὀνόματα, ἰδίως στὰ κορίτσια. 'Απὸ τὸ ἄνθος ; 'Ανθή, 'Ανθίτσα, 'Ανθούλα, 'Αθῶ, 'Αθοῦλα, 'Ανθοδέσμη, 'Ανθήλιος. Λουλούδα, Λουλούδω, Λουλουδή, Λουλουδιά. Ροδάνθη, Ροδανθέα, Ροδάνθεμη. Χρυσάνθη, Χρυσανθῆ, Χρυσάνθεμη. Πολυανθῆ. Καρπός Καρπίτσα.

δροσαλὶ βλ. δεντρισάχι.

Ἐλιὰ (Σ) ἰλιὰ (40 Ἐκ) ἡ ἐλαία. Olea europaea. σ. 184. Ὁ καρπὸς ἐλιὰ καὶ ἰλιά. Στὶς (Κ) τὴν παραμονὴ τοῦ Ψυχοσάββατου τοῦ Σταυροῦ [1]) ζύμωναν λουκούμια [2]), ἔκαμναν φάβα καὶ τὸ πρωὶ ἔπερναν ἐλιὲς καὶ τὶς πήγαιναν στὰ μνήματα, ὁ παπὰς μνημόνευε τὰ ψυχοχάρτια, κ' ὕστερα μοίραζαν σ' ὅσους ἦσαν ἐκεῖ τὰ λουκούμια, τὴν φάβα καὶ τὶς ἐλιές, Οἱ ἐλιὲς γίνουνταν γιατρικὸ ὅταν πρήσκουνταν τὰ λαιμὰ καὶ πονοῦσαν, τὶς κουπάνιζαν, τὶς ντύλιγαν σ' ἕνα παννὶ καὶ τὶς ἔβαζαν στὸ λαιμὸ καὶ γιάνισκε.—Στὸ λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη γράφεται ἐσφαλμένως στὴ λέξη Θράκη σ. 576 ὅτι εἰς αὐτὴν ἀκμάζει ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν· ὑπάρχουν ἐλάχιστες ἐληὲς σποραδικῶς εἰς τὰ νότια, μόνον στὴ Μάκρη εὐδοκιμοῦν, τὰ δὲ ἐσπεριδοειδῆ οὐδαμοῦ τῆς Θράκης. (Ὀν.) Ἐλιά, Ἐλίτσα.

Παρ. Δὲν τρώγει τῆς ἐλιᾶς τὸ μέσα
καὶ τ' ἀβγοῦ τὸ ἔξω.

Τὴν ἔλεγαν γιὰ ἕνα ποὺ ἦταν εὔκολος στὸ φαγί του κ' ἔτρωγε ἀπ' ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κουκούτσι τῆς ἐλιᾶς καὶ τὸ τσέφλιο τοῦ ἀβγοῦ ποὺ δὲν τρώγουνται.

Κ' ἄλλη παρ. Ἂν δὲν δόσεις τὴν ἐλιὰ
πῶς θὰ πάρεις τὸ λάδι.

Χωρὶς ἔξοδο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχῃ κέρδος.

Ζακουμνιὰ [3]) βλ. ροδοδάφνη, βλ. καὶ σαρδέλλα.

ζαλίφι βλ. ποικιλία ἀμπελιοῦ.

ζαμπάκι (Σ). Τῆς Παναγίας ὁ κρίνος (Βυζῶ) ὁ νάρκισσος. Narcissus tazetta, σ. 184. Ἡ Παναγία μύρσε τὸ ζαμπάκ' ποὺ τὴν πῆγ' ὁ ἄγγελος καὶ γέννσε τὸν Χριστό.

ζαμπουκιὰ καὶ κουφοξυλιὰ (Σ) καρφοξυλιὰ (Κ) σφεκιὰ (Τσο) ἀφοξλιὰ (Τσα) μελβερία (Ἀδρ.) κοιν. ὄνομα τοῦ φυτοῦ ἀκτὶς ἡ μέλαινα ἢ σαμποῦκος (Λ. Πρ.) Sambucus nigra σ. 184 Δένδρο, κάμνει

---

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

2) Εἶδος κουλουριῶν· στὸ ἀλεύρι ἔβαζαν λίγο λάδι, λίγη ζάχαρη καὶ λίγη κανέλλα, τὸ περισσότερο τὰ ἔκαμναν ὅταν εἶχαν μνημόσυνο καὶ τὰ μοίραζαν.

3) Μ Φιλήντα Θρακικὲς ἐτυμολογίες. «Θρακικά», τόμ. 4ος σ. 279. Ἀραβοτούρκικα zakoum λένε τὴν πικροδάφνη.

τὰ φοξολούλουδα (40 Ἐκ), πολλὰ μικρότατα λουλουδάκια μαζεμένα σ' ἕνα μίσχο, τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ κ'ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὰ λαιμὰ ποὺ πονοῦσαν· ἐπίσης τὸ ἀφέψημα ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὸν πονόδοντο καὶ τὰ μάτια ὅταν πονοῦσαν, τὰ ἔπλυναν μὲ ζαμπούκο καὶ θεραπεύουνταν.

ζαπαρίνα βλ. ποντικοτσάλι.

ζελένικα βλ. ζηλενίκα.

ζεμπούλι καὶ ζιμπούλι (Σ) ὁ ὑάκινθος. Hyacinthus orientalis. σ. 185. Τοῦ Σταυροῦ [1]) ὁ παπὰς [2]) μοίραζε στὴν ἐκκλησία στὰ σπίτια ζεμπούλι ἢ φούλι. (Ὀν.) Ζεμπουλιά. Ζεμπούλης.

ζερβούλι (Αὐδ) ἄνθος κυανοῦν.

ζερνεκαντὲς (Λ. Τ.) (Σ) τὸ λουλοῦδι σὰν μεγάλο διπλὸ ζεμπούλι μὲ μεθυοτικὴ εὐωδία.

ζηλενίκα (Κω) ζελένικα (Στρ) ὀν. δέντρου φυτρώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὰ δάση μὲ δέντρα ὀξυᾶς, τὰ λουλούδια της εἶναι παρόμοια μὲ τὰ ἄνθη τοῦ κρίνου.

ζιμπούλι βλ. ζεμπούλι.

ζίνια (Σ) λουλούδια σὰν μικρὰ ἀϊδημητριάτικα.

ζουλόδεντρο (Τσαουσλή) [3]) Ἔγινε ἀπὸ τὸ πρῶτο δάκρυ ποὺ ἔσταξε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Παναγίας σὰν εἶδε τὸ Χριστὸ σταυρωμένο· εἶναι χειμῶνα καὶ καλοκαῖρι πράσινο καὶ κάμνει κίτρινα λουλουδάκια. Στὶς 8 τοῦ Μάη, τοῦ ἅϊ Γιάννη τοῦ Θεολόγου γίνουνταν παναγύρι, ὅσοι πήγαιναν περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλὸδέντρο κι' ὅποιος δὲν εἶχε ἁμαρτίες περνοῦσε εὔκολα.

Τὸ ζουριασμένο [4]) παιδὶ ἀφοῦ τὸ περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλόδεντρο, ἔκοφταν ἕνα κλωνί, μ' αὐτὸ τὸ κάπνιζαν καὶ γιὰ περνοῦσε τὸ ζούριασμα, γιὰ πέθνησκε.

ζουμπουλακιὰ (Κ) σμίλος (Στρ) ζουμλακιὰ (Τσα) λιρδινιὰ (Σαμ). Κοινὸς ἀρκουδόβατος καὶ ζουλόβατος (Λ. Πρ.) Ὁ καρπὸς ζουμπουλάκι, σμιλάκι, ζουμλάκι, λίρδινο. Θάμνος ἀναρριχητικός, βγαίνει μέσα στὰ δάση κοντὰ στὶς ρεματιές, οἱ ψιλοί του ἀγκαθωτοὶ μίσχοι, περιπλέκουνται ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο, τὰ φύλλα γυαλιστερὰ μὲ σχῆμα μικροῦ φύλλου κισσοῦ, ὁ καρπὸς κόκκινος, μικρὸς σὰν μπιζέλι τρώγεται, βγαίνει μαζεμένος σὲ τοῦφες, πέντε δέκα, δεκαπέντε μαζὶ πάνω στ' ἀγκάθια. Τὸ κουκούτσι σκεπάζεται μ' ἄσπρη μεμβράνα, τὸ

---

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.—2) Βλ. Βασιλικός.—3) Τσιφλίκι κοντὰ στὸ Φανάρι τῆς Σηλυβριᾶς.—4) Τὸ παιδὶ εἶναι ζουριασμένο, ὅταν εἶναι ἀδύνατο χλωμό, ὅλο κλαίει οὔτε γιανίσκει οὔτε καὶ πεθαίνει.

τουρζούκι· τὰ παιδιὰ τὸ ἔβαζαν μέσα στὴ μαστίχα ποὺ μασοῦσαν, τὴν μαλάκωνε κ'ἔκαμναν φοῦσκες, ποὺ τὶς χτυποῦσαν στὸ μετωπο κ' ἔκαμναν πάτ.

Αἴν. Ἄγκαθος, παράγκαθος
παραγκαθένιος οὐρανὸς
καὶ κόκκινα τὰ σύννεφα. Ζουμπουλάκι (Κ).

ζοχὶ (Σ) βλ. ἄγριο ἀντίδι.

Ἥλιος (Σ) ἥλιους καὶ γήλιους (Αὐδ) φεγγάρι (40 Ἐκ) τὸ Heliotropium vilosum. σ. 186.

Θερμασόχορτο [1]) (Αὐδ) τὸ φυτὸν ἐρυθραία τὸ κενταύριον (Λ. Πρ). Erytracea centaurium σ. 187. ξηραινόμενο χρησίμευε ὡς φάρμακο κατὰ τῶν πυρετῶν.

θρίμπος (Σ) θρούμπος (Τσα) τὸ θυμάρι. Thymbra capitata. σ. 188. Φυτὸ χαμηλό, μοσχοβολᾶ καὶ κάμνει τριανταφυλλὶ λουλουδάκι· ἔβραζαν θρίμπο μὲ νερὸ καὶ λούγουνταν, τὰ μαλλιὰ στερεώναν καὶ μοσχοβολοῦσαν. Ὁ ἀδύνατος κάμνει μπάνιο μὲ θρίμπο, καρυόφυλλα, φλισκούν' καὶ δυναμιών' (Κ). Ὅποια λαχταροῦσε νὰ κάν' παιδὶ ἔβραζε θρίμπο, καρυόφυλλα καὶ χαμομήλ' μέσα σὲ μπακίρα [3]), μόλις τὴν κατέβαζε ἀπ' τὴν φωτιά. ἔβαζε πάν' στὴ μπακίρα ἕνα σανίδ' κάθουνταν ἀπάν' κι' ἀχνίζουνταν. Τέσσερα πέντε βράδυα ἀχνίζουνταν κ' ἔκαμνε παιδὶ (Ἠρ). Στὶς (Κ) τὸν Μάη στόλιζαν τὶς πόρτες μὲ λουλούδια, καρυδόφυλλα καὶ θρίμπο.

θροῦμπος βλ. θυμάρι.

Ἰλιὰ βλ, ἐλιά.

ἴμελος (Σκε) ὀβρὴ=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια (Σαμ). Μούσκ(ου)λο ἢ μούσκουλη, ὄν· διαφόρων εἰδῶν βρύων καὶ φυτῶν (Λ Πρ.) Muscorum species σ. 224. Τὸ ψιλώτατο χορταράκι ποὺ βγαίνει πάνω στοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων καὶ στὰ κεραμύδια μερικὲς φορές. Ἰδίως βγαίνει στὴ βαλανιδιὰ κ' εἶναι σημάδι ὅτι τὸ δέντρο θὰ ξεραθεῖ. Ὅπου φυτρώνει πηκτά, φαίνεται σὰν ὡραῖο βελοῦδο πράσινο· τὸ ἔπερναν καὶ τὸ ἔβαζαν σὲ πιάτο, τὸ πότιζαν καὶ διατηροῦνταν ἀρκετὸ καιρό.

---

1) Χόρτο γιὰ τὴν θερμασιὰ=πυρετός.—2) Λ.Τ. Κυρίως ὁ χαλκὸς ἀλλὰ λέγανε καὶ εἶδος χύτρας μὲ κινητὸ κατὰ μεσῆς μανίκι. Μπακίρα λέγουνταν ἡ μεγάλη, μπακίρι τὸ μεσιὸ καὶ μπακιρὰκι τὸ μικρό.

ἰτιὰ βλ. βαγιά.

Καβάκι βλ. λεύκα.

καβουνιὰ (Σ) καγούνι (Αὐδ) ἡ πεπονιά, ὁ πέπων. Καβούνι [1]) τὸ πεπόνι. Cucumis melo σ. 233. Ποικ.: τοπατάνια, βόδινες, κάς-καβουνοῦ, Μαινεμέν', μιρὶ τὰ νοστιμώτερα ὅλων, κιρκ-ἀγὰτς τὰ ὁποῖα διατηροῦνταν τὸν χειμῶνα. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὶς καβουνόσποροι [2]), τὶς ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἢ τὶς ἔρριχναν κουπανισμένοι σὲ ζεστὸ νερό, τὶς ἄφιναν ὡς μιὰ ὥρα, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὶς ἔπιναν (Τζ).

καγουνὶ βλ. καβουνιά.

καϊσιὰ (Σ) Pruus armeniaca. σ. 189. Ἡ βερυκοκκιὰ ποὺ ἔκαμνε μεγάλα βερύκοκκα, τὰ καϊσιά. Ὄν. Καϊσιά.

καλαδιὰ (Αὐδ) δέντρο μεγάλο, καρποί του τὰ κάκαδα. Ὅταν ὡρίμαζε ὁ φλοιός τους ἔπερνε χρῶμα βαθύτατο καφὲ πρὸς τὸ μαῦρο.

καλαγκάθι (Κ) τὸ φυτὸν καρλινία ἡ κομμεοφόρος (Λ Πρ). Carlinia gummifera σ. 189. Ἀγκάθι γαλαζωπό, μὲ ἔμορφα ἀγκαθωτὰ φύλλα, ἔμορφο καὶ τὸ ἀγκαθωτὸ γαλάζιο λουλούδι· τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα γιὰ νὰ μὴ τοὺς πιάνη τὸ μάτι.— Θεράπευε τὸ καλαγκάθι [3]), σπυρὶ κακὸ ποὺ πονεῖ πολύ. Ἔπερναν καλαγκάθι, τὸ κοπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τὸβαζαν πάνω. Τὸ σκότωνε καὶ πέρναγε. (Τζ).

καλαθιὰ (Μ). Εἶδος πλατάνου ποὺ τὸ ξύλο του χρησιμοποιεῖται πολὺ στὴν ξυλουργική.

καλαμιὰ [4]) καὶ μασουργιὰ (Κ) Κάλαμος ὁ κοινός (Λ. Πρ).Arundo donax σ. 190. Φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· ἀπ' αὐτὴν κάμνουν τὰ μασούργια γιὰ τὴν σαΐτα ποὺ φαίνουν, ὡς καὶ καλάθια καὶ πανέρια.

καλαμπόκι βλ. κουκουνάρα.

κάλα βλ. πάπια.

καμπολάχανο βλ. ἄγριο σπανάκι.

καναρόσπορος καὶ κούσιτο. Τὸ φυτὸ καὶ ὁ καρπός, εἶδος σπόρου· χρησίμευε ὡς τροφὴ τῶν καναριῶν κλπ.

κάνναβος (Κ), ὁ κάνναβις. Cannabis sativa. σ. 192. Κανναβούρι (Σ) λωβικὸ (Κῶ) τὸν καρπόν, τὸν ἔκαμναν γιατρικὸ γιὰ τὸ σφαγιό [5]).

---

1) Λ. Τ.— 2) Τὶς ἔλεγαν καὶ πιπιτίκες ὡς καὶ τοὺς κολοκυθόσπορους.— 3) Περιοστῖτις.— 4) Καλαμιὰ λέγονταν καὶ τὸ χωράφι τὸ σπαρμένο μὲ στάρι ἀφοῦ θερισθεῖ. Τὶ θὰ σπείρεις στὴν καλαμιά;

5) Πόνος τοῦ πλευροῦ, πλευρῖτις.

καντίνα βλ. παπαρούνα.

καπινὸς βλ. καπνός.

κάππαρα βλ. κάππαρη.

κάππαρη (Σ) κάππαρα (Αὐδ) Capparis spinosa. σ, 192. Φυτρώνει στὶς πλαγιές, τὸ λουλούδι της ἄσπρο, μοσχοβολᾶ· τοὺς μικρούς της καρποὺς βάζουν στὴν ἅρμη γιὰ ὀρεκτικό.

καπλιτζές καὶ καπριτζές (Σ) εἶδος δημητριακοῦ τὸ ἀλεύρι του εἶναι λευκότατο καὶ γίνεται ψωμί. Συνήθως φυτρώνει ἀνάμικτος μὲ βρώμη τῆς ὁποίας ἡ ἀξία λιγοστεύει ὅσο περισσότερο κάπλιτζε περιέχει.

καπνὸς καὶ καπινὸς (Κ) εἶδος τοῦ φυτοῦ νικοτιανή (Λ. Πρ). Nicotiana tabacum σ. 192. Ὅταν τρέχει αἷμα ἀπὸ τὴν μύτη, πλένεις τὸν καπνὸ τρία νερὰ καὶ τὸν βάζεις στὴ μύτη, τὸν ἀλλάζεις συχνὰ καὶ παύει.

καπριτζὲς βλ. καπριτζές.

κάραγατς (Κ) ἡ πτελέα. Ulmus campestris. σ. 192. Στὸ κάψιμο ἔβραζαν φλούδα ἢ φύλλα κάραγατς, μ' αὐτὸ ἔβρεχαν παννιά, τἄβαζαν πάνω στὴ πληγὴ καὶ γιατρεύουνταν γλήγορα. Μὲ τὴν φλούδα ἔβαφαν μαῦρο τὸ μαλλί, τὴν ἔξυναν καὶ τὴν ἔβραζαν, ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο σατσὶ κιμπρίτ, ὕστερα ἔβαζαν καὶ τὸ μαλλί. (Στρ)

καρά - γκιοβρὲκ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

καραμάνς (Μ) ὄνομα μικρῶν ἀχλαδιῶν ποὺ ὡριμάζαν τὸν Αὔγουστο.

καραμούκι (Σ) μαῦρος χονδρὸς σπόρος· χρησιμεύει τροφὴ γιὰ τὰ ζῶα, παράσιτο τοῦ σταριοῦ.

καράντινα (Κ) μποορμπούτσαλα (Σαρ) ὁ πυράκανθος. φυτρώνει μέσα στὰ βουνά.

καραότ βλ. ἀγριοκούκκι.

καρά [1] ***τσαλὶ*** [2] (Κ). Onopordon shecies σ. 192. Θάμνος ἀγκαθερὸς καὶ μαυριδερὸς μὲ μεγάλους ἀγκαθωτοὺς μίσχους, τὸν φύτευαν στοὺς φράκτας, ἔχει μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα, κάμνει μικρὸ κίτρινο καρπὸ μὲ σχῆμα δίσκου δισκοβολίας μὲ γλυκειὰ γεύση, τὸν ἔτρωγαν τὰ παιδιά. Τὴν ρίζα του πελέκααν κ' ἔκαμναν σταυρουδάκι, τὄβαζαν μέσα στὸ φυλακτὸ καὶ σαράντα ἕνα κουκκιὰ μαύρη μυρωδιά, λίγο καθαρὸ ἀγιοκέρι [3] καὶ τὸ φορούσανε στὸ μικρὸ παιδὶ γιὰ τὴν ἀβάσκα [4].

---

1) Λ. Τ, Μαῦρο.—2) Λ. Τ. Ἀγκάθι.—3) Μελισσοκέρι.—4) Μάτιαγμα.

κάρδαμο (Σ) κάρδαμον τὸ κηπευτόν. (Λ. Πρ). Nosturtium fontanum.

καρδαμοὺδ βλ. λατίνι.

καρναμπίτι βλ. κουνουπίδι.

καρότο (Σ) τουρκ. χαβούζ. κοιν. ὄν. τοῦ φυτοῦ δαῦκον τὸ καρωτόν (Λ. Πρ). Daucus carota σ. 193.

καρπουζιά, ὁ ὑδροπέπων. Κοινὴ ὀν. τοῦ σίκυς ὁ κοινός. (Λ. Πρ). Citrulus vulgaris. σ. 194. Περίφημα εἶναι τὰ καρπούζια τῆς Ραιδεστοῦ καὶ Μακρᾶς Γέφυρας. 'Εκτὸς ἀπὸ τὰ συνήθη στρογγυλὰ ποὺ εἶναι μέσα κόκκινα, γίνουνταν κ' ἕνα εἶδος ποὺ τὸ μέσα ἦταν πορτοκαλλὶ μὲ μικροὺς καφεδωποὺς σπόρους καὶ τὰ ἔλεγαν πορτοκὰλ καρπουζοῦ.—"Ελεγαν, ὅποιος τρώγει σπόρους καρπουζιοῦ παθαίνει φθίση.—Γιὰ τὸν πόνο τ' ἀφτιοῦ ἔβραζαν ζουμὶ καρπουζιοῦ καὶ γίνουνταν σερμπέτι [1]), ἔχυναν ἀπ' αὐτὸ τρεῖς ἰέσσερς κόμποι μέσ' στ' ἀφτὶ καὶ περνοῦσ' ὁ πόνος.

Αἰν. Εἶν' ἕνας πύργος
πὸ ἔξω πράσινος
πὸ μέσα κόκκινος
κ' ἔχει μέσα
μαῦρα διαβολάκια. Καρπούζι. ('Αμ).

Καρυδιὰ (Σ) κοκοσιὰ (Δογ) ἡ καρύα. Juglans regia σ. 194. Ζεῖ ἑκατοντάδες χρόνια καὶ πολλὲς φορὲς τὸν χοντρὸ [2]) κορμό της μόλις μποροῦν δύο ν' ἀγκαλιάσουν· ἀπὸ τὸ ξύλο της γίνουνται ἔπιπλα· πουλιούνταν ἡ καρυδιὰ ὡς 1000 λίρες χρυσές. 'Υπῆρχε πρόληψη ὅτι ἂν φύτευε κανεὶς καρυδιὰ στὸ ἀμπέλι του δὲν πείραζε, μὰ ἂν τὴν φύτευε στὸ περιβόλι τοῦ σπιτιοῦ του, ὅταν ἐφθανε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ [3]) του, θὰ πέθαινε καὶ πρόσθεσε ἡ καλὴ γυναῖκα, ποὺ μὲ τὸ εἶπε, ὅτι ἡ μητέρα της ἡ σχωρεμέν', ποὺ δὲν τὸ ψήφισε [4]) καὶ φύτυσε καρυδιὰ στὸ περιβόλι τους, πέθανε ὅταν ἡ καρυδιὰ ἔφθασε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ της. 'Ο ἴσκιος της λένε εἶναι βαρὺς καὶ γι' αὐτὸ δὲν κοιμοῦνται κάτω ἀπὸ καρυδιά. Τὰ καρύδια, τὰ καρυδότσεφλα καὶ τὰ καρυδόφυλλα γίνουνται γιατρικό· κάτω ἀπὸ καρυδιὰ

---

1) Λ. Τ. σιρόπι.

2) Στὴν ('Αδρ) ὅσες εἶχαν καρκινώματα (βενέδες ἢ λούπους) ἦσαν περιζήτητες· στὸ 'Ορτάκιοϊ καρυδιὰ ποὺ εἶχε στὸν κορμὸ ἀπεικόνιση λιονταριοῦ πουλήθηκε σὲ πολὺ μεγάλη τιμή. Λέγουν ὅτι μὲ τὴν ἀστραπὴ πολλὲς φορὲς ἀποτυπῶνονται στὸν κορμὸ ζῶα ἢ φυτά. Ἦσαν καρυδιὲς ποὺ ἔκαμναν 100 – 120 ὀκ. καρύδια, πουλιούντανε μὲ τὸ κοιλό, 16 μεταλίκια κορυφωτὸ τὸ 1|4 τοῦ κοιλοῦ.—3) 'Αναστήματος.—4) Δὲν τὸ ἔλαβε ὑπ' ὄψει.

γήτευαν τὴν πρησμένη σπλήνα. Γιὰ τὴν θέρμη ἔπερναν ἀζύγιστα καρύδια, τὰ κουπάνιζαν, ἔβαζαν καὶ δύο σκέλιδες σκόρδο, ἑκατὸ δράμια κρασὶ μαῦρο, τὴ νύχτα τ' ἄφιναν ἔξω στὸ ἀστρί, σκώνουνταν πρωῒ καὶ τὄπιναν. Δυὸ πουρνὲς [1]) τὸ ἔκαμναν καὶ γιάνισκαν (Τσο). Γιὰ τὴν κασίδα [2]) ἔκαιγαν καρυδότσεφλα καὶ μέσα στὴ στάχτη ἔρριχναν λίγο λάδι, τὰ δούλευαν καλά, τὰ ἔκαμναν ἁλοιφή, κάθε πρωὶ καὶ βράδυ ἄλειφαν τὴν κασίδα καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ νὰ καθαρίσνε τὰ αἵματα ἔβραζαν κάθε πρωί, ἕνα, δυὸ καρυδόφυλλα κι' ἔπιναν τὸ ζουμί. Κείνη ποὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάν' παιδί, ἔβραζε τὸν Μάη καρυδόφυλλα, μολόχες καί παπαροῦνες, τὰ ἔβαζε σὲ δοχεῖα καὶ κάθουνταν πάνω. Καρυδόφυλλα ἔκρυβαν γιὰ ὅλο τὸν χρόνο γιὰ νὰ λούζουνται, ἔσφιγκαν τὰ μαλλιὰ καὶ μοσχοβολοῦσαν.— Μὲ τῆς καρυδιᾶς τὰ φύλλα ἔβαφαν τὰ μάλλινα λαδὶ χρῶμα καὶ μὲ τὰ πράσινα καρυδόφλουδα τὸ μάλλινο γίνουνταν σὰν τὸν καβουρντισμένο καφέ.— Τὴν Πρωτομαγιὰ οἱ γυναῖκες ἔβαζαν ἕνα κλωνὶ καρδιὰ [3]) στὰ μαλλιά τους γιὰ νὰ εἶναι καρδιαρὲς [4]) καὶ νὰ εἶναι ἀνοιχτὴ ἡ καρδιά τους. Μὲ τὰ καρυδόφυλλα χτυποῦσαν τρεῖς βολὲς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κ' ἔκαμναν μ' αὐτὰ ἀπὸ ἕνα σταυρὸ στὰ πλαγινὰ τῆς πόρτας, ἐπάνω, κάτω στὸ κατώφλι, δεξιά, ἀριστερὰ κ' ὕστερα τὰ κρεμοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν σώπορτα ἢ μέσα στὴν κάμαρα. Ἀπὸ μέρες ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ νερὸ ποὺ λούζουνταν (Κ).—Ὅσοι πήγαιναν τῆς Γονατιστῆς [5]) στὴν ἐκκλησία, ἔπαιρναν μαζύ τους καρυδόφυλλα καὶ πάνω σ' αὐτὰ γονάτιζαν, ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ σεντούκ' καὶ δὲν ἔπιαναν τὰ ροῦχα βότρυδα· τὰ ἔβαζαν καὶ στ' ἀμπάρια [6]) καὶ δὲν ἔπιαναν σταρόψειρες (Ἡρ)

Τὸ στάρι γιὰ τὸ κόλυβο ἀφοῦ ἔβραζε. τὸ ἔρριχναν σὲ πανέρι νὰ στραγγίσ', πρὶν τὸ ἀδιάσνε, στὸν πάτο ἔκαμναν ἕνα σταυρὸ μὲ σταπίδες, μὲ κέντρο πάντοτε ἕνα καρύδ' παπαδιά [7]) κ' ὕστερα ποὺ θὰ τὰ ἔσιαζαν στὸ δίσκο, ἔκαμναν σταυρὸ μὲ πέντε παπαδιές, μιὰ ἔβαζαν στὴ μέσ' κι' ἀπὸ μιὰ κατὰ μεσῆς στὴν κάθε πλευρά καὶ κουπανισμένο καρύδ' ἔβαζαν μέσα στὰ κόλυβα.—Γιὰ νὰ διοῦνε τὴν τύχη τους, τῆς Χριστοῦ Σωτῆρα [8]) ἔκοφταν καρύδια ἀπὸ τὸ δέντρο, ἄνοιγαν τὸ καρύδ' μὲ τὸ μαχαῖρ', σὰν ἤτανε γιομᾶτο κ' ἄνοιγε καλά, ἤτανε καλὴ ἡ τύχη αὐτοῦ ποὺ τὸ ἄνοιγε, ἂν δὲν ἄνοιγε καλά, γιὰ

---

1) Πρωί.—2) Ἀχώρ.—3) Καρυδιά.—4) Ἄφοβες, θαρρετές.—5) Τῆς Πεντηκοστῆς.—6) Λ. Τ. Ἀποθῆκες.—7) Ὅταν οπάσει μὲ προσοχὴ τὸ τσέφλιο, τὸ καρύδι βγαίνει ὁλόκληρο, τὸ χωρίζουν σὲ δυό, τὸ καθένα λέγεται παπαδιά.—8) Τῆς Μεταμορφώσεως.

ἤτανε σκουλκιάρικο, γιὰ κούφιο, ἤτανε κακή. (Ἠρ).—Τσιποκαρυδιά, ἡ καρυδιὰ ποὺ κάνει εὔθραυστα καρύδια.— Τὰ παιδιὰ μὲ τὰ καρύδια ἔπαιζαν διάφορα παιχνίδια· κ' ἕνα αἴνιγμα.

Σχίζω, μίζω τὸ δεντρί,
βρίσκο νύφη καὶ γαμπρό,
πεθερὰ καὶ πεθερό,
δύο σκάφες πλύτριες
καὶ ἄλλες δύο ζυμωτικές. Τί εἶναι; Καρύδι. (Ἠρ).

καρφοζυλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

καστανιὰ (Κ) ἡ καστανέα. Castanea sativa. σ. 194. Τὰ χωριὰ ποὺ ἤτανε σταυρωμένα [1]) δὲν πάθαιναν μεγάλη ἀρρὼστεια· τὸ χωριό, οἱ Καστανιὲς ἔκλιναν μὲ ἕφτὰ ὑψωμένα δέντρα· γύρω στὸ χωριό. ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια, ἤτανε ἑφτὰ μεγάλα δέντρα παλυά. χρονίσια, τὸ ἕνα μακρυὰ πό τ' ἄλλο, δυὸ καστανιές, τρεῖς καρυδιές, μιὰ ἀσκαμιὰ καὶ μιὰ βαλανιδιά. Ὅταν ἀκούουνταν ἀρρώστια στὰ χωριά, γιὰ νὰ μὴ πάγ' στὶς Καστανιὲς ἔκαμναν στὴν ἐκκλησία ἀγρυπνία, τὸ πρωῒ διάβαζαν λειτουργία, ὕστερα ἔβγαζαν τὶς μεγάλες εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τὰ σίχνα [2]) καὶ μὲ ψαλμωδίες ἔκαμναν ὅλο τὸν γύρο ἀπόξω στὸ χωριό. Κάμνοντας τὸ γύρω θὲ νὰ σταθοῦνε στὸ κάθε δέντρο, ὁ παπᾶς μ' ἕνα μαχαιράκι ἔβγαζε ἕνα στρογγυλὸ κομματάκ' ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου, ἔβαζε μέσα λίγο Ὕψωμα [3]), ἀπὸ πάνω ἔβαζε τὸ κομματάκ' τὸ ξύλο καὶ τὸ βούλωνε μὲ κερί. Ὕστερα θὲ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία καὶ κεῖ σκόρπιζε ὁ κόσμος. Τὸ χωριὸ ἔκλινε μὲ τὶς χάρες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν πίστη ποὺ εἶχαν ἡ ἀρρώστια δὲν πήγαινε.— Ὁ κόσμος τὰ περασμένα χρόνια ὅλα τὰ φύλαγε ὅπως τὰ ηὗρε ἀπὸ πάππου πρὸς πάππων, εἶχανε φόβο Θεοῦ, φοβούντανε τὴν ἁμαρτία· ψέμματα καὶ κακὸ λόγο δὲν ἔλεγαν, κ' οἱ χάρες τότε σωτήρευαν.

κατηφὲς (Σ) μειγκίζια (Δογ) κοιν. ὀνομ. τοῦ φυτοῦ τάγητος ὁ κορυβανθής. (Λ. Πρ). Tagetes patula σ. 194. Ὁ κατηφὲς κάμνει λουλούδι σὰν βελοῦδο κίτρινο μὲ λίγο καφέ.

κατσαριὰ βλ. κέδρος.

κατσκανιὰ βλ. κουτοπιά.

---

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη. «Θρακικά», Τ. 9ος, σ. 277.

2) Λάβαρα, ἀπὸ τὴν λατινικὴ λέξη signum.

3) Ἀπὸ τὰ Ὑψωμένα δέντρα δὲν ἔκοφταν οὔτε ἕνα κλωνάκι τὰ εἶχαν ἱερά, αὐτὰ ἐμπόδιζαν τὴν ἀρρώστια νὰ μπῇ μέσα στὸ χωριό. Ἐπίσης ἱερὰ ἦσαν καὶ τὰ γύρω στά ἁγιάσματα δέντρα.

καυκάκια (Αὐδ) εἶδος χορταρικῶν.

καυκαλύθρα (Κ) τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι (Τσά) καυκαλὶς ἡ δαυκοειδῆς. (Λ. Πρ). Scandix pecten Veneris. σ. 195. Στὰ παληὰ τὰ χρόνια ἡ καυκαλύτρα εἶχε μέσα τὴ ντροπὴ τοῦ κόσμου. Μπροστὰ ἀπὸ πενῆντα χρόνια ἦταν σὰ μιὰ μαύρη δεκάρα μέσα στὰ ἄσπρα λουλούδια τῆς καυκαλύτρας, σιγὰ σιγὰ μίκραινε ὅσο χάνουνταν ἡ ντροπὴ ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τώρα ποὺ ὁ κόσμος ἔχασε τὴν ντροπή του χάθηκε καὶ ἀπὸ τὴν καυκαλύτρα (Κ).

κδουνάκι (Τσα) ὁ καρπὸς εἴδους χλόης εἰς σχῆμα κώδωνος.

κέδρος (Κ) κατσαριὰ (Σκο). Ἀγριοκυπαρύσσι, κοιν. ὀνομ. διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ φυτοῦ ἄρκευθος (Λ. Πρ). Juniperus communis. σ. 195.

κερασιὰ κέρασος ἡ γλυκύκαρπος (Λ. Πρ). Prunus avium. Κερασιὰ κάμνει στὴν Ἀδριανούπολη ὡς ἑκατὸ ὁκάδες κεράσια· τὰ καλλίτερα εἶναι τῆς Τσόρλου· στὸ Κισσάνη τὰ ἔλεγαν τσοῦπρες.

κεχρὶ ἄσπρο. Κέχρος ὁ κοινός (Λ. Πρ). Echinocloa crus galli σ. 196. Ὁ μποζάς [1]) γίνεται ἀπὸ τὸ κεχρί. Κεχρὶ κίτρινο.

κισσός. Hedera helix. Στὸ μωρὸ ποὺ εἶχε ἀμπέλι, ἀφοῦ ἔπλυναν τὰ κεφαλάκι του μὲ νερὸ βρασμένο μὲ πίτερο, ὕστερα τὸ ἔβαζαν σκουφίτσα καμωμένη ἀπὸ κισσόφυλλο γιὰ νὰ τραβάῃ τὸν ὅρκο, πὸ πάνω ἔδεναν ἕνα τουλπανάκι· Τὸ ἔκαμναν μιὰ βδομάδα καὶ τὸ ἀμπέλι πέρναγε (Σ).

κιτρινολούλουδο (Κ) Calendula arvensis. σ. 197. Χόρτο ἄγριο, τὰ φύλλα του μοιάζουν σάν τοῦ ραδικιοῦ.

κλήθρου (τὸ) καὶ σκλῆθρο (Ἀδρ) σκλήθρο (Στρ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, τουρκ. κίζιλατς, ἡ κλήθρα (Λ. Πρ). Alnus glutinosa. σ. 197. Τὸ σκλῆθρο ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· μὲ τὸ ξύλο του ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα, τὸ ἔξυναν, τὸ ἔβραζαν μὲ νερό, ἔρριχναν λίγο σάτς-κιμπρίτ, ὕστερα ἔβαζαν μέσα βρεμμένο τὸ ροῦχο καὶ γίνουνταν ξὲβαφο [2]).

κληματσίδα βλ. σχοῖνος.

κοκκάρι βλ. ἀρπατζίκι.

κοκκινογούλια βλ. παντζάρια.

κοκοσιὰ βλ. καρυδιά. Κοκόσες τὰ καρύδια.

κολλητσίδα (Σ) κουλτσίδα (Ἀδρ) ἡ ἐλξίνα. Xanthium stumarium. σ. 199 ὅπου τὴν ἐγγίσεις κολνᾶς. Ἡ φράσις, τὸν ἔγινε κολλητσίδα= τὸν κολλήθηκε καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἡσυχία.

---

1) Ποτὸν δροσιστικόν.—2) Δὲν ξεθώριζε.

κολλιαντράκι [1]) (Κ) κόλιαντρος (Σ) τὸ φυτὸν κορίανδρον. (Λ. Πρ). Coriandrum sativum. σ. 199. Φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, ὁ καρπός του εἶναι μικρός, στρογγυλὸς καὶ μοσχοβολᾶ, τὸν βάζουν μέσα σὲ μικρὰ κουφετάκια γιὰ τὰ κόλυβα.

κόλλιαντρος βλ. κολλιαντράκι.

κολόβια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

κολοκάσια (Κ) ἡ κολοκασία, τουρκ. γέρ-ελμασί [2]) Colocasia antiquorum σ. 198.

κολοκυνθιά, κολοκύνθη ἡ κοινὴ (Λ. Πρ). Cucurbita pepo. σ. 198. Ποικ. κολοκυθιῶν :

Σακίζια [4]) τὰ συνήθη μακρουλά, ἀσπρειδερὰ καὶ ὄχι πράσινα ὡς τῆς Ἀττικῆς.

Ἀσμὰ [5]) καμπάκι [6])· ἡ κολοκυθιὰ εἶναι ἀναρρηχητική, τὰ κολοκύθια ἀσπρειδερὰ καὶ μακρόστενα, μιὰ καὶ ὡς μιά μισυ πήχυ μάκρος, πάντοτε τὰ ἔκαμναν ντολμάδες.

Κόκκινο (Σ), μπάλ [7]) καμπάκι (Κ) ποπόσκα (40 Ἐκ) ἡ κοκκινοκολοκυθιὰ ἢ γλυκοκολοκυθιά. Cucurbita maxima. σ. 198. Εἶναι μεγάλο στρογγυλὸ μὲ χρῶμα κόκκινο πρὸς τὸ πορτοκαλί, ἢ γκρίζο. ὡριμάζει τὸ φθινόπωρο καὶ διατηρεῖται τὸν χειμῶνα. Οἱ κολοκυθόσποροι τρώγουνται ἀφοῦ τοὺς ἁλατίσουν κ' ὕστερα τοὺς καβουρντίσουν.

Γίνονται καὶ γιατρικό· ὅποιος ἔχει κορἔλλα [8]). τρώγει πενῆντα δράμια, κολοκυθόσποροι, ἀμέσως πέρνει καθαρτικὸ καὶ τὴν περνᾶ ἢ τοὺς κουπανίζει, τοὺς βράζει μὲ νερὸ καὶ πίνει τὸ ζουμὶ νηστικάτα.

Νεροκολοκύθα (Σερ) γκρατζούνα (40 Εκ), μπούκλιτσα (Σαμ) σουσάκα (Λ. Β). Lagenaria vulgaris. σ. 227. Στρογγυλὸ μεγάλο κολοκύθι, πρὸς ἐπάνω στενεύει, ὅταν ὡριμάσει μέσα εἶναι ἄδειο, ὅταν ξεραθεῖ τὸ μεταχειρίζουνται σὲ διάφορ.ς οἰκιακὲς χρήσεις, τὰ τρυποῦν ἀπὸ πάνω βάζουν νερὸ ἢ ἄλλα ὑγρά, μερικὰ κόφτουν στὰ πλάγια καὶ πέρνουν νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση ἢ τὸ ποτάμι. Ὅποιος ἤθελε νὰ μάθῃ κολύμπημα. ἔδενε δυὸ νεροκολοκύθες μὲ σχοινί, τὰ κολοκύθια ἔβγαιναν ἔξω πὸ τὶς μασχάλες πρὸς τὴν πλάτη, αὐτὰ τὸν σήκωναν πάνω στὴ θάλασσα καὶ δὲ βούλιαζε, ἔτσι μάθαινε νὰ κολυμπᾶ.

Τιντὶν (40 Ἐκ). Εἶδος κολοκυθιᾶς ποὺ ἀναρριχιέται καὶ κάμνει μικρὰ ὅμορφα κολοκυθάκια. Τὰ παιδιὰ ἀνοίγοντας μιὰ στρογγυλὴ

---

1) Στὶς (Κ) ἔλεγαν καὶ τὴν κόλλα τοῦ δέντρου.—2) Λ. Τ. Μῆλα τῆς γῆς. 3) Λ, Τ. Χιώτικα.—4) Λ. Τ. Κρεμαστό.— 5) Λ. Τ. Κολοκύθι.—6) Λ. Τ. Μέλι.—7) Ταινία

τρύπα ἔπιναν μ' αὐτό, τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου μοῦστο. Ὑπῆρχε κ' ἕνα εἶδος μεγάλα κολοκύθια ποὺ εἶχαν σὰν ρόζους.

Εἰς τὸ μεταξὺ Σηλυβρίας Ἐπιβατῶν καὶ Δελειωνῶν τσιφλίκι Φετέκιοϊ τὸ ὁποῖον ἠγόρασαν πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου Ἑβραῖοι πρόσφυγες ἐκ Ρωσσίας ἔσπειραν ἀρκετὰ κολοκύθια διὰ κτηνοτροφήν· λέγουν ὅτι μερικὰ αὐτῶν ἐζύγιζαν μέχρι 50 ὀκ.

κοράλλι (Σκο), φωτιὲς στὰς Ἀθήνας. Τὸ φυτὸν ροῦσκος ὁ κεντρωτός[1] ἄλλως κοραλλόχορτο. (Λ. Πρ). Briza maxima. Ruscus aculeatus σ. 200.

κορδέλλα (Σ), ἔχει φύλλα στενὰ καὶ πολὺ μακρυὰ μὲ ἀποχρώσεις πράσινου κίτρινου καὶ καφὲ στὸ μάκρος, στόλιζαν μ' αὐτὰ τὶς ἀνθοδέσμες.

κορτσιὰ βλ. ἄγρια ἀπιδιά.

κορώνα (Σ) στεφανάκι (Ἀμ) ὁ κύανος, τὸ φυτὸν κενταύριον, κοιν. μπλουέ. (Λ. Πρ). Centaurea cyanus σ. 205. Τὸ ἔμορφο γαλάζιο λουλούδι μοιάζει σὰν ἀληθινὴ κορώνα, φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια.

κόστας (Σ) Κόστιος (40 .Εκ) Tanacetum balsamita. σ. 200. Φυτὸ χαμηλὸ μὲ μεγάλα φύλλα ἐλειψοειδῆ καὶ εὐώδη.

κουζγιὰ βλ μανιτάρια.

κουκκιὰ (Σ) φάβατα (40 ἐκ). ὁ κύσμος. Vicia faba σ. 201. Ὅταν οἱ κουκκιὲς εἶναι ἀνθισμένες μοσχοβολᾶ ὅλος ὁ τόπος. Τὰ κουκκιὰ εἶναι θηλυκὰ καὶ ἀρσενικά, τὰ θηλυκὰ ἔχουν λάκκο ὄχι στὸ φρύδι, τὰ ἀρσενικὰ εἶναι σουγλερά. Ὅταν βρέχει δὲν τὰ μαζεῦνε, φέρνε τὴ ψεῖρα στὶς κουκκιές.— Γιὰ τὸ λεύκωμα ἔβραζαν τὰ λουλούδια μὲ δυόμισυ ὀκάδες νερό· νὰ βράσ' καὶ νὰ λιγοστεύσ' ἑκατὸ δράμμια, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητό, τὸ ἔπιναν ὡς νερὸ καὶ πέρναγε (Τζ).— Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν ξερὰ κουκκιὰ καὶ τἄτρωγαν' ἔπιναν καὶ τὸ κουκκοζούμ', ἔρριχναν καὶ λίγη στύψ' μέσα.— Κεῖνον ποὺ εἶχε σπάσιμο τὸν βράκωναν μὲ βρασμένα κουκκιὰ σὰν φάβα καὶ θεραπεύουνταν (Φ). –Γιᾶ τὸ ἔκζεμα καβούρντιζαν ξερὰ κουκκιὰ ὡς ποὺ νὰ μαυρίσνε, τὰ κουπάνιζαν, τὰ περνοῦσαν ἀπ' τὸ κόσκινο, τὰ δούλευαν μὲ λίγο λάδ', γίνουνταν ἁλοιφή, τἄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε (Σ).—Γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ μωροῦ κουπάνιζαν ξερὰ κουκκιά, τὰ περνούσανε ἀπ' τὸ κόσκινο καὶ τὰ ἔβαζαν σταυρωτὰ πάνω στὸ κεφάλάκ' τοῦ μωροῦ καὶ τὸ σκέπαζαν μ' ἕνα πανί, μετὰ δύο μέρες ἔβρεχαν μὲ ζεστὸ νερὸ τὸ πανὶ καὶ τὸ ξεκολνούσανε μὲ προ-

1) Κήλη.

σοχῆ. Τὸ κατόπι ἔλουζαν τὸ κεφαλάκι τ' κάθε μέρα καὶ γιάνισκε (Τζ).

κουκκοζελιὰ βλ. ντοματιά.

κοῦκκος (Σκε) φυτρώνει στὸ δάσος· οἱ μίσχοι ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ γῆ ἔχουν στὴν ἄκρη σὰν μικρὰ μελισσοκόφινα.

κουκουνάρα (Σ) κουκνάρα (Στενήμαχος) βλαχόοτιαρου (Καβακλῆ 'Αδρ) γκουγκκουστάρι, καλαμπόκι, παπαδιά, μαμούλι, φλάσκα (40 Ἐκ) γκουγκούνα (Δόγ) ὁ ἀραβόσιτος. Zea mays, σ. 190. Μετάξ' ἔλεγαν τὴν φούντα τοῦ ἀραβοσίτου στὸ (Κώ), τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν ὅσοι ἔχουν λιγοστὰ οὖρα.

κουκουροφτιὲς δέντρο ἄγριο (Αὐδ)

κουλτσίδα βλ. κολλητσίδα.

κουμαριὰ (Κ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, ὁ καρπὸς κούμαρα, ἡ κόμαρος, ἄρβουτος ἡ γνησία (Λ. Πρ). Arbutus unedo. σ. 202.

κουνουπίδι καὶ καρναμπίτι (Σ) ἡ ἀνθοκράμβη ἢ βράσκη ἡ λαχανώδης. Brassica oleracea v. botrylis σ. 202

κουρκουλιὼτς βλ μανιτάρι.

κουρουμηλιὰ βλ. ἀβραμηλιά.

κουρτουλιὰ (40 Ἐκ) θάμνος ἀκανθώδης, βάτος.

κούσιτο (Σ) κούσοτου (Σκό) εἶδος κεχριοῦ καὶ ὁ καναρόσπορος.

κουτοπιὰ (Αὐδ) δέντρο μὲ στρογγυλὰ φύλλα καὶ κόκκινα ἄνθη, ἐλέγετο καὶ κατσκανιά.

κουτσουμπιὰ (Κ) τσιτλιμίκ' (Μ) ἡ χαρουπιά. Κερωνία καὶ κερατωνία ἢ κερατέα. (Λ. Πρ). Ceratonia siliqua. σ. 268. Κούτσουμπο τὸ χαρούπι, στὸν (Μ) κουντουρίδι καὶ ξυλοκέρατο.

κουτσουνάδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

κουφοξυλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

κρανιὰ βλ. ἀκρανιά.

κραστάτσκα (Κὼ) χόρτο ποὺ χρησιμεύει στὴ διατροφὴ τῶν προβάτων.

κριθάρι, ἡ κριθή. Hordeum vulgare. σ. 204. Τὸ κριθαράκι [1]) ποὺ ἔβγαζαν στὸ μάτι τὸ σταύρωναν μὲ τὸ κριθάρι, ὕστερα τὸ ἔρριχναν στὸ φοῦρνο κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές:

"Αν φυτρώσ' τὸ κριθάρι

νὰ βγῆ καὶ τὸ κριθάρι στὸ μάτι μ'. (Ἥρ). Περνοῦσε καὶ δὲ ματάβγαζε.

Ποὺ πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔβραζαν κριθάρι, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ ἀρὴ πανὶ κ' ἔκαμναν γαργάρα κι' ὁ ἀχνὸς πολὺ ὠφελεῖ.

---

1) Καὶ κριθάρι, πρηξιματάκι στὴν ἄκρη τοῦ βλεφάρου.

κρινάκια ἄνθος μὲ στενόμακρα φύλλα· εἶναι σὰν μικροὶ γαλάζιοι κρῖνοι.

κρίνος (Σ) λαλὲς (40 ἐκ.) ἡ ἶρις. Ἔχει κρίνους ἄσπρους ἢ γαλάζιους, αὐτοὶ εἶναι ὡραιότεροι· ἰδίως ἕνα εἶδος εἶναι χνουδωτοὶ σὰν κατηφὲς καὶ ἔχουν ἀποχρώσεις γαλάζιες ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνοιχτὲς ὡς τὶς πλέον σκοῦρες. Ὁ κρίνος γίνουνταν γιατρικό. Σὰν πονοῦσε τ' ἀφτὶ ἔπερναν τὸ χνουδωτὸ μέρος τοῦ κρίνου καὶ τὸ ἄφιναν μέσα στὸ λάδι, ἔσταζαν μερικοὺς κόμπους στὸ ἀφτὶ καὶ περνοῦσ' ὁ πόνος. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὴ ρίζα, τὴν ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ καὶ τὴν ἔπιναν (Κ). Γαλάζιου κρίνου ρίζα καὶ μαύρης ἀσκαμιᾶς φλούδα μέσα ἀπὸ τὴ ρίζα, τὰ βράζεις μὲ κρασὶ καὶ τὰ πίν' ὅποιας στάθκανε τὰ συνήθεια [1]). κ' ἔρχουνται (Ἠρ).

κρομμύδι. (Σ) κρουμμίδι (Ἀδρ). κρόμμυον τὸ μαγειρικόν. Τὸ κρομμύδι ἐκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸ καὶ μαγερεμμένο εἶναι καὶ γιατρικὸ σὲ πολλὲς ἀρρώστειες. Σὰν ἔβγαζαν κανένα σπυράκι ἔβαζαν ἕνα κρομμύδι στὴ χόβολη [3]). καὶ σιγοψήνουνταν· ὅταν ψήθηκε κ' ἔγινε χλιαρό, τὸ ἔβαζαν πάνω στὸ σπυράκι καὶ τὸ ὡρίμαζε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερναν ἕνα κρομμύδι, ἀπὸ μέσα τὸ ἔσκαφταν, ἔβαζαν λίγη ζάχαρι, λίγο λάδι, λίγη στάχτη, τὸ ἔβαζαν στὴ χόβολη κ' ἔβραζε ὡς ποὺ νὰ μαλάκωνε, χλιαρὸ τὸ ἔβαζαν πάνω στὸ βυζούνι καὶ τραβοῦσε τὸν ἔμπυο. Στὸ χτύπημα ἔβαζαν ἀπάστρευτα κρεμμύδια κουπανισμένα μὲ ἅλας. Ὅποιος εἶχε πέτρα κ' εἶχε πόνο, κουπάνιζε κρομμύδια μὲ τὶς κρομμυδόφλουδες, ἔβαζε καὶ λίγο ἀλειμματοκέρι κ' ἔβραζαν, ὁ ἄρρωστος τἄβαζε στὸ προκοῖλ' κ' ἔπαυε ὁ πόνος. Στὸ βγαλτὸ [4]). κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδ' μὲ θεριακὴ τὄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Τσ). Γιὰ τὴν παραμαγοῦλα κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδι, καλαγκάθι καὶ λίγη θερειακή, τἄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Φ). Στὸ ἀκροὺμ [5]). τῶν παιδιῶν ἔπαιρναν ἄσπρο κρομμύδι, μέσα ἔβαζαν λίγο μπεζίρι [6]). κ' ἔβραζε στὴ χόβολη, ἀπ' αὐτὸ τάΐζαν τὸ παιδὶ καὶ θεραπεύονταν. (Φ). Γιὰ νὰ ξεμεθύσ' ὁ μεθυσμένος κουπάνιζαν κρεμμύδια μὲ τὸ ἅλας καὶ τἄβαζαν στὸν ὀφαλὸ (Ἀμ.).

κρουμύδι βλ. κρομμύδι.

κτενάκι. (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ στενόμακρα ὀδοντωτὰ φύλλα σὰ χτένι.

κυδωνιά, τὸ δέντρον ἡ κυδωνέα, Κυδώνια διατηροῦσαν τὸν χειμῶνα κρεμασμένα ἢ ἀραδιασμένα στὰ ράφια, ἀπὸ κανένα ἔβαζαν

---

1) Τὰ ἔμμηνα.—2) Ἔλεγαν κρομμύδι καὶ τὸ στομάχι τῶν πουλιῶν.—3) Χωνεμένη φωτια.—4) Παράδες.—5) Ἀρρώστια τῶν μωρῶν· τὸ ἀκρομιάρικο δὲν ἔκαμναν μπάνιο, ἀπέφευγαν νὰ τὰ βρέχουν.—9) Λ. Τ. Λινέλαιο.

στὸ σεντούκ' γιὰ νὰ μοσχοβολοῦν τὰ ροῦχα. Κυδώνια τράταραν στὶς βίζιτες, στὶς βεγγέρες. στὰ νυχτέρια.— Τὸ κυδῶν' εἶχαν γιὰ ὀρεκτικὸ καὶ ἀρρωστικό· τὸ ἔκοφταν μὲ πιατάκ' γιὰ νὰ μὴ στυφίσ'.— Τὸ ἔτρωγαν καὶ βρασμένο, ψημένο στὸ φοῦρνο ἢ στὴ χόβολη. Τὰ ἔκαμναν γλυκὸ πελτέ, ρεντιστό, ρετσέλ' [1]), κυδωνόπαστο καὶ κυδωνάτο μὲ τὸ κρέας.— Τὰ κυδωνοκούκκουτσα ἔβραζαν μὲ νερό, γιατρικὸ γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὰ λαιμά, εἶναι πολὺ μαλακτικό.— (Ὀν.) Κυδωνιά. Κυδωνίτσα.

κυπαρίσσι. Cupressus sempervirens σ. 131. Ὁ καρπὸς κικίδια, κουκκουβέλια καὶ κουκουζέλια, τὸ ξύλο του μοσχοβολᾶ· οἱ γιαγιές μας τὰ παληὰ χρόνια εἶχαν στὶς προῖκές τους σεντούκι κυπαρισσένιο· ἐκτὸς τῆς μοσχοβολητάδας εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ πιάνουν βότρυδα τὰ μάλλινα ροῦχα.

Κυπαρισσάκι μ' ἀψηλό, χαμήλω τὰ κλωνιά σου
νὰ κοιμηθῶ στὸν ἴσκιο σου νὰ πάρω τὴ μοσκιά σου.
Ἔχεις ὡραῖο πρόσωπο, κορμὶ σὰν κυπαρίσσι,
ποιὸς νέος εἶν' ποὺ θὰ σὲ δγεῖ καὶ δὲ θὰ σ' ἀγαπήσει.

Τὴν κοπέλλα τὴν ἔμμορφη ἴσια καὶ ἀψηλή, τὴν ἔλεγαν: ἴσια σὰν κυπαρίσσι. Ἀπὸ τὶς φλοῦδες τοῦ κυπαρισσιοῦ βγαίνει τὸ κυπαρισσόλαδο· εἶναι γιατρικὸ γιὰ ἔξεμα ἀπὸ ρεματικά. Ἀλείφεις τὸ ἔξεμα μὲ κυπαρισσόλλαδο, ἀφοῦ τὸ ἔπλυνες μὲ νερὸ ποὺ ἔβρασες φύλλα καρυδιᾶς. Σὲ λίγες μέρες θεραπεύεσαι. (Σ). Γιὰ τὴν δυσεντερία καβούρντιζαν κικίδια, τὰ κουπάνιζαν, τὰ ἄλεθαν στὸν μύλο τοῦ καφέ, τὰ ἔψηναν μὲ λίγη ζάχαρι καὶ τὰ ἔτρωγαν ἢ τὰ ἔκαμναν μικρὰ χάπια· πολὺ ὠφελοῦσε (Σ). Κικίδια μὲ λίγο καφὲ ἡ λεμόν' τὰ ἔβραζαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἔκαμναν κλύσμα καὶ περνοῦσ' ἡ δυσεντερία (Κ). Γιὰ νὰ σφίξουν τὰ μαλλιὰ καὶ νὰ μὴ πέφτουν, ἀλείφεις λίγο λάδ' τὸ σαχάν' [2]). καὶ καβουρντίζεις τὰ κουκκουβέλια, ὕστερα τὰ κοπανίζεις ὡς ἀλοιφή, ρίχνεις λίγο ξύδ', λίγο κινὰ νὰ βράσουν. Ἀφοῦ λούσεις τὰ μαλλιά σου, βάζεις ἀπὸ τὴν ἀλοιφὴ καὶ σφίγκουν. Ὕστερα ἀπὸ ὥρα, μόνε μὲ νερὸ νὰ τὰ ξεβγάλς. (Φ). (Ὀν.) Κυπαρισσιά. Κυπαρίσσης.

Λαθύρι βλ. ἄφκο.

λελεμεκὲς λουλούδι (40 Ἐκ).

λαλὲς βλ. παπαρούνα.

λαλὲς (Σ) (Τσα) ψύλλος (Κ) τὸ λείριον. Tulipa species. σ. 207.

λαόχορτο (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ φύλλα μακρυὰ βελονοειδῆ.

---

1) Λ. Τ. Κομπόστα καλοδεμένη· διατηροῦνταν ὡς τὸν χρόνο.

2) Λ. Τ. Κοντὸ κατσαρολάκι, χωρὶς μανίκι καὶ μὲ χείλη στὸ γύρο.

λάπαθο βλ. ξινήθρα.

λάπατο. (Σ) χόρτο ἄγριο μὲ πλατειὰ φύλλα. Γιὰ τὴν πληγὴ βράζουν λαπατόριζες νὰ γίνουν σὰν λαπᾶς, τὸν ἁλάζουν συχνά, πίνουν λίγο ζουμὶ καὶ θεραπεύεται.— Τὸ Λαζαροσάββατο πολὺ πρωῒ ἕνα ἀγόρ', δέκα ὡς δώδεκα χρονῶ γίνουνταν Λάζαρος, τὸν σκεπάζαν ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια μὲ λάπατα ἢ ἄλλα ἄγρια χόρτα καὶ τὸν ἔτρεχαν τέσσερα, πέντε παιδιὰ στὰ σπίτια. Μπρὸς στὴν πόρτα ὁ Λάζαρος κουνοῦσε τὸ κορμί τ' δεξιὰ ἀριστερὰ καὶ τραγουδοῦσε μαζὺ μὲ τὰ παιδιά :

Ἤρθε ὁ Λάζαρς,
ἔφερε τὰ βάγια,
βάγια, βάγια, τῶ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό
κι' ὡς τὴν ἄλλ' Κυριακή,
τρῶνε κόκκινο κοκό.
Μεῖς οἱ τρεῖς, οἱ τέσσερεις
κ' οἱ ἄλλοι δέκα τέσσερεις.
τὴν Πόλη λογυρίσαμε,
τὸν Γέροντα δὲν ηὕραμε.
Ὅποιος δίν' παράδες,
εἶν' καλὴ νοικοκυρὰ
κι' ὅποιος δὲν δίν' παράδες,
δὲν καλὴ νοικοκυρά.
Δόσε μας, ἔν' ἀβγὸ
ἢ ψημένο ἢ ὠμὸ
νὰ τὸ βλογήση ὁ Θεὸς
καὶ νὰ τὸ φάγ' ὁ Λάζαρσ.

Τὸν Λάζαρο ἔδιναν ἀβγὸ ἢ δεκάρα.

Στὴ Τζαντῶ, γιὰ νὰ βρέχ' τὸν Ἀπρίλη [1]), τὴν Πρωταπριλιὰ ἔκαμναν λαπατά. Ἕνα μικρὸ κορίτσ' τὸ σκέπαζαν μὲ λάπατα ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια καὶ τὸν ἔτρεχαν τὸ πρωῒ στὰ σπίτια. Ὁ λαπατὰς χόρευε καὶ οἱ ἄλλοι τὸν τραγουδούσανε :

Περπερίτσα περπατοῦν
τὸν Θεὸν περικαλοῦν.
Θεέ μου, βρέξε μιὰ βροχὴ
στὰ στάρια στὰ κριθάρια
καὶ στοῦ Θεοῦ τὰ περιστέρια.
Ὅσες τρῦπες τὸ δερμόνι
τόσες θημονιὲς στ' ἁλῶνι.

Τὸν λαπατὰ ἔδιναν ἀβγό, δεκάρα ἢ ψωμὶ καὶ τὸν περεχούσανε ἕνα μαστραπὰ νερό.

λαπατούδια (Κ) χόρτο ἄγριο.

λατίνι [2]). (Σ) λατίνιο (40 Ἐκ). λατὶν (Ἀδρ). τὸ τροπαίολον γνωστὸν ἄνθος, ὅπερ ἐν Σουφλίῳ ὀνομάζεται καρδαμούδ, διὰ τὴν γεῦσιν ὁμοίαν οὖσαν τῷ καρδάμῳ.

---

1) Ἡ βροχὴ τοῦ Ἀπρίλη ἦταν πολὺ καλὴ γιὰ τὰ γεννήματα καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγαν : Τοῦ Ἀπρίλη ἡ βροχὴ
κάθε κόμπος καὶ φλουρί.

2) Καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν λατίνι ἐλέγετο τὸ μὲ τρίγωνον ἱστίον πλοῖον.

λαχανίδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ' τρώγεται.

λάχανο (Σ) ἄσπρο λάχανο (Κ) [1]) τὸ φυτὸν κράμβη ἡ λαχανώδης (Λ. Πρ). Παρ. "Οποιος ἔχει πολὺ πιπέρ', βάζ' καὶ στὰ λάχανα. Λέγεται ὅταν ἕνας ξοδεύει εἰς κάτι ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ λείψη.

Αἰν. 'Ο γιός μ' ὁ κόντο Θόδωρος
καὶ κόντο Κωσταντῖνος
σαράντα δυὸ σκουφιὰ φορεῖ
καὶ πάλε ξεμαλλιάρης. Λάχανο (Σ).

λαψάνα (Κ) παράσιτο βλαβερό, κάνει κίτρινο λουλούδι καὶ φυτρώνει μέσα στὰ στάρια.

λαψάνα βλ. ἄγριο σινάπι.

λεβάντα (Σ) τὸ φυτὸν λαβαντὶς ἢ στοιχὰς (Λ. Πρ.) Lavandula stoechas σ. 209 'Ον. Λεβάντα, Λεβαντὴ Λεβαντής.

λεβαντίνα (Σ) φυτὸ ἀειθαλές· τὸ βράζνε γιὰ τὸν βῆχα μαζὺ μὲ μοσχοκάρφια· πολὺ ὠφελεῖ.

λειβαδῖτες βλ. μανιτάρια.

λελεγκροατήματα καὶ ποδάρια τοῦ λέλεγκα (Κ)· χόρτο ἄγριο.

λεποντιὰ βλ. λομποτή.

λεύκα. (Σκε) τουρκ. καβάκι. Populus alba. σ. 209· ἀγαπᾶ τὶς ἀκροποταμιὲς καὶ τὰ νερά, ὁ κορμός της γίνεται πολὺ χοντρός, ἀπ' αὐτὸν κάμνουν μονοκόμματες μεγάλες σκαλιστὲς σκάλες γιὰ τὴν πλύση καὶ τὸ ζύμωμα.

λιβόρτ. (Κώ). Θάμνος μὲ κακὴ ὀσμὴ ποὺ τρώγεται ἀπὸ τὰ γίδια.

λιθρὶ (Κ) ἀγριόχορτο· περιπλέκεται στὶς φράκτες. "Εβραζαν τὴ ρίζα καὶ μὲ τὸ ζουμὶ ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα φραουλί.

λινάρι χειμωνιάτικο (Σ) τὸ λίνον. Linum usitatissimum. 'Από τὸν χειμωνιάτικο λιναρόσπορο βγαίν' τὸ μπεζίρ' [2]) τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ φωτισμό, πρὶν βγεῖ τὸ πετρέλαιο· τὸ καλάμι του ἄψηλό, ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὴν λιναρένια [3]) κλωστή.—Λινάρι καλοκαιρινό· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν σεϊρέκ, εἶναι χαμηλό, τὸ σπέρνουν τὸν Μάρτιο ἢ τὸν 'Απρίλιο, τὸ ἔλεγαν καὶ ψωμόλινο· ὅταν τὸ ἄλεθαν τὴν Μεγάλη Σαρακοστή, τὸ λάδ' ποὺ ἔβγαινε ἦταν φαγώσιμο καὶ γλυκό, μ' αὐτὸ ἔκαμναν λουκουμάδες, λαλαγκίτες, χαβιαρόπηττες.— Τὸ λινάρι εἶναι καταρεσμένο [4]) ἀπ' τὴ μάννα τ' γιατὶ δὲν τήν ἄκουε. «Νὰ σὲ δέρνε,

---

1) Λάχανα ἔλεγαν ὅλα τὰ ἄγρια χόρτα ποὺ τρώγουνται καὶ ἁπλῶς λάχανα, τὰ λάχανα (Κ).

2) Λ. Τ. Λινέλαιο.—3) Λινή.—4) Τὸ λινάρι ἔχει πολὺ κόπο γιὰ νὰ γίνῃ κλωστὴ βλ. Ε. Σ. Σ. Λαογραφία. Τὸ λινάρι, σ. 561—6.

νὰ σὲ βγάζνε ἀπ' τὸ νερό, νὰ σὲ δέρνε καὶ πάλε νὰ σὲ βάζνε. Νὰ σὲ βγάζνε ἀπ' τὸ νερὸ νὰ σὲ δέρνε, νὰ σὲ δέρνε καὶ πάλι νὰ σὲ βάζνε κ' ὕστερα νὰ σὲ δουλεῦνε».

λιρδινιὰ βλ. ζουμπουλακιά.

λισκούντ, ποώδες φυτὸ τοῦ ὁποίου πίνεται τὸ ἀφέψημα. (Σαμ)

λομποτή, λαχανικὸ· ἀλλοῦ λεποντιὰ (Σκο)

λόπια, εἶδος μεγάλων σύκων. (Τσα).

λούλεγκα, τὸ ἄνθος τῆς πασχαλιᾶς ἀπὸ τοὺς Καρυῶτες (Νιχωρίτας) (Τσα).

λουφάρι, φυτὸ ποὺ κάνει μεγάλο κόκκινο λουλούδι. (Κ).

λωβικὸ βλ. κάνναβος,

Μαγιασιλοβότανο καὶ μαγιασιλοχόρταρο (Κ). Τὸ φυτὸν γλαύκιον τὸ κίτρινον (Λ. Πρ)· ἔχει φύλλα σὰν τῆς ἐλιᾶς, ὁ καρπός του σὰν μεγάλο κεράσι σκεπασμένο μὲ πράσινη φλούδα, ὅταν ὡριμάσει κιτρινίζει· τὰ φύλλα εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὸ μαγιασίλι [1]), τὰ βράζνε σ' σ' ἀφόριο πινάκ', τ' ἀφίνε ἀπὸ βραδὺ στὸ ἀστρὶ καὶ τὸ πρωὶ πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος τὸ πέρνε, τὸ πίνε τρεῖς μέρες μὲ τὴ σειρὰ καὶ περνάει, ἢ τὰ βράζνε μὲ ζάχαρι τὰ φύλλα καὶ τὰ τρῶνε.

μαγκούτα (Τζ) μαντούκα (Τσα) μπαλδιράνια ('Αδρ) τὸ φυτὸν κώνειον (Λ. Πρ). Conium maculatum. σ. 213. Ἔχει ἄσχημη μυρωδιά, τὴν λένε καὶ βρωμόχορτο (Κ)· γίνεται ἀψηλή, ἐνάμισυ ὡς δυὸ μέτρα, ὁ μίσχος ἴσιος χοντρὸς καὶ κούφιος. ἀπ' αὐτὸν ἔκαμναν καλάμια γιὰ τὸ καλάμιασμα τού στημονιοῦ· τὰ φύλλα μοιάζνε μὲ τὰ φύλλα τοῦ μάλαθρου, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τἄβαζαν ἔτσι κρύα καθὼς ἦταν πάνω στὴν παραμαγούλα κ' ἔστριβε [2]), ἢ τὰ ἔψηναν στὴ χόβολη μέσα σὲ βρεμμένο χαρτί, ὕστερα τὰ ἄνοιγαν, τὰ ἔβρεχαν μὲ λίγο λάδ' καὶ ζεστὰ πὼς ἦταν τὰ ἔβαζαν πάνω κ' ἔστριβε.

μαϊντανὸς (Σ) μαγδανὺς καὶ μακεδονήσι (Κ) κολίμεντο (Φ)ζουρφὸς (Μουσταφὰ πασά). Pettoselinum sativum. σ. 214. 'Εκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸς ἢ βρασμένος γίνεται καὶ γιατρικό, εἶναι διουρητικός, τὸν βράζνε καλὰ καὶ τὸν τρῶνε. Στὸ σπάσιμο τὸν βράζνε μὲ νερὸ νὰ γίν' λαπᾶς, τὸν βάζνε πάνω καὶ θεραπεύεται (Φ). Γιὰ αἷμα ποὺ τρέχ' ἀπὸ τὸ στόμα, βράζνε 100 δράμια μαγδανὸ μὲ μισὴ ὀκὰ γάλα, νὰ πάρ' μιὰ βράσ', ὕστερα τὸ σουρῶνε καὶ τὸ πίνε χλιαρὸ κάθε πρωὶ (Κ). Γιὰ βῆχα τοῦ μωροῦ ποὺ βράζ' τὸ στηθάκ', τὸν ψιλοκόφτς, τὸν καβουρντίζεις μὲ λίγο λάδ' γιὰ νὰ μαλακώσ', χλιαρὸ

---

1) Ζοχάδες· αἱμορροΐδες.—2) Διαλύουνταν, χάνουνταν τὸ πρήξιμο.

τὸν βάζεις μπρὸς στὸ στηθάκ' καὶ πίσω στὴ ραχούλα καὶ γιανίσκει (Καλλικράτεια).—Τὴν Μεγάλ' Πέμπτ' οἱ 'Οβραῖοι κυνηγούσανε νὰ πιάσνε τὸν Χριστό, περνάει μιὰ 'Αράππα μ' ἕνα πανέρ' χόρτα στὸ κεφάλ' καὶ τήνε λέγ' ὁ Χριστός, δὲ μὲ κρύβς μέσα στὸ πανέρ' σ'.—Σὲ κρύβω ἀπολογήθκε.—'Ο Χριστὸς ἔγινε μικρὸ παιδὶ καὶ κρύφθηκε μέσα στὰ χορτάρια. Οἱ 'Οβραῖοι βλέπνε τὴν 'Αράππα καὶ τήνε ρωτοῦνε, μὴν εἶδες νὰ περάσ' τῆς Μαριὰμ ὁ γιὸς ὁ μάγος ; —"Οχ' εἶπε ἡ 'Αράππα. 'Απὸ τότες ποτές της δὲν παθαίν' κεφαλόπονο· μπορεῖ νὰ σηκώσ' χιλιάδες βάρος στὸ κεφάλ' γιατὶ σήκωσε τὸν Χριστὸ καὶ τὰ χορτάρια ποὺ εἶχε στὸ πανέρ' τὸ κολίμεντο καὶ τὸ σέλινο ἔγιναν μοσκερὰ [1]) (Φ). Γιὰ δροσιὰ στὴ ψυχὴ τοῦ πεθαμμένου μέσα στὰ κόλυβα βάζνε ψιλοκομμένο μαϊντανὸ καὶ ρόδια.

μακροβλάσταρα, εἶδος λαχανικοῦ (Αὐδ).

μάλαθρος (Σ) τὸ μάραθον. Foeniculum capillaceum σ. 214. "Ερχονται τὰ καταμήνια [2]), ἂν πάρ' ρίζα μάλαθρου τὴν βάλ' μὲ μιὰ ὀκὰ κρασὶ νὰ βράσ' καὶ νὰ μείν' ἑκατὸ δράμια καὶ πίν' ἀπὸ ἕνα ποτηράκ' τὸ πρωί.

μαμούλι βλ. κουκουνάρα.

μαναγουδιά, (Κω) εὐώδης πόα μὲ κοκκινωπὰ ἄνθη, ὁμοιάζει μὲ τὴ ρίγανη.

μαναγουσιὰ βλ. σεμπογιά.

μανιτάρια φαγόσιμα. Agarici Amanitae.Boleti e.t.c. species. σ. 215. Ποικ. Βολῖτες, ἔχουν χρῶμα πορτοκαλί, φυτρώνουν τὸν 'Οκτώβριο μέσα στὰ βουνά. (Κω).

'Αγκανῖτες, φυτρώνουν τὸν Μάη (Κω).

Κουζγιά, βγάζουν γάλα ἅμα τά κόψεις καὶ τρώγουνται ὠμά (Κω).

Κουρκουλιῶτς (Κω)

Λειβαδῖτες τρώγουνται ψημένα καὶ μαγερεμένα. (Κω).

Φτὶτς μὲ κσστανὶ χρῶμα. (Τσα).

μανιτάρια φαρμακερὰ ἢ φιδίσια· αὐτὰ εἶναι πάντοτε μικρότερα ἀπὸ τὰ φαγώσιμα καὶ λιγώτερο κρεατωμένα. (Κ).

μαντζάνα ἡ μελιτζάνα (Σ) πακλιτζάνα (Κω). Στρύχνος ὁ ἐδώδιμος. Solanum melongena. σ. 219. Μαντζάνα ψημέν', κουπανισμέν' καὶ βρασμέν' μὲ γάλα εἶναι γιατρικὸ γιὰ νὰ μείν' ἡ γυναῖκα ἔγκυα. ('Ηρ).

Πικρὴ μαντζάνα
πάχνη δὲ φοβᾶται

---

1) "Εχουν μυρωδιά.—2) Τὰ ἔμμηνα.

Ἡ παρ. λέγουνταν ὅταν ἕνας ἐν γνώσει ἔκαμνε ἀμφιβόλου ποιότητος πράξη καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν πάθαινε, ἀλλὰ καὶ ἐπέπλεε, ἐνῶ ἕνας καλοῦ ἠθικοῦ, ἂν ὑπέπεφτε σὲ παρομοία περίπτωσι θὰ ὑπέφερε τὶς συνέπειες ἢ ἂν εἰς τέτοιον ἠθικοῦ ἄνθρωπον ἔρχουνταν ἀρρώστια ἢ κατατρεγμὸ τὰ διέφευγε ὡς νὰ μὴ συνέβη τίποτε.

μαντζουράνα (Σ). Ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον. (Λ. Πρ). Origanum majorona. σ. 215. Φυτὸ χαμηλὸ μὲ μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα ποὺ μοσχοβολοῦν.

Μιὰ κοπελιὰ στὸ παναθύρι, φύτευε βασιλικό,
φύτευε καὶ μαντζουράνα ποὺ τὴν ἀγαπῶ καὶ γώ

Βράζουν μαντζουράνα μὲ λίγ' λεμονόφλουδα γιὰ τὸν στομαχόπονο καὶ τὸ ἐμετὸ καὶ παύει.

μαντρακούκα (Τσα), δηλητηριῶδες φυτόν, ὁ μανδραγόρας.

μαργαρίτα, μηλίτσα (Νιχῶρι μετρῶν) κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ ἀνθεμὶς ἡ χία. (Λ. Πρ). Anthemis chia. σ. 216. Ὀν. Μαργαρίτα.

μαρίτσα καὶ μαριτσούδια, ἀγριολούλουδα ἄσπρα σὰν μικρὰ κογχύλια· (Κ) τὸ φυτὸν λευκόϊον.

μαριτσούδια βλ. μαρίτσα.

μαρούλι. (Σ). Θρίδαξ ὁ ἥμερος. Lactuca scariola. σ. 216. (Ὀν.) Μαρουλὴ Μαρουλιῶ. Μαρούλω.

μασουργιὰ βλ. καλαμιά.

μαστιχιὰ βλ. μαστιχίτσα.

μαστιχίτσα (Σ) μαστιχιὰ (Κ), στὰς Ἀθήνας βαμβακοῦλες.

μαστιχίτσα (Κ) φαγώσιμο χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἔχει φύλλο σὰν τὸ ἄνθος καὶ κάνει λουλουδάκι κόκκινο.

μαύρη μυρωδιὰ (Σ) μελάδι καὶ μαῦρο σουσάμι (Κ)· τὴν ἔχουν ὡς ἀποτρεπτικὸ γιὰ τὸ μάτιαγμα. Μὲ μαύρη μυρωδιὰ καὶ λίγο ἁγιοκέρ' κάμνουν φυλακτὸ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζονται. Στὴ μέση στὸ γιαούρτι βάζουν λίγα κουκκιὰ μαύρη μυρωδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται καὶ δὲν πήγ' τὸ γάλα. Ἦταν γιατρικὸ γιὰ τὴν αἱμορραγία, ἔκαμναν φρυγανιὰ καὶ τὴν ἔσβυναν μὲ ξίδ', ἔβαζαν πὸ πάνω πολὺ μαύρη μυρωδιά. Δυὸ βράδυα τήν ἔβαζαν στὴ μέσ' καὶ ἔπαυε. (Φ).

μαυροκκούκι βλ. ἀγριοκούκκι.

μαυρομάτα (Σ) καλλιεργεῖται στοὺς κήπους, γίνεται ἀψηλή, ἔχει λεπτὰ φύλλα λουλούδια χρυσαφιὰ καὶ κατὰ μεσῆς μαῦρα σὰν μαυρομάτα.

μαυρουτζέλα βλ. ἀβατσουνιά.

μέλανδρος δέντρο στὰ βουνὰ τῆς Στράντζας.

μελιὰ καὶ ντισπουτάκι (Κ) μελιὸς (Τσ). σμήλιος ὁ μελιὸς (Κω) τὸ δένδρον μελία (Λ. Πρ). Lorenthus europaeus σ. 219. Μὲ τὰ φύλλα του

ἔβαφαν τὰ μάλινα χρῶμα καναρὶ [1]) τὰ ἔρριχναν μέσα στὸ νερό, ἔβαζαν στύψη, ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο κ' ἔβραζε, ὕστερα τὸ κατέβαζαν καὶ τὸ ἄπλωναν. Ἀφοῦ στέγνωνε τὸ ἔπλυναν μὲ σταχτόνερο καὶ στραφτοκόπαε [2]). Μὲ τὴν φλούδα ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα. Ἔπερναν σκουριὰ σίδερου ποὺ πετοῦσαν ἀπ' τὰ πετροκάρβουνα, τὴν κουπάνιζαν καλὰ καὶ τὴν ἔβαζαν μὲ τὶς φλοῦδες καὶ μούσκευαν ἓξ μέρες, τὰ ἔβαζαν στὴ φωτιά, γίνουνταν ὄχλιο [3]) καὶ τὸ ἔβγαζαν. Ἀπὸ ἓξ μέρες ὕστερα πετοῦσαν τὰ φλούδια, ἔρριχναν μέσα δυὸ ὡς τρία δράμια καρά-μπογιά [4]), ἔρριχναν καὶ τά μάλλινα, ἔπερναν βράση κι ὅλο τὸ ἀνακάτωναν γιά νὰ μὴ κάν' λεκέδες. Τὸ κατέβαζαν ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ ἅμα κρύωνε τὸ ξέπλυναν καὶ γίνουνταν ἀξέβαφο μαῦρο (Φ.) Οἱ φλοῦδες γίνουνταν καὶ γιατρικό, ὅποιος εἶχε πέτρα τὶς ἔβραζε μὲ νερὸ κ' ἔπινε τὸ ζουμί. (Σ).

μελίνι βλ. μελιά.

μελιὸς βλ. μελιά.

μέλισσα φυτὸ τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα μοσχοβολοῦν ὡραῖα· στὰς Ἀθήνας λουίζα.

μελισσοβότανο (Κ) μελισσοχόρταρο (Σ) μελισσούδι (Φ) καὶ (ΚΩ) Melissa officinalis σ. 219 φυτὸ χαμηλό, μοσχοβολᾶ, τὴν μυρουδιά του ἀγαποῦν πολὺ οἱ μέλισσες. Τὸ καινούργιο κοφίν' τρίβουν ἀπὸ μέσα μὲ μελισσοχόρταρο καὶ κείν' ποὺ θέλ' νὰ μπῇ μέσα τὸ νέο μελίσσ', κρατεῖ στὸ χέρ' μελισσοχόρταρο καὶ λέγ' σιγανά: Ἔ λ α, κ ὸ ν μ π έ ὺ, ἔ λ α, κ ὸ ν μ π έ ὺ, παροτρύν' τὸν ἀρχηγὸ νὰ σταθμεύσ'. Ὅταν ἡ βασίλισσα περάσ' μέσα στὸ κοφίν', περνᾶ καὶ ὅλο τὸ μελίσσ'.

μελισσούδι βλ. μελισσοβότανο.

μελισσοχόρταρο βλ. μελισσοβότανο.

μελιτζάνα βλ. μαντζάνα.

μεργκίζια βλ. καντηφές.

μεργκιόζι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ φαγώσιμο.

μεσὲς βλ. βαλανιδιά.

μεσιὰ βλ. βαλανιδιά.

μεταξάκι (Σ) μορφούλα (Κ) τὸ φυτὸν μεσημβριάνθεμον τὸ στίλβον (Λ. Πρ)· εἶναι μικρὸ μὲ φυλλάκια σαρκώδη καὶ στενόμακρα, κάμνει λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα, ἄλλο κόκκινα ἄλλο κίτρινα ἢ γαλάζια, μὲ πέντε πέταλα.

---

1) Τοῦ καναριοῦ τὸ χρῶμα, κίτρινο.— 2) Γυάλιζε.— 3) Χλιαρό.— 4) Λ. Τ-Βιτριόλιον.

μετάξι (Σ) δέντρο μὲ φύλλα ὡς τῆς γαζίας καὶ μὲ μεγάλα κίτρινα λουλούδια μὲ μεγάλους κόκκινους στήμονας.

μὴ μὲ λησμόνει (Σ) ἡ μυοσωτίς, Myosotis shecies σ. 221

μηλάβδα Ὀρτάκιοϊ (Ἀδρ.) βλ. ἀχλαδιά.

μηλιά, ἡ μηλέα. Pyrus malus. σ. 220. Λέγανε πώς ὅποιος τρώγ' μῆλα γίνεται ἔμορφος καὶ κάμνει χοντρὰ κόκκαλα. — Ὅποιος πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔψηναν μῆλο στὴ φωτιά, τὸ ἔσχιζαν στή μέσ', ἔβαζαν λίγο λάδ', τὸ ἔδεναν στό λαιμὸ καὶ θεραπεύουνταν (Κ).— Ποικ. Γλυκομηλιὰ καὶ ξινομηλιὰ (Στρ). Ἔβραζαν φλούδα ξινομηλιᾶς, ἔρριχναν τὸ μαλλὶ καὶ γίνουνταν κίτρινο βλ. ριζάρι.—(Ὀν.) Μηλιά. Μηλιώ.

μηλίτσα βλ. μαργαρίτα.

μινέδες (Σ) φυτὸ πολὺ μικρό, κάνει λουλούδια ἄσπρα ἢ τριανταφυλλὶ ἀνοικτό.

μολόχα (Σ) μουλύχα (Αὐδ) φατμετζὶκ (40 Ἐκ) μολόχια (Κω) τὸ φυτὸν μαλάχη. Malva parviflora σ. 221. Τρυφερὴ τὴν μαγερεύουν, ὅταν ἀνθίσ' μαζεύουν τὰ λουλούδια, τὰ ξεραίνουν γιὰ τὸν βῆχα καὶ τά κάμνουν ἀφέψημα.—Ὅποιος εἶχε πέτρα τὴν ἔβραζε κ' ἔπινε τὸ ζουμί. Τὴν ἔκαμναν λαπά σ' ὅτι πρήξιμο ἦταν καὶ ξεπρήζουνταν(Φ).

μορομόσκενα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

μορφούλα βλ. μεταξάκι.

μοσκαντήρα (Τσα) τὸ πύρεθρον.

μοσχοκαρφιὰ (Σ) φυτὸ ποὺ κάμνει ψιλὰ λιλὰ λουλουδάκια.

μουλόχα βλ. μολόχα.

μουντρουνιὰ βλ. ἀπιδιά.

μουριὰ βλ. ἀσκαμνιά.

μούσκλια βλ. ἴμελος.

μουσπουλιὰ (Στρ), Mespilus germanica. σ. 224. Τὰ μούσπουλα διαφέρουν ἀπὸ τὰ τῆς Ἀττικῆς, ἔχουν χρῶμα καφὲ πρὸς τὸ κεραμυδί, τὰ μαζεύουν μισογενούμενα καὶ ἀπὸ λιγα ὡριμάζουν.

Αἰν. Πιθάρι, πιθαράκι
μικρὸ στοματάκι. Τί εἶναι ; Μούσπουλο.

μπαλτὰ ἐρείκ. βλ. ἀβραμηλιά.

μπαμιὰ Hibiscus esculentus. σ. 224. Τὶς μπάμιες πουλοῦσαν μὲ τὴν ἑκατοντάδα, ὄχι μὲ τὴν ὀκά.

μπαξάνα, ποικ. τριανταφολλιᾶς. Rosa Ranksiana. σ. 224. Εἶναι ἀναρριχητικὴ καὶ κάνει πολλὰ μικρὰ τριαντάφυλλα.

μπελιγράτια (40 Ἐκ) εἶδος λουλουδιοῦ.

μπιζελιά. τὸ πίσον. Pisum sativum. σ. 225.

μπιμπίλα βλ. ἄγριο σουσάμ'.

μπιρδινιά, ὀν. δέντρου, γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα τρουπκιά· μπίρδινο ὁ καρπός της. (Σαμ).

μπλόρια βλ. ἀγριοπατάτα.

μπούζι (Σ). Mesembrianthmeum crystallinum. σ. 225. βλ. παγοῦρι.

μπούζουρος βλ. παπαρούνα.

μπούκλιτσα βλ. νεροκολοκύθα.

μπουντράκια (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

μπαροῦτι (Σ) καρὰ [1]) - τοοὺμ [2]) (Ἀδρ)· ὁ μαῦρος σπόρος τῶν κρομμυδιῶν. βλ. ἁρπατζίκι.

μπουρτσάκι βλ. ρόβι.

μπουφάκι, χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ εἶναι πολὺ γλυκό.

μπρόκολα, εἶδος κουνουπίδι μελιτζανί.

μυγίτσα (Σ) τὸ ἴον. Wilkia qraeca. σ. 171. Σὰν ἦταν πιασμένος ὁ λαιμός, καυπάνιζαν μυγιτσόφυλλα σὰν ἁλοιφή, τὰ πιπίτιζαν μὲ ζάχαρι τἄβαζαν πάνω καὶ θεραπεύουνταν.

μυγίτσα κόκκινη, ἡ πριμούλα (Τσα)

μυρίδα (Κω) χορταρικὸ ποὺ φυτρών' σὲ ὑγρὸ τόπο καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ σαλατικό, ἴσως τὰ ἀλλοῦ λεγόμενα καρδάμια.

μυρσινιὰ (Κ) ἡ μυρσίνη, Myrtus communis. Ὀν. Μυρσινιά. Μυρσούδα. Μυρσινιῶ.

μυρωδιὰ πράσινη. (Σ) Τὸ εὔοσμον φυτὸν μίνθη (Λ. Πρ). Mentha pulegium σ. 220. Τὸ ἀφέψημα εἶναι καλὸ γιὰ τὸν στομαχόπονο Ὀν. Μυρωδιά.

μυρωδιὰ μαύρη βλ. μαύρη μυρωδιά.

Νάρι (Σ), ἄνθος· ζῆ ἕνα χρόνο, κάνει λουλούδι τριανταφυλλὶ μὲ στίγματα ἄσπρα, εὐθὺς ὡς μείνει ἀπότιστο λιγοθυμᾶ.

νεκρολούλουδο (Σ) τὸ φυτὸν νεκράνθεμον ἢ καλανδὶς (λ. Πρ.) Calendula arvensis σ. 227.

νεροκολοκύθα βλ. κολοκυθιά.

νιάκ' ὄνομα τοῦ δέντρου φελιουργιά· βλ. φλαμπουριά.

νιγκοθολιὰ (Σάμ) εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιᾶς, νιγκόθολος τὸ ἄνθος της.

ντάλεια (Σ) γιλντίζι (Σκο) τὸ φυτὸν δάλεια

νταφλάνι (Σ)· ὁ εὐώνυμος Evonymus europaeus σ. 184.

ντεμὶρ [3]) - ***μποζὰν*** [4]) (Σ) χόρτο μυθικό· μὲ αὐτὸ ἄνοιγαν οἱ κλει-

---

1) Λ. Τ. Μαῦρος.—2) Λ. Τ. Σπόρος.—3-4) Λ. Τ. Καταστρέφει τὸν σπορο.

δαριές. Ὅταν μπρὸς ἀπὸ ὀγδόντα χρόνια κλέφτες ἄνοιξαν τὴ νύχτα κατάστημα παννικῶν, εἶπαν ὅτι τὴν κλειδαριὰ ἄνοιξαν μὲ ντεμίρ - μποζὰν καὶ γι' αὐτὸ δὲ χάλασε ἡ κλειδαριά.

ντισπουτάκι βλ. μελιά.

ντοματιὰ (Σ) κουκουζελιὰ (Κω) Τὸ φυτὸν λυκοπερσικὸν τὸ ἐδώδιμον (Λ. Πρ). Lycopersicum esculemtum σ. 228. Ποικ. βρικάκια (Δογ) ντοματάκια πόχουν σχῆμα ἰμπρικιοῦ.

ντυλιγάδια βλ. περιπλοκάδες.

νυχτολουλουδιὰ καὶ νυχτολούλουδο, τουκ. ἀκσὰμ [1]) σεφά [2]), τὸ φυτὸν θαυμασία ἡ ἰαλάπη. (Λ. Πρ) Τὸ λουλούδι εἶναι σὰν χουνάκι μόρικο, ὅλη τὴν ἡμέρα εἶναι κλειστὸ καὶ πρὸς τὸ βράδυ ἀνοίγει.

νυχτολούλουδο βλ. νυχτολουλουδιά.

ξυνήθρα (Κ) ξνίθρα (Λ. Β) ξνίτσα (Τσα) τὸ λάπαθο ἡ ὀξαλίς. Rumex acetosa· φυτὸ πολὺ ξινό· τρώγεται ἰδίως ἀπὸ τὰ παιδιά. Στὸ (Αὐδ) τὶς ἔτρωγαν τὰ παιδιὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Νυμφίων διὰ νὰ μὴν ἀποκοιμηθοῦν.

ξινολάχανα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

ξινομηλιὰ βλ. μηλιά.

ξνίτσα βλ. ξινήθρα.

ξνοβλάσταρα, χόρτα ξινά· ἐτρώγοντο (Αὐδ).

Ὀβρυγιὲς φυτὰ φυόμενα εἰς τὰ δάση τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως· ἀλλαχοῦ ἀβρσντιές. Ἐχρησίμευον ὡς τροφή (Αὐδ).

ὀβρῆ τὸ βρύο, μούσκλια (Σαμ) βλ. ἴλεμος.

ὀδρένια δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

ὀξυὰ (Στρ) γάβρα (Κ) γάβρος (Αὐδ). Τουρκ. γκιουλγκέν. Fagus silvatica σ. 230 δέντρο τοῦ βουνοῦ.

ὀρνιὸς βλ. ἀγριοσυκιά.

ὀστριζὰ δέντρον ἡ ὀστρέα((40 Ἐκ. Ψ). Ἡ ὄστρυὰ Ostrya carpinifolia σ. 231.

πάγιδ, (40'Εκ). ὀν. ἀγκαθιοῦ ποὺ ἔχει τοὺς μικροὺς του κλάδους ἁπλωμένους πάνω στὸ ἔδαφος.

παγούρι, φυτόν οὗ τὰ φύλλα ἐκβάλλουσι σταγόνας μικρὰς ὕδατος (40 Ἐκ). Μπούζι [3]) στὴ (Σ).

---

1) Λ. Τ. Τοῦ βραδυοῦ.—2) Λ. Τ. Εὐχαρίστησις.—Λ. Τ. Πάγος.

παζιὰ (Ἠρ). βλ. ἄγριο ἀντίδι· τὰ φύλλα του τρώγουνται, τὰ ἔκαμναν καὶ γιατρικό, τὰ ἔβαζαν πάνω στὴν πληγὴ καὶ τραβοῦσαν τὸν ἔμπυο.

πακλιτζάνα βλ. μελιτζάνα.

παντζάρια (Σ) κοκκινογούλια (Κ)· τὸ φυτὸν τεῦτλον τὸ ἐρυθρόφυλλον. (Λ. Πρ.) Beta rubra σ. 232.

παντζεχίρι (Σ) χόρτο μυθικὸ ποὺ γιάτρευε κάθε ἀρρώστια.

πανσὲς (Σ) ἴον τὸ τρίχρουν (Λ. Πρ.) Viola tricolor var. arvensis Bois σ. 11.

παπαδιὰ βλ. κουκουνάρα.

παπαδιὰ καὶ παπαδίτσα (Ἠρ) χαμόμηλο (Σ) τὸ χαμαίμηλον. Matricaria chamomilla σ. 268. Εἶχαν σὲ καλὸ νὰ τὸ μαζέψουν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Ἀναλήψεως, ἔλεγαν ὅτι τότε ἀνελεῖ τὴν ἀρρώστια· τὸ ἀφέψημα ἔπιναν γιὰ στομαχικό. Ὅταν τὸ παιδάκ' ἦταν κρυωμένο, ζέσταιναν παπαδίτσες μὲ λίγο λάδ' κ' ἔτριβαν τὶς πλατίτσες του, καὶ σὰν πάθαινε εὐκοίλια τὸ ἔκαμνον κλυσματάκ' μὲ δυνατὸ χαμόμηλο ἀφέψημα, τὴν ἔκοφτε καὶ ξεφλόγιζε τὸ ἔντερο. Γαϊδαρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο (Αὐδ).

παπαδίτσα βλ. παπαδιά.

παρὰζ - καραλὶκ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

παπαρούνα (Σ) κούκνικος (Στρ) καντίνα (Κω) μπούζουρος (40 Ἐκ.) γκούζα καὶ γκουξέλα (Αὐδ). Μήκων ἡ ροιάς. Anemone coronaria. σ. 232. Τρυφερὴ τρώγεται καὶ τὰ λουλούδια της γίνουνται γιατρικὸ, γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὸ φόβο, πάνω σ' αὐτὰ ἔστυβαν λεμόνι, τὰ ξάστριζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν (Κ). Γιὰ τὸν βῆχα τὰ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.— Ἔβραζαν τὰ κόκκινα φύλλα τοῦ κούκνικου, ἔβαζαν λίγη ζάχαρι καὶ πότιζαν τὸ παιδὶ ποὺ εἶχε ἴλερη καὶ περνοῦσε. (Στρ).

παπαρουνίτσα, εἶδος μικρῆς παπαρούνας (Σ).

πάπια (Σ), ἡ κάλλα.

πάπρο βλ. βούρλο.

παπύρι (Μυριόφυτο), εἶδος φυτοῦ τοῦ γένους κύπειρος (Λ. Πρ) Cyperus longus σ. 124. Βγαίνει κοντὰ στὰ νερά, τὸ κάνουν ψάθες καὶ οἱ βαρελάδες μ' αὐτὸ κλείνουν τὶς χαραμάδες στὰ βαρέλια.

πασχαλιὰ καὶ Ἁγιωργιά. (Σ) γκαγκαβανιὰ (Δογ). Γκραβὰν (Ἀδρ). Κοινῶς σύριγγα Syringa vulgaris. σ. 233.

πατατιὰ τὸ φυτὸν στρύχνος ὁ κονδυλόρριζος (Λ. Πρ). Solanum

tuberosum σ. 233. Ὅταν εἶχαν πονοκέφαλο ἔκοφταν τὴν πατάτα φέτες, τὴν ἔδεναν μὲ τουλπάν' στὸ μέτωπο, τὸ δρόσιζε κ' ἔπαυε ὁ κεφαλόπονος.

πελίνος (Σ) πηλίνος (Τσα) τὸ φυτὸν ἄψινθος. Artemisia absinthium. σ. 233. Μοσχοβουλοῦν τὰ φύλλα· ἔχουν γκριζωπὸ χρῶμα κ' εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὴ φαγούρα [1]). Τὰ λουλούδια τοῦ πελίνου ἔβαζαν στὸ κρασὶ καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὴν θερμασιά.—Στὸ Σαμακόβ' ἔβαζαν πελίνο μέσα στὸ μοῦστο, ὅπως στὴν Ἀττικὴ βάζουν τὴν ρετσίνα· γίνουνταν τὸ κρασὶ δυναμωτικό.

πεντάνευρο (Κ) τὸ φυτὸν ἀρνόγλωσσον τὸ μεῖζον. Plantago major σ. 233. Τὸ φύλλο γιατρεύει τὴν πληγή· τὸ βάζνε πάνω καὶ τραβάει τὸν ὄρκο.

περατινὰ βλ. γιαπουντζάκια ποικ. ἀμπελιοῦ.

περδικοπάτημα καὶ περδικοπατησιά, τὸ φυτὸν πλαντάγινον ὁ κορωνόπους (Λ. Πρ). Plantago coronopus. σ. 233.

περιπλοκάδα (Σ) ντυλιγάδια (40 Ἐκ) τὸ φυτὸν περιπλοκὰς ἡ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). Canvolvulus arvensis. σ. 234.

πετειναράκια (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

πικραγκουριὰ (Σ) τὸ φυτὸν κιτρύλλος ἢ κολοκυνθὶς (Λ. Πρ). Citrulus colocynthis. σ. 236.Τὰ πικράγκουρα εἶναι πράσινα καὶ μοιάζνε σὰν μεγάλες πράσινες χνουδωτὲς ἐλιές, γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τοὺς ρευματισμούς. Τὰ κουπανίζνε καὶ τὰ ρίχνε μέσα στὸ λάδ', μ' αὐτὸ τρίβεται ὅποιος πονεῖ ἀπὸ ρεματικὰ καὶ θεραπεύεται. Ἂν τὸ χειμῶνα δὲ βροῦνε, βράζνε τὴ ρίζα, τὴν κουπανίζνε, τὴν βάζνε μέσα στὸ λάδ', θεραπεύει κ' ἐφτὰ χρονῶ πόνο. Στὸ χιαρτζίκ' [2]) ἀκόμα στὴν ἀρχή, κουπανίζνε τὰ πικράγκουρα, τὰ βάζνε πάνω καὶ γιατρεύεται (Σοφίδες). Στὸν ματόπονο, τὰ κουπανίζνε καλὰ ρίχνε λίγο κίνα [3]), ξουρίζνε λίγο τὴν κορφὴ αὐτοῦ ποὺ πονοῦν τὰ μάτια, τὰ βάζνε σὲ κεῖνο τὸ μέρος καὶ περνάει ὁ πόνος (Ἤρ).

πικρολαπατοῦσα βλ. πλατομαντήλα.

πικροπαπανούρα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· τρώγεται, κάμνει λουλούδι κίτρινο μὲ πολλὰ φυλλαράκια.

πίκρος δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

πιπεριὰ (Σ) γὸ φυτὸν καψικὸν τὸ ἐτήσιον (Λ. Πρ.)

---

1) Κνησμονή.—2) Λ. Τ. Βουβών.—3) Κινάς=κύπρος, ἡ lawsonia alba, ἧς ἡ ρίζα χορηγεῖ τὴν βαφικὴν οὐσίαν, ἀραβιστὶ κινᾶ, ὅπερ πάνυ κακῶς γράφουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι henné. Γ. Ἀριστάρχης. Περὶ φυτῶν παρ' Ἑβραίοις. Ἑλλην. Φιλ. Σύλλογος Κων]πόλεως, Τ. 13ος. σελ. 26 σημ. 11η.

πιπέρι κόκκινο καφτερό τὸ ξέραιναν, τὸ κουπάνιζαν, καβούρντιζαν καὶ λιναρόσπορο, τὸν κουπάνιζαν, ἔβαζαν λίγο ἅλας, τὰ ἀνακάτωναν ὅλα μαζὶ καὶ γίνουνταν ἡ πίπερίτσα· βουτοῦσαν τὸ ψωμὶ στὴ πιπερίτσα ὡς ἄρτυμα κ' ἔτρωγαν. Ἂν δὲν εἶχαν λιναρόσπορο ἔβαζαν καβουρντισμένο ἀλεῦρι ἢ κουκουναράλευρο. (Σκ.) Τὰ πιπέρια ποὺ ἔκαιγαν πολὺ ἔλεγαν τσοῦσκες.—Τρεῖς πιπεριὲς τσοῦσκες τὶς ἔβραζαν μὲ λίγο νερό, ἀπὸ κεῖνο τὸ νερὸ τοῦ πιπεριοῦ ἔρριχναν πάνω σὲ κεῖνον πού ἀγαποῦσαν ἢ τὸν πότιζαν λίγο καὶ σὲ ἀγαποῦσε κι' ὅλ' τὴ νύχτα τρωγυρνοῦσε ἔξω πὸ τὸ σπίτι. Ἡ Φροσύν' ὅλο καλοὶ γαμπροὶ ἔκαμνε γιατ' ἤξερε καὶ τάκαμε. (Δελειῶνες). Γιὰ μάτια ὁποῦ πονοῦν κουπάνιζαν πιπερόριζα, τὴν ἔρριχναν σὲ παληὸ κρασί, τὴν ἔβαζαν στὴ κορφή τους, τὴν ἄφιναν μιὰ ὥρα κ' ὕστερα περιχυούντανε. (Ἡρ).

πλανιέτσα καὶ πλανίτσα βλ. ἄγρια φραουλιά.

πλάτανος. Στὸ Σουμπὰς - κιοϊ [1]) ἔχει παμμέγιστο πλάτανο. τὰ πελώρια κλαδιά του τρεῖς ἢ τέσσερες φορὲς ἀκουμποῦν στὴ γῆ καὶ πάλι ὑψώνουνται ὡς μεγάλοι πλάτανοι.—Γιὰ τὴ χρυσῆ [2]) βράζνε φλούδα πλάτανου σὰν τσάϊ καὶ τὸ πίνε κάθε πρωὶ (Κ). Καλαθιά, εἶδος πλατάνου.

πλατομαντήλα (Φ) καὶ πικρολαπατούσα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· ἔχει ὁλοστρόγγυλα καὶ μεγάλα φύλλα ὡς δυὸ πιθαμές. Ὅταν εἶχαν καρδιόπονο [3]), μάραιναν ἕνα φύλλο στὴ φωτιά, τὸ ἔβαζαν στὴ καρδιὰ [4]) καὶ περνοῦσε, ἦταν πολὺ γιατρικό. Γιὰ τὴν πρησμένη κοιλιά, τὴν ντύλιζαν σὲ παννί, τὴν ἔβρεχαν, καὶ τὴν παράχωναν στὴ χόβολη· σὰν ἔκαψε καλὰ τὴν ἔβγαζαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τὴν ἄλειφαν μὲ μέλ', τὴν ἔβαζαν πάνω στὴ κοιλιὰ καὶ ξεπρήσκουνταν.

ποδάρια τοῦ λέλεγκα βλ. λελεγκοπατήματα.

πολύτριχο (Φ) τὸ φυτὸν ἀδίαντον τὸ ἀσπλήνιον. (Λ Πρ.) Adianthum capillus Veneris. σ. 233. Ἀγαπᾶ τὴν ὑγρὴ σκιὰ καὶ φυτρώνει στὶς σπηλιές. Ὅταν ἡ λεχοῦσα εἶχε αἱμορραγία, ἔβραζαν πολύτριχο μὲ νερό, ἔπινε τὸ ζουμὶ καὶ σταματοῦσε.

ποντικοτσάλι, φτιὰ τοῦ ποντικοῦ καὶ ζαπαρίνα (Κ) σπαράγγια (Αὐδ) Στὴν καθημερινὴ κάμαρα ἢ στὸ μαγειριὸ κρεμούσανε σὲ δυὸ στήλους τοῦ ταβανιοῦ σανίδι φαρδὺ καὶ μακρὺ ὡς δυὸ πῆχες, πάνω σ' αὐτὸ ἔβαζαν τὸ τουλούμ' τὸ τυρί, τὰ ψωμιὰ καὶ ἄλλα φαγώσιμα γιὰ νὰ ἀερίζουνται, γιὰ νὰ μὴ τὰ πειράζ' ὁ ποντικὸς ποὺ κατέβαινε

---

1) Χωριὸ Β. τῶν Μετρῶν.—2) Ἴκτερος. 3) Στομαχόπονος.—4) Στομάχι.

ἀπ' τὸ ταβάν', ἔβαζαν στὰ σχοινιὰ ποντικοτσαλια [1]) καὶ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ περάσ'.— Γιὰ νὰ καθαρίσ' τὸ αἷμα ἔβραζαν ζαπαρίνα κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὴν μεγάλη δυσκοίλια, ἔβραζαν ποντικοτσάλια κι' ἔπιναν ἕνα φυλτζανάκ' πρωί, μεσημέρ' καὶ βράδ'. Καθαρίζ' τὸ στομάχ' σὰν καθάρσιο καὶ τὸ ἰσιάζ'.

ποπόσκα βλ. κίτρινο κολοκύθι.

πουρνάρι βλ. ἀπουρνάρι.

πράβιστα ἐρείκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

πράσο τὸ γνωστὸν λαχανικόν.

πρίνος βλ. ἀπουρνάρι.

πρωϊμιάδ' βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

πύρεθρον βλ. μοσκαντήρα.

Ραδίκι ἥμερο (Σ) εἶδος τῶν φυτῶν κιχώριον (Λ. Πρ).

ράμνος ράμνος ἡ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). Rhamnos graeca. σ. 216. Ἀγκαθωτὸς θάμνος, τὸν φύτευαν γιὰ φράκτη. Γιὰ νὰ γιάν' τὸ παιδὶ κουπάνιζαν στὸ σιδερογούδ' ραμνόφυλλα, τὰ ἔστιβαν στὴ φούχτα καὶ περνοῦσαν τὸ ζουμὶ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. Μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὸ πατημένο καὶ θεραπεύουνταν.

ρείκι, (Κ) τὸ φυτὸν ἐρείκη (Λ. Πρ)· ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὶς τσαλόσκουπες,

ρεπανάκι κόκκινο

ρεπανάκι ἄσπρο ραφανὶς ἡ ἥμερος (Λ. Πρ.

Αἰν. Ἔχω ἕνα πράγμα σὰν τυρὶ καὶ τυρὶ δὲν εἶναι,
ἔχει φύλλα σὰν δεντρὶ καὶ δεντρὶ δὲν εἶνοι,
ἔχει ποντικοῦ νουρὰ καὶ ποντικὸς δὲν εἶναι. Τὶ εἶναι;
Ρεπάνι ἄσπρο (Σ)

ρεπανίδα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἡ ρίζα του νοστιμώτερη ἀπ' τὸ ρεπάνι, εἶναι ἄσπρη κ' ἔχει σχῆμα καρότου· τρώγουνται καὶ τὰ φύλλα.

ρίγανη (Κ) τὸ φυτὸν ὀρίγανον. 'Απ' αὐτὴν βγαίν' τὸ ριγανόλαδο, ὠφελεῖ στὸν πονόδοντο.

ριζάκι (Κ) ἐρυθρόδανο τὸ βαφικὸν [2])· ἔβραζαν τὴν ρίζα του κ' ἔ-

---

1) Τσαλιὰ Λ. Τ.=ἀγκάθια.

2) Στ' Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας τὰ νήματα, ἔβαφαν κόκκινα μὲ τὸ ἐρυθρόδανο (ριζάρι) φυτικὴ βαφή, προϊὸν κ' αὐτὸ τῆς δικῆς των παραγωγῆς. Π. Ταμπάση. Τὸ πρόβλημα τῆς λαϊκῆς τέχνης. Πρωία 1943. Αὐγ. 28 Νίκου Βέη (Bees). Τὰ Θεσσαλικὰ Ἀμπελάκια. Πρωία 1643. Σεπτ. 5. Τὸ λεγόμενον βαφι-

βαφαν τὸ παννὶ κόκκινο. Ἔπερναν τὴ ρίζα καὶ τὰ φύλλα τοῦ ριζαριοῦ καὶ μαζὶ μὲ φλούδα ξινομηλιᾶς τὰ ἔβραζαν, ἔπερναν τὸ ζουμὶ τὸ ἔβαζαν στὴ φωτιὰ κ' ἔρριχναν τὸ μάλλινο, ἔβαφε βαθὺ πορτοκαλὶ ἀξέβαθο.

ρίζι: γίνουνταν καὶ στὴ Φιλιππούπολη ἡ ὄρυζα. Ἔβραζαν ρίζι μὲ ζάχαρι, τὸ ἔκαμναν λαπά, τὸ ἔβαζαν πάνω στὴ λογυρίστρα καὶ περνοῦσε (Κ).

ρόβι (Σ), ὁ ὄροβος, τουρκ. μπουρτσάκ'· εἶναι στρογγυλὸς καὶ γκριζωπὸς, σπέρνεται σ' ἀδύνατα χωράφια, εἶναι ἀπὸ τὰ κατώτερα γεννήματα καὶ τὸ ἔδιναν τροφὴ στὰ βόδια καὶ τὶς καμῆλες.—Ἡ γυναῖκα ποὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάν' παιδιά, ἔβραζε ρόβ' μὲ νερὸ, τὄβαζε σὲ δοχεῖο, κάθουνταν ἐπάνω γιὰ ζεστασιὰ κ' ἔκαμνε (Φ).

ροβίθια (Σ) ὅποιος τρώγ' ροβιθια λέγανε πὼς γίνεται ἔμορφος.—Ὅλοι ἔσπειραν στὰ χωράφια τους, ἕνας καλὸς ἄνθρωπος ἦτανε τόσο φτωχὸς ποὺ δὲν εἶχε κανένα σπόρο νὰ σπείρ', λέγ' στὴ γυναῖκά τ', γὼ θὰ σπείρω ἄλας ἀντὶς ροβίθια.—Τί λές; τὸ ἄλας γίνεται ροβίθια; —Νὰ δῇς πὼς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ θὰ γίνε.—Ὕστερα πὸ καιρὸ τὸ χωράφ' πρασίνσε, οἱ ροβιθιὲς φύτρωσαν. Ἀπὸ τότες εἶναι ἁλμυρὲς κι' ἀπόμκε ἡ παροιμία: Καλὸς ἄνθρωπος π' ἁλάτ' νὰ σπείρ' θὰ φυτρώσ' ροβίθι (Τζ).

ροδακινιά, μηλέα ἡ περσικὴ (Λ. Πρ). Στὴν (Ἀδρ) τὰ ροδάκινα ἔλεγαν δουράκινα, τουρκ. σεφτελιά. Ἡ ροδακινιὰ ἔκαμνε πολλάκις ὡς 50 ὀκ. ροδάκινα· σὰν ἔβγαιναν ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια.—(Ὀν.) Ροδακινιώ.

ροδιά, ροιὰ ἡ κοινὴ (Λ. Πρ). Τὴν Πρωτοχρονιὰ τὸ πρωὶ ἔρριχναν ρόδ' μέσα στὴν αὐλή, γιὰ νὰ σκορπισθῇ ἡ εὐτυχία μέσα στὸ σπίτ'. (Τζ). Στὸ (Κι) ὅταν ὁ νοικοκύρ γύριζε ὁπὸ τὴν ἐκκλησία, ἔπερνε ρόδ', τὸ χτυποῦσε κατὰ γῆς κ' ἔλεγε: Νὰ γιομίσ' τὸ σπίτ' σὰν τὸ ρόδ'.—Μέσα στὰ κόλυβα ἔβαζαν ρόδ'.—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τ' ἄνθια τῆς ροδιᾶς καὶ ροδότσεφλο τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὸν πονόστομο τό ροδότσεφλο εἶναι γιατρικὸ (Ἠρ).—(Ὀν.) Ροδιά, Ρόδα, Ροδή, Ροδινή, Ροδινιῶ, Ροδάνθεμη, Ροδανθέα, Ροδάκς.

Αἴν. Χίλοι μίλιοι καλογέροι
σ' ἕνα ράσο ντυλιγμένοι. Τί εἶναι; Ρόδι (Σ).

κὸν ἐρυθρόδανον (λατινιστὶ ρούμπια τινκτόρουμ) γνωστὸν μὲ διάφορα δημώνεοελληνικὰ ὀνόματα· ριζάρι, ἢ λιζάρι, ἁλιζάρι, ἁπλῶς ρίζα, ἀγριοβαφὴ καὶ σκοινοβαφή.

ροδοδάφνη (Σ) πικροδάφνη (Ἀμ.) ζακουμιὰ (Λ. Β) τὸ φυτὸν νήριον ἡ ροδοδάφνη (Λ. Πρ.) Nerium oleander σ. 75. Τὰ φύλλα της γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τὴ φθίση· τὰ κουπανίζνε μὲ τὸ σιδερογούδ' ρίχνε μέσα λίγο νερό, πίν' τὸ ζουμὶ ὁ ἄρρωστος καὶ θεραπεύεται (Φ). Ἔλεγαν ὅτι ὁ φθισικὸς σωτηρεύουνταν ἂν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρρώστιας του ἔβραζε 101 λογιῶ χόρτα τοῦ βουνοῦ κ' ἔπινε τὸ ζουμὶ πρωΐ καὶ βράδυ μιὰ βδομάδα. Ἦσαν γυναῖκες γιάτραινες ποὺ θεράπευαν τὶς ἀρρώστιες μὲ βότανα, τὰ μάζευαν κ' ἔλεγαν : ἂς βρίσκουνται κι' ἂς μὴ χρειάζονται· στὸν καδὴ νὰ χρειασθοῦν. (Καδὴς=Τοῦρκος δικαστής), σ' αὐτὸν νὰ πάγ' ἡ ἀρρώστια.—Γιὰ τὴν κατεβασιὰ [1]) βάζνε τὰ φύλλα στὸ φοῦρνο νὰ ξεραθοῦνε, τὰ κουπανίζνε, τὰ περνοῦνε ἀπὸ τουλπάν' καὶ τὰ ρουφοῦνε σὰν ταμπάκο (Ἀμ).—Γιά τὰ σπυριὰ καῖνε τὰ φύλλα, τὴ στάχτ' δουλεῦνε μὲ λίγο λάδ', γίνεται ἁλοιφή, τὴν βάζνε πάνω στὰ σπυριὰ καὶ γιάνισκε.—Γιὰ νὰ κατεβάσνε μαλλιά, βράζνε τὰ φύλλα μὲ νερὸ καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερὸ λούγουνται (Κ).

ρόκα, φυτὸ αὐτοφυὲς καὶ στὰ κάστρα τῆς Σηλυβριᾶς· τρώγεται ὠμὸ ὡς σαλάτα.

ρόκα (Σ) ὁ καπουτσῖνος, τὸ φυτὸν δελφίνιον (Λ. Πρ).

ρούδι (Κ), ροῦς ὁ βυρσοδεψικὸς (Λ. Πρ)· θάμνος· μὲ τὰ φύλλα του ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερά, χλιάραιναν τὸ νερό, ἔρριχναν μέσα τὰ φύλλα νὰ βράσνε καὶ τ' ἄφιναν εἴκοσι τέσσερς ὧρες, τὴν ἄλλη μέρα τὰ στραγγούσανε, τὸ ζουμὶ ἔβαζαν στὴ φωτιά, ἔρριχναν μέσα λίγ' καραμπογιὰ καὶ τὸ ἔβαζαν στὴ φωτιά. Σὰν ζεσταίνουνταν καλὰ ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο ποὺ εἶχαν γιὰ βάψιμο κ' ἔβραζε. Γίνουνταν μαῦρο καὶ δὲ ξεθώριαζε.

ροῦπα βλ. βαλανιδιά.

Σαλάτα πράσινη. (Σ).

σαλατικὸ βλ. ἀγγουριά.

σάλιαγκος (Σ). Κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ φοσίολος ὁ τοῦ Καρακάλλα (Λ. Πρ).

σαλκάμι (Κ). εἶδος γλυκοῦ παντζαριοῦ· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν τατλὶ [2]) τρούπ [3]). Γίνουνταν γιατρικὸ γιὰ πληγή, τὸ ἔβραζαν καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω, τὸ ἄλλαζαν κάθε μισὴ ὥρα καὶ γιάνισκε.

σαλκίμι (Σ) ἡ γλυτσίνα, φυτὸ ἀναρριχητικό. ζεῖ πολλὰ χρόνια, κάμνει πολλὰ λιλὰ μυρωδᾶτα λουλούδια πρὶν βγάλει φύλλα.

σαμάρδαλο (Κ) βλέπε ἄγριο σκόρδο. Βγαίνει τὴν ἄνοιξη μέσα

---

1) Καταρροή.—2) Λ. Τ. Γλυκό'—3) Λ. Τ. Ρεπάνι.

στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι σὰν μικροῦ πράσου· τρώγουνται ὠμὰ καὶ καῖνε.

σαρδέλλα (Σ) σαρδελλιὰ (Σκε) ζακουμνιὰ *(Δογ)* καὶ ζακουμνιὰ τὸ λουλούδι· τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον. (Λ. Πρ).

σαρικοφὰς (Κ) ἔχει φύλλα μακρουλὰ καὶ κάμνει μικρὰ λουλούδια. Κουπανίζνε τὴ ρίζα τὴν ἀνακατεύνε μὲ γιαούρτ(καὶ γίνεται ἀλοιφὴ γιὰ τὴ ψώρα.

Ἡ ψώρα θέλει ἀλοιφὴ
σαρικοφᾶ νὰ γιάνῃ.

σεϊρὲκ βλ. λινάρι καλοκαιρινό.

σέλινο, φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδοφόρων, οὗ εἴδη τινα καλοῦνται κοιν. ραπονοσέλινο, νεροσέλινο (Λ. Πρ), Apium graveolens. σ. 245. Βλ. μαϊντανός, τρίτη παράγραφος.

σέλινο ρωσικὸ ἔχει ρίζα σὰν χοντρὸ ρεπάνι ἄσπρο.

σεμπογιὰ (Σ) σιμπογιὰ (Σκε) δεντρογιὰ ('Ηρ) λουλουδιὰ ('Επ) μαναγουσιὰ (Μηλιὸ Γανοχώρων) ἡ βιόλα. Mathiola incana. σ. 171. Σεμπογιές [1]), δεντρόγιες, λουλουδιές, μαναγοὺς οἱ βιόλες.

σεμπογιὰ κίτρινη (Σ) μινιξιὰ (Σκε) Cheiranthus Cheiri. σ. 171. Αὐτοφυὴς στὰ κάστρα τῆς Σηλυβριᾶς. "Οταν οπόρος ἔπεφτε στοὺς κήπους, σιγά, σιγὰ μὲ τὴν περιποίηση, οἱ σεμπογιὲς ἄλλαξαν χρῶμα, σκούραιναν πρὸς τὸ χρυσαφὶ καὶ μερικὲς γίνουνταν καφὲ πρὸς τὸ βισινί. Τὸ φύλλο τῆς σεμπογιᾶς τραβάει τὸν ὅρκο· γιὰ νὰ γιάν' ἡ πληγὴ κουπάνιζαν τὰ φύλλα, τἄβαζαν ἐπάνω καὶ γιάνισκε.

σιδερίτης (Σ) φοτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν χειλανθῶν (Λ. Πρ). Φυτρώνει ἄφθονο στὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς.

σίκαλη βλ. βρίζα.

σινάπι καὶ χαρδάλι (Σ) σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ.Πρ). Brassica nigra σ. 246. Μαγερεμένο τρώγεται· σὲ κρυολόγημα κουπάνιζαν τὸν σπόρο, τὸν ἔβαζαν μέσα σὲ ζεστὸ νερό, ὁ κρυολογημένος ἔκαμνε ποδόλουτρο, σκέπαζαν καλὰ τὰ πόδια του καὶ περνοῦσε.—Τὴν παραμονὴ τ' Ἁϊ Γιωργιοῦ τὴν νύχτα μετὰ τὰ μεσάνυχτα βγαῖνε οἱ μαγίστρες θεόγυμνες γιὰ νὰ πάρουν τὸ μπερεκέτ' ἀπ' τὰ σπίτια, κόφτουν καὶ λίγο σανίδ' ἀπ' τὸ κατώφλ' ποὺ δρασκελᾶς, γιὰ νὰ μὴ τὸ πάρνε ἀπὸ

---

1) Γιὰ νὰ βγοῦνε διπλὲς (μὲ πολλὰ πέταλα) οἱ σεμπογιὲς ἢ καὶ ἄλλα λουλούδια, ἔσπερναν τοὺς σπόρους ὅταν ἦταν διπλογιόρτι· ἂν δὲν ἦταν διπλογιόρτι τὸν περνοῦσαν τρεῖς φορὲς ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. ἔλεγαν τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸν ἔσπερναν καὶ τότε τὰ λουλούδια γίνουνταν διπλᾶ. Μονὰ ἔλεγαν ὅσα εἶχαν λίγα πέταλα.

βράδ' ρίχνε γύρω στὸ σπίτ' σινάπ' [1]) καὶ μελετοῦν καὶ λένε :

Ἂν οἱ μάγισσες μαζεῦσνε αὐτὸ τὸ σινάπι
τότε νὰ μαρθῆ ἀπ' ἐδῶ τὸ μπερεκέτι. (Τζ)

σκαμπάφυλλα (Κ)· φυτὸ φυτρώνει κοντὰ στὶς φράχτες, ἔχει φύλλα μακρουλά, χνουδωτὰ καὶ ὀδοντωτὰ τρυφερά· τρώγουνται· τὰ ἔτρωγαν πολὺ οἱ Ἑβραῖοι, ὅταν μεγαλώσουν οἱ ἄκρες τους ἀπολήγουν σὲ ἀγκάθια καὶ τὸ λουλούδ' τους εἶναι γαλάζιο.

σκαρπὶ (Σαμ) (Ζ. Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου. «Θρακικά», Τ. 15ος, σ. 394). Ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ ἔχει τὴν ἰδιότητα ν' ἀποξηραίν' ἐντὸς ὀλιγαν ἡμερῶν δέντρο· ἂν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ ἄνοιγες τρύπα κ' ἔβαζες ἐντὸς μικρὸ κομματάκι αὐτοῦ· ἐπίσης ἔπαυε τὸν πονόδοντο.

σκιὰ βλ. συκιά.

σκλῆθρο βλ. κλήθροο.

σκομίδι βλ. ἁρπατζίκι.

σκόρδο (Σ) τὸ σκόροδον. Allium sativum. σ, 248. Ἐκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸ καὶ βραομένο, εἶναι φάρμακο σὲ διάφορες ἀσθένειες καὶ τὸ θεωροῦν ὡς ἀποτρεπτικὸ τῆς βασκανίας.—Τὸν Μάη εἶχαν σὲ καλό, κάθε πρωὶ νὰ καταπίνε μιὰ σκέλδα σκόρδο (Κ).—Σὰν ἕνα περνοῦσ' ὁ ἥλιος [2]) κουπάνιζαν σκόρδο, τὸ ἔλυωναν μὲ γιαούρτ', ἄλειφαν τὰ πόδια, τὰ χέρια καὶ τὴν κορφή, δρόσιζε καὶ γιατρεύουνταν (Μπαχτζὲ-κιοϊ).—Γιὰ τὶς ζωχιὲς [3]) κουπάνιζαν σκόρδο μὲ ἄλας τὶς ἔτριβαν μ' αὐτό, τὶς ἔκαιγαν καὶ μ' ἕνα φύλλο δάφνη καὶ γιάνισκαν (Φ).—Τὸ ἰλαντζίκι [4]) περνᾶ μὲ τὴ γητειὰ καὶ τὸ σκόρδο· στὸ Ἰζεντὶν [6]) τὸ γήτευε ἕνας Τάταρης, τὰ χάραζε, ὕστερα κουπάνιζε σκόρδο μὲ θεριακή, τὄβαζε ἀπάν' καὶ γιάνισκε. Ἡ Παναγία νὰ φυλάγ' κεῖ ποὺ θὰ βγεῖ, τσούζ' πρήζεται καὶ πονεῖ κι' ὅταν βγεῖ στὸ κεφάλ' αἱμοποτίζ' [6]) τὸ μάτ'.—Στὴν ἀδυναμία, κόφτ' μιὰ σκέλιδα σκόρδο σὲ κομματάκια καὶ τὰ κοταπίνς νηστικᾶτα, ρουφᾶς κ' ἕνα ποτηράκ' μαῦρο κρασὶ (Κ).—Σὲ δυνατὸ πονοκέφαλο κουπάνιζαν σκόρδο μὲ τὶς φλοῦδες, ἄλειφαν τὸ λακκάκ'ποὺ εἶναι πίσω στὸ λαιμὸ λίγο λάδ', ἀπὸ πάνω ἔβαζαν τὸ κουπανισμένο σκόρδο, τὸ ἄφιναν ὡς ποὺ νὰ τσούξ', ὕστερα τὸ ἔβγαζαν καὶ περνοῦσ' ὁ κεφαλόπονος.—Στὸν πόνο τοῦ ἀφτιοῦ ζέσταιναν μιὰ σκέλδα καὶ τὴν ἔβαζαν ζεστασιὰ στὴν τρύπα τοῦ ἀφτιοῦ καὶ γιάνισκε ἢ κουπάνιζαν σκόρδο μ' ἕνα φυλ-

---

1) Εἶναι μικρότατος καὶ στρογγυλός ὁ σπόρος.—2) Ἡλίαση.—3) Ἄφτρες, τὶς ἔβγαζαν στὸ στόμα.—4) Λ. Τ. Ἀνεμοπύρωμα.—5) Χωριὸ κοντὰ στὶς Μέτρες.—6) Κοκκινίζει.

τζανάκ' λάδ' νὰ γίν' ἀλοιφὴ νερουλή, τὸ σούρωναν ἀπό τουλπανάκ' καὶ μὲ κεῖνο τὸ λάδ' ἔσταζαν δυὸ κόμποι [1]) στὸ ἀφτὶ ποὺ πονεῖ, ἔβαζαν καὶ λίγο βαμπάκ' ἀπὸ πάνω. Σὲ μιὰ ὥρα ξανάβαζαν κ' ἔπαυε ὁ πόνος ('Επ).—Γιὰ τὸν τριχοφάγο γίνουνταν γιατρικὸ τὸ σκόρδο μὲ τὴν κόκκινη φλούδα· κάθε πρωὶ πρὶν νὰ βγῆ ὁ ἥλιος νὰ βγάζ' μιὰ σκέλδα νὰ τὸν τρίβ' καὶ περνάει (Τσ).—Στὸ χτύπημα λιανίζνε [2]) σκορδοπλεξούδα μὲ τὸ ψαλίδ', λίγα πίτερα, λίγο ξίδ' καὶ δάφνη, τὰ βράζνε καὶ τὰ βάζνε πάνω στὸ κατάπλασμα καὶ γιὰ κάθε πόνο, ἀκόμα καὶ στ' ἀγελάδια.—Στὴ χόβολη τοῦ Καλόχρονου [3]) ἔψηναν ἕνα σκόρδο κ' ἔτρωγαν ὅλοι ἀπὸ μιὰ σκέλιδα, τὄχαν σὲ καλό, κι' ὅποιος εἶχε σκυλονυχίδες[4]) τὶς ἔτριβε μὲ τὸ σκόρδο καὶ περνούσανε. Ὅποιος τὄκαμνε δὲ ματάβγαζε [5]) (Κ).—Τὴν Πρωτομαγιὰ τὸ πρωὶ τρώγανε μιὰ σκέλιδα σκόρδο γιὰ νὰ μὴ τὶς κομπώσ' ὁ κοῦκος καὶ κόφτνε τὰ γάλατα (Κ).

Ὅταν ἄρεζαν παιδί, ζῶο, λουλούδ' ἢ ἕνα τι, πρὶν ποὺν τὶ ἔμορφο, ἔλεγαν :

Φτοῦ νὰ μὴ ματιαχθῇ. Σκόρδα νἄχ'. ἢ
Σκόρδα καὶ κουτσά βελόνια. ἢ
Σκόρδα. Καὶ φτοῦσαν στὸν κόρφο τους.

Σὲ ὅτι ἤθελαν νὰ μὴ τὸ πιάσ' τὸ μάτ' κρεμοῦσαν ἕνα σκόρδο· ὅταν ἔστειναν τὰ σανίδια τοῦ σκεποῦ ποὺ ἔκτιζαν σπίτι κρεμνοῦσαν π' ἕνα σκόρδο· μιὰ γαλάζια χάντρα κ' ἕνα παληοπάπουτσο.—Γιὰ τὸ μάτ' κρεμνοῦσαν στὴν κουνίτσα τοῦ μωροῦ μονόσκορδο[6]) μ' ἕνα γαλάζιο χάντρο καὶ μ' ἕνα κόκκινο [7]) κομματάκ' παννὶ (Κ).— ('Ον).

---

1) Σταλαματιές.—2) Κόφτουν.—3) Πλάνης, ποὺ ἀνάφτουν φωτιὲς καὶ πηδοῦν, τὴν παραμονὴ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου.—4) Παρονυχίδες.

5) Ξάνὰ ἔβγαζε.—6) Σκόρδο μὲ μιὰ σκέλδα εἶναι σπάνιο, τὸ ἔχουν προφυλακτικὸ γιὰ τὸ μάτι, τὴν γλωσσοφαγιὰ καὶ τὴν κατάρα.

7) Τὸ κόκκινο ὡς ἀποτρεπτικὸ τοῦ κακοῦ τῆς βασκανίας νομίζω δὲν ἔχουν ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῆς Θράκης. 'Αχιλλεὺς Σαμοθράκης, «Σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμοθράκης», «Θρακικά». Τ. 18ος, σελ. 42.

Τὰ ἐμβλήματα τῶν μυστῶν τῆς Σαμοθράκης ἦσαν στέφανος ἐκ κλάδου ἐλαίας καὶ ταινία πορφυρᾶ διὰ τῆς ὁποίας περιέδενον τὴν κεφαλὴν δίκην κρηδέμνου. 'Επίστευον δὲ ὅτι τὸ κόσμημα αὐτὸ ἦτο δυνατὸν ἀλεξίκακον διὰ τὸν μυηθέντα. (Βλ. Ε. Σ. Σ, «Θρακικά». Τ. Αος σελ, 127. Κρατητικά). Στὴν κρατητήρα περνοῦσαν κόκκινη κλωστὴ καὶ τὴν φοροῦσε στὸν λαιμὸ ἡ ἔγκυα γιὰ νὰ μὴ ρίξῃ *) τὸ παιδί. 'Η μαμμὴ γιὰ νὰ προφυλάγεται ἡ λεχοῦσα ἀπὸ τὸ κακὸ μάτ' καὶ ἀπὸ τὴν κακιὰ τὴν ὥρα, ἀφοῦ γέννησε, κρεμάει στὴ μέσ' της

---

*) Πρόωρος τοκετός.

Σκορδὴς (Οἰκονομειὸ) [1]).

σκουλαρίκι (Σ) τὸ φυτὸν βαλσαμίνη (Λ. Πρ). Galanthus reginae. olgae σ. 248.

σκουπόχαρτο (Ἄδρ) ὁ θύσανος τοῦ φυτοῦ σόργου νοῦ σάρου, ἐξ οὗ κατασκευάζονται οἱ σκοῦπες. (Λ. Πρ). Sorghum vulgare, σ. 249 Οἱ καλλίτερες σκοῦπες γίνουνται στὰ πέριξ τῆς (Ἄδρ) στὰ χωριά, Βουνοχῶρι (Βύσα), Μαράσια, Ριζια καὶ Τσιορὲκ-κιοϊ (Καστανιές).— Στὴν Τσόρλου τὴν Πρωτοχρονιὰ ὅποιος πρωτοπήγαινε στὸ σπίτ', τὸν κάθιζαν πάνω στὴ σκούπα πίσ' ἀπ' τὴν πόρτα κ' ἔλεγε τρεῖς φορές : Κλοῦ, κλοῦ, κλοῦ,
ὅσα τσουνιά, τόσα πουλιά.

Στὶς (Κ) ἀπάν' στὴ σκούπα δὲν κάθουνταν γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦσνε ἀπὸ τὴν πεθερὰ ὅσα σέρν' ἡ σκούπα. Τὴν σκούπα δὲν ἄφιναν κατὰ

ἕνα μισὸ πέταλο βοδιοῦ μὲ κλωστὴ τοῦ μιταριοῦ ἢ κατσιβέλικο μεγάλο καρφὶ σὲ κόκκινη κορδέλλα καὶ κάτω πὸ τὸ μαξιλάρ' βάζ' ἕνα μπαλτα κ' ἕνα μιτάρι καὶ κάτω πὸ τὸ μωρό μιὰ μασιά. Θὰ πάρει βάμμα (κόκκινη κλωστὴ βαμβακερὴ ποὺ ὑφαίνουν) θὰ τὸ κάν' τρία κάτια, θὰ τὸ κλώσ', θὰ κάν' τρεῖς κόμποι, ἔχει μαζύ τς τιναγμένο κουρσούμι (μολύβι) τὸ ξύν' τὸ δουλεύει καλὰ μὲ τὸ ἀγιοκέρ', τὰ βάζει πάνω στοὺς τρεῖς κόμπους καὶ τὸ δέν' στὸ χέρι τῆς λεχούσος. Στὸ κεφάλ' της θὰ κρεμάσ' λίγο βάμμα, ἕνα κομμάτ' ἀγιοκέρ' τυλιγμένο μὲ τρᾶ, μιὰ σκέλιδα σκόρδο, πὸ πάνω ἕνα δαχτυλίδ' κ' ἕνα φλουρὶ δεμένα μ' ἕνα γαλάζιο φιόγκο. Τὸ φοροῦσε 40 μέρες καὶ δὲν τὴν ἔπιανε τὸ μάτι. Στὸν Σαραντισμό, ἀφοῦ ὁ παπᾶς τὴν διάβαζε στὴν ἐκκλησία τὴν εὐχή, ἡ μαμὴ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ χέρ' της τὸ βάμμα καὶ τὸ κρεμοῦσε στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἢ τὸ ἔρριχνε στὴ βρύσ' τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ πᾶνε μὲ τὸ νερὸ τὰ κακούδια τῆς λεχουσιᾶς. Στὴν καρτερούλα, ὅταν ἡ μαμμὴ μοιράζ' γιὰ τὰ γεννητούρια στοὺς συγγενεῖς, γειτόνους καὶ φιληνάδες τὰ κάκανα *), ἡ κάθε μιὰ δίν' γιὰ τὸ μωρὸ ὅτι δυνιέται, γροσάκ', διαράκ' ἢ ρουπιέ, περασμένο σὲ κόκκινη ἢ γαλάζια κορδέλλα. Τὴν παραμονὴ τοῦ Μάρτ' ἔβαζαν στὰ χέρια τῶν παιδιῶν μάρτ', κόκκινη καὶ ἄσπρη κλωστὴ στριμμέν' γιὰ νὰ μὴ τὰ μαυρίσ' ὁ ἥλιος.—Μόλις γεννιούντανε τὸ μοσχαράκ', τὸ βουβαλάκ', τὸ γαϊδουράκ' ἢ τὸ ἀλογατάκ' ἔδεναν γιὰ τὸ μάτ' ἕνα κόκκινο παννὶ στὴν οὐρὰ ἢ στὸ πόδ' καὶ στὶς νέες ἀγελάδες καὶ βουβάλες ὅταν τὰ μαστάρια τους ἦταν φορτωμένα γάλα, ἔδεναν μπρὸς στὴν κούτρα **) τους στὰ κέρατα ἕνα κόκκινο παννὶ μὲ γαλάζιες χάντρες καὶ μαρίτσες.

1) Ὡς μανθάνω καὶ εἰς τὴν Νάξον ὑπάρχει ὄνομα Σκορδῆς.

---

*) Μικρὰ πηττάκια ποὺ κάμνανε γιὰ τὰ γεννητούρια. Κάκκανα ἔλεγαν καὶ τὰ δυνατὰ γέλια.

**) Μέτωπο.

γῆς νὰ τὴ δρασκελᾶνε γιὰ νὰ μὴν ἀρρωστάει ἡ κερά, τὴν ἄφιναν πάντοτε ὄρθια.

σμέλιος, φυτὸν ἀρωματῶδες (40 Ἐκ).

σουρβουλιὰ βλ. σουρδαλιά,

σουουτιὰ βλ. βαγιά.

σουρδαλιὰ (Σκο) σουρβουλιὰ (Σ). Τὰ σούρβουλα ἢ σούρδαλα μοιάζνε τὰ μούσπουλα, τὰ ἔκοφταν ἄγουρα καὶ ἀπὸ λίγα ὡρίμαζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν.

σουρμές· ἀρρώστια τοῦ σταριοῦ, ἡ δαυλίτης· ἀρρωστημένος ἀπ' ἔξω εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν γερόν, ἀπὸ μέσα ὁλόμαυρος σάν καπνιά.(Σ), χόχλους (Μ).

σουσάκα βλ. νεροκολοκύθα.

σουσαμιὰ (Σ), ἄσπρη μυρωδιὰ (Κ) τὸ φυτὸν σήσαμον (Λ. Πρ). Sesamum orientale σ. 250. Ἀπὸ τὸ οουσάμι βγαίν' τὸ σουσαμόλαδο, τὸ ἔβαζαν στὰ γλυκίσματα (Κι) --Γιὰ τὸ κάψιμο ἔπερναν σαμόλαδο [1]) καὶ στουμπέτσι [2]), τὰ ἔκαμναν ἀλοιφή, τὴν ἄλλαζαν συχνὰ καὶ θεραπεύουνταν.

σπαθόχαρτο (Σ) σπαθολούλουδο (Κ) κοψοβότανο (Ἀρκαδιούπολη) [3]), κοινὴ ὀν. τῶν φυτῶν κάρηξ, ξιφίον καὶ ὑπερικὸν (Λ. Πρ). Φυτρών' μέσα σὲ χωράφια, γίνεται ἁψηλὸ ὡς δυὸ πιθαμές, ἔχει φύλλα μικρὰ καὶ κάμνει μικρὰ λουλουδάκια κίτρινα καὶ μέσα πρὸς τὸ καφέ· αὐτὰ ἔβαζαν σ' ἕνα μπουκάλ' μὲ λάδ' καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο, γίνουνταν γιατρικὸ γιὰ τὸ κόψιμο καὶ τὸ ξέγδαρμα ποὺ μάτωνε. Ὅταν εἴμεθα μικρὰ ὅλα μου τ' ἀδέλφια καὶ πέφταμε συχνὰ παίζοντας, ἢ κόφταμε τὸ δάχτυλο, ἡ μητέρα ἔβαζε σ' ἕνα καθαρὸ πανάκ' λίγο σπαθόλαδο κι' ἀπὸ πάνω τὸ ἔδενε. Δὲν μολύνουνταν καὶ γιάνισκε γλήγορα (Σ).—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβαζε τὸ ἄνθι τοῦ σπαθολούλουδου μὲ τὸ νερό, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὸ ἔπιναν (Ἡρ).

σπανάκι, ἄνθος στὸ Μουσταφᾶ πασᾶ [4]) τὸ φυτὸν χηνοπόδιον (Λ. Πρ). Spinacia oleracea. σ. 251. Στὶς Σαράντα Μάρτυροι ὅλοι ἔκαμναν σαραντόπηττες καὶ μοίραζαν στὴ γειτονιά, ἔβαζαν μέσα σπανάκ' ἢ ἄγρια λάχανα [5]) κι' ἂν δὲν τύχαινε Τετάρτ' ἢ Παρασκευὴ ἔβαζαν λάδ', τὶς ἔκαμναν μακρόστενες καὶ στὴν κάθε σα-

---

1) Σουσαμόλαδο,—2) Λ. Τ. Ἀνθρακικὸς μόλυβδος.—3) Λουλὲ Βουργάζ.—4) Μ. Μοσχοπούλου, «Θρακικά», 1928. σ. 437. Κάλαντα Χριστουγέννων στίχος 14. Τὸν ἄγκαθον καὶ τὸν ζουρφὸν καὶ τὸ πικρὸ μαρούλι.—5) Ἄγρια χόρτα.

ραντόπηττα πατούσανε ἀπὸ δυὸ σφραγιστὰ [1]) (Τζ).

σπανακύθρα (Κ) ἀγριο χόρτο, διαφέρει λίγο ἀπὸ τὸ ραδίκι, εἶναι πιὸ πικρὸ καί τὸ λουλούδι κίτρινο καὶ μεγαλείτερο

σπαράγγια βλ. ποντικοτσάλι.

σπάρτα καὶ ***σπαρτιὲς*** (Αὐδ) χόρτα ἀκανθώδη ποὺ χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἐμπόδια κατὰ τῶν ποντικῶν.

σπάρτο καὶ ***σπαρτολούλουδο*** (Κ) τὸ σπάρτιον (Λ. Πρ). Spartium junceum. σ. 251. Τᾶ φύλλα του εἶναι ὡς τῶν βούρλων, ἀλλὰ μικρότερα. Μ' αὐτὰ δένουν τὶς δέμλες [2]) τοῦ καπνοῦ· τὸ κίτρινο λουλούδ' του μοσχοβολᾶ, γίνεναι καὶ γλυκό. Σπάρτα πολλὰ ἔχει στὸ Σπάρτα-Κουλέ, σιδηροδρομικὸν σταθμὸν οτὴ γραμμὴ Κων]πόλεως πρὸ τοῦ Χαδὲμ-κιοϊ.

στάρι καὶ ***σιτάρι.*** Triticum vulgare. σ. 252. Στάρι εἶναι σκληρὸ καὶ ἁπαλό· ἰδίως καλλιεργοῦσαν τὸ σκληρό· ἀπ' αὐτὸ τὸ ψωμὶ δὲν γίνεται τόσο ἄσπρο καὶ φουσκωτὸ ὅπως ἀπὸ τὸ ἁπαλό, ἀλλ' εἶναι πολὺ νοστιμώτερο. Ἀπὸ τὴν μέρα ποὺ ἔσπειραν τὸ στάρ' [3]) ὡς ποὺ νὰ φύτοωνε, δὲν ἔκσμναν φρυγανὰ γιὰ νὰ μὴ καῇ ὁ σπόρος καὶ δὲ φυτρώσ' (Κ).—Τὸ στάρ' ἔχει μεγάλο παράπονο ποὺ τὸ κάμνε φρυγανιὰ καὶ λέγ' στὴ μητέρα τ', τὴ γῆς. Ἐγὼ μητέρα μ', φεύγω καὶ τοῦ χρόνου θὰ σὲ ξαναϊδῶ, μόνε ξέρε ποὺ ὁ κόσμος μὲ τυραγνάει πολύ, —Τί σὲ κάμνουνε; —Μητέρα, μὲ κόβνε μὲ τὰ σίδερα καὶ μέ θερίζνε, μ' ἁλωνίζνε, μὲ λιχνίζνε, μὲ πᾶνε στὸ μύλο καὶ μ' ἀλέθνε, ὕστερα μὲ ζυμῶνε, αὐτὰ δὲ μὲ πειράζνε, ὅσο μὲ τυραγνάει ποὺ μὲ ξαναβάζνε στὴ φωτιὰ καὶ μὲ ξαναψῆνε καὶ μὲ κάμνε φρυγανιά.—Αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητο, λέγ' ἡ γῆς καὶ δὲ σχωρνάω τὸν κόσμο σὰ σὲ κάμν' φρυγανιὰ (Κ). —Τὸ ψωμὶ ἀφοῦ ψήνεται στὸ φοῦρνο, γιὰ νὰ τὸ κάμνε φρυγανιὰ ξαναψήνετε, τότε τὸ ψωμὶ μᾶς βλαστημάει. Ἔτσ' μᾶς ἔλεγε ἡ γιαγιά μ' κ' ἡ μάννα μ', μ' εἶπε ἡ Κονομειάτισσα [4]) κερὰ Γαρουφαλιά.—Τὸν χειμῶνα ὅταν εἶχε πολὺ κρύο καὶ φοβούντανε νὰ μὴ γίν' παγωνιὰ καὶ παγώ' τὸ στάρ' καὶ τὰ σπαρτὰ ἔβαζαν στὴ γωνιὰ τὸ ἁλετροσίδερο [5]) (Κ).—Εἶχαν σὲ καλὸ ἀπὸ τὸ νιὸ [6]) στάρ' τὴν πρώτη ζυμωσιὰ νὰ τὴν μοιράσνε· ἄλεθαν στάρ', ἡ νοικοκερὰ ζύμωνε δέκα, εἴκοσ' μικρὲς πῆττες καὶ τὶς ἔψηνε, τὴν μιὰ πήγαινε στὴ βρύσ', τὴν ἔβρεχε καὶ τὴν μοίραζε σ' ὅσους βρίσκουνταν ἐκεῖ, τὶς ἄλλες ἔδινε στὴ γειτονιὰ καὶ στὰ συγγενικὰ σπίτια (Φ). Στὴν (Ἀμ).

---

1) Ξύλινη σφραγίδο τῆς λειτουργιᾶς (προσφορᾶς).—2) Ἀρμαθειές.

3) Στὸν (Μ) τὸ διαλεχτὸ στάρι γιὰ σπόρο ἔλεγον σύρμα.—4) Ἀπὸ τὸ Κονομειό, χωριὸ κοντὰ στὴ (Σ).—5) Ὑνί.—6) Καινούργιο.

ὅταν ζύμωναν πρώτ' φορὰ ἀπὸ τὸ καινούργιο στάρ' ἔκαμναν μιὰ πηττούδα [1]) καὶ τὴν ἔρριχναν στὸ πηγάδ' καὶ στὶς ('Επ) ἔβραζαν σταροκούκια [2]) καὶ τό μοίραζαν στὶς γειτόν', φίλ' καὶ συγγενεῖς.— "Οταν τὸ μωρὸ ἔβγαζε τὸ χρυσὸ [3]) δόντ', ἡ μητέρα ἔβραζε σταροκούκκια γιὰ νὰ σκάσνε καὶ φυτρώσνε τὰ δόντια γλήγορα, ὅπως γλήγορα σκάν' καὶ φυτρών' τὸ στάρ'· μοίραζε ἀπὸ ἕνα πιάτο στὴ γειτονιὰ καὶ στά συγγενικὰ σπίτια. 'Η κάθε μιὰ ἄδειαζε τὸ πιάτο κ' ἔβαζε μέσα ἕνα ἀσημένιο παρὸ γιὰ νὰ ἀσημώσνε τὸ παιδὶ καὶ γίνε τὰ δόντια τ' γερά. 'Η μητέρα ἔστρωνε μιὰ ἄσπρη μεσαλα [4]), κάθιζε στὴ μέσ' τὸ μωρό, γύρω τ' ἔβαζε ἕνα πιάτο σταροκούκκια, στάρ', παράδες, βιβλίο, μολύβ', ψαλίδ' καὶ πρόσεχ.ν τὶ θὰ πιάσ'. "Αν ἔπιανε στάρ' θὰ γίνουνταν γεωργός, παράδες θὰ γίνουνταν πλούσιος, βιβλίο γραμματικός, ψαλίδ' ράφτης (Τζ).—Τὴν Πρωτοχρονιὰ ἀπὸ βραδὺς μούσκευαν λίγο στάρ' καὶ τὸ πρωὶ τὴν ὥρα ποὺ διάβαζ' ἡ ἐκκλησία ἔρριχναν μιὰ φούχτα ἀπ' αὐτὸ τὸ στάρ' μέσ' ἀπ' τὴ γωνιὰ [5]) νὰ βγῆ ἀπ' ἔξω καὶ μελετοῦσαν: Τόσο μπόγ' [6]) νὰ κάν' τό στάρ'. 'Η πιὸ ἡλικιωμέν' τοῦ σπιτιοῦ ἀνήμερα τ' ἄϊ Βασιλειοῦ πολὺ πρωὶ χαράματα, ἔπερνε ἕνα μικρὸ μπακίρ', ἔβαζε μέσα ὅσα φλουριὰ εἶχε. λίγο στάρ' λίγο κριθάρ' καὶ πήγαινε στὴ βρύσ' ποὺ ἦταν γυρισμέν' κατὰ ἡλιοῦ, τὸ γέμιζε μ' ἀμίλητο νερὸ καὶ γυρνοῦσε σπίτ' της. Τὰ φλουριὰ βρεμμένα τὰ κρεμοῦσε στὸ λαιμὸ τῶν κοριτσιῶν γιὰ νὰ ποδαρίσνε [7]) μὲ φλουριά, τὸ νερὸ ποὺ βασίλεψε μὲ τὰ φλουριά, τὸ στάρ' καὶ τὸ κριθάρ'· ἔρριχναν στὰ χωράφια γιὰ νὰ φέρνε τὸ μπερεκέτ' [8]) (Τσ).— Τ' ἄϊ Σαράντα ἀνήμερα ἔπερναν σαράντα κουκκιὰ στάρ' ἢ κριθάρ' ὅταν φύτρωναν καὶ γίνουνταν τὸ στάρ' τὸ ἔκρυβαν γιὰ νὰ τὸ σπείρνε τήν ἐποχή, τὸ ἔλεγαν τ' ἄϊ Σαράντη ἡ σπορὰ (Στρ).

συκιὰ (Σ) σκιὰ (Τσα) ἡ συκῆ. Ficus carica σ. 254. Τὰ σῦκα καὶ τὰ συκόφυλλα γίνουνταν γιατρικό. Στὰ παιδιὰ ποὺ ἔβγαζαν ἀμπελομάννα [9]) πατοῦσαν ἕνα σῦκο καὶ τὄβαζαν πάνω γιὰ νὰ ὡρμώσ' [10]). Ὕστερα ἡ γιάτρισσα ἔκαμνε πέννα ἀπὸ καλαμιά, τὸ τρύπαγε μ' αὐτήν, πὸ πάνω ἔβαζε συκόφυλλα ἢ λαχανόφυλλα καὶ τραβούσανε τὸν ἔμπυο, ἔβαζαν ὡς ποὺ νὰ καθαρίσ'. Γιὰ τὸ βυζούν' μασοῦσαν σύ-

---

1) Μικρὴ πήττα.—2) Στάρι βρασμένο.—3) Τὸ πρῶτο δόντι ποὺ βγάζει τὸ μωρό.—4) Τραπεζομάντηλο, ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν μεσάλιον.—5) Οἱ γωνιὲς τὰ παληὰ χρόνια ἦσαν χαμηλές.—6) Λ. Τ. 'Ανάστημα, ὕψος.—7) Νὰ κάνε ποδαρικό.—8) Λ. Τ. Εὐφορίσ, ἀφθονία.—9) Τυφλοβύζουνα.—10) 'Ωριμάση.

κο [1]] ἢ σταπίδα καὶ τὄβαζαν πάν' καὶ ὡρίμαζε. Γιὰ τὴν δυσεντερία ἔβραζαν ἕνα συκόφυλλο [2]) μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.– Γιὰ νὰ μάθουν ποιὸ ἁγίασμα θὰ σωτήρευε τὸν ἄρρωστο, ἔπερναν πέντε ἢ ἑπτὰ συκόφυλλα, τὰ ἔβαζαν στὰ βαθουλώματα μιᾶς πινακωτῆς, μελετοῦσαν τὸ καθένα ἀπὸ ἕνα ἁγίασμα καὶ περίμεναν νὰ δγιοῦν ποιᾶς χάρης τὸ φύλλο θὰ ξεραίνουνταν προτήτερα καὶ σὲ κεῖνο τὸ ἁγίασμα τὸν πήγαιναν κ' ἔβλεπε τὴ γειά τ'. Βλ. Ε.Σ,Σ. «Θρακικά». Τ. 18ος, σελ. 219.—Γιὰ νἄβλεπαν τὰ κορίτσια τὴν τύχ' τους τ'ἄϊ Γιαννιοῦ [3]) τοῦ κληδόνου ἔπερναν συκόφυλλα τὰ ὀνομάτιζαν καὶ τἄβαζαν στὸ ἁγιάζ'[4]), τὸ πρωί ὅποιου φύλλου ἦταν τὸ πιὸ δροσερό, κεῖνον θὰ πάρνε ἄντρα. 'Η 'Αργυρούλα μ' εἶπε ὅτι κ' κείν' ὅταν ἤτανε κόρ' ἔβαλε συκόφυλλα καὶ τὰ ὀνομάτσε· ἀγαποῦσε ἕνα νέο ποὺ απούδαζε στήν Πόλ' καὶ κεῖνος τὴν ἤθελε Τὸ πρωὶ ὅταν εἶδε τὸ φόλλο τοῦ νέου π' ἀγαποῦσε μαραμένο καὶ ἕνα φύλλο ἑνοῦ ἄλλου ποὺ οὔτε τὸν λογάριαζε καθόλου νὰ εἶναι δροσερό, ἔκλαψε πολὺ κ' εἶπε, ψέματα λένε τὰ φύλλα. Ὕστερα πὸ λίγο καιρὸ οἱ γονεῖς της τὴν ἀρραβωνιάσαν μὲ αὐτόνε ποὺ τὸ φύλλο ἔμεινε δροσερὸ καὶ τὴν πάντρεψαν. Αὐτὸν τώρα ἔχει ἄντρα κ' εἶναι μητέρα τεσσάρων παιδιῶν.—Ποικ. Λόπια, εἶδος μεγάλα σύκα (Τσα). Περδικόσυκα, μικρὰ καὶ πολὺ γλυκά.

Αἰν. 'Από πάνω πετσί,
ἀπὸ κάτω πετσὶ
καὶ μέσα μέλι καὶ κεχρί. Σύκο (Σ).

συντέφι (Σ) ὁ ἀπήγανος. Ρυτὴ ἡ βαρύοσμος. Ruta gtaveolens. σ. 162. Γιὰ τὴν χτυποκαρδία ἔπερναν συντέφ', τὸ ἔβραζαν μὲ ξίδ' καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω στὸν παλμό, κ' ἔπαυε (Κ).—Στὸ κρυωμένο παιδί, κουπάνιζαν στὸ σιδερογούδ' τὸ συντέφ', ἔπερναν τὸ ζουμί, ἔβαζαν λίγο λάδ' καὶ λίγ' παπαδιά [5]), τὰ ἔκαμναν σὰν ἁλοιφή, ἄλειφαν τὸ κορμάκ' τοῦ κρυολογημένου παιδιοῦ, τὸ κουκούλωναν [6]) καὶ γιάνισκε (Φ).

σφεκιὰ βλ. ζαμπουκιά.

σφενδάμνη, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ) ὁ σφένδαμνος Ἀγριοπλάτανος (Λ. Πρ). Acer creticum. σ. 255.

---

1) 'Ο προφήτης 'Ησαΐας μὲ τὰ σύκα ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα 'Εζεκίαν, Βασιλειῶν Δ', Κεφάλαιον Κ' 7. «Λαβέτωσαν παλάθην σύκων καὶ ἐπιθέτωσαν ἐπὶ τὸ ἕλκος καὶ ὑγιάσει».—2) Μὲ συκόφυλλα καθάριζαν καλὰ τὰ ποτήρια, οἱ γοῦρνες, τὰ τσινένια (ἐμαγιὲ) καὶ τὰ μάρμαρα.—3) 24 'Ιουνίου, 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου.—4) Λ.Τ. 'Υγρασία.—5) Χαμόμηλο.—6) Σκέπαζαν καλά.

σφυρουδιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

σχοῖνος (Κ) κληματσίδα ('Αδρ). Pistacia lentiscus. σ. 255.

Τὰ ποδάρια τοῦ λέλεγκα καὶ λελεγκοπατήματα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

τερεοτένια (Σ) φυτό· κάνει λουλούδι λιλὰ καὶ τὸ τριγυρίζουν λεπτότατα φυλλάκια σὰν τὸ τερεότ, (τὸ ἄνιθο).

τζὰν ἐρείκια ποικ. ἀβράμηλου.

τζερνίτσα βλ. μουριά.

τζιρτζιλιὰ βλ. βερυκοκκιά.

τζιτζιφιὰ καὶ χουναπιὰ (Σ) ἰντέδες καὶ χιντέδες ('Αδρ) ἡ ζιζιφιά. Zizyphus sativa. σ. 185.

τηλέγραφος (Σ) φυτὸ ἀναρριχητικό.

τῆς γρηᾶς τὰ τσάτζαλα (Σ) τσατζαλάκια (Τσα) χόρτο τοῦ βουνοῦ, φυτρώνει στοὺς κήπους· τρώγεται.

τῆς καλῆς τ' ἀχεῖλι ἢ ***τῆς ὡραϊας τ' ἀχεῖλι*** (Σ) κάνει πολλὰ κόκκινα λουλουδάκια σ' ἕνα μίσχο.

τῆς καμήλας τὸ γόνα (Φ) χόρτο.

τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι βλ. καυκαλύθρα.

τῆς ὄρνιθας τὸ ἄλειμμα (Κ) ἄγριο χόρτο.

τῆς Παναγίας τ' ἀφτάκι (Αὐδ) χόρτο.

τῆς Παναγίας τὰ δάκρυα (Σ) φυτὸ χαμηλό· κάν' ἄσπρα λουλούδια, ἀνοίγουν τὴν Μεγάλ' Σαρακοστή, φυτρώνουν κ' ἔξω στὸ βουνὸ ἄγρια, τότε τὰ λουλούδια βγαίνουν πολὺ κοντὰ στὴ ρίζα καὶ σχεδὸν δὲν ἔχουν μίσχο.

τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλι (Κ) τὸ ζεμπούλι μὲ ἑπτὰ καντῆλες [1]) τὸ λένε τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλ', γιατὶ ἑπτὰ καντῆλες εἶχε τὸ ζεμπούλ' ποὺ ἔκανε ὁ Θεὸς καὶ ἰόστειλε μὲ τὸν ἄγγελο Γαβριὴλ στὴν Παναγία νὰ τὸ μοσχίσ' καὶ νὰ μείν' ἔγκυα.

Τῆς Παναγίας ὁ κρίνος (Β) ζαμπάκι (Σ) ὁ νάρκισσος.

τῆς πεθερᾶς τὸ κεφάλι (Β) ἄνθος ἔχει σχῆμα γυάλινου κώδωνος μὲ βάση πρὸς τὸ χῶμα καὶ γύρω ὅλο ἀγκάθια, κάν' ἕνα μεγάλο ἄσπρο λουλούδι, ἀνοίγ' τὸ πρωὶ κ' ὡς τὸ βράδ' μαραίνεται.

τῆς ποοβατίνας τ' ἀχεῖλι (Φ) ἄγριο χόρτο.

τῆς τρυγόνας τὸ φαγὶ (Κ) χόρτο τσύ βουνοῦ.

τῆς ὡραίας τ' ἀχεῖλι βλ. τῆς καλῆς τ' ἀχεῖλι.

τιντὶν βλ. κολοκυθιά.

---

1) Τὸ ἀνθάκι μοιάζει τὴν καντήλα ποὺ ἔκαιγαν μπρὸς στὰ εἰκονίσματα.

τοῦ κότα τὰ τσαλιὰ(Κ)εἶδος κολλητσίδες μικρὲς καὶ στρογγυλές, φυτρώνουν μέσα στὰ χωράφια· ἅμα τὶς πιάσεις καὶ τὶς τραβήξεις ἀνοίγουν τὶς ἄκρες· ἔχουν ψιλότατα ἀγκαθάκια. β. κολλητσίδα.

τοῦ κούκου τὸ φαγὶ (Τζ) χόρτο τοῦ βουνοῦ. τρώγεται ὠμό, κάν' πολλὰ μικρὰ λουλουδάκια μαζεμένα μὲ χρῶμα μόρικο.

τοῦ λαγοῦ τὰ μουστάκια (Κ) ἀγριόχορτο, τρώγεται κ' ἡ ρίζα, ἔχει φύλλα μακρόστενα, κάμν' τριανταφυλλὶ λουλούδ' σὰν γαρούφαλο μὲ πέντε πέταλα· ὁ κάλυξ τελειώνει σὲ πέντε βελονοειδῆ φύλλα.

τοῦ μαλεμπιτξῆ τὰ χουλιάρια (Σ) χόρτο, βγάζ' φυλλάκια ποὺ μοιάζνε τά χουλιάρια τοῦ μαλεμπιτζῆ, τρίγωνα ποὺ στὴν μιὰ πλευρὰ κατὰ μεσῆς ἦταν ἡ λαβή.

τοῦ παπᾶ τ' ἀφτιὰ (Κ) ἀγριόχορτο,

τοῦ πετεινοῦ τὸ λειρὶ (Κ) χόρτο ποὺ τρώγεται.

τριανταφυλλιὰ ἡ ροδῆ : Rosa centifolia. σ. 258. Ποικ. Τριανταφυλλιὰ ἡ ἑκατόφυλλη. Τριανταφυλλιὰ ἀπριλιάτικη (Σ) ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλιο, τὰ τριαντάφυλλά της μοσχοβολοῦν πολύ, τὰ κάμνουν γλυκὸ ὡς ὑπακτικό.

Τριανταφυλλιὰ γεντὶ [1]) βερὲν [2]) (Σ), ἀνθίζει πολλὲς φορὲς τὸν χρόνο.

Τριανταφυλλιὰ τοῦ γλυκοῦ (Σ). Rosa gallica σ. 458. Τὰ τριαντάφυλλα μοσχοβολοῦν πολύ, τὰ κάμνουν γλυκό, τριανταφυλλάδα, τριανταφυλλόξιδο [3]) καὶ γιατρικό.

Ὅταν εἶχαν ζέστη [4]) ἔβρεχαν παννιὰ στὸ τριανταφυλλόξιδο καὶ τἄβαζαν στὸ μέτωπο, τἄλλαζαν συχνὰ καὶ δροσίζουνταν ὁ ἄρρωστος.— Τὰ φύλλα [5]) τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ τὰ ξέραιναν καὶ τὰ ἔκρυβαν γιὰ τὸν ματόπονο· ὅταν δάκρυζαν τὰ μάτια, τσίμπλιαζαν καὶ πονοῦσαν, τὰ ἔβραζαν μὲ νερό, τὰ περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ', τὸ ζουμὶ αὐτὸ κάθε πρωὶ τὸ ζέσταιναν λίγο κ' ἔπλυναν τὰ μάτια καὶ τὸ βράδ' πρὶν κοιμηθοῦν ἢ τἄβραζαν μὲ λίγο νερὸ κ' ἔτσι ζεστὰ τἄβαζαν σὲ καθαρὸ πανάκ' καὶ τἄβαζαν στὰ μάτια. καὶ γιάνισκαν. (Ἡρ). Γιὰ τὸν ματόπονο στὶς (Κ) ἔβαζον σ' ἕνα πανάκ' ἕνα κουταλάκ' γλυκὸ τριαντάφυλλο τὸβαζαν στὸ πονεμένο μάτ' καὶ θεραπεύουνταν.— Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τριανταφυλλόκομποι [6]) μὲ τὸ νερό, νὰ βράσνε καλὰ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἄφταχτο γιατρικό.—

---

1) καὶ 2) Λ. Τ. Ἐπτάφορη.—3) Μέσα σ' ἕνα μπουκάλ' ξίδ' ἔβαζαν πολλὰ πέταλα τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο. ὕστερα τὸ ἔκρυβαν καὶ στὸν κεφαλόπονο καὶ πυρετὸ ἔβρεχαν τὸ μέτωπο.—4) Πυρετός.—5) Πέταλα.—7) Κάλυκες.

(Ὀν) Τριανταφυλλιά. Τριανταφυλλένια, Τριανταφυλλίνα. Τριαντάφυλλος. Τριανταφύλλης.

Ὅποιος ἀγαπᾶ τὰ ρόδα, πρέπει νἄχ' ὑπομονή,
κι' ὅταν τὸν τσιμποῦν τ' ἀγκάθια νὰ μὴ λέγ' ὅτι πονεῖ.

τριζνίτσια (Τζ). Χόρτο ἄγριο, τὸ λουλούδι του ἄσπρο καὶ μόρικο, τὰ φύλλα του τρίζουν ὅταν τρώγουνται κ' εἶνα ἁλμυρά [1]) ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς Μαρουλίτσας ποὺ ἔπεφταν μέσα στὰ τριζνίτσια ποὺ τὴν ἔδοσ' ὁ Θεὸς νὰ τὰ μαγερέψ'· ὅλο ἔκλαιγε κ' ἔλεγε :

Ὅπως τρίζ' αὐτὸ τὸ τριζνίτς'
ἔτσι τρίζει καὶ τῆς μάννας μου ἡ καρδίτσα
γιὰ τὰ μὲ τὴ Μαρουλίτσα.

τριζωτὸ (Φ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται.

τρικούκκης (Σινικλι) ἄγριο τοῦ βουνοῦ δέντρο, τρικουκκιὰ καὶ τρικκιὰ (Τσα)· καρποὶ τὰ τρίκουκκα· εἶναι στυπτικά.

τρικουκκιὰ βλ. τρικούκκης.

τριφύλλι. (Σ) τὸ φύλλο του εἶναι σὰν τρία μικρὰ πέταλα τριαντάφυλλου ἑνωμένα· πολὺ σπάνια τυχαίνει νὰ βρεθῇ μὲ τέσσερα, ὅποιος τὸ βρεῖ θὰ εἶναι τυχερός.

τρουπκιὰ βλ. μπιρδινιά.

τρουσαχὴ (40 Ἐκ) λουλούδι μὲ τρία χρώματα.

τσαβελίδα (Σ) ἀλλοῦ σκυλάκι. Τὸ φυτὸν ἀντίρρινον. (Λ. Πρ). Ὅταν πιέσεις τὸ λουλούδι πρὸς τὸν κάλυκα φαίνεται ὡς στόμα ποὺ ἀνοίγει Τσαβελίζω=ἀνοιγοκλείω τὸ στόμα περιπαιχτικά.

τσακίρια (Σκο) κοντὰ ἀγκάθια.

τσαμπᾶτο βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαμπουρνιὰ βλ. τσαπουρνιά.

τσαντάγρα,βλ. βλ. τσαντάουρο.

τσαντάουρο (Κ) ***τσαντάγρα*** (Τσα)· τὸ φυτὸ ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ λουλούδι τριανταφυλλι στὴν καρδιὰ κίτρινο. Γιὰ τὴν θερμασιὰ ἔβαζαν τὸ τσαντάουρο ἀπὸ βραδὺ στὸ κρύο νερό, τὸ πρωὶ ἔπιναν τὸ ζουμί, πικρόφερνε. Δυὸ τρεῖς μέρες ἔπινες κ' ἡ θερμασιὰ σ' ἄφινε.

τσαούσια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαπουρνιὰ καὶ ***τσαμπουρνιὰ*** (Κ) ἄγρια δαμασκηνιά. Prunus spinosa σ 260. Κάμνει πολλοὺς μικροὺς καρποὺς σὰν χοντρὰ ροβίθια· τὰ τσάπουρνα μὲ βαθὺ γαλάζιο χρῶμα εἶναι στυφὰ καὶ ὡριμάζουν τὸ φθινόπωρο.

τσέπρα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

---

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. «Θρακικά». Τ. 17ος σ. 161—4.

τσικουδιὰ (Πύργο) δέντρο· τὰ τσίκουδα τρώγουνται.

τσιμισήρι (Σ) ἡ πύζος. Buxus sempervirens σ. 261.

Σκαμνιοῦ ποδάρι ἔσπασε
στὸν τόπο τσιμισηρένιο. (Σ)

Παρ. Νὰ μὴ λυπᾶσαι γιὰ ἀποτυχία ποὺ ἀργότερα θὰ βγῇ σὲ καλό. Τὴν ἔλεγαν ἰδίως ὅταν χαλοῦσε καμμιὰ ἀρραβῶνα.

τσίρλα ἐρεὶκ βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

τσιρλάδες, (Τσα) νερουλὰ σταφύλια τῆς φυτειᾶς.

τσιτλιμὶκ (τοῦ) βλ. κουτσουμπιά.

τσουκνίδα (Κ) ἡ κνίδη. Urtica urens 262. Τρώγεται βραστή, τὶς ἔτρωγαν περισσότερο τὸν Μάρτ' γιὰ νὰ μὴ τοὺς τρῶν' οἱ ψύλλ'. Τὰ φύλλα τς ἔχουν ψιλώτατα ἀγκαθάκια, ὅταν σὲ τσιμπήσνε, πιάνς φύλλο μολόχας καὶ λές.

Ἔβγα τσουκνίδα κ' ἔμπα μολόχα
Καὶ περνάει τὸ τσούξιμο

Τὸν Μάη ἔβαζαν μιὰ τσουκνίδα στὸ κεφάλ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πιάν' ὁ πονοκέφαλος καὶ μιὰ στὴ μέσ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πονάει κ' ἐλέγανε.

Ὅπως σιδεριάζ' ἡ τσουκνίδα
νὰ σιδεριάσ' καὶ τὸ σῶμα μ'.

Μὲ τὶς τσουκνίδες θεράπευαν διάφορες ἀρρώστειες Γιὰ ζωχάδες τὶς βράζουν πολὺ καλά, τὶς βάζουν πάνω ὡς κατάπλασμα μέσα σὲ τουλπανάκ' καὶ πίνουν τὸ ζουμὶ ποὺ τὶς ἔβρασαν· μιὰ ἑβδομάδα νὰ τὸ κάνουν, περνοῦνε (Ἡρ). Γιὰ νὰ καθαρίσ' τὸ αἷμα, τσουκνίδες καὶ καρυδόφυλλα τὰ ἔβραζαν καὶ τὰ ἔπιναν. (Κ). Γιὰ τῆς μήτρας τὸν πόνο, τὶς πλύνς, τὶς βράζεις μὲ λίγο λάδ'· σὰν βράσ' καὶ μαλακώσ' τὴν βάζεις πάνω καὶ γιανίσκει. (Καδὴ-κιοί). Γιὰ πέτρα, τὴν βράζουν μὲ νερό, τρῶνε τὰ χόρτα, πίνε καὶ τὸ ζουμί. Ἄφταχτο γιατρικό. Γιὰ τὸ ἔκζεμα, ἔβραζαν μὲ νερὸ τὶς τσουκνίδες, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ' καὶ μὲ τὸ ζουμὶ κάννανε μπάνιο. Γιὰ κάθε πόνο ἄφταχτο γιατρικό, τὴν πλύνε, τὴν ἀχνίζνε μὲ λάδ' καὶ τὴν κάνε κατάπλασμα (Κ).

τσουμπιανὴ ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσοῦσκες βλ. πιπέρια.

τσόχα-τσιτσέϊ (Σ) λουλούδι κόκκινο μὲ κίτρινη καρδιά.

Φάβα βλ. ἄφκος. Lathyrus sativus. ο. 262.

φάβατα βλ. κουκκιά.

φακὴ (Τοο) Ervum lens. σ. 263. Στὸ ἀνεμοπύρωμα [1]) ἔτρωγαν

---

1) Ἐρυσίπελας.

μόνε φακὶ καὶ γάλα.—Στὴν παραμονὴ [1]) τοῦ Χριστοῦ ἡ χελῶνα μαγέρεψε σούπα φακή, τὴν ἔβαλε πάνω στὴν καμπούρα τς καὶ πήγαινε τὸ πικροβούκ'[2]) στὴν Παναγία, περνῶντας στὸ κατῶφλ', χυθκε ἡ φακὴ κ' ἡ Παναγία γέλασε. Γιὰ νὰ μὴ τὴν δγῆ ὁ κόσμος ἔβαλε τὸ δάχτυλο στὸ χείλ' της κ' ἔγινε τὸ λακάκ' ποὺ ἔχουμε ὅλοι κάτω ἀπ' τὸ στόμα. 'Απὸ τότε δὲν εἶναι θάνατος χωρὶς γέλοια.—'Απὸ τὴν φακὴ ποὺ πῆγε ἡ χελῶνα στὴν Παναγία ἀπόμκε καὶ μαγερεῦμε κάθε Μεγάλ' Πέμπτ' φακὴ (Σ).—"Οταν ἀπὸ κάτι, ἀντὶ νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἴδιος ὠφελιούντανε ἕνας δικός σου καὶ μάλιστα ἀγαπητός, ἔλεγαν τὴν παρ. Χύθκε τὸ λάδ' στὴ φακή.

φαλαρίδα (Τσα) ἀκανθῶδες φυτόν.

φασκομηλιὰ βλ. ἀλιφασκιά.

φασουλιὰ (Σ). Phaseolus vulgaris. σ. 263. Τὸ νοστιμώτερο ὄσπριο [3]) λέγανε τά φασούλια πὼς εἶναι τὸ κρέας τοῦ φτωχοῦ, τρώγουνται φρέσκα καὶ ξερά. Ποικ.:

Φασούλια τσαλῆ, ἀπ' αὐτὰ γίνουνταν τὰ καλλίτερα ξερά.

Φασούλια ἀϊσὲ καντίν.

Φασούλια μπαρμπούνια.

Παπούδα· τὰ μαυρομάτικα εἰς τὸ Διδυμότειχον.

'Αμπελοφάσουλα, ξερὰ τὰ λένε μαυρομάτικα.

'Απόχυναν [4]) τὰ ξερὰ φασούλια καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερὸ ἔπλυναν τὰ μαῦρα ροῦχα καὶ δὲν ξέβαφαν καὶ καθάριζαν.—"Οποιος εἶχε χρυσῆ [5]), σαράντα μέρες δὲν ἔτρωγε φασούλια καὶ στὸ ἔκζεμα πάντοτε δὲν ἔτρωγαν.

φασουλιὰ (Σ) γλωσίτσα (Κ) ἡ μοσχομπιζελιά. Lathyrus odoratus. σ. 223. Ἡ φασουλιὰ κάμνει μυρωδᾶτα λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα.

φασουλιὰ (Σ). Γίνεται ἀψηλή, τὰ λουλούδια της σὰν μεγάλα τριανταφυλλιὰ καὶ ἄοσμα μπουκέτα.

φεγγάρι βλ. ἥλιος.

φελιουργιὰ βλ· φλαμουργιά.

---

1) Τὸ βραδινὸ τραπέζι ποὺ γίνετοι στὴν κάμαρα τοῦ πεθαμμένου.

2) Τὰ φαγώσιμα ποὸ πηγαῖνε οἱ συγγενεῖς καὶ γειτόνοι στὴν παραμονή, φασούλια, ρίζι, ἐλιές, ὀπωρικά, ὅλα νηστήσιμα καὶ βρίσκουνται στὶς ψυχὲς τῶν πεθαμμένων.—3) "Οσπρια : φασούλια, κουκκιά, ροβίθια, φακή, μπιζέλι φάβα (ἄφκος), λαθύρι, φίγι (βίκος).—2) "Εβαζαν στὴ χύτρα φασούλια μὲ νερὸ στὴ φωτιὰ νὰ πάρνε μιὰ βράσ', τὰ κατέβαζαν κ' ἔχυναν τὸ νερό, αὐτὸ ἐλεγαν ἀποχύνω.—5) "Ικτερος.

φίγι βλ. βίκος.

φιδολάπατα (Σαρ) χόρτο τοῦ βουνοῦ μὲ μεγάλα φύλλα· τὴν Μεγάλη Πέμπτη τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ καὶ μ' αὐτὸ ἔβαφαν τ' ἀβγὰ κίτρινα.

φιδόχορτο (Κ) τουρκ. ἰλάν [1]) - ότοῦ [2]). Τὸ φυτὸν δρακόντιον. (Λ. Πρ). Dracunculus vulgaris. σ. 263. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, τὰ φύλλα εἶναι σὰν τοῦ δεντρισάχι, ἀπὸ κάτω εἶναι κατηφελίδικα καὶ ἔχνε χρῶμα τῆς ἐλιᾶς, τὰ λαυλουδάκια του κεραμιδί.— Εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὸ κρύωμα, τὸν βῆχα, τὴν πούντα [3])· τὸ βράζνε μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ πίνε, χύνε πολὺ ἴδρω καὶ γιανίσκουν.

φλαμουργιὰ (Κ) φελιουργιὰ (Σκο) νιὰκ (Κω) τὸ δέντρο φιλύρα. Tilia tomentosa. σ. 264.—Τὸ φλαμούρι γίνεται ἀφέψημα θερμαντικό, τὸ ξύλο εἶναι ἐλαφρὸ καὶ τὸ κάνουν ἔπιπλα.— Στὸ Τσιλιγκήρι, τσιφλίκι κοντὰ στὴν Πόλη. εἶχε δάσος ἀπὸ μεγάλες φλαμουργιές.

φλάσκα βλ. κουκουνάρα.

φλησκούνι (Σ). τὸ φυτὸν ἡδύοσμος ὁ γλήχων. (Λ. Πρ)· Calamintha officinalis. σ. 264.— Γιὰ τὴν μήτρα ποὺ ἔχει ἀέρα, βράζουν φλησκούν' μὲ πολὺ νερό, ὡς ποὺ νὰ γίνη μαῦρο, τὸ περνοῦν ἀπὸ πανὶ καὶ τὸ κάμνουν κλύσμα. (Τσ).

φλόμος, τὸ εὐφόρβιον (Λ. Πρ). Euphorbia characias. σ. 265. Ὁ φλόμος κάμνει μικρὰ κίτρινα λουλούδια καὶ βρίσκεται ἄφθονος στὴν Κριθιὰ παρὰ τὴν Καλλίπολη, τὸν μεταχειρίζονται σιὸ ψάρεμα, ρίχνουν στὴ θάλασσα κλωνιὰ καὶ τὰ ψάρια ποὺ εἶναι ἐκεῖ ζαλίζουνται καὶ ψαρεύουνται εὔκολα. Αὐτὸ λέγεται φλομόνω.— Ὁ φλόμος ὅπου κοπεῖ βγάζει χυμὸ σὰν γάλα, εἶναι φαρμακερὸς καὶ ὅπου ἐγγίσει τὸ σῶμα πρήσκεται.

φούλι (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος ὁ ἀραβικὸς (Λ.Πρ). Jasminum sambac σ. 265. Στὴν ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ [4]) μοίραζαν φούλι ἢ ζεμπούλι.

φουντουκιὰ (Κ) τὸ δέντρον λεπτοκαρυά. Corylus avellana σ. 265 Στὴν Μήδεια ὑπάρχει δάσος ἀπὸ φουντουκιές· τὸ ξύλο της εἶναι λαφρὺ καὶ εὐλίγιστο· ἀπὸ φουντουκόβεργες ἔκαμναν καλάθια, καὶ τοῦ μπεχτσῆ [5]) τὸ χονδρὸ ραβδί, ἡ σόπα, ποὺ χτυποῦσε τὴ νύχτα στὸ λιθόστρωτό τὶς ὧρες ἦταν ἀπὸ φουντουκιά, γιὰ νὰ εἶναι λαφριὰ καὶ νὰ κάμνει ἦχο. Ἔλεγαν πῶς ἡ φουντουκιὰ εἶναι νουνὰ τοῦ φιδιοῦ καὶ σὰν τὸ κτυπήσνε μὲ βέργα ἀπὸ φουντουκιὰ ψοφοῦσε. Σὰν φίδι τσίμπαγε ἄνθρωπο ἢ ἀγελάδα, ἔβραζαν φουντουκόφυλλα μὲ γάλα,

---

1) Λ. Τ. Φιδιοῦ.—2) Λ. Τ. Χόρτο.—3) Πλευρῖτις.—4) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. —5) Λ. Τ. Νυχτοφύλαξ.

τἄβαζαν κατάπλασμα πάνω στὸ τσίμπημα καὶ περνοῦσε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερνες δέκα παραδιῶν ἀζύγιστα φουντούκια, τὰ κυλοῦσες τὸ πρωὶ νηστικᾶτα σὲ σταυροδρόμ', νὰ μὴ δγῆ κανεὶς κ' ἔλεγες :

Τέτοιος μουσαφίρης [1])
τέτοια φιλέματα.

Τὰ πετοῦσες σὲ τρία σταυροδρόμια, περνοῦσαν καὶ δὲ ματάβγαζες

φραγκαγιωργιὰ (Σ) τῆς πεθερᾶς ἡ γλῶσσα (Γιαλοί). Φυτὸ ποὺ κάμνει λουλούδι μὲ χρῶμα ξεθωριασμένο κόκκινο. 'Από τοὺς κήπους ποὺ τὴν φύτευαν φύτρωνε μόνη στὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς.

φράγκικη ἁγιωργιὰ (Σ) μικρὸς θάμνος, στὸ κάθε κλωνάκ' ἔβγαιναν σὰν μπουκέτο πολλὰ λουλουδάκια, μὲ χρῶμα τριανταφυλλί.

φραγκοσταφυλιᾶ (Σ), ρυβίσιον τὸ ἐρυθρὸν (Λ. Πρ). Kibes rubrun σ. 266.

φραουλιὰ (Σ) τὸ φυτὸν χαμαικέρασος (Λ. Πρ) Fraqaria versa σ. 266.

φρουκαλιά, φυτὸν καλαμοειδές, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται σάρωθρα. (Αὐδ).

φτέρι (Σ) πάπρα (Κ) βλάχνος (Σκε) ἡ πτέρις. Nephrodium pallidum σ. 267. Στὸ (Σκε) κάτω πὸ τὰ κεραμύδια οτὸ σκεπὸ ἔβαζαν βλάχνο. "Οταν κανεὶς ἔκαμνε πράξη βλαβερὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἂν καὶ τὸν ἔλεγαν νὰ μὴ τὴν κάμνη καὶ αὐτὸς ἐξακολουθοῦσε ἔλεγαν τὴν παρ. Λαγὸς τήν φτέρην ἔτριβε
κακὸ τῆς κεφαλῆς του.

φτιὰ τοῦ ποντικοῦ βλ. ποντικοτσάλι.

φτὶτς βλ. μανιτάρι.

φύκια (Σ) θαλασσόφυτα. Στὴ (Σ) ἔχει δυὸ εἴδη φύκια, τὸ ἕνα μὲ μεγάλα σαρκώδη φύλλα σὰν πράσινη σαλάτας, τὸ ἄλλο ἔχει χρῶμα καφὲ καὶ μοιάζει σὰν μικροσκοπικὸ πολύκλαδο δένδρο μὲ πεσμένα τὰ φύλλα.

φυσκόσπορο βλ. κουκουνάρα.

φυτειὰ βλ. ἀμπέλι.

Χαβοὺζ ἐρείκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

χαμαγλιὸ (Φ) χόρτο, γιάτρευε τὴν καρδιά. Τὸ ἔβραζαν καλὰ μὲ τὸ νερὸ ὡς ποὺ νὰ λυώση καὶ γίνει σὰν ἁλοιφή, μ' αὐτὸ ἄλειφαν

---

1) Λ. 'Αραβ. 'Επισκέπτης.

τὴν κασίδα, τὴν γιάτρευε καὶ κατέβαζε μαλλιά.

χαμολιός, φυτὸ προξενοῦν ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος (Τσα) θάμνος δάφνη ἡ χαμελαία, ἄλλως χαμολιός. (Λ. Πρ.)

χαμόμηλο βλ. παπαδιά.

χαρδαλιὰ βλ. σινάπι.

χασχάσι, τουρκ. ἀφιόνι. Μήκπν ἡ ὑπνοφόρος. 'Απὸ τὸν σπόρο του βγαίνει τὸ ὄπιον [1])· στὴν παραμαγούλα τὸ ἔλυοναν μὲ ρακή, ἔβρεχαν μέσα καπινόφυλλα, τάβαζαν πάνω καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ τὴν εὐκοίλια καὶ πόνο ἔπερναν ἀφιόν', λίγο οὔζο χωρὶς νερό, τὰ ἔβαζαν σὲ σιγὴ φωτιά, τὰ ἀνακάτωναν ἕως νὰ λυώσ', τἄβαζαν σὲ μπουκάλ' κ' ἔβαζαν σὲ λίγο νερὸ δύο κόμποι καὶ τὸ ἔπιναν (Κ)

χηνοπόδι (Κ) κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ ἀρνόγλωσσον. (Λ. Πρ). "Εχει ψιλὰ φυλλάκια νταντελλωτά, τὸ λουλουδάκι του μικρό, στὴ μέση βγαίν' ὁ ὕπερος μακρὺς καὶ μοιάζει σὰν πόδι χήνας.

χίμαιλη ('Αμ) θάμνος· μὲ τὰ φύλλα του βάφουν κίτρινα τὰ μάλλινα.

χλεμπόνα βλ. ἀγγούρι.

χλομποτὴ (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

χλωροθέρι (Σ), τὸ στάρ' ποὺ θέριζαν πρὶν καλὰ ὡριμάσει· τὸ ψωμὶ ἀπ' αὐτὸ γίνεται νοστιμώτερο.

χουναπιὰ βλ. τζιτζιφιά,

χόχλους βλ. σουρμές.

χρυσάνθεμο (Σ). Pyrethri species. σ. 270.

ψύλλος (Τσα) εἶδος φυτοῦ ἀγρωστοειδοῦς μὲ πολὺ λεπτοὺς στάχεις καὶ σπόρους ὡς τῆς βρώμης·

ψωμόλινο (Σ) ὁ καλοκαιρινὸς λιναρόσπορος.

ψωράχν' (Σαμ) ὄνομα παράσιτου σιτηρῶν.

*
* *

Πῆρα τὸ θάρρος νὰ καταπιασθῶ σὲ ἐργασία, ποὺ ἦταν δύσκολη γιὰ μένα, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐλάχιστο βοήθημα γιὰ κείνους ποὺ θὰ θελήσουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ φυτικὸ πλοῦτο τῆς Θράκης.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

---

1) Κοινῶς ἀφιόνι.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ

Κάλανδο Ἁγίου Βασιλείου (1)

Ὅ Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία
Σύρνει μουλάρια δώδεκα, καμήλια δεκαπέντε
Κι' ἡ μοῦλα ἡ Κανακαργιὰ ποὺ σκώνει τὸν ἀφέντη
Καὶ σύρνει τον καὶ πάdone κειπέρα σ' μαυρομᾶτες
Σ' μαυρομάτες, σ' μαυροματοῦσες στὶς καμπυλοφρυδοῦσες
Πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἐληὰ τὸ φρῦδι σὰ δαχτάνι
Πῶχουν τὸ ματοτσάμπουρο σὰν τῆς ἐληᾶς τὸ φύλλο.
Αὐτὸ τὸ σπῆτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγήσῃ
Κι' ὁ σπιτονοικοκύρης του χίλια χρόνια νὰ ζήσῃ
Λῦσε καὶ σὺ ἀφέντη μου τὸ κορφομάντηλό σου
Καὶ δὸς στὰ παληκάρια σου πέντ' ἓξ ἑφτὰ παράδες
Γιὰ νὰ τοὺς φᾶν γιὰ νὰ τοὺς πγιοὺν γιὰ τοὺς ξεφαντήσουν
Καὶ τοῦ χρόνου
Καὶ ἕνα καρύδι κάτου.

* * *

Σοῦρβα, σοῦρβα, σούρβα μοι
Γερὸ σταυρὶ γερὸ κορμὶ
Ὅλο γιὰ καὶ δύναμι
Σὰν ἀσήμ, σὰν κρανιὰ
Καὶ τοῦ χρόνου οὖλ γεροὶ
Καὶ καλόκαρδοι.

Ὅταν χόρευαν τὸ γυιὸ

Ἕνα παιδὶ ἐπέρασε
Καὶ τρίζαν τὰ παπούτσια του
Αὐτὸς εἶναι ὁ γιόκας μου
Αὐτὸς εἶναι ὁ μπέης μου
Τάντιρι καὶ μπούμπουγκιου
Τάντιρι καὶ μπούμπουγκιου

1) Εἰς τὸν 17ον τόμσν τῶν «Θρακικῶν» ἐδημοσιεύθηκαν 3 κάλανδα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Χορευτικὸ συρτὸ

Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
μαυρομαλλοῦσα καὶ ξανθὴ
Νἄχ' ἀσημένια φύλλα
Μαυρομμάτα, μαυροφρύδα
Καὶ στὴν κορφὴ μαλάματα
Κορασιὰ μὲ τὰ κλήματα·
Νἄχη καὶ στὴ ριζίτσα του
Καϋμὸ πῶχ' ἡ καρδίτσα του
Νἄχη ἀσημένια βρύσι
Ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίσι
Ἔσκυψα γιὰ νὰ πγιῶ νερὸ
Μαῦρα 'ν τὰ μάτια π' ἀγαπῶ
Νὰ πγιῶ καὶ νὰ γεμίσω
Μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω
Κι' ἔπεσε τὸ μαντήλι μου
Καϋμὸ π' ὤχει τὰ χείλη μου
Τὸ χρυσοκεντημένο
Μιὰ χαρὰ 'ταν τὸ καϋμένο
Ὅπου μὲ τὸ κεντούσανε
Καὶ μὲ τὸ τραγουδούσανε,
Τρία παρθένα κοράσια,
Σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσα
Ἡ μιὰ 'ταν ἀπ' τὸν Γαλατᾶ
Βαστᾶ τὸ νοῦ της δυνατά
Κι' ἡ ἄλλ' ἀπ' τὸ Νιοχῶρι
Τοῦ Χατζῆ Γιαννάκη κόρη
Κι' ἡ τρίτη ἡ μικρότερη
'Απ' ὅλες ὀμορφώτερη
Ἦταν ἀπ' τὴν Πόλι
Καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι
Ἄχ τὴν ἀγάπησα κι' ἐγὼ
Γιὰ νὰ τὴν πάρω δὲν μπορῶ

Χορευτικό. Γοργὸ καὶ πηδηχτὸ

Πάνδρεψέ με ἡ μαμά μου
Κι' ἔδωκέ μ' ἕν' ἀμπελάκι
Π' ὤκαμε ξυνὰ σταφύλια
Π' οὔχε μέσα μιὰ συκίτσα

Κ' ἔκαμε σῦκα σφονδίλια
Σκουλικιάρικα καὶ λίγα
Νέβηκα νὰ τὴν τριγήσω
Καὶ νὰ τήνε καθαρίσω
Κατὰ λάθος γιὰ καμάρι
Ἐπγιασα μιανῆς ποδάρι
Κι' ἄρχησανε νὰ μὲ δέρνουν
Νὰ μὲ ξυλοκουπανίζουν
Δὲν μοῦ δώσανε πολλὲς
Πεντακόσιες καὶ καλὲς
Κι' ἔκανανε τὰ πλευρά μου
Μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιά μου

Ἀγάπης πόνος

Εἰς ὡραῖο περιβόλι,
Ἔριξα μιὰ ματιὰ
Κι' εἶδα νέα ποὺ λουζοῦνταν
Ἄχ καὶ γλυκοχτενιζοῦνταν
Κόρη πλουμισμένη
Μὲ τ' ἄνθη στολισμένη
Μ' ἄναψες σκληρὴ φωτιά.

Ξαναστρέφω καὶ τὴν βλέπω
Πάγω κοντὰ καὶ τῆς μιλῶ
Μὴν κάνης τὸ νέο ν' ἀποθάνω
Γιατ' εἶμαι ἀρρωστημένος
Βαρειὰ βασανεσμένος
Καὶ πλέον δὲν ἠμπορῶ

Σὰν τριαντάφυλλα καὶ ρόδα
Καὶ σὰν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ
Ἄσπρο 'ναι τὸ πρόσωπό σου
Ἄσπρο φῶς μου κι' ὁ λαιμός σου
Ὅπου τὸν ἥλιο σβύνει
Καὶ τὸν νοῦ μου χύνει
Ρίξε με μιὰ ματιά.

Γάμος ποντικοῦ καὶ νυφίτσας

Πέντε ποντικοὶ
Καὶ δεκοχτὼ νυφίτσες
Γάμο κάνανε

Μέσα στὴν ἀχυρῶνα
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ σαλιάγκος
Μὲ τὸ νταβοῦλι στὸν ὦμο
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Νταβοῦλι νὰ σᾶς παίζω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ τζίτζικας
Μὲ τὸ σφυρὶ στὸ στόμα
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Κλαρῖνο νὰ σᾶς παίζω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ἡ κολοφωτιὰ
Μὲ τὴ φωτιὰ 'πὸ πίσω
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Φαγιὰ γιὰ νὰ σᾶς ψήσω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ τσαγανὸς
Μὲ τὴ μασιὰ στὸ χέρι
Πάρτε με κι' ἐμέ
Φωτιὰ γιὰ νὰ σᾶς φέρνω
Σκάσε πειρασμέ.

'Ο ἀποχωρισμὸς

"Εχετ' ὑγεία φίλοι μου
Μισεύω ν' ἀπομακρυνθῶ
Μὴ κλαῖτε μὴ θρηνεῖτε
Στὰ ξενα γὼ θὲ νὰ διαβῶ

Γιάρ' αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι
τῆς 'Ελέγκως τὸ παιχνίδι
'Αρραβῶνα φῶς μου
φόρεσέ το μπρός μου
Σ' ἀγαπῶ 'Ελέγκωμ χάνομαι
Σ' ἀγαπῶ 'Ελέγκωμ σταθερὰ
Σὲ τὸ λέγω φῶς μου σταθερά.

† ΣΑΒΒΑΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΜΑΚΟΒΙ

Τὰ ἐγκαίνια νέας Ἐκκλησίας

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσι νέας τινὸς ἐκκλησίας ἀπεφασίζοντο τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, πρὸ μηνῶν εἰδοποιοῦνται ὅλα τὰ περίχωρα. Τὴν ὁρισμένην ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων προσήρχοντο ὁ Ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου, ἀρχιμανδρίται, ἱερεῖς τῶν πλησιεστέρων χωρίων ἱερουργοῦντες στὴν τελετή. Οἱ φιλόθρησκοι ἑτοιμάζοντο πρὸ μηνῶν μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια διὰ τὰ ἐγκαίνια (*τρία ἐγκαίνια ἕνα χατζιλίκι*)καὶ ὅταν πλησίαζε ἡ ὁρισμένη ἡμέρα πρὶν 3-4 ἡμέρας ξεκινούσαν κομίζοντες μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ διάφορα τάματα, κριάρια ἀρνιά, ἀγελάδες, μοσχάρια, ταύρους, ἀργυρὰ τεμάχια κλπ. Πήγεναν ἐνωρὶς νὰ πιάσουν τόπο, κατοικία, διότι ὁ συνωστισμὸς ἦτο μεγάλοι οἱ δρόμοι κατάμεστοι πλήθους προσκυνητῶν· τσέργες, ἁραμπάδες, βωδάμαξα, ἔφιπποι, ὀνηλάται, κόσμος πάσης θρησκείας προσήρχοντο, καθὼς καὶ ἀσθενεῖς, τυφλοὶ ἐπαῖται. Ἡ τελετὴ ἄρχιζε λίαν ἐνωρὶς διὰ νὰ τελειώση τὸ ἑσπέρας· ἡ Ἐκκλησία κατάμεστη κόσμου, οὔτε βελόνι δὲ χωροῦσε πολλοὶ λυποθυμοῦσαν, κάθε λίγο καὶ λιγάκι ὁ κράχτης φώναζε: προσέξατε τὰς σακκούλας σας, τὰ ρωλόγιά σας» ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ λησμονημένος κάτι θὰ τοῦ ἔλειπε. Ὁ λαὸς συγκεντρωμένος μὲ πίστι, θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀδικημένο νὰ μὴ μπῇ στὴν ἐκκλησία καὶ καταντοῦσε χωρὶς νὰ πατῇ στὴν γῆ σπρώχνων καὶ σπρωχνόμενος νὰ εἰσέλθη. Ἡ φωνὴ τῶν ψιλτάδων δὲν ἠκούετο ἀπὸ τὴν ὀχλαβοὴ τοῦ πλήθους, μὲ λίγους λόγους, χαράς τον ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀντεῖχε μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας. Ἐπι τέλους ἐμυρώνετο ἡ ἐκκλησία· διένειμαν εἰς τὰ πλήθη μαζὶ μὲ τὸν ἄρτον καὶ ἀνὰ ἕνα τεμάχιον μικρὸν ψαλιδοκομένον ὑπὸ τὸ ἔνδυμα (*φελόνι*) τοῦ μυρώσαντος τὴν ἐκκλησίαν Μητροπολίτου τὸ ὁποῖον μετέφερον μετ' εὐλαβείας στὸ σπίτι τοῦ προσκυνητοῦ ὡς «*χάρι*» κατὰ βασκασμοῦ καὶ ἀσθενειῶν ὅπου στὴν ἀνάγκη ξεφτίζωντας ὀλίγον νήμα, τὸ *τσίρωναν*, ἐπικαλλούμενοι τὴν θείαν βοήθειαν καὶ πολλάκις ἐγένοντο θαύματα. Ἔξω τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς κεντρικοτέρους δρόμους ἐκινοῦντο πλήθη μικροπωλητῶν διαλαλοῦντες τὰ εἴδη των: φρέσκα σιμιτάκια φουσκίτσες μὲ τὸ βούτυρο μελιστάλακτες, τρίγονα, κουραπιέδες, μπογάτσες, χρωματιστὰ σεκέρια, ζαχαρωτά, χαλβάδες ἐλβασάν, ράχάτ λουκούμ, Συριανό, Σου-

σὰμ ἐλβασί, πορτοκάλια Γιάφας, μήλα, ἀπίδια, σταφύλια, καρπούζια, ζαμζούκια, σφυρίχτρες, ντουντοῦκες, κουδοῦνες ροκάνες ξεκούφεναν τὸ σύμπαν. Τὰ τυχηρὰ παιχνίδια *ποικιλίκα*, ὁ *πιάνγος*, τὸ *φυτίλι*, τὸ *ζάρι*, ὁ *φάντης* εἰς τὴν ἡμερησία διάταξι· οἱ ἀφελεῖς ἔθεταν ἀνύποπτοι τὰ γρόσια των καὶ κάπυτε τὸ μετσιδιέ των νὰ πάρουν διπλά! Καθένας ψούνιζε. Αὐτὸ ἐξακολουθοῦνε ἕως τὸ βράδυ.

Λιτανεῖαι

Αἱ λιτανείαι ἑωρτάζοντο ὡς ἔθιμο εἰς τὸ Σαμμάκοβο τὴν ἡμέρα τῆς Ζωοδόχου πηγῆς *Ἁγιασματιοῦ* ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς καὶ κατὰ τῆς ἀνομβρίας, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Βιζύης. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐξήρχοντο τὰ ξεφτέρια ἐξαπτέρυγα καὶ τὰ σύχνα, λάβαρα καθὼς καὶ ὅλαι ἀνεξαιρέτως αἱ εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τοῦ τέμπλου μικραὶ καὶ μεγάλαι τὰς ὁποίας ἐκράτουν κάθε μία ἀνὸ 2 νεαροί, τὰς δὲ μικροτέρας οἱ γαβριάδες. Τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως ἦτο ἕνα μὲ οὐρανομήκες παραιταμένο μὲ συρτὴ φωνὴ Κυργελέεεεησον!!! Κυργιεελέηηησον!!! ξεκινούσαν κατὰ πρῶτο τὰ παιδιὰ μὲ ταῖς εἰκόνες τὰ ξεφτέρια τὰ Σύχνα, ἀναγνώσται ἱερεῖς Μητροπολίτης ἄνδρες γέροι γρυγιές· σύσσωμο τὸ χωριὸ ὡς ἐν συναγερμῷ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις παρηκολούθουν σκυφτοὶ καὶ ἀσκεπεῖς μετ'ἄκρας εὐλαβείας της λειτανεία. Σὲ κάθε σπιτιοῦ θύρα ἐκαίετο εἰς θυμιατά, λιβάνι καὶ αἱ εἰκόνες τῶν σπιτιῶν κρατούνταν ἀπὸ παιδιὰ τὰ ὁποία καθὼς καὶ τὰ πλήθη σταυροκοπούμενα ἐδέοντο τὸ Κυργελέηηησον. Καὶ ὅταν ἔφθασαν ἔξω τοῦ χωριοῦ *στὰ πάνω ἁλώνια* ἐσχηματίζετο ἀπο τὰς εἰκόνας καὶ λάβαρα ὑπαίθριος ἐκκλησία· κάθε μνιὰ εἰκόνα στὴν θέσι ποῦ εἶχε στὴν ἐκκλησία πρὸς ἀνατολὰς καὶ γονυπετούντες ἔψαλλον κατανυκτικωτάτην δέησιν. Ἐκεῖθεν ἀπεχώρει ὁ Μητροπολίτης οἱ δὲ ἱερεῖς μετὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λαβάρων καὶ πάντων τῶν κατοίκων ἀκόμη καὶ οἱ ἀθθενεῖς ἐλάμβανον μόρος στὴν λειτανεία. Ἐφρόντιζον πρυσέτι ὅλα τὰ κατοικίδια ζῶα ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ περιοριστοῦν ἄνευ βοσκῆς νὰ παραστοῦν καὶ αὐτὰ στὴν ἱεροτελεστία· ἀφ'ἑνὸς τὸ οὐρανομήκες Κυργιεελεγηηησον ἀφ' ἑτέρου οἱ μυκηθμοὶ τῶν ζώων τὰ ὁποία ἀντελαμβάνοντο κάτι ἀσυνήθιστο ἔστρεφαν καὶ αὐτὰ τὴν προσοχήν των ὡς νὰ ἐπικαλούντο τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου. Τὰ πλήθη κατήρχοντο στὸ χωριὸ καὶ κατέφθαναν στὸ ὁρισμένο παρεκκλήσι Ἁγιάζης (Ζωοδόχου πηγῆς) ἀπέχων ἡμίωρον ἀπόστασιν πρὸς Ἀν. τοῦ χωριοῦ· ἐκεῖ ἐψάλλετο ἐκ νέου δέησις καὶ ὅλοι ἔπιναν καθηγιασμένο νερὸ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ἔβρεχαν ὅλοι τὰς κεφαλάς των πρὸς ὑγείαν καὶ σωτηρίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦσαν πάλιν μὲ ὀχλαβοὴ ἐν τάξει καὶ σὲ σεβασμὸ μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χείρας καὶ σκυφτοὶ ἀσκεπεῖς κατέφθαναν μὲ ἐλπίδα καὶ ὦ τοῦ θαύματος!!! στὸ γυρι-

σμὸ νὰ τὰ σύνεφα ἤρχοντο κι' ὅλας νὰ δροσίσουν τὰ σπαρτά· ἀκολουθοῦσε ραγδαῖα βροχὴ πλουτοφόρος ἀποτέλεσμα τῆς ἐκ ψυχῆς λιτανείας· ἦτο σπάνιο νὰ μὴ βρέξει.

Σκύλαρος! καὶ Κούταβος!

Ὅταν ἀνταμώνωντο δύω φίλοι στὰ παλιὰ χρόνια, μὲ τὸ δεξὶ χέρι ἐγένετο ἡ θερμὴ χειραψία, τὸ δὲ ὁριστερὸ ἐτιθετο στὸ τράχηλο τοῦ μικροτέρου στὴν ἡλικία, μὲ τὴν φράσι βρὲ καλῶς τὸν σκύλαρο! Ἡ λέξις αὐτὴ ἐθεωρεῖτο πιὸ κολακευτικὴ ἀπὸ λεβέντη παλλικαρά «Βρὲ τὸν κούταβο! τούλια τράνεψε; καὶ τσίτα κομ νὰ μὴ τόνε γνωρίσω.» Διηγοῦνται ὅτι ὅταν ὁ περιβόητος στὸ Σαμακόβι Ταχὴρ πασᾶς κάποτε ἀρρώστησε ὁ θεράπων ἰατρὸς τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ κατάστιχο τῶν ζώντων. Οἱ ἐργάται ὅμως βλέποντες ὅτι θὰ ἔχαναν ἕνα πολύτιμον προστάτην τὸν παρεκάκεσαν νὰ φέρουν καὶ αὐτοὶ τὸν ἰατρόν των κουρέα Θεόδ. Βερβερέλην. Ὁ Βέης ἐν ἀφασίᾳ σχεδὸν εὑρισκόμενος συγκατετέθη καὶ διέταξε νὰ παρουσιασθῇ· μόλις δὲ αὐτὸς τὸν ἐξήτασε τὸ σφιγμὸ ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Ὁ Βέης ὅμως τὸν διέκοψε, κύταξε τοῦ εἶπε ἂν δὲ μὲ κάνεις καλὰ θὰ σὲ κρεμάσω! — ὤ!! χό, χὸ σὰ τὸ σκύλαρο Βέη μου θὰ σὲ γιάνω αὔρη θἄσαι ξεφτέρι καὶ ἂν ὄχι, νὰ μὲ κρεμάσης νὰ σὲ κεῖνο τὸ δέντρο· καὶ μιὰ βεντούζα στὰ ὀπίσθια τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀφήρεσε ἀρκετὸ αἷμα, καὶ ἔγινε καλά· τὴν ἄλλη μέρα ὁ Βέης τὸν μὲν θεράποντα ἰατρὸν ἀπέλυσε κακῶς ἔχοντα τὸ δὲ Βερβερέλη τὸν προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία ἔναντι γενναίου μισθοῦ.

Ἀλλὰ καὶ στὸ Παπᾶ ἀκόμα Ἔ!! σὰ τὸ σκύλαρο Τσεστεφάνωσες σήμερα παπᾶ καὶ τσ' πέντε ναὶ νἄχ τινεφκήμ [1]) τέτοια νὰ γίντε.

Γραμμάτιο τοῦ 1840

Ελαβα ο γιποφενομενος χιλια ἀριθ. 1000 γροσια πε το τσορπατση Θ. για να γορασω νταναδι (2) και νι τα δοσο τι παρε πασι

ετος 1840 να βανο κε τὸ δαχτιλμου
μινα Μαρτ πριμπος
μέρα παρασκβγι

Τὰ γρόσια ἐπεστρέφοντο μὲ σεβασμὸ καὶ ἡ δακτυλιὰ μὲ τὸ σταυρό.

---

1) Τὴν εὐχή μου.
2) Λ. Τ. Μικρὴ ἀγελάς.

Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ 1864

γο σε το στελνο κιορκοστα γιε ο λιγορισ ο ο τσαβεσ για τα κινα τα πετσουβελια κε μανταρελια να στιλι στα πεδελια κανα διο φεσελια κε τσεπαρελια.

Να κε καμποσεσ οξιγεσκε βαλτεσ κιπ χριαζδε

Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηυθύνετο εἰς τὸν ἐν Κων[πόλε εὐκατάστατον Κιὸρ Κώστα· τὸν ὑπενθύμιζε ὁ Γρηγόρις ὁ Τσαβὲς ἐπειδὴ τοῦ ἔστειλε δῶρο πέστρουφες ψάρια καὶ βολίτους μανιτάρια νὰ τὸν ἀποστείλῃ ὡς ἀνταπόδοσι καναδιὸ φέσια καὶ τσεμπερέλια (κοριτσίσια καλύματα) ὡς δὲ ὑστερόγραφον σὲ ἕνα κύκλο ἔβαζε ὀξείας καὶ περισπωμένας παραγγέλων αὐτὸν νὰ ταὶς βάλλῃ ἐκεῖ ποὺ χρειάζονται.

Z.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ

1) Ο ΚΕΛΣ

[Ὁ Κέλης ἦτο πρόσωπον πραγματικόν, πολὺ πτωχὸς καὶ ἀνόητος. Ἔπερνε μέρος εἰς τὸ παραμύθι διὰ νὰ τὸ παραστήση ὅσον τὸ δυνατὸν ἀληθοφανέστερον. Ἡ λέξης κέλης σημαίνει ἄτριχος]

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἤτανε μιὰ γναῖκα, ποὺ εἶχε ἕνα παιδὶ ξεχαμένο. Δὲν ἤξηρε οὔτε νὰ π' λησ' οὔτε ν' ἀγοράσ'. Μιὰ μέρα τὄδωκε ἡ μάννα τ' νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἕνα γρουνάκι καὶ πῆγε ἀπ' κάτ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τῆς βασιλοπούλας καὶ φώναζε:

—Ἕνα γρουνάκι πουλῶ, ἕνα γρουνάκι πουλῶ.

Τοὖδε ἡ βασιλοπούλα ἀπ τὸ παναθύρ', «τὶ καλὸ γρουνάκι ποὺ εἶν' αὐτό, δὲ τὸ παίρνουμε...» λέγι τὶς δοῦλες.

Κατεβαίν' μιὰ δοῦλα κὶ ρωτάγι:

—Πόσα τὸ δίνς τὸ γρουνάκι, νὰ τὸ πάρ' ἡ βασιλοπούλα...

—Μπὰ . . . λεφτὰ θὰ πάρω ἀπ' τὴ βασιλοπούλα! Δὲ θέλω λεφτά. Μόνε τὸ γόνατό τις νὰ διῶ καὶ τίποτε ἄλλο.

Σὰν τἄκουσε ἡ βασιλοπούλα, γέλασε μὲ τὴν κουταμάρα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ καὶ εἶπε:

—Καὶ δὲν τὸ βλέπ' δέκα φορές; Τὶ θὰ χάσω.

Τοῦ φωνάζ' ἀπὸ μέσα, σηκών' λίγο τὸ φουστάν' τς καὶ φάνκε τὸ γόνατό τς.

Νά, διέ το, τοῦ εἶπε, καὶ πῆρε τὸ γρουνάκι.

Ὁ Κέλς εἶδε ποὺ εἶχε μιὰ ἐληὰ στὸ γόνατο ἡ βασιλοπούλα ταὶ τίποτα ἄλλο. Πῆγε στὸ σπίτ, ἡ μάννα τ' τοῦ γύρευε τὰ λεφτά. Ὁ Κέλς εἶπε πὼς τὄδωκε τζάμπα -ὸ γουρουνάκι κι' ἡ μάννα τ' πῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὸ κακό τς:

Ἀκοῦς ἐκεῖ παληόπαιδο, ἐμεῖς δὲν ἔχμε νὰ φᾶμε, πῆγες κι' ἔδωκες τζάμπα τοῦ γρουνάκι. . .

—Εἶδα τὸ γόνατο τς βασιλοπούλας.

—Οὔ νὰ χαθῇς, καὶ τὶ θὰ κερδίσῃς ποὺ εἶδες ἕνα γόνατο; . . .

Τὴν ἄλλ' μέρα ἡ μάννα τ' τ' ἔδωκε νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἕνα ἀρνάκι.

Πῆγε πάλε ἀπ' κατ' ἀπ' τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώναζε :

—Ἕνα ἀρνάκι πουλῶ, ἕνα ἀρνάκι πουλῶ . . .

Τὸ εἶδε πάλε ἡ βασιλοπούλα, λέγι στὶς δοῦλες :

—Δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίν' αὐτὸ τ' ἀρνάκι νὰ τὸ πάρμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κὶ ρωτάγι :

—Πόσα τὸ δίν'ς αὐτὸ τ' ἀρνάκι ; Θέλ' νὰ τὸ πάρ' ἡ βασιλοπούλα.

—Παράδες θὰ πάρω ἀπὸ τ' βασιλοπούλα ; Μόνε τὸν ἀφαλό τς νὰ διῶ καὶ τίποτα ἄλλο δὲ θέλω.

Τὸ λένε τὴ βασιλοπούλα :

—Μπά, ποὺ θὰ δείξω τὴν ἀφαλό μ' . . .

—Δὲ πειράζ', εἶπαν οἱ δοῦλες, δὲ βαριέσαι, ποιὸς θὰ τὸ μάθ' . . . μιὰ στιγμὴ ἐκεῖ, θὰ τὸν δυῆ κι' θὰ φύγ' . . .

Ἀπὸ δῶ εἶχαν οἱ δοῦλες, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν κατάφεραν κι' ἔδειξε τὸν ἀφαλό τς στὸ Κέλ' καὶ πῆρε τ' ἀρνάκι.

Πῆγε μὲ τὰ κλάμματα στὴ μάννα τ', τὸν ρωτάγι :

—Τὶ ἔπαθες ; Ποῦ εἶναι οἱ παράδες ; :

—Νά, εἶδα τς βασιλοπούλας τὸν ἀφαλὸ καὶ τὄδωκα . . .

—Οὔ νὰ χαθῆς, δὲ ντρέπεσαι, τὸν εἶπε ἡ μάννα τ καὶ πῆρε τὴ σκούπα νὰ τὸν κυνηγίσ'.

Τὴν ἄλλ' μέρα τὸν ἔδωκε ἕνα λαγάκι νὰ πάγι νὰ τὸ π'λήσ'.

Πῆγε πάλε ἀπ' κάτ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώναζε :

Ἕνα λαγάκι πουλῶ, ἕνα λαγάκι πουλῶ. . .

Τὸν ἄκουσε ἡ βασιλοπούλα, βγῆκε στὸ παραθύρ', εἶδε τὸ λαγάκι, τ' ἄρεσε, κι' εἶπε στὶς δοῦλες :

—Τὶ ὥμορφο ποὺ εἶναι αὐτὸ τὸ λαγάκι, δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίνι νὰ τὸ πάρουμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κὶ ρωτάγι :

—Μπά . . . παράδες δὲ θέλω ἀπὸ τὴ βασιλοπούλα. Μόνε τὸ δεξὶ τὸ βυζί τς νὰ διῶ καὶ τίποτα ἄλλο . . .

Τὸ εἶπαν τὴ βασιλοπούλα, θύμωσε αὐτή :

—Διῶξτε το τὸ βρωμόπαιδο, εἶπε, ἀλλὰ οἱ δοῦλες τὴν μαλάκωσαν πάλε.

—Δὲ βαριέσαι . . . τῆς εἶπαν. Τὸν Κέλι ποιὸς τὸν λογαριάζ' ; . . . Δὲ τὸ δείχνς λέγο νὰ τὸ πάρμε, τέτοιο ὥμορφο λαγάκι . . . Τὶ θὰ γένι. . .

Ἀπὸ δῶ εἶχαν, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν καντήρτσανε κι' ἔδειξε τὸ βυζί τς στὸν Κέλη.

—Εἶδε αὐτὸ ποὺ εἶχε τὸ βυζί τς μιὰ χρυσῆ καρδιά.

Πῆγε στὴ στὴ μάννα τ' μὲ τὰ κλάμματα πάλι.

—Μαρὴ μαννά, μὲ τὸ πήρανε τὸ λαγάκη . . .

Ἡ μάννα τ' πήγαινε νὰ σκάσ' ἀπὸ τὸ κακό τς. Τόσο κουτὸ παιδὶ νἄχ' . . .

Ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ὁ βασιλὲς ἔβανε καὶ διαλάλησαν :

—Ὅποιος ξέρ' τὶ ἔχ' ἡ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς, στὸν ἀφαλό τς καὶ στὸ βυζί τς, θὰ τόνε κάμ' γαμπρό, καὶ θὰ κληρονομήσ' τὸ βασίλειο τ·

Τ' ἄκσανε τὴ βεζυρόπουλα καὶ τ' ἄλλα τ' ἀρχοντόπαιδα, πήγαιναν στὸ παλάτ' ἔλεγαν ἄλλος τοῦτο, ἄλλος κεῖνο . . . κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βρῇ.

Πῆγε κι' ὁ Κέλ'ς· σἄν τὸν εἶδαν οἱ δούλες τὸν εἶπαν :

—Ἐσὺ τὶ θέλ'ς . . .

—Τὶ σᾶ: νοιωζ' ἐσᾶς; Ἐγὼ τὸ ξέρω τὶ ἔχη ἡ βασιλοπούλα . . .

—Βρέ, ἄντε φύγε ἀπὸ δῶ . . .

—Ὄχι, ἀφοῦ διαλάλησε . . .

Τὶ νὰ κάμνε κι' οἱ δοῦλῖ, τὸν ἄφκανε καὶ πέρασε.

Ὁ Βασιλὲς πῆγε νὰ damladistῇ [1]) ἀπὸ τὸ βάσανό τ'. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ κάμ' τὸν Κέλη γαμπρό τ' ! . .,

—Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅμως σκέφτηκε καὶ εἶπε :

—Ναί, καλά, τὰ ξέρς ἐσὺ τὶ ἔχη ἡ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς στὸν ἀφαλό τς καὶ στὸ βυζί τς, ἅμα τὰ ξέρνε κι' ἀκόμα δυό. Γι' αὐτὸ θὰ κμηθῆτε καὶ οἱ τρεῖς στὴ σειρὰ καὶ τὴ νύχτα θἄρτ' κι' ἡ βασιλοπούλα, καὶ σ' ὅποιον κοντὰ θὰ πέσ', ἐκεῖνον θὰ πάρ'.

Διάλεξε ὁ βασιλὲς δύο ἄλλα ὅμορφα βεζυρόπουλα καὶ εἶπε καὶ στὴ κόρη τ' :

—Πρόσεξε ! τὰ μάτια σ' τέσσερα. Μὴ τυχὸν καὶ πέσ' κοντὰ στὸν Κέλη.

Πῆγε ὁ Κέλης στὴ μάννα τ' τὸ εἶπε,μάνε-μάνε ἡ μάννα τ τὸν ἔλουσε, τονὲ σαπούνησε καλά - καλά, τὸν ἄλλαξε ἀπὸ θόλος, τὸν ἔκαμε καὶ μιὰ καλὴ πήττα, μ' ὅλα τὰ μυρωδικά, τὸν ἔδωκε κι' ἔφαγε ὅσο ποὺ χόρτασε τὸν γιόμσε καὶ τὶς τσέπες τ' καὶ τὸν ἔστειλε στὴ παλάτ',

Πῆγε ὁ Κέλις, μοσχομύριζε ὁ τόπος.

Ἔπεσαν κοιμήθηκαν, τὰ βεζυρόπουλα ρωτοῦσαν :

Τὶ ἀλείφτηκες καὶ μυρίζς ἔτσι ;

—Σ . . . , σ . . . , εἶπε ὁ Κέλης.

---

1) Ἀπὸ τὴν Τ. Λ. νταμλᾶς=ἀποπληξία.

Αὐτὰ τὸ πίστεψαν, πῆγαν καὶ ἀλείφτηκαν σ . . . .

Πῆγε τὰ μεσάνυχτα ἡ βασιλοπούλα κάμνει νὰ πέσ' κοντὰ στὸν ἕναν, βρωμοῦσε . . . . , πάγι νὰ πέσ' κοντὰ στὸν ἄλλον, τὰ ἴδια.

Ὁ Κέλης μοσχοβολοῦσε. Ἀναγκάστηκε κι' ἔπεσε κοντά τ'.

Πῆγε τὸ πρωῒ ὁ πατέρας τ' μὲ τὴ δωδεκάδα νὰ διῇ τὴ βασιλοπούλα, γιατὶ ἦταν βέβαιος πὼ θὰ τὴν εὕρισκε κοντὰ σὲ κανένα βεζυρόπουλο, ἀλλὰ τὴν ἔπαθε. Τὴν βρῆκε κοντὰ στὸν Κέλη.

Τὶ νὰ κάμ' ἤθελε, δὲν ἤθελε τὴν πάντρεψε μὲ τὸν Κέλη κι' ἔζησαν καὶ κεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

---

2) Η ΓΟΥΡΟΥΝΑ

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἤτανε ἕνας φτωχὸς πὼ εἶχε μιὰ γουρούνα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὴ θρέψ'. Τῆς ἔδωνε λίγα ἀποφάγια, λίγο καλαμπόκ' καὶ τὴν ἀπολοῦσε νὰ βόσκ' στὰ χωράφια πὼ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τ'.

Ἕνα βράδ' πῆγε στὸ σπίτι τ' καὶ ἡ γουροῦνα δὲν εἶχε γυρίσ'.

Ρωτάει τὴ γυναῖκα τ':

—Ποῦ εἶναι ἡ γουρούνα;

—Δὲ ξέρω, τοῦ λέγει κείν'.

Ἀνάβ' τὸ φανάρ' καὶ πηγαίν' νὰ ψάξ' στὰ χωράφια νὰ τὴ βρῇ. Γυρίζ' ἐδῶ, γυρίζ ἐκεῖ, τέλος ἄκουσε: «Μμμ, Μμμη, καὶ πηγαίν' καὶ βρίσκ' τὴ γουρούνα στὴ βάσ' ἑνὸς βράχου σκάλιζ' μὲ τὴ μούρη τς καὶ μούγκριζε. Κάμνει νὰ τὴν διώξ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ νὰ τὴν πάγ' στὸ σπίτ', ἡ γουρούνα μὲ κανένα τρόπο δὴν ἔφευγε: Ἐκεῖ σκάλιζε καὶ μούγκριζε. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς γουρούνας νὰ μὴ φεύγ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀνάγκασε τὸ χωρικὸ νὰ πάγ' πιὸ κοντὰ νὰ διῇ τὶ ἦταν αὐτὸ πὼ δὲν τὴν ἄφ'νε νὰ φύγ'. Καὶ τὶ νὰ διῇ; ἕνα κιοῦπ' λίρες! Τὸ ξεπαραχών' μὲ τρόπο. τὸ φορτώνεται στὸν ὦμο τ' κ' ἐκεῖνος μπροστὰ κι' ἡ γουρούνα ἀπὸ πίσ' μουγκρίζοντας, πῆγαν στὸ σπίτ'.

Μπαίνοντας μέσα φώναξε:

—Γυναῖκα! Τὶ φαγὶ ἔχς;

—Νὰ: Ἔχω πατάτες φασόλια...

—Βάλε, τὴ γουρούνα πρῶτα νὰ φάγ' καὶ ὅσο μείν' θὰ φᾶμε ἐμεῖς.

Τὴν ἄλλ' μέρα:

—Ἀμάν, γυναῖκα, τὴ γουρούνα καὶ τὰ μάτια σ'. Τὶ φαγὴ ἔχς; Αὐγά; Τὴ γουρούνα θὰ τὰ δώσς... Μπριζόλες τὴ γουρούνα, κεφτέδες τὴ γου-

ρούνα, πρῶτα τὴ γουρούνα κι' ὕστερα τὸν ἑαυτό μας. Ἦρθε ἡ Κστοῦ [1]), ὅλος ὁ κόσμος ἔσφαζε τὰ γσυρούνια τ', ἐκεῖνος «γιὰ τὸ Θεό!», μὴ ξεστομίσ' κανεὶς τέτοιο πρᾶγμα. Ἦταν ἱκανὸς νὰ τὸν σκοτώσ'. Ὕστερα ἀπὸ χρόνια ψόφσε ἡ γουρούνα κι' αὐτὸς ἀντὶ νὰ τὴν πετάξ', ἢ νὰ τὴν παραχώσ', τὴν ἔντσε καλὰ ροῦχα τὴν στόλσε μὲ λουλούδια καὶ ἄρχισε νὰ τὴν κλαίγ', ὅπος θὰ ἔκλαιε τὴ γυναῖκα τ' ἢ τὸ παιδί τ'. Καὶ δὲν ἔφτανε μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἤθλε νὰ τὴν κάμ' καὶ κηδεία καὶ πῆγε καὶ εἰδοποίησε τὸν παπᾶ, νἀρθῆ νὰ τῆς ψάλ' νεκρώσιμη ἀκολουθία.

—Ποῦ ἀκούστηκε αὐτό, εἶπε ὁ παπὰς τρομαγμένος. Κήδεψε ποτὲ κανεὶς γουρούνι ; Δὲν ἔρχομαι.

—Μἀρθῆς ἢ δὲ θἀρθῆς ; τοῦ εἶπε· ἂν δὲ ρθῆς θὰ σὴ σκοτώτω· τώρα κιόλα κι' ἔβγαλε τὸ περίστροφο κι' ἦταν ἕτοιμος νὰ τραβήξ' ἐπάνω στὸν παπά·

Ὁ παπὰς τὶ νὰ κάμ' ;

—Θἀνέρτω, εἶπε, θἀνέρτω, καὶ ἔβαλε τὸ πετραχήλι τ' κ' ἀμέσως πῆγε καὶ κήδεψε τὴ γουρούνα ἀπαράλλαχτα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος. Ἔγινε ὅμως μεγάλο σούσουρο μέσα στὸ χωριὸ καὶ δὲν ἄργσε νὰ τὸ μάθ' καὶ ὁ δεσπότς.

Στέλν' φωνάζ' τὸν παπά :

—Τὶ εἶναι αὐτό, εὐλογημένε, ποὺ ἔκαμες ; Κήδεψες μιὰ γουρούνα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος ; :

—Γέροντα, τοῦ εἶπε ὁ παπάς, ἔτσ' κι' ἔτσ' ἔγινε τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ δὲν ἤθελα, ἀλλὰ αὐτὸς ἔβγαλε τὸ περίστροφο καὶ θὰ μὲ σκότωνε ἅμα δὲν πήγαινα.

—Ἄ, ἔτσ' ἔγινε ;...

—Στέλν' φωνάζ' τὸ χωριάτ' καὶ τοῦ λέγ' :

—Ἀλήθεια εἶναι ποὺ ἐσὺ τράβηξες πιστόλ' στὸν παπὰ καὶ τὸν πῆγες μὲ τὸ ζόρ' νὰ κηδέψ' τὴ γουρούνα ;

—Ναί, γέροντα, ἀλήθεια εἶναι. Ἀλλὰ ἄκουσε νὰ σέ πῶ : Αὐτὴ ἡ γουρούνα δὲν ἦταν σὰν τὶς ἄλλες γουροῦνες. Εἶχε μυαλὸ φιλοσοφικό, καὶ πρὶν πεθάν' ἔκαμε διαθῆκ' καὶ ἄφσε ἑκατὸ λίρες στὸ σχολεῖο, ἑκατὸ στὴν ἐκκλησία, ἑκατὸ νὰ κτίσούμε βρύσ', ἑκατὸ νὰ μοιράσουε στσὶ φτοχοὶ καὶ αὐτὰ νὰ τὰ δώκω ἐσένα.

Καὶ μὲ τρόπο τοῦ γέμισε τὴ φούχτα τ' λίρες.

—Ὥστε καὶ μένα μὲ θυμήθκε ἡ μακαρίτισσα, εἶπε συγκινημένος ὁ δεσπότης. Ἐ... ἂς εἶναι συγχωρημέν'...

---

1) Τοῦ Χριστοῦ (ἡ γέννησις).

3) ΤΟ ΒΕΡΥΚΟΥΚΚΤΣΑΚΙ

[Ἦταν παραμύθ' γιὰ πολὺ μικρὰ παιδιά.]

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἦταν ἕνας γέρος καὶ μιὰ γρηὰ καὶ δὲν εἶχανε παιδιά, καὶ παρακαλούσανε τὸ Θεὸ νὰ τοὺς δώκ' *ἕνα παιδάκ' κι' ἂς ἦτανε κι' ὡσαμὲ ἕνα βερυκουκκτσάκι*. Καὶ τοὺς ἔδωκε ὁ Θεὸς ἕνα παιδάκ' ποὺ ἦτανε ὡσαμε ἕνα βερυκουκητσάκι. Ἤdανα ἄμια καλὸ παιδὶ κι' ἔκανε δουλειές, σκούπιζε, μαγεύρευε, ἔπλινε τὰ πιάτα . . . Μιὰ μέρα ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ πήγαινε στὴν ἐκκλησιὰ κι' ἄφκανε τὸ Βερυκουκκτσάκι στὸ σπὶτ' νὰ κάμ' τῆς δουλειές.

Σκούπισε τὸ Βερυκουκκτσάκι, ξετίναξε, ἔσιαξε τὸ σπίτ, κι' ὕστερα ἔβανε νὰ μαγειρέψ' τραχανᾶ. Ἄρχισε νὰ βράζ' ὁ τραχανᾶς, τὸ Βερυκουκκτσάκι θύμωνε καὶ πήγαινε καὶ φώναζε :

—Μὴ χουρχουρίζῃς τραχανὰ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω !. . .

Ὁ τραχανὰς δὲν ἄκουε, πάλι χουρχούριζε, τὸ Βερυκουκκτσάκι πάλι φώναξε :

—Μὴ χουρχουρίζῃς τραχανᾶ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω . . .

Ὁ τραχανὰς χουρχούριζε, ἀνεβαίνει τὸ Βερυκουκκτσάκι ἀπάνω στὸν τέντζερη, καὶ πηδάγ' μέσα νὰ φάγ' τὸν τραχανᾶ. Ἦρθε ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ ἀπὸ τὴκ ἐκκλησιά, ψάχνα σαδῶ, ψάχνα σακεῖ, φωνάζνε :

—Βερυκουκκτσάκι ! Βερυκουκκτσάκι !

Πθενὰ τὸ Βερυκκουκκτσάκι.

Θὰ πῆγε, στ' ἀμπέλι, εἶπαν, νὰ φέρ' σταφύλια, καὶ κάθσανε νὰ φᾶνα τραχανά. Παίρν' ὁ γέρος μιὰ χλιαργιά, βλέπ' μέσα ἕνα ποδαράκι. Παίρνει κι' ἡ γρηά, βλέπ' ἕνα χράκι. Παίρν' ἀκόμα μιὰ καὶ βλεπ' ἕνα κεφαλάκι.

—Μάρη, λέγ',πάγι τὸ Βερυκουκκτσάκι μας !

Κι' ἀρχίσανε ὕστερα νὰ τὸ κλαῖνε.

ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗΣ

Η ΦΥΛΑΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ XII ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΩ

ΚΑΙ 20 ΓΑΛΛΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΕΓΚΑΘΕΙΡΚΤΟΙ ΕΝ ΑΥΤΗ

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου, ὑπάρχει ἕνα σπήλαιον τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν: φυλακὴν τοῦ Καρόλου. Τοῦτο εἶναι μιὰ ἀνάμνησις τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ XII (1682-1718), τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία εἶναι ζωντανὴ ἀκόμη μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν περιοίκων.

Ἀλλὰ πῶς εὑρέθη ἐκεῖ ὁ Κάρολος καὶ διατί ἐφυλακίσθη; Καὶ ἂν ἐφυλακίσθη εἰς αὐτὴν πράγματι ἐνεκλείσθη;

Μὲ λίγα λόγια θὰ ἐκθέσωμεν τὸ ἱστορικὸν τοῦ θρυλικοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

***

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α' (1660-1697) ἡ Σουηδία εὑρίσκετο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δυνάμεώς της. Ἦτο κάτοχος τῶν πλουσίων πόλεων: Wismar, Stralsund, Stettin, Riga καὶ ἄλλων καὶ ἐδέσποζε τοῦ ἐμπορίου τῆς Βαλτικῆς. Ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ μικροῦ Σουηδικοῦ λαοῦ, τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα βασιλέων τινῶν αὐτοῦ καὶ ἡ διαφωνία τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν, συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀναδείξουν τὴν μικρὰν Σουηδίαν μίαν τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ XI, τὸ 1697 ἡ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν υἱόν του Κάρολον τὸν XII, μόλις δεκαεξαετῆ, ὁπότε οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας, Πολωνίας καὶ Ρωσίας, ἐθεώρησαν εὔκαιρον τὴν περίπτωσιν νὰ θραύσουν διὰ παντὸς τὴν ὑπεροχὴν ταύτην καὶ συνεμάχησαν κατὰ τῆς Σουηδίας. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας ἐπεθύμει νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, ὁ Φρειδερῖκος Αὔγουστος Β', ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἐπωφθαλμία τὴν κτῆσιν τῆς Λιβονίας καὶ ὁ Δανὸς βασιλεὺς Φρειδερῖκος IV ἤλπιζε διὰ τῆς βοηθείας τῶν συμμάχων τούτων ν' ἀνακτήσῃ τὰς διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Κοπεγχάγης ἀπωλε-

σθείσας χώρας, καθὼς καὶ τὸ δουκατον τοῦ Slesviy, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ ὠρέγοντο οἱ Δανοί.

Οὕτω μετὰ τὴν συναφθεῖσαν συμμαχίαν τῶν τριῶν βασιλέων, ἤρχισεν ἀμέσως ὁ κατὰ τῆς Σουηδίας πόλεμος. Οἱ Δανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ Slesviy, οἱ Σάξωνες εἰς τὴν Λιβονίαν καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς 'Εσθονίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν Νάρβαν.

'Αλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἀναπτύξας ταχύτητα ἀνέλπιστον καὶ ὑπέροχον στρατιωτικὴν ἱκανότητα, διεπεραιώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ του διὰ τοῦ στόλου του, ἐνισχυθέντος ὑπὸ 'Αγγλικῶν καὶ 'Ολλανδικῶν πλοίων, εἰς τὴν νῆσον Seeland καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Κοπεγχάγην Τοιοῦτον δὲ ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς Δανούς, ὥστε ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκο· ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγας ἑβδομάδος νὰ παραιτηθῇ τοῦ κατὰ τῆς Σουηδίας πολέμου, ὑποσχόμενος συνάμα νὰ ἀποζημιώσῃ καὶ τὸν δοῦκα τοῦ Holstein.

Μετὰ τὴν μετὰ τῶν Δανῶν εἰρήνην ἐπετέθη κατὰ τῶν ἄλλων ἀντιπάλων, κατὰ μῆνα δὲ 'Οκτώβριτν τοῦ 1700 ἐνίκησε μὲ 8 000 ἄνδρας τὸν δεκαπλάσιον στρατὸν τῶν Ρώσων πρὸ τῆς Νάρβας, κυριεύσας 145 τηλεβόλα καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν πολεμικὴν παρασκευὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Μετὰ ταῦτα προήλασε διὰ τῆς Αιβονίας εἰς τὴν Κουρλανδίαν καὶ διεσκόρπισε τὰ ἐκεῖ Ρωσικὰ καὶ σαξωνικὰ στρατεύματα, ἀπειλῶν καὶ τοὺς Πολωνούς, ἐὰν δὲν προέβαινον εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Αὐγούστου, τὸν ὁποῖον δὲν ἠνείχετο. Μάτην οἱ σύμβουλοί του προσεπάθησαν νὰ ἀποτρέψουν αὐτὸν ἀπὸ μιᾶς τοιαύτης ἐπικινδύνου ἐπιχειρήσεως καὶ οὕτω ἀπεκρούσθησαν αἱ ἐκ μέρους τῆς Πολωνίας καὶ Ρωσσίας συμφέρουσαι προτάσεις εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἐκόμισεν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατηγεῖον του ἡ περίφημος διὰ τὴν καλλονήν της καὶ τὸ πνεῦμα της κόμησσα Μαρία-Αὐγὴ Koeniys mark (1702).

'Ακάθεκτος τότε διέτρεξε τὴν Πολωνίαν, ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως καὶ κατέλαβε τὴν Βαρσοβίαν καὶ Κρακοβίαν, ὁπότε τὸ ἐν Πολωνίᾳ σχηματισθὲν Σσυηδικὸν κόμμα, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Αὔγουστον καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν Στανίσλαον Α' Λεζίνσκη (Leczinski), βοεδόδαν τῆς Ποσνανίας καὶ προστατευόμενον τοῦ Καρόλου. Λαβὼν δὲ ἐνισχύσεις ἐκ Πομερανίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ στρατός του ἀνῆλθεν εἰς 22 χιλ. ἄνδρας, κατέλαβε τὴν Λεμβέργην, καὶ ὑπεχρέωσε τὴν Πσλωνίαν νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Σουηδίας. Κατόπιν καταδιώκων τὸν Αὔγουστον Β', φεύγοντα μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του προήλασεν εἰς Σαξωνίαν, καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν αἰσχρὰν δι' αὐτὸν συνθήκην τῆς 'Αλτρανσταὶτ (Altanstädt), τὸ 1707, διὰ τῆς ὁποίας παρητεῖτο τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ὑπὲρ τοῦ Λεζίνσκη.

Μετὰ παραμονὴν ἔτους περίπου ἐν Σαξωνίᾳ ὁ Κάρολος ἐστράφη κα-

τὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωσίας Πέτρου, ὅστις ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν Σουηδικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἀνέκτησε τὴν Ἰγγρίαν (Ingrie), τὴν Ἐσθονίαν καὶ Λιθουανίαν καὶ ἵδρυσεν τὴν Πετρούπολιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέβα ποταμοῦ. Ἐπιτεθεὶς δὲ κατὰ τῶν Ρώσων, ἐξεδίωκεν αὐτοὺς ἐκ Πολωνίας καὶ ἐγένετο ἀπόλυτος κύριος τῶν Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ πρυσβάλῃ τὴν Ρωσίαν εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ μέχρι τῆς Μόσχας. Πρὸς τοῦτο ἐσχεδίαζε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς βάσιν τῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων τὰς βαλτικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἀπὸ τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ κατὰ τοῦ Τσάρου ἐπαναστατήσαντος ἀταμάνου τῆς Οὐκρανίας Μαζέπα, ὑποσχεθέντος νὰ διαθέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του δύναμιν ἐκ 30.000 κοζάκων ἐπορεύθη κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν εἰς Οὐκρανίαν. Ἐκεῖ ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν τσαρικῶν στρατευμάτων διωκόμενος Μαζέπας, δὲν διέθετε παρὰ μόον ἑκατοντάδας τινας ἱππέων καὶ τούτων κακῶς ἐξοπλισμένων.

Ἀπαγοητευμένος τότε ὁ Κάρολος, ἀλλὰ καὶ ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργήσῃ ταχέως προτοῦ ἐπέλθῃ ὁ χειμών, προσέβαλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πουλτάβαν τὸ 1709, διευθύνων τὴν μάχην ἀπὸ φορείου, ἕνεκα τῶν τραυμάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποστεῖ εἰς προηγουμένην σύγκρουσιν. Ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ ἐπελθόντων τριπλασίων Ρώσων, ἠναγκάσθη ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Ρενσκιέλδ, αὐτὸς δὲ μὲ συνοδείαν 500 ἀνδρῶν διῆλθε τὸν ποταμὸν Δνεῖπερ. καὶ ἔφθασε εἰς Benter τῆς Βεσσαραβίας, διατελοῦσαν τότε ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ζητῶν τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ'. (1703-1730). Πράγματι δὲ ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς, καθὼς καὶ δώρων ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐπιχορήγησιν καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, ἀνερχομένην, κατὰ τὸν Βολταῖρον εἰς 500 τάλληρα ἡμερησίως. Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθει νὰ βασιλεύῃ δι' ἀλληλογραφίας, ἀρνούμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σουηδίαν, ἐλπίζων νὰ παρασύρῃ τὸν Σουλτᾶνον κατὰ τῆς Ρωσσίας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Σουηδία ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων, ἐγένετο λεία τῶν ἐχθρῶν της. Ὁ Στανίσλαος Λεζίνσκη ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Πολωνίας, ὅλαι αἱ Βαλτικαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἡ Φινλανδία περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ρωσίας, τὰ δουκᾶτα τῆς Βρέμης καὶ τοῦ Βέρντεν κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δανῶν, ἡ δὲ Σαξωνία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς τελευταίας Σουηδικῆς στρατιᾶς, ἐγένετο κύρια τῶν γειτονικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν τῆς Σουηδίας.

Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος δὲν ἀπηλπίσθη. Ὁ κατὰ τὸ 1712 κηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τρίτος πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας του. Ἀλλ' ἡ Ρωσία ἀπειλουμένη ἔσπευσε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Προύθου, ὁ δὲ Κάρολος διετάχθη ὑπὸ τῆς Πύλης νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Μάλιστα τοῦ προσέφερε καὶ δῶ-

ρον ἐκ 10.000 δουκάτων δι' ἔξοδα τοῦ ταξειδίου του καθὼς καὶ ἀραβικὸν ἵππον καὶ ἄλλους 20 ἵππους.

Ὁ Κάρολος ὅμως ἐκώφευεν εἰς τὰς συστάσεις τῆς Πύλης καὶ διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν ἀναχώρησίν του, προβάλλων τὰ διάφορα χρέη τὰ ὁποῖα συνῆψεν ἀφ' ὅτου διεκόπη ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὁρισθεῖσα ἐπιχορήγησις 1.500 γροσίων ἡμερησίως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζήτησεν 1.000 πουγγία (500.000 γρόσια). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σουλτᾶνος ἀντὶ τῶν ζητηθέντων 1.000 πουγγίων, τοῦ ἔστειλεν 1.200 ἤτοι 200 ἐπὶ πλέον, ὁ Κάρολος ἐζήτησεν ἄλλα 1.000 δι' εἰδικοῦ πρέσβεως τοῦ Funk, ἀποσταλέντος εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου εὑρίσκετο τότε ὁ Σουλτάνος.

Εἰς ἀπάντησιν ἐφυλακίσθη ὁ Φούνκ, μέγα δὲ νυκτερινὸν συμβούλιον συνεκλήθη παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ὁποῖον τῇ εἰσηγήσει τοῦ βεζύρη Σολεϋμὰν Πασσᾶ, ὁ μουφτῆς Ἐμπε-Ζαδὲ (Ebegadà) ἐξέδωκε φετφᾶν κατὰ τὸν ὁποῖον, ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ ἔπρεπε νὰ μεταφερθῇ εἰς Διδυμότειχον.

Ὁ Κάρολος ὅμως δὲν παρεδόθη οὔτε συνεμορφώθη πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην τῆς 1 Φεβρουαρίου 1713. Ἀντέστη ἀπεγνωσμένως μετὰ 300 Σουηδῶν ἐναντίον 6.000 Τούρκων καὶ 20.000 Τατάρων, δικαιολογήσας τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων δοθὲν εἰς αὐτὸν ἐπίθετον «ξηροκέφαλος» (Δεμὶρ-μπᾶς) Ἐνεκλείσθη μετὰ τριῶν στρατηγῶν καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ εἰς οἰκίαν τινὰ ὀχυρωθεῖσαν, ὅπου ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ πῦρ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ὁπότε περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν γενιτσάρων, οἵτινες τὸν ἠχμαλώτισαν τὴν 12 Φεβρουαρίου 1713 καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸ τουρκικὸν ἀνάκτορον τοῦ Δεμὶρ-τὰς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδυμότειχον, ὅπου ἐκλείσθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως φυλακήν, ὅπως εἴπομεν. Κατώρθωσεν ὅμως ν' ἀποδράσῃ ἐξ αὐτῆς μετὰ δύο ἀξιωματικῶν, κατόπιν δὲ πολλῶν περιπετειῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Στραλσούνδην τὴν τελευταίαν ἀπομένουσαν Σουηδικὴν πόλιν εἰς τὴν Νότιον Βαλτικήν. Ἐκεῖ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων. Δανῶν, Πρώσσων, Σαξώνων καὶ Ρώσων, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ τέλος ν' ἀπέλθῃ εἰς Σουηδίαν τὸ 1715.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν (11 Δεκεμβρίου 1718 κατόπιν διαμπεροῦς τραύματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε εἰς τὴν κροταφικὴν χώραν, πολιορκῶν τὴν Φρέδριασχὰλ τῆς Νορβηγίας, μετ' αὐτοῦ δὲ ἐξέπεσε καὶ ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Σουηδίας.

*
* *

Μετὰ τὸ σύντομον τοῦτο ἱστορικόν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν φυλακὴν ἢ μᾶλλον σπήλαιον τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου. Τὸ μῆκος της εἶναι

δώδεκα ποδῶν, τὸ πλάτος τεσσάρων τὸ δὲ ὕψος κατὰ μέσον ὅρον δύο μέτρων. Εἶναι δὲ λαξευμένη ἐπὶ ἀσβεστούχου ἐδάφους, καὶ ἡ ὑγρασία κατατρώγει αὐτὴν πανταχόθεν. Θὰ ἦτο δὲ κατασκότεινος ἐὰν δὲν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὴν μικράν της εἴσοδον, ἡ ὁποῖα ἄλλοτε θὰ ἐκλείετο μὲ ἰσχυρὰν θύραν.

Οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἐπιγραφὰς κατὰ τὸ πλεῖστον δυσαναγνώστους. Ἐπίσης σώζονται καί τινα σχεδιογραφήματα χαραγμένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τέσσαρες ὑψηλοί, προφανῶς δυτικῆς προελεύσεως. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, προσελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, εἶναι, ὅπως ἀναφέρει ὁ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1868 περιηγηθεὶς τὴν Θράκην Albert Dumont, [1]) ἐκτεταμένη τις ἐπιγραφὴ ἐπὶ μιᾶς μόνον σειρᾶς, μήκους περίπου τεσσάρων μέτρων καὶ πλέον, μὲ γράμματα μεγέθους πέντε ὑφεκατομέτρων. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγράφη ἢ μᾶλλον ἐζωγραφήθη μὲ μεγάλην προσοχήν. Φαίνεται ἔργον μακρᾶς ὑπομονῆς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἡσυχίαν ὑπὸ χειρὸς ἐπιδεξίου. Ἡ ὑγρασία κατέστρεψεν αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος. Ἐν τούτοις σώζονται ἀρκετὰ γράμματα τῶν ὁποίων παρέχομεν ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν ὡς καὶ λείψανα τῶν γραμμάτων, ὅπως ἀντέγραψεν αὐτὰ ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος.

VINGT SOUS OFFICIERS DE LA SIXIEM ||| DE ||| I BR ||| A ||| T (διάλειψις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου) SONT EN (διάλειψις ἑνὸς μέτρου καὶ 20 ἑκατοστῶν) V ||| NT RESTE (διάλειψις ἑνὸς ὑποδεκαμέτρου) MOIS . . .

Δηλαδή:

Vingt sous - officiers de la sixièm [e] de [m] i - bri [g] a - [d] e.. sont en [fermés] dans [ce cachot (?) ; ils] y [so] nt resté [s...[m] ois.

Ἤτοι:

Εἴκοσιν ὑπαξιωματικοὶ τῆς ἕκτης ἡμι - μεραρχίας . . . ἐφυλακίσθησαν εἰς τὴν τρώγλην αὐτήν. Παρέμειναν . . . μῆνας...

Προφανῶς ἡ χρονολογία ἀνεγινώσκετο κατὰ τὸ μέρος ὅπου, ἔχουν ἐξαλειφθῇ γράμματα ἑνὸς καὶ πλέον μέτρου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἡ ἔννοια εἶναι προφανὴς καὶ ἡ συμπλήρωσις, ὅπως τὴν συνεπλήρωσεν ὁ Dumont βεβαία.

Ἀλλὰ ποῦ καὶ πότε συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι οἱ 29 οὗτοι Γάλλοι ὑπαξιωματικοί ;

Τὴν 6 Messidor τοῦ X ἔτους (25 Ἰουνίου 1802) ἢ τὴν 24 τοῦ μηνὸς

---

1) Mélanges d'Archeologie et d'epigraphie Albert Dumont. Ἔκδ. Th. Homolle Paris 1892, Σελ. 270 καὶ ἑξῆς.

Jaferoul-hair τοῦ 1217 ἀπὸ τῆς ἐγείρας, ὁ Ταλλεϋράνδος καὶ ὁ Essed - Mahmoud - Saïd effendi, ἔμπιστος γραμματεὺς καὶ διευθυντὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Τουρκίας, ὑπέγραψαν ἐν Παρισίοις συνθήκην φιλίας μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ ἄρθρον 8 τῆς συνθήκης ταύτης ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : «Ἐὰν ὑπάρχουν ἀκόμη αἰχμάλωτοι οἱ ὁποῖοι κατακρατοῦνται συνεπείᾳ τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, νὰ ἀφεθοῦν ἀμέσως ἐλεύθεροι.»

Οἱ ἀνωτέρω 20 ὑπαξιωματικοὶ οἱ ἐγκαθειργμένοι ἐν τῇ λεγομένῃ φυλακῇ τοῦ Καρόλου, ἀναμφιβόλως θὰ εἶχον συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν κατὰ τῆς Αἰγύπτου πόλεμον τῆς Γαλλίας, ἐλευθερώθησαν δὲ μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 1802.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βολταίρου, Ἱστορία Καρόλου τοῦ XII, Ἑλληνικὴ μετάφρασις.

M. Mignet, Histoire de l'Empire Oftoman, depuis son origine jussqu'à la pais de Belgrade en 1770. Τόμ. IV, σελ. 77 καὶ ἑξῆς. Paris 1771.

J. de Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman, γαλλ. μετάφρασις J. J. Heller, Τόμ. XIII, σελ. 209 καὶ ἑξῆς, 226 καὶ ἑξῆς, 252 καὶ ἑξῆς.

ΑΧΙΛ. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΞΙΣ ΠΑΡΑ

Μεταξὺ τῶν ὀλίγων διασωθέντων μέχρις ἡμῶν λειψάνων ἐκ τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς γλώσσης, εἶναι καὶ ἡ κατάληξις *παρὰ* τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς κύρια ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πόλεων, ὅπως λ.χ. Βέπαρα, Βησαπάρα, Βηλαιδίπαρα, Βηρίπαρα, Βόσπαρα, Βρίπαρα, Δαρδάπαρα Δρουζίπαρα, Σκαρίπαρα, Πρισκούπαρα, Μουτζίπαρα, Σπινόπαρα καὶ ἄλλαι. (1)

Ἀλλὰ τὶ σημαίνει ἡ κατάληξης – παρα;

Κατὰ τοὺς γλωσσολόγους σημαίνει: ἐχθρόν, πόλιν, ἀγοράν, διανομήν πόρον, στενὸν πέρασμα. Ἐξ ὅλων τούτων τούτων τῶν σημασιῶν, πιθανωτέρα φαίνεται ἡ ἔννοια τοῦ πόρου, τοῦ στενοῦ περάσματος, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς τοποθεσίας τῶν πόλεων τούτων. Καὶ πράγματι, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ὅλαι αἱ πόλεις αὗται κεῖνται σχεδὸν παρὰ τὸ πέρασμα ποταμοῦ τινος, ἢ θαλάσσης.

Ἡ Βησαπάρα ἢ Βεσούπαρον, (2) πόλις τῶν Βέσσων, θρακικοῦ λαοῦ, τὸ σημερινὸν Ταταρ-Παζαρτζὶκ ἐν Βουλγαρίᾳ ἔκειτο Β. Δ. τῆς Φιλιππουπόλεως παρά τι πέρασμα τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου.

Ἡ Δρουζιπάρα, (3) περίφημος διὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἐργίνου, παραποτάμου τοῦ Ἔβρου ὅπου σήμερον τὰ Τουρκικὰ χωρία Καριστιρὰν καὶ Καριστάν. (4)

---

1) Ὁ Georges Seure, εἰς τὸ ἔργον του Archéologie Thrace, 2me serie, 1er partie σελ. 140 ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰ 35 ὀνόματα γνωστῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι λήγουσιν εἰς -παρα. Πρβλ. Albert Dumont, Mélanges d'Archéologie et d'Epigraphie, σελ. 499 καὶ ἑξῆς.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

3) Πτολεμαίου Γεωγραφία III, 11, 7.

4) Τὰ δύο ταῦτα χωρία κεῖνται πλησίον ἀλλήλων παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μπουγὰζ-Κουγιοὺ-Ντερὲ μετὰ τοῦ Ἐργίνου. Κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἡ Δρουζιπάρα ἔκειτο παρά τι στενὸν τοῦ ποταμοῦ. Πράγματι δὲ τὸ στενὸν τοῦτο ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὡς ἄνω ποταμοῦ, ἀκριβῶς ὅπου ἐκτίσθη ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Seidler τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Ἀδριανουπόλεως, μεταξὺ Λουλὲ-Μπουργὰζ (Ἀρκαδιουπόλεως) καὶ Μουρατλῆ. ὅπου ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται τὸν ποταμόν.

Ἡ Βηλαιδίπαρα (1) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσσων παρὰ τὸν ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου.

Ἡ Σπινοπίρα τὸ σημερινὸν Κονίαβο χωρίον ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔκειτο παρὰ τὴν Παυταλίαν (νῦν Κιοστενδήλ) καὶ ἦτο τὸ πέρασμα τῆς ἀπὸ Σαρδικῆς (Σόφιας) εἰς Παυταλίαν λεωφόρου, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρυμόνος μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Sobolchitza. Καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τοῦ στενοῦ τούτου διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ραδομὶρ-Κιοστενδήλ.

Ἡ Σκαπτοπάρα ἔκειτο παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Βιστρίτσα, ὅπου κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Gramadi, περίφημον διὰ τὰ ἰαματικὰ λουτρά του.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων φαίνεται, ὅτι αἱ πόλεις αὗται ἔκειντο πλησίον στενοῦ ἢ περάσματος τινος ποταμοῦ.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω πόλεις πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ὄνομα Βόσπορρος, τὸ ὁποῖον ὡρισμένως εἶναι Σκυθοθρακικῆς, ἢ Θρακικῆς καταγωγῆς. Τὸ ὄνομα Βόσπορος συναντᾶται δύο φορὰς ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, [2]) σημαίνει δὲ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις [3]) ἤτοι πορθμόν, στενόν, πέρασμα.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λέξεως καὶ τῆς ἐτυμολογίας, αὐτῆς ὑπάρχουν διάφοροι γνῶμαι. Κατὰ τὴν κοινοτέραν εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὰς λέξεις: βοὺς καὶ πόρος, συμφωνοῦσα μὲ τὴν μυθολογίαν καθ' ἣν ἡ Ἰὼ θυγάτηρ τοῦ Ἰνάχου, βασιλέως τοῦ Ἄργους, φεύγουσα τὴν μῆνιν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας καὶ μεταμορφωθεῖσα ὑπ' αὐτῆς εἰς δάμαλιν, διέβη τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς Χρυσόπολιν (νῦν Σκούταρι). Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κωδινοῦ, ζήσαντος κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους, διότι, ἐκ τοῦ Βοσπόρου (τοῦ νῦν Σεραΐ-Μπορνοὺ) ὅπου διενηργεῖτο μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου Ε'. τοῦ Κοπρωνύμου (741-775) ἐμπόριον βοῶν, καταληφθεῖσα ποτὲ ὑπὸ οἴστρου δάμαλις, διεπέρασε κολυμβῶσα τὸ στενὸν τοῦτο. Τὸ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Βοσπόρῳ ἀγορὰ βοῶν (forum bovis) τοῦτο εἶναι γνωστόν, καθ' ὅσον ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ καὶ ἱδρυμένον ὁμοίωμα βοός, ὑπὸ δὲ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort (1656-1708) καλεῖται «βοὸς φόρος», ἤτοι ἀγορὰ βοῶν. Τὸ ὅτι ὅμως ἠδυνήθη

---

1) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

2) Ἤτοι ὁ Θρακικὸς Βόσπορος καὶ ὁ Κιμμέριος Βόσπορος, ὁ νῦν πορθμὸς τοῦ Κέρτς, ὁ ἑνώνων τὴν Μαιώτιδα λίμνην (Ἀζοφικὴν θάλασσαν) μετὰ τοῦ Εὐξείνου.

3) Σπανιώτατα καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐκαλεῖτο Βόσπορος, ὅπως π. χ. παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ (Πέρσαι, στίχ. 723 καὶ 746).

ποτὲ βοῦς νὰ διαπεράσῃ τὸν Βόσπορον κολυμβῶσα, μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Χρυσοπόλεως, ὅπου οὔτε πλοῖον εὐκόλως δύναται νὰ διέλθῃ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἕνεκα τῆς ὁρμῆς τοῦ ρεύματος, [1]) τοῦτο εἶναι ὅλως ἀπίθανον.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Θρᾳκικὸν Βόσπορον, ἡ ἐτυμολογία τῆς λεξεως συμφωνεῖ μὲ τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν παράδοσιν. Ἱροκειμένου ὅμως διὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, δὲν ἐξηγεῖται ποσῶς.

Ἄλλοι διετάθησαν ὅλως ἀβασίμως ὅτι κάθε στενὸς πορθμὸς ἐκαλεῖτο Βόσπορος διὰ τὸ εὔκολον τῆς διαπλεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες διέπλεον αὐτὸν ἐπὶ σχεδιῶν ἐκ βοείων ἀσκῶν. Ἀλλ' ἡ λέξις βοῦς, ὡς πρῶτον συνθετικὸν οὐδέποτε μεταβάλλεται εἰς βός. Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ πρῶτον συνθετικὸν βός, εἶναι ἀρχαῖόν τι προθετικὸν μόριον τῆς Ἀρίας γλώσσης, ἰσοδυναμοῦν μὲ τὴν πρόθεσιν παρὰ καὶ σημαίνει «παρὰ τὸν πόρον» διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην μεταναστεύσεις τῶν Ἀρίων φυλῶν, ὁπόθεν διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Θρᾴκην, Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ ταῦτα Βόσπορος σημαίνει, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ εἴπομεν στενὸν ἢ πέρασμα ἢ κάτι ἀνάλογον ὅπως παρετήρησαν οἱ γλωσσολόγοι, προκειμένου δὲ διὰ τὸν Θρᾳκικὸν ἢ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον «Μέγα στενόν.» Ἀλλ' ἔχουσιν ἄδικον, θέλοντες νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὴν λέξιν Βόσπορος Ἑλληνικὴν καταγωγήν, παράγοντες αὐτὸν ἐκ τοῦ Βοὸς καὶ πόρος, ὅπου τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει ὄχι τὸν βοῦν, ἀλλὰ τὸ μέγα [2])

Κατὰ τὰς νεωτέρας μελέτας ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρᾳκική, ὅπου ἡ κατάληξις—παρα μετεσχηματίσθη εἰς—πορος, αἱ δύο αὗται καταλήξεις—πόρος (Ἑλληνικὴ) καὶ—παρα (Θρᾳκικὴ) προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης, σημαίνουσαι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Τῆς λέξεως Βόσπορος ἔχομεν δύο Θρᾳκικὰς παραλλαγάς, Βόσπαρα [3]) καὶ Βουσι—παρα[4]) μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τοπωνυμίας, παρὰ τὴν Βησαπάραν, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσων. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν Βοσ—φαίνεται σημαῖνον τὸ μέγα, καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν Ἑλ-

---

1) Ἡ μεγίστη ταχύτης τοῦ ρεύματος τοῦ Βοσπόρου εἶναι 9—10 χιλιόμετρα τὴν ὥραν ποικίλλουσα ἀναλόγως τοῦ βάθους. Ἡ δὲ μέση ταχύτης αὐτοῦ ὑπολογίζεται εἰς 3—4 χλμ. τὴν ὥραν.

2) Παράδειγμα ἔστω ἡ ὁμηρικὴ λέξις «βοῶπις» ἔνθα τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὸ μεγρλειῶδες, τὸ μεγαλοπρεπές, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον τῆς Ἥρας Βοῶπις (Ἰλιάδ. Α, 551) ἤτοι ἡ ἔχουσα μεγάλους ὀφθαλμοῦς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὄχι ὅπως τοῦ βοός, τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μὲν μεγάλοι, ὄχι ὅμως καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἔξυπνοι.

3) Φρούριον ἐν Θράκῃ παρὰ Προκοπίῳ, Περὶ Κτισμ. IV, 11.

4) Γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς.

ληνικὴν λέξιν Βοῦς. Παράδειγμα ἔστω τὸ ὄνομα Βωσ—αγύρα, ὄνομα τόπου (τὸ ἐθνικὸν Βωσαγυρινός), τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως σημαίνει ὄχι Βοὸς ἀγοράν, ἀλλὰ Μεγάλην 'Αγοράν. (1)

'Η κατάληξις—παρο ἢ παρον, ὡς λ.χ. Βρίπαρο [2]), Βρίπαρον [3]), Βηρίπαρα, [4]) Σκαθίπαρα [5]), ἐπίσης καὶ—πορα ἢ πορις, ὅπως Σκάπορα [6]), Κετρίπορις [7]), 'Ραισκούπορις [8]), ἐξ οὗ ἡ πιθανὴ συνταύτισις τῶν εἰς—παρα καὶ πορος ἢ—πορις ληγουσῶν λέξεων, ὅπως Δρυζίπαρα καὶ Δρυζίπαρος (Δρουζιπάρα) Βόσπορος καὶ Βόσπορα καὶ ἄλλα. Ἄλλωστε παρετηρήθη καὶ ἡ πιθανὴ ταυτότης τῶν κυρίων ὀνομάτων Πόρις καὶ Πάρις 'Αλλὰ καὶ τῆς λέξεως Βυζάντιον, κατὰ τὸν ἀοίδιμον καθηγητὴν τῆς 'Ιστορίας Παῦλον Καρολίδην [9]), τὸ πρῶτον συνθετικὸν προέρχεται ἔκ τινος Θρακικῆς λέξεως: Βούζ, Βὸζ ἢ Βύζ, ἡ ὁποία σημαίνει «δεινὸν» καὶ ἡ ὁποία ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἐξελληνισθεῖσαν λέξιν Βόσπορος.

'Αλλ' εἴτε Βοὺζ—Βὸζ ἢ Βὺζ εἶναι τὸ πρῶτον συνθετικόν, εἴτε Βός, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ δύο αὗται λέξεις εἶναι Θρακικῆς καταγωγῆς καὶ σημαίνουσι τὸ «στενὸν πρᾶγμα» τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τόσων Θρακικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο παρὰ τὸ πέρασμα ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης. Οὕτω ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρακικὴ καὶ σημαίνει «Μέγα στενόν,» ὅπως πράγματι εἶναι ὁ Θρακικὸς Βόσπορος.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

---

1) G. Seures, in loc. cit. σελ. 141.

2) Φρούριον ἐν 'Ιλλυρίᾳ. (Προκοπίου, Περὶ Κτισμ. IV, 4).

3) Φρούριον παρὰ τὴν Σαρδικὴν (νῦν Σόφιαν). Αὐτόθι, IV, 4.

4) Φρούριον ἐν Θράκῃ (Αὐτόθι IV, 11) καὶ ἄλλο ὁμώνυμον ἐν Μοισίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἴστρου (IV, 11).

5) Φρούριον ἐν 'Ιλλυρίᾳ. (Αὐτόθι, IV, 4).

6) Albert Dumont, in loc. cit. σελ. 500.

7) Βασιλεὺς τῆς Θράκης περὶ τὰ 356 π. χ.

8) Βασιλεὺς τῆς Θράκης, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. 'Επίσης ἀναφέρονται ἑπτὰ βασιλεῖς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (Head-Σβορώνου 'Ιστορία τῶν Νομισμάτων, Τόμ. Β' σελ. 14).

9) Παύλου Καρολίδου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν 'Ιστορίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἔκδ. 'Ελευθερουδάκη, τόμ. Α' σελ. μθ'. 'Επίσης τοῦ ἰδίου; «'Η πόλις τῶν Βυζαντινῶν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ βασιλέως 'Αστραχαδδὼν ἐν τῇ 'Επιστημονικῇ 'Επετηρίδι τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου, 1902—1903 σελ. 263—272.

ΠΕΡΙ ΒΕΣΣΩΝ Ἢ ΒΗΣΣΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Βεσσοί, Βέσσοι ἢ Βησσοί, εἰς τὸν ἀρχαιοτέρων Θρᾳκικῶν λαῶν, κατῴκουν τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βεσσικὴν χώραν, ἐκτεινομένην μεταξὺ τῆς Ρυδόπης καὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου. Πόλεις δὲ αὐτῶν ἀναφέρονται ἡ Οὐσκουδάμα, ἡ μετὰ ταῦτα Ἀδριανούπολις, ἡ Βησαπήρα τὸ σημερινὸν Ταὰρ — Παταρτζίκ, ἡ Βηλαιδιπάρα, κειμένη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, ἡ Βεσικάρα ἄγνωστον ποὺ κειμένη καὶ ἄλλαι.

Ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σατρῶν [1]) πολεμικωτάτου Θρᾳκικοῦ λαοῦ, κατοικοῦντος τὴν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας χώραν, μεταξὺ τῶν κάτω κοιλάδων τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος.

Οἱ Βέσσοι μετὰ τῶν Σατρῶν παρέμειναν ἐλεύθεροι, μὴ ὑποταχθέντες εἰς τὸν Ξέρξην, ὅπως τόσοι ἄλλοι Θρᾳκικοὶ λαοὶ (Παῖτοι, Κίκωνες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Λερσοῖοι, Ἠδωνοὶ καὶ ἄλλοι) οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀκολουθήσουν αὐτὸν ἐπερχόμενον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ 480 π. χ. εἴτε ὡς πεζοὶ εἴτε ὡς ναῦται. Κατῴκουν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ διετήρουν Μαντεῖον τοῦ Διονύσου ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου καὶ ὑπῆρχε καὶ ἱέρεια μαντεύουσα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐν Δελφοῖς Πυθίας. «Οἰκέουσι, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, [2]) ὄρεά τε ὑψηλὰ ἴδησί τε παντοίησι καὶ χιόνι συνηρεφέα, καὶ εἰσὶ τὰ πολέμια ἄκροι. Οὗτοι οἱ τοῦ Διονύσου τὸ μαντήϊον ἐκτημένοι, τὸ δὲ μαντήϊον τοῦτο ἔστι

---

1) Εἰς τὸ Θρᾳκικὸν τοῦτο ὄνομα ὁ Γίρετσεκ ἀναγνωρίζει συγγένειαν πρὸς τὸ Ἀλβανικὸν «σάτρ» (= μάχαιρα). Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Θουκυδίδης (Β' 96) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων Θρᾳκῶν τοὺς καλουμένους Δίους, οἱ ὁποῖοι πιθανὸν νὰ ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Σάτρας. Μέρος τῶν Δίων τούτων ἀναμιχθέντες εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μετὰ τῶν Βέσσων ἢ Βεσσῶν καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. (Φυσ. Ἱστορ. IV, 18) Δίοβέσσοι Diobessi).—Περὶ ὅλων τούτων τῶν λαῶν βλέπε: Ἀχιλλέως Θ. Συμοθράκη, Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης.

2) Ἡροδότου VII, 111.

μὲν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλοτάτων. Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρέων εἰσὶ οἱ προμαντεύοντες τοῦ ἱεροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα κατὰ τὸ ἐν Δελφοῖσι καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον.» Μάλιστα Δίων ὁ Κάσιος [1]) ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα προθιερέως τινὸς τοῦ Μαντείου, ὀνομαζομένου Οὐολογαίσου.

Κατὰ τὸν Στράβωνα, [2]) ἦσαν λαὸς λῃστρικώτατος ἀφοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν λῃστῶν «λῃσταὶ προσαγορεύονται.» 'Αλλαχοῦ δὲ ὅτι παροικοῦσι τὸν Ἕβρον Κορπῖλοι καὶ Βρέννα ἔτι ἀνωτέρω, εἶτ' ἔσχατοι Βέσσοι. μέχρι γὰρ δεῦρο ὁ ἀνάπλους. Ἅπαντα δὲ τὸ ἔθνη λῃστρικὰ ταῦτα, μάλιστα δὲ οἱ Βέσσοι, οὓς λέγει, γειτονεύειν 'Οδρύσαις καὶ Σαπαίοις. [3])

'Αναθηματική τις ἐπιγραφὴ τῶν 'Ρωμαϊκῶν χρόνων ἀνευρεθεῖσα μεταξὺ καὶ ἄλλων πολλῶν εὑρημάτων κατὰ τὰς γενομένας ἐπὶ τόπου ἀνασκαφὰς κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1939 εἰς Ζύμυδρα τῆς Βορείου Θράκης περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου ὑπῆρχε ἱερὸν 'Ασκληπιοῦ τοῦ Ζυμιδρηνοῦ, domus divina Asclepii Zimidrini, κατὰ λατινικὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφήν. ἀναφέρει τὸ ὄνομα 'Ελληνορωμαίου τινος στρατιωτικοῦ τοῦ Αὐρηλίου Διονυσοδώρου, εὐχαριστοῦντος τὸν ἐπιφανέστατον Θεὸν 'Ασκληπιὸν Ζυμυδρηνόν, διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν λῃστῶν ἐάν που ἐνεφανίζοντο [4]).

Οὕτω διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐπιβεβαιοῦται ἡ πληροφορία τοῦ Στράβωνος περὶ τοῦ λῃστρικοῦ λαοῦ τῶν Βέσσων. Τὸν χαρακτηρισμὸν ὅμως τοῦτον τοῦ Στράβωνος, ζήσαντος κατὰ τὸν πρῶτον μ. χ. αἰῶνα, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὑπερβολικὸν καὶ ἀφορῶντα ὄχι γενικῶς ὅλους τοὺς Βέσσους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς κατοικοῦντας τὰς ὀρεινὰς περιφερείας, καθ' ὅσον οἱ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις κατοικοῦντες, ἐνησχολοῦντο περὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν. Οἱ Βέσσοι ἦσαν περιώνυμοι διὰ τὰς μεταλλουργικάς των γνώσεις, καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ. Εἰς τὰ ἐργαστήριά των κατεσκευάζοντο τὰ περίφημα Θρακικὰ ὅπλα, ἦσαν δὲ καὶ δεξιοὶ μεταλλωρύχαι [5]).

'Αλβανισταί τινες ἐνόμισαν ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τῶν Βεσσῶν ἢ Βησσῶν εὗρον τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀλβανικῆς λέξεως «μπέσσα» (=δίδειν καὶ λαμβάνειν τὰ πιστά). 'Αλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀοίδιμος καθη-

---

1) Δίωνος Κασσίου, 11, 44, 34.

2) Στράβωνος VII, 318.

3) Στράβωνος VII, 331, 48.

4) Κ. Μυρτίλου 'Αποστολίδου, 'Ιερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ 'Ασκληπιοῦ εἰς «Θρακικὰ» Τόμ. XIII (1940) σελ. 266—276.

5) Κατὰ τὸν Βεγέτιον λατῖνον συγγραφέα σύγχρονον τοῦ Οὐαλεντιανοῦ αὐτοκράτορος Ρωμαίου (364—375). Ἔγραψε πολύτιμον πραγματείαν: Περὶ στρατιωτικῆς τέχνης.

γητὴς τῆς Ἱστορίας Παῦλος Καρολίδης,[1]) ὀρθότερον εἶναι νὰ συσχετισθῇ ἡ ῥίζα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «μπέσσα» πρὸς τὸ Ἑλληνικόν : πυθώ, πειθώ, πείθομαι, πυνθάνομαι, πίστις.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὀνομάζει αὐτοὺς Τετραχωρίτας καὶ Τετρακώμους.

Ὠνομάσθησαν δὲ πολὺ πιθανὸν Βέσσοι κατὰ τὸν παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Λουκιανοῦ[2]) ἐκ τῶν πολλῶν βοῶν τοὺς ὁποίους ἐκτρέφει ἡ χώρα των : «Vessi ex multitudine bouum sic vocati credentur.» Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅπως διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος[3]) ὅτι «εἰσὶ κατὰ ταῦτα τὰ χωρία... καὶ βόες ἄγριοι, τῶν τὰ κέρεα ὑπερμεγέθη ἔστι, τὰ εἰς Ἕλληνας φοιτέονται,» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον παρατηρεῖται, ἡ ἐτυμολογία τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ, δὲν φαίνεται ἀπίθανος.

Κατὰ τὸν Ἰορδάνην[4]) Γότθον ἱστορικὸν τοῦ ἕκτου αἰῶνος μ. χ. ὁ ποταμὸς Δούναβις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Βέσσων ἐκαλεῖτο Ἴστρος. «Qui (δηλ. ὁ Δούναβις) lingua Bessorum Hister vocatur.»

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Leake[5]) θεωρεῖ τοὺς Ὀρεσκίους ὡς τὸν αὐτὸν μὲ τοὺς Σάτρας λαόν, στενῶς συνδεόμενον μετὰ τῶν Βεσσῶν, ἤτοι ἱερεῖς τοῦ μαντικοῦ ναοῦ τοῦ Θρακικοῦ Βάκχου ἐπὶ τοῦ Παγγαίου, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκόπησαν καὶ νομίσματα χρυσᾶ ἢ ἐξ ἠλέκτρου κατὰ τὸν ἕκτον π.χ. αἰῶνα, ἀργυρᾶ δὲ πρὸ τοῦ 480 π.χ.[6])

Τὸ μαντεῖον τοῦτο τοῦ Διονύσου ἐπεσκέφθη καὶ Κότυς ὁ Α' (382—381) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀφιερώσας, μάλιστα, καὶ ἀνάθημά τι, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφή τις εὑρεθεῖσα πρό τινων ἐτῶν, ἔχουσα ὡς ἑξῆς :

ΚΟΤΥΣ ΔΙΟΝΥΣΩ ΚΑΙ ΗΡΑ[7])

Ἐπίσης, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουητώνιος[8]), τὸ Μαντεῖον τοῦ Διονύσου συνεβουλεύθη ὁ Ὀκτάβιος διὰ τὸν υἱόν του, θυσιάσας κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν βαρβάρων, ὅπως πολὺ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐτέλεσεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν θυσίαν, ὅταν τὸ 335 π.χ. ὁρμηθεὶς ἐξ

---

1) Π. Καρολίδου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Παπαρρηγοπούλου, Ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη Τόμ. Α' σελ. μθ'.

2) Σχόλια εἰς τὴν Pharsalus τοῦ Λουκανοῦ V, 135.

3) Ἡροδότου VII, 126.

4) Ἰορδάνου (Jordanès), De origine actibusque Getarum, XII.

5) Leake, Northern Greece, τόμ. Γ' σελ. 213.

6) Head-Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α' σελ. 351.

7) Παρὰ Σταύρῳ Μερτζίδῃ «Οἱ Φίλιπποι» σελ. 118.

8) Σουητωνίου, Βίος Αὐγούστου, 94.

'Αμφιπόλεως, ὑπέταξε πάντα τὰ αὐτόνομα τότε Θρακικὰ φύλα.

Βραδύτερον ἔπαυσαν μνημονευόμενοι ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, περιελαμβάνοντο δὲ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Θρακικῶν φυλῶν Δάρδανοι. Κατ' αὐτῶν ἐπαπειλούντων τὰ ἀνατολικὰ ὅρια τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ 239 π.χ. ὁ βασιλεὺς Δημήτριος Β' ὁ Αἰτωλός, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀποχωρήσῃ, διότι οἱ Αἰτωλοὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν 'Αχαιῶν ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ 'Ηπειρῶται ἀνεκήρυξαν ἐν τῇ χώρᾳ των τὴν Δημοκρατίαν.

Βραδύτερον μνημονεύονται ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, κατοικοῦντες ἐπὶ τοῦ Αἵμου. Πρῶτος ἐκ τῶν 'Ρωμαίων ἐκήρυξε κατ' αὐτῶν πόλεμον ὁ Λούκουλλος [1]), ὅστις δι' ἐπιπόνων ἀγώνων κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Οὐσκουδάμαν ('Αδριανούπολιν) καὶ νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Αἵμου. Βραδύτερον κατὰ τὸ 29 π.χ. ὁ Λικίνιος Κράσσος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Θρακικῶν φύλων καὶ διασχίσας σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Μοισίαν, μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐξεδίωξε τοὺς Βέσσους καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς 'Οδρύσας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ αὐτῶν [2]).

Κατὰ τῶν Βέσσων διεξήγαγε φοβερὸν ἀγῶνα ὁ 'Ροιμητάλκης Α' (11 π.χ.—12 μ.χ.) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀδελφὸς Κότυος τοῦ Δ' καὶ φίλος τοῦ 'Αντωνίου. Τῶν Βέσσων ἡγεῖτο ὁ Οὐολόγαισος ἢ Βολογέζος, πρωθιερεὺς τοῦ Μαντείου τοῦ Διονύσου [3]). Κατά τινα μάχην ὁ 'Ροιμητάλκης ἐτράπη εἰς φυγήν, οἱ δὲ πατριῶταί του νομίσαντες ὅτι οἱ Θεοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ Οὐολογαίου, ἔφευγον καὶ αὐτοὶ ἄνευ μάχης. Τότε ἠναγκάσθη ὁ 'Ροιμητάλκης νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μέχρι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, οἱ δὲ Βέσσοι κατεδίωξαν αὐτὸν ἐρημώσαντες τὴν χώραν του. Οὕτως ἅπασα ἡ χώρα περιῆλθε εἰς χεῖρας τῶν Βέσσων, οἱ ὁποῖοι ἐστράφησαν τότε ἀνενόχλητοι κατὰ τῆς Μακεδονίας καὶ κατ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς Μικρᾶς 'Ασίας Οἱ 'Ρωμαῖοι τότε ἔστειλαν εἰς βοήθειαν τοῦ 'Ροιμητάλκου τὸν στρατηγὸν Λεύκιον Πείσωνα. Κατὰ τὴν πρώτην συμπλοκὴν ἠττήθησαν οἱ 'Ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες. 'Αλλὰ ταχέως ἀναλαβόντες οἱ 'Ρωμαῖοι, κατενίκησαν τοὺς Βέσσους καὶ καθυπέταξαν αὐτοὺς ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ὡς καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτῶν συμπράξαντας Θρακικοὺς λαούς.

'Επὶ τῆς 'Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας τῆς χώρας, κατὰ τὸν δεύτερον μ. χ. αἰῶνα ἡ χώρα τῶν Βέσσων ἡ Βεσσικὴ καλουμένη ἀπετέλεσε μίαν τῶν 14 Στρατηγιῶν (Praefectutae) τῆς Θράκης [4]).

---

1) Εὐτροπίου VI, 10. Πρβλ. 'Αμμιανοῦ Μαρκελίνου XXVII, 4.
2) Δίωνος Κασσίου II, 51, 21.
3) Δίωνος Κασσίου, XLIX, 34.
4) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, Γ', 11, 6.

Διὰ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Βέσσων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπῆλθεν ὁ ἐκρωμαϊσμὸς τῆς χώρας αὐτῶν, γενόμενος οὕτω ὁ πρόδρομος τῆς μετ' ὀλίγον ἐκχριστιανίσεως αὐτῶν. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Βέσσοι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥεμεσιάνων (νῦν Béla Palanga, τουρκιστὶ Μουσταφᾶ Πασᾶ Παλάγκα) Νικήτα, ἔκτοτε δὲ ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Βέσσων μνημονεύεται καὶ μοναστήριον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατοικούμενον ὑπὸ ἐκχριστιανισθέντων Βεσσῶν καὶ κείμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως [1]). Οὕτω, κατὰ τὴν ἐπὶ Μηνᾶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον τὸ 536 κατὰ τῶν αἱρεσιαρχῶν Σευήρου, Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκούρου, μνημονεύεται ἡγούμενος μονῆς τῶν Βέσσων ὑπογραφόμενος : «Ἀνδρέας, ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Βεσσῶν, ὑπογράψαι ἐδεήθην».

Πλὴν τῆς μονῆς ταύτης, ἀναφέρεται καὶ ἄλλη μονὴ Βεσσῶν ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τὴν Ἰεριχώ· μέχρι δὲ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐτέλουν τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν ἰδίαν των διάλεκτον, ἔχοντες παρεκλήσιον καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. Βεσσοὶ δὲ μοναχοὶ μνημονεύονται καὶ εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων κοιμητηρίων τῆς μονῆς Χωβιζᾶ, ἐπίσης δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ βραδύτερον ὅτι [2]).

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

---

1) R. Janin, Les Monastères nationaux et provinciaux à Byzance (Constantinople et environ) in Echos d'Orient Τόμ. XXXII (1933) σελ. 431.

2) Κοικυλίδου, Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν μοναστηρίων Ἱερουσαλήμ, 1906 σελ. 6 καὶ ἑξῆς.

ΣΥΛΛΟΓΗ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΑΝΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ
ΕΝ ΣΕΡΔΙΚΗ, ΝΥΝ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ

Ἡ *Σέρδων ἢ Σερδίων πόλις ἢ Σερδική — Σαρδική, Serdica* καὶ *Sardica*. ὡς φέρεται παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν, ἐπὶ νομισμάτων αὐτῆς καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, εἶναι ἡ νῦν *Σοφία*, πρωτεύουσα τοῦ νέου Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιοτέρου συνοικισμοῦ τῶν Σέρδων, φυλῆς πιθανῶς Κελτικῆς, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν *Οὐλπία*. Ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς περιφερείας της ἰδίαν στρατηγίαν, τὴν *Σερδικὴν*, ὑπήγετο ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θράκην. Διοικουμένη αὐτονόμως ὑπό βουλῆς καὶ δήμου, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ Ἑλληνικαὶ καὶ Ῥωμαϊκαὶ ἀποικίαι, εἶχε τὴν προνομίαν νὰ κόπτῃ καὶ νομίσματα. Ὁ Mionnet περιγράφει 108 διαφόρους τύπους τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ἀπὸ Μ Αὐρηλίου μέχρι Γαλιηνοῦ [1]· σήμερον ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διὰ τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἄλλων ηὐξήθη καὶ τὸ ἐθνικὸν τῆς Σοφίας μουσεῖον κέκτηται 300 τύπους [2]). Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέκτισε τὰ τείχη αὐτῆς[3]) ὧν ἀνευρέθησαν λείψανα ἐν ἀνασκαφαῖς. Ἡ μεγίστη τῆς πόλεως ἀκμὴ τίθεται κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα τῷ 447 [4]). Οἱ Σλαῦοι κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνόμαζον αὐτὴν Sredets κατὰ παραφθορὰν τοῦ Serdica καὶ σύμφυρσιν πρὸς τὸ sreda (μέσον), ἐξ' οὗ οἱ Βυζαντῖνοι μετωνόμασαν αὐτὴν κατὰ παρετυμολογίαν *Τριάδιτζα*. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἤρξατο ἐπικρατοῦν τὸ ὄνομα αὐτῆς *Σοφία* ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτίσματος Βυζαντιακοῦ, σωζομένου καὶ σήμερον [5]). Αἱ ἀναφερόμεναι ἐν-

---

1) Mionnet, Description de médailes antiques, τόμ. I, σελ. 420, ἀρ. 364—511 καὶ Suppl. II, σελ. 483 ἀρ. 1650—1749.

2) Mouchmow N. Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, Σοφία, 1912, βουλγαριστί, ἐν τῷ σχετικῷ περὶ νομισμάτων τῆς Σερδικῆς κεφαλαίῳ.

3) Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, IV, σελ. 267.

4) Kazarow G. Συμβολὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Σοφίας ἱστορίαν, βουλγαριστί, ἔτ. 1910.

5) Ἴδε, Jirecek-Ἀργύρωφ, Ὁδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 14 καὶ ἑξῆς βουλγαριστὶ καὶ Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.

ταῦθα ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς τὸν βον, γον καὶ δον αἰῶνα, καθ' οὗ ἡ ἑλληνίζουσα πόλις περιελαμβάνετο ἐν τῇ Θράκῃ.

1 Ἐπιγραφὴ ἑπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βάθρου, κεκομμένου πανταχόθεν, ὕψους 0,35, πλ. 0.63 καὶ πάχ 0 50 τοῦ μ. εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ 140 μ.χ.

«[*Αὐτοκράτορα Καί*]*σαρα, Θεο*[*ῦ*] *Ἀδρια*[*νοῦ υἱόν, θεοῦ Τραϊανοῦ Παρθικοῦ υἱω*]*νόν, θεοῦ Νερού*[*α*] *ἔγγ*[*ονον Τ*(*ίτον*) *Αἴλιον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον, Εὐσεβῆ, Σεβ*[*αστόν, ἀρχιερέα μέγιστον δημαρχ*]*ικῆς ἐξουσίας τὸ γ', ὕπατον τὸ γ', αὐτοκράτορα τὸ β'* (;), *π*(*ατέρα π*(*ατρίδος*) *ἡ*] *βουλὴ καὶ ὁ δῆ*[*μος*] *Σ*[*έρδων, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρα*]*κῶν ἐπαρχείας Μ*(*άρκου*) *Ἀ*[*ντωνίου Ζήνωνος, πρεσβ*(*ευτοῦ*) *Σεβ*(*αστοῦ*) *ἀντ*]*ιστρατήγου ἐπὶ συν*[*αρχίας* (;).....].

Kalinka, Denkmäler aus Bulgarien, σελ. 22, ἀρ. 26. Dobrusky, Sbornik κτλ. τόμ. VII. σελ. 325, ἀρ. 5. Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 1. Cagnat, I, σελ. 231, ἀρ. 683.—Archeol. Epigr. Mittheil, XVIII, (1895), σελ. 110, ἀρ. 14.

2 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος πλακὸς ἐξ ἀσβεστολίθου, τετμημένου εἰς δύο, τοῦ ἑνὸς ἔχοντος ὕψ. 0.09 πλ. 0.12 καὶ πάχ. μέχρι 0 20 τοῦ μ. τοῦ δ' ἑτέρου 0.4 ὕψ. καὶ 0.6 πλ. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ εἶναι τὰ μέγιστα κεκομμένη καὶ δυσσυμπλήρωτος.

«... *Κο*]*μμόδου πρε*[*σ*[*β*(*ευτοῦ*) [*Σ*]*εβ*(*αστοῦ ἀντισ*[*τρατήγου*], *διὰ ἐπιμελητοῦ Κο*. ..».

Ὁ Γ. Κόμμοδος διετέλεσεν ὕπατος ἐπὶ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς 138-161 (ἴδε Dumonte-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 524 - 25).

Dobrusky, Sbornik, τόμ. III. σελ. 45, ἀρ. 2.—Frankfurter, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. XIV, σελ. 151, ἀρ. 30.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, σελ. 562, ἀρ. G[8].— Kalinka, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 27.—Cagnat, σελ 231, ἀρ. 684.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 8.

3 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἀσβεστολίθου κεκομμένου, ὕψ. 0,63, πλ. 0,49, πάχ. 0,11 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ. Ἀναφέρεται εἰς Μ. Αὐρήλιον καὶ Λ. Οὐῆρον 161 - 169.

«[*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν αὐτοκρατόρων Μ*(*άρκου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) *Ἀ*]*ν*[*τ*]*ω*[*νείνου καὶ Λ*(*ουκίου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) [*Οὐήρου, Παρθικῶν μεγ*(*ίστων*)], *Σεβ*(*αστῶν*) *ὑγείας* [*καὶ παντὸς οἴκ*]*ου*....».

Kalinka, αὐτόθι, ἀρ. 28.—Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVI, σελ. 110. ἀρ. 15.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 2.

4 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἄνωθι, κάτωθι καὶ

ἀριστερόθεν ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ ἀσβεστολίθου ὕψ. 0,63, πλ. 0,49 καὶ πάχ. 0,16 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 161—169.

«[*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀ]ν[τ]ω[ν]είνου καὶ Λ(ουκίου) Αὐρ(ηλίου)] Οὐήρου [Παρθικῶν μεγ(ίστων;)] Σεβ(αστῶν) ὑγείας [καὶ παντὸς οἴκ]ου καὶ ἱε[ρωτάτης βουλ]ῆς τε καὶ δήμ[ου τοῦ Ῥωμαί]ων Ἀρχί[ας ;.... τῆς πό]λεως [κατὰ τὴν κέλευ;]σιν κυ[ρίου Ἀπόλλωνος ; ἐ]κ τῶ[ν ἰδίων ἀνέθηκεν]*».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVI, σελ. 110, ἀρ. 15.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 28.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 2.

5 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς πανταχόθεν κεκομμένης, ὕψ. 0,62, πλ. 0,39 καὶ πάχ. 0,15. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ δεξιόθεν μόνον εἶναι πλήρης. Ἀναφέρεται εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 176—180 χρόνον.

«[*ὑπὲρ τῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνείνου καὶ Λου]κί[ου] Κο[μ]όδο[υ] Σεβ(αστῶν) ὑγείας καὶ τοῦ σύμπ]αντος αὐτῶν [οἴκου] .... ν ἀρχιερεὺς , ... -αιὸς καὶ ἡ ἀρ[χιέρεια (;) ἐπιτελέσαντες κ]αὶ μονομαχί[ας καὶ θεωρίας στεφάνοις ; κ]α[ὶ τ]ῇ προξ[ενίᾳ τιμηθέντες ;] ..... καλοῦσι .... ν .*»

Dobrusky, Archeol, Epigr. Mittheil, τόμ. XVIII, σελ. 110, ἀρ. 15 καὶ Sbornik, τόμ. XII, σελ. 325, ἀρ. 6.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 29, ἀρ. 30.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 3.

6 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ὁδομετρική, κεκομμένη, ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,38, πλ. 0,50 καὶ πάχους 0,48 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὁρμανλῆ μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Σόφιας. Ἀπὸ τῶν χρόνων 212—217. Ἀλλ' ὁ Σικ. Κλάρος διετέλεσε πρεσβευτὴς καὶ ἐπὶ Σεπτ. Σεβήρου 192—211.

«[*Ἀγαθῇ Τ]ύχῃ. [Α]ὐτοκράτορα Κ[α]ίσα[ρα] Μ(ᾶρ)κον Αὐρήλιον Ἀντωνῖνον, Σεβαστὸν ἡ [λαν]προτάτη Σ[έ]ρ[δων πόλ]ις ἡγεμονεύο[ντος] τῶν Θρᾳκῶν ἐπα[ρχεί]ας* Κ(οΐντου) *Σικινίου Κλά[ρου] πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντισ[ρατήγ]ου ἀπὸ . . .* ».

Skorpil, Sbornik, IV, σελ. 140, ἀρ. 1.—Frankfurter, Areheol. epigr. Mittheil. XIV, 155, ἀρ. 39.—Cagnat, Revue archeol, ἔτος 1891, XVIII, 412, ἀρ. 83.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, 563, ἀρ. 9[2].—Kalinka, αὐθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 51.

7 Ἐπιγραφὴ ἑπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ εὑρεθέντος ἐν Ἱιρότ.

«*Κορνηλίαν Παῦλαν Αὐγοῦσταν ἡ Σ[έρ]δων πόλι[ς] ἐπὶ [Μ](άρκου Αὐρ(ηλίου) Ἡρώδου καὶ Πρόκλου*».

Ἡ Ἰουλία Κορνηλία Παῦλα ἦτο πρώτη σύζυγος τοῦ Ἡλιογαβάλου (218 – 222).

Domaszewski, Arch, épigr. Mitth. X (1886) σελ. 238.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315, ἀρ. N.– Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ. 689.

8 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ στήλης εὑρεθείσης ἐν Πιρότ. Ἀπὸ 218 – 222.

Ὑπὲρ τῆς τοῦ ὁσιωτάτου αὐτοκράτορος [*Καίσαρος*] *Μ(άρκου Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνίνου τύχης τε καὶ νίκης κσὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ ἡγεμονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν αἰπαρχίας* (sic) *Ἀ. Π(ρ)ωσίου Ρουφίνου ἡ* [*Σέρδων πόλις*].»

Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315. ἀρ. M,—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 232, ἀρ. 686.

9 Ἐπιγραφὴ δεκατρίστιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἀοβεστολίθου βάθρου ἀδριάντος, κεκομμένου ὕψους 1,02, πλ. 0.40 εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Μέζδρᾳ, περιφερείας Σοφίας. Ἀπὸ τοῦ 222—235.

«*Ἀγαθῇ Τύ*[*χῃ*]. *Τὸν μέγισ*[*τον*] *καὶ θειότατ*[*ον*] *Αὐτοκράτο*[*ρα*] *Μ*(*ᾶρκον*) *Αὐρ*(*ήλιον*) *Σευ*[*ῆρον Ἀλέξα*[*νδρον*] *Σεβ*(*αστὸν*) *ἡγεμ*[*ονεύο*]*ντος τῆς* [*Θρᾳκῶν*] *ἐπαρχεί*[*ας*] *Μ*(*άρκου*) *Οὐλ*(*πίου*) ; *Σα*]*τορνείνου* [*πρεσβ*[*ευτοῦ*) *Σεβ*(*αστοῦ*] *ἀντι*(*στρατήγου*) *ἡ λα*[*μπροτά*]*τη Σέρδων π*[*όλις*]. *Εὐτ*[*υ*]*χῶ*[*ς*].».

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, IV, 154, ἀρ. 20—Frankfurter, Archeol. épigr. Mitth. XIV, 159, ἀρ. 50 — Dumont-Homolle, 564, ἀρ. 9[8].—Cagnat, Revue archéol. ἔτ. 1892, τόμ. XX, σελ. 395, ἀρ. 103.—Kalinka αὐτόθι, σελ. 54, ἀρ. 51.—Kazarow, αὐτόθι, ἄρ. 55.

10 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ γρανίτου ὁδομετρικῆς στήλης, ὕψ. 2,02 καὶ περιφερείας κατὰ τὸ μέσον 1,42 τοῦ μ. εὑρεθείσης παρὰ τῇ Σόφιᾳ. Ἀπὸ τοῦ 222 –235.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ*] [*Ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐτοκράτορος*] *Καίσαρ*[*ος Μ*(*άρκου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) *Σευήρου Ἀλεξάνδρου*], *Σεβ*(*αστοῦ*) *τύχης τε καὶ νείκης καὶ αἰ*[*ω*]*νίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς λαμπροτάτης Θρᾳκῶν* [*ἐπ*]*α*[*ρχείας*] *Ρουτιλίου Πούδεν*[*δος Κρισπείν*]*ου* [*π*]*ρεσβ*(*ευτοῦ*) *Σεβ*(*αστοῦ*) *ἀντι*[*στρατή*]*γου* [*ἡ Σ*]*έρδων πόλις ἀ*[*νέστησεν*] *τὸ μίλιον*».

Jirecek, Archeol-épigr. Mitth X, 8, αὐτόθι καὶ ὁ Domaszewski, σελ. 241, ἀρ. 5 —Kalinka, αὐτόθι, σελ. 55, ἀρ. 52.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 4.—Cagnat, αὐτόθι. I, σελ. 232, ἀρ. 688. Οὗτος συμπληροῖ καὶ ἀναγινώσκει ἐν ἀρχῇ. [Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐτοκρα]το[ρ]ο[ς Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Σευήρου Ἀλεξάνδρου Σ]εβαστοῦ [τύ]χης τε καί . .

11 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου ὁδομετρικῆς στήλης ὕψ 1,37 καὶ διαμέτρου 0,40 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφια κώμῃ Βίρμωνιτσι. Προέρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων 212 – 225.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τοῦ θειοτάτου [Α]ὐτοκρ[ά]τορος [Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Σευήρου Ἀλεξάνδρου τύχης] καὶ νείκης καὶ [α]ἰωνίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν ἐπαρχείας Α(ουκίου) Πρωσίου Ρουφείνου, πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντιστρατήγου τὸ μείλιον ἀνέστηαεν ἡ Σέρδων πόλις»

Η. καὶ Κ. Scorpil, Sbornik, τόμ. IV, 149, ἀρ. 7.—Frankfurter, Archéol-épigr. Mitth. XIV, 156, ἄρ. 41.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, σελ. 563, ἀρ. 95.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 48, ἀρ. 45.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ 687. Οὗτος τὸ κενὸν τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα συμπληροῖ δια τοῦ: Καίσ(αρος) Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνίνου τύχης τε.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 52 ὀρθότερον, ὁπότε ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τῶν χρονων τοῦ Ἡλιογαβάλου 218—222.

12 Ἐπιγραφὴ ἑνδεκάστιχος ὁδομετρική, τετριμμένη ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου στήλης κεκομμέεης εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Μπάντο περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 235—238.

«[Ἀγ]α[θῇ] Τύχῃ. [Κυ]ρ[ίυ]ις αὐτο[κρατ]ό[ρσι Γ(αΐῳ)] Ἰουλ(ῳ [Οὐήρῳ Μαξ]ι[μ]είνῳ [καὶ Γ(αΐῳ Ἰ]ουλ[ίῳ [Ο]ὐή[ρῳ Μαξίμῳ Κα]ί[σα]ρι [τὸ μείλ]ο[ν], ἡγ[εμόνεύοντος] το[ῦ λ]αμπροτάτου [Πομ]πονίου [Ἰουλιανοῦ;] ἡ λαμπρο[τάτη Σ]έρδ[ων] πόλις]».

Ὁ Cagnat προτιμᾷ τὴν συμπλήρωσιν διὰ τοῦ: [Σι]μονίου [Ἰουλιανοῦ], διατελέσαντος διοικητοῦ τῆς Θράκης ἐπὶ Μαξιμίνου καὶ Μαξίμου.

Desjardin, Annali, ἔτ. 1868, σελ. 57.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315. ἀρ. Κ.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 233, ἀρ. 691.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 57.

13 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ὁδομετρική, ἐπὶ στήλης ἐξ ἀσβεστολίθου κεκομμένης ἄνωθι ὕψ. 0,53, πλ. 0,3, πάχ. 0,4, εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγομὰν περιφερείας Σοφίας.

«... [Μα]ξίμῳ Καίσ[αρι ἡγεμονεύ[οντος τῆς Θρα[κῶν ἐ]παρχείας τοῦ λα[μπρο]τάτου Σιμωνίο[υ Ἰουλι]ανοῦ ἡ λαμπρο[τάτη] Σερδίων πόλις τ[ὸ μείλι]ον ἀνέστησεν, εὐτυχ[ῶς].». Ἀπὸ τοῦ 235-238.

Skorpil, Archeol—Epigr, Mitteil τόμ. XV, (1892), 92, ἀρ. 3—. Kararow G. Αὐτόθι ἀρ. 59. Cagnat, f, σελ. 233, ἀρ. 692.

14 Ἐπιγραφὴ ὁδομετρικὴ ἐφθαρμένη καὶ κεκομμένη ἐπὶ στήλης κυλινδροειδοῦς διαμέτρου 0,34, εὑρεθείσης παρὰ τῇ κώμῃ Γέρμαν περιφερείας Σόφιας, 235 238.

«... [ἡγεμονεύ]οντο[ς] τοῦ λαν[προτάτου Ἰ]ο[υ]λια[ν]ο[ῦ ἡ] Σ[έρ]δων

πό[λις] ἀνέστ[ησε τὸ μείλιον. Εὐτυχῶς]. Ὁ Skorpil συμπληροῖ ἔτι «*πρεβευτοῦ Σεβ. ἀντιστρατήγου*» μετὰ τὸ «*Ἰουλιανοῦ*».

Frankfurter, Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XIV, (1891) σελ. 157, ἀρ. 43.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 60—Skorpil, Μνημεῖα (Pametnitsi). II, σελ. 87, ἀρ. 9.- Dumont-Homolle, σελ. 564, 9⁷.—Cagnat, I, σελ. 233, ἀρ. 693.

15 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος, πιθανῶς ὁδομετρική, ἐπὶ στήλης κεκομμένης ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σοφίας. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

«. . . [σω]τηρίας [κ]αὶ νε[ίκης καὶ] ἐωνίου (σὶκ) [δ]ια[μ]ονῆς τοῦ [με]γί[στ]ου καὶ θειοτάτο[υ] αὐ[τοκρ]άτορος Καίσ[αρος Μ(άρκου)] Αὐ[ρη]λίου Ἀ[ντωνίου] Γορδιαν[οῦ ἡγεμον[εύοντος τῆ]ς Θρακ[ῶν ἐπα[ρχείας . . . ».

Archeol Epigr. Mitteil. XV, 92, ἀρ. 4.—Kazarow, G. αὐτόθι. ἀρ. 56.—Cagnat, αὐτόθ., I, σελ. 233, ἀρ. 694.— Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 564, ἀρ. 9⁶.

16 Ἐπιγραφὴ δεκατετράστιχος ἐπὶ ὁδομετρικῆς ἐκ λίθου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,88, τοῦ μ. καὶ διαμέτρου 0,38, εὑρεθείσης παρὰ τῇ Ρωμαϊκῇ στρατιωτικῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ διὰ τῶν στενῶν τῶν Succi ἐπὶ τοῦ Αἵμου πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

«*Ὑπὲρ ὑγίας* (sic) *καὶ σωτηρίας καὶ νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ μεγίστου καὶ (θ)ειοτάτου αὐτοκράτορος* Καίσαρος *Μαρ(κου) Ἀντωνίου Γορ[δι]ανοῦ, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρακῶν ἐπαρχείας Κ. Ἀττ[ί]ου Κελέρου ἡ Σέρδων πόλις ἀνέστησε τὸ μείλιον. [Εὐ]τυχῶς.*

Bull. de la société archéol. Bulg. τόμ. VII, σελ. 147 κατ' ἀνάγνωσιν Filow καὶ Velkow.

17 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη κάτωθεν, ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου ὁδομετρικῆς στήλης, ἐφθσιμμένης ἄνωθι, κεκομμένης κάτωθι, ὕψ. 1 μ. διαμέτρου 0,30 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν τῇ κώμῃ Δραγομὰν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 244—246—7.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπ[ὲρ ὑγ]είας καὶ σω[τ]ηρεία[ς] καὶ ἐ[ω]ν<θ>ίο[υ δι]αμονῆς τοῦ μεγίστου καὶ θειοτά<τω> του Αὐτοκράτορος Μ(άρκου Ἰουλίου Φιλίππου, Σεβ(αστοῦ) καὶ Μαρκείας Ὠτακιλίας Σευήρας [Σ]εβ(αστῆς) ἡγεμονεύ[ο]ντος [τῆς] Θρακῶν ἐ[π]αρχεί[ας Φο]υ[ρ]νίου πρεσβ(ευτοῦ) [Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου . . .]* »

H. καὶ K. Skorpil, Arch.-épigr. Mitth. XV, 91, ἀρ. 2.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 62, ἀρ. 65.—Cagnat, I, σελ. 234, ἀρ. 695.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 58.

18 Ἐννεάστιχος ὁρομετρικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου στήλης ὕψ.

1,80 τοῦ μ., εὑρεθείσης ἐν Ζλατίνᾳ περιφερείας Σόφιας. Δεξιόθεν εἶναι τετριμμένη. Ἀπὸ τοῦ 249—251.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ τοῦ μεγίστου καὶ [θειοτ]άτου αὐτοκράτορος Μεσσ(ίου) [Κουΐ]ντου Τραϊανοῦ Δεκίου καὶ τῆς σεβασμιωτάτης Αὐγούστας Ἑρεννίας Ἐτρουσκίλλας Σεβ(αστῆς) [ἡγεμ]ονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν ἐπαρχείας Τ(ίτου) Ἰουλ(ίου) Πρείσκου ἡ Σέρδ[ων] πόλις τὸ μίλιον Εὐτυχῶς.».

Velkow, Il. Bull. de l'Inst. arch. Bulg. τόμ. VI, ἔτ. 1930—31, σελ. 302.—Cagnat-Besnier, Revue arch., ἔτ. 1932, σελ. 205, ἀρ. 28.

89 Ἐπιγραφὴ τετράστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου βάθρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν ὕψ. 0,22, πλάτ. 0,73 καὶ πάχ. 0,64 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«Τὴν θεοφιλεστάτην Αὐγ(οῦσταν) Κορ(νηλίαν) Σαλωνεῖναν, Σεβ(αστὴν) Φλ(αβία) Αἰθάλη καὶ Καλανδίων καὶ Διογέν[ης ἀ]ν[έθηκαν κ]α[ὶ Π]ων[πώ(νιος);] Ἀμασιαν[ός]».

Ἡ Κορνηλία Σαλωνεῖνα ἦτο σύζυγος τοῦ Γαλλιηνοῦ (253—268). Ἐκ τοῦ εἴδους τῶν γραμμάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῆς φαίνεται ὅτι τό: «καὶ Πομπώνιος Ἀμασιανὸς» προσετέθη κατόπιν.

Dobrusky, Sbornik, XVI, σελ. 109, ἀρ. 13.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 67, ἀρ. 71.—Kazarow, αὐτόθι. ἀρ. 5.—Cagnat, I, σελ. 534, ἀρ 697.

20 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τμήματος βάθρου ὕψ. 0,28, πλ. 0,33, πάχ. 0,32 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 260—268.

«Ἀγ[αθῇ τύχῃ.] Αὐτοκράτ[ορα Καίσαρα Π(όπλιον) Λικίννιον Ἐγνάτιον] Γαλλ(ι)ηνὸν [Εὐσεβῆ, Εὐτυχῆ, Σεβαστόν, Οὐαλερια]νοῦ Σεβασ(τοῦ υἱόν . . . .] Ἰουλιαν[ός . . . . ἀντὶ τοῦ εἰσ . . . .».

Dobrusky, Sbornik, III, σελ. 46, ἀρ. 2.—Frankfurter, Arch.-épigr. Mitth. XIV. 151, ἀρ. 27.—Dumont-Homolle, σελ. 561, ἀρ. G⁵.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 66, ἀρ. 70.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 6.—Cagnat, I, σελ. 234, ἀρ. 696.

21 Ἐπιγραφὴ ἑνδεκάστιχος δίγλωσσος, ἀναθηματικὴ ὁδομετρικὴ ἐπὶ στήλης ὕψ. 2.13, διαμέτρου 1,38, τοῦ μ, τὸ πλεῖστον ἀκατεργάστου. Εὑρεθη παρὰ τῇ κώμῃ Ἰχτιμὰν πλησίον τῆς ποτὲ διόδου τῶν Succi ἐπὶ τῆς ἐκ Φιλιππουπόλεως διὰ τοῦ Αἵμου εἰς Σερδικὴν ἀγούσης.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ ὑγίας καὶ σ[ωτηρ]ίας καὶ αἰωνίου [δια]μονῆς [Σεβαστ]ῶν. D)ominorum) n)ostrorum) Constantini max(imi), Val(eri) Lic(iniani) Lisinip[e]r(ctuornm) Aug(ustorum). Fl(avi) Jul(i) crispi, Val(eri) Lic(inianri) L[i]cini jun(ioris), Fl(avi) Cl(audi) Constantini nob(ilissimorum) Caes(arum).

Ἀπὸ τοῦ 323, ὁπότε ἀνεκηρύχθησαν Καίσαρες οἱ τρεῖς τελευταῖοι.

CIL, τόμ. III, 1407 [31].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 68, ἀρ. 73.

22 Ἐπιγραφὴ δεκαεννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δολίστοβον, μακρὰν τῆς Σόφιας.

«*Οἴκῳ Θείῳ κὲ* (sic) *τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς οἱ ἱερ[ε]ῖς Διοβένης Ἀλύπου, Οὔλ(πιος) Φιλοσεβά[στη]ς, Κλαύ(διος) Ἄτταλος, Φλα(ούιος) Ἀπολ(λ)ινάριος, Ταρσὰς Μεστικένθου, Δύνας Ἑπτακόρου Π(όπλος Ἑλουίδιος, Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδρου, Δεῖος Δίνεος, Ἰουλιανὸς Καμορ.. .., Ραισκήπορις Ἀπολλώνις ο[ἰκ]ουρὸς(;), Ὀρφεὺς μακελλάρις, Ἐπτέξενις, ἐπίσκοπος, Μεστίκενθυς κάπηλος ἐπ(ε)ὶ συναρχίας ...*»

Οἶκος θεῖος=ὁ τοῦ Αὐγούστου ἢ τῶν Αὐγούστων, τὸ Π. Ἑλουίδιος φαίνεται ὅτι προσετέθη κατόπιν μετὰ τὴν κτῆσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

Dobrusky, Arch.-épigr. Mitth. XVIII, ἔτ. 1895, σελ. 108, ἀρ. 8.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 230. ἀρ. 682.

23 Ἐπιγραφὴ δεκαπεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βωμοῦ, εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαφῇ [Τύ]χ[ῃ] Θεῷ ἐπηκόῳ ὑψίστῳ εὐχὴν ἀνέστησαν τὸ κοινὸν ἐκ τῶν ἰδίων διὰ ἱερέως Ἑρμογένους καὶ προστάτου Αὐγουστιανοῦ Ἀχιλλεύς, Αὐρήλις, Δῖο(ς), Ἀλέξανδρος, Μόκας, Μο[κι]ανός, Δομήτις, Σοφεῖνος, Παυλεῖνος, Πύρος, Ἀπολυνάρις, Μοκιανός, [Σ]ῆλις(;) καὶ Ἀλέξανδρος Ἀσκληπιάδου θία[σος] Σεβαζιανός ...*»

Domaszewski, Arch.-épigr, Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 238.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 316, ἀρ. O.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 73.

24 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἐπὶ τιμήματος τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐξ ἐρυθρωποῦ λίθου, ὕψ. 0,54, πλ. 0,77, παχ. 0,58-0,72 τοῦ μ. εὑρεθέντος μεταξὺ τῶν κωμῶν Σελενιγράδ καὶ Μιλοσλάλβτσι περιφερείοις Σόφιας.

«*Θεῷ ὑψίστῳ, ὑπὲρ Αὐφιδίων οἴκων .. [Αὐ]φι[δ]ι[ο]ς] ...*»

Dobrusky, Sbornik, XVI, 64, ἀρ. 30.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 133, ἀρ. 145.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 74.

25 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματική, εὑρισκομένη νῦν ἐν Σόφιᾳ, ἀγνώστου ὅμως προελεύσεως.

«*Θεοῖς ἐπηκόοις Διὶ κ(αὶ) Ἥρα, Ἀλαιβριηνοῖς διὰ ἱερέως* (sic) *Αὐξάντος Ἑρμογένους τὸ κοινὸν τῶ[ν] Διοσκόρων. Εὐτυχῶς*».

Ἀλακιβρία, Θρακικὸν τοπωνύμιον πρβλ. Σηλυβρία, Μεσημβρία, Πολ-

λυομβρία. *Αὐξάνων* λατιν. crescens. Κοινὸν Διοσκόρων, πιθανῶς τὸ αὐτὸ τῷ *τῶν Δισκουριαστῶν*, θίασος λάτρεων τῶν Διοσκούρων Κάστορος καὶ Πολυδεύκους.

Dobrusky, Arch.-épigr. Mitth. XVIII (1895), σελ. 112, ἀρ. 19.—Sbornik, 1894, σελ. 32.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 230, ἀρ. 681.

26 Ἐπιγραφὴ δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ πλακὸς εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστενβροδ περιφερείοις Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τ[ύχῃ. [κυρί]ῳ Διὶ καὶ Ἥρ[ᾳ]....ερηνοῖς Θεοῖ[ς] ἐπ[η]κο[οις, Αὐρ(ήλιος) Κελσινὸ[ς ἀ]πο[διδ]οὺς τὴν ἐπαγγε[λ]λίαν [το]ῦ πατρὸς [κ]ατεσκ[έ]υα[σεν] ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν [ἀδελ]φῶν καὶ τοῦ σύ[μπ]αν[ος] οἴ[κου]*».

Archeol.—Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 121.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 77.

27 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ τετραπλεύρου, ὕψ. 1.40, πλ. 0,41—0,54, εὑρεθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Τσούριβροδ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Γ]άϊος Ἀσκληπιάδου β'. νέος τὸν βωμὸν κατεσκεύασεν Διὶ πατρῴῳ καὶ Ἥρᾳ εὐχαριστήριον*».

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 11.—Frankfurter, Archeol.-épigr. Mitth. XIV. 161, ἀρ. 51.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 563, ἀρ. P[2].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 130, ἀρ. 138.—Kazarow, ἀρ. 80.

28 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος βωμοῦ ὕψ. 0,50, πλάτ. καὶ πάχ. 0,58 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ντόλνι Λόξεν περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Ἥ]ρᾳ Ἁρμονληνῇ Πομπώνιος Ροῦφο[ς ὑπ]ὲρ αὐτοῦ καὶ τῆ[ς] συμβίου...*»

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων τῆς Ἥρας ἐν Θράκῃ ἴδε *Θρακικά*, τόμ. V, σελ. 47.

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, I, σελ.162, ἀρ. 210.—Kazarow G, αὐτόθι, ἀρ. 76.

26 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦδεν περιφερείας Σόφιας.

«*Κυρίᾳ Ἥρᾳ ἡ κωμαρχία εὐχήν, Κυρίῳ Διΐ ἡ κωμαρχία εὐχήν*».

Jirecek, Arch.-épigr. Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 52—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 316, ἀρ. P.—Kazarow, αὐτόθι. ἀρ. 78.

30 Τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ κάτωθι μαρμαρίνου ἀναγλύφου

τῆς Ἥρας κεκομμένου ἄνωθι καὶ δεξιόθεν, ὕψ. 0,38, πλ. 0,06 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Νόβις χάν περιφερείας Σόφιας.

«*Ἥρᾳ Καρσιμηνῷ* (sic)....-s *Φούρις ὁ καὶ Δαλ[ήπορις]; χαριστή-[ριον*».

Kazarow G. Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. arch. Bulg. IV, 1926—27, σελ. 113, ἀρ. 33.

31 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς εὑρεθείσης παρὰ τῇ κώμῃ Σορλύικ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς Σόφιας εἰς Βελιγράδιον ἀγούσης Ρωμαϊκῆς ὁδοῦ.

«*Ἥρᾳ Συνκητηνῇ Τι(βέριος) Κλαύδι[ος] Κυρείνᾳ Θεόπομπος Θεοπόμ[που] στρατηγὸς Ἀστικῆς περὶ Π[ε]ρινθον, Σηλητικῆς ὀρεινῆς, Δενθ-[ελ]ητικῆς πε[δια]σί[α]ς, χαριστήριον*».

Αἱ στρατηγίαι Σηλητικὸς καὶ Δενθελητικὴ ἦσαν πρὸς τὴν Σαρδικήν.

Domaszewski, Arch.-épigr. Mitth. X (1886) σελ. 239, ἀρ. 4.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 317, ἀρ. 4.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 229, ἀρ. 677.

32 Ἀναθηματικὴ μονόστιχος ἐπιγραφὴ ἄνωθι ἀναγλύφου ἐξ ἀσβεστολίθου τῆς Ἥρας κεκομμένου κάτωθι, ὕψ 0,07,5, πλ. 0,145 καὶ πάχ. 0,02, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Γορετσέβοκι, περιφερείας Σοφίας.

Ἥρᾳ Βουαπαρηνῇ».

Βουαπαρηνύς : τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τὸ πρῶτον ἀπαντῶν.

Bull. de l'inst. archéol. Bulg Sophia, ἔτ. 1934, τόμ. VIII, σελ. 449.

33 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ θρᾳκὸς ἱππέως, ὕψ. 0,17, πλ. 0,16 καὶ πάχ. 0,02 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Κυρίῳ Ἀπόλλωνι Ζελαηνῷ Μαυρίκ(ι)ος Σκάρεος εὐξά[με]νος ἀνέθηκεν*».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θρᾴκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀπόλλωνος ἴδε Μυρ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. V. σελ. 46. *Μαυρίκιος* κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ συλλογέως ἀντὶ τοῦ φερομένου *Μαυρικός*, παραλειφθέντος τοῦ *ι* ὑπὸ τοῦ χαράκτου, τὸ δὲ *Σκάρεος*, ὀνομ. *Σκάρις*, ὁ, ὄνομα ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ *σκαρὶς*-ιδος ἡ (=ἔλμινθος) καὶ *ἀσκαρὶς* ὅθεν καὶ *Ἄσκαρος* κύρ. ὄνομα παρὰ Παυσανίᾳ (V,24,1).

Archeol.-Epigr. Mittheil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 122.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 17.

34 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ

Θρᾳκὸς ἱππέως ὕψ. 0,24, πλ 0,21 καὶ πάχ 0,03 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὄπιτσβετ, περιφ. Σόφιας.

«Ἀπόλλωνι Σκοδρηνῷ Ρηβούκενθ[ος] Ρηβουκένθου εὐξάμενος ἀνέθηκ[εν».

Τὸ ὄνομα *Ρηβούκενθος*, γνήσιον Θρᾳκικόν, πρβλ. καὶ *Ρήβας*, *Ρηβούλης*.

Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, 219, ἀρ. 123.—K a z a r o w G., αὐτόθι, ἀρ. 66.

35 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κάτωθι τετμημένου, ὕψ. 1,02, πλάτ 0,50 - 0,58 καὶ πάχ. 0,44—0,37, τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. (Λ(ούκιος) *Φούλβιος Ἀστικὸς Ἀπόλλωνι Ραπσκελ*ηνῷ».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θρᾴκῃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπιθέτων ἴδε Θρακικά, τόμ. V ἔτ. 1934 σελ 46.

D o b r u s k y, Sbornik II, 4, ἀρ. 1.—F r a n k f u r t e r, Archeol.-epigr. Mittheil. XIV, 150, ἀρ 24.—D u m o n t-H o m o l l e, Mélanges, σελ 501, ἀρ. C².—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 144, ἀρ. 159. K a z a r o w, ἀρ. 15.

36 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ κοινοῦ λίθου βωμοῦ ὕψ. 1,33, πλ. 0,46 καὶ 0, 41 βάθ, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Σελενιγρὰδ περιφερείας Σόφιας.

«[*Κυρί*]ῳ Ἀπό[λλ]ωνι *Καδρηνῷ Μᾶρκος Ἐπιγένους ὁ καὶ Βοιωλᾶς δῶρον σὺν τῷ ναῷ*».

D o b r u s k y, Sbornik, XVI. 77—K a l i n k a, αὐτόθι, σελ. 143, ἀρ. 158.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 65.

37 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου τῶν Νυμφῶν ἀναγλύφου, ὕψ. 0,22 καὶ πλ. 0,35 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

Θεαῖς νύμφαις Ἀπόλλων[ι] *Κ*[*εν*] *δρηση*[*νῷ Κλόϊντος Φ*[λ]*όρου χαρισ*[*τήριον*].

Ὁ Dobrusky ἀναγινώσκει Κ ε ν δ ρ η σ ῷ κατ' ἄλλας ἐπιγραφάς, ὅπερ πάντως εἶναι κατ' ἐξομαλισμὸν ἀντὶ τοῦ *Κενδρισεῖ* · *Κενδρισεύς*, τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου τοῦ Ἀπόλλωνος λατρευομένου ἐν *Κενδρισῷ*, ἀρχαιοτάτῳ ὀνόματι τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνυμικὸν *Κενδρισηνὸς* (Ἀπόλλων), ὡς ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Στενιμάχῳ (ἴδε, Θρακικά, τόμ. VI, ἔτ. 1935, σελ. 150 ἀρ. 29 καὶ 31) ὁ δὲ Kazarow συμπληροῖ *Κενδρησηνῷ* εὑρίσκων ὅτι τὸ μεταξὺ τῆς συλλαβῆς —*ση*, κατὰ Dobr.—*σω*, καὶ τοῦ ἀκολούθου—*όϊντος* κενὸν δύναται νὰ περιλάβῃ τρία ἀνθ' ἑνὸς γράμματα. Περὶ τοῦ *Κενδρισὸς* ὡς τοπωνυμίου τῆς Φιλιπ-

πουπόλεως καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιθέτου ἢ Θρακικοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τεθεμένου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Ἀπόλλων* ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. I, σελ.

Archeol.-Epigr. Mittheil. αὐτόθι, σελ. 109, ἀρ. 12.—D o b r u s k y, Sbornik κτλ. τόμ. XVI XVII, ἀρ. 19.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 16.

38 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,65, πλ. 0,65 καὶ πάχ. 0,55 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«[*Κυρίᾳ Ἀρτέμ*]*ει τῇ πα*[*τρῴᾳ καὶ ἐ*]*πηκόῳ Π*(*όπλιος*) [*Αἴλιο*]*ς Σα-τορνεῖνος* [*τὸν*] *βωμὸν ἀνέθηκεν*».

Archeol-epigr. Mitth. τόμ. XVIII, σελ. 109, ἀρ. 10.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 19.

39 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ κεκομμένου ἄνωθεν ὕψ. 0,45, πλ. 0,19 καὶ πάχ. 0,15 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστιν-βροδ, περιφερείας Σοφίας.

«*Κυρίου Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἀπόλλωνος*».

Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, 217, ἀρ. 120.—K a z a r o w G. αὐτόθι ἀρ. 68.

40 Ἀναθηματικὴ ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ γρανίτου στήλης, ὕψ. 1,42 πλ. 0,38, πάχ. 0,28, εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Τῷ κυρίῳ καὶ προστάτῃ Ἀσκληπιῷ Κουλκουσσηνῷ Αὐρ*(*ήλιος*) *Ταρσᾶς Βάσσου* $\overline{B}$. *Εὐτυχῶς, Ἀμαζόνι*».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θράκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», τόμ. V, σελ. 53. Τὸ $\overline{B}$ σημαίνει δίς, δηλαδὴ δηλοῖ πάππον τῷ πατρὶ ὁμώνυμον, τ. ἔ. Αὐρήλιος Ταρσᾶς υἱὸς τοῦ Βάσσου υἱοῦ τοῦ Βάσσου. Ὡσαύτως λέγεται τρὶς μέχρι τοῦ ἓξάκις, ὅταν συμβαίνῃ νὰ ἔχωσιν οἱ προπάτορες τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ πατρός. Τὸ *Ἀμαζόνι* δηλοῖ ὅτι τὸ ἀνάθημα ἐγένετο χάριν τῆς Ἀμαζόνος, θυγατρὸς ἢ γυναικὸς τοῦ Ταρσᾶ, θεραπευθείσης ἢ πρὸς θεραπείαν της ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Κατὰ Cagnat συγκοπὴ τοῦ *Ἀμαζόνιος*, ὡς ὑπογραφή.

M υ ρ τ ί λ ο υ Ἀ π ο σ τ ο λ ί δ ο υ, Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου, Φιλιππουπόλεως ἔτ. 1901, Ἰουνίου 21.—D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 780, ἀρ. 90.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ, 18.—C a g n a t, I σελ. 229, ἀρ. 676.

41 Δίστιχος Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, τετριμμένη ἄνωθι καὶ κάτωθι ἀναγλύφου τοῦ Θρᾳκὸς ἱππέως, ὕψ. 0,19, πλ. 0,17 καὶ πάχ. 0,04 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σλιβνίτσῃ.

«*Ἀσκληπιῷ.... Ἀγαθήμερος....*»

V e l k o w Ib. Νεωστὶ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες, βουλγαριστί, ἐν τῷ

Bull. de l'inst. arch Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1932—38, σελ. 402.

Ἐπιγραφὴ μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Θρᾳκὸς ἱππέως. ὕψ. 0,22, πλ. 0,20, εὑρεθέντος ἐν Πέρνικ.

«*Ἀ[σκ]ληπιῷ Σαλώνιος*» ἢ «*Θαλώνιος*» (;)

Ἀρχαιολ. Δελτίον (Izvestia) ἐθν. Μουσείου Σόφιας, τόμ. I, σελ. 91, ἀρ. 132. Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 69.

43 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, ὕψ. 1,18, πλ. 0,32—0,35 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Κουφίλοβον, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Κυρία Ἀφροδ(ίτη), Νάνα Λονγείνου ε[ὐ]χήν*».

Νάνα καὶ *Νήνη* πρβλ. τὰ ἑλλ. *νάννη, νέννα* καὶ *νίννη*: ἡ τῆς μητρὸς μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρός, θεία κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

H. καὶ K. Skorpil, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 9 καὶ Sbornik, VII, 93. ἀρ. 12.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 165. ἀρ. 183.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 83.

44 Πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ κεκομμένου βωμοῦ ἐκ φαιοῦ ἀσβεστολίθου ὕψ. 0,75, πλ. 0,40 καὶ πάχ. 0,34—0,38 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Χεράκοβο, περιφερ. Σόφιας.

«*Διονύσῳ Βαταλδε.ουηνῷ Τ(ίτος) Φλ(άβιος) Ταρσᾶς, Κορνή[λιος..]*».

Kazarow G. Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. archéol. Bulg. IV, 1926—27, σελ, σελ. 104, ἀρ. 28.

45 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, ὕψ. 0,65, πλ. 0,43—0,35, πάχ. 0,36 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Καλοτίνᾳ, περιφερείας Τσάριβροδ—Σόφιας.

«*Κυρίῳ Ἡ[ρα]κλεῖ τὸν [να;]ὸν οἱ κολ[ακρέ;]ται ἀνέστ[η]σα[ν] εὐ[χῆς ἕνεκεν ;]*».

κολλκρέται γρ. *κωλλακρέται· κωλακρέτης* ἀντὶ κωλαγρίτης ἐκ τοῦ *κῶλα ἀγείρειν*=συλλογεὺς τῶν ἐκ θυσιῶν τμημάτων· ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Κλεισθένους ἦσαν καὶ ταμίαι τῶν ἐκ θυσιῶν ἀναλωμάτων. Ἐνταῦθα κατὰ τὰ παρ' Ἀθηναίοις προφανῶς ἦσαν πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἔχοντες παρομοίαν ὑπηρεσίαν.

H. καὶ K. Skorpil, Arch. epigr. Mittheil. XV, 91, ἀρ. 1 καὶ Sbornik, VII, 92, ἀρ. 11.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 175, ἀρ. 195.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 84,

46 Ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ ἑξάστιχος ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, δεξιόθεν τετμημένου, ὕψ. 0,75, πλ. ἄνω 0,29 κάτω 0,49 εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Δραγομάν, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ Τύχ[ῃι]. Αὐρ(ήλιος) Μεστρια[νὸς] στρατ(ιώτης) λεγ(εῶνος) β΄ Πα[ρθ]ικῆς)] κυρίῳ Σαββαζίῳ ἐ[κ] προνοίας εὐχαρισ[τή]ριον ἔστησε*».

Ὁ Cagnat ἀναγινώσκει καὶ συμπληροῖ «*λεγ. Ἰτ[α](λικῆς*».

Domaszewsky, Arch.-épigr. Mittheil. X (1886) σελ. 289, ἀρ. 14, XIV (1891), σελ. 160, ἀρ. 53, XV, σελ. 93 ἀρ. 9. H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, τόμ. VII, 93 ἀρ. 12.—Dumont-Homolle, Mélanges, ἀρ. 315, L.'—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 184.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 230, ἀρ. 678. Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 71.

47 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ, κεκομμένου ἄνωθι καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,52 – 0,70, πλ. 0,60, πάχ. 0,57 εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Κυρίῳ Σαβαζ[ί]ῳ Ἀθυπαρηνῷ Αὐρ(ήλιος) Δίζας Λουκίου ἱερεὺς ἀνέστησεν ἐκξ εὐχῆς τὸν ναόν*».

ἐκξ=ἐξ ἁπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς, ὡς καὶ *ἐκκ. Δίζας* Θρακ. ὄν. φέρεται καὶ *Δίζα, Δίζος, Δῆζος, Διδάλας, Δίζαλις, Δίζαστος*.

Dobrusky, Sbornik, II, 4, ἀρ. 2.—Frankfurter, Arch.-épigr. Mitthil. XIV, 150, ἀρ. 25.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 561, ἀρ. G³.—Kalinka, αὐτόθι, σελ 166, ἀρ. 185.—Kazarow, ἀρ. 20.

48 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ ἐξ ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,75, πλ. 0,65 καὶ πάχ. 0,58 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μπούχοβον, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἐπηκόῳ Θεῷ Σεβαζίῳ, μητρικῷ, Αὐρ(ήλιος) Ἀστικὸς Φειλίου βοηθὸς κο[ρν]ικουλαρί[ων] εὐξ[ά]μενος ἀνέστησ[εν]. Εὐτυχῶς*».

Κορνικουλάριος (cornicularius) ὁ λαβὼν τὸ στρατιωτικὸν βραβεῖον corniculum. *Σεβάζιος* δὲ ὁ *Σαβαζιος*. Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. V, 1934, σελ. 50-51.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 782, ἀρ. 93.—Kazarow G. αὐτόθι. ἀρ. 70.—Cagnat, I, σελ. 230, ἀρ. 679.

49 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ δύο πλευρῶν τμήματος ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,90, πλ. 0,35 καὶ πάχ. 0,39 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μριάμορ Σόφιας.

«*Διὶ Σεβαζίῳ ὁ ἱερε[ὺς] Μόκας Εἰζουτωνεί[ου;] κατεσκεύασεν καὶ... Μαρωνίῳ*». Ἀριστερόθεν δὲ:«*[Ἀγαθῇ τύχῃ] Μουκάλας Οἰμήδου.... Ταρσᾶς, Ροῖμος....κενθος, Μότιας....*»

Τὰ ὀνόματα *Μόκας, Εἰζουτώνειος*(;) (μᾶλλον φαίνεταί μοι τοπωνυμικὸν ἐπίθ: *Εἰζουτωνηνός*) *Μουκάλας* καὶ *Ροῖμος* γνήσια Θρακικά. Τὸ *Οἰμήδης* ἀντὶ *Οἰμίδης*, ἑλλ. ἐκ τοῦ *Οἶμος* (οἴμη=πορεία).

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, I, σελ. 160, ἀρ. 209.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 72.

50 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,53, πλάτ. 0,52 καὶ πάχος 0,07 μετ' ἀναγλύφου τοῦ θεοῦ Μίθρα, εὑρεθείσης ἐν Σόφια.

«*Θεῷ ἀνεικήτῳ δῶ*[*ρον*], *Γ*(*άϊος*) *Ἰούλ*(*ιος*) *Μάξιμος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν* [*ἰδίων*].».

D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVI-XVII, σελ. 57, ἀρ. 2.—K a z a r o w, αὐτόθι, ἀρ. 21.—C a g n a t, I, σελ. 229, ἀρ. 675.

51 Ἀναθηματικὴ πολύστιχος ἐπιγραφή, καὶ δυσσυμπλήρωτος ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,52, πλ. 0,70, καὶ πάχ. 0,07, εὑρεθείσης ἐν Σόφια.

«[*Ἀγαθῇ Τύ*]*χη . . . [Οὐα*]*λερία . . . [μ*]*ήτηρ δεν*[*δροφό*(*ρων*) *. . . — αμαι . . . [Γλα*[*ί*]*ζου Ὠδείου . . . [γ*]*υ*[*ν*]*ή . . . κυρία . . . [χ*]*α Μίθ*[*ρ*]*α . . . Οὐέρουλα . . . ηδρα Χρυσάνθη . . . — οντος Ἡρακλία . . . Ζωίλου Αὐρηλία . . . β . . . Ποντιανή . . . — δώρα Λούππου* [*ἱε*]*ροῦ δούμου . . . ταῖς μυστ*[*ρ*]*ίαις.*».

Δενδροφόροι ἀντὶ θυρσοφόροι. *Ποντιανὴ* ἐκ τῆς νήσου *Ποντίας* πρὸ τῆς Λατίνης παραλίας, νῦν Ἴξολα δὶ πόντζα (πρβλ. Διοδώρου Σικελιώτου XIX, 101). *ἱερὸς δοῦμος* (δόμος)=ναὸς Μίθρα. *μύστριαι*: θίασος γυναικῶν, ἀφιερωμένων προφανῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Μίθρα.

F i l o w B. Sbornik, τόμ. XXII, 15 καὶ Klio, τόμ. IX, 258.—W a l t e r, Athen, Mittheil. τόμ. XXXV, ἔτ. 1910, σελ. 139.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 22.

52 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου ὕψ. 0,195, πλάτους 0,14, καὶ πάχ. 0,03 τοῦ μ. κατακειμένου ἐν τῷ μουσείῳ Σοφίας καὶ παριστῶντος νεανίαν κατὰ μέτωπον μετὰ χιτῶνος χειριδωτοῦ μέχρι τῶν γονάτων διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐρειδόμενον ἐπὶ ροπάλου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὑψωμένης κρατοῦντα δόρυ. Ὄπισθεν τῶν ποδῶν του κύων τρέχων πρὸς τὰ δεξιά.

«*Τιλθάζει Πω . . . Νείκωνος εὐχήν* (,)» κατ' ἀνάγνωσιν τοῦ Kazarow, ὅστις ὑποθέτει ὅτι ὁ Τιλθάζης ἦτο Θρακικός τις θεὸς τῶν δασῶν καὶ τῆς θήρας, συνταυτισθεὶς βραδύτερον τῷ Ρωμαϊκῷ *Σιλβανῷ* τ. ἔ. τῷ *Πανί*, οὗτινος ἡ λατρεία ἐπεξετάθη ἐπὶ πάσας τὰς Ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Καθ' ἡμετέραν ἀνάγνωσιν: «*Τιθάλζει* [*Ὀ*]*στίλι*(*ος*) *Νείκωνος εὐχήν.*» *Ὀστίλιος* τὸ λατιν. Hustilius.

Bull. de la societé archéol. Bulg. τόμ. II, ἔτ. 1911, σελ. 178.—G. Kazarow.

53 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου μαρμαρίνου βά-

θρου ὕψ. 0,06 τοῦ μ. ἀκεφάλου ἀγαλματίου γυναικός, ὕψ. 0,31 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦδεν περιφερείας Τσάριβροδ.

«*Ἡρακλιανὸς ἑρμ[αίου; εὐχήν*».

Η. καὶ Κ. Skorpil, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 8.—Frankfurter, Archeol.-epigr. Mitth, XIV, 160, ἀρ. 52.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 167, ἀρ. 187.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 89.

54 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐκ γρανίτου, κεκομμένου κάτωθεν ὕψ 0,43, πλ. 0,42 καὶ πάχ. 0,32, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σόφιας.

«*Σ(έξτος) Καλ(ίδιος) Ἀβεν[δ]εῖ[νο]ς ὁ Ζ[α*] . . .

Ἀβενδεῖνος ἀντὶ τοῦ λατιν. Aventinus.

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 335 ἀρ. 435.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 75,

55 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος ἐπιστυλίου ἐξ εὐτελοῦς μαρμάρου μήκους 0,96, ὕψ. 0,34 καὶ πάχ. 0,26 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Εἰκαδᾶς Εὐμήλου καὶ Ἀσκληπιάδης Γαΐου εὐχὴν ἀνέθηκαν*».

Dobrusky, Arch.-epigr. Mittheil. XVI, I. 109, ἀρ. 12. Sbornik, XII, 323 ἀρ. 2.—Kalinka, αὐτόθι, σελ, 188, ἀρ. 218.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 24.

56 Ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπὶ ἓξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κεκομμένου κάτωθι ὕψ. 0,62, πλ. 0,24—0,31, πάχ. 0,23 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τσέρκβα παρὰ τῇ Σόφιᾳ.

«*Λάδων Λούπου εὐξάμενος ἀνέθηκεν*».

Η. καὶ Κ. Skorpil, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 7 καὶ Sbornik, VII, σελ. 89, ἀρ. 5.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 189, ἀρ. 219.—Kazarow G, αὐτόθι, ἀρ. 90.

57 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Νέγοβεν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 240.

«*Ἀνέθηκα κατ' εὐχὴν τῆς θεοῦ τὸ ἄγαλμα ἀρετῆς ἕνεκα ὑπάτῳ Σαβείνῳ τὸ β'. καὶ Οὐενούστῳ*».

Skorpil, Archeol.-épigr, Mittheil τόμ. XVII, (1894), σελ. 220, ἀρ, 124.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 27.—Cagnat, I, σελ. 230, ἀρ. 630.

58 Δίστιχος ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἀσβεστολίθου ὕψ. 1,78, πλ. 1,05 καὶ πάχ. 0,54 τοῦ μέτρου εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«[*Αἰ*]*ίου*;) *Κότυος* [*το*]*ῦ Θρᾳχάρχου*».

Θρᾳχάρχης κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ κ πρὸς τὸ ἑπόμενον χ, ἀντὶ *Θρᾳκάρχης*.

Dobrusky, Sbornik, II, 7, ἀρ. 6.—Frankfurter, Arch. epigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 31.—Dumont-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 562, ἀρ. G².—Kalinka, 75, ἀρ. 83.—Kazarow, αὐτόθι ἀρ. 9.

59 Ἀναθηματικὴ πεντάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου βάθρου ὕψ. 0,40, πλ. 0,42 καὶ πάχ. 0,20 προφανῶς ἀνδριάντος εἰς ἔνδοξον ἄνδρα. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ ἀποτελεῖ δίστιχον ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον.

Τ[*α*]*ρσᾶν Στρυμόνιον* [*τ*]*ὴν ὑπέρτατον ἀ*[*νέ*]*ρα δόξῃ*
[*τῇ*] *φιλίῃ πάτρῃ* [*τειμὴν*] *στήσαντο γέρον*[*ες*].

Archéol.-épigr. Mitteil. Wien, τόμ. XVIII, σελ. 111.— Dobrusky, Sbornik za narodno oumotvorenie Sophia, τόμ. XII, σελ. 324, ἀρ. 11.—Kazarow G.: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Σόφιας, βουλγαριστί, ἐπιγραφαί, ἀρ. 13.

60 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,60 καὶ πλ. καὶ πάχ. 0,21 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγίτσοβον περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Δράκων Καπίτωνος.*».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 784, ἀρ. 94.= Kazarow G αὐτόθι, ἀρ. 86.

61 Ἐπιγραφὴ τετράστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἓξ ἀοβεστολίθου στήλης τειμημένης ἄνωθεν ὕψ. 0,60, πλ. 0,47—42 καὶ πάχ. 0,37 τοῦ μ., εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ.

«... *ἡ* [*Σ*]*έρδων βο*[*υ*]*λὴ* [*καὶ*] *ὁ δῆμος ἐπί ... πρώτου ἄρχοντος, ἐπιμελουμένων ...* »

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 102, ἀρ. 107.—Kazarow, ἀρ. 12.

62 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακός, κεκομμένης ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὕψ. 0,85 καὶ πλ. 0,45. Εὑρέθη ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφιᾳ κώμῃ Τσέρκβᾳ.

«... [*εὐτυχ*]*ῶς ... [Πο*]*μπειανῷ ... ὑπάτοις*».

Ὕπατος Πομπειανὸς ὑπῆρξεν ἔτει 136, 173, 241.

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 103, ἀρ. 108.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 104.

63 Μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγαλματίου βάθρου, ὕψ. 0,8, πλ. 0,4 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Οὔλπ*(*ιος*) *Κλαυδ*[*ιανὸς*] *ἢ Κλαύδ*[*ιος*]».

Jirecek, Arch.-épigr. Mittheil. ἔτ. 1886, σελ. 52.—Dumont-Homolle, Mélanges. σελ. 316, ἀρ. 9.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ 79.

64 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,92, διαμέτρου 0,62 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφια, πιθανῶς βάσεως ἀνδριάντος.

Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἡ πατρὶς Φλ(αούιον) Π[ομ]πεῖον [Μ]οντᾶνον πολιτευόμενον ἀγαθῶς».

A. Merlin, Revue arch. ἔτ. 1900 XXXVI, 419, ἀρ. 7.—Dobrusky, Sbornik, XVIII, 780, ἀρ. 88.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 101, ἀρ. 105.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 11.

65 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακὸς μήν. 0,21 καὶ πλ. 0,14, κεκομμένης ἄνωθι. Εὑρέθη ἐν Σόφια.

«. . . ἀρχι]έρεια Χιόνηρα . . . [τούτο]υ τοῦ λίθο[υ] . . . αι εὐχαριστήριον».

Χιόνηρα ἢ· πιθανῶς ἐκτεταμένος τύπος τοῦ *Χιόνη.*

Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 25.

66 Ἐπιγραφὴ δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βάθρου ἀνδριάντος τετμημένου εἰς δύο, ὕψ. 0,80, πλ. 0,40 καὶ πάχ. 0,38 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν Σόφια. Ἡ ἀρχὴ κεκομμένη.

«. . . [Πυ]θίων τῆς πρώτης[ς] τετραετηρίδος κατὰ τὸ δόγμα τῆς κρατίστης βουλῆς καὶ τοῦ ἱερωτάτου δήμου ἀγωνοθετούντων Ἰουλ(ίου) Φιλοπάππου, καὶ Φουλβίου Ἀστικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσιατικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ Ἀρρίου Πάππου».

Ἡ τοῦ Dobrusky ἐν ἀρχῇ συμπλήρωσις *Κενδρεισείων* ἀπορριπτέα διότι *τῶν πρώτων Κενδρεισίων Πυθίων* ἀγωνοθέτης ἦτο εἷς καὶ οὐχὶ πέντε. (Ἴδε «Θρακικά», τόμ. VII, ἔτ. 1936, σελ. 193, ἀρ. ἐπιγρ. 155).

Dobrusky, Archeol.-épigr. Mitth. XVIII, σελ. 110, ἀρ. 13 καὶ Sbornik, τόμ. XII, σελ. 322, ἀρ. 1.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 99, ἀρ. 102.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 10.

67 Ἐπιταφία ἑπτάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,12, πλ. 0,60 καὶ πάχος 0,30 τοῦ μ. Εἶναι ἔμμετρος καὶ ἐν πεζῷ. Εὑρέθη ἐν Σόφια. Οἱ πρῶτοι τέσσαρες στίχοι αὐτῆς ἀποτελοῦσι δίστιχον ἡρωελεγεῖον.

«Ἔπτ' ἐτέων δεκάδας ζήσας Σάλας ἐνθάδε κεῖμε (sic)
εὐσεβίῃ γαμβρῶν σῆμα τόδε κατέχων.
Ἑπτέσυκος Θίντου Δέκστερ Σάλου ζήσας ἔτη ιβ' Χαῖρε, παροδεῖτα».

Τὸ ἐν πεζῷ, οὗ ἐγένετο ἀπόπειρα, ὅπως προσαρμοσθῇ καὶ τοῦτο εἰς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον (Ἑπτέσυκος Θίντου Δέκστερ Σά-), προσετέθη

κατόπιν. Τὰ ὀνόματα *Σάλας*, *Ἑπτέσυκος*, *Θίντος* γνήσια Θρακικά, τὸ δὲ *Δέκστερ* Λατινικόν, Dexter.

Ὁ Dobr. συμπληροῖ ἐσφαλμένως ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς γραφῆς *κεῖμε-κείμενος*.

Dobrnski, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 778, ἀρ. 87.- Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 31.

68 Ἐπιγραφὴ δεκατρίστιχος ἐπιταφία, ἀποτελοῦσα δίστιχον ἡρωελεγεῖον κεχαραγμένον ἐπὶ ἐλλειψοειδοῦς μαρμαρίνης στήλης, κεκομμένης ἄνωθεν, ὕψ. 1,12, πλ. 0,62. Ἐκ Σόφιας.

«Σήματι τῷ δ' Ἀσκληπιάδης κόσμησεν Ἀρίστων
αὐτοκασίγνητον πατρίδος Ἀσκανίης.»

Dobrusky, Sbornik, II, 7, ἀρ. 5.—Frankfurter, Arch.-epigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 32 — Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[10].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 271, ἀρ. 342.—Kazarow, αὐτόθι, 34.

69 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφή, τετριμμένη κάτωθι, ἐπὶ μαρμαρίνου βωμιοῦ ὕψ. 0,63, πλ. 0,62 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ [Τύχῃ] Βάσσος Μουκο[πόρεος ἐ]ρεὺς καὶ πρῶτος [ἄρχων καὶ εἰ]ρηνάρχης καὶ σι[τάρχης γενό]μενος τῆς ἰδίας [πόλεως τόδε τὸ] ἡρω-εῖον καὶ τὸ[ν βωμὸν] ζῶν ἑαυτῷ κατε[σκεύασεν καὶ] Βελλικίῳ Τορκ[ουάτῳ Τηβαντ]ανῷ τὸ β'. κ. . . .* ».

Τὸ *τόδε* εἶναι συμπλήρωσις τοῦ συλλογέως. Τὸ ὄνομα *Μουκάπορις* γνήσιον Θρακικόν, τὰ δὲ λοιπὰ Λατινικὰ πλὴν τοῦ *Βάσσος* (Βάττος;). *Βελλίκιος* Bellicius, *Τορκουᾶτος*—Torquatus καὶ *Τηβανιανὸς* ἐκ τοῦ Σαβινικοῦ teba=λόφος κατὰ Οὐάρρωνα (de re, rust III 1) *Εἰρηνάρχης* πιθανῶς ἀστυνόμος, *σιτάρχης* δὲ ἄρχων ἐπὶ τῆς προμηθείας ζωοτροφιῶν. (Πρβλ. *σιταρχία*, (Πολυβ V, 75. 1.) χάριν τῆς πόλεως ἢ τοῦ στρατοῦ [1] G. Bellicius Torquatus Tebenianus διετέλεσεν ὕπατος τῷ 124 μετὰ τοῦ M. Acilius Glabrio, ὡσαύτως ὕπατος τῷ 143 καὶ 148 ἄνευ τοῦ δις (de Ruggiero, Dizion. epigr. II, σελ. 960). Ὅθεν ὁ Frankfurter (ἐν τῷ Πίνακι τῶν Archeol.-epigr. Mittheil. σελ. 169) συμπληροῖ : *κ[αὶ Ἀκι-λίῳ Γλαβρίωνι]*, ἀμφιβάλλει ὅμως.

Dobrusky, Archeol.-epigr. Mittheil. τόμ. XVIII, σελ. 111, ἀρ. 16.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 39.—Cagnat, I, σελ. 234 ἀρ. 692.

70 Δεκάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,70, πλ. 0,38 καὶ πάχ. 0,10 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τοῦ 3ου αἰῶνος.

«*Μάλχος Σύρος λυθουργὸς* (sic) *μνημόσυνον χάριν Ἀπρωνίας. Σα-λωνιτάνα καμοῦσα μετ' ἐμοῦ καλῶς [θ]υμῶν* (;), *Ἀπρωνία*». Κατ' ἀνάγνω-οιν τοῦ Seure, *θυμῶν* ἀντὶ *θυμεῖν*=θαρσεῖν, εὐψυχεῖν. Ἴσως ἀναγνω-

στέον! καθ' ἡμᾶς «Μάλχος *Σύρος λιθουργὸς μνημοσύνου χάριν* Ἀπρωνία<ς> Σαλωνιτάνᾳ καμούσᾳ (ἀντὶ καμούσῃ=ζησάσῃ) μετ' ἐμοῦ καλῶς Θυμεῖν (;) (=χαίρειν) Ἀπρωνία».

71 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,75 πλ. 0,72 καὶ πάχ. 0,23 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ Δίλλης Τυράννου Νεικαιεὺς ζήσας ἔτη τριάκοντα ἐνθάδε κεῖται, τιμηθεὶς ὑπὸ Καλπουρνίας μνήμης χάριν, χαῖρε παροδεῖτα.*»

Δίλλης, πιθανῶς συγκεκομμένος τύπος τοῦ Θρᾳκικοῦ ὀνόματος *Διλίπορις* καὶ *Δυλύπορις* (πρβλ. καὶ Λυλήζελμις)· ἀντὶ τοῦ *Δουλούπυρις* (Δουλόζελμις), ἐν ᾧ τὸ πρῶτον συνθετικὸν *δούλου-δύλυ*, ὅθεν *δίλι-δίλη*.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVII. σελ. 778, ἀρ. 85.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 30.

72 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος μᾶλλον ἐπιταφία ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ ὕψ. 1,64, πλ. ἄνω 0,52, κάτω 0,58, ἐν τῷ μέσῳ 0,37 τοῦ μ. καὶ πάχ. 0,37, εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Γάβερ περιφερείας Βρέσνικ.

73 «*Ἀγαθῇ τύχῃ Γ(άιος) Οὐ[α]λέριος Ο[ὐ]άλεντος ἀνέστησ[ον]εν, ζῶν [ἀνέ]στ[η]σεν ἐκ τῶν [ε]ἰδίων <ν> [εὐ]τυχῶς. <ε>.*» Δύο φύλλα.

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, VII, σελ. 102. ἀρ. 25.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 190, ἀρ. 225.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 91.

73 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀριστοκρα[τ]ης Ἀριστοκράτους Νεικαιεύς, ζήσας ἔτη ξέ.*».

Jirecek, Archeol. Epigr. Mittheil, ἔτ. 1886, σελ. 50, ἀρ. 5.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 313, Δ.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 32.

74 Πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, κεκομμένη ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,50, πλ. 0,41 καὶ πάχ. 0,66 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«. . . [*Εὐτύ*]*χης Νει*[*καεύς*;] *ζῶν ἑαυτῷ* [*τὸ ἡρῶ*]*ιον κατέ*[*στησεν*], *ὃ οὐδενὶ ἐξέ*[*σται ἀλλ*]*οτριῶσαι.*

Dobrusky, Archeol. épigr. Mittheil. XVIII,111, ἀρ. 18 καὶ Sbornik, XII, 326,ἀρ. 7. —Kalinka, αὐτόθι, σελ. 259, ἀρ. 330—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 36.

75 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἐπιταφία ἀποτελοῦσα δακτυλικὸν ἑξάμετρον στίχον πιθανῶς τὸν πρῶτον ἡρωελεγείου ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ εὐτελοῦς μαρμάρου, κεκομμένης ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν, ἐν εἴδει βωμοῦ, ὕψ. νῦν 0,72. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι κεχαραγμένη εἰς τὸ κάτω μέρος, ὅθεν

καὶ μέρος αὐτῆς ἀπεκόπη· τὸ πεδίον ἐφ' οὗ σῴζονται οἱ πρῶτοι τρεῖς στίχοι της ἔχει ὕψ. 0,33, πλ. 0,41 καὶ πάχ. 0,32 τοῦ μ. εὑρέθη ἐν Σόφια.

«*Οὐνάματος σφε[τέ]ρο/ι[ο φέρων /ἄχθος τε; μ/ό[ρ]ον τε....*»

Dobrusky, Sbornik τόμ. XVI, σελ. 110. ἀρ. 16.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 277. ἀρ. 349.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 33.

76 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,76 πλ. 0,35 καὶ πάχ. 0,32, εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Αὐρήλιο[ς Σ]ολώνι[ος] Λόπου /κ]ὲ* (sic) *Πρόκλο*[ς *Σ*]*ολωνίο*[*υ*]».

Jirecek, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. X, σελ. 49,ἀρ. 2.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ 313, ἀρ. G.— Kalinka, αὐτόθι, σελ. 204, ἀρ. 260.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 38.

77 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,35, πλ. 0,37 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«[*B*]*ειθυν*[*ίᾳ*] *Βειθυνί*[*ου*] *ζησάσῃ ἔ*]*τη*] *κὲ....οψ*[*ι. ..*[*...*».

Dobrusky, Sbornik, XVI, 110, ἀρ. 14.—Seure, Bull. de corr. Hellen. ἔτ. 1901, σελ. 316, ἀρ. 14.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 253, ἀρ. 317.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 37.

78 Ἐννεάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, εὑρεθεῖσα ἐν Σόφια.

«....[*Μαρ*]*κιανὴ ἑαυτ*[*ῇ*] *καὶ τῷ ἀνδρὶ Α*[*ὐρ*(*ηλίῳ*) *Δ*]*ιογένει ἐκ τῶν ἰδίων. Εἰ δὲ τις ἄλλος τεθείη, δώσει* [*τῇ*]*πόλει μὲν...κα*[*ὶ τῷ ταμ*]*εί*[*ῳ*] *δηνάρια μ*(*ύρια*);. *Χαῖρε, παροδεῖτα*».

Kubitschek, Archeol. Epigr. Mittheil, XVII, (1894), σελ. 50, ἀρ. 3.—Cagnat, I, σελ. 235, ἀρ. 699.

79 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,86, πλ. 0·45 καὶ πάχ. 0,36 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Σερκὶ*[*ς*] *Αὐλο*[*υ*]*τράλεος τὸν βωμὸν τοῖς ἥρωσι*».

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα Θρακικά. *Ἥρωσι=Χρηστοῖς*, μακαρίταις.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. II, 5, ἀρ. 3.—Frankfurter, Archeol. Epigr. Mitth. XIV, 152 ἀρ. 33.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[11].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 212.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 14.

80 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 1,62, πλ. 0,55 καὶ πάχ. 0,25 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφια.

«*Νεικήτης Ἀσκληπιάδῃ καὶ Θεοφίλῃ τοῖς γονεῦσιν καὶ Ἀσκληπ*[*ί*]*ᾳ καὶ Χρήστῳ τοῖς ἀδελφοῖς, ζήσασιν καλῶς. Χέρετε* (sic) *οἱ παροδεῖτε* (sic)».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 777, ἀρ. 78.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 29.

81 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης, τετριμμένη ἐνιαχοῦ καὶ κεκομμένη ἄνωθεν. Εὑρέθη ἐν Σόφια.

.«. . . . . *οι* [σ]*ύμμβιος αὐ . . . . . τήλου μνή*[*μης*]*χάριν* [τ]*ὸ παρακείμε*[*νο*]*ν χῶμα τοῦ* [*μν*]*ημίου ζῶν*[*τε*]*ς ἑαυτοῖς* [*κα*]*τεσκεύασαν . . . ἱκαλος ἐποίει*».

Archeol. épigr. Mitth. ἔτος 1891, σελ. 153, ἀρ. 34.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[12].—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 40.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ ἀπὸ Σηλυβρίας ἁγίου Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Βυζαντινῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς Παναγίας Πετριτσονιτίσσης[1]). Ἐγράφησαν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Παϊσίου ἐν τῷ τέλει τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς· ἀνεγνώσθησαν καὶ πιστῶς ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βλασίου Γ. Σκορδέλη, Στενιμαχίτου καὶ σχολάρχου τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς, ἐδημοσιεύθησαν δὲ ἐν τῇ *Πανδώρᾳ*, τόμ. ια', ἔτ. 1861.

Πατέρες ὁσιώτατοι τοῦδε μοναστηρίου,
Πετρονιτίσσης λέγεται εἰς ὄνομα Κυρίου,
πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος λέγω τοῦ παναγίου,
καθὼς οἱ κτίτορες διὰ γραπτοῦ παρέδωκαν μνημείου,
ἔπειτα ἄλλοι κτίτορες τῆς παναχράντου Κόρης
εἰς μνήμην ἀφιέρωσαν διὰ σεπτῆς εἰκόνος.
Ἴδετε τί οἱ κτίτορες ἐνταῦθα διατάσσουν,
καλῶς νὰ τὰ φυλάξητε, ἄλλοι μὴ σᾶς γελάσουν.
Εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλαδελφίαν
νἄχητε ἐν τῷ μέσῳ σας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.
Οἱ νέοι κι' ὑποτακτικοὶ πείθεσθε τῶν γερόντων,
ζωὴν δίδ' ἡ ὑπακοὴ καὶ κτῆσιν τῶν μελλόντων.
Τὸ σήμαντρον καθὼς κτυπᾷ, πάντες ς τὴν ἐκκλησίαν
πρόθυμοι νὰ συντρέχητ' ν' ἀκούτ' ἀκολουθίαν,
ὅτ' αὕτη εἰς τοὺς μοναχοὺς δίδει παρηγορίαν,
ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, ψυχῆς δὲ σωτηρίαν.
Καθένας τὸ διακόνημα πιστῶς νὰ τὸ κυττάζῃ,
μὴ θέλετε νὰ κλέπτητε, τὸ ἄδικον κολάζει·
τῆς δὲ μονῆς οἱ προεστοί, ὅπου οἰκονομεῖτε,

(Συνέχεια εἰς τὴν σελίδα 136)

---

1) Περὶ τῆς μονῆς ἴδε: Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», τόμ. Θ' σελ. 137—166 καὶ Ι' σελ. 64—125.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΑΝΩΦΕΛΩΝ ΚΩΝΩΠΩΝ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΔΡΑΜΑΣ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΛΑΣ ΩΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΙΝΑΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

*

ὑπὸ

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΣΦΑΓΓΟΥ

Ἐπιμελητοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1931 εἰς τόν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἡμῶν, πειραματικὸν ἐκπαιδευτικὸν Ἀνθελονοσιακὸν Σταθμὸν Δράμας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἐνηργήσαμεν εὐρυτάτην ἐντομολογικὴν ἔρευναν εἰς 39 χωρία, εὑρισκόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ παρὰ τὰ τενάγη τῶν Φιλίππων, τινὰ δὲ τούτων εἰς τοὺς περιβάλλοντας τὴν ἀνωτέρω περιοχὴν λόφους καὶ ὄρη.

Σκοπὸς τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης ἦτο νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ πρῶτον τὰ ὑπάρχοντα εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἀπαντῶσαν πυκνότητα αὐτῶν.

Ὡς γνωστὸν ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν εὐφορωτέρων τῆς χώρας. Κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ προσφύγων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, οἵτινες εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐπεδόθησαν μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἡ ἐπικρατοῦσα καλλιέργεια ἦτο ἡ τοῦ καπνοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως πρὸ τοῦ

---

* Ἐκ τοῦ Τμήματος τῆς Ἑλονοσιολογίας καὶ Νοσημάτων τῶν Θερμῶν Χωρῶν τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Διευθυντὴς ὁ Καθηγητὴς ΓΡ. ΛΙΒΑΔΑΣ.

* Τὰ μέσα διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μελέτης ταύτης παρεσχέθησαν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

πολέμου τούτου ἔτη ἤρχισεν ἐντονωτέρα ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου καὶ ἀραβοσίτου, μειωθείσης ἐπαισθητῶς τῆς καπνοκαλλιεργείας.

Ἡ πεδιὰς τῆς Δράμας, ἐκτάσεως 380.000 στρεμμάτων, περιβάλλεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ βορειοδυτικῶς ὑπὸ τῶν ὀρέων Ὀρβήλου καὶ Φαλακροῦ, ἀπὸ νότου ὑπὸ τοῦ ὄρους Μενικίου καὶ νοτιοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ ὄρους Παγγαίου, διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, ὅστις δεχόμενος καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τοῦ Νευροκοπίου, Μυλοποτάμου καὶ Κουρουὶ Τσαΐ Δράμας, Κεφαλάρι (Μπουνὰρ Μπασῆ) ὡς καὶ πολλῶν χειμάρρων, Τσομπάνικα Δράμας, Δοξάτου κλπ. ἐκβάλλει διὰ τῆς ὁμωνύμου φάραγγος εἰς τὸν ποταμὸν Στρυμόνα.

Λόγῳ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς ταύτης ὡς καὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀποχετεύσεως τῶν ἐκ τῶν πλημμυρῶν προερχομένων ὑδάτων τῆς πεδιάδος μέσῳ τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου ἐσχηματίζοντο τὰ ἐκτεταμένα ἕλη τῶν Φιλίππων ἐκτάσεως 100.000 στρεμμάτων περίπου καθὼς καὶ τὰ ἕλη τῆς πεδιάδος Δράμας, ὡς ἐκ τούτου δὲ μεγάλαι ἐκτάσεις, ὡς αἱ παρὰ τὰ χωρία Καλαμῶνα, Βαλτοχῶρι, Νεροφράκτην, Καλαμπάκι, Μαυρολεύκην, Μπάνιτσαν, Φωτολεῖβος κλπ. παρέμεναν ἀκαλλιέργητοι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους. Ἡ τοιαύτη κατάστασις κατέστησε ἀναγκαίαν τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὧν ἡ ἔναρξις ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1928, συνίστατο δὲ (1) (2) α) εἰς τὴν ἐκβάθυνσιν τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου, β) εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου κατὰ τὸ δέλτα αὐτοῦ, διευθετηθέντων ἐκ τῶν 22 χιλιομέτρων τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ τούτου 16 χιλιομέτρων καὶ γ) εἰς τὴν ἐκσκαφὴν ἀποχετευτικῆς τάφρου ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Καβάλλας Ἱεραβίου διηκούσης διὰ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων καὶ ληγούσης εἰς τὸν ρουφράκτην Μπανίτσης, ἐχούσης δὲ συνολικὸν μῆκος 29 χιλιομέτρων. Μερικὴ ἀποπεράτωσις τῶν ἔργων τούτων συνετελέσθη κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Διάδοσις τῆς ἑλονοσίας ἐν τῇ περιοχῇ Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἑλονοσόπληκτος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀσθενῶν τοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Δράμας, εἰς ὃ ἐνοσηλεύοντο ἀσθενεῖς προερχόμενοι κυρίως ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς τοῦ νομοῦ. Οὕτω κατὰ τὰ ἔτη 1925 1931 ἐπὶ συνόλου 15090 νοσηλευθέντων ἀσθενῶν τὰ 30% ἐνοσηλεύθησαν δι' ἑλονοσίαν. Ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἔρευναν (1930-1931) οἱ δεῖκται ἑλονοσίας εὑρέθησαν ὑψηλοὶ εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ταύτης(πίναξ I) καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ εὑρισκόμενα παρὰ τὰς πλημμυριζούσας ἐκτάσεις τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, τουναντίον δὲ οἱ δεῖκται εὑρέθησαν μικρότεροι εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον παρετηρήσαμεν ὑψηλὴν ἐπιδημικότητα εἴς τινα χωρία κείμενα

Πίναξ Ι.

Σπληνικοὶ καὶ παρασιτικοὶ δεῖκται χωρίων περιοχῆς νομοῦ Δράμας (1930—1931).

Αὔξων ἀριθμός	Χωρίον	Χρονολογία λήψεως	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Σπληνικὸς δείκτης %	Παρασιτικὸς δείκτης %
1	Καλαμὼν (Μποσινὸς)	5 Νοεμβρίου 1930	37	90	—
2	Καλαμπάκι	4 Νοεμβρίου 1930	211	49	—
3	Βαλτοχῶρι	8 Σεπτεμβρίου 1931	52	98	28
4	Μαυρολεύκη	20 Σεπτεμβρίου 1931	109	82	61
5	Μαυρόβιτος	20 Ἰουνίου 1931	30	27	—
6	Κουδούνια (Μούσγκα)	27 Αὐγούστου 1931	30	77	21
7	Νέα Σεβάστεια (Γενῆ Τσιφλὶκ)	2 Σεπτεμβρίου 1931	10	50	—
8	Νέα Ἀμισσὸς (Τσάϊ Τσιφλὶκ)	13 Ἰουλίου 1931	47	77	—
9	Ἀρκαδικὸν (Σαντὶκ Τσιφλὶκ)	24 Ἰουλίου 1931	24	21	—
10	Παληοχῶρι	20 Σεπτεμβρίου 1931	51	61	—
11	Καλὸς Ἀγρὸς (Ὀσμανίτσα)	10 Ἰουλίου 1931	24	79	15
12	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλὶκ)	3 Αὐγούστου 1931	59	17	—
13	Μεγαλόκαμπος (Μεγάλο Σιβιντρὶκ)	Ἰούλιος 1931	44	32	—
14	Μυλοπόταμος	12 Ἰουνίου 1931	56	41	—
15	Ζύρνοβον (Ν. Νευροκόπιον)	23 Σεπτεμβρίου 1931	85	15	—
16	Ὄχυρὸν (Λύσσε)	20 Σεπτεμβρίου 1931	28	32	—

παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ὅπως εἰς Λευκόγεια καὶ Μυλόρρευμα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεύρομεν μέγα μέρος τῶν κατοίκων πάσχον ἐξ ὀξείας ἑλονοσίας. Πιθανῶς τοῦτο νὰ ὠφείλετο εἰς ὅλως ἰδιαζούσας τοπικὰς τῶν χωρίων τούτων συνθήκας.

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα ἐν τῇ περιοχῇ. Ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐλήφθησαν τὰ κάτωθι ἀνθελονοσιακὰ μέτρα: α) Ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 συστηματικὴ ἀντιπρονυμφικὴ ἀγωγὴ εἰς μεγάλην ἀκτίνα ἀπὸ τῆς πόλεως Δράμας (3) (4). Εἰς τὴν ὑπὸ ἀνθελονοσιακὸν ἔλεγχον περιοχὴν περιελαμβάνοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως Δράμας καί πολλοὶ συνοικισμοὶ κείμενοι πλησίον αὐτῆς ὡς καὶ πολλὰ χωρία. β) Ἐγένετο εὐρὺς ἐμπλουτισμὸς διὰ προνυμφοφάγων ἰχθυδίων (5) τῶν ἑλῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνοικισμῶν καὶ χωρίων ὡς καὶ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων, διεσπάρησαν δὲ ἰχθύδια καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας κοινότητας τοῦ νομοῦ (Σιταγροί, Μεγαλόκαμπος κλπ.). γ) Ἐξετελέσθησαν μικρὰ ἀποστραγγιστικὰ ἔργα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Δράμας καὶ δ) ἐγένετο εὐρεῖα διανομὴ ἀνθελονοσιακῶν φαρμάκων δωρεάν.

Συνεπείᾳ τῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν (1931-1939) ληφθέντων μέτρων ἐσημειώθη μεγίστη βελτίωσις τῆς ἑλονοσιολογικῆς καταστάσεως ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων στοιχείων (4): Παρασιτικὸς δείκτης βρεφικῆς ἡλικίας πόλεως Δράμας 1930: 6%, 1938: 0.

Σπληνικοὶ δεῖκται: Ἀρκαδικόν, Νέα Ἀμισσός, Σεβάστεια 1930: 67%, 1939: 15%, Μαυρόβατος 1931: 27%, 1939 8%. Κουδούνια 1931: 77%, 1939: 38%. Καλὸς Ἀγρὸς 1931: 79%, 1939: 43%. Μυλοπόταμος 1931: 41%, 1939: 23% *.

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα εἰς ἑτέρας περιοχὰς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ληφθέντων ἀνθελονοσιακῶν μέτρων εἰς τὴν περιοχὴν Δράμας, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐφηρμόσθησαν ἀνθελονοσιακὰ προγράμματα ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ὑπηρεσίας καὶ ἐγένετο συστηματικὴ καταπολέμησις τῆς ἑλονοσίας εἰς τὰς ἑξῆς περιοχάς: 1) Κομοτινὴ μετὰ τῶν συνεχομένων αὐτῆς συνοικισμῶν (1936-1940). 2) Ἀλεξανδρούπολις (1939-1940). 3) Ἴασμος καὶ τὰ πέριξ τῆς κωμοπόλεως ταύτης χωρία καὶ συνοικισμοί, Γαλήνη, Μουσαϊκό, Διαλαμπή, Κοπτερὸν κλπ. (1938-1940). 4) Νέα Καλλίστη (1940). 5) Ξάνθη μετὰ τῶν συνοικισμῶν Κυψέλης, Γυμνα-

---

* Ἡ ἐπιδημικότης τῆς ἑλονοσίας κατὰ τὰ ἔτη 1930, 1931 καὶ 1939 εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἦτο περίπου ἡ αὐτή.

στηρίου, Χηρῶν καὶ Ἀγροτικοῦ συνοικισμοῦ Χρύσης (1937-1940). 6) Εὔμοιρον μετὰ τῶν πέριξ χωρίων, Νέα καὶ Παλαιὰ Μορσίνη, Πετροχῶρι, Παλαιὰ Χρύσα, Λεύκη, Λαμπρινόν, Βανιᾶνον καὶ Μόρσα (1938-1940). 7) Εὔλαλον (1939-1940). 8) Χωρία τῆς πεδιάδος Χρυσουπόλεως (1932-1940) (5) καὶ 9) Νικηφόρος-Πυξάρι - Ἀδριανὴ (1939-1940).

Ἐπίδρασις τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων τῆς περιοχῆς Δράμας καὶ Φιλίππων ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας. Μολονότι συνετελέσθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ἤτοι ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων διωρύγων, τοῦ ρουφράκτου καὶ τῆς σήραγγος, ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ πολέμου διεκόπη ἡ κατασκευὴ τῶν δευτερευουσῶν διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀπεστραγγίζοντο αἱ μικρότεραι ἑλώδεις ἐκτάσεις, ὡς αἱ τῶν παρὰ τὴν ἀποχετευτικὴν τάφρον τῶν Φιλίππων διωρύγων, τῆς διώρυγος τοῦ Ἀγγίτου κλπ.

Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἔργων τούτων ὡς καὶ ἡ ρύθμισις τοῦ ἀρδευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων ἀναμφιβόλως θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐξ ἑλονοσίας ἐνδημοεπιδημικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέχρι τοῦ 1939 ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τούτων ἐπὶ τῆς ἑλονοσιακῆς καταστάσεως, διεπιστώσαμεν ὅτι ἐσημειώθη σταθερὰ βελτίωσις εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ὅπως π.χ. εἰς Καλαμῶνα, Μαυρολεύκην, Καλαμπάκι, Βαλτοχῶρι, Μπάνιτσαν κλπ. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην στηρίζομεν εἰς τὴν ἀντιπαραβολὴν τῶν δεικτῶν ἑλονοσίας (1930,1931, 1939) καὶ τῶν συλλήψεων ἀνωφελῶν κωνώπων (1931-1939). Πρὸς ταῦτα ἐξ ἄλλου συμφωνοῦν καὶ αἱ πληροφορίαι ἰδιωτῶν ἰατρῶν ὡς καὶ ἄλλων ἁρμοδίων.

Ἐντομολογικὴ ἔρευνα. Τὴν ἔρευναν ταύτην ἐνηργήσαμεν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1931, (7 Σεπτεμβρίου μέχρι 17 Ὀκτωβρίου).

Ἡ ἀπόστασις τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων ἐκ τῆς πόλεως τῆς Δράμας κυμαίνεται ἀπὸ 4 χιλιόμετρα μέχρι 36 χιλιομέτρων, ὁ δὲ πληθυσμὸς τούτων ἀπὸ 103 κατοίκους μέχρι 6035.

Αἱ συλλήψεις τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἐγένοντο κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς πρωϊνὰς ὥρας εἰς σταύλους, εἰς μικροτάτην δὲ ἀναλογίαν καὶ εἰς κοιτῶνας. Ὁ μέσος χρόνος τῶν συλλήψεων ἐκυμαίνετο ἀπὸ 20′ μέχρι 3 ὡρῶν βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος 2 ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων: 1) A. maculipennis, 2) A. superpictus, 3) A. elutus, 4) A. bifurcatus, 5) A. hyrcanus καὶ 6) A. algeriensis.

Ἡ κατανομὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ τῶν ἁπαντώντων παρ' ἡμῖν κυρίως τριῶν εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἄτινα εἶναι καὶ οἱ φορεῖς τῆς ἑλο-

Π ί ν α ξ 2.

Συλλήψεις ἀνωφελῶν κωνώπων γενόμεναι κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1931 εἰς 39 χωρία περιοχῆς νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας.

Αὔξων ἀριθμός	*Πόλις—Χωρίον*	α) Πληθυσμὸς (ἀπογραφὴ 1928). β) Ἐπαρχία. γ) Νομός. δ) Χιλιομετρικὴ ἀπόστασις ἀπὸ πόλεως Δράμας. ε) Χρονολογία συλλήψεων. ζ) Χρόνος συλλήψεως εἰς πρῶτα λεπτά. η) Σύνολον συλληφθέντων ἀνωφελῶν κωνώπων.							Ἑκατοστιαία ἀναλογία					
		α	β	γ	δ	ε	ζ	η	Maculi pennis	Superpictus	Elutus	Bifurcatus	Hyrcanus	Algeriensis
1	Παληοχῶρι	279	Δράμας	Δράμας	6	30 Σεπτ.	30	124	35	10	55	—	—	—
2	Ἀγορὰ	415	»	»	14	8 Ὀκτ.	50	149	17	81	2	—	—	—
3	Ραβίκα	2670	»	»	6	28 Σεπτ.	30	103	24	74	2	—	—	—
4	Χωριστὴ (Τσατάλτσα)	3200	»	»	6	28 »	30	57	61	30	9	—	—	—
5	Φτελιὰ	729	»	»	9	12 Ὀκτ.	60	204	36	18	46	—	—	—
6	Ἀδριανὴ	1741	»	»	10	8 »	60	293	4	94	2	—	—	—
7	Δοξάτον	4295	»	»	9	25 Σεπτ.	80	54	48	22	30	—	—	—
8	Πετροῦσα (Πλεύνα)	2760	»	»	12	26 »	40	36	11	89	—	—	—	—
9	Κεφαλάρι	389	»	»	14	13 Ὀκτ.	30	144	27	63	9	1	—	—
10	Νεροφράκτης	565	»	»	12	21 Σεπτ.	20	108	26	1	73	—	—	—
11	Καλαμπάκι	1894	»	»	11	21 »	60	620	37	1	62	—	—	—
12	Καλαμὼν (Μποσινὸς)	386	»	»	17	15 Ὀκτ.	120	262	28	1	69	—	2	—
13	Βαλτοχῶρι	329	»	»	15	7 Σεπτ.	20	164	8	—	89	1	1	1
14	Ξηροπόταμος (Βισοτσάνη)	1925	»	»	6	26 »	60	10	20	80	—	—	—	—
15	Μαυρολεύκη	426	»	»	11	21 »	20	150	33	—	67	—	—	—
16	Καλλιθέα	1432	»	»	19	26 »	30	19	11	89	—	—	—	—
17	Προσωτσάνη(Πυρσοτσάνη)	6035	»	»	15	26 »	90	140	50	47	3	—	—	—
18	Φωτολεῖβος	1805	»	»	13	21 »	80	230	12	3	85	—	—	—

19	Μαυρόβατος	479	Δράμας
20	Κουδούνια (Μούσγκα)	631	»
21	Νέα Ἀμισσὸς	861	»
22	Ὀσμανίτσα (Καλὸς Ἀγρὸς)	1074	»
23	Μυλοπόταμος	475	»
24	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλὶκ)	854	»
25	Μπούρσοβα	187	»
26	Κήρια		»
27	Μπάνιτσα		»
28	Μικροχῶρι		»
29	Γρανίτης	573	Ζυρνόβου
30	Ὀχυρὸν (Λύσσε)	1016	»
31	Ζύρνοβον (Ν.Νευροκόπιον)	2268	»
32	Λευκόγεια	1212	»
33	Περιθώριον	1377	»
34	Βίτοβα	103	»
35	Ἀμυγδαλεὼν	509	Καβάλλας
36	Ζυγὸς	1518	»
37	Φίλιπποι	1311	Νέστου
38	Ἐλευθερούπολις (Πράβιον)	4612	Παγγαίου
39	Ἀντιφίλιπποι (Δρανίτσι)	555	»

Δράμας	4	12 Σεπτ.	60	99	32	31	37	—	—	—
»	6	29 »	50	67	14	7	79	—	—	—
»	4	17 Όκτ.	60	204	55	7	37	1	—	—
»	7	30 Σεπτ.	60	64	23	3	74	—	—	—
»	6	30 »	30	164	26	43	31	—	—	—
»	11	30 »	30	117	34	14	52	—	—	—
»	19	26 »	30	180	21	78	1	—	—	—
»		13 »	30	12	91	9	—	—	—	—
»	15	21 »	60	352	45	4	51	—	—	—
»	6	28 »	30	114	65	20	15	—	—	—
»	22	23 »	40	69	94	6	—	—	—	—
»	30	23 »	40	214	92	8	—	—	—	—
»	31	23 »	20	113	94	6	—	—	—	—
»	35	23 »	40	267	72	28	—	—	—	—
»	36	23 »	30	267	90	10	—	—	—	—
»	30	24 »	50	208	73	27	—	—	—	—
Καβάλλας	23	13 Όκτ.	30	178	32	22	46	—	—	—
»	24	13 »	60	77	37	34	29	—	—	—
»	16	13 »	30	44	23	66	11	—	—	—
»	27	21 »	180	138	13	9	76	1	—	1
»	22	21 »	60	222	29	9	61	1	—	—

Π ί ν α ξ 3.

Κατανομὴ τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων βάσει τοῦ προεξάρχοντος εἴδους ἀνωφελῶν κωνώπων.

Αὔξων ἀριθμός	A. elutus %		A. maculipennis %		A. superpictus %	
1	Βαλτοχῶρι	89	Γρανίτης	94	Ἀδριανὴ	94
2	Φωτολεῖβος	85	Ζύρνοβον	94	Πετροῦσα	89
3	Κουδούνια	79	Ὀχυρὸν	92	Καλλιθέα	89
4	Ἐλευθερούπολις	76	Κήρια	91	Ἀγορὰ	81
5	Ὀσμανίτσα	74	Περιθώριον	90	Ξηροπόταμος	80
6	Νεροφράκτης	73	Βίτοβα	73	Μπούρσοβα	78
7	Καλαμὼν	69	Λευκόγεια	72	Ραβίκα	74
8	Μαυρολεύκη	67	Μικροχῶρι	65	Φίλιπποι	66
9	Καλαμπάκι	62	Χωριστὴ	61	Κεφαλάρι	63
10	Ἀντιφίλιπποι	61	Νέα Ἀμισσὸς	55	Μυλοπόταμος	43
11	Παληοχῶρι	55	Προσωτσάνη	50		
12	Σιταγροὶ	52	Δοξάτον	48		
13	Μπάνιτσα	51	Ζυγὸς	37		
14	Φτελιὰ	46				
15	Ἀμυγδαλεὼν	46				
16	Μαυρόβατος	37				

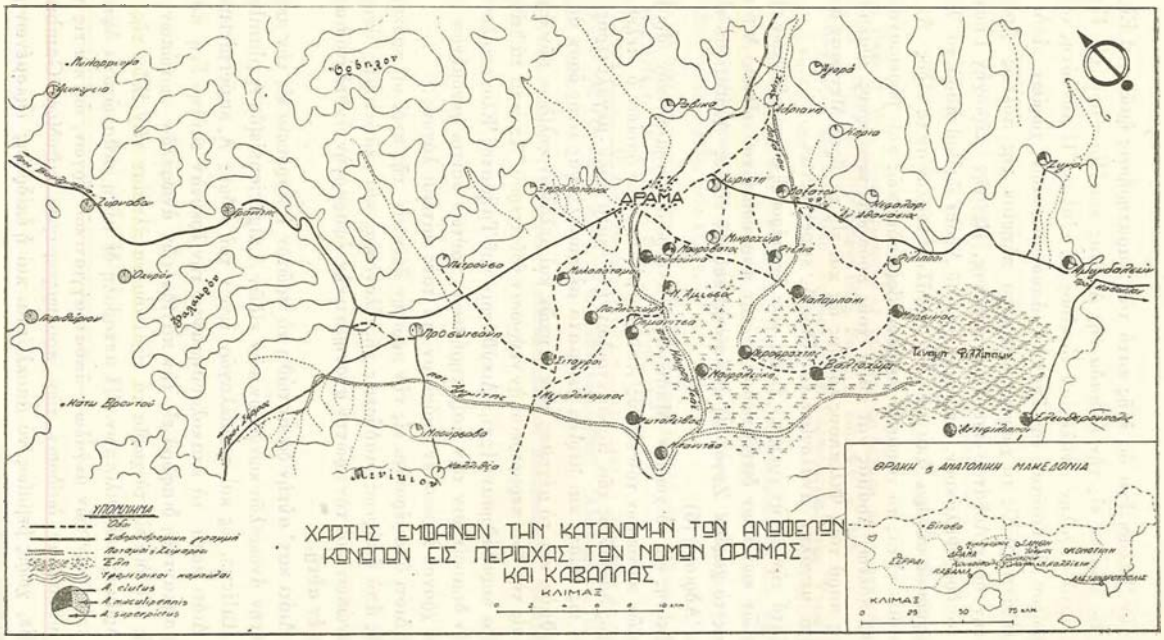

ΧΑΡΤΗΣ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗΝ ΤΩΝ ΑΝΘΕΛΩΝ ΚΩΝΩΠΩΝ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΔΡΑΜΑΣ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΛΑΣ

νοσίας ἐν Ἑλλάδι ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν: α) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ ἰδίᾳ παρὰ τὰ ἕλη ἁπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. elutus. Ἡ πυκνότης τοῦ εἴδους τούτου ἐλαττοῦται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόστασις τῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἑλῶν αὐξάνει. β) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα πλησίον τῆς πόλεως Δράμας, πρὸς τὴν ὁδὸν Δοξάτου καὶ Προσωτσάνης, εἰς τὴν περιοχὴν Γρανίτου παρὰ τὸ ὄρος Φαλακρόν, περιοχὴν ὀχυροῦ Λύσσε ὡς καὶ παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα ἁπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. maculipennis γ) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα βορειοδυτικῶς καὶ βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Δράμας καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φαλακροῦ, εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Φιλίππους λόφους ὡς καὶ εἰς τὸ ὄρος Μενίκιον ἁπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. superpictus.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔρευναν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐξ ἀναφερθέντων εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων διεπιστώσαμεν τὴν παρουσίαν τοῦ εἴδους A plumbeus εἰς τὸ χωρίον Ζυγὸς (4) ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ εἴδους A. italicus εἰς τὸ χωρίον Ἀδριανὴ (6).

Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Μπούρσοβα ἀνεύρομεν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀνωφελῶν κωνώπων τοῦ εἴδους A. superpictus, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος λευκὸς δακτύλιος τῶν προσακτρίδων ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερος τῶν λοιπῶν, ὡς ἐπίσης καὶ μερικὰ δείγματα μὲ παραλλαγὰς τινὰς ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν λευκῶν καὶ μελανῶν κηλίδων τῶν ἁπαντωσῶν εἰς τὴν ἄνω περιφερειακὴν νεύρωσιν τοῦ πτεροῦ. Ἅπαντα τὰ δείγματα ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας.

Τὴν δημοσίευσιν τῶν παρατηρήσεων τούτων καίτοι γενομένων πρὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἐκρίνομεν σκόπιμον διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

1) Διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην ἔρευναν τῆς περὶ οὗ πρόκειται περιοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως διαδόσεως τῆς ἑλονοσίας καὶ κατανομῆς ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ τὴν πρώτην συστηματικὴν ἐφαρμογὴν ἀνθελονοσιακῶν μέτρων ἐν αὐτῇ.

2) Διότι κατ' αὐτὴν διεπιστώθη τὸ πρῶτον ἡ παρουσία εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνωφελῶν κωνώπων τῶν εἰδῶν A.algeriensis(6), A.plumbeus καὶ A. italicus, ὡς καὶ παραλλαγῶν τινων τοῦ εἴδους A. superpictus.

3) Διότι κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα τὴν ἔρευναν ταύτην ἔτη παρετηρήθη σημαντικὴ διαφορὰ εἰς τὴν πανίδα τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων τῆς περιοχῆς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία τὰ εὑρισκόμενα πλησίον τῶν ἑλῶν τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων. Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη πιθανώτατα ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν διάδοσιν τῶν προνυμφοφάγων ἰχθυδίων Gambusia patruelis, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπίδρασις ὡρισμένων μετεωρολογικῶν παραγόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Balfour M. C., Some faetures of malaria in Greece and experience with its control. Rivista di Malariologia 1936. Fasc. 2, vol. XV, p. 123.

2) Βογιατζῆς Αἰμ., Ἀρχεῖα Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1939.

3) Μπάλφουρ Μ. καὶ Λιβαδᾶ Γρ., Πειραματικὴ δοκιμασία τῆς διὰ τοῦ πρασίνου τῶν Παρισίων ἀντιπρονυμφικῆς μεθόδου ἐν Ἑλλάδι, ἐπὶ μίαν πενταετίαν (1930—1934). Πρακτικὰ τοῦ 2ου συνεδρίου τῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας Θεσσαλονίκης. Σεπτέμβριος 1935, σελ. 43, 47.

4) Λιβαδᾶ Γρ. καὶ Σφάγγου Ι., Ἡ Ἑλονοσία ἐν Ἑλλάδι. Ἔρευναι—Καταπολέμησις. (Μέρος Β΄. Ἀθῆναι 1940, σελ. 122—140).

5) Σφάγγος Ι., Ἡ χρησιμοποίησις τῶν προνυμφοφάγων ἰχθυδίων ἐν τῇ καταπολεμήσει τῆς ἑλονοσίας. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ 1943. «Ἀκαδημαϊκὴ Ἰατρικὴ» 1944 σελ. 9 κέξ.

6) Pantazis G., VI Congreso Internacional de Entomologia Madrid 1935, pp. 914—919.

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 124)

τοὺς μικροτέρους καὶ πτωχοὺς καλὰ νὰ τοὺς τηρῆτε
εἰς φαγητόν, εἰς ἔνδυμα καὶ εἰς τὴν ἀρρωστίαν,
γιατί ς τὸν φοβερὸν κριτὴν δίδετ' ἀπολογίαν.
Νοσοκομεῖον νἄχητε τὸ πρῶτον χαϊράτι,
οἱ ἄρρωστοι νὰ ἔχωσι τὸ κάθε τους ραχάτι.
Καὶ ὅσοι ἔξω λείπουσι πατέρες ταξειδιῶται
ς τὸν κόσμον, μὴ βραδύνετε καὶ μὴν ἀργοπορεῖτε,
γρήγορα πίλιν στράφητε καὶ μὴ πολυκαιρεῖτε.
Κι' ἐσεῖς οἱ ἐφημέριοι ὅταν ἱερουργεῖτε,
ψυχὴν καὶ σῶμα καθαροὶ θεὸν ὑπηρετεῖτε,
ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα διὰ νὰ γιατρευθῆτε,
εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς δίδετ' ἐλεημοσύνην
ψωμὶ καὶ ὅ,τι δύνασθε, διπλῆν φέρει καλωσύνην.
Ταῦτα ἐὰν φυλάξητε, Χριστοῦ παραγγελίαν,
παράδεισον θὰ ἔχητε, ἀγγέλων κατοικίαν.

† ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος εὔχεται ὑμῖν
1819 Ἰουνίου κη'

(δι' ἄλλης χειρὸς κατωτέρω)

† ὁ Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος ἀνεύχεται
1825 Ἰουνίου α'.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ*)

Λείψανα τέχνης.

Εἰς τὴν εὐφορωτάτην ἄκραν τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θράκης τοῦ προικισμένου μὲ τὰ ἄφθονα δῶρα τῆς φύσεως, τὴν ποικιλίαν τοῦ ἐδάφους, τοὺς δασώδεις λόφους, τὰς πλουσίας πεδιάδας, τὰς σκιερὰς κοιλάδας, τὰς ἰχθυοτρόφους λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς, τ' ἀνεξάντλητα πηγαῖα νερά, τὰ πολυπληθῆ βαθύτατα καὶ ἀσφαλῆ σπήλαιά της, μὲ ἀγαθὰ ποὺ κάμνουν εὔκολη καὶ ἄνετη τὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους των θὰ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἔζησαν ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους τίποτα δὲν γνωρίζομεν. Διότι ἡ Θράκη δὲν ἔχει ἐξερευνηθῆ οὔτε καὶ μελετηθῆ. Εἶναι ἄγνωστος ὄχι μόνον κατὰ τὴν προϊστορικήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ρωμαιοβυζαντινὴν περίοδόν της. Ἀγνοοῦμεν καὶ τὰς θέσεις πόλεων ποὺ ἐξαφανίστηκαν μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα. [1]) Ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης, ὡς ὁ Albert Dumont, ὁ Th. Homolle, ὁ Mordtmann, ὁ G. Seure, ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς καὶ ἄλλοι, ψυχία μόνον, καὶ αὐτὰ ἐκ τοῦ ἐν Θράκῃ ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἐμφανίζουν. Τὴν ζωὴν τῆς Θράκης, τὴν ζωὴν τῆς πέριξ τοῦ Βυζαντίου χώρας τὴν καλύπτει μυστηριώδης πέπλος.

Ἄμοιροι τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀρχαιολόγου, ποὺ ἀπὸ ἴχνη ἄσημα ἢ ἀφανῆ δι' ἄλλον παρατηρητὴν ἀποκαλύπτει καὶ ἀναπαριστᾶ μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητά των εἰκόνας ἐξαφανισθείσας, ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ σωζόμενα κατὰ τὴν ἱστορουμένην περίοδον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν, λείψανα τέχνης.

---

*) Συνέχεια ἀπὸ τὸν ΙΘ' τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ.

1) Ὡς εἶναι τὸ Δαόνειον, ὁ Φιλέας, ἡ Χαλκίς, τὸ Καινὸν Φρούριον, ἡ Μελαντιάς.

Α΄. Σπήλαια [1]).

Γνωστότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τὰ ὁποῖα συναντῶνται πολυπληθῆ εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Δέλτα εἶναι δύο μεγάλα καὶ βαθύτατα σπήλαια κείμενα παραπλεύρως εἰς τὰ ὑψώματα τῆς νοτιοανατολικῆς ἄκρας τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθυνίου ποταμοῦ μεταξὺ τοῦ Φιλιπὸζ –τσιφλίκι καὶ τοῦ Γιαρὴμ μπουργάς. Καὶ τὰ δύο εἶναι εὐρύχωρα μὲ ὑψηλοὺς θόλους καὶ πολὺ μεγάλο βάθος. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι προχωροῦν εἰς δέκα μιλίων ἀπόστασιν. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν παρατηροῦνται προφανῆ τὰ σημεῖα ἐκκλησίας [2]) Εἰς τὰ χαμηλὰ τοῦ ὑψώματος ἐκείνου ἀναβλύζει μεγάλη καὶ ὁρμητικὴ πηγὴ ὀνομαζομένη Τούνα-σουγιοῦ. [3])

Δύο ἄλλα σπήλαια ἐπίσης τὸ ἕνα κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο, εὑρίσκονται ὅπως εἴδομεν προηγουμένως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ στὸ Ἀϊλιαμπεῖρ, κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Καράμπαμπα καὶ πρὸς τὴν ἀνοικτὴ πεδιάδα τοῦ χωρίου Σουμπάσκιοι, Κλαλὶ καὶ Καστανιές. Τὰ σπήλαια αὐτὰ εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρὴμ-μπουργάζ, εἶναι ὅμως λαξευμένα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ τέχνην κατὰ τὴν εἴσοδόν των.

Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Ἰντζιὲζ ἐκάμαμεν ἤδη ἐκτενῆ λόγον [4]) Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ σπήλαια σημαντικὰ συναντῶνται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα τοῦ Δέλτα, τὰ ὁποῖα συχνάκις μὲν ἀνεσκάπτοντο ἀπὸ τοὺς χρυσοθήρας, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ἀδελφικώτατα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18 ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους φυγοστράτους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους.

Β΄. Τύμβοι.

Τεχνητὰ ὑψώματα γῆ-, εἶδος μικρῶν λοφίσκων, παρόμοια τῶν ὁποίων

---

1) Μνημονεύομεν τὰ σπήλαια εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται ἴχνη ἀνθρωπίνης χειρός.

2) Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρὴμ-μπουργὰζ γνωρίζομεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Dethier. Ἀτυχῶς δὲν εὕρομεν τὴν μελέτην ἐκείνου.

3) Τούνα τουρκ. λέγεται ὁ Δούναβις. Κατὰ μεταφορὰν δὲ καὶ μερικὲς πηγὲς μὲ ἄφθονα καὶ ὁρμητικὰ νερά, Ἡ λαϊκὴ ὅμως παράδοσις θέλει ἄλλην ἑρμηνείαν. Πιστεύει ὅτι τὰ νερὰ ἐκεῖνα ἔρχονται ὑπογείως ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Περὶ αὐτῆς ἰδὲ καὶ Περιηγήσεις Ἐβλιᾶ Τσελεμπῆ εἰς «Θρακικὰ» τόμ. 7, σελ. 154 καὶ ἐφ. διὰ τὰς πηγὰς τῆς Γ'έννας καὶ τοῦ Τσομλέκιοϊ, τοῦ ὁποίου τὴν πηγὴν ἐσφαλμένως τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν Προβαδή. Ἐκ τοῦ Προβάτου τεῖχος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως — Λαλὰ-πασᾶ. Τὸ Τσομλέκιοϊ εὑρίσκεται περὶ τὴν μίαν ὥραν βορειότερον τῆς Πραβαδή). Ἐκεῖ ἐσώζοντο τὰ ἐρείπια Σουλτανικῶν θερέτρων.

4) «Θρακικά», τόμ. ΙΘ΄ σελ. 237.

ἐπιδεικνύονται ὡς οἱ τάφοι τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σκαμάνδρου παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, συναντῶνται πολλὰ καθ' ὅλην τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν κατὰ τὸ 1900 ἐσώζοντο πέντε τοιοῦτοι τύμβοι. Ἕνας, ὁ μικρότερος ἀπὸ ὅλους ἐπάνω ἀπὸ τὴν Τσαντώ, εἰς τὴν θέσιν Πρωτογόνατο ὅπου οἱ Τσεντιανὲς κοπέλλες ἐπήγαιναν τὸν Κλύδωνά τους πρωτοῦ τὸν ἀνοιξουν καὶ ἐχόρευαν. Δύο παρακείμενοι μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Ἐπιβατῶν, οἱ Ἀρὰπ-τεπέδες. Ἕνας ἀνατολικῶς τῶν Λελλιωνῶν καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους ἀνατολικῶς ἀπὸ τὰ Δημοκράνεια παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ προφήτου Ἠλία, Μπαμπὰ-μπουρνού, ὅπως σημειώνεται εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας.

Ἀπὸ τὸν τελευταῖον αὐτὸν τύμβον ἡ θέα τῆς Κων)πόλεως μὲ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν τῶν λευκῶν καὶ ὑψηλῶν κτηρίων της, μεταξὺ τῶν ὁποίων ξοχωρίζουν οἱ χρυσίζοντες τροῦλοι τῶν τεμενῶν καὶ ἐκκλησιῶν καὶ οἱ ἀπειράριθμοι ὀβελίσκοι τῶν μιναρέδων εἶναι ἐξαισία.

Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐκ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

*
* *

Περὶ τῶν ἐπιχωματεύσεων τούτων ὑπῆρχεν εἰς τὸν λαὸν ἡ γνώμη ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ νὰ μεταδίδονται πληροφορίαι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἐὰν εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Θράκης ὅπου ὡς ἐκ τῆς διασκευῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων τούτων ἀποστάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ παρομοία γνώμη, αὐτὴ ἀποκλείεται τελείως διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν.

Ὁ A. Dumont πρεσβεύει ὅτι τὰ χώματα ταῦτα περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Θράκης, κσὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν. [1]) Ἄλλοι, ὡς ὁ Mordtmann, πιστεύουν ὅτι οἱ Τύμβοι ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς τάφοι ὄχι μόνον παρὰ τῶν Θρακῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἐθνῶν τὰ ὁποῖα διῆλθον ἐκ Θράκης. [2]) ἐνῶ ὁ Σχλίμαν ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ἐπεκυρώθη διὰ τῆς κριτικῆς τῆς σκαπάνης ὅτι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι. [3])

Ἐκ τῶν διδύμων τύμβων τῆς Σηλυβρίας τὸν ἕνα ἀνέσκαψαν κατὰ τὸ ἔτος 1912 ὁ Γάλλος Γεωρ. Seure καὶ ὁ Ἀναστάσιος Σταμούλης, ἀνεῦρον δὲ ἐντὸς αὐτοῦ μίαν λάρνακα κενὴν καὶ ὀλίγα εὐτελῆ νομίσματα καὶ ἀπε-

---

1) Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Κ/πόλεως τόμ. Στ' σελ. 366.
2) Αὐτόθι, τόμ. Ι' σελ. 151.—3) Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον σελ. 56.

κόμισαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ τάφος ἐκεῖνος εἶχε συληθῇ κατὰ προγενεστέρους χρόνους. [1])

Γ'. Ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Ἐδῶ θὰ μνημονεύομεν τὰς πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀχυρώσεις. Διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπεκτείναντες τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Θράκης, μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ τοῦ Δνειστέρου καὶ μὴ παρενοχλούμενοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρ' ἰσχυρῶν γειτόνων, δὲν εἶχον αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρωτεύουσάν των ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτήν. Μόνον δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἶχον ἀντιληφθεῖ τὸν ἄμεσον κίνδυνον ποὺ διετρέχον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ προέβησαν ἐσπευσμένως εἰς τὴν χάραξιν ὀχυρωματικῆς γραμμῆς, κατὰ τὸ σύγχρονον τότε σύστημα, ἀπὸ τοῦ Ἀθύρα εἰς τοὺς Δέρκους. Ἀλλὰ περὶ αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν ἀλλαχοῦ.

Φρούρια καὶ Πύργοι

Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰσχύν του, ἀφοῦ τελευταῖον ἐξ ὅλων τῶν φρουρίων τῆς περιοχῆς ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἔρχεται τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας. [2]) Τοῦτο εἶχε σχῆμα ἀκανονίστου πελωρίου τετραπλεύρου μὲ ἀτείχιστον τὴν νοτίαν πλευρὰν αὐτοῦ ὡς προασπιζομένην ἀπὸ ἀπρόσιτον κρεμνὸν ἐπὶ τῆς θα-

---

1) Φωτογραφία τῆς ἀνευρεθείσης λάρνακος ἰδὲ εἰς «Θρακικὰ» τόμος Α' σελ. 325.

2) Σκιαγραφίαν τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβριᾶς κατὰ τὸ 1675 μᾶς δίδει ὁ John Covel Ἄγγλος ἐφημέριος ἐν Κ/πόλει ἀπὸ τοῦ 1669—1677. «Θρακικά», τόμ. 12ος σελ. 128 καὶ ἐφ. Καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπής, ὅστις λέγει ὅτι τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας εἶχε μίαν πύλην καὶ 47 πύργους, «Θρακικά», τόμ, 7ος σελ. 159. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ δευτέρου περὶ Θράκης ἐν γένει ἀδυνατεῖ τις νὰ διακρίνει τί εἶναι τὸ ἀληθὲς καὶ τί τὸ φανταστικόν. Κατὰ ἐπιτοπίους πληροφορίας ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Σηλυβρίας ἐσώζοντο τέσσαρες πύλαι, τοῦ Κὺρ-καλὲ-καπουσοὺ εἰς τὴν ἑβραικὴν συνοικίαν, ἡ Ὀρτὰ-καλὲ-καπουσοὺ ἔμπροσθεν τῆς συνοικίας τῶν Ἀθιγγάνων, ἡ Πόρτα τοῦ Τσαρσιοῦ (τῆς ἀγορᾶς) ἐπὶ τοῦ κεντρικωτέρου δρόμου τῆς πόλεως καὶ ἡ τοῦ Παραπόρτι. Καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς δέκα πύργοι, ἕνας κονιὰ στὸν ἅγιο Σπυρίδωνα, στὸν γκρεμνό, ποὺ εἶχε καταπέσει ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου, δύο ἄλλοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τῆς πύλης τοῦ Κὴρ-καλὲ-καπουσού, δύο παρ' αὐτὴν τὴν πύλην, δύο ἄλλοι παρὰ τὴν πύλην Ὀρτὰ-καλὲ-καπουσοὺ (μεσαίαν δηλαδή), δύο ἢ τρεῖς εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας στοῦ Θεοδ. Καραμπουρούνη τὸ σπῆτι καὶ ἕνας ἢ περισσότεροι στὸ Παραπόρτι.

λάσσης ὕψους πεντήκοντα περίπου μέτρων. Περιέκλειε δὲ ἕως τὸ 1922 τὰς συνοικίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἀρμενίων. Οἱ Ἀθίγγανοι καὶ ἡ Τουρκικὴ συνοικία εὑρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ κατελάμβανον ὅλην τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρης τοῦ ὀχυροῦ δυτικὴν καὶ βορείαν αὐτοῦ ἐξωτερικὴν πλευράν.

Μέχρι τοῦ 1878 καίτοι ἐρειπωμένον φαίνεται ὅτι τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο φρούριον διετηρεῖτο εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν· κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Τούρκων, οἱ κάτοικοι τῆς Σηλυβρίας ἔκλεισαν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου καὶ ἠμπόδισαν τοὺς ἀτάκτους ἀπὸ τοῦ νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου ἐσώζοντο τὰ θεμέλια καὶ τ' ἀντερείσματα αὐτῶν ἐπὶ δὲ τῆς βορείας ἐκτός μικρῶν τμημάτων αὐτοῦ καὶ δύο ἀπὸ τὰς πύλας αὐτοῦ μὲ τὰς ἀψίδας των καὶ μὲ μικρὰ τμήματα τῶν προασπιζόντων αὐτὰς πύργων. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν πυλῶν αὐτῶν τῆς ἀνατολικωτέρας, ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τοὺς ἀγρούς, τῆς κὴρ-καλὲ-καπουσού, διεκρίνετο ἐπιγραφὴ λέγουσα ὅτι ἡ πόλις ἀνενεώθη ἐπὶ Μιχαὴλ Θεοδώρας καὶ Θέκλης.[1]) Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τοῦ Προκοπίου ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων κτισμάτων του ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνανέωσε καὶ τὰ τείχη της Σηλυβρίας.[2]) Καὶ παραμένει ἄγνωστον ἂν ἀπέμεινε τι ἐκ τῶν τειχῶν αὐτοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος οἱ ὁποῖοι ἐκ περιτροπῆς ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ἐκείνην ἀνεπιτυχῶς.

Ἡ τετάρτη πύλη τοῦ φρουρίου, τὸ κοινῶς Παραπόρτι εὑρίσκετο εἰς τὴν νοτιωτέραν ἄκραν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς[3]) καὶ ὡδηγοῦσε μὲ ἀπότομον κατωφέρειαν πρὸς τὸν λιμένα.[4])

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου ὀρθουμένη εἰς θαυμάσιον ὕψος καὶ πάχος ὡς πελώριον προπέτασμα κατὰ τοῦ εὐπροσβλήτου μέρους τῆς πόλεως ἐσώζετο, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῆς θαλασσίας ἄκρας αὐτῆς πύργου, ὅστις εἶχε καταπέσει ἕνεκα τῆς διαβρώσεως ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐδάφους, ἀκεραία μὲ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπάλξεις καὶ τοὺς πύργους μέχρι τοῦ 1915, ὁπότε ὡς εἴδομεν[5]) κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν.[6])

---

1) Bull. corr. Hell. ἔτος 36 σελ. 567 καὶ Εὐστ. Λράκου «Θρακικὰ» σελ. 14.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων. Λόγ. 4. 9.

3) Αἱ πλευραὶ τοῦ φρουρίου δὲν ἀντιστοιχοῦσαν ἐπακριβῶς εἰς τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος· ἦσαν ἐλαφρῶς ἐπικλινεῖς πρὸς αὐτά. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἡ νοτία ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ἡ δυτικὴ πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ καθ' ἑξῆς.

4) Ὁ λιμὴν τῆς Σηλυβρίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦτο πολὺ ἀβαθής. Ἐνῷ τὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αἰδ. Covel ἠδύναντο νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐντὸς αὐτοῦ πλοῖα τῶν διακοσίων καὶ τριακοσίων τόνων.

5) «Θρακικά», τόμος 19ος σελ. 251.

6) Τὰ γκρέμισμα τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς, «Θρακικά», παράρτ. Γ' τόμου σελ. 233.

*
* *

Ἐκ τῶν φρουρίων τῆς Δέρκου καὶ τῶν Μετρῶν καὶ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐλάχιστα σημεῖα διεκρίνοντο. Ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀθύρα οὐδέν. Ὁ ἱστορικὸς πύργος τῶν Ἐπιβατῶν ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀπόκαυχον ἐνῷ μέχρι τοῦ 1882 διετηρεῖτο ἀρτιώτερος παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος του [1]) κατεδαφίσθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπὸ τῶν Ἐπιβατηνῶν χάριν τῆς ἀνοικοδουμένης τότε ἐκκλησίας των, τῆς ὁσίας Παρασκευῆς, τῆς ὁποίας τὴν ὑπὸ θαλάσσης θέαν ἐπεσκίαζεν καὶ διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ὑλικὸν ἐκείνου. Ἐκ τοῦ πύργου τοῦ Οἰκονομιοῦ μικρὸν τεμάχιον μόνον, καὶ ἐκ τοῦ Ἐμπυρίτου, τὸν ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, συνταυτίζομεν μὲ τὸ Σπάρτακουλὲ κανὲν ἴχνος δὲν ὑπῆρχε.

Ἐρείπιά τινα παλαιῶν κτιρίων ἐσώζοντο καὶ εἰς τὴν πεδιάδα της Μελαντιάδος παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ἀθύρα καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ χωριοῦ Παπάσπουργαζ, τοῦ ἀρχαίου Πασπαρὰς ὅπως ἦτο μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, διότι καταστραφὲν καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀνεκτίσθη τὸ 1914 δυτικώτερον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Μεγάλου Τσεκμετζὲ—Μετρῶν, μετονομασθὲν συγχρόνως εἰς Ταλαάτκιοι πρὸς τιμὴν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἰσχύοντος Νεοτούρκου, τοῦ Ταλαὰτ-βέη, τοῦ κατόπιν Μ. Βεζύρου Ταλὰτ-πασᾶ· ἀλλ' ἐκεῖνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν λείψανα νεωτέρων κτηρίων τῶν Τούρκων χρησιμοποιηθέντα ὡς ἱπποφορβεῖα καὶ σταῦλοι.

Ὁ Καλὲς ἢ τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου.

Ὑπὸ τὸ ἐπιτόπιον ὄνομα Καλὲς εἶναι γνωστὸν τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ μεγάλου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Κων)πόλεως Ἀναστάσιος ὁ Α΄. ἔκτισε κατὰ τὰ ἔτη 507-512 ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου διὰ νὰ προστατεύσῃ, κατὰ τὸν Προκόπιον, τὰ θρακικὰ προάστεια τῆς Κ)πόλεως, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι «ᾠκοδόμουν καὶ συνεσώρευον ἔπιπλα καὶ διαπονήματα ἐνδελεχέστατα οὐχ' ὅσον ἐς χρεῖαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν καὶ τρυφὴν ὅρον οὐκ ἔχουσαν». [2])

Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ τείχους εὑρίσκεται εἰς τὰς ἐρήμους καὶ δασώδεις πλευρὰς τοῦ Κούσκαγια. Εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα αὐτοῦ, τὰ προσιτά, καὶ κακῳκειμένα, ἀπὸ αἰώνων ἔχει κατεδαφισθῇ, πολλαχοῦ δὲ ἔχουν ἐκσκαφεῖ

---

1) Ὁ Ἀλ. Πασπάτης τὸν εἶδε καὶ τὸν περιεγράψεν εἰς τὰ 1878. Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ΄ σελ. 34.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων 4—9.

καὶ τὰ θεμέλια αὐτοῦ, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικὸν αὐτῶν εἰς παντοίας χρήσεις.

*
* *

Παρὰ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου πρῶτος, καθ' ὅσον γνωρίζομεν ἔγραψεν ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος κατὰ τὸν Στ'. μ. χ. αἰῶνα εἰς τὸ περὶ κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίου αὐτοῦ. [1]) Μεταγενεστέρως δὲ πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σουΐδας. Ἐκ τῶν συγχρόνων τὴν καλητέραν μελέτην περὶ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ κατὰ τὸ 1898 ἐπισκεφθεὶς τὴν γραμμὴν καὶ τὰ λείψανα ἐκείνης Schuehhardt. [2])

Κατὰ τὸν Schuehhardt εἰς ἰὸ ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἀθύρα ποταμοῦ τμῆμα τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται περὶ τὰ πέντε χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Σηλυβρίας καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ βάθους τῆς θαλάσσης βαίνει εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὀφρύος τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἁλμυροῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ὁποίου μόνον θεμέλια διακρίνονται ποὺ καὶ πού, ὑπῆρχον δύο φρούρια πλησίον καὶ ἀνατολικῶς τοῦ τείχους, τὸ ἓν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ χωρίου Γιαπαγτζῆ καὶ τὸ ἄλλο μεταξὺ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ τοῦ Φαναρίου χρησιμοποιούμενα πιθανῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Selıuehhardt καὶ διὰ τὸν στρατωνισμὸν τῶν φρουρῶν ἐκείνου. Καὶ ἕνδεκα ἰσχυροὶ πύργοι ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει προέξέχοντες αὐτοῦ.

Πέραν δὲ τοῦ ποταμοῦ Ἀθύρα καὶ μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης ὅπου εἰς πολλὰ μέρη τῆς δασώδους καὶ δυσπροσίτου περιοχῆς τοῦ Κούσκαγια ἐσώζοντο ἀκέραια μεγάλα τμήματα αὐτοῦ, ὁ Schuehhardt ἐπεσκέφθη ἕνα μόνον πύργον, διότι δὲν κατώρθωσεν ἐκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ὀχύρωσιν, τρεῖς διόδους ἐκ τῶν ὁποίων τὰς δύο ἐπὶ τοῦ Κούσκαγια καὶ καὶ τὴν ἄλλην εἰς λόφον παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ τεῖχος εἰσεχώρει ἐπίσης βαθειὰ εἰς αὐτήν, καὶ ἕνα μεγάλο φρούριο εἰς τὴν πεδιάδα βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Καραιζᾶ. Τόσον ἡ δίοδος παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅσον καὶ τὸ πλησίον αὐτοῦ φρούριον ἦσαν ἐντελῶς κατεδαφισμένα. Αἱ δίοδοι ὅμως ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κούσκαγια, γνωσταὶ ἐπιτοπίως ὡς Μπεζεστένια, [3]) διετηροῦντο ὄρθιαι, καὶ ὁ Schuehhardt διαπιστώνει ὅτι αὗται

---

1) Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, 4—9.

2) Die Anastasius Mauer und die Dobrudsha Wälle. Βερολ. 1900. Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς τὰ περὶ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ Μεσαιωνικὰ Γράμματα τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου, Τόμος Δ' 1939 Ἀθῆναι κατὰ μετάφρασιν τοῦ Σπύρου Μ. Σταμούλη.

3) Μὲ τὴν λέξιν Μπεζεστένια ἐχαρακτήριζαν τὰς στοὰς ἢ τὰς ὑποστέγους ἀγορᾶς, τὰ ἄλλως καὶ σκεπασμένα, ὅπως ἐλέγετο ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῆς Κων)πόλεως.

ἦσαν εἰς σχῆμα μεγάλων ὀρθογωνίων φρουρίων μὲ ἰσχυροτάτους πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ ὅτι τὸ πλάτος τῆς εἰσόδου αὐτῶν ἦτο περὶ τὰ τέσσαρα μέτρα.

Τὸ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν μῆκος τοῦ Ἀναστασιανοῦ τούτου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ Προκόπιος ὑπελόγισεν εἰς δύο ἡμερῶν δρόμον καὶ ὁ Σουΐδας εἰς ν μιλλίων ἀπόστασιν, ὁ Sehuehlhardt τὸ ὑπολογιζει εἰς τεσσαράκοντα πέντε, τὴν δὲ ἀπὸ Κων)πόλεως ἀπόστασιν αὐτοῦ εἰς ἑξήκοντα πέντε χιλιόμετρα,

Ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα παρὰ τὸ Καρατζὰ καὶ σωζομένη μέχρι τοῦ 1922 εἰς τὴν ἐν Σηλυβρίᾳ οἰκίαν τοῦ Ἀναστασίου Σταμούλη τῆς ὁποίας τὸ προαύλιον εἶχε τὴν ὄψιν μικρᾶς καλαισθητικῆς αἰθούσης ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἐμαρτύρει ὅτι τὸ τεῖχος ἐπεσκευάσθη ἐπὶ τῶν συμβασιλέων Βασιλείου τοῦ Β'. (τοῦ Βουλγαροκτόνου) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκείνου Κωνσταντίνου τοῦ Η'. Ἦτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος. [1])

Δ'. Ὑδραγωγεῖα

Εἰς πολλὰς χαράδρας τῆς δασώδους ἐκτάσεως τοῦ Κούσκαγια καὶ τῶν νοτιανατολικῶν ἀντερεισμάτων αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐρειπωμένοι πανύψηλοι τοῖχοι μὲ μεγάλα τόξα, μεγάλοι καὶ μικροί, παρόμοιοι πρὸς τοὺς διασωθέντας παρὰ τὸ Ἀρμενίκιοϊ τῶν ὁποίων φωτογραφία ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Θρακικὰ» ἐκ τῆς συλλογῆς Σταμούλη [2]) εἴτε καὶ μόνον τὰ θεμέλια αὐτῶν ἢ καὶ ἁπλῶς ἡ ὀνομασία τῶν θέσεων αὐτῶν, ποὺ ἐχαρακτηρίζοντο γενικῶς ὡς καμάρες (ἀψίδες). Ἦτο δὲ κοινὴ παράδοσις τῶν περιοίκων ὅτι μὲ αὐτὲς τὸν παληὸ καιρὸ ἐπήγαιναν τὰ νερὰ τῆς Τούνας εἰς τὴν Πόλη.

Ἐξετάζων τις σήμερον τὰ λείψανα αὐτὰ πείθεται ὅτι πρόκειται πράγματι περὶ ὑδραγωγείων διὰ τῶν ὁποίων τὰ συλλεγόμενα πλησίον τῶν πηγῶν των ὕδατα τοῦ Ἀθύρα, τοῦ Σαργεντίου, τοῦ Δέλκωνος καὶ τῶν παραποτάμων αὐτῶν, διωχετεύοντο ἐπιτηδείως ὑπερπηδῶντα δι'αὐτῶν τὰς κοιλάδας καὶ τὰς χαράδρας μέχρι τοῦ διασέλου τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Λέρκων καὶ τῆς λίμνης . τοῦ Ἀθύρα, καὶ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ χωρίου Γεντζὲ ὑψώματα, ὅπου εἶνε ἐμφανὴς ὁ κεντρικὸς πρὸς τὴν Κων)πολιν ὑδραγωγός.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου παράδοσις καὶ κριτικὴ συμβαδίζουν. Ἡ παράδοσις ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὰ νερὰ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ

---

1) «Θρακικὴ Ἐπετηρὶς» 1897 ἐν Ἀθήναις, σελ. 291. Bull. de Cors. Hell. ἔτος 36ον σελ. 568 καὶ ἐφ. Antiq. Thrace de la Propontide.

2). «Θρακικὰ» Τόμος Α' σελ. 317.

Κούσκαγια καὶ τοῦ μεγάλου Καράτεπε. Προχωρεῖ πολὺ βορειότερον. Θέλει διὰ τὴν περίλαμπρον πόλιν ὅλα νὰ νερὰ τοῦ κόσμου. Θέλει τὰ νερὰ τῆς Τούνας. Τοῦ Δουνάβεως. Ἀλλ' εἴτε εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Καράτεπε καὶ Κούσκαγια περιορισθῶμεν, εἴτε καὶ προχωρήσωμεν μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου, παὺ κατήθελξαν τὸν Δαρεῖον κατὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος [1]), δηλαδὴ στὰ νερὰ τῆς Γιέννας καὶ τοῦ Μπουνὰρ—Ἰσάρ, τὰ θαυμάσια αὐτὰ ὑδραυλικὰ ἔργα τῶν ὁποίων ὁ κεντρικὸς ἀγωγὸς σώζεται εἰς μῆκος πολλῶν χιλιομέτρων ἔξωθι τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς περιοχῆς τῶν Δέρκων, εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεσκευάσθησαν.

Ὁ Τερνὼ βέης, ἱδρυτὴς τῆς ἑταιρίας τῶν ὑδάτων Δέρκου καὶ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς, εἰς μελέτην του ἀναγνωσθεῖσαν εἰς τὸν ἐν Κ)πόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1891 ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν» τὴν κατασκευὴν τῶν ὑδραγωγείων τούτων τὴν ἀποδίδει εἰς τοὺς Ρωμαίους χωρὶς νὰ διευκρινίσῃ ἂν κατεσκευάσθησαν ταῦτα ἐπὶ Ἀδριανοῦ (117 — 138 μ. Χ.), τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐπεμελήθη τοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ὑδρεύσεως τῶν μεγάλων πόλεων ἐκείνης, ἢ ἐπὶ Οὐάλεντος τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ τὰ ἐν Κ)πόλει ὑδραυλικὰ ἔργα ἢ ἐπὶ ἄλλου τινὸς Ἄρχοντος. Ἀναφέρει μόνον ὅτι τὰ πρῶτα λείψανα τῶν μεγάλων ἐκείνων ὑδραγωγείων συναντᾷ ἐξερχόμενος τῆς Πόλεως μεταξὺ Ἐγιοὺπ καὶ Ραμὶς τσιφλίκι, ἀκολούθως δὲ πρὸς τὸ Κιουτσούκιοϊ, Πιρινδζήκιοϊ, Βογάζκιοϊ, Ἰμπροχῶρι, καὶ Δαγιάκαδδὶν καὶ ἀπωτέρω πρὸς τὸ Δελήγιουνουξ, Λαζάρκιοϊ καὶ Καλφάκιοϊ, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορείων κλιτύων τοῦ Κούσκαγια, ὄχι μακρὰν τοῦ Τσιφλίκιοϊ, ὅπως καταλήξουν εἰς τὴν Στράντζα — δερὲ (τὸν Σεργέντιον), τῇ μεσολαβήσει ἑτέρου ὑδραγωγείου ἑβδομήκοντα μέτρων μήκους ἐπὶ τοῦ Καραμὰν δερέ. Ἀπὸ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου οἱ σωλῆνες, λέγει, διαιρούμενοι εἰς δύο κλάδους ἐξαφανίζονται ἀποτόμως. Εἶτα δὲ εἰς ἀπόστασιν δέκα χιλιομέτρων ἑνοῦνται αὖθις πρὸς δυσμὰς τῆς Βιζύης, ἔνθα καταλήγουσιν εἰς δεξαμενήν, ἧς τὰ ἴχνη διατηροῦνται ἔτι ἀρκούντως καλῶς καὶ ἥτις εἶναι γνωστὴ ἐν τῷ τόπῳ ὡς Σκυλόπετρα. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον φαινομενικὸν ὅριον τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου κατὰ τὸν Τερνὼ βέη ἀνέρχεται εἰς ἑξακόσια δέκα χιλιόμετρα. τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ὕψος τοῦ ἀγωγοῦ κυμαίνεται μεταξὺ ἑνὸς μέτρου καὶ ἐννενήκοντα ἑκατοστῶν καὶ δύο μέτρων μετὰ εὔρους κατὰ μέσον ὅρον 90 ἑκατοστόμετρα.

---

1) Ἡροδ. βιβλ. 4 κεφ. 39.

Κλείει δὲ τὴν ἔκθεσίν του μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τὰς πληροφορίας του τὰς ὀφείλει εἰς τοὺς μηχανικοὺς τῆς Ἑταιρείας τῶν Ὑδάτων Δέρκου μετὰ τῶν ὁποίων περιῆλθε μέρη τινα τοῦ Ὑδραγωγοῦ σωλῆνος [1]).

*
* *

Ἀπὸ πληροφορίας φίλου, ὅστις ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε στὸ Καρατζὰ καὶ τώρα εὑρίσκεται πρόσφυξ εἰς τὰ Γενιτσά, περὶ τοῦ Ὑδραγωγείου τούτου τούτου μανθάνομεν καὶ τὰ ἑξῆς: Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖον περνοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ Τσιφλίκοϊ καὶ τὸ Βελιγράδι, προχωροῦσε πρὸς τὸ χωρίον Καραμάνδερε, ὅπου ἄρχισε καὶ μάζευε ὅλα σχεδὸν τὰ νερὰ ἀπ' τὶς μεγάλες πηγὲς μέσα στὸ δάσος, προχωροῦσε στὴν περιφέρεια Τσιγγενὲ Σαράϊ (τοῦ Ἀνακτορίου) τῆς Βιζύης. Περνοῦσε κοντὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Τεκὲ κι' ἔφθανε στὶς πηγὲς τῶν νερῶν τῆς Γέννας τὰ ὁποῖα διοχετεύονται στὴν Πόλη. Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖο σὲ πολλὰ μέρη τῆς ὀροσειρᾶς Κουσ-καγιὰ εἶνε ἀκέραιο καὶ ἀνέπαφο, θαυμάσιο ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη. Ὅτι ἡ σπουδαιοτέρα ἐργασία εἶναι οἱ ἄπειρες καμάρες (ἀψίδες) οἱ ὁποῖες σώζονται ἀκόμη. Στὶς περιφέρειες δὲ τῶν χωρίων Καλφάκιοϊ, Βελιγράδι καὶ Καραμὰν—δερὲ εἶνε ἀκέραιες. Καὶ ὅτι ἡ μεγαλητέρα βρίσκεται εἰς τὰ πέριξ τοῦ Καραμὰν δερέ, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι τὴν λένε Κουρσοὺν-Γκερμέ. Ὅτι ἡ διάμετρος τοῦ ὑδραγωγείου εἶνε δύο ἕως τρία μέτρα καὶ ὅτι στὰ τοιχώματα αὐτοῦ διακρίνονται ἀκόμη τὰ ἴχνη τοῦ νεροῦ ποὺ διωχετεύετο καὶ τὸ νερὸ ποὺ ἔφθανε σὲ λίγο πλέον τῆς μισῆς διαμέτρου [2]) Ὅτι τώρα μέσα στὸ ὑδραγωγεῖον κατοικοῦν ἑκατομμύρια νυχτερίδες καὶ ὅταν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀμπτοὺλ Χαμὴτ τοῦ Β'. ζητήθηκε κοπριὰ τῶν νυχτερίδων γιὰ τοὺς κήπους τοῦ Γιλδίζ, ὁ τότε Μουτεσαρίφης τῶν Μετρῶν Τζεβὰτ μπέης διέταξε τὸν Μανωλάκη Γουρῆ. μουχτάρη στὴ Στράντζα καὶ τέσσαρες χιλιάδες ὁκάδες ἀπ' αὐτὴν τὴν κοπριὰ τὴν ἔστειλαν στὴν Πόλη γιὰ τὸ Παλάτι τοῦ Γιλδίζ, [3])»

---

1) Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. ἐν Κ)πόλει Τόμ. ΚΓ' σελ. 21—22. «Τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ἀρχαιότητι».

2) Τὴν αὐτὴν περίπου ἐντύπωσιν ἀφῆκε καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ ὑδραγωγὸς ὅταν κατὰ τὸ 1909 συνηντήσαμεν αὐτὸν κατὰ μίαν κυνηγετικὴν ἐκδρομὴν παρὰ τὸ Δελήγιονουζ.

3) Πληροφοριοδότης μου εἶναι Ἕλλην ξενοδόχος μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Souchhardt ἐπεσκέφθη τὸ ἔξωθεν τοῦ Καρατζᾶ φρούριον—ὁ Διαμαντῆς Κωνσταντινίδης, Σύλλ. Μεσ. Γραμμ. Τόμος Δ' «Τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου».

Τὸ πηγάδι τῆς Σηλυβριᾶς.

Εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν τῆς Σηλυβριᾶς εὑρίσκεται ἕνα εὐρύστομο καὶ παμπάλαιο πηγάδι τοῦ ὁποίου τὸ μαρμάρινο καὶ ὑψηλὸν βραχιόλιον ἦτο πυκνώτατα καὶ βαθιὰ αὐλακωμένον ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον ἄντλησιν ἐξ αὐτοῦ. Νὰ ἦτο ἔργον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας; ἢ τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας; Ἄγνωστον. Πιθανώτατα ὅμως ἦτο ἡ μυστικὴ πηγὴ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως ἐν καιρῷ πολιορκίας. Ἰδοὺ τί εὑρίσκομεν περὶ αὐτοῦ εἰς σημείωμα τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου Σταμούλη φέρον ἡμερομηνίαν 28 Αὐγούστου 1922.

Ἐνταῦθα, ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπάρχει πηγάδι ἀρχαίας ἐποχῆς ὀνομαζόμενον Ἑβραϊκον, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν συνοικίαν εἰς τὴν ἄκρην μιᾶς ἀρκετὰ μεγάλης πλατείας — Ἀπὸ τὸ πηγάδι αὐτὸ καθόσον ἐνθυμοῦμαι ὑδρεύοντο ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἤτοι ἀπὸ 70—72 ἐτῶν οἱ κατοικοῦντες πέριξ αὐτοῦ. Τὸ πηγάδι αὐτὸ ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐξηράνθη, διότι εἰς μέρος ὅθεν ὑπογείως μακρόθεν ἤρχετο τὸ νερό, ἔπεσαν χώματα καὶ ἀπέφραξαν τὸν δρόμον του. Ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Ἑβραίους ἰδίως καί τινας τῶν ἡμετέρων ὅτι ἡ πηγή του εἶνε περὶ τὰ δέκα λεπτὰ μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἔρχεται ὑπογείως ἀπὸ δρόμον ἐσκαμμένον ἐντὸς πόρου. Διὰ νὰ μάθω ποὺ ἔχει σταματήσει τὸ νερὸ τὸ τόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν πόλιν καὶ πόση ἀκριβῶς εἶνε ἡ ἀπόστασίς του προχθὲς κατεβίβασα τρεῖς ἐργάτας, τοὺς ἔδωκα σχοινιὰ μακρὰ καὶ μέτρον καὶ κηρία διὰ νὰ μετρήσωσι τὸ διάστημα καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πηγαδιοῦ εἰς κάθε στόμιον (μπατζὰ), τὰ ὁποῖα ἐνῷ ἔξωθεν εἶναι σκεπασμένα διὰ νὰ μὴ φαίνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ἔσωθεν εἶναι εὐδιάκριτα. Κατὰ τὰς πληροφορίας ποὺ μοῦ ἔδωσαν οἱ ἐργάτοι ἐκεῖνοι τὸ ὅλον μῆκος ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ πηγαδιοῦ μέχρι τῆς πηγῆς εὑρέθη 735 μέτρα, ἐμέτρησαν δὲ δεκαοκτὼ ἕως εἴκοσι στόμια ἀπέχοντα τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο περὶ τὰ 35 μέτρα. Ὁ δρόμος εἶναι σκαμμένος εἰς βάθος ποικίλλον ἀπὸ 5—10 μέτρα. Ὁμοίως ἀκανόνιστον εἶναι καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ φάρδος αὐτοῦ. Ἀλλοῦ βαδίζει κανεὶς ἐλευθέρως καὶ ἀλλοῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σκύπτῃ ἢ νὰ βαδίζῃ πλαγίως. Τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἡ πηγὴ εἶνε ὡς δωμάτιον ὕψους 5—6 μέτρων καὶ ἴσου περίπου πλάτους. Παρ' αὐτῷ εὑρίσκεται ἄλλο διαμέρισμα ὕψους 10—12 μέτρων.

Ε'. Ἀρχαιολογικὰ Εὑρήματα

Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης γενικῶς εἶναι πενιχρὰ συντρίμματα. Ἐγνώσθησαν δὲ ὅσα τυχαίως ἦλθαν εἰς τὸ φῶς. Ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ δὲν ἔγιναν οὔτε στὸ Δέλτα. Ὁ G. Seure ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Ἀναστάσιον Σταμούλην ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιχειρήσουν κατὰ

τὸ 1911 ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον, ἀλλὰ προτοῦ δοθῇ ἡ σχετικὴ ἄδεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐξερράγη ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ Γάλλου ἀρχαιοδίφου καὶ τοῦ φιλοπάτριδος Ἕλληνος περιωρίσθη, ὡς εἴδομεν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Τύμβων τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σηλυβρίας-Ἐπιβατῶν εὑρισκομένων μὲ πενιχρὰν ἀπόδοσιν.

Διὰ τ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης ἔγραψαν ξένοι τινὲς καὶ Ἕλληνες εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καθὼς καὶ εἰς εἰδικὰς μελέτας των. Ἐκ τῶν ἀρχαιολόγων συστηματικώτερον ἠσχολήθη δι' αὐτὰ ὁ Albert Dumont. Οὗτος καθ' ὃν χρόνον ἦτο διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεώς του περιώδευσε τῷ 1868 τὴν Θράκην καὶ ἐμελέτησεν ὅσα ἦσαν γνωστὰ ἐκ δημοσιευμάτων ἢ τῷ ὑπεδείχθησαν παρὰ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν περιοδείαν του. Τὰ πορίσματα δὲ τῆς μελέτης του ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τὸ 1887 ὑπὸ τὸν τίτλον: Inscriptions et monuments figurés de la Thrace.

Μετ' αὐτὸν ὁ Th. Homolle συνεπλήρωσε τὴν μελέτην ἐκείνου ἐκδόσας τὸ 1892 ἐπίσης ἐν Παρισίοις τὸ Mélanges d' archéologie et d' épigraphie par Albert Dumont reunis par Th. Homolle. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα δὲν ἔπαυσαν τὰ περὶ αὐτῶν δημοσιεύμανα νὰ πλουτίζωνται ἐφ' ὅσον νέα εὑρήματα ἤρχοντο εἰς φῶς.

Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων τῆς Θράκης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα πλουσίαν, μοναδικὴν πράγματι διὰ τὴν Θράκην συλλογήν, κατήρτισεν ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης Ἀναστάσιος Κ. Π. Σταμούλης ἀρχίσας αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1859 καὶ ἐξακολουθήσας νὰ ἐργάζεται δι' αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις καὶ τὰς περιπετείας τῆς πατρίδος του μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιδέξιον ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἀξίας νὰ ἐπισύρωσι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Seure, τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν σοφῶν, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, τοῦ βιαίου ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Θράκης [1]).

Συλλογὴ Ἀναστασίου Σταμούλη

Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀν. Σταμούλη κατὰ τὸ 1922 ἀπετελεῖτο ἀπὸ χιλιάδας καὶ πλέον ποικίλων ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν νομισμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ σπάνια τῆς Θράκης, ἀπὸ ὀλίγους δακτυλιολίθους καὶ μικρὰ κοσμήματα, ἀπὸ πληθὺν μολυβδίνων σφραγίδων καὶ μολυβδοβούλων βυζαντιακῶν ἀνεκδότων, ἀπὸ ὑπὲρ ἑκατὸν τεμάχια

1) Bull. de Cors. Hell. 1912.

λιθίνων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν καὶ ἀπὸ μίαν θαυμασίαν χαλκίνην κεφαλὴν γυναικὸς παρομοίαν σχεδὸν πρὸς τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1756 εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὴν Herculanum.

Τὴν πολύτιμον ἐκείνην ἀρχαιολογικὴν συλλογήν του, ἐκτὸς τῶν λιθίνων καὶ μαρμάρινων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν, ὁ Ἀν. Σταμούλης καίτοι ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐκ Σηλυβρίας καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι συντόμως θὰ ἐπανήρχετο ἐκεῖ, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ πατριωτικόν του ἔργον, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ τὴν συναποκομίσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Καί, ὅταν ἐπείσθη κατὰ τὸ 1923 ὅτι ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ἐκλείσθη διὰ τὴν παροῦσαν γενεὰν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἐδώρησεν εἰς τὰ ἐθνικά μας Μουσεῖα.

***

Περὶ τῶν λιθίνων μνημείων τῆς συλλογῆς Σταμούλη τμηματικῶς ἔγραψαν διάφοροι. Πλήρη περιγραφὴν αὐτῆς ἐδημοσίευσεν ὁ ἀρχαιοδίφης Georges Seure τὸ 1912 εἰς τὸ Bulletin de Cor. Hellénique ἔτος 36ον σελ. 536 κ. ἑφ. ὑπὸ τὸν τίτλον: Collection Stamoulis Antiquités Thrace de la Propontide.

Διὰ τὴν χαλκίνην κεφαλὴν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐκόσμει μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας Μουσείου, πρωτοῦ ἀποσταλῆ μετ' ἄλλων ἐκλεκτῶν ἀρχαιοτήτων μας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἠσχολήθη ὁ ἐπίσης Γάλλος Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς De la coste Messiére εἰς τὸ προμνησθὲν περιοδικὸν τοῦ 1924, ἡ δὲ πραγματεία αὐτοῦ μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐδημοσιεύθη μετὰ τῶν παρ' ἐκείνου ἐκδοθεισῶν εἰκόνων τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὸν Βον Τόμον τῶν «Θρακικῶν (τοῦ ἔτους 1929).

Κατάλογον καὶ περιγραφὴν τῶν βυζαντινῶν μολυβδοβούλων μετὰ τεσσάρων πινάκων ἐδημοσίευσε τὸ 1930 ἐν Ἀθήναις ὁ ἀείμνηστος διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντόπουλος.

Διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν νομισμάτων τῆς ἰδίας συλλογῆς πληροφορούμεθα ὅτι ἀσχολεῖται ἤδη ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν μας Γεώργιος Οἰκονόμου.

Ναοὶ καὶ Μοναστήρια

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τέχνης θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ πενιχρά τινα λείψανα θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις ἀνάγεται εἰς τὰ πρὸ τῆς ἁλώσεως ἔτη. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

*
* *

Ὅτε εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα εἰς τὰ εὐτυχισμένα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολυπληθῆ καὶ πλούσια Μοναστήρια, καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ συνάγεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικὰς μαρτυρίας ἀμέσους ἢ ἐμμέσους. Ὅταν εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας διεξερχόμεθα τὰς ἐκ δυσμῶν πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς λεηλασίας τοῦ Κρούμου καὶ τῶν Κουμάνων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κων)πόλεως, καὶ τὰς δηώσεις καὶ αἰχμαλωσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Βαγιαζὴτ τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων κατὰ τὴν δεκαετῆ πολιορκίαν τῆς βασιλευούσης δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων μαρτυριῶν διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἰς τὸν Φιλέα ὑπῆρχεν ὀνομαστὴ Μονὴ τιμηθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ὅτι εἰς μόνην τὴν Σηλυβρίαν εὑρίσκοντο πέντε Μοναὶ καὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἐκκλησίαι !

Δὲν θὰ ἦσαν βεβαίως οὔτε ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι μεγαλοπρεπεῖς, οὔτε ὅλα τὰ Μοναστήρια περίλαμπρα. Ἀναμφιβόλως ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἀξιόλογα οἰκοδομήματα. Ἀπόδειξις τὰ ἐρείπια τῶν ἐν Σηλυβρία δύο ναῶν, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὴν νοτιανατολικὴν ἐσωτερικὴν γωνίαν τοῦ φρουρίου, ὅπου μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκετο καὶ τὸ Νεκροταφεῖον των.

Τόσον διὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν ἐκκλησίαι Μοναστηρίων. Ὁ ἅγιος Σπυρίδων μάλιστα ἐλέγετο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναστῆρι. Διεσώθησαν δὲ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ εἰς ἀσυγκρίτως καλυτέραν κατάστασιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου μέρος μόνον τῶν τοίχων ἐσώζοντο μὲ ἐμφανεῖς τὰς ἐπ' αὐτῶν φιλοτέχνους ἁγιογραφίας. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐθνικοῦ τινὸς ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐπισκευάσθη φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1881 καὶ 1905, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· κατεδαφίσθη δὲ ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1922 μετὰ τὴν ἐκ Σηλυβρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν πρώτων, κατὰ πληροφορίας ἀπὸ αὐτόπτας μάρτυρας [1]).

Αἱ πέριξ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πυκναὶ οἰκοδομαὶ δὲν

---

1) Περὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος περισσότερα ἰδὲ εἰς τὸν 9ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ. 37 κ. ἑφ. Σημ. Μ. Α. Σταμούλη καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἔκθεσιν Κ. Μαυρίδου. Ἐκεῖ καὶ φωτογραφίαι τοῦ ναοῦ.

ἀφίνουν τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσιν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν πέριξ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος μεγάλον περίβολον, ὅτι πρόκειται περὶ χώρου Μοναστηρίου. Ὁ παραπλεύρως ὅμως τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἀνυψούμενος λαξευτὸς μιναρὲς δὲν ἀφίνει οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ ναὸς αὐτὸς ἦτο ὁ μεγαλοπρεπέστερος ἐξ ὅλων καὶ εἶχε μετατραπῆ εἰς τέμενος καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχει ἐρειπωθῆ ἡ καταστραφῆ ἀπὸ πυρκαϊὰν εἰς ἀμαρτυρήτους χρόνους. Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Ἑλλήνων τόσον ὁ μιναρὲς ὅπως καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ κατεδαφίσθησαν.

Ἐλέγετο ὅτι βυζαντινῆς ἐποχῆς λείψανον ἦτο καὶ ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, Γέννησις τῆς Θεοτόκου, καὶ δὴ τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ποὺ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ προστάτου τῆς πόλεως Ἀγαθονίκου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας αὐτῆς ἐφυλάσσοντο ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἡ Σηλυβρινή, ἡ ἁγία κάρα τοῦ ἐν Σηλυβρίᾳ μαρτυρήσαντος ἁγίου Ἀγαθονίκου καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς εἰς τὰ Μύλασσα τῆς Μ. Ἀσίας ἀθλησάσης Ρωμαίας πατρικίας, τῆς ὁσίας Ξένης, τῆς ὁποίας ναὸς ἀνηγέρθη πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ Μυλάσσων προσφύγων εἰς τὴν Νέαν Κοκκινιάν, τὸν σημερινὸν Δῆμον τῆς Νικαίας. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας καὶ τὰ Ἅγια λείψανα μετεφέρθησαν κατὰ τὸν ἐκπατρισμὸν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸν ἐν Καβάλλᾳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Δὲν γνωρίζομεν πόσαι ἐκκλησίαι ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβρίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ John Covel ἢ τῶν δεκατεσσάρων αἱ ὁποῖαι ἐσώζοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1665) [1]) ἦσαν ἀρχαῖαι Διότι ἐκτὸς τῆς μητροπολιτικῆς δύο μόνον ἄλλαι ἐκκλησίαι ὑπῆρχον τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν Σηλυβριά. Ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κτίσμα νεωτέρας ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, κατὰ πληροφορίας τοῦ μακαρίτου Ἀναστ. Σταμούλη νὰ παραχωρήσουσιν κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν εἰς τοὺς Ἀρμενίους [2]) καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Παραπάρτι [3]).

---

1) «Θρακικὰ» τόμος 10ος Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα σελ. 194.

2) Ἡ εἰς τοὺς Ἀρμενίους παραχωρηθεῖσα ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὴν ὁποίαν ὁ Covel περιγράφει ὡς ἀρχαιοτέραν καὶ ὡραιοτέραν. Αὐτόθι, σελ. 135. Καταστραφείσης ὅμως ἐκείνης ἐκ πυρκαϊᾶς οἱ Ἀρμένιοι ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης ἀνοικοδόμησαν τὴν σωζομένην,

3) Περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τῆς Σηλυβρίας εἰς σημειώσεις τῆς Ἑλ. Σαραντῆ ὑπαγορευθείσας ὑπὸ τοῦ πατρός της εὑρίσκομεν τὰ ἑξῆς· «Λένε πὼς ἡ Σηλυβρία

***

Βυζαντινοὶ ναοὶ οὔτε εἰς τὰς Μέτρας οὔτε εἰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν περιεσώθησαν. Μόνον εἰς τὴν Στράντζαν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ὅπου σώζονται ἐρείπια φρουρίου, ἀποδιδιμένου εἰς τὸν Κότυν, ἐσώζετο μικρὸς ναΐσκος τῶν Ταξιαρχῶν (Ἅη—Ξιστράσκου) κατ' ἐπιτόπιον παραφθοράν, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο ὁ τάφος δύο Παλαιολόγων, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ὅπου πολλάκις τοῦ ἔτους, ἰδίως δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Ταξιαρχῶν, γυναῖκες προσέφερον ὡς θυσίαν πετεινὸν, σφάζοντες αὐτὸν ἐντὸς παρακειμένης λάρνακος [1]).

***

Ἐκ τῶν νεωτέρων ναῶν ἄξιος μνείας εἶναι ὁ τῶν Ἐπιβατῶν, ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν ὁσίας Παρασκευῆς τιμώμενος. Οὗτος ἤρχισε

εἶχεν ἄλλοτε σαράντα ἐκκλησίας, 1) Τὸ Τζαμὶ τοῦ Περὶ πασᾶ ἦτανε ὁ Χριστός. 2) Πηγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴ Σηλυβρία πρὸς τ' ἀλώνια, τὸ Τζαμὶ τοῦ Ἀλῆ μπέη ἦτανε ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Σοφίας. 3) Ἀντίκρυ στὴν ἁγία Σοφία ἦτανε ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος. 4) Στὸ Ἑβραίικα δηλαδὴ τὴν Ἑβραϊκὴ συνοικία, κοντὰ στὴν Χάβρα, ἡ Παναγία ἡ Χαριτωμένη. 5) Ὁ Ἅϊ Γιάννης ὁ Θεολόγος ποὺ ἔγινε τζαμὶ ἀντίκρυ στὸ σπίτι τοῦ Χριστοδούλου. Ὁ μιναρές του ἦτανε ἡ ὑψηλοτέρα οἰκοδομή. Σώζονται εἰκόνες στοὺς τείχους καὶ μάρμαρα μ' ἐπιγραφές. 6) Ὁ λουτρὸς ὁ ἐπάνω, ἐκκλησία ὁ ἅγιος Παντελεήμονας. 7) Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου στὸ σπίτι τῆς Ραλιῶς. Στὴ γιορτή του κάθε χρόνο πήγαινε ὁ παπὰς καὶ γυναῖκες. 8) Στὸ σπήτι τοῦ Θεοδώρου τοῦ Καράμπουρούνη τοῦ Μαύρου λέγαν πὼς ἦτανε ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ σώζουνταν εἰκονίσματα. 9) Ὁ Ταβανλῆ τσεσμὲς ἦτανε ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Στὴ μνήμη του ἀπὸ βραδὺς ὡς τὴν καταστροφὴ πήγαιναν καὶ ἄναφταν κεριά. 10) Ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Θεοδοσίας πηγαίνοντας στὸ Γιάρι μετὰ τὸν Ταβανλή. Τὴν εἶχαν κάμει περιτείχισμα. Τελευταίως σώζονταν μιὰ κολώνα. Ἡ χατζὴ Ἀνθὴ θυμοῦνταν καὶ τὰ στασίδια. Τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς τῆς ἁγίσς Θεοδοσίας πήγαιναν κσὶ ἄναφταν κεράκια. 11) Στὸ Γιάρι ἦτανε ἐκκλησία τῆς ὁσίας Ξένης. Ἀπὸ τὴ θάλασσα φαίνουνταν σημάδια. Ἡ θάλασσα ἔφαγε τὸν βράχο κι' ἔπεσε ἡ ἐκκλησία κ' ἐπεφταν οἱ ψῆφες καὶ τὶς ἔβρισκαν τὰ παιδιὰ στὴν ἀκρογιαλιά. 12) Λέγαν πὼς ἦτανε ἡ ἐκκλησία τ' Ἅϊ-Γιάννη στὴν ἀνωφέρεια τοῦ Μποσνακιοῦ. 13) Ἅϊ - Γιάννης κατεβαίνοετας στὸ Παραπόρτι, ὅπου ἔλεγαν ὅτι ἔθαφταν τοὺς ξένους.—14) Ἡ Ἀρμένικη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἦτανε δική μας. 15), 16), 17) Καὶ τρεῖς ἐκκλησίαι ποὺ σώζονται= Ἡ Γέννησις τῆς Παναγίας, ποὺ πρὶν ἦτανε ἀφιερωμένη στὴν ὁσία Ξένη καὶ παλαιότερα στὸν ἅγιο Ἀγαθόνικο, ἡ Κοίμησις τῆς Παναγίας στὸ Παραπόρτι καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ποὺ τὸν ἔλεγαν καὶ μοναστήρι.

1) Κατ' ἀφηγήσεις ἐντοπίων. Ἰδὲ καὶ Κ. Σάθα Τουρκ. Ἑλλὰς Ἀθ. 1869 σελ. 52.

ν' ἀνεγείρεται ἀπὸ τοῦ 1882 ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅπου ἔκειτο ἀρχαιότερος ναὸς τῆς ὁσίας, ἀλλ' εἰς διαστάσεις, πολὺ μεγαλειτέρας ἐκείνου — ἐγκαίνια του ναοῦ τούτου δὲν ἐγένοντο. Χάριν τοῦ ναοῦ τούτου ὅπως εἴδομεν οἱ Ἐπιβατινοὶ ἐθυσίασαν τὸν ἀρχαιότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος του σωζόμενον πύργον τοῦ Ἀποκαύχου.

Ὁ τοῦ Φαναρίου, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐν Σταυροδρομίου ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ τοῦ Βελιγραδίου ποὺ ἀνηγέρθη ἐν σμικρῷ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Φαναρίου. Καὶ ὁ ναὸς τῶν Καστανέων, ποῦ ἦτο κτισμένος ἀπὸ μονολίθους πελεκητοὺς μεγάλων διαστάσεων κατ' ἀπομίμησιν τῶν πελασγικῶν τειχῶν. Ἤρχισε νὰ κτίζεται ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐγκαινιάσθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1904. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Μετρῶν τοῦ 1912 ἐπειδὴ ἐντὸς τοῦ χωρίου συνεκεντρώθη βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ ὁλικὸν πολέμου ὁ ναὸς αὐτὸς ἐγένετο στόχος τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Ἑπτὰ δὲ ὀβίδες προσέκρουσαν ἐπάνω του χωρὶς νὰ ἐπιφέρουν τὴν παραμικρὰν βλάβην.

***

Τῶν ἄλλων χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς περιοχῆς μηδὲ τῶν Μετρῶν ἐξαιρουμένων οἱ ναοὶ δὲν εἶχον τι τὸ ἄξιον προσοχῆς. Ὁ προτελευταῖος ἐπισκοπικὸς ναὸς τῶν Μετρῶν εἶχε στοιχίση δέκα πουγγιὰ γρόσια καὶ εἶχεν ἀνεγερθῇ εἰς τὰ 1722. Ἀνεκαινίσθη δὲ κατὰ τὸν Πασπάτην τῷ 1848, ὁπότε ἐνετειχίσθησαν εἰς αὐτὸν καὶ πλάκες βυζαντινῶν μνημάτων [1]).

Ἡ περὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ μαρτυρία τοῦ Πασπάτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ σχετικὴν σημείωσιν τῶν Κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν ποὺ σώζονται ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τοῦ 1577. Εἰς τοὺς λογαριασμοὺς Ἐκκλησίας τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1845 εὑρίσκομεν εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἐξόδων καὶ κονδύλιον: Ἔξοδα διὰ τὸ ἰλάμι καὶ φερμάνι τῆς ἐκκλησίας καθὼς καὶ διὰ ξυλείαν κλπ. [2]).

Τὴν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ροπὴν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα τῶν Βυζαντινῶν προγόνων των ἀγάπην οἱ νεώτεροι Θράκες τοῦ Δέλτα δὲν τὴν ἐκληρονόμησαν. Ἀπὸ τὰ τόσα μοναστήρια τὰ ὁποῖα μνημονεύονται ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν, καὶ βεβαιοῦται ὅτι ὑπῆρχον πέντε εἰς τὴν πόλιν

---

1) Α. Πασπάτης, Τὰ Θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου Ἕλλην, Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ' σελ. 37.

2) Ἐπισ. Κῶδιξ Μετρῶν Α' σελ. 88.

τῆς Σηλυβριᾶς [1]), δὲν διεσώθη οὔτε ἕν. Τῶν περισσοτέρων ἀγνοοῦνται καὶ αἱ τοποθεσίαι. Εἰς τὸ Μαρτινάκι μόνον ἕνα μικρὸ ποτάμι ὀνομάζεται, Μανάστήρ δερέ. Νὰ εἶναι ἆρα γε μὲ τὰ συντρίμματα οἰκοδομῶν ποὺ παρατηροῦνται ποὺ ἐκεῖ πλησίον ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μονῆς τῶν Μαρτινακαίων ; Ποιὸς ξέρει.

Αὐτοὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειάν των καὶ τὴν ἐκφραστικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς Αὐτὸ λατρείαν των ἔμειναν πιστότεροι εἰς τὰ ἐθνικά των ἔθιμα. Συνεδέθησαν στενώτερα πρὸς τὰ ἁγιάσματά των, ἐκ τῶν ὁποῖον εὑρίσκομεν πληθώραν εἰς τὸ Δέλτα, εἰς ὅλα σχεδὸν ἀνεξαιρέτως τὰ ἑλληνικὰ χωριὰ καὶ τὰς κωμοπόλεις καὶ ὄχι μόνον ἕνα ἀλλὰ συχνάκις καὶ πλειάδα ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὰς πανηγυρικὰς περὶ αὐτὰ ἢ καὶ κατ' ἄλλας μεγάλας ἢ καὶ τοπικὰς ἑορτάς, διασκεδάσεις τῶν κατοίκων.

Ἐὰν τὰ κατ' αὐτὰς φαγοπότια καὶ ξεφαντώματα τῶν συγχρόνων Θρακῶν δὲν εἶχον τὸν ὀργιαστικὸν Διονυσιακὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχαίων, ἐσκόρπιζαν ἐν τούτοις ἀβίαστα τὸ γέλοιο, τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐθυμία εἰς τοὺς κύκλους τῶν Πανηγυριστῶν, τῶν (Παναγυρτζίδων) [2]).

Διοίκησις καὶ Ἐπιστασία τῶν Ναῶν.

Εἴδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐλευθέραν τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων καὶ τῶν τελετουργικῶν ἐθίμων των μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν ἔχουν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ εἰς τοὺς ναούς. Εἰς ὁσαδήποτε δὲ ἔκτροπα καὶ ἂν προέβησαν κατὰ τόπους καὶ κατὰ καιροὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν, μηδὲ τῶν Πατριαρχῶν ἐξαιρουμένων ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, διὰ νὰ εἴμεθα

---

1) Εἰς τὴν ἰδίαν σημείωσιν τῆς Ἐλπ. Σαραντῆ, Περὶ ἐκκλησιῶν εὑρίσκομεν καὶ τὰς ἑξῆς περὶ Μοναστηρίων—ὑπὸ τὸν τίτλον—Μοναὶ στὴ Σηλυβρία ἄλλοτε—1) Μονὴ τῆς ἁγίας Μαρίνας (Νέος Ἑλληνομνήμων ἔτος 1907 σελ. 14). 2) Μονὴ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς (Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, εἰς Ἐπετ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμος 11ος, ἔτ. 1933, σελ. 291—291, 3) Μονὴ τοῦ Προδρόμου. (Ἕλλην, Φιλ. Σύλλ. Κ)πόλεως Παράρτημα τοῦ ἔτ. 1886 σελ. 30). 4) Μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Παχυμέρης, σελ. 120—124). 5) Ἀλεξίου Μονὴ περὶ τὴν Σηλυβρίαν. (Δωρηθεῖσα τῷ 1170 ; τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ διὰ χρυσοβούλου ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου). Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου κοντὰ στὸ Παραπόρτι. Ὕστερα ἔμεινε στὴν περιοχὴ τῆς Ἐκκλησίας-

2) Περὶ τῶν ἁγιασμάτων, τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν τοπικῶν πανηγύρεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἐθίμων εἰς τὸ Δέλτα ἰδὲ εἰς «Θρακικὰ» τόμος 16ος σελ. 219 καὶ ἐφ. Ἐλπιν. Σταμ. Σαραντῆ, Ἀπὸ τ' ἁγιάσματα τῆς Θράκης.

δίκαιοι, ὅτι ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν ἀνεκτικώτεροι πρὸς ἀλλοεθνεῖς καὶ ἀλλοθρήσκους των ἀπὸ μερικοὺς ἄλλους λαοὺς περισσότερον προηγμένους εἰς πολιτισμόν. Ἡ ἐπέμβασις τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς κατ' ἰδίαν σχέσεις τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ περιουσιῶν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἀνεπαίσθητος μέχρι τοῦ 1922. Οἱ Μητροπολῖται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀπολύτως ἐλεύθεροι νὰ ρυθμίζουσι τὰ κατ' αὐτοὺς κατ' οἰκείαν βούλησιν καὶ συνείδησιν. Ἄλλως τε ἕως τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὅλη ἡ μέριμνα αὐτῶν περιωρίζετο εἰς τὴν τοποθέτησιν ἱερέων εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν ὑπαγομένας ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς διορισμοὺς ἐπιτρόπων εἰς αὐτάς.

Εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν λογοδοσίαν αὐτῶν ἐκαλοῦντο καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς κοινότητος, ἀλλὰ τόν λόγον εἶχε μόνον ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς.

Ἱερεῖς

Ἡ θέσις τῶν ἱερέων εἰς τὸ Δέλτα, ἀτυχῶς, δὲν ἦτο ἡ ἐμπρέπουσα εἰς τὴν ἀποστολήν των. Διότι δὲν εἶχον οὔτε οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν οὔτε καὶ τὴν δέουσαν πνευματικὴν κατάρτισιν. Καὶ κατὰ συνέπειαν οὔτε καὶ ἀντάξιαν κοινωνικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των. Ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας κατὰ συνήθειαν ἄνευ ἐπιγνώσεως τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των. Ἦσαν οἱ εἰσπράκτορες τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των. Καὶ πολλοὶ Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀμείλικτοι πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν οὐσιαστικῶς οἱ προϊστάμενοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἔζων ἀπὸ τὰ ἀκαθόριστα τυχηρά των καὶ αὐτὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν.

Πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰσέπραταν κατὰ στέφανον, δηλαδὴ κατ' ἀνδρόγυνον· δύο δὲ χηρευάμενοι ὑπελογίζοντο ὡς ἕνα στέφανον, δεκαπέντε ἕως εἴκοσι γρόσια τὸ χρόνο, καὶ εἰς τὰ καθαρῶς γεωργικὰ χωρία, ἕνα κοιλό, εἴκοσι ὀκάδες στάρι. Εἰς μερικὰ δὲ χωρία ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ καὶ δύο γρόσια κατ' οἰκογένειαν γιὰ τὴ παράκλησι. Δηλαδὴ διὰ τὰς παρακλήσεις ποὺ συνείθιζαν νὰ διαβάζουν ὁλόκληρον τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν μόνιμοι, οὔτε καὶ παρέμενον συνήθως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ ἴδιο χωριό. Ἐκτὸς τῆς ἱερωσύνης των καὶ παρὰ τὴν πενίαν

των, δὲν ἤσκουν ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἐθεωρεῖτο ἀναξιοπρεπές. Παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι πρὸς τιμήν των, ὅτι οὐδέποτε διέσυρον τὸ σχῆμα καὶ ἐφρόντιζαν ἐπιμελως νὰ τὸ τιμήσουν κατὰ δύναμιν.

Ἐπίτροποι

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ἐπίτροποι ἦσαν τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν τῆς ἐκκλησίας. Αὐτοὶ ἐπιμελοῦντο διὰ τὴν συντήρησιν, τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ Ναοῦ ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν, ἐπαύξησιν διάθεσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν πόρων αὐτοῦ.

Ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐγίνετο πάντοτε ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου, παριστιμένων συνήθως καὶ προυχόντων κατὰ τὰς ἐτησίας περιοδείας αὐτῶν εἰς τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Σπανιώτατα δὲ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐπροτείνοντο εἰς τὸν Μητροπολίτην ἢ τὸν Ἐπίσκοπον πρὸς διορισμόν.

Ὁ ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου διορισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων ἐθεωρεῖτο συντελεσθείς, ἐὰν οἱ προτεινόμενοι ἢ ὑποδεικνυόμενοι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδέχοντο θεληματικὰ ἢ καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν παρισταμένων φίλων καὶ συγγενῶν νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη καὶ νὰ πάρουν τὰ κλειδιὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ παγκαριοῦ. Διότι συνέβαινε πολλὲς φορὲς ὁ ὑποδεικνυόμενος νὰ ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ καὶ νὰ ὀπισθοχωρῇ ὅταν ὁ Δεσπότης τοῦ ἐπρότεινε τὸ χέρι πρὸς φίλημα. Τότε οἱ φίλοι τὸν συγκρατοῦσαν καὶ τὸ Δεσποτικὸ χέρι ἄγγιζε τὰ χείλη του.

Ὑποψηφιότητες ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων ἦσαν ἄγνωστες εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα. Μόνον εἰς τὰς Μέτρας κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἔτη παρετηρήθη παρομοία κίνησις, διότι εἶχε προκληθῇ ζωηρὰ ἀντίθεσις ἐκεῖ μεταξὺ Μητροπολίτου καὶ προὐχόντων ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Φωτακείου κληροδοτήματος, τοῦ Φωτίου Ἀναστασιάδου.

Ἀπέναντι δὲ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου ἦσαν καὶ ὑπόλογοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν πόρων τῆς ἐκκλησίας των.

***

Παλαιότερον ὡς Ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν διωρίζοντο δύο μόνον πρόσωπα ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ πρακτικὰ τῶν Κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν. Βραδύτερον ὅταν μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν καὶ οἱ Μητροπολῖται τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κατήρτισαν Ἐπαρχιακοὺς κανονισμούς, οἱ Ἐπίτροποι τῶν Ἐκ-

κλησιῶν ηὐξήθησαν δι' ἄλλας μὲν εἰς τρεῖς, δι' ἄλλλας δὲ εἰς πέντε.

Τοιοῦτον κανονισμὸν συναντῶμεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Σηλυβρίας ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ εἰς τὴν Μητρόπρλιν Δέρκων ἀπὸ τοῦ 1905. Δὲν γνωρίζομεν ἂν παρόμοιος εἶχε συνταγεῖ καὶ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν ἢ τὴν μετέπειτα Μητρόπολιν Μετρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν συνετάγη δὲν ἔχει σημασίαν. Διότι καὶ οἱ συνταγέντες ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περισσοτέρας διατάξεις των γράμμα νεκρὸν καὶ ἄχρηστον. Αἱ διὰ τῶν κανονισμῶν εἰσαγόμεναι καινοτομίαι καὶ ἡ ἐνεργικωτέρα ἀνάμιξις τῶν πολιτῶν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ σχολικῆς διοικήσεως τῆς Ἐπαρχίας ἐθεωροῦντο ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτας ὡς καταπάτησις τῶν προνομίων των καὶ ὡς μείωσις τοῦ Μητροπολιτικοῦ γοήτρου

Ὡς βοηθὸς τῶν ἐπιτρόπων εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἐχρησίμευεν καὶ ὁ κανδυλανάπτης· κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων ὁπότε οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς κράχτης μὲ τὸ—ὥρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν! ἢ Ὁρίσατε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν!

Κράχτην ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὅταν ἐκαλοῦντο νυκτερινὰς ὥρας εἰς τὴν Χάβραν των. Ἀλλ' ὁ Κράχτης των δὲν ἔβγαζε φωνήν. Κτυποῦσε συνθηματικὰ τὶς πόρτες τῶν ὁμοθρήσκων του.

Ἱεροψάλται

Καθήκοντα ἱεροψαλτῶν κατὰ κανόνα εἰς τὰ χωρία τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κωμοπόλεις ἐκτελοῦσαν οἱ διδάσκαλοι. Καὶ συνέβαινε ἕνας καλλίφωνος γραμματοδιδάσκαλος νὰ μισθοδοτεῖται καλήτερα ἀπὸ τελειοφοίτους Γυμνασίων. Κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τῆς σχολικῆς περιόδου τὴν ὁποίαν θὰ ἐμφανίσωμεν εἰς τὸ Δέλτα, δὲν ἐννοεῖτο διδάσκαλος χωρὶς νὰ εἶναι καὶ καλὸς ἱεροψάλτης! Μισθωτοὶ ἱεροψάλται ἦσαν σπάνιοι. Εἰς πολλὰ μέρη εὑρίσκοντο ἐντόπιοι οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τιμὴν καὶ ὑποχρέωσίν των νὰ ψάλλουν δωρεὰν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πρόσοδοι Ἐκκλησιῶν

Εἰς σελίδα ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν, ὅπου εἶναι κατεστρωμένος ὁ ἀπολογισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Μετρῶν τοῦ ἔτους 1835 εἰς τὴν στήλην Ἔσοδα διαβάζομεν:

Ἀπὸ λάδι	1.510	παράδες
» βοήθειαν	1.170	»
» κοινὸν	580	»

ἀπὸ πώλησιν κηρίων 10.250 παράδες

καὶ ἡ σειρὰ αὐτὴ τῶν προσόδων ἐπαναλαμβάνεται δι' ὅλους τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους ἐκείνου.

***

Δι' ὅσους ἔζησαν εἰς τὰ ὑπόδουλα τμήματα τῆς πατρίδος στὴν Τουρκία ἡ ἀπαρίθμησις αὐτὴ τῶν προσόδων δὲν εἶναι αἴνιγμα. Εἶναι ἡ σύναξις ἀπὸ τὰ κεριὰ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀγοράζουν καὶ ἀνάφτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς τακτικοὺς δίσκους ποὺ περιφέρονται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ περιεφέροντο καὶ ἔκτακτοι δίσκοι κατὰ τὰς μεγάλας καὶ τὰς πανηγυρικὰς ἑορτάς, καθὼς καὶ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις. Ὁ δίσκος τοῦ παπᾶ, ὁ δίσκος τοῦ τακτικοῦ διάκου, ὁ δίσκος τῶν ἱεροψαλτῶν, πότε τοῦ δεξιοῦ καὶ πότε τοῦ ἀριστεροῦ, ὁ δίσκος τοῦ κανδυλανάπτη, ὁ δίσκος τοῦ διάκου τοῦ Δεσπότη, ὁ δίσκος γιὰ ἔκτακτο βοήθημα καὶ στὰ περασμένα χρόνια καὶ ὁ δίσκος τοῦ Δεσπότη μετὰ τὴν λειτουργία εἰς τὸ ἀντίδωρο!

Ἀπὸ τοὺς τακτικοὺς ὁ πρῶτος ἦτο γιὰ τὸ λάδι. Ὁ κοινὸς γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ βοήθεια ὁ δίσκος μὲ τὸ ροδόσταμο ποὺ τὸν ἔβγαζαν συνήθως δύο μαζί. Ὁ ἕνας ποὺ ράντιζε τοὺς ἐκκλησιαζομένους μὲ δῆθεν ἀπόπλυμα ροδελαίου καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειάν των μὲ τὴν ἐπίκλησιν «Βοήθειά σας διὰ τὴν ἐκκλησίαν».

Αἱ πρόσοδοι ἀπὸ ἀκίνητα, τὰ *ἰράτια* καὶ ἀπὸ μεγάλας δωρεὰς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἦσαν σπανιώταται. Ἄλλως τε καὶ τὰ τακτικὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας ἦσαν περιωρισμένα. Ἡ δρᾶσις τῶν ἐκκλησιῶν περιωρίζειο εἰς μικροβοηθήματα πρὸς τοὺς φτωχοὺς καὶ εἰς δάνεια μὲ τόκους πρὸς τοὺς ζητοῦντας χρήματα [1]).

Πρόσοδοι ἀξιόλογοι διὰ τὰς ἐκκλησίας ἐδημιουργήθησαν ὡς θὰ εἴδομεν μὲ τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῶν ὁποίων αἱ δαπάναι ἦσαν σημαντικαὶ καὶ μέγα μέρος αὐτῶν ἐξοικονομεῖτο διὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

---

1) Ἐκ μιᾶς ἐγκυκλίου τοῦ Ἐπισκόπου Μετρῶν Γερασίμου χρονολογουμένης ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγούστου 1775 καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱερεῖς καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐν γένει διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾶ εἰς αὐτοὺς ν' ἀποφεύγωσι νὰ δανείζωσι πρὸς τοὺς Μετρηνοὺς ὡς κακοπληρωτὰς συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄχι μόνον ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ κλήρου ἦτο ἀνθηρά, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἠσκεῖτο παρ' αὐτοῦ ἡ τοκογλυφία. (Β. Κώδιξ τῆς Ἐπισκοπῆς σελ. 25).

Περιοδεῖαι Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων

Ἀρχαιοτάτη συνήθεια ἐπεκράτει οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Μητροπολῖται νὰ περιοδεύουν τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Δὲν γνωρίζομεν ἂν καθαρῶς πνευματικοὶ λόγοι ἢ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα ὑπηγόρευον τὰς ἐπισκοπικὰς περιοδείας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν. Αἱ αἱρέσεις τῶν χριστιανῶν, αἱ διχοστασίαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ αἰῶνας συνετάραξαν τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν βεβαίως ἐπέβαλον τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν Ἐπισκόπου καὶ Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν ἀρχιερέων, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων ἐτέλουν τὰ πολυπληθῆ καὶ πανίσχυρα Μοναστήρια ὡς καὶ ἡ διαχείρισις ἐκτεταμένων καὶ πλουσίων κτημάτων τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι διετίθεντο διὰ φιλανθρωπικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς δὲν συνετέλουν ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ποιμένος καὶ ποιμνίων.

Καὶ ἡ ἀνάγκη παρομοίας ἐπικοινωνίας διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, ὁπότε τὰ μεταξὺ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας πάθη ἀναγκαστικῶς εἶχον σιγήση. Διότι τότε ἀνέκυψεν ἄλλος κίνδυνος, ὁ κίνδυνος τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας τῶν πιστῶν [1]).

Καίτοι δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶχε μειωθεῖ εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἡ δὲ κοινωνικὲς δρᾶσις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Μητροπολιτῶν ἀπὸ ἐτῶν εἶχε περιορισθεῖ εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν ἱερέων, αἱ περιοδεῖαι τῶν ἀρχιερέων οὔτε κατηργήθησαν οὔτε καὶ περιτταὶ ἐκρίθησαν. Ἀπεναντίας μάλιστα ἐπεβλήθησαν ρητῶς διὰ τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Τὸ ἄρθρον Ζ'. τοῦ Κανονισμοῦ: Περὶ τῶν ἀναγκαίων προσόντων τῶν εἰς ἀρχιερατείαν ἐκλεξίμων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν : τοῦ συνταγέντος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατόπιν ἀδείας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἡ ὁποία ἐφήρμοζεν, ὡς εἴδομεν, μετὰ τὸ 1856 εὐρείας μεταρρυθμίσεις, ὑποχρεώνει τοὺς .Ἀρχιερεῖς νὰ ἐπισκέπτονται πνευματικῶς τοὺς χριστιανούς των, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιβαρύνουν, καὶ νὰ θεωρῶσι τὶς ὑποθέσεις των αὐτοπροσώπως, οὐχὶ δὲ δι' ὑπαλλήλων τιτουλαρίων, ἐκτὸς ἀνυπερβλήτου κωλύματος. Δηλαδὴ βαθέος γήρατος, ἀνιάτου ἀσθενείας ἢ μετακλήσεως εἰς Κων)πολιν ἕνεκα εὐλογοφανοῦς αἰτίας ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς [2])

---

1) Ἡ εὐχὴ πρὸς ἑορτάζοντα : Νὰ ζῇς μέ τ' ὄνομά σου αὐτὴν τὴν σημασίαν εἶχε. Ν' ἀξιωθῇς ν' ἀποφύγῃς τὴν ἀλλαξοπιστίαν.

2) Γενικοὶ κανονισμοὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμ. Θρόνον Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν κ.λ. Ἐκ τοῦ Πατριαρ. Τυπογρ. 1888 σελ. 14.

Στοιχούμενοι λοιπὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα εἰς τὰ τοῦ κανονισμοῦ καὶ εἰς τὰ κατ' ἔθος γιγνόμενα περιήρχοντο κατὰ καιροὺς τὰ ὑπ' αὐτοὺς χωριά, συνήθως ἅπαξ τοῦ ἔτους, φροντίζοντες ἐπιμελῶς ἐκ τῶν προτέρων καὶ τροποποιοῦντες ἀναλόγως τὸ δρομολόγιόν των ὥστε νὰ συμπίπτῃ ἡ ἐπίσκεψίς των μὲ πανηγυρικὴν ἡμέραν τῶν κατοίκων. Παρέμενον δὲ σὲ κάθε χωριὸ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας φιλοξενούμενοι μετὰ τῆς συνοδείας των. Τοῦ ὑπηρέτου των, δηλαδὴ τοῦ διάκου των, ἐνίοτε τοῦ φρουροῦ των χωροφύλακος (ζαπτιὲ) καὶ τῶν ἀγωγιατῶν των. Ἐκεῖ ἤκουον τὰ τυχὸν παράπονα τῶν διϊσταμένων μερίδων τοῦ χωρίου, διέλυον ἐπὶ ποδὸς κανένα ἀρραβῶνα, ἐνίοτε ἀντὶ γενναίας ἀμοιβῆς, ἢ ἐστεφάνωναν διὰ τῆς βίας δυστροπούντας ἀρραβωνιασμένους, ἐφρόντιζαν νὰ πάρουν τὸ ἐμβατίκιον ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ὅταν ἤθελαν καὶ οἱ ἐπίτροποι, ἔρριχναν καὶ μιὰ κατιὰ στὸν Κώντικα (Κώδικα) τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἡ ἐπίσκεψις του Δεσπότη στὰ χωριὰ ἐθεωρεῖτο μεγάλο γεγονός [1]).

Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία

Ἡ Ἀρμενικὴ κοινότης Σηλυβρίας εἶχε μίαν μόνον ἐκκλησίαν. Τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες τῇ ἐπεμβάσει ἰσχύοντος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Ἀρμενίου ἀξιωματούχου νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν Ἀρμενικὴν Κοινότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νῦν σωζομένη εἶναι φερώνυμος μὲ τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ νεωτέρας πτωχικῆς κατασκευῆς, κατὰ

---

1) Μόλις ἔπερναν εἴδησι οἱ Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας κατὰ ποιὰν ὥραν περίπου θὰ ἔφθανεν ὁ Δεσπότης στὸ χωριὸ εἰδοποιούσανε τὸ Δάσκαλο ἢ τὴ Δασκάλισσα τοῦ χωριοῦ νὰ πάρῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου καὶ ὅλοι μαζὶ ἔβγαιναν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ τὸν προϋπαντήσουν. Μόλις δὲ ἐφαίνετο ἀπὸ μακρυὰ ἄρχιζε νὰ κτυπᾷ ἡ καμπάνα χαρμόσυνα καὶ πολλὲς μητέρες καὶ πατέρες τῶν παιδιῶν ἔβγαιναν κι' αὐτοὶ εἰς προϋπάντησιν του καὶ ὅλο τὸ χωριὸ σηκώνονταν στὸ πόδι. Ὅταν δὲ ἔφθανεν ὁ Δεσπότης μετὰ τὸ φίλημα τοῦ χεριοῦ καὶ τὸ—κ α λ ῶ ς ὥ ρ ι σ ε ς— ὁ μὲν ἀγωγιάτης μὲ τὶς ἀποσκευὲς τοῦ Δεσπότη τραβοῦσε στὸ σπίτη ποὺ θὰ ἐφιλοξενεῖτο ὁ Δεσπότης, αὐτὸς δὲ μὲ ἀργὸ περπάτημα τοῦ ζώου σκορποῦσεν εὐλογίες, ἐνῷ τὰ μὲν παιδιὰ τοῦ σχολείου προεπορεύονταν ψάλλοντες διάφορα ἅσματα πρὸς τιμήν του, ἡ δὲ συνοδεία του ἐθαύμαζε τὴν ὑποδοχή. Συνέβαινεν ὅμως μερικὲς φορὲς ν' ἀργοπορήσῃ ὁ Δεσπότης. Κι' ἐνῷ τὸν περίμεναν τὸ πρωῒ αὐτὸς ἤρχετο τὸ βράδυ. Κάποια ἀργοπορία κατὰ τὸ ἐκκίνημα ἢ κάποια ἀλλαγὴ δρομολογίου μεταξὺ μηνύματος καὶ ξεκινήματος καὶ τὸ μαρτύριον δασκάλων καὶ μαθητῶν μέσα στὸ λιοπύρι ἢ κάτω ἀπὸ κανένα τσουχτερὸ ἀεράκι βαστοῦσεν ὅλην τὴν ἡμέρα. Μερικὲς ἀπὸ τὶς παιδικὲς ἐκεῖνες ἀγωνίες σώζονται ἀκόμα στὶς μισοσβυσμένες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα αὐτοῦ ποὺ χαράζει τὶς γραμμὲς αὐτές.

πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἀρχικῶς παραχωρηθεῖσα θὰ ἦτο ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν ὁποίαν εἰς τὰ 1665 ἐπεσκέφθη ὁ ἐν Κων)πόλει Ἄγγλος ἱερεὺς τῆς Levant Company, John Covel καὶ τὴν εὗρεν ἀνταξίαν πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τῆς παροικίας των [1]).

Ἡ ἐκκλησία εἶχε ἕνα μόνον ἱερέα καὶ ὑπήγετο εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ραιδεστοῦ.

Συναγωγὴ

Ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης τῆς Σηλυβρίας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις της, μὲ τὸ νοικοκερεμένο πνεῦμα, ποὺ διακρίνει τὴ φυλή της, εἶχεν εὐπρόσωπον Συναγωγήν, τὴ Χάβρα της, κτήριον νεόδμητον μὲ ἕνα Χαχάμην μορφωμένον, ποὺ ἦτο συγχρόνως καὶ μοναδικὸς *δάσκαλος στὸ σχολεῖόν των.*

Τεμένη

Ἐκ τῶν τουρκικῶν χωρίων τὰ μουατζήρικα ἢ δὲν εἶχαν τεμένη ἢ ἐχρησιμοποίουν κτίρια εὐτελῆ καὶ δίχως μιναρέ, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε ἀντικαταστοῦσε παρακείμενο δένδρο ἢ μικρὸ ἀνάχωμα.

Τὰ παλαιὰ ὅμως χωριὰ εἶχον τὰ τεμένη των, πολλὰ δὲ καὶ ἀξιοπρεπέστερα τῆς ὅλης ἐμφανίσεώς των. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ δωρεὰς μεγιστάνων, ὅπως τὸ τέμενος εἰς τὸ Ἄβρεν, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ Τζεδὶδ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ τὸ τέμενος εἰς τὸ Σουμπάσκιοϊ τὸ ὁποῖον ἔκτισαν οἱ ἐκεῖ ἐγκατασταθέντες ἔκπτωτοι ἡγεμόνες τῆς Κριμαίας [2]). Ἐπίσης τὸ τέμενος εἰς τὸ Γιαπάτζή, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέτ, ποὺ ἐπήγαινεν ἐκεῖ διὰ κυνήγιον.

Ἐκ τῶν τεσσάρων τεμενῶν τῆς Σηλυβρίας ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ τοῦ Πιρῆ-πασᾶ [3]). Εὑρίσκεται ἔξω τῶν τειχῶν παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τοῦ φρουρίου ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους μεταξὺ τοῦ λόφου καὶ τοῦ λιμένος καὶ περιλαμβάνει εὐρύτατον χῶρον, μέρος τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖται ὡς λαχανόκηπος. Τὸ τέμενος τοῦτο λέγεται ὅτι κατέχει τὸν χῶρον τῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἡ ὁποία κατά τινα γνώμην εἶναι ἡ αὐτὴ

---

1) Θρακικὸ τόμ. 10ος σελ. 135.

1) Ἡ Κριμαία ὡς γνωστὸν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων τὸ 1777, καὶ οἱ Τάταροι αὐτῆς ἡγεμόνες προσέφυγον πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, ὅστις πρὸς συντήρησιν, τοὺς παρεχώρησε μεγάλα κτήματα εἰς τὸ Δέλτα.

3) Ὁ Πιρὴ-πασᾶς ἦτο γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ μέγας Βεζύρης ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Β'. Ἀνήγειρε διάφορα τεμένη καὶ ἐφημίζετο ὡς καλοκάγαθος καὶ προστάτης τῶν Χριστιανῶν.

μὲ τήν ἀναφερομένην ὡς Μονὴ τοῦ Ἀλεξίου, ἦτο δὲ προικισμένον πλουσιοπαρόχως μὲ τὰς προσόδους τῶν χωρίων Πάνιδο, Κούμπαο καὶ Ξάστερο καὶ συνετήρει ἄλλοτε Ἰμαρὲτ καὶ Μεδρεσέ.

Ἐκ δὲ τῶν δύο τεμενῶν ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὰς Μέτρας ἐξέχει τὸ τέμενος Φεραδ πασᾶ κατασκευασθὲν ὡς φέρεται ἀπὸ τὸν διάσημον μηχανικὸν καὶ ἀρχιτέκτονα Σινὰν πασᾶ. Πλησίον τοῦ τεμένους εὑρίσκεται καὶ κρήνη τοῦ Φεραδ πασᾶ φημιζομένη πῶς εἶχε τὸ καλύτερο νερὸ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μετρῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰς Μέτρας ὑπῆρχον ἄφθονα καὶ διαυγῆ πηγαῖα νερὰ μὲ τὴν περίφημον σκεπαστὴν καὶ ἀενάως ρέουσαν παρὰ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος αὐτῆς μὲ τρεῖς εὐρυστόμους σωλῆνας βρύσιν τοῦ Τοπουκλή, [1]) ἔργον καλῆς βυζαντινῆς τέχνης. Πιθανῶς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικ. Μετρῶν.

1) Ἑλληνικὰ Σχολεῖα.

Ἀπὸ ἀνέκδοτον κώδικα τῆς Ἐπισκοπῆς τῶν Μετρῶν καὶ Ἀθύρα χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1577 τοῦ ὁποίου σελίδες τινὲς καθὼς καὶ ἡ παραθετομένη ἔχουν δημοσιευθῆ [2]) ἀντιγράφομεν τὰ κατωτέρω.

«Ἡ κατάστασις τῶν προγεγονότων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν τῶν κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν μεγίστην ἐμφαίνει τὴν ἀμάθειαν. Ὡς μηδενὸς τῶν εἴδη παλεγκαπήλων διαφέρουσα. Καὶ ἔστω ἀλήθεια. Ἡ γὰρ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἀθλιότης, ἡ ἀπευκτέα κατάστασις δῆλος καὶ τοῖς ἀγραμμάτοις αὐτοῖς. Θαῦμα πῶς οὐκ ἐξέλιπεν ὅλως ἡ καθομιλουμένη κοινὴ τῶν ἑλλήνων γλῶσσα, ἐκ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς ὑπὸ βαρβάρων τελούσης καὶ καταπολεμουμένης. Πῶς δὲ καὶ χριστιανοὶ εὑρίσκονται φυλάσσοντες τὰ ἔθιμα τῶν χριστιανῶν. Ὁρῶμεν γὰρ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ καταληφθέντας ὀλιγαρίθμους χριστιανοὺς μηδοπωσοῦν εἰδότας μὴ ὅτι γε γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης τῆς κοινῆς τὴν γνῶσιν. Ἡ γὰρ δουλεία ἁπάντων ἡμᾶς τῶν καλῶν ὑστέρησε. Διὸ οὐδὲν ξένον εἰ ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι γίνονται ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς. Ἔνεστι γὰρ καὶ ἐν τοῖς πα-

---

1) Ἄγνωστον πόθεν παρέμεινε εἰς τὴν βρύσιν αὐτὴν τὸ ὄνομα Τοπουκλή. Μερικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὴν φράσιν ὅτι εὑρίσκεται πλησίον ἐκεῖ ὅπου κλείει. Δηλαδὴ εἰς τὴν κεντρικωτέραν πόλιν τῆς τετειχισμένης κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν κώμης.

1) Α' Κώδικος σελ. 42. Ἐκκλ. Ἀλήθ. τόμ. ΚΘ' ἔτος 1909 σ. 395.

ροῦσι καιροῖς εὑρεθεῖναι πολλοὺς ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους καί τοι γε τῶν πραγμάτων ἄλλην μορφὴν δεξαμένων, συγχωρούντων ἐν διαφόροις τόποις διδασκάλους καὶ σχολεῖα εἶναι μισθουμένων τῶν μαθητῶν».

Αὐτὰ ἔγραφεν ὁ εὐπαίδευτος ἐπίσκοπος Μετρῶν Γεράσιμος, ὁ ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς ἐκείνης, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1783 ἀνελθὼν εἰς τὸν ἁγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1761-1783. Καί, ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἐμπεπιστευμένη ἡ πνευματικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν χριστιανῶν ἦσαν βουτηγμένοι εἰς τὴν ἀγραμματωσύνην καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν, βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν πολιτῶν. Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο προνομία ἐλαχίστων.

Παρὰ ταῦτα, ὀλίγα χρόνια κατόπιν καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰ 1795 οἱ Ἐπιβατεινοὶ πρῶτοι ἐξ ἰδίας των πρωτοβουλίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πρόθυμον συνδρομὴν καὶ αὐτοθυσίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Σηλυβρίας Καλλινίκου, ὅστις ἐθυσίασε διὰ τὸ ἀφύπνισμα τῶν χριστιανῶν του καὶ τὸ ἐμβατίκιον του, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν διάδοχόν του, ὅστις ἐζήτει ἀναδιπλασιασμοὺς αὐτοῦ, [1]) ἀνήγειραν σχολικὴν οἰκοδομὴν καὶ συνέστησαν τὸ

---

1) Τὸν Καλλίνικον εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Σηλυβρίας διεδέχθη τὸ 1816 ὁ Παΐσιος ὁ ἐκ Σταγῶν, ὅστις μετὰ δύο ἔτη προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐστερεῖτο τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν ποὺ πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ κοσμοῦν τοὺς κληρικούς. Παραθέτομεν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἀλήθειαν ἐπιστολάς του πρὸς τὸν τότε Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Στ'. τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυνεν ἐκ Σηλυβρίας.

Εἰς τὴν Στ' ἐπιστολήν του ὁ Παΐσιος διὰ τὴν εἰς Σηλυβρίαν τοποθέτησίν του μεταξὺ ἄλλων γράφει:

«Δυσφόρως φέρω τὴν ἐνταῦθα παραμονὴν ἐπὶ τοσοῦτον. Ζῶμεν δὲ ἐν τῇ παρούσῃ πόλει ὡς ὄρνεα ἐν μέσῳ λεόντων!»

Καὶ εἰς τὴν ὑπὸ στοιχεῖον Ζ' τ' ἀκόλουθα.

«Τὶς δὲ ἡ ἐμὴ βουλὴ καὶ τὸ ζήτημα σεβασμιώτατε δέσποτα, γνωστὸν ἐστὶν ὑμῖν καὶ μάλα γνωστὸν τὸ χωρίον μου καὶ εἰς πόσα ὀνόματα ἐπεκτείνεται, ὅπερ τὸ πάλαι ἦν ὀλιγάριθμος καὶ ἀπέδιδον τῷ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεῖ ἕκαστος οἶκος ἀφ' ἑνὸς μὲ δέμνον σίτου ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ σῖτος ἦτο ἄχρι τῶν δέκα καὶ εἴκοσι ὀβολῶν, παρέβλεψε τοῦτον ὁ ἀρχιερατείων καὶ ἐλάμβανεν ἀντὶ ἐκείνου γρόσια πεντήκοντα τὸ κανονικὸν κατ' ἔτος. Ἤδη δὲ ἡ χώρα ὅπου ἀνελάβετο προσθήκην ἄχρι τριακοσίων ὀνομάτων, ἐξ ὧν τὸ τρίτον μέρος εἰσὶ γεωργοὶ καρποφορούμενοι σῖτον, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες πραγματευόμενοι, οὐ δίκαιον ἐστὶ μόνον τὰ πεντήκοντα γρόσια ἐτησίως διδόναι τῷ ἀρχιερεῖ καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν αἷς ἡμέραις ἐπιδημεῖ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἡ τούτου τροφὴ καὶ τῶν ἀνδρῶν ἔστιν ἐξ ἰδίων του· καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τὰ πεντήκοντα εἰς αὐτὴν τὴν δαπάνην. Πῶς θὰ μεταδώσει αὐτοῖς τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ εὐχῆς καὶ εὐλογίας καὶ πεινῶν καὶ διψῶν; Οὐδὲ Ἰσαὰκ ὁ

πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως κι' ἐντεῦθεν [1])

Τὸ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου, τοῦ ἀπὸ Δέρκων, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἱδρύσεως ἑλληνικῆς Σχολῆς, σχολείου δηλαδὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διότι ἕως τότε μόνον τὰ ἐκκλησιαστιαὰ ἐδιδάσκοντο, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίζετο ἡ καλὴ διαχείρισις τῆς σχολικῆς περιουσίας καὶ ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν σχολείων, ἄνευ πολιτικῶν κυρώσεων, διὰ τῆς μόνης πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους πίστεως καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης εἶναι ἄξιον προσοχῆς καὶ μελέτης. Διότι τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς καταστατικὸς χάρτης ὄχι μόνον τοῦ Σχολείου τῶν Ἐπιβατῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρως συσταθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅπου μετὰ τὸ 1865 ἀνεφάνησαν σωρηδὸν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐκείνου σιγιλλίου ἦσαν τόσον συμφυεῖς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ὥστε ἐτηρήθησαν ἀπαρεγκλίτως καὶ ὅταν ὁ ἀφορισμὸς εἶχε χάσει πλέον τὴν ἐπίδρασίν του.

Ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραθέτομεν τὰ σχετικὰ χωρία ἐκ τοῦ σιγιλλίου.

«Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν τῇ χώρα τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας συνεκροτήθη ἤδη κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων τῇ συνδρομῇ καὶ βοηθεία τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων χριστιανῶν καὶ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἐκ βάθρων οἰκοδομὴν αὐτῆς συνήχθησαν ἀπὸ κοινῆς βοηθείας καὶ ἐλέους τῶν εὐλογημένων χριστιανῶν τρεῖς χιλιάδες γροσίων ὡς προῖκα ἀφιερωθέντων αὐτῇ ἐπὶ τῷ τοκίζεσθαι, καὶ τοὺς τόκους εἶναι εἰς ἔκτισιν τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τοῦ διδασκάλου. Συνέθεντο δὲ καὶ συνεφώνησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος[2]) καὶ πάντες οἱ τῶν Ἐπιβατῶν χριστιανοὶ ἀφιερῶσαι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ εἰσοδήματα τοῦ παγκαριοῦ [3]) κύριά τε καὶ τυχηρά,

---

παλαί ποτε πατριάρχης μετέδωκε τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰακὼβ τῆς πατρικῆς εὐλογίας ἐὰν μὴ πρῶτον φαγὼν ἐμπλησθῇ τῶν προσενεχθέντων ἐδεσμάτων. Ποθήσωμεν δὲ τὸ λευϊκὸν ἐκεῖνο θεῖον ἔνταλμα :—Πᾶσαν δεκάτην τῆς γῆς ἀπό τε σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου προσοίσετε τῷ Κυρίῳ.—Οὗτοι δὲ οἱ καλοί μου χριστιανοὶ οὐ μόνον δεκάτην, ἀλλ' οὐδὲ ἑκατοστήν, οὐδὲ χιλιοστὴν παρὰ μηδενὸς καιροῦ ἀποδίδουσι τῷ ἀρχιερεῖ. Οὗτοι θέλουσι τὸν ἀρχιερέα των βοῦν ἀλῶντα, κοπιῶντα, ἐργαζόμενον καὶ μηδὲ τροφῆς ἀπολαύοντα, ἐναντίον τῆς προφητικῆς ῥήτρας. (Ἐκκλ. Ἀλήθεια 1888 μὴν Νοέμβριος. Ὁ Κώδιξ Παϊσίου ὑπὸ Μ. Γεδεών).

1) Εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν Θρακῶν συνετέλεσε πιθανῶς καὶ ἡ ταπείνωσις τῶν Τούρκων κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1768-1774.

2) Ἐννοεῖ τὸν Μητροπολίτην Σηλυβρίας Καλλίνικον.

3) Ὁ Καλλίνικος παρητήθη τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ὁσίας Παρασκευῆς δικαιωμάτων του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συνεισφέρῃ καὶ ἡ Κοινότης διὰ τὴν Σχολήν.

ὥστε εἶναι καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῆς εἰσοδήματα ἴδια κτήματα τῆς ρηθείσης κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, διεξαγόμενα τε καὶ διακυβερνώμενα παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτροπευόντων, καὶ ἕνεκα τούτων ἐγένετο πρὸς ἀλλήλους κοινὸν ἐνυπόγραφον γράμμα εἰς ἀμετάπτωτον διατήρησιν τῆς κοινῆς αὐτῶν ταύτης συμφωνίας. Ἵνα δὲ ἔχωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τάτε συμφωνηθέντα καὶ τὰ ἀφιερωθέντα τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐδεήθησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος ἐπικυρωθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ συγιλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος. Ἐπαινέσαντες κατὰ τὸ εἰκὸς τὸν θεάρεστον αὐτῶν ζῆλον γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ἵνα ἡ συγκροτηθεῖσα ἤδη σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται κοινὴ ἐπὶ τῷ φοιτᾶν ἐν αὐτῇ ἀκωλύτως τοὺς βουλομένους μαθεῖν καὶ διδαχθεῖναι τὴν παιδείαν. Τα δὲ ἀφιερωθέντα ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον ἴδιά κτήματα καὶ πράγματα τῆς αὐτῆς σχολῆς ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα μηδόλως δαπανώμενα καὶ μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, εἰμὴ εἰς χρείας καὶ ἀνάγκας τῆς τε σχολῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ ἐκλογὴν τῶν προκριτοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς χώρας ταύτης καὶ τῇ εἰδήσει καὶ γνώμῃ τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου ἀποκατασταθέντων ἐπιτρόπων διεξαγόμενα καὶ διακυβερνώμενα, οὐχὶ δὲ εἰς ἄλλην οἱανδήποτ' οὖν ἀνάγκην ἰδίαν ἢ κοινὴν τῆς χώρας ταύτης. Ὑπόκειται δε ὡσαύτως ὀφειλὴ ἀπαραίτητος τοῖς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόποις διδόναι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῷ κατὰ καιροὺς διδασκάλῳ καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ καὶ ἡσυχίας, καὶ πάντων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς σχολῆς ταύτης καὶ αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς καὶ τῆς προκοπῆς καὶ ἐπιδόσεως τῶν ἐν αὐτῇ φοιτώντων μαθητῶν καὶ καταγράφειν τά τε ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἐν καθαρῷ καταστίχῳ, καί, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ρητὴν προθεσμίαν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῶν διδόναι καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν μετὰ πάσης εὐθύτητος καὶ τιμιότητος περὶ πάντων τῶν ἐσόδων αὐτῶν καὶ δαπανῶν πρὸς τοὺς κατὰ καιρὸν προκρίτους, καὶ ἐπισήμους καὶ προεστῶτας τῆς χώρας τῶν Ἐπιβατῶν καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σηλυβρίας μὲ ἔχοντος μήτε τῆς αὐτοῦ ἱερότητος μήτε μετὰ ταῦτα τινὸς τῶν διαδόχων αὐτοῦ τι τῶν ἀφιερωθέντων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἀποξενῶσαι τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν μετέπειτα προσγενησομένων καὶ ἀποστερῆσαι, μήτε ἄλλου τινὸς προσώπου, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, δυναμένου ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐφ' οἱαδήποτε προφάσει ἀποσπᾶσαι καὶ διασεῖσαι τὰ πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην ἀφιερωθέντα, ἀλλ' ἔχωσι μένειν διὰ παντὸς ἀνεκποίητα, ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα, διεξαγό-

μενα μόνον ὑπὸ τῶν κατὰ καιρούς, ὡς εἴρηται, γνώμῃ κοινῇ ἐκλεγομένων καὶ διορισμένων ἐπιτρόπων, ὧν ἡ ἐπιτροπὴ δέον διορίζεσθαι ἐν ρητῇ διορίᾳ ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν διδόναι αὐτοὺς καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμόν, καὶ εἴ γε φανείη ἀρεστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ ἐκδούλευσις αὐτῶν καὶ μετὰ προθυμίας ἐπιστασία, ἔχει διορίζεσθαι αὖθις τοὺς αὐτοὺς ἐπιτρόπους, εἰ δὲ μὴ αἱρεῖσθαι ἄλλους καὶ ἐκλέγειν τοὺς δοκίμους καὶ ἀξίους καὶ αὐτοὺς ἀποκαθιστᾶν ἐπιτρόπους. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς περὶ τῆς ἀσφαλοῦς συντηρήσεως καὶ ἀμετακινήτου διαμονῆς τῆς κοινῆς ταύτης σχολῆς καὶ τῶν ἀφιερωμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῆς. Ὅτι δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν λαϊκὸς ἢ ἱερωμένος τολμήσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀναιρέσαι καὶ διασεῖσαι τ' ἀφιερωθέντα τῇ ρηθείσῃ κοινῇ σχολῇ καὶ ἀποξενῶσαι τε ἐξ ἐκείνων, οἱ τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἂν ὦσιν, ὡς κακότροποι καὶ κοινοὶ λυμεῶνες καὶ πολέμιοι τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀφωρισμένοι εἶησαν καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθήματι ὑπόδικοι» [1].

***

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἐπιβατηνῶν δὲν ἄργησαν ν' ἀκολουθήσουν οἱ Σηλυβρινοί. Τέσσαρα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1799 ἀπὸ ἀντίγραφον σιγιλλίου τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου εὑρισκόμενον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀναστ. Σταμούλη.—Εἰδήσεις περὶ Θράκης καὶ Θρακῶν—μανθάνομεν ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν ὑφισταμένην ἤδη ἐν Σηλυβρίᾳ σχολὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν γραμμμάτων, τῆς ὁποίας ὁ διδάσκαλος ἔφερε τὸ ὄνομα παιδαγωγός, ἱδρύεται ἐκεῖ καὶ κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς ἀναμφιβόλως θὰ εἰργάσθη καὶ ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας Καλλίνικος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπρωτοστάτησαν Σηλυβρινοὶ μέλη τῆς συντεχνίας (τοῦ ρουφετίου) τῶν Γουναράδων, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπροικοδότησε πιθανῶς καὶ τὰ δύο σχολεῖα. Διότι ἡ διοίκησις τῶν σχολείων ἐκείνων ἀνετέθη εἰς τὸν ἔνθεον ζῆλον τοῦ εὐλογημένου, ρουφετίου τῶν Γουναράδων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ μητροπολίτου, μηδενὸς ἑτέρου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ ἔχοντός ποτε ἐξετάζειν περὶ τῶν σχολῶν τούτων μηδὲ ἀνερευνᾶν τὰ περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῶν. Ὡς διαλαμβάνει τὸ σιγίλλιον.

---

1) Ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ σιγιλλίου ἰδὲ εἰς τὸ περιοδ. τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἑλλ Φιλ. Συλλ. τόμ. ΙΑ' (1876-7) σελ. 76.

*
* *

Εἰς τὰς Μέτρας μόλις κατὰ τὸ 1823 συναντῶμεν διδάσκαλον καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1827—29 σχολήν, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἂν πρόκειται περὶ ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ παιδαγωγικοῦ. Εἰς τὸν ἐτήσιον ἀπολογισμὸν τῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸ ἔτος 1823, ὅπου ἡ σύναξις ἀνέρχεται εἰς 2.767 γρόσια καὶ 22 παράδες, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 1916 γρόσια καὶ 2 παράδες εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀναγράφονται καὶ ἑξῆντα γρόσια εἰς τὸν διδάσκαλον [1]). Καὶ κατὰ τὴν τριετῆ περίοδον τοῦ ἐπιτρόπου Ἀσάνη Γεμεντζῆ ὅτι ἐξωδεύθησαν μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ μερεμέτια (ἐπιδιορθώσεις) εἰς τὴν σχολὴν καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων [2])

Ἐκ τοῦ σεβαστοῦ ποσοῦ τῶν δανείων τῆς σχολῆς πρὸς τοὺς κατοίκους ἢ καὶ τὴν κοινότητα (τὸν μαχαλὰν) ἄγεται κανεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μετρῶν παρεχωρήθησαν αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας ὅπως εἶχε γίνη καὶ εἰς τοὺς Ἐπιβάτας.

Διὰ τὰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ διὰ τὰ χωρία δὲν ἔχομεν γραπτὰς μαρτυρίας. Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ παραδόσεως ὅτι εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἀκόμη παλαιότερον, συνήρχοντο τὰ παιδιὰ τῶν εὐπορωτέρων καὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν ἱερέα ἢ τὸν ἱεροψάλτη τοῦ χωριοῦ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν γράμματα μὲ ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ ὀλιγωτέραν γραφὴν ἂν ὄχι εἰς ἰδιαίτερα κτήρια, τουλάχιστον εἰς τοὺς νάρθηκας καὶ τὰ κελιὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐκ παραδόσεως ἐπίσης μόνον γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικά μας γράμματα περιωρίζοντο εἰς τὸ Κτωῆχι, τὸ Ψαλτῆρι καὶ τὸν Ἀπόστολο. Δηλαδὴ ὅτι μετὰ τὸ ἀλφαβητάριον ποὺ διεκρίνετο σὲ μικρὸ καὶ σὲ μεγάλο

---

1) Κώδιξ Γ' Ἐπισ. Μετρῶν σελ. 8, ,αωκγ! Μαΐου κε!. Ἐλθόντες εἰς ἓν μετὰ τῶν τιμιωτάτων προεστώτων τῆς πολιτείας Μετρῶν, ἐθεωρήσαμεν τὸν λογαριασμὸν τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς. Τὸν ὁποῖον παραδίδουσιν ὅ τε κὺρ Καλογιάννης καὶ γέρω Ρῖζος χρηματίσαντες ἐπίτροποι ἐν διαστήματι χρόνου ὁλοκλήρου. Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ.

2) Αὐτόθι σελ. 11—,αωκζ'. ,αωκθ'. Ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος ὁ κὺρ Ἀσάνης Γεμεντζῆς χρόνους τρεῖς ὁλοκλήρους καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὡς ἕνα χρόνον ἠκολούθη τὸ θανατικὸν εἰς τὸν μαχαλὲν ἀδιακόπως καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνθρώπων δὲ καὶ τὸ περισσότερον ὡς ἀγράμματος δὲν ἐδυνήθη νὰ δώσῃ καθαρὸν λογαριασμόν, καὶ τὰ ὅσα ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὴν σύναξιν ἐξ ὧν τῶν ἐξόδων του ἄλλα ἐξοδεύθησαν εἰς τὴν σχολὴν μερεμέτια καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων καὶ χίλια ἐδανείσθησαν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐπεράσθησαν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ μαχαλέ, καὶ ἔγινεν ὅλο τὸ χρέος τοῦ μαχαλὲ πρὸς τὴν σχολὴν χιλιάδες ἑπτά. Διὸ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἐνθύμιον ἐπεράσθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι ,αωκθ', ἐν μηνὶ Μαΐου κα'.

Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ

ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις ἀπὸ τὴν ὀκτάηχον, ἐπροχώρει εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυίδ, καὶ ἡ παιδαγωγία ἐπεστεγάζετο μὲ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων

Εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον λέγεται κοινὸν ὅπως εἴδομεν εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦ Γερασίμου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη συναντῶμεν ἕνα μόνον διδάσκαλον. Ἀργότερα ἔχομεν καὶ τοὺς πρωτοσκόλους μὲ τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα, καὶ βραδύτερον τοὺς βοηθοὺς καὶ συναδέλφους.

Εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν πρώτων σχολείων μας εἰς τὴν Τουρκίαν ἐν γένει μᾶς δίδει ὁ Γ. Χασιώτης εἰς τὴν μελέτην του. «Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ παίδευσις ἀπὸ τῆς ἁλώσεως κ. ἄ.»

«Τὸ σχολεῖον τῆς Κοινότητος, γράφει, ἦν ταπεινός τις πρόναος ἢ ἀφανὲς οἴκημα καὶ εὐτελές, κλειόμενον καὶ ἀνοιγόμενον ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἐπὶ ψιάθων καθήμενοι ὀκλὰξ ἐδιδάσκοντο τὰ κολλυβογράμματα. Οἱ γραμματοδιδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν τὸ πολὺ ἱερεῖς, κανδηναλίπται, ράπται, ὑποδηματοποιοί, οἱ δὲ μαθηταὶ διαφόρου ἡλικίας καὶ δυνάμεως ἀναμιξ» [1]).

*
* *

Οἱ μισθοὶ τῶν παιδαγωγῶν (τῶν διδασκάλων τῶν Ἐκκλ. γραμμάτων) ἐκεῖ ὅπου δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκομιζόμενα δῶρα εἶναι εὐτελεῖς. Ἀλλὰ καὶ τῶν πρώτων ἑλληνοδιδασκάλων δὲν εἶναι ἀξιόζηλοι. Εἴδομεν ὅτι ὁ ἐτήσιος μισθὸς τοῦ διδασκάλου εἰς τὰς Μέτρας τὸ 1823 ἦτο ἑξῆντα γρόσια. Εἰς τοὺς Ἐπιβάτας κατὰ τὸ 1818 ὁ μισθὸς τοῦ ἐπιστάτου τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς εἶναι τριάντα γρόσια κατὰ μῆνα, τοῦ δὲ ἑλληνοδιδασκάλου χίλια διακόσια ἐτησίως. [2])

Σχολικὴ ἄνθησις

Σαράντης Ἀρχιγένης.

Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856 διὰ τῆς ὁποίας καὶ διεθνῶς ὑπεχρεώθη ἡ Τουρκία νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου

---

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. Η'. (1873-74 σελ. 96.

2) «1818 Ἰουλίου α'. συνεφωνήσαμεν τὸν ἑλληνικὸν διδάσκαλον κ.κ. Δημήτριον διὰ τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν πρὸς γρόσια καθαρὰ 1200». Κώδιξ Ἐκκλ.ἡ Ὁσία Παρασκευὴ εἰς Ἐπιβάτας. Καὶ αὐτόθι σελ. 288.» Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει 1819 Φευριαρίῳ 17 ἔλαβε ὁ παπᾶ Χρυσόγονος τὴν ἐπιστασίαν τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς διὰ χρόνον ὁλόκληρον καὶ κατὰ μῆνα νὰ λαμβάνῃ τὸ δίκαιόν του πρὸς γρόσια 30 ἤτοι τριάντα».

Διὰ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν Ἐπιβατῶν ἰδὲ καὶ Χρονικὰ Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Μ. Γεδεὼν σελ. 204 καὶ 206.

ἐτιγγελθείσας μεταρρυθμίσεις της καὶ ν' ἀναγνωρίση καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ Ὀθωμ. Αὐτοκρατορία χριστιανῶν, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν ὑποδούλων καὶ πρὸ παντὸς τῶν ἑλλήνων. Ὡς πρώτη δὲ ἐκδήλωσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις πολυπληθῶν ἑλληνικῶν σχολείων.

Τὰ ἀραιὰ καὶ διεσπαρμένα σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἤρχισαν να πληθύνωνται γοργά, τὸ προσωπικὸν αὐτῶν νὰ πολλαπλασιάζεται, οἱ νάρθηκες καὶ τὰ κελιὰ τῶν ἐκκλησιῶν νὰ καταργοῦνται καὶ νὰ λησμονοῦνται, νέα δὲ λαμπρὰ σχολικὰ κτήρια ν' ἀνεγείρονται πανταχοῦ αὐτοκρατορικῇ πλέον ἀδείᾳ.

***

Εἰς τὴν σχολικὴν κίνησιν τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἐξ Ἐπιβατῶν Σαράντης Ἀρχιγένης.

Αὐτὸς ἑξῆντα χρόνια μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν πατρίδα του εὐτύχησε νὰ τὴν προικίση μὲ πρωτοφανῆ διὰ τὴν Θράκην ἐκπαιδευτήρια. Ἀπόφοιτος τοῦ ἀφανοῦς ἐκείνου κοινοτικοῦ σχολείου καὶ ἤδη πλούσιος ἰατρός, καθηγητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰατρικῆς σχολῆς εἰς τὴν Κων)πολιν φιλοδοξεῖ νὰ βαδίσῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρωτοπόρος εἰς τὰ ἴχνη τῶν συμπολιτῶν του. Σκέπτεται καὶ μελετᾷ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καλητέραν ἀναμόρφωσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Φρονῶν δὲ ὅτι θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ πρωτίστως ἡ μητέρα, ἀποφασίζει νὰ καθιστᾷ τ' ἀνήλικα καὶ ἄπορα ὀρφανὰ κορίτσια περιζήτητες μητέρες. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἱδρύει εἰς τοὺς Ἐπιβάτας τῷ 1857 τὸ μορφωτικὸν καὶ προικοδοτικὸν ἐκπαιδευτήριον του [1]). Ἀλλὰ δὲν ἀργεῖ ν' ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ δρόμος ποὺ ἐχάραξεν εἶναι μακρός. ἐνῷ αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, διὰ τὰς ὁποίας προσῆλθεν ἐθελοντὴς, εἶναι ἐπὶ θύρας καὶ κατεπείγουσαι.

Οἱ αἰῶνες, τ' ἀμέτρητα χρόνια, μέσα στὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσεν ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἱεραρχία αὐτοῦ ν' ἀνανεώσουν τὴν ἀποσβεσθεῖσαν ἀπὸ τὰς βαρβάρους ἐπιδρομὰς ἑλληνικὴν σφραγίδα εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ξεχωριστὰ εἰς τὰς χώρας ποὺ εὑρίσκονται ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν Αἷμον καὶ τὸν Σκάρδον, ἔχουν περάσει ἀνεπιστρεπτεί. Τόρα κινδυνεύουν νὰ χαθοῦν καὶ ὅλαι αἱ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ αὐτὴ ἡ Θράκη.

---

1) «Θρακικὰ» Τόμ. Α. (1928 Ἀθῆναι) σ. 488.

Ὁ κίνδυνος αὐτὸς τὸν ἐμπνέει νὰ μετατρέψῃ τὸ οἰκοτροφεῖον τῶν ἀπόρων του εἰς ἀνώτερον Διδασκαλεῖον θηλέων ἀπὸ τὸ ὁποῖον συντομώτατα θὰ ἐξορμήσουν κατὰ σμήνη αἱ θαρραλέαι ἐθναπόστολοι καὶ εἰς τὰς πλέον μεμονωμένας ἑστίας τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον, αἱ Ἀρχιγενίδες,

Ὑπὸ τὸ ἴδιον δὲ πνεῦμα ἐμφορούμενος εἰς τὰ 1882 ἱδρύει καὶ τὸ Ἑλένειον Γυμνάσιον διὰ τὰ ἄρρενα [1])

Τὰ Ἀρχιγένεια ἐκπαιδευτήρια ἔγιναν ὁ μεγάλος φάρος ποὺ ἐφώτισε τὸν δρόμο ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν τὰ χωριὰ καὶ αἱ κωμοπόλεις τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα.

Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐκείνην κίνησιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ γενικῶς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1870 κι' ἐνιεῦθεν ὑπέθαλψεν, ὑπεστήριξε καὶ προήγαγεν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς μὲ ἔνθερμον ζῆλον ,ἀκαταπόνητον σθένος ὁ κατὰ τὸ 1861 συσταθεὶς εἰς τὸ Πέραν τῆς Κων)πόλεως Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος [1]).

Ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ τῶν πρωτοπόρων ἐκείνων Ἑλλήνων τῆς Κων)πόλεως διαισθανομένη τὸν Σλαυϊκὸν κλοιὸν νὰ περισφίγγῃ ὁσημέραι καὶ στενώτερον τὰς Τουρκοκρατουμένας ἑλληνικὰς χώρας καὶ μετὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς Ρωσσίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφηρέθη τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἐμφανίζεται ἑκάστοτε ὡς μοναδικὸς προστάτης τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εὑρισκομένων χριστιανῶν, ἐξανέστη.

***

Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν Σωματεῖον ποὺ

---

1) «Θρακικῶν» Τόμ. Β'. σ. 372. Καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. λέξις Ἐπιβᾶται.

1) Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἱδρύθη μεσοῦντος Ἀπριλίου τὸ 1861 ὡς καθαρῶς ἐπιστημονικὸν σωματεῖον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας κατὰ τὸ 1860 περὶ ἱδρύσεως Πανελληνίου Σωματείου μὲ πολλαπλοῦς σκοποὺς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον. Ἐκ τῶν εἴκοσι ἐννέα ἱδρυτῶν αὐτοῦ οἱ δέκα ἦσαν ἰατροί, τέσσαρες τραπεζῖται, τρεῖς ἔμποροι, δύο δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας, ὁ ὑφυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς, ὁ ἐν Κων)πόλει πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρῶτος διερμηνεὺς τοῦ ἐκεῖ πρυξενείου, δύο καθηγηταί, τέσσαρες διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ ἕνας μητροπολίτης, ὁ Σισανίου Ἀλέξ. Λάσκαρις. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν τρεῖς τῆς οἰκογενείας Καραθεοδωρῆ, ὁ ἰατρὸς Ἀλεξ. Ζωηρὸς καὶ ὁ ἀκούραστος ἐργάτης τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας Ἡρακλῆς Βασιάδης, ἰατρός, (Ὀνόματα ἱδρυτῶν καὶ μελῶν τοῦ Συλλόγου ἰδὲ εἰς τὸν Στ' τόμον τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Συλ. ἐκείνου).

ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς, ἀπὸ τοῦ 1871 χωρὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὰς ἐπιστημονικάς του ἐργασίας μετετράπη εἰς ἐθνικόν, καλυπτόμενος ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς, Φιλεκπαιδευτικοὺς Συλλόγους, ποὺ ἐξεπήδησαν ὑπὸ τὴν θερμὴν πνοὴν καὶ ἀφύπνισαν κάθε πόλιν καὶ κωμόπολιν ὅπου ἔζουν Ἕλληνες [1]).

Εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ εἰς τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα ὁ Φιλ. Σύλλογος ἐνεφανίσθη μὲ τὰς Ἀδελφότητας. [2]). Οὕτω εἰς τὴν Σηλυβρίαν τὸ 1883 συναντῶμεν δύο ἀδελφότητας. Τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Σπυρίδων καὶ τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Ἀγαθόνικος νὰ ζητοῦν ὁδηγίας ἀπὸ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. διὰ τὸν καταρτισμὸν Ἀστικῆς Σχολῆς. Ὁ ἅγιος Σπυριδων τοῦ ὁποιου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πρόεδρος ἐστάθη ὁ φαρμακοποιὸς Σταῦρος Βέτκος, ἐμερίμνησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ἐρειπίων τοῦ μόνου διασωθέντος ὁπωσδήποτε εἰς τὴν Σηλυβρίαν βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅπως εἴδομεν ἤδη· εἰς τὸ Ξάστερο τὴν Ἀδελφότητα ὁ ἅγιος Τρύφων ποὺ πρωτοστατεῖ καὶ ἀνεγείρεται ἐκεῖ εἰς τὰ 1879 ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ εἰς τὰ 1883 Νηπιαγωγεῖον. Εἰς τὴν Στράντζαν τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἀγαθοβουλείου κληροδοτήματος ποὺ εἶναι προωρισμένον διὰ σχολικοὺς σκοποὺς καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλας ποὺ πληθύνονται καὶ διατηροῦνται, παρὰ τὸ ἄψικορον τοῦ ἕλληνος μέχρι τοῦ 1912. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου διαλύονται ὅλα τὰ ξένα πρὸς αὐτὸ Σωματεῖα καὶ πρωτίστως τὰ ἐπαρχιακά. Μὲ τὴν ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπελευθέρωσιν τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνασυγκροτοῦνται καὶ πάλιν τὰ παλαιὰ καὶ συνιστῶνται νέα μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ὁπότε ἐν τῇ πραγματικότητι (de facto) εἶναι διαλελυμένα. Κηρύσσονται δὲ καὶ διὰ νόμου μετὰ τὴν σύστασιν ἐν Ἑλλάδι τοῦ Ταμείου Κοινοτικῶν καὶ κοινοφελῶν περιουσιῶν—Ἀνταλλαξίμων κατὰ τὸ 1928.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωριὰ ὅπου ἐλλείψει καταλλήλων προσώπων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθοῦν πυρῆνες ἀδελφοτήτων καὶ συλλό-

---

1) Κατὰ τὸ 1874 ὑπῆρχον δέκα ἓξ Σύλλογοι εἰς τὴν Κ)πολιν καὶ ἑξήκοντα εἰς τὰς Ἐπαρχίας καὶ ἐξηρτῶντο ἢ συνεδέοντο μὲ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Θρακικὸς φιλεκπαιδευτικὸς ὅστις ἱδρύθη τὸ 1872 καὶ ἐπρωτοστάτησε εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν Ζαριφείων Αἰδασκαλείων εἰς τῆν Φιλιππούπολιν. (Πεντηκονταετηρὶς Ἑλ. Φ. Σ. σελ. 57). Καὶ ὁ Σύλλογος τῆς Ραιδεστοῦ διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου γίνεται πολλάκις εὐφημοτάτη μνεία εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐκπαιδευτ. ἐπιτροπῆς τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

2) Ἀδελφᾶτα δι' ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν συναντῶμεν καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἰς τὰς Μέτρας καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Διὰ σχολεῖα ὅμως πρώτην φορὰν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

γων τῶν ὁποίων ἂς σημειωθῇ ὅτι ἡ νομικὴ ὑπόστασις ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Τουρκικὴν νομοθεσίαν [1]), τὸ νέον πνεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰσεχώρησε μὲ τὴν ἰδίαν θέρμην. Ἀπὸ τὰ μεσόγεια χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων προηγήθησαν τὸ Τσιφλίκιοϊ μέ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κάλφογλου καὶ οἱ Καστανιές, ποὺ ηὐτύχισαν ἐπι τινα ἔτη μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ καλοῦ μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου νὰ τύχουν καὶ τῆς ὑλικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Φιλ. Συλλόγου. Εἰς τὶς Καστανιὲς στὰ 1877 ὑπῆρχεν ἀλληλοδιδακτικὸν καὶ ἑλληνικὸν Σχολεῖον [2]). Καὶ κατὰ τὸ 1885 γίνεται εὔφημος μνεία περὶ τῶν σχολείων αὐτῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγον [3]).

Σύστασις καὶ συντήρησις τῶν σχολείων

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου ἐγκαινιασθεῖσα ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια θ' ἀπέδιδε πλουσιωτέρους καὶ ἀφθονωτέρους καρποὺς εἰς συντομώτερον χρόνον, ἐὰν παραλλήλως πρὸς ἐκεῖνον εἰργάζοντο μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ μὲ ὀλίγην αὐτοθυσίαν καὶ οἱ κατὰ τόπους Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολῖται. Ἀτυχῶς τὰ καλὰ παραδείγματα ὡς τὰ τοῦ Σηλυβρίας Καλλινίκου καὶ τοῦ ἐκ Δρυμάδων τῆς Ἠπείρου Δέρκων Νεοφύτου (1865-75) ὑπῆρξαν ἀραιὰ καὶ σπάνια. Ἡ κορυφὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ Πατριάρχης ἐξηκολούθει βεβαίως κατ' ἔτος νὰ ἐπευλογῇ τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου καὶ ἔσπευσε νὰ συστήσῃ διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἰδίαν ἐκπαιδευτικὴν Ἐπιτροπήν, τὴν Κεντρικὴν [4]) εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη παρεκάθετο καὶ μέλος τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τοὺς Μητροπολίτας οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἐνασχολισθῆ ἀρκούντως οὔτε διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἱερεῖς θὰ ἦτο πολὺ νὰ προσδοκῶμεν νεωτερισμοὺς ποὺ ἐκρίνοντο ἴσως ὡς ξενικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ ἰδιαίτερά των [5]).

---

1) Νομικὰ πρόσωπα, ἐκτὸς τῶν ἐμπορικῶν ἑταιριῶν, ἀνεγνωρίσθησαν τὸ πρῶτον ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὸ 1912 ὁπότε ὡς τοιαῦτα καὶ αἱ ἐκκλησίαι.

2) A. Synvet Ἐθνογρ. Χάρτης τοῦ Ὀθωμ. κράτους. Παρίσιοι 1877 σελ. 3.

3) «Κάλλιον ἔχουσι τὸ τοῦ μικροῦ χωρίου τῶν Καστανεῶν» γράφει ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτρ. τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσίν της τῆς 12 Μαΐου 1885.

«Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ ἑκατὸν περίπου οἰκογενειῶν συγκείμενον διατηρεῖ ἑλληνικὴν καὶ δημοτικὴν σχολὴν εἰς ἃς φοιτῶσιν ὀγδοήκοντα περίπου μαθηταί, ἐν οἷς καὶ δύο βουλγαρόπαιδες καὶ εἷς ὀθωμανόπαις». (Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμος Κ' σελ. 106).

4. Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. τόμ. Ζ'. σελ. 290.

5) Ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπὴ τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσιν της τῷ 1876 ὁμιλοῦσα περὶ τῆς δράσεως τῶν Συλλόγων της τονίζει μεταξὺ ἄλλων : «Ὁ ἐν Ραιδεστῷ Σύλ

Ἦτο εὐτύχημα διὰ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Δέλτα ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Σαράντη Ἀρχιγένους εὑρῆκε μιμητὰς ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν πλουσίων, ὅπως ὁ Σταυρὴ Μπεζιρτζὴς τῆς Σηλυβρίας [1]), ἢ Φωτάκα (ὁ Φώτιος Ἀναστασιάδης) τῶν Μετρῶν[2]) καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθόβουλος τῆς Στράντζας [3]) ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας αἱ ὁποῖαι καὶ θαυματουργοῦν.

Τὸ σάλπισμα τῶν σχολείων ἠλέκτρισε ὅλους τοὺς ἕλληνας τῆς περιοχῆς καὶ μὲ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν ποὺ τοὺς ξεχώριζεν ἀπὸ τοὺς συνοίκους λαοὺς συνῆλθον κατ' ἰδίαν καὶ ὑπὸ τὴν σώφρονα ἡγεσίαν τῶν προκρίτων τῶν χωρίων των ὑπεβλήθησαν εἰς παντὸς εἴδους θυσίας καὶ ἐδημιούργησαν ἄνευ κρατικῆς ἀντιλήψεως καὶ ξένης βοηθείας λαμπρὰ σχολικὰ κτήρια καὶ πόρους ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων των.

Σχολικοὶ πόροι.

Ὡς πρώτη βάσις τῶν πόρων τοῦ σχολείου ἐτέθησαν τὰ περισσεύματα τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' αὐτὰ ἦσαν ἀνεπαρκέστατα. Ὁ κόσμος ἐδίψα τὴν σοφίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων του, ποὺ χιλιάδες τώρα χρόνια ἔμεινε γι' αὐτὸν θαμμένη στὸ σκοτάδι. Τὴν ἔννοιωθε νὰ γλυκοχαράζῃ καὶ ποθοῦσε νὰ τὴν χαρῇ. Ὁ τελευταῖος Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ πόλεμος

λογος, ὀφείλομεν μετὰ λύπης νὰ προσθέσωμεν τοῦτο, πολλάς, φαίνεται, ἀφορμὰς ἔχων, ὅπως μὴ συνοδεύσῃ μετ' ἐγκωμίων τὰ ὀνόματα μητροπολιτῶν τινων τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν». (Ἑλλ. Φ. Συλλ. τόμ. ΙΑ'. σελ. 194).

1) Ὁ Σταῦρος Μπεζιρτζὴς προσέφερεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του χιλίας χρυσᾶς λίρας Τουρκίας μὲ τὰς ὁποίας ἠγοράσθη τὸ πλησιόχωρον ἀγρόκτημα Σαρήκιοϊ.

2) Ὁ Φώτ. Ἀναστασιάδης ἀφοῦ ζῶν ἀνήγειρε τὸ Παρθεναγωγεῖον τῶν Μετρῶν καὶ ποικιλοτρόπως συνέτρεξε τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἀποθανὼν ἄφῆκε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του διὰ τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν νέων ἐκ τῆς ἐπαρχίας των. Ἐκ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἀνηγέρθη τὸ 1907 τὸ μέγαρον τῆς Φωτακείου Σχολῆς διὰ δαπάνης τεσσάρων χιλιάδων λιρῶν καὶ ἠγοράσθη τὸ ἀγρόκτημα τοῦ Γκιουκσελῆ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν των. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Βούλγαροι ἐπυρπόλησαν ὄχι μόνον τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν τῶν Μετρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δημόσια κτίρια, ἡ Φωτάκειος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς διοικητήριον.

3) Ὁ Ἀρχ. Ἀγαθόβουλος ἐκληροδότησεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. γραμμάτων, ἵνα ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ἀνεγερθῇ καὶ συντηρεῖται εἰς τὴν πατρίδα του Στράντζαν ἑλληνικὴ δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων κατὰ νεώτερον σύστημα ὡς τὸ εἶδεν τὸ 1883 εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

τοῦ 1877 ποὺ ἔφερε τοὺς Ρώσσους εἰς τὸν Ἅη-Στέφανο τοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια. Ἔπαυσε πιὰ νὰ περιμένῃ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὸ Ξανθὸν Γένος. Ὕστερα ἡ μικροσκοπικὴ Ἑλλὰς ποὺ στὴ φαντασία του στέκεται πανίσχυρος συγκεντρώνει τοὺς πόθους του καὶ τὰ ὄνειρα τόσων σκλαβωμένων γενεῶν, καὶ μόνον ἀπὸ τὸν εὔζωνα περιμένει νὰ τοῦ ἀναστήσῃ τὸν μαρμαρωμένο Βασιληὰ καὶ νὰ ξετουρκέψῃ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά.

Μὲ τὸ ὄνειρον αὐτὸ οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ τοῦ Δέλτα ἔκαμαν κάθε λογῆς θυσίας χάριν τοῦ σχολείου των. Ἀλλοῦ ἐδέχθησαν εὐχαρίστως νὰ περιορισθῇ ἡ βοσκὴ τῶν ζώων των, ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ καθημερινοῦ των ψωμιοῦ, νὰ νοικιασθεῖ ὁ *μοιράς* των σὲ ξένον καὶ τὸ μίσθωμα νὰ διατεθῇ διὰ τὸ Σχολεῖον. Ἀλλοῦ νὰ μονοπωληθῇ τὸ κτῆμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ φοῦρνος, τὸ καπηλειό, τὸ μαγαζί, ν' ἀγοράζουν τὰ τρόφιμά των ἀκριβώτερα, ἀρκεῖ ν' αὐξηθῇ τὸ εἰσόδημα γιὰ τὸ σχολειό. Κι' ἐδέχθησαν κάθε λογῆς φορολογία στὸ ἀμπέλι, στὸ κρασί, στὸ ἄχερο, στὸ καμίνι καὶ στὸ κεραμιδαριό, εἰς κάθε τι, ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες ποὺ βρίσκεται καὶ κινεῖται ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, φθάνει νὰ μὴν κλείσῃ τὸ σχολεῖον ἀρκεῖ νὰ προστεθῇ σ' αὐτὸ κάποια ἀκόμα τάξις.

Μὲ παρόμοιον ζῆλον κι' ἐνθουσιασμὸν θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον ἂν κατὰ τὸ 1900 εὑρίσκετο ἑλληνικὸ χωριὸ εἰς τὴν Διοίκησιν Μετρῶν χωρὶς Σχολειό.

Σχολικὰ προγράμματα καὶ διαβάθμισις Σχολείων.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα δὲν ὑπῆρχον οὔτε βαθμοὶ ἐκπαιδεύσεως οὔτε καὶ σχολικὰ προγραμματα. Ὁ διδάσκαλος σὲ κάθε χωριὸ ἐδίδασκεν ὅτι ἤθελε καὶ ὅπως τὸ ἤθελε. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐννοοῦσε νὰ τὸ διδάξῃ μὲ κάθε μέσον ποὺ συνεβιβάζετο μὲ τὴν συνείδησί του. Ἦτο ἀπόλυτος κύριος τοῦ σχολείου. Αἱ σχολικαὶ ποιναὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ὀλίγον διαφέρουν ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ βασανιστήρια [1]).

Ὁ φόβος ποὺ ἐνέπνεον οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς μαθητάς των ἔμειναν παροιμιώδεις [2]).

---

1) Τὰ ραπίσματα, τὸ στρίψιμο τῶν αὐτιῶν καὶ πολλὲς φορὲς τὸ ξεκόλημα, οἱ ραβδισμοὶ στὰ νῶτα, στὶς παλάμες, στὰ πέλματα, καὶ ὄχι σπανίως ὅπου τύχη, αἱ ὀρθοστασίαι μὲ σηκωμένα χέρια, τὰ γονατίσματα μὲ πετραδάκια κάτω, τὰ φτυσίματα ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς, τὰ μουτζουρώματα, οἱ νηστεῖες ὁλημερεῖς καὶ ὁ ἀπαίσιος σφάλαγκας ἦσαν εἰς ἐνέργειαν.

2) «Θὰ τὸ πῶ τὸ δάσκαλο!» ἦταν ἡ πρώτη ἀπειλὴ ποὺ θ' ἀπηύθυνε κανένας σ' ἕνα μαθητή. Κι' αὐτὸ μ' ἐνθυμιζει τὴν ἱστορία τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ μας. Ὁ-

Λείψανα τὰ βασανιστηρίων ἐκεινων διατηροῦνται ἀναμφιβόλως καὶ εἰς τὰ 1900. Ἀλλ' οὔτε οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἀπάνθρωποι οὔτε καὶ οἱ γονεῖς διατεθειμένοι νὰ διοῦν τὰ παιδιά τους πετσὶ καὶ κόκκαλο γιὰ νὰ μάθουν γράμματα. [1])

Τοὺς ἀγραμμάτους ἱερεῖς καὶ ἀμορφώτους ἐπαγγελματίας ποὺ ἔκαμναν τὸν δάσκαλο, τοὺς διεδέχθησαν διδάσκαλοι, ἂν ὄχι ἐντελῶς ἄξιοι τοῦ ὀνόματος, πολὺ ὅμως διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς προκατόχους των.

*
* *

Εἰς τὰ σχολεῖα παρ' ὅλην τὴν ἀνομοιομορφίαν τῆς διδασκομένης ὕλης καὶ τῆς ἐλλειψωκεντρικῆς κατευθύνσεως καὶ ἐποπτείας ἐπικρατεῖ ζηλευτὴ τάξις εἰς τὴν διδασκαλείαν. Ἀτυχῶς ἡ φοίτησις δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ οὔτε καὶ τακτικὴ ὅλων τῶν παιδιῶν. Πρὸ παντὸς εἰς τὰ μικρότερο χωριά, ὅπου μόνον κατὰ τὸν χειμώνα πηγαίνουν στὸ σχολεῖον. Εἰς τὰς κωμοπόλεις ὅμως καὶ τὰ πολυανθρωπότερα χωριὰ ὁ δάσκαλος ἐπιβάλλεται μὲ τὸν καιρό. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν περισσότεροι διδάσκαλοι τελειόφοιτοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καταβάλλεται κάθε προσπάθεια νὰ τηρηθῇ τὸ πρόγραμμα ποὺ εἶναι συνονθύλευμα τοῦ σχολικοῦ προγράμματος ἄλλων ἀνωτέρων οχολείων ἢ καὶ τοῦ προγράμματος ποὺ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Τὸ ὡρολόγιον ἐφαρμόζεται μὲ σπανίας ἐναλλαγάς.

ταν πρωτάνοιξε ἑλληνικὸ σχολεῖο στὸ χωριό μας ἔτυχεν ἡ μητέρα μας νὰ ἔχῃ τὸ πρῶτο της ἀγόρι γιὰ σχολεῖο. Τὸ πῆρε μιὰ μέρα ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸ παράδωκε στὸ δάσκαλο γιὰ νὰ μὴ μείνῃ κι' αὐτὸ τυφλὸ ὅπως ἐκείνη καὶ ὁ ἄντρας της. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Νικολάκης, αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομά του, ἀρνήθηκε νὰ ξαναπάῃ στὸ σχολειό. Καὶ ὅταν ἡ μητέρα θέλησε νὰ τὸν πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐκεῖνος πιάσθηκε ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς σκάλας τοῦ σπιτιοῦ μὲ ὅλη τὴ δύναμη του καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ δυνατά.

— Μὰ γιατί, παιδί μου, δὲν θέλεις νὰ πᾶς στὸ σχολειό! τὸν ρώτησεν ἡ μητέρα.

— Γιατὶ θὰ μὲ δείρ' ὁ δάσκαλος! μουρμούρισε ὁ μικρὸς μέσα ἀπὸ τὰ κλάματα.

— Μὰ σὰ δὲν πᾶς δὲν θὰ σὲ δείρω γώ; τὸν ξαναρώτησε ἐκείνη.

—Ἀλληῶς βαράϊ ὁ Κ .... Ἦταν ἡ ξεκουραστικὴ ἀπάντησις τοῦ παιδιοῦ. Καὶ δὲν ξαναπέρασε τὴν πόρτα τοῦ Σχολειοῦ παρ' ὅλη τὴν αὐστηρότητα τοῦ πατέρα· Ἔμεινεν ἀγράμματος παρ' ὅλο τὸ γερὸ μυαλό του.

1) Στὰ πρῶτα χρόνια δὲν ἦτο σπάνιο ν' ἀκούῃ κανεὶς τὸ γονιὸ νὰ λέῃ στὸ δάσκαλο. «Νὰ κρέας σὲ τὸ φέρνω τὸ παιδί μου καὶ πετσὶ καὶ κόκκαλο τὸ θέλω. Νὸ μὲ τὸ κάμῃς ἄνθρωπο!»

Τὸ πρόγραμμα συντάσσεται ἀπὸ τὸν διευθυντὴν ἢ τὸν δάσκαλον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος ἢ φιλοτιμεῖται μόνος του νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Διότι αἱ Ἐπισκοπαὶ καὶ αἱ Μητροπόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ὑπαχθῇ ipso jure τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, δὲν ἔχουν ἀκόμα προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ νέον σύστημα [1]) εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα.

*
* *

Τὰ σχολεῖα διεκρίνοντο εἰς δημοτικὰ καὶ ἀστικά. Τὸ ἀστικὸν σχολεῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν Ε΄. τάξιν καὶ εἶναι πλῆρες ὁσάκις ἔχει καὶ ἑβδόμην. Ἀνωτέραν τῆς πλήρους ἀστικῆς σχολῆς ἡ περιοχὴ τῆς Διοικήσεως Μετρῶν δὲν ἐγνώρισεν, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ μαθηταὶ προερχόμενοι καὶ ἀπὸ μὴ πλήρεις ἀστικὰς σχολᾶς ἐκρίνοντο, κατόπιν δοκιμασίας πάντοτε, ἱκανοὶ νὰ παρακολουθήσουν μαθήματα Γυμνασίου. Τόσος ἦτο ὁ ζῆλος τῶν τότε διδασκάλων εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐνδεικτικῶν προαγωγῆς καὶ προόδου κατὰ τὸ 1900 καὶ ἔτι βραδύτερον δὲν ἦτο γενικὴ εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Δέλτα. Οὔτε καὶ ἡ τήρησις σχολικῶν μητρῴων καὶ μαθητολογίων ὑποχρεωτική. Διὸ καὶ περὶ λεπτομεροῦς σχολικῆς στατιστικῆς θὰ ἦτο ἐπισφαλὲς νὰ γίνῃ λόγος. Αἱ ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Διοικ. Μετρῶν δημοσιευθεῖσαι, ἐλάχισται κι' αὐταί, κατὰ καιροὺς στατιστικαί, φρονοῦμεν ὅτι συνετάχθησαν προχείρως καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχον τὴν προέλευσιν ἀπὸ ἐπίσημον ἀρχήν. Ἀσφαλέστεραι εἶναι αἱ πληροφορίαι ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν διαβάθμισιν τῶν σχολείων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τάξεων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σχολὴν δὲν ἦτο πάντοτε ὁ ἴδιος. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξομειοῦτο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τὴν ἄνοιξη ἕως τὰς διακοπὰς ἐλαττοῦτο κατὰ πολύ.

Χρόνος διδασκαλίας

Ὄχι πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ 1900 εἰς μερικὰ χωριὰ ἡ διάρκεια τῶν

---

1) Ἀπὸ τὸ 1897 μέχρι τοῦ 1912 μίαν μόνον ἐκκλησιαστικὴν Ἐπαρχίαν, ἐκτὸς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐγνωρίσαμεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὁποίας ἐτηρεῖτο ὁμοιομορφία. Δὲν προσελαμβάνετο διδάσκαλος ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ δὲν ἐτίθεντο εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμα, ἐὰν δὲν ἐπικυροῦντο παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνης. Τὴν Ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος.

μαθημάτων ἦτο σχεδὸν συνεχής. Ὀλίγαι μόνον ἡμέραι διὰ σύντομον ἀπουσίαν τοῦ διδασκάλου κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἐθεωροῦντο ἐπαρκὴς ἀνάπαυλα. Διὰ τοὺς μαθητὰς δὲν ἐλαμβάνετο φροντίς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπεσύροντο πολλὰς ἢ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς καθιερωμένης διὰ τὰς ἐξετάσεις ἀναλόγως μὲ τὰς ἀνάγκας ἢ καὶ τὰς διαθέσεις τῶν γονέων πρὸς τὸν δάσκαλον. Ὅταν αὐτοὶ δὲν τὸν ἤθελαν, γιατὶ τὸ παιδί τους νὰ τὸν βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο !

Ἡ συστηματοποίησις ὅμως τῆς διδασκαλίας, ἡ ἐφαρμογὴ ὡρισμένων προγραμμάτων καὶ ἡ παρουσία εἰς πολλὰ σχολεῖα διδασκάλων ἀποφοίτων Γυμνασίου καὶ πρὸ παντὸς Μεγαλοσχολιτῶν, ὅπως αὐτοεκαλοῦντο οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Φαναρίῳ τῆς Κ)πόλεως Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἐπέβαλον διμήνους θερινὰς διακοπάς.

Ἔτσι τὰ μαθήματα ἄρχιζαν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τακτικὰ καὶ ἔπαυαν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Ἰουνίου. Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἦτο ἡ τελευταῖα ἡμέρα τῶν σχολικῶν ἐπιδείξεων. Κατ' αὐτὴν ἐκτὸς τῶν θεατρικῶν ἐξετάσεων ἐγίνοντο καὶ ἄλλαι ἐπιδείξεις παντοίων διαλόγων καὶ ἀπαγγελίας ποιημάτων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπερρόφουν πολύτιμον χρόνον εἰς βάρος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων, χωρὶς ποτὲ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ἐκεῖ νὰ τὰς καταργήσῃ. Διότι ἡ ἐπιτυχὴς ἐπίδειξις κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ τὸ ἀναλόγιον τῆς ἐκκλησίας ἐβάρυνον πολὺ ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ δασκάλου [1]).

Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς πολλὰ Σχολεῖα ἐμοιράζοντο καὶ κόλλυβα.

Διορισμοὶ καὶ ἀπολύσεις Διδασκάλων.

Ἡ τύχη τῶν ὑπὸ τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διδασκάλων γενικῶς ἦτο οἰκτρά. Ὄχι διότι δὲν ἐτιμᾶτο κατὰ θεωρίαν ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου, πού κατὰ τὴν ἐνάσκησι τῶν καθηκόντων του εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο ἀπόλυτος κύριος, ἀλλὰ διότι ἡ οἰκονομικὴ θέσις αὐτοῦ ἡ οὐδέποτε ἀνθηρὰ ἀντὶ νὰ βελτιώνεται μετὰ μακρὰν σειρὰν εὐδοκίμου ὑπηρεσίας, ἐγίνετο χειροτέρα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ὁ γηράσκων εἰς τὴν ἕδραν τοῦ σχολείου δάσκαλος ἦτο καταδικασμένος νὰ πεθάνῃ εἰς τὴν ψάθα.

Ποιὰ Κοινότης θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ πάρῃ γέρο δάσκαλο;

---

1) Οἱ διδάσκαλοι κατὰ κανόνα ἐξετέλουν καὶ χρέη ἱεροψάλτου. Δὲν ἦτο δὲ σπάνιον πρὸ τῆς προσλήψεως ἑνὸς διδασκάλου νὰ δοκιμάζεται καὶ ἡ φωνή του.

Ἡ σκέψις αὐτὴ ἀπεμάκρυνεν ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα πολλοὺς πνευματώδεις καὶ ἐνθέρμους ἐργάτας τοῦ σχολείου, ποὺ συνέπεσε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀποφοιτήσεώς των νὰ γίνουν δάσκαλοι. Καμμία πρόνοια δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτούς. Καὶ καμμιὰ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον εἰς αὐτὸ τὸ στάδιον. Ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις τοῦ διδασκάλου ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς μισθοδοσίας του ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον καὶ ἀνεύθυνον διάθεσιν τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἢ τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς καὶ τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ.

Ἡ μόνη εὐεργετικὴ ὑπὲρ τῶν διδασκάλων διάταξις τὴν ὁποίαν ἐθέσπισεν ἡ Κεντρικὴ Ἐκπ. Ἐπιτροπὴ ἦτο ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀπόλυσις διδασκάλου ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου. Ἀλλ' αὐτὸ ἴσχυε μόνον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα οἱ Ἐφοροεπιτροπαὶ ἦσαν ἀδέσμευτοι. Καὶ εἶναι πρὸς τιμήν των ὅτι οὐδέποτε ἀντικαθίστουν διδασκάλους διαρκούσης τῆς σχολικῆς περιόδου.

Μισθοὶ διδασκάλων.

Οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον εἰς τὸ Δέλτα κυμαίνονται μεταξὺ δύο καὶ ἓξ λιρῶν κατὰ μῆνα. Καὶ ἐπληρώνοντο εἰς δέκα ἢ καὶ δώδεκα ἴσας μηνιαίας δόσεις ἐπὶ τῇ βάσει ἐτησίων συμβολαίων ποὺ συνετίσσοντο ἐφ' ἁπλοῦ μεταξὺ δασκάλου καὶ Ἐφοροεπιτροπῆς.

Αἱ Ἀρχιγενίδες, ὁσάκις συνέπιπτε νὰ διδάσκουν εἰς πλησιόχωρά των εἰργάζοντο καὶ μὲ μικρότερον μισθόν. Συνέβαινεν ὅμως ἐνίοτε νὰ περισσεύουν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους καὶ ὁλόκληρον τὸν μισθόν των. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν Ἀπ. Ἀράπην ποὺ μὲ διηγήθηκε κάποτε στὰ 1903 ὅτι τοποθετηθεὶς στὰ νεανικά του χρόνια εἰς τὴν Ἴμβρον ὡς διδάσκαλος, ἐπερίσσευε καὶ τέσσαρες λίρες ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ του. Συνετηρήθη δηλαδὴ ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν κατοίκων.

Ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ των οἱ διδάσκαλοι εἰς τὸ Δέλτα εἶχαν τὴν κατοικίαν καὶ τὴν χειμερινὴν καύσιμον ὕλην δωρεάν.

Καθυστερήσεις τακτικῆς πληρωμῆς παρετηροῦντο κάποτε. Ἀλλὰ τῶν ἀποχωρούντων διδασκάλων τοὺς μισθοὺς οἱ Ἐφοροεπίτροποι τοὺς ἐξοφλοῦσαν χωρὶς ἀναβολήν.

*
* *

Κατὰ τὰς καλήτερας ἐξηκριβωμένας πληροφορίας παραθέτομεν πίνακας τῆς σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα τῆς περιόδου τοῦ 1908-1910 ποὺ μᾶς ἐδόθηκεν εὐκαιρία νὰ τὴν γνωρίσωμεν ἀπὸ κοντά.

Πίναξ
Σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα κατὰ τὸ 1910

Ἀγάλανι	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	διδασκάλισσα [1]
Ἁγιασματάκι	»	»	»	Γραμματοδιδάσκαλος
Ἀλμπασίνι	»	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιως	διδασκάλισσα
Ἀρμενίκιοϊ	»	μικτὴ	»	διδασκάλισσα
Ἀρναούτκιοϊ	»	»	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Ἀσκὼ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Ἀρσοὺ	Δημοτικὴ	μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Βελιγράδι	Δημοτικὴ	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Βογάζκιοϊ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Γαρδὰς	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Γιαλοί	Ἀστικὴ	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Δελιῶνες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2 διδασκάλισσαι
Δημοκράνεια	Δημοτικὴ	ἀρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
	»	θηλέων	διτάξιος	διδασκάλισσα
Καλιὼ	»	μικτὴ	τριτάξιος	διδάσκαλος
Καλλικράτεια	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	4 διδάσκαλοι
	»	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
Καρατζᾶ	»	ἀρρένων	»	2 διδάσκαλοι

---

1) Διδασκάλισσα ἢ διδάσκαλος σημαίνει ἀπόφοιτον Γυμνασίου ἢ διδασκαλείου· Γραμματοδιδάσκαλος δὲ ἢ βοηθὸς ἀπόφοιτον ἀστικῆς ἢ καὶ δημοτικῆς Σχολῆς.

	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Καστανιὲς	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	διδασκάλισσα καὶ βοηθὸς
Κλαλὶ	Δημοτικὴ	Μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος
Κουρφαλὴ	»	ἀρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Λαγοθῆρες	»	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Λάζαρ	»	»	»	»
Μέτρες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
»	»	θηλέων	ἑπτατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 διδασκάλισσαι
Μέγ. Τσεκμετζὲς	Δημοτικὴ	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς
» »	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχῶρι	»	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχωράκι	»	ἀρρένων	τριτάξιος	Γραμματοδιδ.
»	»	θηλέων	»	διδασκάλισσα
Ξιάστερο	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
»	Δημοτικὴ	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδασκάλισσαι καὶ βοηθὸς
Οἰκονομειὸ	»	Μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς
Πλάγια	»	ἀρρένων	»	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Πληβάτες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	κοινοτικὴ	νηπιαγωγεῖον		2 διδασκάλισσαι
Σηλυβρία	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	ἑξατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 »
Στράντζα	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι 1 βοηθὸς

»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			3	»
Τσακῆλι	Δημοτικὴ	Μικτὴ	τετρατάξιος	1	διδάσκαλος
Τζελέπκιοϊ	»	»	τριτάξιος	1	Γραμματοδιδάσκαλος
Τσαντὼ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξιτάξιος	3	διδάσκαλοι
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2	διδασκάλισσαι
Τσιφλίκιοϊ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	1	διδάσκαλος
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	1	διδασκάλισσα
Φανὰρ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3	διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			1	διδασκάλισσα καὶ βοηθός.

2) Τουρκικὰ Σχολεῖα.

Μέχρι τοῦ 1878 εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία τῆς Διοικήσεως Μετρῶν τὸ σχολεῖον εἶναι ἄγνωστον. Τὸ πολύ κάποιος χότζας εἰς τὰς Μέτρας, εἰς τὴν Σηλυβρίαν καὶ εἰς τὸν Μεγάλο Τσεκμετζὲ νὰ ὑποχρεώνῃ ὀλίγα τουρκόπαιδα, τὰ ὁποῖα κάθηνται σταυροπόδι ἢ γονατιστὰ σ' ἕνα κομμάτι τσοῦλι ἢ ψάθας, ν' ἀποστηθίζουν ἐδάφια τοῦ κορανίου κινοῦντα ρυθμικῶς τὸ σῶμα των μπρός καὶ πίσω ἢ νὰ ζωγραφίζουν τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου των.

Ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως ὅμως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλτὰν Χαμὴτ τοῦ Β' εἰς τὴν ράχιν τοῦ ὁποίου ἐφορτώθησαν ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι τῶν προκατόχων του, χωρὶς νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῇ καὶ μέχρι σήμερον οὐδεμία ὑπηρεσία του, ἀρετὴ ἢ ἱκανότητα, ἐκτὸς τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἐρυθροῦ Σουλτάνου, ἡ θνήσκουσα, ὡς ἐπιστεύετο, Τουρκία ἤρχισεν ν' ἀναγεννᾶται. Ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς ποὺ θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ἀνέζησαν καὶ ἀνέπνευσαν, δὲν θὰ παραθέσῃ μόνον τὰς αἱματηρὰς σελίδας του. Θὰ ἔχει νὰ πῇ πολλά, περισσότερα διὰ τὰς συνετελεσθείσας προόδους τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν θὰ εἶναι τελευταία ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων μεταξὺ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Χαμὴτ τοῦ Β' ἀνεγερθέντα καὶ ἀνακαινισθέντα ἐκπαιδευτήρια ἐμαθήτευσαν οἱ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἐστάθησαν ἱκανοὶ κατὰ τὰ τε-

λευταῖα ἔτη νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς σάλους καὶ κλυδωνισμούς, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐπανάληψιν ἠπείλησαν νὰ τὴν καταποντίσουν.

*
* *

Κατὰ τὸ 1900 εἰς τὰς Μέτρας ἐκτὸς τῶν μεκτέπ ἰπτιδαδιὲ καὶ τοῦ ρουσδιέ, δηλαδὴ τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ καθ' ἡμᾶς λειτουργοῦσι καὶ δύο γυμνασιακαὶ τάξεις. Τάξεις ἰδαδιέ. Σχολεῖα δὲ ἰπτιδαδιὲ καὶ ρουσδιὲ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Σηλυβρία καὶ εἰς τὸν Τσεκμετζὲ μὲ καλὸν προσωπικόν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν κέντρων σχολεῖα ἰπτιδαδιὲ συναντῶμεν καὶ εἰς πολλὰ χωρία, ὅπου τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκάλου τὰ ἐκτελεῖ ὁ ἰμάμης τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκλείονται τὰ κορίτσια. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1912 δὲν ἀπέμεινε τουρκικὸν χωρίον χωρὶς δημοτικὸν σχολεῖον καὶ χωρὶς κατάλληλον διδάσκαλον μισθοδοτούμενον παρὰ τοῦ Δημοσίου. Ὁ Νεότουρκος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ των ἔδωκεν ἰδιαιτέραν σημασίαν.

3) Ἀρμενικὰ καὶ Ἑβραϊκὰ σχολεῖα.

Καὶ ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης διατηροῦσαν ἰδιαίτερα σχολεῖα ἡ κάθε μία εἰς τὴν Σηλυβρία. Τῷ 1922 εἰς τὴν Ἀρμενικὴν σχολὴν ἐδίδασκον δύο διδάσκαλοι, εἰς δὲ τὴν Ἑβραϊκὴν τέσσερες μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Χαχάμης τῆς Κοινότητος ποὺ ἦτο καὶ ὁ διευθυντὴς ἐκείνης.

(ἀκολουθεῖ)

ΜΙΛΤ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΘ' ΤΟΜΟΝ

Σελ. 201 κατὰ παραδρομὴν ἀναφέρεται τὸ ὑπ' ἀρ. 5 Ἀρμενίκιοϊ ὡς ὑπαγόμενον εἰς τὸν ναχιὲ Δέρκων, ἐνῷ ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν Σελ. 199 ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κεντρικὴν ὑποδιοίκησιν.

Εἰς τὸν παρόντα τόμον.

Σελ. 143 στίχ. 8, 9, 17, 22 καὶ 30 ἀντὶ Scuehhardt ἀνάγν. Schuchhardt
» » » 24 ἀντὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἀνάγν. παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ

μέγας χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας

I

Ἀπ' ἐδῶ κι ἀρκετὰ χρόνια εἶχε ἑορτασθῆ στὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον τῆς Πόλης εἰκοσιπενταετηρὶς τοῦ Μανουὴλ Γεδεών. Ὁ πανηγυριστὴς ρήτωρ εἶχεν ἐρευνήσει σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση τὶς πολυάριθμες ἐργασίες κι ἐκδόσεις τοῦ ἑορτάζοντος μεσαιωνοδίφου, ψάχνοντας βιβλιοθῆκες, ξεφυλλίζοντας τόμους καὶ περιοδικὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐρευνώντας τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μακαρίτου καὶ τὴν ἀπέραντην μνήμην του. Στὸ τέλος ὁ ρήτωρ μᾶς εἶπε, ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ παραλείψῃ μερικὰ τριτευούσης σημασίας.

Ὅταν ἀνέβηκα κι ἐγὼ στὸ βῆμα, κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς ἑορτῆς, ἐξήτασα τὸν Γεδεὼν ὡς ἄτομον κι ὡς μέλος τῆς φαναριώτικης κοινωνίας. Τὸν ἀντίκρυσα μὲ τὸν φωτογραφικὸν φακόν μου καὶ προσπάθησα νὰ χρωματίσω πιστὰ τὴν εἰκόνα του. Ἦτο ξηρός, λιγνὸς καὶ κοντός, μὲ μάτια ὠπλισμένα μὲ γιαλιὰ μεγάλα, φορῶντας παντοτεινὰ μαύρη ρεδιγκότα. ξερὸ κολάρο καὶ μαῦρο λαιμοδέτη, λωρίδα τῆς παλιᾶς μόδας. Περπατοῦσε καὶ κοίταζε πάντα καταγῆς, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ βάρος τῆς περπατησιᾶς του. Τὸν χαιρετούσατε στὸν δρόμο καὶ ξετινάζετο ἐκπληκτικά, μπά! Ἂν διαφωνούσατε σὲ συζήτησι σᾶς κοίταζε ἕνα λεπτὸ ἀσκαρδαμυχτὶ κι' ἄρχιζε τὰ ἐπιχειρήματά του μ' ὀνόματα, μὲ χρονολογίες, μ' ἐκδόσεις τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τοῦ Βουκουρεστίου ἀναφέροντας καὶ τὶς παραλλαγές, ποὺ εἶναι ἡ μιὰ ἔκδοσις ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὥστε σ' οστόμων.

Στὸ Φανάρι εἴχαμε γειτονικὰ τὰ σπίτια μας. Τὸν ἔβλεπα συχνὰ νὰ φυλλομετρῇ τόσον τοὺς τόμους τῆς ἐκκλησιαστικῆς Πατρολογίας ὅσον καὶ τὶς σκονισμένες φυλλάδες τῶν πσλαιοβιβλιοπωλείων. Εἶχε πελωρίαν βιβλιοθήκην καλὰ ὠργανωμένη μὲ συρταράκια, μὲ δελτάρια μ' ἀριθμούς. Ἦτο καλὸς σύζυγος καὶ στοργικὸς πατέρας. Ἡ γυναίκα του μορφωμένη, τῆς οἰκογενείας Λαγουδάκη, τὸν ἀνακούφιζε ἀρκετὰ στὴν πολυάσχολη δουλειά του. Καὶ ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ κόρες του στολίζει σήμερα τὴν ἀνωτέραν ὑπαλληλίαν τοῦ Ὑπουρ-

γείου τῆς Παιδείας μας. Ὁ ἴδιος ἦτο ἀκαταπόνητος στὴν ἐργασία. Θά τὸν βρίσκατε σχεδὸν παντοτεινὰ στὸ Γραφεῖο, ὅταν ἔμενε σπίτι του. Νὰ γράφῃ, νὰ διαβάζῃ.

Μὰ κατ' ἀντινομιαν ἦτο ἀεικίνητος. Σ' ἐκλογὲς συμβούλων τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβολίου, σ' ἐκλογὲς ἀρχιερέων τὸν ἐβλέπατε παντοῦ, μὰ μόνον γιὰ πολὺ ὀλίγην ὥραν κι ἔφευγε. Ἤξευρε ὅλους τοὺς συνδυασμούς, τὶς λεπτομέρειες, τὰ μυστικὰ τῶν ὑποψηφίων καὶ σωστὰ τὶς διαδόσεις ὅλες. Ἦταν ἕνα κινούμενο Ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό, ποὺ χρωμάτιζε πρόσωπα καὶ πράγματα σύμφωνα μὲ τὶς δικές του ἀρχές, μὲ τὶς δικές του ἀπόψεις. Τὸν ἴδιον ὑποκειμενισμὸν εἶχε κι ὅταν ἔγραφε. Καὶ σ' ὅ,τι ξένον διάβαζε πολὺ σπάνια δὲν εὕρισκε παραψεγάδια. Γκρίνιαζε, εὕρισκε λάθη ...

II.

Γεννήθηκε στὸ Φανάρι στὰ 1851. Γιὰ τὴν πρώτη ζωή του καὶ τὴν πρώτη σταδιοδρομία του ὁ Γεδεὼν λακωνικώτατο μᾶς ἀφῆκε ὁ ἴδιος σημείωμα, ποὺ ἀντέγραψε ἀπὸ εὐγένεια καὶ μοῦ ἀπέστειλε ὁ φίλος πρώην γερουσιαστὴς Κ. Μιλτιάδης Σταμούλης, τὸ ὁποῖον καὶ θέτω:

— «Μανουὴλ χαρτοφύλαξ, ὁ τὰ παρόντα γράφων, ὠνομάσθη τοιοῦτος τῇ 23 Δεκεμβρίου 1897 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Βαλιάδου, χειροτονίσαντος αὐτὸν τῇ 21 Ἰανουαρίου 1898. Υἱὸς Ἰωάννου καὶ Ἀνασταοίας, ἐγεννήθη ἐν Κωσταντινουπόλει τῇ 8 Ἰουλίου 1851 βαπτισθεὶς τῇ 15 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκ Κρήτης εἰς τὴν νῆσον Λέρον ἐλθοῦσα, ἐπωνυμεῖτο Κοντογιαννάκῃ ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον. Ἔτη δέ τινα πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἰωάννης τις Κοντογιαννάκης, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, ἀπὸ Γιάννης μετωνομάσθη Γεδεὼν καὶ ἔκτοτε ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐγνωρίζετο ἐν Λέρῳ «τοῦ παπᾶ Γεδεοῦ».

Λαβὼν τῷ 1869 τὸ πτυχίον τελειοδιδάκτου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἠρξάμην γράφων μετά τινα σχετικὴν μελέτην, εἰς ἐφημερίδας. Ἀπέστειλα κι ἐξέδωκα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1870 εἰς τὴν «Πανδώραν» τοῦ μακαρίτου Νικολάου Δραγούμη, διὰ τοῦ φιλτάτου μου Σοφοκλέους Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων) ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου Λογάδου, διαλαμβάνουσαν ὑπόθεσιν τινὰ τοῦ λεξικοῦ «Κιβωτοῦ». Ὁ Σοφοκλῆς ἀπεδέξατο τὰ σχόλια τοῦ Μ. Γεδεὼν εἰς τὴν ἐπιστολήν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1870 ἐξέδωκα ὡς ἐπιφυλλίδα τῆς «Ὁμονοίας» τοῦ Γαβριηλίδου (καὶ τινος Ἀθανασίου Παλαιολόγου) τὴν ἀρχὴν διατριβῆς (παιδικῆς) περὶ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅτε ὁ ἀείμνηστος φίλος μου Γαβριηλίδης ὁ Βλάσιος ἔγραψε λέξεις τινὰς ἐπαινετικὰς

λιοῦ τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν πέριξ. Διάφορα.

22) Νικολάου Χρήστου. Συλλογὴ λέξεων, παροιμιῶν καὶ παραμυθίων τῶν πλείστων Θρακικῶν (77 λέξεις, 4 παραμύθια, 18 παροιμίαι).

28) * Κ. Κουρτίδου καὶ Γ. Κωνσταντινίδου Συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (120 λέξεις, 113 παροιμιαι, 40 δίστιχα, 22 ἄσματα, 9 παραμύθια, 7 λογοπαίγνια, 22 αἰνίγματα, καὶ δεισιδαιμονίαι).

24) * Α. Οἰκονομίδου. Συλλογὴ 463 λέξεων, μετὰ τῆς γραμματικῆς τῆς ἐν Μαδύτῳ ὁμιλωμένης γλώσσης

25) * Σπυρ. Μανασσίδου Συλλογὴ (605 λέξεων, 207 διστίχων, 45 τεταστίχων, 8 παραμυθίων, 4 δημοτικῶν ἀσμάτων) [1]).

26) * Νικολάου Κωνσταντινίδου Ἀπὸ γεννήσεως μέχρι θανάτου ἤτοι συλλογὴ ἐθίμων ἐξ Ἀλμαλῆ Ἀδριανουπόλεως.

27) * Γ. Κωνσταντινίδου τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Τοῦ Ἀγρίμ' τοῦ παραμύθ'.

28) * Κωνσταντίνου Κουρτίδου Γλωσσάριον ἤτοι μορφολογικὸν καὶ φρασεολογικὸν τῆς γλώσσης Σουφλίου Λέξεις 462.

29) * Περικλέους Κουρτίδου λεξιλόγιον Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (λέξεις 653)

30) * Ἀποστόλου Β. Οἰκονομιδη. Συλλογὴ ζώντων μνημείων παρὰ τῷ λαῷ τῆς Μαδύτου (242 λέξεις, 72 φράσεις, 126 παροιμίαι, 34 λογοπαίγνια, 25 αἰτ γματα, 35 δίστιχα, 27 ἄσματα, ἤθη, ἔθιμα, δεισιδαιμονίαι, ἐτυμολογικὰ κλπ.) [2]),

31) Νικ. Κ. Κωνσταντινίδου. Ἡ ποίησις παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Διάφορα ἐξ Ἀλμαλῆ.

32) * Ἀστερίου Ζήκου Σύμμικτα ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κοζάνης.

33) * Ἀποστ. Β. Οἰκονομίδου. Λαογραφία Θρακικῆς χερσονήσου (238 λέξεις, 400 λέξεις ξενικαί, γλωσσάρια Καλλιπόλεως καὶ τῶν πέριξ, 83 παροιμίαι, 24 αἰνίγματα, 53 δίστιχα, 9 ἄσματα, ἤθη καὶ ἔθιμα, παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ἓν παραμύθι εἰς τὸν Δ'. τόμον τῶν «Θρακικῶν» Σελ. 334—336, παροιμίαι εἰς τὸν Β'. τόμον «Ἀρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ» Σελ. 196—201, ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίαι εἰς τὸν Γ'. Σελ. 95—118, παραμύθια καὶ γλωσσικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Δ'. Σελ. 162—169 καὶ 194—204 καὶ τὸν Ε'. Λαογραφικὰ Μαδύτου Σ 112—128.

---

1) Διὰ τὰ ὑπ. ἀρ. 20-25 βλ. Αὐτ. τόμ. ΚΒ' 1891 σ. 123-128.

2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 26-30 » » » ΚΓ' 1893 σ. 81-83.

34) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Συλλογὴ 50 ἀσμάτων Ροδοπείου Θράκης [1]).

35) * Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Τρία δημώδη παραμύθια 'Αδριανουπόλεως.

36) * Α. Χρηστίδου. Περὶ Σκοποῦ τῆς Θράκης (ἔθιμα, κύρια ὀνόματα, λεξιλόγιον, παροιμίαι, αἰνίγματα)

Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Β΄. τόμον «'Αρχείου Θρ. Θησαυροῦ». Σελ. 119—147 Λαογραφικὰ τῆς Γέννας ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ 'Αρχείου.

37) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τῶν Θρακικῶν λαῶν ἤτοι γλωσσολογικὴ πραγματεία περιέχουσα τὸ φθογγολογικὸν μέρος τῶν Θρακικῶν διαλέκτων μετὰ συλλογῆς συνθέτων τῆς δημοτικῆς Θράκης.

38) 'Αποστ. Οἰκονομίδου. Περισυναγωγὴ ζώντων μνημείων μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ (Γλωσσάριον Μαδύτου, φράσεις, εὐχαὶ κλπ. [2]).

39) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ βρίσκονται στὸ λεξικὸ Γαζῆ· καὶ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦν 'στὴ Ροδόπη (208 λέξεις, 48 ἄσματα).

40) Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Συλλογὴ δημωδῶν παραμυθίων κλπ. (6 παραμύθια μετὰ λεξιλογίου).

41) * Συμεὼν Μανασσείδου. Βιβλίον ποικίλης γλωσσικῆς ὕλης (10 παραμύθια, 5 ἄσματα, 304 δίστιχα, 43 αἰνίγματα Αἴνου [3]).

42) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ ποὺ βρίσκονται ς τὸ λεξικὸ τοῦ Γαζῆ, τραγούδια καὶ παραμύθια τῆς Ροδόπης (62 αἰνίγματα, 14 παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν τραγούδια εἰς τὸν Δ΄ τόμον «'Αρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ», σελ. 143-147 καὶ παραμύθια σ. 154-161.

43) Συμεὼν Μανασσείδου. Ποικιλη γλωσσικὴ ὕλη (283 δίστιχα, ἔθιμα γαμήλια Χερικὰ Γκιουμουλτζίνης, 18 ἄσματα δημώδη, μέλος, ἔθιμα, 2 αἰνίγματα, 5 παιδιαὶ Φερρῶν) [4])

Ὁ Ζωγράφειος ἀγών, ἀποθανόντος τοῦ ἀθλοθέτου, ἔπαυσεν πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ 1900 τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τελευταῖος τόμος ἐξεδόθη ὁ τόμ. τῷ 1914. 'Ακολούθως ἐξεδόθη ὡς παράρτημα τοῦ ΑΔ΄ τόμου (μὴ ἐκδοθέντος)τὸ τεῦχος τῆς πεντηκονταετηρίδος (1861-1911) τῷ 1913-1921

---

1) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 31-34 » » » ΚΔ΄ 1895 σ. 87-89.
2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 35-38 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΕ΄ 1895 σ. 104-106.
3) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 39-41 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΤ΄ 1895 σ. 114-119.
4) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 42-43 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΖ΄ 1900 σ. 148-153.

Μετὰ τὸν γενικὸν πόλεμον τὸ κτίριον τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ρητὸν «Θαρσεῖν χρὴ ταχ' αὔριον ἔσσεται ἄμεινον» κατελήφθη παρὰ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν χρησιμοποιηθὲν κατ' ἀρχὰς ὡς Λέσχη τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος καὶ ἀκολούθως νομίζω ὡς εἰρηνοδικεῖον, ἡ δὲ πλουσία βιβλιοθήκη του μετεφέρθη εἰς Ἄγκυραν.

***

Κατὰ τὴν «Ἔκθεσιν περὶ τῶν εἰς τὸν Γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Συλλόγου Κοραῆς ὑποβληθέντων πονημάτων ἀναγνωσθεῖσαν τῇ 2 Φεβρουαρίου 1892 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι» (1892) ὑπεβλήθησαν μὴ βραβευθεῖσαι αἱ ἑξῆς δύο ἀφορῶσαι τὴν Θράκην: Φιλολογία τοῦ λαοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει περιέχουσα 25 ἄσματα (σελ. ιη' τῆς Ἐκθέσεως) καὶ Γλωσσικὴ ὕλη ἢ συλλογὴ λέξεων, φράσεων καὶ παροιμιῶν Θρακικῶν ἐκ σελ. 54 περιέχουσα φράσεις καὶ παροιμίες (σελ. κ—κα' τῆς Ἐκθέσεως).

Εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τῆς ἐνταῦθα Γλωσσικῆς ἑταιρείας ἐβραβεύθησαν τῷ 1912 κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γεωργ. Ν. Χατζηδάκη, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ βραβευθέντος, Συλλογὴ ζώντων μνημείων τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ἢ ἡ ἐν «Αἴνῳ λαλουμένη δημώδης διάλεκτος» [1]).

Τῷ 1919 κατ' ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἰδίας ἑταιρείας κ. Κουκουλὲ βραβεύεται ἡ συλλογὴ τοῦ Κ. Στεφανίδη Λεξιλόγιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος Φιλιππουπόλεως. Ὁ κ. Κουκουλὲς σημειοῖ ὅτι ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων γίνεται χρῆσις τοῦ *νὰ μὴ δὲν* ἀντὶ ὅτι *δὲν* πχ· «θαρρῶ νὰ μὴ δὲν ἔχουμε ψωμὶ» [2]) Οὕτω ἐλέγετο πολλάκις καὶ εἰς Σηλυβρίαν.

Τέλος τῷ 1923 κατ' ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Α. Α. Παππαδοπούλου τῆς ἰδίας ἑταιρείας βραβεύεται τὸ «Λεξιλόγιον τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνικῆς διαλέκτου» τοῦ Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδη [3]).

Τέλος εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας[4]) **ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς.** *Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1921.* Ὁ ἑταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν, ὅτι

---

1) Ἀθηνᾶ 1913 τόμ. 25 σ. 282-283.
2) Αὐτ. 1924 τόμ. 36 σ. 253-260.
3) Αὐτ. 1925 τόμ. 37 σ. 225-228.
4) Ἀθηνᾶ 1921 τόμ. 33 σ. 200-201.

κατὰ τὸ εἰς Θράκην λαογραφικὸν αὐτοῦ ταξείδιον μελετήσας καὶ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα παρετήρησεν ὅτι πάντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα καὶ δύνανται δι' τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν κατὰ τόπους γνωρισμάτων νὰ χωρισθῶσιν εἰς τὰς ὁμάδας 1) Γκιουμουλτζίνης-Ξάνθης 2) Μαρωνείας-Χιρκὰ καὶ 3) τὴν τοῦ Σουφλίου»

Καὶ κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1921 «Ὁ ἑταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν ὅτι κατὰ τὰς λαογραφικὰς ἐν Θράκῃ ἐρεύνας αὐτοῦ ἐβεβαίωσε τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένων τῶν οἰκήσεων τύπου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ δύο παρακειμένων δωματίων, ὧν τὸ μὲν λέγεται σπίτ' τὸ δὲ κελλάρ, κσὶ ἑνὸς πρὸ αὐτῶν ὑποστέγου ἐλευθέρως δεχομένου τὸν ἥλιον καὶ προστατεύοντος τοὺς ἐνοίκους ἀπὸ τῆς ἀμμέσου ἐπιδράσεως τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Παρετήρησε πρὸς τούτοις ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου τύπου διεμορφώθησαν καὶ ἕτεροι, ὧν τὴν μορφὴν ἐπηρέασε κυρίως ἡ ἀπαίτησις πρὸς ἐπίτευξιν ἡλιακῆς θερμότητος καὶ πλουσιωτέρου φωτός.»

Συνεδρία ΣΟΖ' τῆς 23ης Μαΐου 1921. «Ὁ ἑταῖρος, κ. Ν. Παπαδάκης ἀνεκοίνωσε παρατηρήσεις αὐτοῦ σχετιζομένας πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως Βυζαντιακῶν πόλεων ἐν Θράκῃ πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν καὶ τὰ λείψανα φρουρίων, ἢ πολισμάτων βυζαντιακῶν ἐν αὐτῇ καὶ τέλος πρὸς ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ ἀντικείμενα διαφόρων χρονικῶν περιόδων σωζόμενα κατὰ χώραν ἢ ἐν Μουσείοις τῆς Θράκης. Ἐτόνισε δ' ὅτι ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Θράκην περιοδείας αὐτοῦ, ἐπεκταθείσης ἀπὸ Ξάνθης εἰς Ἡράκλειαν καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ, δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κλασσικήν, τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν βυζαντιακὴν περίοδον, ἐν ᾧ τουναντίον ἡ τουρκικὴ περίοδος ἐκίνησεν ἐν τισι σημείοις τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ εἰς βαθμὸν θαυμασμοῦ».

Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ Εἰς τὸν Π' τόμον τῆς «Ἀθηνᾶς» (1896 σελ. κ. ἑξ.) εἰς τὰς «Ἐπιγραφὰς ἐκ Κωστάντζης» ὁ Γεώργ. Γ. Κοῦζος δημοσιεύει τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν ἐξαχθεῖσαν εἰς φῶς περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1896 ἐξ ἀνασκαφῆς γενομένης ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ δικηγόρου κ. L. Butter, κειμένῳ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνστάντσῃ τῆς Ρουμανίας Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

(Ὕψος στήλης 1,50 μ. πλάτ. 0,45).

Πέρινθός μου ἀνὴρ
βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
Εἰ δὲ θέλις γνῶναι παροδηπόρε

τὶς τίνος εἰμὶ —Τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν
ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν·
ἐπεγάμησα αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα
τρεία ἐκύησα υἱὸν ἀπὸ πρώτης
θύγατρας δύω δῖγμα τύπων μου.
Ἔπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ,
ὡς μὴ ὄφελλα τεκέσθαι.
Θνήσκει γὰρ τὸ βρ(έ)φος πρῶτον
καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν. Λ'
δὲ ἐιῶν ἔλιπον φάος
ἡελίοιο. Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμι-
σία ὧδ' ἀν(α)κειμαι. Καὶ πατρὶς
καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί,
υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται
θυγάτηρ Ἱερωνίς, οἱ κοίδεντο βρ(έ)φος
Θεοδώρ[ας] ὅτι τέθνηκα. Πέρινθος
γαμέτης ζῇ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γλυκὺς θρηνεῖ
ὅτι ὧδε πέφευγα. Ἔστι δέ μου μήτηρ
[ὧ]δε Φλ. Θευδώρα καὶ κεῖται ἀνδρὸς
μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπ[ις].
Αὐτῆς τοι γενεῆς γενόμην
ἀλλ' ἄρτι τέθνηκα.
Καὶ σὺ δὲ χαῖρε ἀπ' ἐμῶν
τύμβων πόστος παροδεύει.

Ὁ ἀείμνηστος Γ. Ν. Χατζιδάκις αὐτόθι παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Αἱ ἀνορθογραφίαι *παροδηπόρε*, κτλ., καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ περὶ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν πολλαπλῆ σύγχυσις ἐλέγχουσι τὴν λίαν μεταγενεστέραν καταγωγὴν αὐτῶν.

Καταρτίζω τοὺς στίχους τῆς Λ' ὅπως φρονῶ ὅτι ἐφαντάσθη αὐτοὺς ὁ ποιητής.

Πέρινθός μου ἀνὴρ βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
Εἰ δέ θέλις γνῶναι, παροδηπόρε, τὶς τίνος εἰμί,
τριῶν καὶ δέκ[α] ἐτῶν ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν.
Εἶτ' ἐγάμησ[α] αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα τρεί[α] ἐκύησα,
υἱὸν ἀπὸ πρώτης, θύγατρας δύῶ δῖγμα τύπων μου.
Ἔ]πειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ, ὡς μὴ ὄφελλα τεκέσθαι.

θνήσκει γὰρ τὸ βρ(έ)φος πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν
Τριάκοντα δ[ὲ] ἐτῶν ἔλιπον φάος ἠέλίοιο
Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμισία ὧδ' ἀν(ά)κειμαι
καὶ πατρὶς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί.
Υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται, θυγάτηρ Ἱερωνίς,
οἳ κήδοιντο βρ[έ]φος Θεοδώρ(αν), ὅτι τέθνηκα.
Πέρινθος γαμέτης ζῇ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
καὶ ὁ πατήρ μ[ου] ὁ γλυκὺς θρηνεῖ ὅτι ὧδε πέφευγα.
Ἔστι δέ μου μήτηρ ὧδε Φλαβία Θεοδώρα,
καὶ κεῖτ(αι) ἀνδρος μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπις
Τ)αύτης τοι γενεῆς γενόμην ἀλλ' ἄρτι τέθνηκα.
Καὶ σὺ δὲ χαῖρ[ε] ἀπ' ἐμῶν τύμβων πόστος παροδεύει(ς).

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Καικιλία Ἀρτεμισία, ἥτις ἀνάκειται (=κεῖται ἢ κατάκειται) ἐν τῷ τάφῳ, οὖσα ἐκ Περίνθου καὶ ἔχουσα ἄνδρα ὀνόματι Πέρινθον (Πέρινθός μου ἀνήρ· καὶ πατρὶς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί), ἐτελεύτησε μικρὸν μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ τετάρτου τέκνου αὐτῆς (ἔπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον) ἀποθανόντος πρὸ τῆς μητρὸς (θνήσκει γὰρ τὸ τέκνον πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν). Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Πέρινθος ἦν ἔτι ἐν τῷ βίῳ, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Καικίλιος Πρέπις ἦν τεθαμμένος, ἐν ᾧ καὶ ἡ Ἀρτεμισία τόπῳ. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς Φλαβία Θεοδώρα ἦν ἐκεῖ τεθαμμένη· διότι εἰ καὶ διττῆς ἑρμηνείας ἐπιδεκτικὴ εἶναι ἡ φράσις «ἔτσι δέ μου μήτηρ ὧδε» ἤτοι ὡς ζῇ ὧδε δηλ. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ ἢ ὡς κεῖται ὧδε δηλ. ἐν τῷ τάφῳ, πλησίον ἐμοῦ, οὐχ' ἧττον, ἐπειδὴ μικρὸν ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι ὁ γλυκὺς πατὴρ ἐθρήνει τὴν ἀποθανοῦσαν, δῆλον ὅτι περὶ τῆς μητρός, ἂν ἔζη, δὲν θὰ ἐλέγετο τὸ ξηρόν, ὅτι ἔστιν κλπ. ἀλλά τι ἄλλο. Ἔτι ἀσαφέστερα εἶναι τὰ ἐν τοῖς στίχοις 4—9 λεγόμενα περὶ τῆς Ἀρτεμισίας· εἰκάζω ὅτι ὁ νοῦς τούτων εἶναι τοιοῦτος· τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν οὖσαν ἠγάπα με παῖς, ἤτοι νέος, ἄξιος ἐμοῦ, ἤτοι οὐχ' ὑποδεέστερος ἐμοῦ τὸ γένος ἢ τὸν πλοῦτον κλπ. Ἔπειτα ἔλαβον αὐτὸν ἄνδρα καὶ ἐγέννησα αὐτῷ τρία τέκνα, ζῶντα ἔτι, κατὰ πρῶτον υἱὸν (Πρεῖσκον κατωτέρω λεγόμενον) καὶ ἔπειτα δύο θυγατέρας ὁμοίας ἐμοῦ κατὰ τὴν ὡραιότητα. Ἔπειτα ἐγέννησα καὶ τέταρτον, ὅτε ἐτελεύτησα. Καὶ ἡ μὲν χρῆσις τοῦ *γῆμαι γαμῆσαι* ἐπὶ γυναικὸς εἶναι γνωστὴ καὶ ἄλλοθεν (πρβλ. Κορινθ. 1, 7, 28 «ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος» καὶ Einleit, 202), ἡ τῆς *ἐπὶ* ὅμως, ἐπεγάμησα, φαίνεται παράδοξος, ἀφοῦ προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ δευτέρου γάμου. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ φίλου κ. Σπ. Βάση γράφοντος ΕΙΤ ἀντὶ ΕΠ καὶ τὸ πρᾶγμα σαφῶς δηλοῖ καὶ τὸ ἀσύνδετον ἀφανίζει πως, καὶ ἴσως ἔκειτο κατ' ἀρχὰς

ἢ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ λίθου. Καὶ τὸ *ἀπὸ πρώτης*, ὃ διὰ τοῦ *κατὰ πρῶτον* ἡρμήνευσα, ἀσαφές· ὁμοίως ἀμφίβολον φαίνεται καὶ τὸ *τεκέσθαι*, ἂν δηλ. κεῖται ἐνεργητικῶς=ὡς μὴ ὤφελλα τεκεῖν, ἢ παθητικῶς=ὡς μὴ ὤφελλα γεννηθῆναι. Ὁ ποιητὴς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Ὁμηρικὸν Χ 481, «δύσμορος ἐκ αἰνόμορον· ὡς μὴ ὤφελλε τεκέσθαι», ἐν ᾧ κεῖται ἐνεργητικῶς· ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιήσας τὸ ἐπίγραμμα πᾶσαν τὴν Ὁμηρικὴν φράσιν ἑτοίμην παρέλαβεν καὶ πρὸς τούτοις τὴν τοῦ τετάρτου παιδίου γένεσιν, τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὸν θάνατον τῆς μητρός. εὔλογον εἶναι νὰ ἐκληφθῇ ὅτι καταρᾶται, διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ἐνεργητικῶς κεῖται. Μετὰ τὸ ἐγὼ ἔστιξα συνάψας αὐτὸ τοῖς προηγουμένοις, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι περιττεύει ὅλως καὶ φαίνεται ὅτι χάριν τοῦ μέτρου παρενεβλήθη.

Πολὺ δυσκολώτεροι εἶναι οἱ στίχοι 18--19 οὓς ὁ κ. Βάσης ὧδε ἀνέγνω: «οἳ κήδοιντο βρέφος Θεοδώραν, ὅτι τέθνηκα». Τό *οι* τῆς πρώτης συλλαβῆς καὶ τό *ε* (—η) τῆς δευτέρας φαίνονται μεταβάλλοντα θέσιν, ὥστε ἐγράφη *κοίδεντο* ἤτοι κοίδηντο ἀντὶ *κήδοιντο*. Καθ' οὓς χρόνους αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐποιήθησαν, δὲν συνεχέοντο εἰσέτι τὸ *οι* καὶ *υ* πρὸς τὸ *ει*, *ι*, *η*. Καὶ τὸ ἐν τρίτῳ στίχῳ παροδηπόρε ἑρμηνεύεται ὡς σύμφυρσις τοῦ *παροδῆ[τα* (=παροδῖτα) καὶ *ὁδοιπό]ρε*. Οὕτως ἐκφράζεται εὐχή, ἵνα ὁ ἀνὴρ Πέρινθος καὶ υἱὸς Πρεῖσκος καὶ ἡ (πρεσβυτέρα) θυγάτηρ Ἱερωνὶς κήδωνται τοῦ τρίτου (ζῶντος) παιδίου, τοῦ βρέφους τῆς Θεοδώρας.

Σημειωτέα ἔτι ἡ χρῆσις τοῦ πέφευγα (στ. 22) ἐπὶ τοῦ ἀπῆλθον, ὅλως νέα Ἑλληνική, τοῦ *ἀπ'* ἐμῶν τύμβων παροδεύει(ς ὁμοίως νέου Ἑλληνικοῦ, πρβλ. ἀπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ. Ἀντὶ τοῦ *αὐτῆς τοι γενεῆς* ὅπερ ὅλως νέον Ἑλληνικόν, εἰκάζω ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Ὁμήρου Ζ 211 καὶ V 241:

«*ταύτης* τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι»

καὶ οὕτως ἔγραψεν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ὁ λίθος ἐθραύσθη ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἀπώλετο τὸ Τ.

Παράδοξος εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ *πόστος* ἴσως ἐπὶ τοῦ *ὁποιοσδήποτε*. Ὁ φίλος Βάτης εἰκάζει «*ἐπ' ἐμῶν τύμβων ἐπιστὰς παροδεῖτα*» ἀλλὰ καὶ πολλὰ οὕτω μεταβάλλονται καὶ τὸ *ε* τοῦ ἐπιστὰς περιττεύει ἐν τῷ μέτρῳ. Ὁ στίχος «καὶ κεῖτ(αι) ἀνδρός μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπις» ἀπαρτίζεται ἐξ ἑπτὰ ποδῶν».

Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως. Ὁ ἀείμνηστος ἐπίσκοπος Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως Γρηγόριος Φωτεινὸς εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μ. Ι. Γεδεὼν ἀπὸ 16 Αὐγούστου 1889 γράφει τὰ ἑξῆς:

«Κατ'αὐτὰς ἀνωρύχθη πέτρα ἐπιμήκης ἐκ τοῦ κτήματος Ἀσανάκι τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν αὐτῆς θέσιν Ἀνηφορήτικα ἐξ ἧς

μετηνέχθη ἐν τῷ ἐν Περιστάσει οἴκῳ τοῦ εἰρημένου κτηματία φέρουσα τὴν ἑπομένην ἀξιανάγνωστον ἐπιγραφήν.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΕ
ΥΠΟ ΤΩΝ Η
ΜΩΝ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ
ΚΕ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ
CEBACTΩN ΚΕ
ΤΩΝ ΕΠΙΦΑ
ΝΕ CTATΩN
ΚΕCΑΡΩΝ
ΚΟCΤΑΝΤΙΟΥ
ΚΕ ΜΑΞ ΙΜΙ
ΑΝΟΥ [ΑΓΡΟΥ ΘΕΤΟΥ
ΛΙΙΝΩΝ ΟΡΕΙ]
ΕΩC ΩΔΕ

Τὰς ἀγκύλας ὡς γράφει προσέθεσε διότι εὗρε τὰς λέξεις ἀσαφεῖς.

Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Θρακῶν νεοφανῶν μαρτύρων. Ὁ ἀείμνηστος Κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης εἰς τὸν 16 τόμον τῶν Θρακικῶν (Σελ. 335—365) ἐδημοσίευσε τὴν ὡς ἄνω ἀκολουθίαν ἐκ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μάκρης. Ὁ Σ Λάμπρος εἰς τὴν 9ην τόμον τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος Σ. 461 εἰς τὸν κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολ ἑταιρείας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. Ἀρ 227. Χαρτ. 0,24×0,18, Αἰῶνος XIX (φ 23). Βίος καὶ ἀκολουθία τῶν ἐν Σαμοθράκῃ πέντε Ἁγίων Μαρτύρων. ἐγράφη δὲ καὶ συνετέθη αὐτ' ἡ ἀκολουθία τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τρίτῳ ἔτει· προτροπῇ μὲν τοῦ κ. Ἀνθίμου ἐπισκόπου Τραϊανουπόλεως πόνῳ δὲ καὶ πολλῇ σπουδῇ Ἰ α κ ώ β ο υ Μ ο ν α χ ο ῦ, 1843.

Κῶδιξ ἀστάχωτος»
Ἐκ δωρεᾶς Ἰωάννου Στ. Δραγούμη»

Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν Εἰς ὅσα εἰς προηγουμένους τόμους τῶν Θρακικῶν[1]) ἀναφέρομεν σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸν 16 τόμον

1) Ὅρα τόμ. ΙΗ' σελ. 356.

τῆς Μ. Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας εἰς τὴν οἰκείαν λέξιν ἀναφέρωνται τὰ ἑξῆς. «Μαρούλης Θεοδωρῆς Ἀγωνιστὴς ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης φονευθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ψαρῶν τῷ 1824 Α. Θ. Σ [αμοθράκης]».

Διάφορα. Ὁ Ε. Κριαρᾶς εἰς τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του «Μελετήματα περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρωτοκρίτου» δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν Γ' τόμον (Σ 145) τῆς Byzant - Neugriechische Jahrbucher τοῦ Ν. Βέη ἀναφέρει τὸ πρῶτον τὸ παραμύθι Τσιφτσόγλου ἐξ Αἴνου.

— Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Διομ. Κομνηνοῦ ἰατροῦ εὑρίσκεται εἰκὼν Παναγίας προερχομένη ἀπὸ δωρεὰν τοῦ πρ. ὑπουργοῦ κ. Χ. Λαδᾶ ἀγοράσαντος αὐτὴν ἀπὸ πρόσφυγας· ἡ εἰκὼν διαστάσεως 0,60+0,40 φέρει ἄνω τὴν ἐπιγραφήν.

ἡ σ υ λ η β ρ ί α

ν ἡ

Μ-Ρ Θ. 8.

Τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου εἶναι ἐσβεσμένον.

Λόγιοι Θρᾶκες. Εἰς τὸ Παράρτημα τοῦ Γ' τόμου τῶν «Θρακικῶν» (Σ. 84—195) ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ὑπὸ τὸν τίτλον «*Λόγιοι Θρᾶκες*» ἀναφέρει ἀρκετῶν λογίων τῆς Θράκης τὰς βιογραφίας καὶ διαφόρους ἄλλας πληροφορίας προσθῆκαί τινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Δ' τόμον (Σ. 368—370). Διὰ τὸν μέλλοντα νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον περὶ αὐτῶν θὰ ἀναφέρωμεν ἑκάστοτε ὅπως σχετικὰ εὑρίσκομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Οὕτως εἰς τὰ Ἀποσημειώματα Χρονογράφου (1932) τοῦ Μανουὴλ Ἰω. Γεδεὼν εὑρίσκομεν σημειώσεις διὰ τοὺς ἑξῆς: *Π Θωμᾶ* (Σελ. 25 –26 καὶ 52), *Δημήτριον Ντεβετζῆν* (Σελ. 77), *Βλάσιον Σκορδέλην* (Σελ. 102—103), *Φιλόθεον Μήλιτον* (Σελ. 110), *Ἰωάννην Λεοντόπουλον* (Σελ. 112), *Ματθαῖον διδάσκαλον* (Σελ. 113, 138 καὶ 149), *Ἀθανάσιον Φιλιππουπολίτην* (Σελ. 158), *Ματθαῖον Αἴνου* (Σελ. 160), *Παπᾶ Δημητρίου* (Σελ 295), *Χρυσόστομον Λαυριώτην* (Σελ 328). Ὁμοίως εἰς τὴν «Μνείαν τῶν πρὸ ἐμοῦ 1800—1863—1913» (1931) τοῦ ἰδίου διὰ τοὺς ἑξῆς: *Ἀντώνιον Διαμαντῆν ἐκ Μαδύτου* (Σελ. 160), *Σαράντην Ἀρχιγένην* (Σελ. 389), *Ἀναστάσιον Σηλυβριανὸν* (Σελ. 390) *Θεόδωρον καὶ Θωμᾶν Λίβαν* (Σελ 390).

Ὁ Ἰωσὴφ Δε-Κιγάλας εἰς τὸ Σχεδίασμα Κατόπτρων «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (Ἑρμιούπολις 1846) σελ. 18 ἀναφέρει ὅτι ὁ Βρετὸς Σεραφὶμ ἰατρὸς ἐκ Ραιδεστοῦ συνέταξε διατριβὴν ἐπιγραφομένην «Disertation sur la Perte (sic) Paris 1834.

Ὁ [Ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς] Εὐλόγιος Κουρίλας Λαυριώτης εἰς τὸν 32ον τόμον τῆς «Νέας Σιὼν» (Ἱερουσαλὴμ 1937, Σελ. 158—161) γράφει διὰ τὸν ἀσματογράφον τοῦ 16ου αἰῶνος *Διονύσιον Ἁγιαρτεμίτην Καλλιπολίτην.*

Εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης (Πετρούπολις 1894) εἰς τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου σημειαῖ ὑπ' ἀριθ. χειρογράφου 455 «Μαθηματάριον ἐμπεριέχον διάφορα κείμενα ἅπερ ἐδιδάχθη Ἰωάννης ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1777 καὶ 1779 Φύλλα 417 ἐν ὅλῳ 16 πονήματα διάφορα ἐν οἷς καὶ εὐχὴν τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας.

Ὁ Σπῦρ. Παπαγεωργίου εἰς τὸν Η' τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ (1904 σελ. 153 καὶ 155) ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν κωδίκων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ὀδησσοῦ ἀναφέρει λόγον Ἰωάννου Ραιδεστηνοῦ κατὰ Μακαρίου. Ὁ λόγος εἶναι στηλιτευτικὸς κατὰ Μακαρίου τοῦ Καββαδία καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐπικρίνει τὸ λεκτικὸν καὶ γλωσσικὸν τοῦ λόγου του κατὰ Βολταίρου.

Ἁγιάσματα τῆς Θράκης[1]) **Διορθώσεις**: Σελ. 229 Ἀρ 9. Εἰς τὰ χωρία Κιουτσούκιοι τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μετωνομάσθη Κόσμιον τὸ ἁγίασμα ἔσταζεν ἀπὸ ἕνα μόνον ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ναοῦ πολυπληθῶν δένδρων.

Σελ. 263 Ἀρ. 217 καὶ 228. Τὸ ἁγίασμα εἰς τὸ χωρίον Κουζλουκιοϊ, μετωνομασθὲν Καρυδιὰ καὶ ὄχι Λουκιό, ἦτο τοῦ Ἁϊ Σωτήρη Ἡ πανήγυρις ἐπανελήφθη ἀπὸ τῆς ἀπολευθερώσεως. Εἰς τὸ Φατὴρ γιακὰ καὶ ὄχι Βακὴρ γιακά, ὑπῆρχε μόνον ἐκκλησία τῆς Παναγίας ὅπου ἐγένετο μεγάλη πανήγυρις κατὰ τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας.

Σελ. 284 Ἀρ. 356. Κατὰ παραδρομὴν ἐσημειώθη ὡς ἁγίασμα τῆς ἁγ. Φωτεινῆς ἀντὶ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς παρὰ τὸ ἁγίασμα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντος μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου ἀρκετὰ εὐμεγέθης ναός. Κάτω τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑποστέγου, γενομένης ἀνασκαφῆς, ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ ὁποίου ἀνεστηλώθησαν μαρμάρινοι τινες στῦλοι καὶ μαρμάρινοι σταυροί, τὰ ὁποῖα ὅλα ἀνέτρεψαν ἐσχάτως οἱ Βούλγαροι.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

---

1) Θρακικὰ Τόμ. ΙΗ'.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τὰ τυπογραφικὰ λάθη μὲ τὰς γνωστὰς δυσκολίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λείψουν· κατωτέρω σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα, διὰ τῶν ἄλλων τὴν διόρθωσιν ἐπικαλούμενοι τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν.

Σελ.	12 σημ. 3	ἀντὶ	ραμένο	ἀναγν.	φαμένο
»	15 εἰς τὴν ἀκρανιὰ	»	κραντία	»	κρανεία
»	15 εἰς τὴν 2αν σημείωσιν	»	μπρὸς ἢ πίσω	»	μπρὸς καὶ πίσω
»	18 σημ. 12	»	1. 136	»	1236
»	20 εἰς τὴν ἁρμυρίθρα	»	πυώδη	»	ποώδη
»	32 εἰς τὴν καραντίνα	»	μποορμπούτσαλα	»	μπουρμπούτσαλα
»	33 εἰς τὴν καρυδιὰ στ. 9	»	φύτυσε	»	φύτεψε
»	35 στ. 20 κάτωθεν	»	σώπορτα	»	ξώπορτα
»	35 εἰς τὸν κατηφὲν	»	μειγκίζα	»	μεργκίζια
»	40 σημ. 4	»	παράδες	»	χοιράδες
»	44 εἰς τὸν μαϊντανὸν	»	μαγδανὸς	»	μαγδανὸς
»	44 εἰς τὸν μαϊντανὸν	»	Pettoselinum	»	Petro selinum
»	47	»	μελίνι	»	μελίη
»	48 εἰς τὴν μολόχα	»	μουλύχα	»	μουλόχα
»	49 εἰς τὸ μποῦζι	»	Mesembrianthmeum	»	Mesembrianthemum
»	51 εἰς τὰ παντζάρια	»	Beta	»	Reta
»	51 εἰς τὸ πανσὲ	»	Bois	»	Rois
»	51 εἰς τὸ φυτὸν	»	παρὰζ καρελὶκ	»	παπὰζ καραλὶκ
»	52 εἰς τὴν πικραγκουριὰ	»	κίνα	»	κινὰ
»	54 εἰς τὸ φυτον	»	ριζάκι	»	ριζαρι
»	58 στίχ. 3 ἄνωθ.	»	μαρθῆ	»	παρθῆ
»	58 εἰς τὸ σκληθρο	»	κλήθροο	»	κλήθρου
»	60 εἰς τὸ φυτὸν	»	σκουπόχαρτο	»	σκουπόχορτο
»	60 εἰς σκουπόχορτο	»	νοῦ σάρου	»	τοῦ σάρου
»	61	»	σπαθόχαρτο	»	σπαθόχορτο
»	61 στίχ. 8 κάτωθεν	»	ἔβαζε	»	ἔβραζαν
»	63 εἰς τὸ σπανάκι	»	ἄνθος	»	ἄγκαθος
»	64 εἰς τὸ συντέφι	»	gtaveolens	»	graveolens
»	65	»	τῆς τρυγόγας τὸ φαγὶ		τῆς τρυγόνας τὸ φαγὶ
»	66	»	τοῦ μαλεμπιτξῆ	»	τοῦ μαλειμπιτζῆ
»	71 εἰς τὸ χαμαγλὸ	»	καρδιὰ	»	κασίδα
»	72 χασχάσι	»	Μήκπν	»	Μήκων
»	185 στίχ. 6 κάτωθ.	»	Ἀπομνημονεύματα	ἀνάγν.	Ἀποσημειώματα

Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1943 ἡ διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐκ τῶν κ. κ. Μιλτιάδου Σταμούλη, Ἰωακεὶμ Λάγια καὶ Ἰωάνου Μαγκριώτου, συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Φιλίππου Μανουηλίδου καὶ κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ προέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως τὸ Σωματεῖον συνεχίζων τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν καταλλήλου ἐκ Θρακῶν ἐπιαροπῆς, ἥτις νὰ διενεργήσῃ ἔρανον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πενομένων Θρακῶν, παλαιῶν καὶ νέων προσφύγων, τῶν φοιτητῶν καὶ σπουδαστῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις κ.λ.π. ἱδρύμασιν ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων. Ὁ κ. Μανουηλίδης ἐτόνισεν ὅτι κατόπιν τῆς ἀπεριγράπτου καὶ ἀφαντάστου δυστυχίας ἣν ἐδημιούργησεν ἡ τετραετὴς πολεμικὴ περίοδος δὲν ἦτο δυνατὸν παλαιὸς ὀργανισμὸς τῆς περιωπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου νὰ παραμείνῃ ἀσυγκίνητος, ἀλλ' ὅτι στοιχειῶδες καθῆκον φιλαλληλίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἐπέβαλλεν, διὰ κοπιώδους ἔστω προσπαθείας νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνίσχυσις τῶν δυσπραγούντων συμπολιτῶν μας. Ἀνεκοίνωσε τὰς ἀρξαμένας ἤδη ἐνεργείας του παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Ἐθνικῆς Προνοίας διὰ τὴν χορήγησιν τῆς σχετικῆς ἀδείας καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν βολιδοσκόπησιν ἐκλεκτῶν Θρακῶν, οἵτινες ἔδειξαν προθυμίαν καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ προσφέρουν ἐξ ἰδίων των τὸν πρῶτον πυρῆνα ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων δρχ.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτραπὴ ἐνέκρινε τὰς προτάσεις τοῦ κ. Μανουηλίδη καὶ ἐξέλεξε τὴν ἐρανικὴν Ἐπιτροπὴν μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω Θρακῶν ἤτοι τῶν κ.κ. Δημοσθένους Χατζηγιαννάκη, Ἀλεξάνδρου Σωτηριάδου Βίκτωρος Μιχαηλίδου, Πασχάλη Οἰκονομίδου, Χριστοφ. Οἰκονόμου, Φωτίου Κοσμίδου καὶ Φιλομήλου Φλωρίδου. Ἐπίσης παρακληθεὶς συμμετέσχε προθύμως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ὁ κ. Ἠλίας Μπουκουβάλας ἐκ τῶν Διευθυντῶν τοῦ Ὑπ. Ἐθνικῆς Προνοίας. Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἀνέθηκε τὴν προεδρείαν της εἰς τὸν κ. Μανουηλίδην ἀναλαβόντα διὰ τοῦ γραφείου του καὶ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ἀπαιτηθείσης ὀγκώδους ἀλληλογραφίας, ὥρισε δὲ ὡς Ταμίαν τὸν κ. Χατζηγιαννάκην, ὅστις πάνυ προθύμως ἀνέλαβε διὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ καταστήματός του, ἐπίσης ἀδαπάνως, τὰς

εἰσπράξεις καὶ πληρωμὰς τοῦ ἐράνου. 'Η οὕτω καταρτισθεῖσα 'Επιτροπὴ ἐπελήφθη δραστηρίως καὶ συνεχῶς ἐπὶ ὁλόκληρον ἑξάμηνον τοῦ ἔργου αὐτῆς καί, ὡς ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ὀνομαστικῶν πινάκων εἰσφορῶν καὶ εἰς τὰς στήλας κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» καταφαίνεται, ἡ καταβληθεῖσα προσπάθεια ἀπηχήσασα ζωηρῶς μεταξὺ τοῦ Θρακικοῦ κόσμου καὶ ἄλλων εὐπόρων συμπολιτῶν ἀπέφερεν ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Ὡς καὶ εἰς τὸ παρελθὸν μάλιστα, ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, συνέβη τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Θρακικοῦ 'Εράνου ἔσπευσαν νὰ μιμηθοῦν μεταγενεστέρως οἱ Κρῆτες, οἱ 'Ηπειρῶται, Κεφαλλῆνες, Δωδεκανήσιοι, Κερκυραῖοι κλπ. 'Η 'Επιτροπὴ ἐξέλεξε μεταγενεστέρως ὡς ἐπίτιμα μέλη αὐτῆς τοὺς πρώην Θράκας Ὑπουργοὺς κ. κ. Α. Μπακάλμπασην καὶ Μ. Κύρκον, καθὼς καὶ τὸν Θρᾷκα καπνοβιομήχανον κ 'Ανάργ. Σιγάλαν.

'Απεφασίσθη ὅπως τὸ πρῶτον μέρος τοῦ 'Εράνου τερματισθῇ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1944 ὁπότε καὶ ὑποβληθήσεται πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον 'Εθνικῆς Προνοίας ἡ σχετικὴ λεπτομερειακὴ ἔκθεσις μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν εἰσπράξεως καὶ διαθέσεως πρὸς ἔλεγχον καὶ ἀπαλλαγήν. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην μετ' ὀνομαστικῶν πινάκων τῶν δωρηθέντων καὶ διατεθέντων ποσῶν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τῶν Θρακικῶν. Δύναται ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ἀπὸ τοῦδε ὅτι μέχρι τέλους Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. εἰσεπρίχθησαν παρὰ Θρακῶν καὶ μὴ Θρακῶν φιλανθρώπων, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας, παρὰ τῶν Τραπεζῶν Ἑλλάδος καὶ 'Αγροτικῆς, παρὰ τοῦ Συνδέσμου Βιομηχάνων καὶ παρ' ἄλλων Ἑταιριῶν καὶ 'Οργανισμῶν δρχ. 131.498.000.— 'Εκ τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ διετέθησαν μέχρι τέλους πάντοτε Φεβρουαρίου Δρχ. 116.715.000, καταβάλλεται δὲ φροντὶς ἵνα διατεθῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον κατὰ τὸν λυσιτελέστερον τρόπον. Τὸ ὡς ἄνω ποσὸν διενεμήθη κατόπιν προσεκτικοῦ ἐλέγχου καὶ αὐστηρᾶς διαδικασίας μαρτύρων, ταυτότητος κλπ. μεταξὺ ἀπόρων καὶ ἄνευ στηρίγματος οἰκογενειῶν ἐξ 'Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης καθὼς καὶ Βορείου Θράκης μὲ προτίμησιν ἀσθενῶν ἄλλοτε εὐπόρων καὶ σήμερον πενομένων καὶ προσφύγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Ξάνθης, Ἔβρου καὶ Κομοτινῆς ἡ ἀπεγνωσμένη, κατάστασις τῶν ὁποίων ἐπέβαλλεν καὶ ἐκ δευτέρου ἐνίσχυσίν των. Ὡσαύτως διὰ δευτέραν φορὰν ὁ Πρόεδρος καὶ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς ἐπεσκέφθησαν τὴν Σωτηρίαν καὶ ἐχορήγησαν πρὸς πάντας τοὺς 38 Θρᾷκας φυματικοὺς ἀνὰ 600.000 κατ' ἄτομον δραχμάς. Ὁμοίως βοηθήματα ἐφ' ἅπαξ ἐκ 200 000 δραχμῶν ἐχορηγήθησαν πρὸς ἄνω τῶν 130 Θρᾷκας φοιτητὰς καὶ σπουδαστάς. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ἡ 'Επιτροπὴ ἐπισκεφθεῖσα ἐπὶ τόπου τὸ Γηροκομεῖον 'Αθηνῶν, τὸ Ἄσυλον 'Ανιάτων, τὸ Γενικὸν Κρατικὸν Νοσοκομεῖον καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἄσυλα καὶ ἱδρύματα, διανείμασα πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,,

Βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1944

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐμφανίζον τὸν εἰκοστὸν τόμον τῶν «Θρακικῶν» δικαιοῦται, νομίζομεν, νὰ ὑπερηφανεύεται, καθότι εἶναι ἂν δὲν ἀπατώμεθα, τὸ μόνον περιοδικὸν τοῦ εἴδους του, τὸ ὁποῖον κατώρθωσεν εἰς τὸ διάστημα 17 ἐτῶν νὰ παρουσιάσῃ εἴκοσι ὁλοκλήρους τόμους μετὰ δύο παραρτημάτων, τοῦ ἑνὸς τοῦ Γ΄ τόμου ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς Ἐθνικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν τοῦ ἄλλου· σπάνια ἄλλως τε εἶναι καὶ τὰ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος περιοδικὰ τὰ συμπληρώνοντα εἰκοσαετίαν.

Οἱ σχόντες τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» δὲν εἶναι ἐπιστήμονες, ἀλλ' οὔτε θεράποντες τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ· ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα των καὶ πόθος πρὸς περισσυλλογὴν καὶ διάσωσιν παντὸς ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν πολυπαθῆ Θράκην, τοὺς ἔκαμεν νὰ ἀποφασίσωσιν τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τὸ 1928 εἰς 4 τεύχη ἐκδοθέντα ἀνὰ δύο, μὲ ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς συντάξεως τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Χρίστου Τσούντα καὶ Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στίλπωνος Κυριακίδου καὶ τοῦ ἐπίσης καθηγητοῦ κ. Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου, ὅστις εἶχε καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς συντάξεως μέχρι τοῦ τετάρτου τόμου. Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ΄ τόμου εἶχεν ὁ μακαρίτης πρώην Γυμνασιάρχης Τρύφων Εὐαγγελίδης. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ ἀνὰ χεῖρας τόμου ἐπιμελοῦνται αὐτῶν οἱ σχόντες καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκδόσεως οἵτινες καταβάλλουν πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀποταμιεύοντες πᾶν ὅτι σχετιζόμενον μὲ τὴν Θράκην ὑπάρχει κίνδυνος νὰ λησμονηθῇ καὶ ἀπολεσθῇ, ἐμφανίζουν τὸ περιοδικὸν μὲ ὕλην ἐνδιαφέρουσαν, ὅπως χρησιμεύσουν ὡς πηγαὶ εἰς τὸ μέλλον διὰ τοὺς ἐπι-

στήμονας οἵτινες θὰ ἤθελαν νὰ ἀπασχοληθῶσιν εἰδικῶς τόσον διὰ τὴν ἱστορίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν λαογραφίαν καὶ ἐν γένει πᾶν ὅτι ἐνδιαφέρει τὴν Θράκην· ἄλλοις βεβαίως ἀπόκειται νὰ κρίνωσι τὸ ἔργον αὐτῶν.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον εὐχαριστεῖ πάντως τοὺς ὁπωσδήποτε συντελέσαντας εἰς τὴν εὐόδωσιν τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» εἴτε διὰ τῆς συνεργασίας αὐτῶν ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς· θεωρεῖ καθῆκον νὰ κάμῃ μνείαν τῶν ἀειμνήστων συνεργατῶν αὐτοῦ τῶν Μητροπολιτῶν Μαρωνείας Ἀνθίμου Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου καὶ πρώην Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, τῶν Ἀκαδημαϊκῶν Χρίστου Τσούντα, Γεωργίου Χατζηδάκη, Δημητρίου Καμπούρογλου, Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ Μανουὴλ Γεδεών, τῶν καθηγητῶν Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου, Παύλου Καρολίδου, Γεωργίου Ἀναγνωστοπούλου, Β. Α. Μυστακίδου, Δ. Λάμψα, Χρήστου Δρακοντίδου, N. Jorga καὶ τοῦ ἀλησμονήτου Κοσμᾶ Μυρτίλου Ἀποστολίδου, τοῦ ὁποίου αἱ σοφαὶ μελέται δὲν ἔλειψαν ἀπό οὐδένα τόμον τῶν «Θρακικῶν», τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντοπούλου, τῶν διδασκάλων Μένου Φιλήντα, Κ. Παπαϊωαννίδου. Εὐαγγέλου Σαβραμῆ, Δημ. Χατζηπαναγιώτου καὶ τοῦ πολυτίμου συνεργάτου εἰς τὰ λαογραφικὰ Κλεισθένους Χουρμουζιάδου ὡς καὶ τῶν ἀειμνήστων Βασ. Ἀριστοβούλου, Ἀπ. Δοξιάδου, Γ. Κωνσταντινίδου, Δημ. Λουκοπούλου, Θεοδ. Μακρίδου, Θρ. Πηλείδου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλη καὶ Ἀντ. Σταμούλη καὶ τοῦ ἐπιμεληθέντος τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἀνθολογίας τῶν Θρακῶν ποιητῶν ἀλησμονήτου Ἀργύρη Κόρακα.

Τὰ «Θρακικὰ» περιέλαβον εἰς τὰς 8.500 περίπου σελίδας των διαφόρους μελέτας καὶ λαογραφικὴν ὕλην. Εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου ἐπισυνάπτεται πίναξ περιλαμβάνων τὰ περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν συγγραφέων.

Ἡ ἐκτύπωσις τόσον τοῦ παρόντος τόμου ὅσον καὶ τῶν δύο πρὸ αὐτοῦ, οἵτινες ἐξεδόθησαν εἰς σχῆμα κατά τι μικρότερον καὶ εἰς χάρτην ὄχι τοῦ τακτικοῦ τῶν «Θρακικῶν», δὲν ἦτο δυνατόν,

ὡς ἐκ τῶν γνωστῶν δυσχερειῶν, νὰ γίνῃ μὲ τόσην ἐπιμέλειαν ὥστε καὶ ἡ κατάταξις τῆς ὕλης νὰ χωλαίνῃ καὶ ἀρκετὰ τυπογραφικὰ λάθη καὶ παροράματα θὰ παρεισέφρησαν.

Εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν ὑπὸ καλλιτέρας συνθήκας νὰ συνεχίσουν τὴν σταδιοδρομίαν τὰ «Θρακικὰ» καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν ἄλλων ὁμογενῶν.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
Γ. Γραμματεύς ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ
Ταμίας ΙΩΑΚΕΙΜ ΛΑΓΙΑΣ
Σύμβουλος ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δ. ΑΒΑΤΖΗΒΑΣΗΣ
ΦΙΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ
ΙΟΡΔ. ΑΛΜΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΛ. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗΣ
Π. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
ΑΝ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΘ. ΓΚΕΜΟΥΣΓΕΡΔΑΝΗΣ
ΧΡ. ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ
Β. ΚΟΥΒΕΡΗΣ
Λ. ΛΟΥΪΖΟΣ
Β. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ
ΑΘΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. ΠΟΠΩΝΗΣ
Δ. ΣΑΚΚΑΛΗΣ
Μ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ
Ζ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Δ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγάλοι Εὐεργέται

† ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
† ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΣΤ. ΑΛΒΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΝΤΑΛΛΑΞΙΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤ. ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΦ. ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
† ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Εὐεργέται

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
† ΕΛΕΝΗ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ
† ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ ΒΕΖΙΡΤΖΗΣ
† ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ
† ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΕΞΗΝΤΑΡΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μεγ. Δωρητὴς

† ΚΙΜΩΝ Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Δωρηταί

ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΟΥ
ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΛΟΥΔΗ
† Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΦΥΤΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ*)

Στήν ἀλησμόνητη προσφιλῆ μας μητέρα, τὴν ἱερὴ Θρακικὴ Γῆ.

Ἀβαβιλιὰ (Στρ). Ἡ δέντρο τοῦ βουνοῦ.

---

1) Ἀναφέρω ὅσα φυτὰ γνωρίζω στὴ Θράκη κατὰ ἀλφαβητικὴ σειρά· νόμισα καλὸν νὰ προσθέσω ὅτι ἐλέγετο ἀπὸ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας καὶ τὰς σχέσεις των μὲ τὸν ἐν γένει βίον τοῦ λαοῦ μας, πῶς συνεδέοντο μὲ τὰς παραδόσεις καὶ δοξασίας, μὲ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ χρόνου. Τὰ ἑλληνικὰ ἐπιστημονικὰ ὀνόματα εἶναι ἀπὸ τὸ λεξικὸ τῆς «Πρωΐας», τὰ λατινικὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Θ. Χελδράϊχ. «Τὰ Δημώδη ὀνόματα τῶν φυτῶν προσδιοριζόμενα ἐπιστημονικῶς, ἐκδιδομένα ὑπὸ Σπ. Μηλιαράκη. Ἀθῆναι, 1925».

Εἰς τὸν κατάλογο περιελήφθησαν καὶ ὅσα εἶναι δημοσιευμένα εἰς τὸ λεξιλόγιον Σταματίου Ψάλτη. «Θρακικὰ ἢ Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν» καὶ εἰς τὰ γλωσσάρια τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ».

Ἀπὸ τὰ «Θρακικά:» Γ. Λαμπουσιάδου. Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Πολ. Παπαχριστοδούλου. Γλωσσάριον ἀπὸ τὴν Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου. Γλωσσάριον Λουλὲ Βουργάζ. Τ. 6ος, 7ος. Κλ. Χουρμουζιάδου. Τὸ Τσακήλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριον. Τ. 13ος, 15ος, Εὐστ. Ζήση. Γλωσσάριον Αὐδημίου Τ. 16ος, 18ος.

Ἀπὸ τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ». Πολ. Παπαχριστοδούλου. Γλωσσάριον Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τ. 1ος, 2ος, 3ος, 4ος. Β Δεληγιάννη. Γλωσσάριο Δογάνκιοϊ Μαλγάρων. Τ. 1ος, 2ος, 3ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Σκοποῦ. Τ. 5ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Κωστῆ. Τ. 6ος. Δημ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Σαμοκοβίου. Τ. 7ος. Δ. Πετροπούλου. Γλωσσάριο Μαΐστρου. Τ. 9ος. Εἰς κάθε φυτὸ σημειώνεται μέσα σὲ παρένθεση ὁ τόπος τῆς προελεύσεως· τὰ τῶν γλωσσαρίων ἔχουν κοκκίδα, ἐκτὸς τοῦ Ψάλτη ποὺ σημειώνουνται ἁπλῶς (40 Ἐκ).

2) Ἐξήγησις συντομευμένων λέξεων. (Ἀδρ) Ἀδριανούπολις. (Ἀμ) Ἀμυγδαλιά. (Αὐδ) Αὐδήμι. (Β.) Βυζώ. (Δογ) Δογάν-κιοϊ Μαλγάρων. (Ἐπ) Ἐπιβάτες (Ἡρ) Ἡράκλεια. (Κ) Καστανιές. (Κε) Κεσσάνη. (Κω) Κωστῆ. (Λου) Λουλὲ Βουργάζ. (Μ) Μαΐστρου (Σαμ) Σαμακόβι. (40 Ἐκ) Σαράντα Ἐκκλησίες. (Σαρ) Σαράϊ (Σ.) Σηλυβρία. (Σκε) Σκεπαστός. (Στρ) Στράντζα. (Τζ) Τζαντώ. (Τσα) Τσακήλι. (Τσ) Τσόρλου. (Φ) Φανάρι.

(Λ. Πρ) Λεξικὸν Πρωΐας. (Ὀν.) Ὀνόματα κύρια ἀνδρῶν καὶ ἰδίᾳ γυναικῶν, παράγωγα ἀπὸ τὴν ὀνομασία λουλουδιῶν, φυτῶν ἢ δέντρων. (Αἴν.) Αἴνιγμα. (Παρ.) Παροιμία. (Ποικ.) Ποικιλία. (Τουρκ.) Τουρκιστί.

Ἀβατσουνιὰ καὶ βατσινιὰ (Σ) ἀβατσνιὰ (Τσα) μαυρουτζέλα (Σκε) ἡ βατομουριά, ὁ καὶ ροῦβος. (Λ. Πρ). Rubus ulmifolius. σ. 170. Ἄγριος θάμνος. Τ' ἀβάτσουνα ἢ βατόμουρα τρώγουνται, γίνουνται τὸ θέρος σὰν μικρὰ στρογγυλὰ συκάμινα, ὡριμάζουν ὅταν κοκκινίσουν, πρὸς τὸ μαῦρο Τ' ἀβάτσουνα εἶναι τὸ σταφύλι τοῦ διαβόλου καὶ δὲν τὰ ἔτρωγαν πρὶν κοινωνήσνε τοῦ Χριστοῦ Σωτῆρα [1]) (Λαγοθῆρες.)

Αὐτὴν ποὺ πονοῦσαν τὰ οὖλα τὴν πῆγαιναν στὸ ρέμα καὶ μὲ τὸ φύλλο τῆς ἀβατσουνιᾶς ἔτριβαν τὰ οὖλα κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές [2]):

Τὸ περιστέρι τ' ἄχολο
ὁ μέρμυγκας ἀμάτωτος
ἀβατσουνιὰ μονότσουνη
τὸν νουζλὰ [3]) ξερίζωνε. Καὶ γιάνισκαν. (Καδὴ κιοϊ.)

Ἡ γυναῖκα ποὺ ἔπασχε ἀπὸ μητρικά, ἔβραζε ρίζα ἀβατσουνιᾶς μὲ καρυδόφυλλα καὶ φύλλα τσουκνίδας, ἔπινε τὸ ζουμὶ καὶ θεραπεύουνταν.— Τὸ ἀβατσουνόφυλλο τραβάει τὸν ἔμπυο [4]).— Γιὰ νὰ καθαρίση τὸ αἷμα ἔβραζαν ἀβατσουνιᾶς κλωνὶ καὶ τὸ ἔπιναν.

Ἀβραμηλιὰ καὶ ἐρεικιὰ (Σ) ἀβραβλιὰ καὶ ἀβραμπουλιὰ (Τσα) κουρουμηλιὰ (Αὐδ) ἡ κορομηλιά. Prunus insititia. σ. 141. Ἀβράμηλο, ἀβράβλο, γράγλο, ἐρεῖκι, τὸ κορόμηλο [5]). Ποικ. ἐρεικιῶν: Μπαλτὰ [6]) ἐρείκια (Ἀδρ). Πράβιστα ἐρείκια (Ἀδρ). στρογγυλὰ καὶ μικρά. Τζάν [7]) ἐρείκια (Σ). μεγάλα, κίτρινα καὶ πολὺ νόστιμα, Τσίρλα [8]) ἐρείκια (Ἀδρ), Χαβοὺζ [9]) ἐρείκια (Ἀδρ). πράσινα καὶ γλυκά.

Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀβραμηλιᾶς ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα λαδί, ἔπερναν καὶ φύλλα ἀμπελιοῦ, ροδιᾶς, συκιᾶς κ' ἔβραζαν ὅλα μαζὺ μὲ νερό, ἔβαζαν ὕστερα στύψη, λίγο μέλι, ἔρριχναν τὸ ροῦχο βρεμμένο καὶ γίνουνταν σὰν τὸ καλὸ λάδι (Κ).

Ἀβραμπουλιὰ βλ. ἀβραμηλιά.

Ἀγαποβότανο (Κ) Τεύκριον τὸ πόλιον (Λ. Πρ.) Teucrium polium

---

1) Τῆς Μεταμορφώσεως. 2) Φορές. 3) Λ. Τ. Πόνος τῶν οὔλων. 4) Πύον. 5) Ὅταν πρωτότρωγαν ὀπωρικὸ ἔλεγαν: Καλὸς καιρὸς καὶ χρόνος, τὸ βαστοῦσαν στὸ χέρι, τὄβαζαν πίσ' ἀπ' τὸ κεφάλι καὶ προσπαθούσανε νὰ τὸ βάλνε στὸ στόμα.

Πρώτη φορὰ ποὺ ἔκανε τὸ δέντρο καρπό, ἔδιναν στὴν ἔγκυα νὰ τὸν φάγη καὶ μελετοῦσαν:

Ὅπως εἶναι ἡ γυναῖκα ἔγκυα φορτωμένη
νὰ φορτώνεται καὶ τὸ δέντρο καρπό. (Κ)

Στὸν Πύργο, ποὺ εἶναι κοντὰ στὴν Κων)πολη, πήγαιναν πρωτόβγαλτα ὀπωρικὰ στὴν ἐκκλησία, τὰ διάβαζ' ὁ παπὰς κ' ὕστερα τὰ μοίραζαν.— 6) Λ. Τ. Πέλεκυς.— 7) Λ. Τ. Ψυχή.— 8) Λ. Τ. Νερουλά.— 9) Λ. Τ. Δεξαμενή.

σ. 172. Φυτὸ τοῦ βουνοῦ· ἡ ριζίτσα του ἴσια, κ' ἔχει ἀπὸ ἕνα ροβιθάκι στὰ δυὸ πλάγια, τὰ λουλούδια του σὰν τῆς κουκκιᾶς μὲ χρῶμα κοραλί. Λέγανε ὅτι εἶναι τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης· γιὰ νὰ σὲ ἀγαπάει πάντοτε αὐτὸς ἢ αὐτὴ ποὺ ἀγαπᾶς, βράζεις ὁλόκληρο τὸ ἀγαποβότανο, βράζοντας ποὺ κυλάει μέσα στὸ νερὸ μελετᾶς καὶ λές:

"Οπως βράζει στὴ φωτιὰ καὶ κυλάει,
ἔτσι νὰ βράζη καὶ κεῖνος (ἢ κείνη) γιὰ μένα.

"Υστερα τὸ κάμνεις φυλακτὸ καὶ τὸ φορεῖς. Πάντοτε σ' ἀγαπάει, ἀπ' τὶς γονιοὶ τ' ξέκαμνε, ἀπὸ σένα ὄχι κι ὅποιον ἤθελες ἔκαμνες γαμπρό.

ἀγγελικὴ (Σ) φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδανθῶν καὶ ἡ φαρμακευτικὴ αὐτοῦ ρίζα. (Λ. Πρ)

ἀγγουριὰ (Σ) τὸ φυτὸν σικυὸς (Λ. Πρ.) Cucumis sativus σ. 142. Τ' ἀγγουράκια ἔλεγαν δροσερὰ καὶ σαλατικὰ (Σ), ἀμίλητα ('Ηρ)· πικρίζνε ὅταν πατήσεις τὴ ρίζα.— Οἱ ἀγγουρόποροι γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τὰ ἱδρωτήρια. Στὸ χιαρτζίκι[1]) ἔβαζαν πάνω στὴ κλεῖδα[2]) ἀγγούρι, τὸν χειμῶνα ἀγγούρι τουρσὶ καὶ μὲ τὴν δροσιὰ περνοῦσε (Κ). Χλεμπόνα (Τσὰ) τὸ ὑπερώριμο κιτρινωπὸ ἀγγοῦρι.

ἁγιόκλημα καὶ αἰγόκλημα. Humulus lupulus σ. 142.

ἁγιωργιὰ βλ. πασχαλιά.

ἀγκανῖτες βλ. μανιτάρια.

ἀγκανὸς (Τσα) θάμνος ἀγκαθωτὸς χρησιμοποιούμενος πρὸς περίφραξη κήπων.

ἀγκινάρα, ἡ κινάρα. Cynara scolymus σ. 142. Καὶ οἱ παραφυάδες, ἀγκινὰρ φυντάν, τρώγουνται. Τ' ἀγκιναρόφυλλα γίνονταν γιατρικό, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα, τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ πρήξιμο, ὅτι πρήξιμο νὰ ἦταν θεραπεύουνταν. "Ετσι κουπανισμένα τὰ ἔβαζαν πάνω στὴν παραμαγούλα[3]) κ' ἔστριβε.— Γιὰ τὸ τρίχωμα[4]) ἔσπαναν τὰ ἀγγιναρόφυλλα, τὰ ἔβρεχαν στὸ ρακί[5]) ἢ στὸ σπίρτο[6]), τὰ ἔβαζαν πάνω στὸ τρίχωμα καὶ πέρναε (Φ).

ἀγκουμαριὰ βλ. ἀγριοτριανταφυλλιά.

ἀγουζιὰ (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ, ἀψηλὸ ὡς ἕνα μέτρο μὲ πολλὰ μαλακὰ κλωνιά, κάνει μικροὺς στρογγυλοὺς μαυρειδεροὺς καὶ μαλακοὺς καρπούς, τοὺς ἀγουζέδες, μαζωμένους σὲ εἶδος φούντας. 'Από τὸν χυμό τους τὰ παιδιὰ ἔκαμναν μελάνη· εἶχε χρῶμα μαυροκόκκινο.

---

1) Λ. Τ. Βοιβών· ἔβγαινε στὴν κλείδωση τοῦ ποδαριοῦ ἢ τοῦ χεριοῦ.— 2) Κλείδωση.— 3) Παρωτῖτις.— 4) Μαστῖτις.— 5) Οὔζο. 6) Οἰνόπνευμα.

Ἄμα ὥρμωνε[1]) ἔβαφαν τὰ νύχια κι ὅταν ἔβλεπαν ἕνα ποὺ εἶχε μάτια κόκκινα νὰ μὴ μολέψουνε[2]) καὶ τοὺς πιάσ' πονόματος ἔλεγαν: Καὶ μᾶς τὰ νύχια μας, κόκκινα εἶναι.

ἀγούμαστος, βλ ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγουσκάτκα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνες (Τζ.) βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

ἀγραδίνα (Σαμ.) τὸ ἀγριοστάφυλλο.

ἀγράμπελη (Κ) τὸ φυτὸν κληματὶς (Λ. Πρ) Clematis flammula σ. 143.

ἀγρία (Κῶ) ἀγριὰ (40 Ἐκ.) ἀγριάδα (Σ) ἡ ἄγρωστις Cynodon dactylon. σ. 126. Ἄγριο χόρτο· φυτρώνει σι' ἀμπέλια καὶ στὰ χωράφια, κάμνει πολλὲς ρίζες, ξεριζώνεται δύσκολα καὶ εἶναι βλαβερὸ σ' αὐτά. Τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ πίνουν τὸ ζουμὶ γιὰ τὴν δυσουρία, τὸ πίνουν καὶ γιὰ τὸν βῆχα (Σ.)

ἄγρια δεντρομολόχα. Verbascum thapsoides σ. 182.

ἀγριαδίνες βλ. ἀγραδίνες.

ἄγρια μαργαρίτα. Anthemis chia σ. 216.

ἀγριαπιδία καὶ τσαλαπιδιὰ (Στρ.) ταραπιδιὰ (Κ) τσαραπιὰ (Κω) πιτραχλαδιὰ (Μ) ἀχλαπιδιὰ (Τσα) κορτσιὰ (Αὐδ.) Tilia intermedia σ. 146 Τσαράπιδα, ἀχλάπιδα τὰ ἀγριοάπιδα.

ἄγρια ρίγανη (Κ) Lagoecia cuminoides σ 152. Γιὰ νὰ βάψουν τὰ μάλλινα σὲ χρῶμα ρίγανης, ἔλιαζαν ἄγρια ρίγανη, φύλλα γλυκομηλιᾶς καὶ ξυνομηλιᾶς, τὸ κατόπι τὰ κουπάνιζαν, τὰ μούσκευαν τρεῖς μέρες στὸν ἥλιο, ἂν ἤτανε χειμῶνας τὰ ξέραιναν κοντὰ στὴ γωνιά. Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο ξύλο ἀπὸ σκλήθρο, ἔβαζαν τὸ σαγιάκι[3]) μέσα καὶ ἔβραζε καμιὰ ὥρα, ἔκαμνε χρῶμα ριγανὴ καὶ μόσχιζε[4])· τὄκαμναν τὶς ἄντροι ροῦχα καὶ γίνουνταν ξέβαφο[5])

ἄγρια συκιὰ βλ. ὀρεινοὺς.

ἄγρια φραουλιὰ (Κ) πλανίτσα (Σκο) πλανιέτσα (40 Ἐκ.) Potentilla micrantha σ, 145.

ἀγριοαβραμηλιὰ (Κ) Prunus Institia. σ. 146.

ἄγριο ἁγιόκλημα ἢ αἰγόκλημα.

ἄγριο ἀντίδι (Τσα) ζοχιὰ (Σ) παζιὰ (Ἠρ) ὁ ζοχὸς (Λ. Πρ).

---

1) Ὡρίμαζε.— 2) Μολυνθοῦνε.

3) Μάλλινο ὕφασμα δίμιτο, ραμένο στὸν ἀργαλειὸ ἀπὸ τὰ ἐργατικὰ χέρια τῶν γυναικῶν· ἀπ' αὐτὲς ἐπίσης καμωμένο τὸ μαλλὶ κλωστή.— 4) Μοσχοβολοῦνε.— 5) Δὲν ξεθώριζε.

ἀγριοβαλανιδιὰ (Κ) Guercus lanuginosa σ. 169 βλ. βαλανιδιά.

ἄγριο βλίτο (Ἠρ) Amarantus blitum σ. 171.

ἀγριοβρώμη (Σ) Avena barbata σ. 128

ἀγριογαρουφαλιὰ (Σ) Dianthus inodorus σ. 147.

ἀγριογλωσσίτσα (Κ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται κ' ἔχει κόκκινο λουλουδάκι.

ἀγριοδαμασκηνιὰ (Σκε) τσαπουρνιὰ (Τσ) τὸ δένδρον βράβυλος ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει (Λ. Πρ). Prunus insititia σ. 147.

ἀγριοζεμπουλάκι (Ἠρ) γιὰ τὸν καρδιόπονο [1]) τὸ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.

ἀγριοκαστανιὰ (Κ) Aesculus hippocastanum σ. 148.

ἀγριόκλημα καὶ ἀγριοσταφυλιὰ (Κ) ἀγραδίνα (Σαμ) γρεντζιλιὰ (Δογ) τὸ φυτὸν λυκίσκος (Λ Πρ). Vitis vinif σ. 148. Βγαίνει στὸ βουνὸ καὶ κάμνει μικρὲς ρόγες. Γιὰ ν' ἀνοίξουν τὴν φουντανέλλα [2]) ἔβαζαν λίγη φλούδα ἀπὸ ἀγριόκλημα (Κ).

ἀγριοκοστριάβα (Κ) ὄνομα φυτοῦ γνωστὸν ἀλλοῦ μὲ τὸ ὄνομα βελίουρος.

ἀγριοκούκκι (Κ) μαυροκούκι καὶ καρὰ [3])-ὅτ [4]) (Σ) μπακλὰς (Μ). Lathyrus annuus σ. 149. Παράσιτο τοῦ σταριοῦ· τὸν πολὺ μικρὸ καρπό του τὰ παιδιὰ τὸν ἔτρωγαν πράσινο, ὕστερα γίνεται σκληρὸς καὶ μαῦρος.

ἀγριοκουτσουμπιὰ (Κ) ἡ ἄγρια χαρουπιά. Τὸ δέντρον κερκὶς (Λ. Πρ). Cercis siliquastrum σ. 205. Κάνει ψιλὰ λιλὰ λουλουδάκια.

ἄγριος κρίνος (Ἠρ). Ornithogalum umbellatum σ. 204.

ἄγριο μελισσοχόρταρο (Τσ) Ballota nigra σ. 151.

ἀγριομηλιὰ Pyrus malus σ. 151.

ἀγριοπατάτα (Σκε) μπλόρια (Αὐδ).

ἄγριο πράσο (Κ) Allium sphaerocephalum σ. 152.

ἄγριο ραδίκι (Κ) γαλατσιδα (Μ) τὸ φυτὸν ταράξακος (Λ. Πρ). Taraxacum gymnanthum Link σ. 69.

ἀγριορροδιὰ (Σκε) Tecomatis species σ. 152.

ἄγριο σινάπι (Κ) τὸ φυτὸν σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ. Πρ). Sinapis arvensis σ. 154.

ἄγριο σκόρδο (Τζ) σαμάρδαλα (Κ). Allium neapolitanum σ. 153, φυτρώνει τὴν ἄνοιξη μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του σὰν μικροῦ πράσου, τρώγουνται ὡμὰ καὶ καῖνε πολύ.

ἄγριο σουσάμι καὶ μπιμπίλα (Κ) κάνει λουλούδι οὐρανὶ μὲ μαῦρο.

---

1) Στομαχόπονος.— 2) Βόθριον.— 3) Λ. Τ. Μαῦρο.— 4) Λ. Τ. Χορτάρι.

ἄγριο σπανάκι (Κ) καμπολάχανο (Τσα) Chenopodium bonus Henriais σ. 154.

ἄγριο σπαράγγι (Κ) ἀρβουνιάτες (Χώρα). Ἀσπάραγος ὁ ἄφυλλος (Λ. Πρ.)

ἀγριόσταρο (Κ) Haynaldia villosa σ. 154.

ἀγριοσταφυλιὰ βλ. ἀγριόκλημα.

ἀγριοσυκιὰ (Σ) τὸ δένδρον ἐρινεός, ἄλλως ὀρνιός, συκιὰ ἀρσενική, ὁ καρπὸς ἀγριόσυκον ἢ ὀρνιός. (Λ. Πρ) Ficus carica σ. 154. Ἡ ἥμερη συκιὰ γιὰ νὰ πιάση τὰ σύκα, κρεμοῦν δέκα, δέκα πέντε ὀρνιούς· ἀπ'αὐτοὺς μυγαράκια μεταφέρουν τὴ γύρη στὰ σύκα, γονιμοποιοῦνται καὶ δὲν πέφτουν.

ἀγριοτριανταφυλλιὰ (Κ) ἀγκουμαριὰ (Τσα) γαλιδιὰ (Αὐδ) νιγκοθολιὰ (Σαμ) Rosa canina σ. 155.

ἀγριοτριφύλλι (Σ) Trifolium stellatum σ. 154. Εἶναι τροφὴ τῶν ζώων· κάνει κίτρινο λουλούδι ποὺ μοσχοβολᾶ, τὸ ξεραίνουν καὶ τὸ βάζουν μέσα στ' ἀσπρόρουχα.

ἀγριοφακὴ (Κ) Vicia gracilis σ, 263.

ἀγριοφασουλιὰ (Κ) Anagyris foetida σ. 155.

ἀγριοφουντουκιὰ (Κ) ὁ θάμνος κόρυλος (Λ.Πρ) Corylus colurna σ. 155. Τὸ μαλακό της ξύλο σχίζουν σὲ βέργες καὶ κάμνουν κοῦφες [1]) κοφίνια, πανέρια καὶ καλάθια.

ἀγριοφραουλιὰ (Κ).

ἀγριοχαρουπιὰ βλ. ἀγριοκουτσουμπιά.

ἀδραχτάκι (Κ) εἶδος ἀγκαθιοῦ, τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα γιὰ νὰ τσιμπάη τοὺς ἐχθρούς.

ἀδρένιο βλ. βλανιδιά.

αἰγόκλημα βλ. ἀγιόκλημα.

ἀϊδημητριάτικα (Σ) Pyrethri species σ. 142 μικρὰ χρυσάνθεμα.

ἀΐκουλας (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι μικρὰ μαλλιαρὰ καὶ κάνει πολλὰ κίτρινα λουλουδάκια. Στὴν πληγὴ ἔβαζαν φύλλα ἀΐκουλα καὶ θεραπεύουνταν.

αἶρα ἡ ἦρα βλ. γήρα.

ἀκακία (Σ) εἶδος κοσμητικοῦ ἀνθοφόρου δένδρου τῆς τάξεως τῶν ἑλλοβοκάρπων (Λ. Πρ.) Robinia pseudoacacia σ. 156.

---

1) Ἔστηναν τὶς βέργες στὴ γῆ ἀπὸ τὸ χοντρήτερο μέρος, ἄρχισαν νὰ πλέκουν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν βάση· ὅταν τὴν ἀποτελείωναν ἔβγαζαν τὶς βέργες ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τελείωναν τὴν κούφα ἢ τὸ πανέρι. Συνήθως τὰ ἔκαμναν καὶ τὰ πουλοῦσαν κατσιβέλες ἢ κατσίβελοι τῆς τέντας.

ἀκρανιὰ (Σ) κρανιὰ (Κ) σουρβιὰ (Σαρ) τὸ φυτὸν κραντία (Λ. Πρ.) Cornus mas. σ. 204. Οἱ ἀκράνες ἢ σούρβα ὡριμάζουν τέλη Σεπτεμβρίου ἢ ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ὁπότε μεγαλώνουν οἱ νῦχτες· βγῆκαν οἱ ἀκράνες ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια. Τὸ ξύλο της εἶναι τὸ σκληρότερο, γερὸ καὶ ἀλύγιστο, τὸ εἶχαν γιὰ ἀθάνατο. Στὸ Σαμακόβι, τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς τὸ βράδυ, ἔρριχναν στὴ γωνιὰ ποὺ ἔκαιγε ἕνα μάτι κρανιᾶς, ἂν ἔσκανε ἦταν καλὸ σημάδι γιὰ αὐτὸν ποὺ τὸ ὠνομάτισαν καὶ τὰ παιδιὰ ἔλεγαν τὰ Κάλλαντα κτυπῶντας τὴν πόρτα μὲ βέργα κρανιᾶς. Στὴ (ΐζ) ἡ μητέρα τὸ πρωῒ τῆς Πρωτοχρονιᾶς ἔπερνε ξύλο ἀκρανιᾶς, χτυποῦσε μ' αὐτὸ τρεῖς φορὲς τὴ ράχη τῶν παιδιῶν κι' ἔλεγε :

Νιὸ ποδάρι, νιὸ σταυρί.

(Κι) Τὴν Πρωταχρονιὰ τὰ παιδιὰ γονάτιζαν μπρὸς στὴ γωνιά, ἔχωναν βέργα ἀκρανιᾶς μέσα στὴ στάχτη κι' ἔλεγαν :

Σούρβα, σούρβα κουκουλένδρα
πολλὰ γελάδια, πολλὰ μοσχάρια.
Καθὼς κάθομαι ἐγὼ
νὰ κάθεται κ' ἡ κότα
νὰ γεννάη τὸ ἀβγό.

Ὕστερα σηκώνουνταν καὶ σουρβάκιζαν [1]) μὲ τὴν ἀκρανιὰ ὅλους τοῦ σπητιοῦ κ' ἔλεγαν :

Σίδερο σὰν τὴν ἀκρανιά.

ἀλανιδιὲς (Σκο) εἶδος ἀκάνθου

ἀλεξᾶτα βλ. ποικ ἀκπελιοῦ.

ἀλιφασκιὰ καὶ φασκομηλιὰ (Σ) Τὸ φυτὸν ἔλελίφασκος ὁ τρίλοβος (Σ. Πρ.) Phlomis fruticosa σ. 157. Στὸ Μυριόφυτο τῶν Βαΐων στὴν ἐκκλησία ἀντὶ δάφνης μοίραζαν ἀλιφασκιά.

ἀλογοφούσκι (Κ) φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, κάμνει ἄσπρες φουσκίτσες, μεγάλες σὰν καρύδι· ὅταν ζουπηθοῦν βγάζουν μαῦρο σὰν καπνιὰ μὲ σχῆμα κοπριᾶς ἀλόγου.

ἀλυγαριὰ λυγαριὰ καὶ λιγιὰ (Κ) ὁ λύγος. Vitex agnus castus σ. 158. Τὰ λουλούδια της μοσχοβολοῦν, εἶναι εὐλύγιστη καὶ ἀπὸ τὸ ξύλο της κάμνουν καλάθια, κοῦφες, πανέρια καὶ πλοκαριές [2]).

---

1) Κτυποῦσαν μὲ τὴν σούρβα.

2) Δυὸ φαρδειὰ πλέγματα ἀπὸ μακρυὰ εὐλύγιστα ξύλα, τὰ βάζουνε στὸ μάκρος τοῦ ἁμαξιοῦ, μπρὸς ἢ πίσω, στερεώνουνται μὲ ξύλα κινητά, σ' αὐτὰ κρεμοῦνε δυὸ τσόλια μπρὸς καὶ πίσω, γίνεται τὸ ἁμάξι μεγάλο καὶ πέρνει πολὺ ἄχερο. Πλοκαριὲς κάμνουν καὶ ἀπὸ καλαμιές, δεμένες κατὰ διαστήματα, αὐτὲς ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ὅτι μαζεύουνται· κάμνουν καὶ ἀπὸ σανίδια.

Ἀπὸ λυγαριὰ ἔκαμναν σταυρουδάκια γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ τὸ φοροῦσαν γιὰ τὸ μάτι. (Κ).

Ἡ λυγαριὰ λέγει:

Ὅποιος περάσει ἀπὸ λυγαριὰ καὶ δὲν τὴν πιάσει
τὴν ἀγάπη του νὰ χάση,
κι' ὅποιος δὲν τὴν μυρισθεῖ
νὰ τὴν ἀποχωρισθῇ

ἀμάραντο τοῦ βουνοῦ (Ἐπ) Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμαραντοειδῶν, συνεκδοχικῶς ὀνομασία διαφόρων μὴ μαραινομένων φυτικῶν εἰδῶν (ἐλιχρύσου, σέδου, ἀειζώου, ξηρανθέμου κ. λ. π. (Λ. Πρ). Φύλλα δὲν ἔχει· ὁ κορμὸς καὶ τὰ κλαδιὰ βυσινωπά, στεγνά, κάμνει πολλὰ ψιλὰ μόρικα λουλουδάκια καὶ διατηροῦνται ἀμάραντα. Ἔλεγαν ὅπου φύτρωνε ἀμάραντο, κάτω στὴ γῆς βαθειὰ ἔχει μάλσμα.

ἀμάραντο (Σ) κουλικὰς (Κ). Teucrium polium σ. 159. Χόρτο γκριζωπὸ μὲ μικρὰ στενόμακρα σαρκώδη φύλλα· φυτρώνει συνήθως πάνω στὰ κεραμύδια· μὲ τὸν κουλικὰ ἔτριβαν τὸν κουλικὰ [1]). καὶ θεραπεύουνταν. Κουπάνιζαν καὶ τὸν περνοῦσαν ἀπὸ παννάκι, τὸ ζουμὶ ἀνακάτευαν μὲ κὶλ [2]) ἐρμενὶ [3]) καὶ κιρμίζ [4]), ἔβαζαν λίγο νερό, τὸ ἔπιναν γιὰ τὸν κουλικά· ἄλοιφαν τὶς κοκκινιὲς καὶ χάνουνταν.

Κουπάνιζαν τὸν ἀμάραντο, τὸν ζουποῦσαν καὶ τὸ ζουμὶ μὲ κὶλ ἐρμενῆ ἀνελυμένο μὲ νερὸ τὰ ἀνακάτωγαν, καὶ μὲ δυὸ μαῦρα φτερὰ ἄλειφε τὸ σῶμα τ' αὐτὸς ποὺ εἶχε κοιλικά, τὸ ἄλλο τὸ ἔπινε καὶ περνοῦσε τὸ φύτι [5]) (Φ).

ἀμπέλι[6]) ἡ ἄμπελος Vitis vini fera σ. 159 Τσόρλου. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι ἡ ἁγία Παρασκευὴ [7]) παρακάλεσε τὸν θεὸ νὰ κάνῃ τ' ἀμπέλι κι' ὁ θεὸς τὴν ἄκουσε, τὴν ἔδωσε μιὰ κληματσίδα, [8]) τὴ φύτεψε, πρόκοψε κ' ἔγινε τ' ἀμπέλι. Ἀπὸ τότες ἡ ἅγια Παρασκευὴ στὴ γιορτή της πηγαίνει καὶ μαζεύει ἕνα καλάθι σταφύλια γιὰ νὰ τὰ μοιράση τὸ πρωὶ στὴν ἐκκλησία. Ὡς τὴν καταστροφὴ 1922, ἀνήμερα

---

1) Κνίδωσις. 2) Λ. Τ. Γῆ. Λ. Τ. Ἀρμενική. 4) Λ. Τ. Κέρμης. 5) Κουλικάς.

6) Καὶ κλῆμα. Ἀμπέλι εἶναι καὶ τὸ χωράφι ποὺ ἔχει τὰ κλήματα. Ἔλεγαν ἀμπέλι καὶ τὴν σταφυλοκοκκίαση. πληγὴ ποὺ γίνουνταλ στὸ κεφαλάκι τοῦ μωροῦ.

7) Στὴ Θράκη ἀπ' ὅλες τὶς ἁγιες ἰδιαιτέρως τιμοῦσαν τὴν ἁγία Παρασκευή. Ἀπολλόδωρος. Περὶ θεῶν ξγ. Διόνυσος. Διόνυσος δὲ εὑρετὴς ἀμπέλου γενόμενος.

8) Βέργα ἀμπελιοῦ. Στὴν (Ἀδρ) ἔλεγαν τὸν σχίνο κληματσίδα. Τὸ ἀμπέλι γίνεται ἀπὸ κληματσίδα, ἀποδίδει γληγορώτερα καρπό, μὲ τὸ κουκκούτσι ἐκτὸς ποὺ ἀργεῖ νὰ μεγαλώση θέλει καὶ φέλιασμα.

τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, στὶς 26 τοῦ θεριστή,[1]) σηκώνονταν πολὺ πρωὶ καὶ πήγαιναν στ' ἀμπέλι νὰ γεμίσνε ἕνα δυὸ καλαθάκια σταφύλια καὶ τὰ πήγαιναν στὴν ἐκκλησία, ὁ παπᾶς τὰ διάβαζε κι' ὅπως μοίραζε τὸ ἀντίδωρο μοίραζε σ' ὅλους ἀπόνα τσαμπάκι. Τῶν παππούδων καὶ γιαγιάδων μας τὰ στέφανα μπροστὰ ἀπὸ ἑβδομῆντα, ὀγδόντα χρόνια ἦσαν ἀπὸ κληματσίδα· ἂν εἶχε λουλούδια καὶ μικρὲς ἀγουρίδες καὶ μὲ κεῖνα τὰ ἔκαμναν, τὰ ντύλιζαν μὲ χρυσὸ χαρτί, μὲ τρὲς καὶ τὰ ἔνωναν μὲ γαλάζια κορδέλλα,[2]) 'Από τὸ Μεγάλο Σάββατο ὡς τὶς πενῆντα τῆς λαμπρῆς οἱ ψυχὲς κολασμένες καὶ ἀκόλαστες γυρνοῦνε ἔξω καὶ κάθουνται πάνω στὰ βλαστάρια τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὰ δέντρα Γι' αὐτὸ ὡς τῆς Γονατιστῆς δὲν ἔκοφταν βλαστάρια μὴ πέσνε οἱ ψυχὲς καὶ κλάψνε. "Οταν κλάδευαν τὸ κλῆμα, ἔτρεχε δάκρυ, αὐτὸ τὸ μάζευαν καὶ τὸ ἔβαζαν στὸ πονεμένο μάτι καὶ γιάνισκε. ("Ον.) Ρόγα (Κ)

'Αμπέλι μου πλατύφυλλο
καὶ κόντο κλαδεμένο
γιὰ δὲν ἀνθεῖς ; γιὰ δὲ καρπεῖς ;
σταφύλια πιὰ δὲ βγάζεις,
μὲ χάλασες καὶ γὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλεῖς ἀφέντη μου,
καὶ γὼ οὲ ξεχρεώνω,
γιὰ βάλε νιοὺς καὶ σκάψε με,
γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γρηὲς μεσόκοπες
νὰ μὲ βλαστολογήσουν[3])
βάλε κορίτσα ἀνύπαντρα
νὰ μὲ καρπολογήσουν. (Φ).

Ποικ ἀμπελιοῦ. 'Αγούμαστος. (40 'Εκ), σταφύλι ἄσπρο μὲ μακρουλὴ χονδρόφλουδη ρόγα μὲ τὸ χαρδιάλι διετηρεῖτο μέχρι τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

'Αγουσκάτκα (Αὐδ.) ὡρίμαζαν ἐνωρίς.

'Αγραδίνα ἢ ἀγριαδίνα (Τζ) σταφύλια τριανταφυλλιὰ μὲ μακρουλὴ ρόγα καὶ χοντρὴ φλούδα, διατηροῦνταν περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα εἴδη.

---

1) 'Ιουλίου

2) Στεφάνι ἀπὸ κληματσίκα ἔκαμναν καὶ οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες. Βλ. Λεξικὸν 'Αρχαιοτήτων Daremberg καὶ Saglio Τόμος Α'. μ. Β' 1521, 1522, 1523.

3) Νὰ κόψουν τὰ βλαστάρια.

'Αλεξοῦτα. (Σκο) μὲ μεγάλες κόκκινες ρόγες.

'Αλ-πεχλιβὰν ('Αδρ) ὅμοια μὲ ροδίτες.

'Αβγουλᾶτα (Σ)

Γιαπουντζάκια ἢ περατινὰ (Σ) γιαπαλάκια (Μυριόφυτο)· ψιλόφλουδα καὶ πολὺ γλυκά, ἔκαμναν καὶ καλὸ κρασί.

Ζαλίφ (Τσα) μὲ μαῦρες πυκνὲς ρόγες κατάλληλο γιὰ κρασί.

Καντὶν [1]) παρμάκ' [2]) (Αὐδ).

Καρὰ [3]) γκιοβρὲκ [4]) (Σκο) μαῦρο φαγώσιμο.

Καρὰ λάχανα (Δελειῶνες) στιφὰ μὲ χρῶμα κόκκινο βαθὺ πρὸς τὸ μαῦρο, τὰ ἔκαμναν κρασί.

Κετσὶ [5]) - μεμεσὶ [6]) ('Αδρ).

Κίνο ἢ κολόδικο.

Κολόβια (Αὐδ) εἶδος σταφυλιῶν καταλλήλων κυρίως διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ρακῆς.

Κριζάσια (40 'Εκ.) εἶδος σταφυλῆς μὲ μεγάλους βότρυς ἐχούσης καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ὑπερύθρου κρέατος.

Μακοῦρλες (Τζ).

Μαυροπάλῃα.

Μισκέτ, ('Αδρ) μορομόσκενα (Αὐδ) μουσκὲτ (ΛΒ) μοσχᾶτο (Σ) μὲ μικρὲς μυρωδᾶτες ρόγες.

Παπάζ [7]) -καρανλὶκ [8]) (Σκο) κρασοστάφυλο· ἔχει ζουμερή, μαύρη, στιφὴ καὶ μεγάλη ρόγα.

Παπάζ [9]) - καρισὶ [10]) ('Αδρ) μαῦρα γιὰ κρασί.

Παφλαγόνες (40 'Εκ.)

Πρωιμάδ. (Τσα) ὡριμάζει τὸν Αὔγουστο.

Ροζακιὰ [11]) ('Αδρ)

Σαμιώτικα (Σ) μὲ μακρουλὲς μεγάλες ρόγες.

Τσαμπᾶτο (Τσα) μὲ στρογγυλὲς μαῦρες ρόγες, κατάλληλο γιὰ κρασί.

Τσαούσια τὰ ἐκλεκτότερα σταφύλια τῆς Θράκης· ὡριμάζουν ἀρχὰς Αὐγούστου κ' ἔχουν μεγάλες μυρωδᾶτες καὶ ψιλόφλουδες ρόγες.

Τσεπρὰ (Σαμ) ἀσπροστάφυλα μὲ χοντρὴ φλούδα.

---

1) Λ. Τ. Τῆς χανούμισσας. — 2) Λ. Τ. Τὸ δάχτυλο. — 3) Λ. Τ. Μαῦρο— 4) Λ.Τ. Τρυφερό. — 5) Κατσίκας. — 6) Λ. Τ. Μαστάρι.— 7) = Σὰν τὸν παπᾶ. 8) Λ.Τ. Μαῦρο.— 9) καὶ 10) Λ.Τ. Τοῦ παπᾶ ἡ γυναῖκα. — 12) Σημ. Ψάλτη. 'Η λέξις περσική. πρβλ. Χατζ. Μεσ. 1. 136.—

Τσιρλάδες (Τσα) σταφύλια νερουλὰ τῆς φυτειᾶς. [1])

Τσουμπιανὴ (Σκο) εἶδος κοκκίνου σταφυλιοῦ μὲ λεπτὲς ρόγες.

ἀμυγδαλιὰ [2]) ἡ ἀμυγδαλῆ. Amygdalus communnis σ. 160. Μὲ τὰ ἀμυγδαλόφυλλα ἔβαφαν [3]) τὰ μάλλινα,τὰ φύλλα ἔβραζαν μὲ νερό, ἔλυωναν λίγη στύψη, ἔρριχναν μέσα τὸ μάλλινο πανὴ βρεμμένο κ' ἔβραζε, γίνουνταν κίτρινο. (Στρ) ('Ον.) 'Αμυγδαλιά, 'Αμυγδαλιῶ, Μυγδαλιὰ καὶ Μυγδαλιῶ.

ἀνασόνι ἢ γλυκάνισο (Σ) ἀλασόνι (40'Εκ) τὸ ἄνισον.Pimpinella anisum. σ. 161. Γιὰ χρονικὸ βῆχα ἔβραζαν κ' ἔπιναν κατὰ σειρὰ πολλὲς μέρες καὶ θεραπεύουνταν. Τὴ λεχούσα δὲν ἔδιναν νὰ πιῇ σκέτο νερό, ἔβραζαν ἀνασόνι μὲ κανέλλα καὶ κεῖνο τὸ νερὸ ἔπινε· τὰ παληὰ χρόνια τἄβραζαν μὲ παληὸ κρασί. Στὸ καζάνι ποὺ ἔβραζαν τὸ τσίπουρο γιὰ ρακὶ ἔρριχναν ἀνασόνι.

ἄνηθος (Σ) τουρκ. τερεότ. τὸ ἄνηθον. Anethum graveolens σ. 111.

ἀντίδι, τὸ ἀντίδιον, τοῦ γένους κιχώριον (Λ Πρ.) Cichorium endivia σ. 161.

ἀντώνης (Τσα) χόρτο μὲ μικρὰ ἐρυθρόλευκα ἄνθη καὶ καρπὸ μὲ σχῆμα βελονιοῦ.

---

1) 'Αμπέλι πού ἔχει φυτευθεῖ μπρὸς ἀπὸ τρία, τέσσερα χρόνια. Τῆς φυτειᾶς τὸ σταφύλι εἶναι ἄγλυκο καὶ νερουλό· μέ τὸν χρόνο γλυκαίνει καὶ νοστιμίζει:

2) "Οταν φύτευαν ὅτι δήποτε δέντρο ἔλεγαν : Χριστὸς 'Ανέστη.

"Οπως ἀνελήφθηκ' ὁ Χριστὸς
κι' ἀνέβηκε στὰ οὐράνια,
ἔτσι ν' ἀψηλῶσ' καὶ τὸ δέντρο ποὺ φύτευσα
ν' ἀνέβ' ὡς τὰ οὐράνια
"Επιανε καὶ θέριευε.

Τ' ἅϊ Σαράντα (τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων) ἀνήμερα εἶχαν σὲ καλὸ νὰ σπείρουν καὶ νὰ φυτεύσουν.

Σαράντα φᾶς, σαράντα πιεῖς,
σαράντα δόσ' γιὰ τὴ ψυχή σ' ·
σαράντα δέντρα φύτεψε
νὰ δῃῆς λεημοσύνη.

Κείνη τὴ μέρα δὲν φέλιαζαν δέντρα. (Κ.) "Οταν στὰ δέντρα ἐπεφτε δροσιὰ πικρὴ (βλαβερὴ) τότε τὰ κάπνιζαν, ἔβαζαν πλάγι στὴ ρίζα ἄχερο καὶ τὸ κάπνιζαν.

Τὴν πρωταπριλιά εἶχανε σὲ καλὸ νὰ ποῦνε ψέματα καὶ γελάσνε τὸν ἄλλονα γιὰ νὰ κάμνε τὰ δέντρα καρπό. "Οταν τὸ καρπερὸ δέντρο ἔρριχνε τὸν καρπό τ', κρεμούσανε στὸ δέντρο μία τρύπια πέτρα, παρμένη ἀπ' ἄλλο χωριὸ καὶ τόνε βάστανε ('Ηρ).

3) Οἱ γυναῖκες τὸ περισσότερο ἔβαφαν τ' ἄσπρα πανιὰ καὶ ἰδίως τὰ μάλλινα μὲ τὰ φύλλα καὶ τὶς φλοῦδες τῶν δέντρων καὶ γίνουνταν ἀξέβαφα.

ἀπιδιά (Σ) μηλάβδα (Ἀδρ) μουντρουνιὰ (Τζ) μουντρούνα· τὸ ἀπίδι Pyrus communis σ. 162. Στὴν (Ἀδρ) ἦσαν ἀπιδιὲς ποὺ ἔκαμναν ὡς 500 ὀκ. ἀπίδια χρόνο παράχρονο. Ἀχλάδια τὰ μικρὰ ἀπίδια (Σ).

ἀπρούνα, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ)· ὁ καρπὸς ἀπροῦνες, μοιάζει τὶς ρόγες μικροῦ μαύρου σταφυλιοῦ.

ἀπρουνὰρ καὶ πουρνάρι, ὁ πρῖνος (40 Ἐκ) τυρκ. καΐνι. Παρ. Ἀφίνει τὸν γάμο καὶ πάγει γιὰ πουρνάρι. Γιὰ ὅποιον ἀφίνει τὸ σπουδαῖο καὶ πάγει στὸ ἀσήμαντο.

ἀραβόσιτος βλ. κουκουνάρα.

ἀρακὰς (Σ) εἶδος μπιζελιοῦ, ὁ ἄρακος, παραλλαγὴ τοῦ φυτοῦ πίσον τὸ ἥμερον. (Λ.Πρ.) Pisum sativum σ. 162.

ἀραποσίτι βλ. κουκουνάρα.

ἀρβουνιάτες βλ. ἄγριο σπαράγγι.

ἀρδίτς, (Κ) μικρὸς κέδρος, δέντρο ἀγκαθωτό, κάμνει μικροὺς κόκκινους καρπούς, τ'ἀρδοτσοκούκουτσα, μοσχοβολοῦν σὰν θυμιάμα, τὰ κατάπιναν γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὸ κρύωμα ἢ τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ καὶ ἔπιναν τὸ ζουμί. Οἱ ἀσθματικοὶ τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ κρασὶ καὶ τὸ ἔπιναν. Ἀπὸ τὸ ξύλο βγαίνει κατράνι καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὸ ἄσθμα.

ἀρμενάκι βλ. χαμόμηλο.

ἀρμυρίθρα (Κ). Ὁ ἁρμύριγγας, ἁρμυρίκι καὶ ἁρμυρίχη, διάφορα φυτὰ πυώδη, φυόμενα συνήθως εἰς ἁλίπεδα καὶ ἀνήκοντα εἰς τὰ γένη ἀρθροκνήμη καὶ μυρίκη. (Λ. Πρ). Coronopus procubens σ. 163 Ἄγριο χόρτο, εἶναι ξινὸ καὶ βγαίνει μέσα στὶς ἀγκαθαριές.

ἀρπατζίκι (Σ) σκομίδι (Κω) τὸ κοκκάρι. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ κρομμύδι φυτεύουν τὰ κρομμυδάκια, τὸ ἁρπατζίκι τὸ ὁποῖον γίνεται ἀπὸ τὸν σπόρο ποὺ κάμνουν μερικὰ ἀπὸ τὰ κρομμύδια τὰ γνωστὰ ὡς ἀρσενικά. Αὐτὰ εἶναι κρομμύδια ποὺ δὲν δένουν κεφάλι (κρομμύδι) χονδρό, ἀλλὰ βγάζουν μιὰ μεγάλη ρόκα [1]), τὴν χάρμπα [2])· πρὸς τὰ ἐπάνω ψιλαίνει καὶ βγάζει πολλοὺς μικροὺς μίσχους σὰν φούντα· αὐτοὶ ἔχουν τὸν σπόρο τὸν λεγόμενο μπαρούτι [3]), ποὺ μοιάζει σὰν πυρίτιδα. Ἀπὸ τὸν σπόρο γίνεται τὸ ἁρπατζίκι καὶ ἀπὸ τὸ ἁρπατζίκι τὸ κρομμύδι. Ὅταν θέλουν τ' ἀρσενικὰ νὰ μὴ κάνουν σπόρο ἀλλὰ νὰ δέσουν κεφάλι, μόλις κάνουν τὴν ρόκα τὴν κόβουν ἀπὸ βαθειὰ καὶ ρίχνουν λίγο χῶμα. Οἱ χάρμπες ὅταν εἶναι τρυφερὲς τρώ-

---

1) Μίσχος.—2) Ζαμάρα (Σ) μαντούκα (Ἐπ).«Βγῆκαν στὴ χάρμπα», ἔλεγαν ὅτι στὶς 25 Μαρτίου τοῦ Εὐαγγελισμοῦ οἱ κλέφτες ἔβγαιναν στὴ χάρπα, κείνη τὴ μέρα ἔπρεπε νὰ ματώσουν τὸ σπαθὶ (Κ).—3) Λ. Τ. Πυρίτις.

γοονται, τὶς μαγέρευαν μὲ μπλιγούρι ἢ ρίζι.

ἀσκαμνιὰ καὶ ντουτιὰ (Σ) σκαμιὰ (Σκε). μουριὰ (Σουφλὶ) ζούλια καὶ ζούπα (Φ) ρουμιὰ (Τζ) τζερνίτσα (Κω) ἡ συκομορέα. Morus alba. M. nigra σ. 223. Τ'ἀσκάμινα, σκάμνα, ντούτια, ζούλιες, ζοῦπες, ροῦμες, ζῆνες [1]) (Κ)· μοῦρα εἶναι ἄσπρα καὶ μαῦρα πρὸς τὸ κόκκινο, τὰ μαῦρα εἶναι καὶ νοστιμώτερα.—Μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀσκαμνιᾶς ἔτρεφαν τὰ σκουλίκια [2]). Μὲ φύλλα μουριᾶς καὶ καρυδιᾶς ἔβαφαν· τὰ ἔβραζαν, ὕστερα ἐρριχναν τὸ μαλλὶ νὰ βράση καὶ γίνουνταν κίτρινο (Φ). Τὸ φύλλο τραβοῦσε τὸν ὅρκο [3]) σὰν τὸ ἐβαζαν πάνω οτὴν πληγή. "Οταν πονοῦσαν οἱ δοντοκοιλιές ἔπερναν μαῦρες ζοῦπες, τὶς ἔβραζαν, τὶς στραγκοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἄλειφαν τὶς δοντοκοιλιές [4]), καὶ γιάνισκαν. Μ' αὐτὸ τὸ ζουμὶ θεραπεύουνταν καὶ οἱ ἄφτρες [5]),

ἀσπράγκαθα (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

ἀστράκια (Σ) λουλούδι.

ἀτλάζι (Σ) ἔχει φύλλα σαρκώδη, μακρόστενα καὶ ὀδοντωτά, τὸ λουλοὺδι μεγάλο, κόκκινο ἢ τριανταφυλλί, βγαίνει στὸ πλάγι τοῦ φύλλου ἀπὸ μίσχο ἐπίσης σαρκώδη.

ἀτραγίδις (Μ) (οἱ) ὄν. ἀγκαθιῶν φαρμακερῶν. "Αλλες ὀνομασίες ἀγκαθιῶν : Μοσκόβκα ἀγκάθια, γαλαζάγκαθα (μὲ κυανᾶ ἄνθη), μυγδαλίτσια ἀγκάθια, χαμουλιὰ (χαμηλὰ μὲ πλατειὰ φύλλα).

ἄφκος (Σ) λαθύρι (Τζ) γυφτοφάσουλο (Τσ) ἡ φάβα. Λάθυρος ὁ ἥμερος (Λ. Πρ.) Pisum sativum σ. 168.

ἀφοξλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

ἀχλαδιὰ (Σ) ἔκαμνε μικρὰ ἀπίδια· μηλάβδα στὸ 'Ορτάκιοϊ (Αδρ).

ἀχλαπιδιὰ βλ. ἀγριοαπιδιά.

ἀψιθιὰ ('Ηρ) τὸ ἀψίνθιον (Λ. Πρ). Achillea umbellata σ. 168.

Βαγιά (Στ) (40 'Εκ.) (Σκε) (Κω) ἰτία (Σ) τουρκ. σουσουτιὰ ἡ ἰτέα). Σιὰ χωριὰ ποὺ ἡ ἰτιὰ λέγουνταν βαγιὰ [4]) στὴν ἐκκλησία τῶν Βαΐων

---

1) Στὴν (Σ) ζήνα ἐλέγετο ὁ χρυσοκάνθαρος.—2) Μεταξοσκώληκες.—3) Πύον.—4) Οὖλα.—5) Φουσκίτσες ἄσπρες ποὺ ἔβγαζαν μέσα στὸ στόμα.

6) Στὰ δημοτικά μας τραγούδια βάγια ἔλεγαν τὴν παραμάννα, ὑπηρέτρια ἢ συνοδό.

Τρεῖς μέρες τὴν ἑστολιζαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ
βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τό φτερό, βάζει καμαροφρύδι,
Βάγιες τὴν πέρνουν ἀπὸ μπρός, καὶ βάγιες ἀπὸ πίσω,
βάγιες ἀπ' τὰ πλάγια της, νὰ μὴν τὴν κάψ' ὁ ἥλιος (Κ).

βάγια μοίραζαν κλωνιὰ ἰτιᾶς. Τὸ ξύλο της εἶναι πολὺ εὐλύγιστο κι' ἀπ' αὐτὸ κάμνουν καλάθια καὶ πανέρια.

βαλανιὰ βλ. βαλανιδιά.

βαλανιδιὰ καὶ βαλανιὰ (Κ) βαλαμιδιὰ('Αδρ) βελανιδιὰ καὶ ἀδρένιο (Σκο) ρούπα (Σκε) καὶ (Αὐδ) μεσὲς καὶ μεσιὰ (Σ)· ὁ καρπὸς βαλανίδια καὶ βαλάνια. Quercus aegilops σ. 169. Τὰ βαλανίδια ἔκαμναν γιατρικό, ὅταν ἔτρεχε ὁ ὀφαλός· τὰ κουπάνιζαν, τὸ πρωὶ τὸν πιπίτιζαν μὲ τὰ βαλανίδια καὶ ὡς τὸ βράδυ ἔκλινε. Γιὰ τὴν αἱμορραγία ἔβραζαν τὰ φύλλα μὲ νερό, τὰ στραγκοῦσαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἔκαμαν κλύσμα κ' ἔπαυε (Κ).—Μὲ τὰ φύλλα καὶ τὴ φλούδα ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα σταχτί, τὰ ἔβραζαν κ' ὕστερα ἔρριχναν τά μάλλινα. Γιὰ νὰ βάψουν μαῦρο τὸ λινό, βαμπακερὸ ἢ μάλλινο, ἀφοῦ μούσκευαν τὶς φλοῦδες καὶ τὶς ἔβραζαν, ἀνελοῦσαν καὶ λίγη καρὰ μπογιά [1]), τὴν ἔρριχναν μέσα κ' ἔβραζε, ὕστερα ἔρριχναν τὸ ροῦχο καὶ γίνουνταν μαῦρο ἀξέβαφο (Κ).

βαμπακιὰ (Κ) γοσσύπιον τὸ ποῶδες (Λ. Πρ) Gossypium herbaceum σ. 169.

βαρυξυλιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

βασιλικὸς τὸ εὔοσμον φυτὸν ὠκιμον τὸ βασιλιλικόν. (Λ. Πρ). Ocimum basilicum σ. 170.

Βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῇ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει
κι' ὁ γιόκας μου σὰν παντρευτεῖ τὴν ἔννοια μου τὴν ἔχει.

Ὁ βασιλικὸς εἶναι ψιλόλουνος [2]) καὶ πλατύφυλλος· προτιμοῦνταν ὁ λιανόφυλλος [3]).

Στὰ παράθυρα ἔβαζαν περιβολίστρες· ὁ βασιλικός, ἡ μαντζουράνα, ἡ σαμπογιά, ἡ γαρουφαλιά, τὸ δεντρισάχι, τὸ ἀτλάζι ἦσαν τὰ προσφιλέστερα λουλούδια, ποὺ στόλιζαν τὰ παράθυρα. Κάθε πρωτομηνιὰ ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ καὶ τὸν βασιλικὸ ἁγίαζε στὰ σπίτια καθὼς καὶ τῶν Φώτων [4]). Τοῦ Σταυροῦ, στὶς 14 Σεπτεμβρίου μοίραζαν βασιλικὸ στὴν ἐκκλησία· μετὰ τὴν ἀπόλυση ὁ καντηλανάφτης μ' ἕνα παιδὶ βαστοῦσε τὸ πανέρι μὲ τοὺς βασιλικοὺς κι' ὁ παπᾶς μὲ τὸν σταυρὸ στὸ χέρι γύριζαν τὰ σπίτια, φιλοῦσαν τὸ χέρι του, ἔδιναν δεκάρα, εἰκοσάρα ἢ γρόσι καὶ ἔδινε κλωνὶ βασιλικό, ποὺ ὅταν ξεραίνουνταν τὸν ἔβαζαν στὸ εἰκόνισμα μαζὺ μὲ τὶς χάρες.—Τὴ νύχτα ποὺ γεννιέται ὁ Χριστὸς κοντὰ τὰ μεσάνυχτα, σὲ κάμαρη ποὺ ἦταν κατὰ ἡλιοῦ [5]) ἔβαζαν σὲ μιὰ κού-

1) Λ. Τ. βιτριόλι.—2-3) Ψιλόφυλλος.—4) Τῶν Θεοφανείων.—5) Ἀνατολική.

πα νερὸ καὶ μέσα ξερὸ βασιλικό, ἡ καντήλα μόνο ἔκαιγε, κάθουνταν ἀμίλητοι γύρο στὴν κούπα, ἔλεγαν προσευχὲς μέσ' στὸ νοῦ, ἔβλεπαν τὸν βασιλικὸ καὶ περίμεναν ν' ἀνθίσῃ —"Οταν ἄνθιζε, τότες ἄνοιγαν τὰ οὐράνια, ἂν πρόφθαιναν νὰ τὸν δγιοῦν, θὰ ζήτααν ἀπ' τὸν Θεὸ τοῦ 'Αβραάμ, τοῦ 'Ισὰκ καὶ τοῦ 'Ιακώβ τὰ ἀγαθά. Μόνε μιὰ πρόφθασε κ' εἶδε τὸν οὐρανὸ ν' ἀνοίγῃ, γιατὶ εἶχε πολὺ καθαρὴ ψυχὴ (Τζ).— "Οταν ἡ ἁγία 'Ελένη ηὗρε τοὺς σταυρούς, γιὰ νὰ καταλάβῃ ποιός ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἦτανε τοῦ Χριστοῦ,ἀκούμπσε ξερὸ βασιλικὸ πάν' στπὺς σταυρούς· στοὺς δυὸ ἔμνε ξερός, στὸν τρίτο ἔγινε καταπράσινος κ' ἔβγαλε λουλούδια· ἡ ἁγία 'Ελένη κατάλαβε πὼς ἐκεῖνος ἦταν ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ (Κ).— Οἱ 'Εβραῖοι πήγαιναν κάθε πρωὶ στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ κ' ἔκοφταν βασιλικὸ γιὰ νὰ μὴ μοσκίζει καὶ τὸν βροῦνε. 'Ως τὰ τώρα βασιλικὸ δὲν πιᾶνε, ὅταν τοὺς ρωτᾶς γιατί ; Σὲ λένε ἐπειδὴ φύτρωσε πάν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ (Κ). — Στὴν ('Ηρ) ὅποια βαστοῦσε Τρίμερο, τὴν Καθαροτετάρτη τὸ πρωὶ θὲ νὰ πάρῃ ἕνα ψωμί, θὲ νὰ μπίξῃ ἕνα κλωνὶ βασιλικὸ ποὺ φύτρωσε πάν' στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ, τὸ ντύλιζε μέσα στὸ μαντήλι, τὸ πήγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ τὄβαζε μπρὸς στὰ Δημόθυρα. 'Ο παπᾶς τὸ διάβαζε καὶ τὴν ἔδινε Μεγάλο 'Αγιασμό, ὕστερα μοίραζε τὸ ψωμὶ σ' ὅσες ἦταν στὴν ἐκκλησία καὶ κεί' τὴ μέρα τὴ γιόρταζε — Τὸν βασιλικὸ σπόρο ἔκαμναν γιατρικό· ὅποιος εἶχε σκουλήκια στὰ ἔντερα ἔβραζε ἀπὸ βραδὺς ξερὸ βασιλικόσπορο μὲ γάλα, τὸ ἔβαζε στὸ ἀστρὶ καὶ πολὺ πρωὶ τό ἔπινε κ' ἔπεφταν τὰ σκουλήκια (Κ).

βατομουριὰ βλ. ἀβατσουνιά.

βατσινιὰ βλ. ἀβατσυνιά.

βελανίδιὰ βλ. βαλανιδιά,

βελίουρος βλ. ἀγριοκοστριάβα.

βερυκοκιὰ καὶ ζερντελιὰ (Σ) τζιρτζιλιὰ (Δογ), τζαρτζαλοῦδα (ΛΒ) ἡ βερυκοκκέα. Prunus armeniaca σ. 171. 'Ο καρπὸς βερύκοκκα, ζερντελιὰ ζέρντελα καὶ βερούκα (Τσα) βλ.καΐσιά Στὴν 'Αδρ. βερυκουκιὰ ἔκαμνε ἕως 50 60 ὀκ. βερύκοκκα.

βίκος καὶ φίγι (Σ), ἄλλως βικία, ἀγριοαρακᾶς (Λ Πρ). Vicia sativa σ. 171.

βιόλα βλ. σεμπογιά.

βλάχνος βλ. φτέρη.

βλαχόστιαρου βλ. κουκκουνάρα

βλίθρος εἶδος δέντρου (40 'Εκ). Μπογιὰ ἀσβηστη μαύρη γιὰ τὰ μαλλιὰ κάνουν ἀπὸ τὰ φύλλα τοῦ βλίθρου· μέσα σὲ μιὰ ταγάρα (βαθειὰ πήλινη λεκάνη) μὲ νερό, ποὺ στέκονται πολλὲς μέρες στὸν ἥλιο.

βλίτο (Σ) Amarantus retroflexus 171.

βλογίτσα (Κ). Βγαίνει μέσα σὲ θάμνους καὶ χαμόκλαδα, ἀνθεῖ τὴν ἄνοιξη, τὰ λουλουδάκια της εἶναι μόρικα καὶ γλυκά, τὰ παιδιὰ τὰ ἔτρωγαν.

βολίτες βλ μανιτάρια.

βουκωτὴ κορομηλιὰ (Δογ) ἡ δαμασκηνιὰ ποὺ τὰ δαμάσκηνα ἔχουν σχῆμα ἰμπρικιοῦ (πρόχους).

βουλγάρα (Σ) μεργκίζι (Τζ), κάμνει λουλούδι κίτρινο κ' ἔχει ἄσχημη μυρωδιά.

βουρλιὰ (Σ) πάπρο, (Τσα) φυτὸ ὑδροχαρές. Holoschoenus vulgaris. σ. 173.

βραχιολιὰ (Κ) εἶδος μικροῦ περιπλοκᾶ, φυτρώνει στὰ χωράφια, κάμνει λουλούδι σὰν ἄσπρο χουνάκι καὶ σπάνια ἀνοικτὸ τριανταφυλλί.

βρίζα καὶ σίκαλη, ἕνα ἀπὸ τὰ σιτηρά. Secale cereale σ. 174. Ἡ βρίζα κ' ἡ κουκουνάρα εἶναι ἀλειτούργιτες, δὲν ἔχνε τὴν ἀδεια νὰ πατήσνε τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτὲς πρόσφορο δὲ γίνεται κι' ἀπ' τ' ἀλεύρι τους δὲ βάζνε στὰ κόλυβα. Ἡ πιὸ καταφρονεμένη ἀπ' τὶς δυὸ εἶναι ἡ βρίζα, δὲν ἔχ' βλογή [1]). Ὅταν κανεὶς τὴν ἀρωτήσ' γιατί δὲ παγαίν' στὴν ἐκκλησιά, αὐτὴ λέγ', εἶμαι ἀψηλὴ κι' ἀπὸ δῶ τήνε βλέπω (Ηρ).—Τὸ σιάρι ἀποφάσισε νὰ πάγῃ στό Χατζηλίκι κι' ἄφσε στὸ πόδι [2]) τ' τὴ σίκαλη, τὴν εἶπε θὰ σὲ παγαῖνε στὸ μύλο, θὰ σὲ ἀλέθνε, θὰ σὲ ζυμῶνε καὶ θὰ σὲ κάμνε ψωμί. Τότε τὸν ρώτσε ἡ σίκαλη ἂν μπορεῖ νὰ τὴν κάμνε μπακλαβᾶ καὶ καντεῖφι Καὶ τὸ στάρι τὴν εἶπε. Μὴ ψιλαίνεις καὶ θὰ κοπῆς.

βρικάκια βλ. ντοματιά.

βροντοκούδουνο (Τσα) ἄγριο φυτὸ ἐδώδιμοι

βρούβα (Ἀδρ) εἶδος ἀσπαράγγου, ὀλιγώτερον νοστίμου.

βρουμοῦσα (Μ) ὄν. παρασίτου τῶν σιτηρῶν ποὺ ὁμοιάζει τὸ χαμόμηλο.

βρουσλιὰ (Σαμ) ὄνομα χόρτου μὲ πλατειὰ φύλλα καὶ χνούδι ἀγκαθερὸ σὰν τῆς κολοκυθιᾶς περίπου, βροῦσλο ὁ καρπός της.

βρώμη, οἰκογενείας τῶν σιτηρῶν, τὴν ἔσπερναν γιὰ τροφὴ τῶν ζώων. Avena sativa. σ. 174 Εἶναι ἄφταχτο γιατρικὸ γιὰ τὸν κοκκύτη, τὴν βράζουν καλὰ ὡς ποὺ ν' ἀνοίξῃ, τὴν τρώγει τὸ ἄρρωστο παιδὶ καὶ θεραπεύεται (Σ)

βρωμοπαπαδιά (Κ) εἶδος χαμόμηλου· τὴν ἔκαμναν γιατρικό.

βρωμόχορτο βλ. μαγκούτα.

βυσινάπια βλ. βυσινοκέρασα.

---

1) Εὐλογία.—2) Στὴ θέση του.

βυσινιά. Prunus cerassus. σ. 175.

βυσινοκερασιὰ (Τσ). Τὰ βυσινοκέρασα εἶναι νοστιμώτατα, ἔχουν γεύση βύσινο καὶ κερασιοῦ· ἔχει ἐξαιρετικὰ στὴν Τσόρλου τῆς ὁποίας ὀνομαστὰ εἶναι τὰ βύσινα καὶ κεράσια. Εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν τὰ ἔλεγαν βυσινάπια.

Γάβρα βλ. ὀξυά.

γάβρος βλ. ὀξυά.

γαδουραγκανοὶ (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

γαζία (Σ) ἀκακία ἡ φαρνεσιανὴ (Λ. Πρ). Acacia Farnesiana. σ. 175.

γαϊδουράγκαθο (Σ) ἄγκανος (40 'Εκ). Carduus nutans. Corymbosa. σ. 175. Τὼ γαϊδουράγκαθο τρώγεται ὅταν εἶναι τρυφερό, τὸ λουλούδι του μοιάζει τὴν κάρτικη ἀγκινάρα.—Στὴν ('Αμ) τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου, 24 'Ιουνίου, τὰ κορίτσια ἀπὸ βραδὺς ἔβαζαν κλήδωνα· μαζεύουνταν σ' ἕνα σπίτι, κ' εἶχε μαζύ του τὸ καθένα ἀπὸ ἕνα γαϊδουράγκαθο, διάλεζαν τὰ γύρο λουλουδάκισ νὰ εἶναι ἀνοιχτὰ καὶ στὴ μέση κλειστά. Τὸ κάθε κορίτσι μὲ τὴ σειρά του ἄρχιζε νά μαδῇ τ' ἀνοιγμένα μόρικα λουλουδάκια καὶ νὰ λέγῃ ἀπὸ ἕνα τραγουδάκι. Τὸ πρῶτο ποὺ θὲ νὰ ποῦνε ἦταν :

"Οντας σὲ πρῶτ' ἀγάπησα ἦταν ἡ μέρα σχόλη,
ἤτανε καὶ τ' ἄϊ Γιαννιοῦ ποὺ βάζνε τὶς κληδόνοι

Τὸ κάθε κορίτσι εἶχε σημαδεμένο τὸ δικό του γαϊδουράγκαθο κι' ὅταν νύχτωνε τὰ ἔβαζαν πάνω στὰ κεραμίδια νὰ τὰ δγιοῦνε τὰ ἄστρα καὶ πολὺ πρωὶ τὰ ἔπερναν. Κείνης ποὺ ἄνοιξαν τὰ λουλουδάκια τὴν ἀγαπᾶ ὁ καλός της, ὅποιας ἔμειναν κλειστά, κλειστὴ μένει κ' ἡ καρδιὰ τοῦ ἀγαπημένου της. —Στὴν (Τζ) τὸν Μάη ὅποια ἀποκοιμήθκε καὶ δὲ σκώθκε πρωὶ νὰ πάγ' νὰ πιάσ' τὸν Μάη, τὴν κρεμοῦσαν στὴν κρικέλλα ἕνα γαϊδουράγκαθο μὲ τὴ ρίζα καὶ τὰ χώματα, ξύστρο, μασχιὰ καὶ πυροστιά.

γαϊδραρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο, βλ. παπαδιά.

γαλατσίδα (Κ) 1) 1) Euphorbia biglandulosa. σ. 176. Χόρτο τοῦ βουνοῦ ἔχει γεύση γαλατιοῦ καὶ τρώγεται ὠμό. 2) (Μ) ἄγριο πικρὸ ραδίκι.

γαρδαβίτσα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ· μὲ τὰ φύλλα της ἔτριβαν τὶς γαρδαβίτσες [1]), κατάπιναν καὶ δυό τρία σποράκια καὶ χάνουνταν.

---

1) Μελικυρίδες. Στὴ (Σ) ἄουλοι καὶ κότσια.

γαρουφαλιὰ Dianthus species σ. 177. ('Ον.) Γαρουφαλιά, Γαρουφαλένια, Γαρουφαλίτσα.

γέρος (Κ) ὑοσκύαμος ὁ μέλας (Λ. Πρ). Hyoscyamus albus. σ. 262. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, κάνει λουλούδι κίτρινο καὶ καρπὸ σὰν κουμαράκι ποὺ ἔχει μέσα μικροὺς μαύρους καὶ στρογγυλοὺς σπόρους. "Οποιος ἔχει κούφια δόντια καίει τὶς σπόροι τοῦ γέρου, ἀνοίγ' τὸ στόμα τ', ἀχνίζεται καὶ σκοτώνεται τὸ μικρόβιο.

γήλιους βλ. ἥλιος.

γήρα (Σ) αἶρα (Σαμ) γκρινιά ('Ηρ). ἡ ἦρα, ζιζάνιο μέσα στὸ στάρι. Lolium temulentum. σ. 187. 'Ο καρπὸς μικρότερος ἀπ' τὴν σίκαλη, ἔχει οὐρίτσα καὶ μεθυστικὴ ἰδιότητα.

γιασεμὶ (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος (Λ. Πρ.) Jasminus grandiflorum. σ. 178. Τὸ λουλούδι του εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὸ χιώτικο· ἀπὸ τὸ ξύλο γιασεμιοῦ γίνουνταν τὰ καλλίτερα τσιμπούκια [1]). 'Ον. Γιασεμή Γιασεμής.

γιλντίζι [2]) βλ. ντάλια.

γκαγκαβανιὰ βλ. πασχαλιά.

γκατσκανιὰ (Αὐδ) δέντρο· ἔχει φύλλα στρογγυλὰ καὶ λουλούδια κόκκινα.

γκουγκούνα βλ. κουκκουνάρα.

γκούξα βλ. παπαρούνα.

γκουξέλα βλ. παπαρούνα.

γκραβὰν βλ. πασχαλιά.

γκρινιὰ βλ. γήρα.

γλυκάδια (Αὐδ) εἶδος χορταρικοῦ.

γλυκάνισο (Σ). Pimpinella anisum σ. 179. βλ. ἀνασόνι.

γλυκομηλιὰ βλ. μηλιά.

γλυκοπρόβατα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

γλυστρίδα (Σ) σεμιζὸτ τουρκ., ἡ ἀνδράκλα. Τὸ φυτὸν πορτουλάκη ἡ λαχανηρὰ ἢ ὁλισθηρίς. (Λ. Πρ). Portulaca oleracea σ. 179.

γνετζίκι βλ. πασχαλιά.

γουρουνάκι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ κάνει γαλάζιο λουλούδι.

γρεντζιλιὰ βλ. ἀγριόκλημα. Γρέντζιλο τὸ ἀγριοστάφυλο.

γρούβα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ τρώγεται.

---

1) Μεγάλη πίπα, ὡς δύο πῆχες μάκρος, μ' αὐτὴν κάπνιζαν οἱ δεσποτάδες καὶ οἱ προύχοντες· χωρίζουνταν σὲ δυό, τρία μέρη καὶ βιδώνουνταν.

2) Λ. Τ. Γιλντίζι ἔλεγαν τὸ παλάτι στὴν Πόλη ὅπου ἔμενε ὁ Σουλτάνος Χαμίτ.

γυφτοφάσουλο βλ. ἀφκος.

Δαμασκηνιά. Prunus domestica. σ. 181. (Ὀν.) Δαμάσκω.

δάφνη. Laurus nobilis. σ. 182. Στὴν ἐκκλησία τῶν Βαΐων μοίραζαν βάγια κλωνιὰ δάφνη· ὁ μεγαλείτερος τοῦ σπιτιοῦ, ὁ πατέρας, ὅταν γύριζε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία χτυποῦσε μὲ τὰ βάγια τοὺς μικρότεράους στὴ ράχ' κ' ἔλεγε καὶ τοῦ χρόνου. Ὕστερα τὰ ἔβαζαν στὸ εἰκονοστάσ'. Στὶς (Κ) τὰ βάγια ἀγόραζαν τὰ πρωτοστέφανα [1]) κ' εἶχανε σὲ καλὸ τὸ βάγιο ποὺ θὰ τοὺς ἔδινε ὁ παπὰς νά εἶχε κόμποι [2]). Ὅταν τὸ παιδὶ ἦταν ματιαγμένο ἔπερναν ἕνα φύλλο ἀπὸ τὰ βάγια ποὺ ἦταν τὸ εἰκόνισμα, τὸ ἔκαμναν 41 τρύπα, τὸ ἔβαζαν σὲ μιὰ καρφίτσα καὶ μ' αὐτὸ σταύρωναν τρεῖς φορὲς τὸ πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ.—Ἂν ἦταν βασκαμένο τὸ φύλλο ἔσκανε κ' ἔκαμνε κρότο, τότε ξεματιάζουνταν. Τὴ στάχτ' ἔρριχναν μέσα στὴ γωνιά.—Γιὰ νὰ μὴ πέφτουν τὰ μολλιὰ κουπάνιζαν δαφνοκούκουτσα, τὰ ἔβραζαν μὲ ξίδ' καὶ ὅταν πύκτωναν τὰ κατέβαζαν ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὅταν κρύωνε λούγουνταν, μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὶς ρίζες, ὕστερα πὸ καμμιὰ ὥρα τὰ ξέβγαζαν μὲ νερό, χωρὶς σαπούν', ἔσφιγκαν καὶ μοσχοβολοῦσαν (Σ). —(Ὀν.) Δάφνη. Δαφνιώ. Δαφνούλα. Δαφνίτσα. Βάγια, Βαγιανή. Βαγιώ. Βαγίτσα [3]).

δεντρισάχι (Σ) δεντροσάλι (Κ) δροσαχὶ (Αὐδ) μοσχομολόχα (Ἀμ) στὰς (Ἀθ) ἀλμπαρόζα. Τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ἡδύοσμον (Λ. Πρ).

δεντρομολόχα καὶ μολόχα (Σ) Alcea rosea. Alfhaea officinalis, σ. 182. Γίνεται σὰν δέντρο ἁψηλὴ καὶ κάμνει μεγάλα λουλούδια διπλᾶ μὲ διάφορα χρώματα.

δεντροσάλι βλ. δεντρισάχι.

δεντρολίβανο (Σ). Λιβανωτὶς καὶ ροσμαρῖνον (Λ. Πρ) Rosmarinus officinalis σ. 88. Τὰ βελονοειδῆ του φύλλα μοσχοβολοῦν, γίνονται καὶ γιατρικό, τὰ βράζουν μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν γιὰ τὸ σκότι. Βράζουν ἀρκετὰ κλωνάκια δεντρολίβανο μὲ ἀρκετὸ νερό, τὸ περνοῦν ἀπὸ τρυπητό, μὲ τὸ ζουμὶ πλύνουν τὰ μάλλινα μαῦρα ἢ χρωματιστὰ καὶ καθαρίζουν. Σαπούνι δὲν μεταχειρίζονται.

δημοσκένα (Ἀδρ) δέντρο ἄγριο, ὁ καρπός του σὰν μικρὸ δαμάσκηνο, τρώγεται.

---

1) Πολλὰ πέταλα — 2) Μάτια.

3) Ἀπὸ λουλούδια καὶ δέντρα ἔδιναν βαπτιστικὰ ὀνόματα, ἰδίως στὰ κορίτσια. Ἀπὸ τὸ ἄνθος ; Ἀνθή, Ἀνθίτσα, Ἀνθούλα, Ἀθῶ, Ἀθοῦλα, Ἀνθοδέσμη, Ἀνθήλιος. Λουλούδα, Λουλούδω, Λουλουδή, Λουλουδιά. Ροδάνθη, Ροδανθέα, Ροδάνθεμη. Χρυσάνθη, Χρυσανθῆ, Χρυσάνθεμη. Πολυανθῆ. Καρπός Καρπίτσα.

δροσαλὶ βλ. δεντρισάχι.

Ἐλιὰ (Σ) ἰλιὰ (40 Ἐκ) ἡ ἐλαία. Olea europaea. σ. 184. Ὁ καρπὸς ἐλιὰ καὶ ἰλιά. Στὶς (Κ) τὴν πσραμονὴ τοῦ Ψυχοσάββατου τοῦ Σταυροῦ [1]) ζύμωναν λουκούμια [2]), ἔκαμναν φάβα καὶ τὸ πρωὶ ἔπερναν ἐλιὲς καὶ τὶς πήγαιναν στὰ μνήματα, ὁ παπὰς μνημόνευε τὰ ψυχοχάρτια, κ' ὕστερα μοίραζαν σ' ὅσους ἦσαν ἐκεῖ τὰ λουκούμια, τὴν φάβα καὶ τὶς ἐλιές, Οἱ ἐλιὲς γίνουνταν γιατρικὸ ὅταν πρήσκουνταν τὰ λαιμὰ καὶ πονοῦσαν, τὶς κουπάνιζαν, τὶς ντύλιγαν σ' ἕνα παννὶ καὶ τὶς ἔβαζαν στὸ λαιμὸ καὶ γιάνισκε.—Στὸ λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη γράφεται ἐσφαλμένως στὴ λέξη Θράκη σ. 576 ὅτι εἰς αὐτὴν ἀκμάζει ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν· ὑπάρχουν ἐλάχιστες ἐληὲς σποραδικῶς εἰς τὰ νότια, μόνον στὴ Μάκρη εὐδοκιμοῦν, τὰ δὲ ἐσπεριδοειδῆ οὐδαμοῦ τῆς Θράκης. (Ὀν.) Ἐλιά, Ἐλίτσα.

Παρ. Δὲν τρώγει τῆς ἐλιᾶς τὸ μέσα
καὶ τ' ἀβγοῦ τὸ ἔξω.

Τὴν ἔλεγαν γιὰ ἕνα ποὺ ἦταν εὔκολος στὸ φαγί του κ' ἔτρωγε ἀπ' ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κουκούτσι τῆς ἐλιᾶς καὶ τὸ τσέφλιο τοῦ ἀβγοῦ ποὺ δὲν τρώγουνται.

Κ' ἄλλη παρ. Ἂν δὲν δόσεις τὴν ἐλιὰ
πῶς θὰ πάρεις τὸ λάδι.

Χωρὶς ἔξοδο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχῃ κέρδος.

Ζακουμνιὰ [3]) βλ. ροδοδάφνη, βλ. καὶ σαρδέλλα.

ξαλίφι βλ. ποικιλία ἀμπελιοῦ.

ξαμπάκι (Σ). Τῆς Παναγίας ὁ κρίνος (Βυζῶ) ὁ νάρκισσος. Narcissus tazetta, σ. 184. Ἡ Παναγία μύρσε τὸ ζαμπάκ' ποὺ τὴν πῆγ' ὁ ἄγγελος καὶ γέννσε τὸν Χριστό.

ξαμπουκιὰ καὶ κουφοξυλιὰ (Σ) καρφοξυλιὰ (Κ) σφεκιὰ (Τσο) ἀφοξλιὰ (Τσα) μελβερία (Ἀδρ.) κοιν. ὄνομα τοῦ φυτοῦ ἀκτὶς ἡ μέλαινα ἢ σαμποῦκος (Λ. Πρ.) Sambucus nigra σ. 184 Δένδρο, κάμνει

---

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

2) Εἶδος κουλουριῶν· στὸ ἀλεύρι ἔβαζαν λίγο λάδι, λίγη ζάχαρη καὶ λίγη κανέλλα, τὸ περισσότερο τὰ ἔκαμναν ὅταν εἶχαν μνημόσυνο καὶ τὰ μοίραζαν.

3) Μ Φιλήντα Θρακικὲς ἐτυμολογίες. «Θρακικά», τόμ. 4ος σ. 279. Ἀραβοτούρκικα zakoum λένε τὴν πικροδάφνη.

τὰ φοξολούλουδα (40 Ἐκ), πολλὰ μικρότατα λουλουδάκια μαζεμένα σ' ἕνα μίσχο, τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ κ'ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὰ λαιμὰ ποὺ πονοῦσαν· ἐπίσης τὸ ἀφέψημα ἔκαμναν γαργάρα γιὰ τὸν πονόδοντο καὶ τὰ μάτια ὅταν πονοῦσαν, τὰ ἔπλυναν μὲ ζαμπούκο καὶ θεραπεύουνταν.

ζαπαρίνα βλ. ποντικοτσάλι.

ζελένικα βλ. ζηλενίκα.

ζεμπούλι καὶ ζιμπούλι (Σ) ὁ ὑάκινθος. Hyacinthus orientalis. σ. 185. Τοῦ Σταυροῦ [1]) ὁ παπὰς [2]) μοίραζε στὴν ἐκκλησία στὰ σπίτια ζεμπούλι ἢ φούλι. (Ὀν.) Ζεμπουλιά. Ζεμπούλης.

ζερβούλι (Αὐδ) ἄνθος κυανοῦν.

ζερνεκαντὲς (Λ. Τ.) (Σ) τὸ λουλοῦδι σὰν μεγάλο διπλὸ ζεμπούλι μὲ μεθυοτικὴ εὐωδία.

ζηλενίκα (Κω) ζελένικα (Στρ) ὀν. δέντρου φυτρώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὰ δάση μὲ δέντρα ὀξυᾶς, τὰ λουλούδια της εἶναι παρόμοια μὲ τὰ ἄνθη τοῦ κρίνου.

ζιμπούλι βλ. ζεμπούλι.

ζίνια (Σ) λουλούδια σὰν μικρὰ ἀϊδημητριάτικα.

ζουλόδεντρο (Τσαουσλή) [3]) Ἔγινε ἀπὸ τὸ πρῶτο δάκρυ ποὺ ἔσταξε ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Παναγίας σὰν εἶδε τὸ Χριστὸ σταυρωμένο· εἶναι χειμῶνα καὶ καλοκαῖρι πράσινο καὶ κάμνει κίτρινα λουλουδάκια. Στὶς 8 τοῦ Μάη, τοῦ ἅϊ Γιάννη τοῦ Θεολόγου γίνουνταν παναγύρι, ὅσοι πήγαιναν περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλὸδέντρο κι' ὅποιος δὲν εἶχε ἁμαρτίες περνοῦσε εὔκολα.

Τὸ ζουριασμένο [4]) παιδὶ ἀφοῦ τὸ περνούσανε κάτ' ἀπ' τὸ ζουλόδεντρο, ἔκοφταν ἕνα κλωνί, μ' αὐτὸ τὸ κάπνιζαν καὶ γιὰ περνοῦσε τὸ ζούριασμα, γιὰ πέθνησκε.

ζουμπουλακιὰ (Κ) σμίλος (Στρ) ζουμλακιὰ (Τσα) λιρδινιὰ (Σαμ). Κοινὸς ἀρκουδόβατος καὶ ζουλόβατος (Λ. Πρ.) Ὁ καρπὸς ζουμπουλάκι, σμιλάκι, ζουμλάκι, λίρδινο. Θάμνος ἀναρριχητικός, βγαίνει μέσα στὰ δάση κοντὰ στὶς ρεματιές, οἱ ψιλοί του ἀγκαθωτοὶ μίσχοι, περιπλέκουνται ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο, τὰ φύλλα γυαλιστερὰ μὲ σχῆμα μικροῦ φύλλου κισσοῦ, ὁ καρπὸς κόκκινος, μικρὸς σὰν μπιζέλι τρώγεται, βγαίνει μαζεμένος σὲ τοῦφες, πέντε δέκα, δεκαπέντε μαζὺ πάνω στ' ἀγκάθια. Τὸ κουκούτσι σκεπάζεται μ' ἄσπρη μεμβράνα, τὸ

---

1) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. – 2) Βλ. Βασιλικός.—3) Τσιφλίκι κοντὰ στὸ Φανάρι τῆς Σηλυβριᾶς.—4) Τὸ παιδὶ εἶναι ζουριασμένο, ὅταν εἶναι ἀδύνατο χλωμό, ὅλο κλαίει οὔτε γιανίσκει οὔτε καὶ πεθαίνει.

τουρζούκι· τὰ παιδιὰ τὸ ἔβαζαν μέσα στὴ μαστίχα ποὺ μασοῦσαν, τὴν μαλάκωνε κ'ἔκαμναν φοῦσκες, ποὺ τὶς χτυποῦσαν στό μετωπο κ' ἔκαμναν πάτ.

Αἴν. Ἄγκαθος, παράγκαθος
παραγκαθένιος οὐρανὸς
καὶ κόκκινα τὰ σύννεφα. Ζουμπουλάκι (Κ).

ξοχὶ (Σ) βλ. ἄγριο ἀντίδι.

Ἥλιος (Σ) ἥλιους καὶ γήλιους (Αὐδ) φεγγάρι (40 Ἐκ) τὸ Heliotropium vilosum. σ. 186.

Θερμασόχορτο [1]) (Αὐδ) τὸ φυτὸν ἐρυθραία τὸ κενταύριον (Λ. Πρ). Erytracea centaurium σ. 187. ξηραινόμενο χρησίμευε ὡς φάρμακο κατὰ τῶν πυρετῶν.

θρίμπος (Σ) θρούμπος (Τσα) τὸ θυμάρι. Thymbra capitata. σ. 188. Φυτὸ χαμηλό, μοσχοβολᾶ καὶ κάμνει τριανταφυλλὶ λουλουδάκι· ἔβραζαν θρίμπο μὲ νερὸ καὶ λούγουνταν, τὰ μαλλιὰ στερεώναν καὶ μοσχοβολοῦσαν. Ὁ ἀδύνατος κάμνει μπάνιο μὲ θρίμπο, καρυόφυλλα, φλισκούν' καὶ δυναμιών' (Κ). Ὅποια λαχταροῦσε νὰ κάν' παιδὶ ἔβραζε θρίμπο, καρυόφυλλα καὶ χαμομήλ' μέσα σὲ μπακίρα [3]), μόλις τὴν κατέβαζε ἀπ' τὴν φωτιά. ἔβαζε πάν' στὴ μπακίρα ἕνα σανίδ' κάθουνταν ἀπάν' κι' ἀχνίζουνταν. Τέσσερα πέντε βράδυα ἀχνίζουνταν κ' ἔκαμνε παιδὶ (Ἡρ). Στὶς (Κ) τὸν Μάη στόλιζαν τὶς πόρτες μὲ λουλούδια, καρυδόφυλλα καὶ θρίμπο.

θροῦμπος βλ. θυμάρι.

Ἴλιὰ βλ, ἐλιά.

ἴμελος (Σκε) ὀβρὴ=τὸ βρύο, τὰ μούσκλια (Σαμ). Μούσκ(ου)λο ἢ μούσκουλη, ὅν' διαφόρων εἰδῶν βρύων καὶ φυτῶν (Λ Π ρ.) Muscorum species σ. 224. Τὸ ψιλώτατο χορταράκι ποὺ βγαίνει πάνω στοὺς κορμοὺς τῶν δέντρων καὶ στὰ κεραμύδια μερικὲς φορές. Ἰδίως βγαίνει στὴ βαλανιδιὰ κ' εἶναι σημάδι ὅτι τὸ δέντρο θὰ ξεραθεῖ. Ὅπου φυτρώνει πηκτά, φαίνεται σὰν ὡραῖο βελοῦδο πράσινο· τὸ ἔπερναν καὶ τὸ ἔβαζαν σὲ πιάτο, τὸ πότιζαν καὶ διατηροῦνταν ἀρκετὸ καιρό.

---

1) Χόρτο γιὰ τὴν θερμασιὰ=πυρετός.—2) Λ.Τ. Κυρίως ὁ χαλκὸς ἀλλὰ λέγανε καὶ εἶδος χύτρας μὲ κινητὸ κατὰ μεσῆς μανίκι. Μπακίρα λέγουνταν ἡ μεγάλη, μπακίρι τὸ μεσιὸ καὶ μπακιρὰκι τὸ μικρό.

ἰτιὰ βλ. βαγιά.

Καβάκι βλ. λεύκα.

καβουνιὰ (Σ) καγούνι (Αὐδ) ἡ πεπονιά, ὁ πέπων. Καβούνι [1]) τὸ πεπόνι. Cucumis melo σ. 233. Ποικ.: τοπατάνια, βόδινες, κάς-καβουνοῦ, Μαινεμέν', μιρὶ τὰ νοστιμώτερα ὅλων, κιρκ-ἀγὰτς τὰ ὁποῖα διατηροῦνταν τὸν χειμῶνα. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὶς καβουνόσποροι [2]), τὶς ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἢ τὶς ἔρριχναν κουπανισμένοι σὲ ζεστὸ νερό, τὶς ἄφιναν ὡς μιὰ ὥρα, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὶς ἔπιναν (Τζ).

καγουνὶ βλ. καβουνιά.

καϊσιὰ (Σ) Pruuus armeniaca. σ. 189. Ἡ βερυκοκκιὰ ποὺ ἔκαμνε μεγάλα βερύκοκκα, τὰ καϊσιά. Ὄν. Καϊσιά.

κακαδιὰ (Αὐδ) δέντρο μεγάλο, καρποί του τὰ κάκαδα. Ὅταν ὡρίμαζε ὁ φλοιός τους ἔπερνε χρῶμα βαθύτατο καφὲ πρὸς τὸ μαῦρο.

καλαγκάθι (Κ) τὸ φυτὸν καρλινία ἡ κομμεοφόρος (Λ Πρ). Carlivia gummifera σ. 189. Ἀγκάθι γαλαζωπό, μὲ ἔμορφα ἀγκαθωτὰ φύλλα, ἔμορφο καὶ τὸ ἀγκαθωτὸ γαλάζιο λουλούδι· τὸ κρεμοῦσαν μέσα στὴν κάμαρα γιὰ νὰ μὴ τοὺς πιάνη τὸ μάτι.— Θεράπευε τὸ καλαγκάθι [3]), σπυρὶ κακὸ ποὺ πονεῖ πολύ. Ἔπερναν καλαγκάθι, τὸ κοπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τὸβαζαν πάνω. Τὸ σκότωνε καὶ πέρναγε. (Τζ).

καλαθιὰ (Μ). Εἶδος πλατάνου ποὺ τὸ ξύλο του χρησιμοποιεῖται πολὺ στὴν ξυλουργική.

καλαμιὰ [4]) καὶ μασουργιὰ (Κ) Κάλαμος ὁ κοινός (Λ. Πρ).Arundo donax σ. 190. Φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· ἀπ' αὐτὴν κάμνουν τὰ μασούργια γιὰ τὴν σαΐτα ποὺ φαίνουν, ὡς καὶ καλάθια καὶ πανέρια.

καλαμπόκι βλ. κουκουνάρα.

κάλα βλ. πάπια.

καμπολάχανο βλ. ἄγριο σπανάκι.

καναρόσπορος καὶ κούσιτο. Τὸ φυτὸ καὶ ὁ καρπός, εἶδος σπόρου· χρησίμευε ὡς τροφὴ τῶν καναριῶν κλπ.

κάνναβος (Κ), ὁ κάνναβις. Cannabis sativa. σ. 192. Κανναβούρι (Σ) λωβικὸ (Κὼ) τὸν καρπόν, τὸν ἔκαμναν γιατρικὸ γιὰ τὸ σφαγιό [5]).

---

1) Λ. Τ.— 2) Τὶς ἔλεγαν καὶ πιπιτίκες ὡς καὶ τοὺς κολοκυθόσπορους.— 3) Περιοστῖτις.— 4) Καλαμιὰ λέγονταν καὶ τὸ χωράφι τὸ σπαρμένο μὲ στάρι ἀφοῦ θερισθεῖ. Τί θὰ σπείρεις στὴν καλαμιά;

5) Πόνος τοῦ πλευροῦ, πλευρῖτις.

καντίνα βλ. παπαρούνα.

καπινὸς βλ. καπνός.

κάππαρα βλ. κάππαρη.

κάππαρη (Σ) κάππαρα (Αὐδ) Capparis spinosa. σ, 192. Φυτρώνει στὶς πλαγιές, τὸ λουλούδι της ἄσπρο, μοσχοβολᾶ· τοὺς μικρούς της καρποὺς βάζουν στὴν ἅρμη γιὰ ὀρεκτικό.

καπλιτζές καὶ καπριτζές (Σ) εἶδος δημητριακοῦ τὸ ἀλεύρι του εἶναι λευκότατο καὶ γίνεται ψωμί. Συνήθως φυτρώνει ἀνάμικτος μὲ βρώμη τῆς ὁποίας ἡ ἀξία λιγοστεύει ὅσο περισσότερο κάπλιτζε περιέχει.

καπνὸς καὶ καπινὸς (Κ) εἶδος τοῦ φυτοῦ νικοτιανή (Λ. Πρ). Nicotiana tabacum σ. 192. Ὅταν τρέχει αἷμα ἀπὸ τὴν μύτη, πλένεις τὸν καπνὸ τρία νερὰ καὶ τὸν βάζεις στὴ μύτη, τὸν ἀλλάζεις συχνὰ καὶ παύει.

καπριτζὲς βλ. καπριτζές.

κάραγατς (Κ) ἡ πτελέα. Ulmus campestris. σ. 192. Στὸ κάψιμο ἔβραζαν φλούδα ἢ φύλλα κάραγατς, μ' αὐτὸ ἔβρεχαν παννιά, τἄβαζαν πάνω στὴ πληγὴ καὶ γιατρεύουνταν γλήγορα. Μὲ τὴν φλούδα ἔβαφαν μαῦρο τὸ μαλλί, τὴν ἔξυναν καὶ τὴν ἔβραζαν, ἔρριχναν μέσα καὶ λίγο σατσὶ κιμπρίτ, ὕστερα ἔβαζαν καὶ τὸ μαλλί. (Στρ)

καρά - γκιοβρὲκ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

καραμάνς (Μ) ὄνομα μικρῶν ἀχλαδιῶν ποὺ ὡριμάζαν τὸν Αὔγουστο.

καραμούκι (Σ) μαῦρος χονδρὸς σπόρος· χρησιμεύει τροφὴ γιὰ τὰ ζῶα, παράσιτο τοῦ σταριοῦ.

καράντινα (Κ) μποορμπούτσαλα (Σαρ) ὁ πυράκανθος. φυτρώνει μέσα στὰ βουνά.

καραότ βλ. ἀγριοκούκκι.

καρά [1] ***τσαλὶ*** [2] (Κ). Onopordon shecies σ. 192. Θάμνος ἀγκαθερὸς καὶ μαυριδερὸς μὲ μεγάλους ἀγκαθωτοὺς μίσχους, τὸν φύτευαν στοὺς φράκτας, ἔχει μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα, κάμνει μικρὸ κίτρινο καρπὸ μὲ σχῆμα δίσκου δισκοβολίας μὲ γλυκειὰ γεύση, τὸν ἔτρωγαν τὰ παιδιά. Τὴν ρίζα του πελέκαναν κ' ἔκαμναν σταυρουδάκι, τὄβαζαν μέσα στὸ φυλακτὸ καὶ σαράντα ἕνα κουκκιὰ μαύρη μυρωδιά, λίγο καθαρὸ ἀγιοκέρι [3]) καὶ τὸ φορούσανε στὸ μικρὸ παιδὶ γιὰ τὴν ἀβάσκα [4]).

---

1) Λ. Τ, Μαῦρο.—2) Λ. Τ. Ἀγκάθι.—3) Μελισσοκέρι.—4) Μάτιαγμα.

κάρδαμο (Σ) κάρδαμον τὸ κηπευτόν. (Λ. Πρ). Nosturtium fontanum.

καρδαμοῦδ βλ. λατίνι.

καρναμπίτι βλ. κουνουπίδι.

καρότο (Σ) τουρκ. χαβούζ. κοιν. ὄν. τοῦ φυτοῦ δαῦκον τὸ καρωτόν (Λ. Πρ). Daucus carota σ. 193.

καρπουζιά, ὁ ὑδροπέπων. Κοινὴ ὀν. τοῦ σίκυς ὁ κοινός. (Λ. Πρ). Citrulus vulgaris. σ. 194. Περίφημα εἶναι τὰ καρπούζια τῆς Ραιδεστοῦ καὶ Μακρᾶς Γέφυρας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συνήθη στρογγυλὰ ποὺ εἶναι μέσα κόκκινα, γίνουνταν κ' ἕνα εἶδος ποὺ τὸ μέσα ἦταν πορτοκαλλὶ μὲ μικροὺς καφεδωποὺς σπόρους καὶ τὰ ἔλεγαν πορτοκὰλ καρπουζοῦ.—Ἔλεγαν, ὅποιος τρώγει σπόρους καρπουζιοῦ παθαίνει φθίση.—Γιὰ τὸν πόνο τ' ἀφτιοῦ ἔβραζαν ζουμὶ καρπουζιοῦ καὶ γίνουνταν σερμπέτι [1]), ἔχυναν ἀπ' αὐτὸ τρεῖς ἰέσσερς κόμποι μέσ' στ' ἀφτὶ καὶ περνοῦσ' ὁ πόνος.

Αἰν. Εἶν' ἕνας πύργος
πὸ ἔξω πράσινος
πὸ μέσα κόκκινος
κ' ἔχει μέσα
μαῦρα διαβολάκια. Καρπούζι. (Ἀμ).

Καρυδιὰ (Σ) κοκοσιὰ (Δογ) ἡ καρύα. Juglans regia σ. 194. Ζεῖ ἑκατοντάδες χρόνια καὶ πολλὲς φορὲς τὸν χοντρὸ [2]) κορμό της μόλις μποροῦν δύο ν' ἀγκαλιάσουν· ἀπὸ τὸ ξύλο της γίνουνται ἔπιπλα· πουλιούνταν ἡ καρυδιὰ ὡς 1000 λίρες χρυσές. Ὑπῆρχε πρόληψη ὅτι ἂν φύτευε κανεὶς καρυδιὰ στὸ ἀμπέλι του δὲν πείραζε, μὰ ἂν τὴν φύτευε στὸ περιβόλι τοῦ σπιτιοῦ του, ὅταν ἐφθανε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ [3]) του, θὰ πέθαινε καὶ πρόσθεσε ἡ καλὴ γυναῖκα, ποὺ μὲ τὸ εἶπε, ὅτι ἡ μητέρα της ἡ σχωρεμέν', ποὺ δὲν τὸ ψήφισε [4]) καὶ φύτυσε καρυδιὰ στὸ περιβόλι τους, πέθανε ὅταν ἡ καρυδιὰ ἔφθασε στὸ ὕψος τοῦ μισοῦ μπογιοῦ της. Ὁ ἴσκιος της λένε εἶναι βαρὺς καὶ γι' αὐτὸ δὲν κοιμοῦνται κάτω ἀπὸ καρυδιά. Τὰ καρύδια, τὰ καρυδότσεφλα καὶ τὰ καρυδόφυλλα γίνουνται γιατρικό· κάτω ἀπὸ καρυδιὰ

---

1) Λ. Τ. σιρόπι.

2) Στὴν (Ἀδρ) ὅσες εἶχαν καρκινώματα (βενέδες ἢ λούπους) ἦσαν περιζήτητες· στὸ Ὀρτάκιοϊ καρυδιὰ ποὺ εἶχε στὸν κορμὸ ἀπεικόνιση λιονταριοῦ πουλήθηκε σὲ πολὺ μεγάλη τιμή. Λέγουν ὅτι μὲ τὴν ἀστραπὴ πολλὲς φορὲς ἀποτυπῶνονται στὸν κορμὸ ζῶα ἢ φυτά. Ἦσαν καρυδιὲς ποὺ ἔκαμναν 100 – 120 ὀκ. καρύδια, πουλιούντανε μὲ τὸ κοιλό, 16 μεταλίκια κορυφωτὸ τὸ 1|4 τοῦ κοιλοῦ.—3) Ἀναστήματος.—4) Δὲν τὸ ἔλαβε ὑπ' ὄψει.

γήτευαν τὴν πρησμένη σπλήνα. Γιὰ τὴν θέρμη ἔπερναν ἀζύγιστα καρύδια, τὰ κουπάνιζαν, ἔβαζαν καὶ δύο σκέλιδες σκόρδο, ἑκατὸ δράμια κρασὶ μαῦρο, τὴ νύχτα τ' ἄφιναν ἔξω στὸ ἀστρί, σκώνουνταν πρωΐ καὶ τὄπιναν. Δυὸ πουρνὲς [1]) τὸ ἔκαμναν καὶ γιάνισκαν (Τσο). Γιὰ τὴν κασίδα [2]) ἔκαιγαν καρυδότσεφλα καὶ μέσα στὴ στάχτη ἔρριχναν λίγο λάδι, τὰ δούλευαν καλά, τὰ ἔκαμναν ἀλοιφή, κάθε πρωὶ καὶ βράδυ ἄλειφαν τὴν κασίδα καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ νὰ καθαρίσνε τὰ αἵματα ἔβραζαν κάθε πρωί, ἕνα, δυὸ καρυδόφυλλα κι' ἔπιναν τὸ ζουμί. Κείνη ποὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάν' παιδί, ἔβραζε τὸν Μάη καρυδόφυλλα, μολόχες καί παπαροῦνες, τὰ ἔβαζε σὲ δοχεῖα καὶ κάθουνταν πάνω. Καρυδόφυλλα ἔκρυβαν γιὰ ὅλο τὸν χρόνο γιὰ νὰ λούζουνται, ἔσφιγκαν τὰ μαλλιὰ καὶ μοσχοβολοῦσαν.— Μὲ τῆς καρυδιᾶς τὰ φύλλα ἔβαφαν τὰ μάλλινα λαδὶ χρῶμα καὶ μὲ τὰ πράσινα καρυδόφλουδα τὸ μάλλινο γίνουνταν σὰν τὸν καβουρντισμένο καφέ.— Τὴν Πρωτομαγιὰ οἱ γυναῖκες ἔβαζαν ἕνα κλωνὶ καρδιὰ [3]) στὰ μαλλιά τους γιὰ νὰ εἶναι καρδιαρὲς [4]) καὶ νὰ εἶναι ἀνοιχτὴ ἡ καρδιά τους. Μὲ τὰ καρυδόφυλλα χτυποῦσαν τρεῖς βολὲς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ κ' ἔκαμναν μ' αὐτὰ ἀπὸ ἕνα σταυρὸ στὰ πλαγινὰ τῆς πόρτας, ἐπάνω, κάτω στὸ κατώφλι, δεξιά, ἀριστερὰ κ' ὕστερα τὰ χρεμοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν σώπορτα ἢ μέσα στὴν κάμαρα. Ἀπὸ μέρες ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ νερὸ ποὺ λούζουνταν (Κ).—Ὅσοι πήγαιναν τῆς Γονατιστῆς [5]) στὴν ἐκκλησία, ἔπαιρναν μαζύ τους καρυδόφυλλα καὶ πάνω σ' αὐτὰ γονάτιζαν, ὕστερα τὰ ἔβαζαν μέσα στὸ σεντούκ' καὶ δὲν ἔπιαναν τὰ ροῦχα βότρυδα· τὰ ἔβαζαν καὶ στ'ἀμπάρια [6]) καὶ δὲν ἔπιαναν σταρόψειρες (Ἡρ.)

Τὸ στάρι γιὰ τὸ κόλυβο ἀφοῦ ἔβραζε. τὸ ἔρριχναν σὲ πανέρι νὰ στραγγίσ', πρὶν τὸ ἀδιάσνε, στὸν πάτο ἔκαμναν ἕνα σταυρὸ μὲ σταπίδες, μὲ κέντρο πάντοτε ἕνα καρύδ' παπαδιά [7]) κ' ὕστερα ποὺ θὰ τὰ ἔσιαζαν στὸ δίσκο, ἔκαμναν σταυρὸ μὲ πέντε παπαδιές, μιὰ ἔβαζαν στὴ μέσ' κι' ἀπὸ μιὰ κατὰ μεσῆς στὴν κάθε πλευρά καὶ κουπανισμένο καρύδ' ἔβαζαν μέσα στὰ κόλυβα.—Γιὰ νὰ διοῦνε τὴν τύχη τους, τῆς Χριστοῦ Σωτῆρα [8]) ἔκοφταν καρύδια ἀπὸ τὸ δέντρο, ἄνοιγαν τὸ καρύδ' μὲ τὸ μαχαῖρ', σὰν ἤτανε γιομᾶτο κ' ἄνοιγε καλά, ἤτανε καλὴ ἡ τύχη αὐτοῦ ποὺ τὸ ἄνοιγε, ἂν δὲν ἄνοιγε καλά, γιὰ

---

1) Πρωί.—2) Ἀχώρ.—3) Καρυδιά.—4) Ἄφοβες, θαρρετές.—5) Τῆς Πεντηκοστῆς.—6) Λ. Τ. Ἀποθῆκες.—7) Ὅταν οπάσει μὲ προσοχὴ τὸ τσέφλιο, τὸ καρύδι βγαίνει ὁλόκληρο, τὸ χωρίζουν σὲ δυό, τὸ καθένα λέγεται παπαδιά.—8) Τῆς Μεταμορφώσεως.

ἤτανε σκουλκιάρικο, γιὰ κούφιο, ἤτανε κακή. (Ἠρ).—Τσιποκαρυδιά, ἡ καρυδιὰ ποὺ κάνει εὔθραυστα καρύδια.— Τὰ παιδιὰ μὲ τὰ καρύδια ἔπαιζαν διάφορα παιχνίδια· κ' ἕνα αἴνιγμα.

Σχίζω, μίζω τὸ δεντρί,
βρίσκο νύφη καὶ γαμπρό,
πεθερὰ καὶ πεθερό,
δύο σκάφες πλύτριες
καὶ ἄλλες δύο ζυμωτικές. Τί εἶναι; Καρύδι. (Ἠρ).

καρφοζυλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

καστανιὰ (Κ) ἡ καστανέα. Castanea sativa. σ. 194. Τὰ χωριὰ ποὺ ἤτανε σταυρωμένα [1]) δὲν πάθαιναν μεγάλη ἀρρὼστεια· τὸ χωριό, οἱ Καστανιὲς ἔκλιναν μὲ ἔφτὰ ὑψωμένα δέντρα· γύρω στὸ χωριό. ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια, ἤτανε ἐφτὰ μεγάλα δέντρα παλυά. χρονίσια, τὸ ἕνα μακρυὰ πό τ' ἄλλο, δυὸ καστανιές, τρεῖς καρυδιές, μιὰ ἀσκαμιὰ καὶ μιὰ βαλανιδιά. Ὅταν ἀκούουνταν ἀρρώστια στὰ χωριά, γιὰ νὰ μὴ πάγ' στὶς Καστανιὲς ἔκαμναν στὴν ἐκκλησία ἀγρυπνία, τὸ πρωῒ διάβαζαν λειτουργία, ὕστερα ἔβγαζαν τὶς μεγάλες εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τὰ σίχνα [2]) καὶ μὲ ψαλμωδίες ἔκαμναν ὅλο τὸν γύρο ἀπόξω στὸ χωριό. Κάμνοντας τὸ γύρω θὲ νὰ σταθοῦνε στὸ κάθε δέντρο, ὁ παπᾶς μ' ἕνα μαχαιράκι ἔβγαζε ἕνα στρογγυλὸ κομματάκ' ἀπ' τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου, ἔβαζε μέσα λίγο Ὕψωμα [3]), ἀπὸ πάνω ἔβαζε τὸ κομματάκ' τὸ ξύλο καὶ τὸ βούλωνε μὲ κερί. Ὕστερα θὲ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία καὶ κεῖ σκόρπιζε ὁ κόσμος. Τὸ χωριὸ ἔκλινε μὲ τὶς χάρες, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν πίστη ποὺ εἶχαν ἡ ἀρρώστια δὲν πήγαινε.— Ὁ κόσμος τὰ περασμένα χρόνια ὅλα τὰ φύλαγε ὅπως τὰ ηὗρε ἀπὸ πάππου πρὸς πάππων, εἶχανε φόβο Θεοῦ, φοβούντανε τὴν ἁμαρτία· ψέμματα καὶ κακὸ λόγο δὲν ἔλεγαν, κ' οἱ χάρες τότε σωτήρευαν.

κατηφὲς (Σ) μειγκίζια (Δογ) κοιν. ὀνομ. τοῦ φυτοῦ τάγητος ὁ κορυβανθής. (Λ. Πρ). Tagetes patula σ. 194. Ὁ κατηφὲς κάμνει λουλούδι σὰν βελοῦδο κίτρινο μὲ λίγο καφέ.

κατσαριὰ βλ. κέδρος.

κατσκανιὰ βλ. κουτοπιά.

---

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη. «Θρακικά», Τ. 9ος, σ. 277.

2) Λάβαρα, ἀπὸ τὴν λατινικὴ λέξη signum.

3) Ἀπὸ τὰ Ὑψωμένα δέντρα δὲν ἔκοφταν οὔτε ἕνα κλωνάκι τὰ εἶχαν ἱερά, αὐτὰ ἐμπόδιζαν τὴν ἀρρώστια νὰ μπῇ μέσα στὸ χωριό. Ἐπίσης ἱερὰ ἦσαν καὶ τὰ γύρω στά ἁγιάσματα δέντρα.

καυκάκια (Αὐδ) εἶδος χορταρικῶν.

καυκαλύθρα (Κ) τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι (Τσά) καυκαλὶς ἡ δαυκοειδῆς. (Λ. Πρ). Scandix pecten Veneris. σ. 195. Στὰ παληὰ τὰ χρόνια ἡ καυκαλύτρα εἶχε μέσα τὴ ντροπὴ τοῦ κόσμου. Μπροστὰ ἀπὸ πενῆντα χρόνια ἦταν σὰ μιὰ μαύρη δεκάρα μέσα στὰ ἄσπρα λουλούδια τῆς καυκαλύτρας, σιγὰ σιγὰ μίκραινε ὅσο χάνουνταν ἡ ντροπὴ ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τώρα ποὺ ὁ κόσμος ἔχασε τὴν ντροπή του χάθηκε καὶ ἀπὸ τὴν καυκαλύτρα (Κ).

κδουνάκι (Τσα) ὁ καρπὸς εἴδους χλόης εἰς σχῆμα κώδωνος.

κέδρος (Κ) κατσαριὰ (Σκο). Ἀγριοκυπαρύσσι, κοιν. ὀνομ. διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ φυτοῦ ἄρκευθος (Λ. Πρ). Juniperus communis. σ. 195.

κερασιὰ κέρασος ἡ γλυκύκαρπος (Λ. Πρ). Prunus avium. Κερασιὰ κάμνει στὴν Ἀδριανούπολη ὡς ἑκατὸ ὀκάδες κεράσια· τὰ καλλίτερα εἶναι τῆς Τσόρλου· στὸ Κισσάνη τὰ ἔλεγαν τσοῦπρες.

κεχρὶ ἄσπρο. Κέχρος ὁ κοινός (Λ. Πρ). Echinocloa crus galli σ. 196. Ὁ μποζὰς [1]) γίνεται ἀπὸ τὸ κεχρί. Κεχρὶ κίτρινο.

κισσός. Hedera helix. Στὸ μωρὸ ποὺ εἶχε ἀμπέλι, ἀφοῦ ἔπλυναν τὰ κεφαλάκι του μὲ νερὸ βρασμένο μὲ πίτερο, ὕστερα τὸ ἔβαζαν σκουφίτσα καμωμένη ἀπὸ κισσόφυλλο γιὰ νὰ τραβάῃ τὸν ὅρκο, πὸ πάνω ἔδεναν ἕνα τουλπανάκι· Τὸ ἔκαμναν μιὰ βδομάδα καὶ τὸ ἀμπέλι πέρναγε (Σ).

κιτρινολούλουδο (Κ) Calendula arvensis. σ. 197. Χόρτο ἄγριο, τὰ φύλλα του μοιάζουν σὰν τοῦ ραδικιοῦ.

κλήθρου (τὸ) καὶ σκλῆθρο (Ἀδρ) σκλήθρο (Στρ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, τουρκ. κίζιλατς, ἡ κλήθρα (Λ. Πρ). Alnus glutinosa. σ. 197. Τὸ σκλῆθρο ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ φυτρώνει κοντὰ στὰ νερά· μὲ τὸ ξύλο του ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα, τὸ ἔξυναν, τὸ ἔβραζαν μὲ νερό, ἔρριχναν λίγο σάτς-κιμπρίτ, ὕστερα ἔβαζαν μέσα βρεμμένο τὸ ροῦχο καὶ γίνουνταν ξέβαφο [2]).

κληματσίδα βλ. σχοῖνος.

κοκκάρι βλ. ἁρπατζίκι.

κοκκινογούλια βλ. παντζάρια.

κοκοσιὰ βλ. καρυδιά. Κοκόσες τὰ καρύδια.

κολλητσίδα (Σ) κουλτσίδα (Ἀδρ) ἡ ἐλξίνα. Xanthium stumarium. σ. 199 ὅπου τὴν ἐγγίσεις κολνᾶς. Ἡ φράσις, τὸν ἔγινε κολλητσίδα= τὸν κολλήθηκε καὶ δὲν τὸν ἀφίνει ἡσυχία.

---

1) Ποτὸν δροσιστικόν.—2) Δὲν ξεθώριζε.

κολλιαντράκι [1]) (Κ) κόλιαντρος (Σ) τὸ φυτὸν κορίανδρον. (Λ. Πρ). Coriandrum sativum. σ. 199. Φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια, ὁ καρπός του εἶναι μικρός, στρογγυλὸς καὶ μοσχοβολᾶ, τὸν βάζουν μέσα σὲ μικρὰ κουφετάκια γιὰ τὰ κόλυβα.

κόλλιαντρος βλ. κολλιαντράκι.

κολόβια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

κολοκάσια (Κ) ἡ κολοκασία, τουρκ. γέρ-ελμασί [2]) Colocasia antiquorum σ. 198.

κολοκυνθιά, κολοκύνθη ἡ κοινὴ (Λ. Πρ). Cucurbita pepo. σ. 198. Ποικ. κολοκυθιῶν :

Σακίζια [4]) τὰ συνήθη μακρουλά, ἀσπρειδερὰ καὶ ὄχι πράσινα ὡς τῆς Ἀττικῆς.

Ἀσμὰ [5]) καμπάκι [6])· ἡ κολοκυθιὰ εἶναι ἀναρρηχητική, τὰ κολοκύθια ἀσπρειδερὰ καὶ μακρόστενα, μιὰ καὶ ὡς μιά μισυ πήχυ μάκρος, πάντοτε τὰ ἔκαμναν ντολμάδες.

Κόκκινο (Σ), μπάλ [7]) καμπάκι (Κ) ποπόσκα (40 Ἐκ) ἡ κοκκινοκολοκυθιὰ ἢ γλυκοκολοκυθιά. Cucurbita maxima. σ. 198. Εἶναι μεγάλο στρογγυλὸ μὲ χρῶμα κόκκινο πρὸς τὸ πορτοκαλί, ἢ γκρίζο. ὡριμάζει τὸ φθινόπωρο καὶ διατηρεῖται τὸν χειμῶνα. Οἱ κολοκυθόσποροι τρώγουνται ἀφοῦ τοὺς ἁλατίσουν κ' ὕστερα τούς καβουρντίσουν.

Γίνονται καὶ γιατρικό· ὅποιος ἔχει κορδέλλα [8]). τρώγει πενῆντα δράμια, κολοκυθόσποροι, ἀμέσως πέρνει καθαρτικὸ καὶ τὴν περνᾶ ἢ τοὺς κουπανίζει, τοὺς βράζει μὲ νερὸ καὶ πίνει τὸ ζουμὶ νηστικάτα.

Νεροκολοκύθα (Σερ) γκρατζούνα (40 Εκ), μπούκλιτσα (Σαμ) σουσάκα (Λ. Β). Lagenaria vulgaris. σ. 227. Στρογγυλὸ μεγάλο κολοκύθι, πρὸς ἐπάνω στενεύει, ὅταν ὡριμάσει μέσα εἶναι ἄδειο, ὅταν ξεραθεῖ τὸ μεταχειρίζουνται σὲ διάφορες οἰκιακὲς χρήσεις, τὰ τρυποῦν ἀπὸ πάνω βάζουν νερὸ ἢ ἄλλα ὑγρά, μερικὰ κόφτουν στὰ πλάγια καὶ πέρνουν νερὸ ἀπὸ τὴ βρύση ἢ τὸ ποτάμι. Ὅποιος ἤθελε νὰ μάθῃ κολύμπημα. ἔδενε δυὸ νεροκολοκύθες μὲ σχοινί, τὰ κολοκύθια ἔβγαιναν ἔξω πὸ τὶς μασχάλες πρὸς τὴν πλάτη, αὐτὰ τὸν σήκωναν πάνω στὴ θάλασσα καὶ δὲ βούλιαζε, ἔτσι μάθαινε νὰ κολυμπᾶ.

Τιντὶν (40 Ἐκ). Εἶδος κολοκυθιᾶς ποὺ ἀναρριχιέται καὶ κάμνει μικρὰ ὄμορφα κολοκυθάκια. Τὰ παιδιὰ ἀνοίγοντας μιὰ στρογγυλὴ

---

1) Στὶς (Κ) ἔλεγαν καὶ τὴν κόλλα τοῦ δέντρου.—2) Λ. Τ. Μῆλα τῆς γῆς. 3) Λ, Τ. Χιώτικα.—4) Λ. Τ. Κρεμαστό.— 5) Λ. Τ. Κολοκύθι.—6) Λ. Τ. Μέλι.—7) Ταινία

τρύπα ἔπιναν μ' αὐτό, τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου μοῦστο. Ὑπῆρχε κ' ἕνα εἶδος μεγάλα κολοκύθια ποὺ εἶχαν σὰν ρόζους.

Εἰς τὸ μεταξὺ Σηλυβρίας Ἐπιβατῶν καὶ Δελειωνῶν τσιφλίκι Φετέκιοϊ τὸ ὁποῖον ἠγόρασαν πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου Ἑβραῖοι πρόσφυγες ἐκ Ρωσσίας ἔσπειραν ἀρκετὰ κολοκύθια διὰ κτηνοτροφήν· λέγουν ὅτι μερικὰ αὐτῶν ἐζύγιζαν μέχρι 50 ὀκ.

κοράλλι (Σκο), φωτιὲς στὰς Ἀθήνας. Τὸ φυτὸν ροῦσκος ὁ κεντρωτός[1]· ἄλλως κοραλλόχορτο. (Λ. Πρ). Briza maxima. Ruscus aculeatus σ. 200.

κορδέλλα (Σ), ἔχει φύλλα στενὰ καὶ πολὺ μακρυὰ μὲ ἀποχρώσεις πράσινου κίτρινου καὶ καφὲ στὸ μάκρος, στόλιζαν μ' αὐτὰ τὶς ἀνθοδέσμες.

κορτσιὰ βλ. ἄγρια ἀπιδιά.

κορώνα (Σ) στεφανάκι (Ἀμ) ὁ κύανος, τὸ φυτὸν κενταύριον, κοιν. μπλουέ. (Λ. Πρ). Centaurea cyanus σ. 205. Τὸ ἔμορφο γαλάζιο λουλούδι μοιάζει σὰν ἀληθινὴ κορώνα, φυτρώνει μέσα στὰ χωράφια.

κόστας (Σ) Κόστιος (40 .Εκ) Tanacetum balsamita. σ. 200. Φυτὸ χαμηλὸ μὲ μεγάλα φύλλα ἐλειψοειδῆ καὶ εὐώδη.

κουζγιὰ βλ μανιτάρια.

κουκκιὰ (Σ) φάβατα (40 ἐκ). ὁ κύαμος. Vicia faba σ. 201. Ὅταν οἱ κουκκιὲς εἶναι ἀνθισμένες μοσχοβολᾶ ὅλος ὁ τόπος. Τὰ κουκκιὰ εἶναι θηλυκὰ καὶ ἀρσενικά, τὰ θηλυκὰ ἔχουν λάκκο ὄχι στὸ φρύδι, τὰ ἀρσενικὰ εἶναι σουγλερά. Ὅταν βρέχει δὲν τὰ μαζεύνε, φέρνε τὴ ψεῖρα στὶς κουκκιές.— Γιὰ τὸ λεύκωμα ἔβραζαν τὰ λουλούδια μὲ δυόμισυ ὀκάδες νερό· νὰ βράσ' καὶ νὰ λιγοστεύσ' ἑκατὸ δράμμια, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητό, τὸ ἔπιναν ὡς νερὸ καὶ πέρναγε (Τζ).— Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν ξερὰ κουκκιὰ καὶ τἄτρωγαν' ἔπιναν καὶ τὸ κουκκοζούμ', ἔρριχναν καὶ λίγη στύψ' μέσα.— Κεῖνον ποὺ εἶχε σπάσιμο τὸν βράκωναν μὲ βρασμένα κουκκιὰ σὰν φάβα καὶ θεραπεύουνταν (Φ). – Γιᾶ τὸ ἔκζεμα καβούρντιζαν ξερὰ κουκκιὰ ὡς ποὺ νὰ μαυρίσνε, τὰ κουπάνιζαν, τὰ περνοῦσαν ἀπ' τὸ κόσκινο, τὰ δούλευαν μὲ λίγο λάδ', γίνουνταν ἀλοιφή, τἄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε (Σ).—Γιὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ μωροῦ κουπάνιζαν ξερὰ κουκκιά, τὰ περνούσανε ἀπ' τὸ κόσκινο καὶ τὰ ἔβαζαν σταυρωτὰ πάνω στὸ κεφάλάκ' τοῦ μωροῦ καὶ τὸ σκέπαζαν μ' ἕνα πανί, μετὰ δύο μέρες ἔβρεχαν μὲ ζεστὸ νερὸ τὸ παννὶ καὶ τὸ ξεκολνούσανε μὲ προ-

1) Κήλη.

σοχή. Τὸ κατόπι ἔλουζαν τὸ κεφαλάκι τ' κάθε μέρα καὶ γιάνισκε (Τζ).

κουκκοζελιὰ βλ. ντοματιά.

κοῦκκος (Σκε) φυτρώνει στὸ δάσος· οἱ μίσχοι ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴ γῆ ἔχουν στὴν ἄκρη σὰν μικρὰ μελισσοκόφινα.

κουκουνάρα (Σ) κουκνάρα (Στενήμαχος) βλαχόοτιαρου (Καβακλῆ 'Αδρ) γκουγκκουστάρι, καλαμπόκι, παπαδιά, μαμούλι, φλάσκα (40 Ἐκ) γκουγκούνα (Δόγ) ὁ ἀραβόσιτος. Zea mays, σ. 190. Μετάξ' ἔλεγαν τὴν φούντα τοῦ ἀραβοσίτου στὸ (Κώ), τὴν βράζουν μὲ νερὸ καὶ τὸ ἀφέψημα πίνουν ὅσοι ἔχουν λιγοστὰ οὖρα.

κουκουροφτιὲς δέντρο ἄγριο (Αὐδ)

κουλτσίδα βλ. κολλητσίδα.

κουμαριὰ (Κ) δέντρο τοῦ βουνοῦ, ὁ καρπὸς κούμαρα, ἡ κόμαρος, ἄρβουτος ἡ γνησία (Λ. Πρ). Arbutus unedo. σ. 202.

κουνουπίδι καὶ καρναμπίτι (Σ) ἡ ἀνθοκράμβη ἢ βράσκη ἡ λαχανώδης. Brassica oleracea v. botrylis σ. 202

κουρκουλιῶτς βλ μανιτάρι.

κουρουμηλιὰ βλ. ἀβραμηλιά.

κουρτουλιὰ (40 'Εκ) θάμνος ἀκανθώδης, βάτος.

κούσιτο (Σ) κούσοτου (Σκό) εἶδος κεχριοῦ καὶ ὁ καναρόσπορος.

κουτοπιὰ (Αὐδ) δέντρο μὲ στρογγυλὰ φύλλα καὶ κόκκινα ἄνθη, ἐλέγετο καὶ κατσκανιά.

κουτσουμπιὰ (Κ) τσιτλιμίκ' (Μ) ἡ χαρουπιά. Κερωνία καὶ κερατωνία ἢ κερατέα. (Λ. Πρ). Ceratonia siliqua. σ. 268. Κούτσουμπο τὸ χαρούπι, στὸν (Μ) κουντουρίδι καὶ ξυλοκέρατο.

κουτσουνάδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

κουφοξυλιὰ βλ. ζαμπουκιά.

κρανιὰ βλ. ἀκρανιά.

κραστάτσκα (Κώ) χόρτο ποὺ χρησιμεύει στὴ διατροφὴ τῶν προβάτων.

κριθάρι, ἡ κριθή. Hordeum vulgare. σ. 204. Τὸ κριθαράκι [1]) ποὺ ἔβγαζαν στὸ μάτι τὸ σταύρωναν μὲ τὸ κριθάρι, ὕστερα τὸ ἔρριχναν στὸ φοῦρνο κ' ἔλεγαν τρεῖς βολές:

"Αν φυτρώσ' τὸ κριθάρι

νὰ βγῆ καὶ τὸ κριθάρι στὸ μάτι μ'. ('Ηρ). Περνοῦσε καὶ δὲ ματάβγαζε.

Ποὺ πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔβραζαν κριθάρι, τό περνοῦσαν ἀπὸ ἀρὴ πανὶ κ' ἔκαμναν γαργάρα κι' ὁ ἀχνὸς πολὺ ὠφελεῖ.

---

1) Καὶ κριθάρι, πρηξιματάκι στὴν ἄκρη τοῦ βλεφάρου.

κρινάκια ἄνθος μὲ στενόμακρα φύλλα· εἶναι σὰν μικροὶ γαλάζιοι κρῖνοι.

κρίνος (Σ) λαλὲς (40 ἑκ.) ἡ Ἶρις. Ἔχει κρίνοις ἄσπρους ἢ γαλάζιους, αὐτοὶ εἶναι ὡραιότεροι· ἰδίως ἕνα εἶδος εἶναι χνουδωτοὶ σὰν κατηφὲς καὶ ἔχουν ἀποχρώσεις γαλάζιες ἀπὸ τὶς πιὸ ἀνοιχτὲς ὡς τὶς πλέον σκοῦρες. Ὁ κρίνος γίνουνταν γιατρικό. Σὰν πονοῦσε τ' ἀφτὶ ἔπερναν τὸ χνουδωτὸ μέρος τοῦ κρίνου καὶ τὸ ἄφιναν μέσα στὸ λάδι, ἔσταζαν μερικοὺς κόμπους στὸ ἀφτὶ καὶ περνοῦσ' ὁ πόνος. Γιὰ κινητικὸ κουπάνιζαν τὴ ρίζα, τὴν ἀνελοῦσαν μὲ τὸ νερὸ καὶ τὴν ἔπιναν (Κ). Γαλάζιου κρίνου ρίζα καὶ μαύρης ἀσκαμιᾶς φλούδα μέσα ἀπὸ τὴ ρίζα, τὰ βράζεις μὲ κρασὶ καὶ τὰ πίν' ὅποιας στάθκανε τὰ συνήθεια [1]). κ' ἔρχουνται (Ἠρ).

κρομμύδι. (Σ) κρουμμίδι (Ἀδρ). κρόμμυον τὸ μαγειρικόν. Τὸ κρομμύδι ἐκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸ καὶ μαγερεμμένο εἶναι καὶ γιατρικὸ σὲ πολλὲς ἀρρώστειες. Σὰν ἔβγαζαν κανένα σπυράκι ἔβαζαν ἕνα κρομμύδι στὴ χόβολη [3]). καὶ σιγοψήνουνταν· ὅταν ψήθηκε κ' ἔγινε χλιαρό, τὸ ἔβαζαν πάνω στὸ σπυράκι καὶ τὸ ὡρίμαζε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερναν ἕνα κρομμύδι, ἀπὸ μέσα τὸ ἔσκαφταν, ἔβαζαν λίγη ζάχαρι, λίγο λάδι, λίγη στάχτη, τὸ ἔβαζαν στὴ χόβολη κ' ἔβραζε ὡς ποὺ νὰ μαλάκωνε, χλιαρὸ τὸ ἔβαζαν πάνω στὸ βυζούνι καὶ τραβοῦσε τὸν ἔμπυο. Στὸ χτύπημα ἔβαζαν ἀπάστρευτα κρεμμύδια κουπανισμένα μὲ ἄλας. Ὅποιος εἶχε πέτρα κ' εἶχε πόνο, κουπάνιζε κρομμύδια μὲ τὶς κρομμυδόφλουδες, ἔβαζε καὶ λίγο ἀλειμματοκέρι κ' ἔβραζαν, ὁ ἄρρωστος τἄβαζε στὸ προκοῖλ' κ' ἔπαυε ὁ πόνος. Στὸ βγαλτὸ [4]). κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδ' μὲ θεριακὴ τὄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Τσ). Γιὰ τὴν παραμαγοῦλα κουπάνιζαν ἄσπρο κρομμύδι, καλαγκάθι καὶ λίγη θερειακή, τἄβαζαν πάνω καὶ γιάνισκε. (Φ). Στὸ ἀκρουμ [5]). τῶν παιδιῶν ἔπαιρναν ἄσπρο κρομμύδι, μέσα ἔβαζαν λίγο μπεζίρι [6]). κ' ἔβραζε στὴ χόβολη, ἀπ' αὐτὸ τάΐζαν τὸ παιδὶ καὶ θεραπεύονταν. (Φ). Γιὰ νὰ ξεμεθύσ' ὁ μεθυσμένος κουπάνιζαν κρεμμύδια μὲ τὸ ἅλας καὶ τἄβαζαν στὸν ὀφαλὸ (Ἀμ.).

κρουμύδι βλ. κρομμύδι.

κτενάκι. (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ στενόμακρα ὀδοντωτὰ φύλλα σὰ χτένι.

κυδωνιά, τὸ δέντρον ἡ κυδωνέα, Κυδώνια διατηροῦσαν τὸν χειμῶνα κρεμασμένα ἢ ἀραδιασμένα στὰ ράφια, ἀπὸ κανένα ἔβαζαν

---

1) Τὰ ἔμμηνα.—2) Ἔλεγαν κρομμύδι καὶ τὸ στομάχι τῶν πουλιῶν.—3) Χωνεμένη φωτια.—4) Παράδες.—5) Ἀρρώστια τῶν μωρῶν· τὸ ἀκρομιάρικο δὲν ἔκαμναν μπάνιο, ἀπέφευγαν νὰ τὰ βρέχουν.—9) Λ. Τ. Λινέλαιο.

στὸ σεντούκ' γιὰ νὰ μοσχοβολοῦν τὰ ροῦχα. Κυδώνια τράταραν στὶς βίζιτες, στὶς βεγγέρες, στὰ νυχτέρια.— Τὸ κυδῶν' εἶχαν γιὰ ὀρεκτικὸ καὶ ἀρρωστικό· τὸ ἔκοφταν μὲ πιατάκ' γιὰ νὰ μὴ στυφίσ'.— Τὸ ἔτρωγαν καὶ βρασμένο, ψημένο στὸ φοῦρνο ἢ στὴ χόβολη. Τὰ ἔκαμναν γλυκὸ πελτέ, ρεντιστό, ρετσέλ' [1]), κυδωνόπαστο καὶ κυδωνάτο μὲ τὸ κρέας.— Τὰ κυδωνοκούκκουτσα ἔβραζαν μὲ νερό, γιατρικὸ γιὰ τὸν βῆχα καὶ τὰ λαιμά, εἶναι πολὺ μαλακτικό.— (Ὀν.) Κυδωνιά. Κυδωνίτσα.

κυπαρίσσι. Cupressus sempervirens σ. 131. Ὁ καρπὸς κικίδια, κουκκουβέλια καὶ κουκουζέλια, τὸ ξύλο του μοσχοβολᾶ· οἱ γιαγιές μας τὰ παληὰ χρόνια εἶχαν στὶς προῖκές τους σεντούκι κυπαρισσένιο· ἐκτὸς τῆς μοσχοβολητάδας εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ μὴ πιάνουν βότρυδα τὰ μάλλινα ροῦχα.

Κυπαρισσάκι μ' ἀψηλό, χαμήλω τὰ κλωνιά σου
νὰ κοιμηθῶ στὸν ἴσκιο σου νὰ πάρω τὴ μοσκιά σου.
Ἔχεις ὡραῖο πρόσωπο, κορμὶ σὰν κυπαρίσσι,
ποιὸς νέος εἶν' ποὺ θὰ σὲ δγεῖ καὶ δὲ θὰ σ' ἀγαπήσει.

Τὴν κοπέλλα τὴν ἔμμορφη ἴσια καὶ ἀψηλή, τὴν ἔλεγαν: ἴσια σὰν κυπαρίσσι. Ἀπὸ τὶς φλοῦδες τοῦ κυπαρισσιοῦ βγαίνει τὸ κυπαρισσόλαδο· εἶναι γιατρικὸ γιὰ ἔξεμα ἀπὸ ρεματικά. Ἀλείφεις τὸ ἔξεμα μὲ κυπαρισσόλλαδο, ἀφοῦ τὸ ἔπλυνες μὲ νερὸ πού ἔβρασες φύλλα καρυδιᾶς. Σὲ λίγες μέρες θεραπεύεσαι. (Σ). Γιὰ τὴν δυσεντερία καβούρντιζαν κικίδια, τὰ κουπάνιζαν, τὰ ἄλεθαν στὸν μύλο τοῦ καφέ, τὰ ἔψηναν μὲ λίγη ζάχαρι καὶ τὰ ἔτρωγαν ἢ τὰ ἔκαμναν μικρὰ χάπια· πολὺ ὠφελοῦσε (Σ). Κικίδια μὲ λίγο καφὲ ἡ λεμόν' τὰ ἔβραζαν καὶ μὲ κεῖνο τὸ ζουμὶ ἔκαμναν κλύσμα καὶ περνοῦσ' ἡ δυσεντερία (Κ). Γιὰ νὰ σφίξουν τὰ μαλλιὰ καὶ νὰ μὴ πέφτουν, ἀλείφεις λίγο λάδ' τὸ σαχάν' [2]), καὶ καβουρντίζεις τὰ κουκκουβέλια, ὕστερα τὰ κοπανίζεις ὡς ἀλοιφή, ρίχνεις λίγο ξύδ', λίγο κινὰ νὰ βράσουν. Ἀφοῦ λούσεις τὰ μαλλιά σου, βάζεις ἀπὸ τὴν ἀλοιφὴ καὶ σφίγκουν. Ὕστερα ἀπὸ ὥρα, μόνε μὲ νερὸ νὰ τὰ ξεβγάλς. (Φ). (Ὀν.) Κυπαρισσιά. Κυπαρίσσης.

Λαθύρι βλ. ἄφκο.

λελεμεκὲς λουλούδι (40 Ἐκ).

λαλὲς βλ. παπαρούνα.

λαλὲς (Σ) (Τσα) ψύλλος (Κ) τὸ λείριον. Tulipa species. σ. 207.

λαόχορτο (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ μὲ φύλλα μακρυὰ βελονοειδῆ.

---

1) Λ. Τ. Κομπόστα καλοδεμένη· διατηροῦνταν ὡς τὸν χρόνο.

2) Λ. Τ. Κοντὸ κατσαρολάκι, χωρὶς μανίκι καὶ μὲ χείλη στὸ γύρο.

λάπαθο βλ. ξινήθρα.

λάπατο. (Σ) χόρτο ἄγριο μὲ πλατειὰ φύλλα. Γιὰ τὴν πληγὴ βράζουν λαπατόριζες νὰ γίνουν σὰν λαπᾶς, τὸν ἁλάζουν συχνά, πίνουν λίγο ζουμὶ καὶ θεραπεύεται.— Τὸ Λαζαροσάββατο πολὺ πρωῒ ἕνα ἀγόρ', δέκα ὡς δώδεκα χρονῶ γίνουνταν Λάζαρος, τὸν σκεπάζαν ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια μὲ λάπατα ἢ ἄλλα ἄγρια χόρτα καὶ τὸν ἔτρεχαν τέσσερα, πέντε παιδιὰ στὰ σπίτια. Μπρὸς στὴν πόρτα ὁ Λάζαρος κουνοῦσε τὸ κορμί τ' δεξιὰ ἀριστερὰ καὶ τραγουδοῦσε μαζὺ μὲ τὰ παιδιά :

Ἤρθε ὁ Λάζαρς,
ἔφερε τὰ βάγια,
βάγια, βάγια, τῶ Βαγιῶ,
τρῶνε ψάρι καὶ κολιό
κι' ὡς τὴν ἄλλ' Κυριακή,
τρῶνε κόκκινο κοκό.
Μεῖς οἱ τρεῖς, οἱ τέσσερεις
κ' οἱ ἄλλοι δέκα τέσσερεις.
τὴν Πόλη λογυρίσαμε,
τὸν Γέροντα δὲν ηὕραμε.
Ὅποιος δίν' παράδες,
εἶν' καλὴ νοικοκυρὰ
κι' ὅποιος δὲν δίν' παράδες,
δὲν καλὴ νοικοκυρά.
Δόσε μας, ἔν' ἀβγὸ
ἢ ψημένο ἢ ὠμὸ
νὰ τὸ βλογήση ὁ Θεὸς
καὶ νὰ τὸ φάγ' ὁ Λάζαρος.

Τὸν Λάζαρο ἔδιναν ἀβγὸ ἢ δεκάρα.

Στὴ Τζαντῶ, γιὰ νὰ βρέχ' τὸν Ἀπρίλη [1]), τὴν Πρωταπριλιὰ ἔκαμναν λαπατά. Ἕνα μικρὸ κορίτσ' τὸ σκέπαζαν μὲ λάπατα ἀπὸ τὸ κεφάλ' ὡς τὰ πόδια καὶ τὸν ἔτρεχαν τὸ πρωῒ στὰ σπίτια. Ὁ λαπατὰς χόρευε καὶ οἱ ἄλλοι τὸν τραγουδούσανε :

Περπερίτσα περπατοῦν
τὸν Θεὸν περικαλοῦν.
Θεέ μου, βρέξε μιὰ βροχὴ
στὰ στάρια στὰ κριθάρια
καὶ στοῦ Θεοῦ τὰ περιστέρια.
Ὅσες τρῦπες τὸ δερμόνι
τόσες θημονιὲς στ' ἁλῶνι.

Τὸν λαπατὰ ἔδιναν ἀβγό, δεκάρα ἢ ψωμὶ καὶ τὸν περεχούσανε ἕνα μαστραπὰ νερό.

λαπατούδια (Κ) χόρτο ἄγριο.

λατίνι [2]). (Σ) λατίνιο (40 Ἐκ). λατὶν (Ἀδρ). τὸ τροπαίολον γνωστὸν ἄνθος, ὅπερ ἐν Σουφλίῳ ὀνομάζεται καρδαμούδ, διὰ τὴν γεῦσιν ὁμοίαν οὖσαν τῷ καρδάμῳ.

---

1) Ἡ βροχὴ τοῦ Ἀπρίλη ἦταν πολὺ καλὴ γιὰ τὰ γεννήματα καὶ γι' αὐτὸ ἐλεγαν :

Τοῦ Ἀπρίλη ἡ βροχὴ
κάθε κόμπος καὶ φλουρί.

2) Καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν λατίνι ἐλέγετο τὸ μὲ τρίγωνον ἱστίον πλοῖον.

λαχανίδες (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ' τρώγεται.

λάχανο (Σ) ἄσπρο λάχανο (Κ) [1]) τὸ φυτὸν κράμβη ἡ λαχανώδης (Λ. Πρ). Παρ. "Οποιος ἔχει πολὺ πιπέρ', βάζ' καὶ στὰ λάχανα. Λέγεται ὅταν ἕνας ξοδεύει εἰς κάτι ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ λείψῃ.

Αἰν. 'Ο γιός μ' ὁ κόντο Θόδωρος
καὶ κόντο Κωσταντῖνος
σαράντα δυὸ σκουφιὰ φορεῖ
καὶ πάλε ξεμαλλιάρης. Λάχανο (Σ).

λαψάνα (Κ) παράσιτο βλαβερό, κάνει κίτρινο λουλούδι καὶ φυτρώνει μέσα στὰ στάρια.

λαψάνα βλ. ἄγριο σινάπι.

λεβάντα (Σ) τὸ φυτὸν λαβαντὶς ἢ στοιχὰς (Λ. Πρ.) Lavandula stoechas σ. 209 'Ον. Λεβάντα, Λεβαντὴ Λεβαντής.

λεβαντίνα (Σ) φυτὸ ἀειθαλές· τὸ βράζνε γιὰ τὸν βῆχα μαζὺ μὲ μοσχοκάρφια· πολὺ ὠφελεῖ.

λειβαδῖτες βλ. μανιτάρια.

λελεγκροατήματα καὶ ποδάρια τοῦ λέλεγκα (Κ)· χόρτο ἄγριο.

λεποντιὰ βλ. λομποτή.

λεύκα. (Σκε) τουρκ. καβάκι. Populus alba. σ. 209· ἀγαποῦ τὶς ἀκροποταμιὲς καὶ τὰ νερά, ὁ κορμός της γίνεται πολὺ χοντρός, ἀπ' αὐτὸν κάμνουν μονοκόμματες μεγάλες σκαλιστὲς σκάλες γιὰ τὴν πλύση καὶ τὸ ζύμωμα.

λιβόρτ. (Κώ). Θάμνος μὲ κακὴ ὀσμὴ ποὺ τρώγεται ἀπὸ τὰ γίδια.

λιθρὶ (Κ) ἀγριόχορτο· περιπλέκεται στὶς φράκτες. "Εβραζαν τὴ ρίζα καὶ μὲ τὸ ζουμὶ ἔβαφαν τὰ μάλλινα χρῶμα φραουλί.

λινάρι χειμωνιάτικο (Σ) τὸ λίνον. Linum usitatissimum. 'Από τὸν χειμωνιάτικο λιναρόσπορο βγαίν' τὸ μπεζιρ' [2]) τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ φωτισμό, πρὶν βγεῖ τὸ πετρέλαιο· τὸ καλάμι του ἄψηλό, ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὴν λιναρένια [3]) κλωστή.—Λινάρι καλοκαιρινό· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν σεϊρέκ, εἶναι χαμηλό, τὸ σπέρνουν τὸν Μάρτιο ἢ τὸν 'Απρίλιο, τὸ ἔλεγαν καὶ ψωμόλινο· ὅταν τὸ ἄλεθαν τὴν Μεγάλη Σαρακοστή, τὸ λάδ' ποὺ ἔβγαινε ἦταν φαγώσιμο καὶ γλυκό, μ' αὐτὸ ἔκαμναν λουκουμάδες, λαλαγκίτες, χαβιαρόπηττες.— Τὸ λινάρι εἶναι καταρεσμένο [4]) ἀπ' τὴ μάννα τ' γιατὶ δὲν τὴν ἄκουε. «Νὰ σὲ δέρνε,

---

1) Λάχανα ἔλεγαν ὅλα τὰ ἄγρια χόρτα ποὺ τρώγουνται καὶ ἁπλῶς λάχανα, τὰ λάχανα (Κ).

2) Λ. Τ. Λινέλαιο.—3) Λινή.—4) Τὸ λινάρι ἔχει πολὺ κόπο γιὰ νὰ γίνῃ κλωστὴ βλ. Ε. Σ. Σ. Λαογραφία. Τὸ λινάρι, σ. 561—6.

νὰ σὲ βγάζνε ἀπ' τὸ νερό, νὰ σὲ δέρνε καὶ πάλε νὰ σὲ βάζνε. Νὰ σὲ βγάζνε ἀπ' τὸ νερὸ νὰ σὲ δέρνε, νὰ σὲ δέρνε καὶ πάλι νὰ σὲ βάζνε κ' ὕστερα νὰ σὲ δουλεῦνε».

λιρδινιὰ βλ. ζουμπουλακιά.

λισκούντ, ποώδες φυτὸ τοῦ ὁποίου πίνεται τὸ ἀφέψημα. (Σαμ)

λομποτή, λαχανικὸ· ἀλλοῦ λεποντιὰ (Σκο)

λόπια, εἶδος μεγάλων σύκων. (Τσα).

λούλεγκα, τὸ ἄνθος τῆς πασχαλιᾶς ἀπὸ τοὺς Καρυῶτες (Νιχωρίτας) (Τσα).

λουφάρι, φυτὸ ποὺ κάνει μεγάλο κόκκινο λουλούδι. (Κ).

λωβικὸ βλ. κάνναβος,

Μαγιασιλοβότανο καὶ μαγιασιλοχόρταρο (Κ). Τὸ φυτὸν γλαύκιον τὸ κίτρινον (Λ. Πρ)· ἔχει φύλλα σὰν τῆς ἐλιᾶς, ὁ καρπός του σὰν μεγάλο κεράσι σκεπασμένο μὲ πράσινη φλούδα, ὅταν ὡριμάσει κιτρινίζει· τὰ φύλλα εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὸ μαγιασίλι [1]), τὰ βράζνε σ' σ' ἀφόριο πινάκ', τ' ἀφίνε ἀπὸ βραδὺ στὸ ἀστρὶ καὶ τὸ πρωὶ πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος τὸ πέρνε, τὸ πίνε τρεῖς μέρες μὲ τὴ σειρὰ καὶ περνάει, ἢ τὰ βράζνε μὲ ζάχαρι τὰ φύλλα καὶ τὰ τρῶνε.

μαγκούτα (Τζ) μαντούκα (Τσα) μπαλδιράνια ('Αδρ) τὸ φυτὸν κώνειον (Λ. Πρ). Conium maculatum. σ. 213. Ἔχει ἄσχημη μυρωδιά, τὴν λένε καὶ βρωμόχορτο (Κ)· γίνεται ἁψηλή, ἑνάμισυ ὡς δυὸ μέτρα, ὁ μίσχος ἴσιος χοντρὸς καὶ κούφιος. ἀπ' αὐτὸν ἔκαμναν καλάμια γιὰ τὸ καλάμιασμα τού στημονιοῦ· τὰ φύλλα μοιάζνε μὲ τὰ φύλλα τοῦ μάλαθρου, τὰ κουπάνιζαν πέτρα μὲ πέτρα καὶ τἄβαζαν ἔτσι κρύα καθὼς ἦταν πάνω στὴν παραμαγούλα κ' ἔστριβε [2]), ἢ τὰ ἔψηναν στὴ χόβολη μέσα σὲ βρεμμένο χαρτί, ὕστερα τὰ ἄνοιγαν, τὰ ἔβρεχαν μὲ λίγο λάδ' καὶ ζεστὰ πὼς ἦταν τὰ ἔβαζαν πάνω κ' ἔστριβε.

μαϊντανὸς (Σ) μαγδανὺς καὶ μακεδονήσι (Κ) κολίμεντο (Φ)ζουρφὸς (Μουσταφὰ πασά). Pettoselinum sativum. σ. 214. 'Εκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸς ἢ βρασμένος γίνεται καὶ γιατρικό, εἶναι διουρητικός, τὸν βράζνε καλὰ καὶ τὸν τρῶνε. Στὸ σπάσιμο τὸν βράζνε μὲ νερὸ νὰ γίν' λαπᾶς, τὸν βάζνε πάνω καὶ θεραπεύεται (Φ). Γιὰ αἷμα ποὺ τρέχ' ἀπὸ τὸ στόμα, βράζνε 100 δράμια μαγδανὸ μὲ μισὴ ὀκὰ γάλα, νὰ πάρ' μιὰ βράσ', ὕστερα τὸ σουρῶνε καὶ τὸ πίνε χλιαρὸ κάθε πρωὶ (Κ). Γιὰ βῆχα τοῦ μωροῦ ποὺ βράζ' τὸ στηθάκ', τὸν ψιλοκόφτς, τὸν καβουρντίζεις μὲ λίγο λάδ' γιὰ νὰ μαλακώσ', χλιαρὸ

---

1) Ζοχάδες· αἱμορροΐδες.—2) Διαλύουνταν, χάνουνταν τὸ πρήξιμο.

τὸν βάζεις μπρὸς στὸ στηθάκ' καὶ πίσω στὴ ραχούλα καὶ γιανίσκει (Καλλικράτεια).—Τὴν Μεγάλ' Πέμπτ' οἱ Ὀβραῖοι κυνηγούσανε νὰ πιάσνε τὸν Χριστό, περνάει μιὰ Ἀράππα μ' ἕνα πανέρ' χόρτα στὸ κεφάλ' καὶ τήνε λέγ' ὁ Χριστός, δὲ μὲ κρύβς μέσα στὸ πανέρ' σ'.—Σὲ κρύβω ἀπολογήθκε.—Ὁ Χριστὸς ἔγινε μικρὸ παιδὶ καὶ κρύφθηκε μέσα στὰ χορτάρια. Οἱ Ὀβραῖοι βλέπνε τὴν Ἀράππα καὶ τήνε ρωτοῦνε, μὴν εἶδες νὰ περάσ' τῆς Μαριὰμ ὁ γιὸς ὁ μάγος ; —Ὄχ' εἶπε ἡ Ἀράππα. Ἀπὸ τότες ποτές της δὲν παθαίν' κεφαλόπονο· μπορεῖ νὰ σηκώσ' χιλιάδες βάρος στὸ κεφάλ' γιατὶ σήκωσε τὸν Χριστὸ καὶ τὰ χορτάρια ποὺ εἶχε στὸ πανέρ' τὸ κολίμεντο καὶ τὸ σέλινο ἔγιναν μοσκερὰ [1]) (Φ). Γιὰ δροσιὰ στὴ ψυχὴ τοῦ πεθαμμένου μέσα στὰ κόλυβα βάζνε ψιλοκομμένο μαϊντανὸ καὶ ρόδια.

μακροβλάσταρα, εἶδος λαχανικοῦ (Αὐδ).

μάλαθρος (Σ) τὸ μάραθον. Foeniculum capillaceum σ. 214. Ἔρχονται τὰ καταμήνια [2]), ἂν πάρ' ρίζα μάλαθρου τὴν βάλ' μὲ μιὰ ὀκὰ κρασὶ νὰ βράσ' καὶ νὰ μείν' ἑκατὸ δράμια καὶ πίν' ἀπὸ ἕνα ποτηράκ' τό πρωί.

μαμούλι βλ. κουκουνάρα.

μαναγουδιά, (Κω) εὐώδης πόα μὲ κοκκινωπὰ ἄνθη, ὁμοιάζει μὲ τὴ ρίγανη.

μαναγουσιὰ βλ. σεμπογιά.

μανιτάρια φαγόσιμα. Agarici Amanitae.Boleti e.t.c. species. σ. 215. Ποικ. Βολῖτες, ἔχουν χρῶμα πορτοκαλί, φυτρώνουν τὸν Ὀκτώβριο μέσα στὰ βουνά. (Κω).

Ἀγκανῖτες, φυτρώνουν τὸν Μάη (Κω).

Κουζγιά, βγάζουν γάλα ἅμα τά κόψεις καὶ τρώγουνται ὠμά (Κω).

Κουρκουλιῶτς (Κω)

Λειβαδῖτες τρώγουνται ψημένα καὶ μαγερεμένα. (Κω).

Φτῖτς μὲ κσστανὶ χρῶμα. (Τσα).

μανιτάρια φαρμακερὰ ἢ φιδίσια· αὐτὰ εἶναι πάντοτε μικρότερα ἀπὸ τὰ φαγώσιμα καὶ λιγώτερο κρεατωμένα. (Κ).

μαντζάνα ἡ μελιτζάνα (Σ) πακλιτζάνα (Κω). Στρύχνος ὁ ἐδώδιμος. Solanum melongena. σ. 219. Μαντζάνα ψημέν', κουπανισμέν' καὶ βρασμέν' μὲ γάλα εἶναι γιατρικὸ γιὰ νὰ μείν' ἡ γυναῖκα ἔγκυα. (Ἤρ).

Πικρὴ μαντζάνα
πάχνη δὲ φοβᾶται

---

1) Ἔχουν μυρωδιά.—2) Τὰ ἔμμηνα.

Ἡ παρ. λέγουνταν ὅταν ἕνας ἐνγνώσει ἔκαμνε ἀμφιβόλου ποιότητος πράξη καὶ ὄχι μόνον δὲν τὴν πάθαινε, ἀλλὰ καὶ ἐπέπλεε, ἐνῶ ἕνας καλοῦ ἠθικοῦ, ἂν ὑπέπεφτε σὲ παρομοία περίπτωσι θὰ ὑπέφερε τὶς συνέπειες ἢ ἂν εἰς τέτοιον ἠθικοῦ ἄνθρωπον ἔρχουνταν ἀρρώστια ἢ κατατρεγμὸ τὰ διέφευγε ὡς νὰ μὴ συνέβη τίποτε.

μαντζουράνα (Σ). Ὀρίγανον τὸ ἀμάρακον. (Λ. Πρ). Origanum majorona. σ. 215. Φυτὸ χαμηλὸ μὲ μικρὰ στρογγυλὰ φύλλα ποὺ μοσχοβολοῦν.

Μιὰ κοπελιὰ στὸ παναθύρι, φύτευε βασιλικό,
φύτευε καὶ μαντζουράνα ποὺ τὴν ἀγαπῶ καὶ γώ

Βράζουν μαντζουράνα μὲ λίγ' λεμονόφλουδα γιὰ τὸν στομαχόπονο καὶ τὸ ἐμετὸ καὶ παύει.

μαντρακούκα (Τσα), δηλητηριῶδες φυτόν, ὁ μανδραγόρας.

μαργαρίτα, μηλίτσα (Νιχῶρι μετρῶν) κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ ἀνθεμὶς ἡ χία. (Λ. Πρ). Anthemis chia. σ. 216. Ὀν. Μαργαρίτα.

μαρίτσα καὶ μαριτσούδια, ἀγριολούλουδα ἄσπρα σὰν μικρὰ κογχύλια· (Κ) τὸ φυτὸν λευκόϊον.

μαριτσούδια βλ. μαρίτσα.

μαρούλι. (Σ). Θρίδαξ ὁ ἥμερος. Lactuca scariola. σ. 216. (Ὀν.) Μαρουλὴ Μαρουλιὼ. Μαρούλω.

μασουργιὰ βλ. καλαμιά.

μαστιχιὰ βλ. μαστιχίτσα.

μαστιχίτσα (Σ) μαστιχιὰ (Κ), στὰς Ἀθήνας βαμβακοῦλες.

μαστιχίτσα (Κ) φαγώσιμο χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἔχει φύλλο σὰν τὸ ἄνθος καὶ κάνει λουλουδάκι κόκκινο.

μαύρη μυρωδιὰ (Σ) μελάδι καὶ μαῦρο σουσάμι (Κ)· τὴν ἔχουν ὡς ἀποτρεπτικὸ γιὰ τὸ μάτιαγμα. Μὲ μαύρη μυρωδιὰ καὶ λίγο ἁγιοκέρ' κάμνουν φυλακτὸ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζονται. Στὴ μέση στὸ γιαούρτι βάζουν λίγα κουκκιὰ μαύρη μυρωδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται καὶ δὲν πήγ' τὸ γάλα. Ἦταν γιατρικὸ γιὰ τὴν αἱμορραγία, ἔκαμναν φρυγανιὰ καὶ τὴν ἔσβυναν μὲ ξίδ', ἔβαζαν πὸ πάνω πολὺ μαύρη μυρωδιά. Δυὸ βράδυα τὴν ἔβαζαν στὴ μέσ' καὶ ἔπαυε. (Φ).

μαυροκκούκι βλ. ἀγριοκούκκι.

μαυρομάτα (Σ) καλλιεργεῖται στοὺς κήπους, γίνεται ἀψηλή, ἔχει λεπτὰ φύλλα λουλούδια χρυσαφιὰ καὶ κατὰ μεσῆς μαῦρα σὰν μαυρομάτα.

μαυρουτζέλα βλ. ἀβατσουνιά.

μέλανδρος δέντρο στὰ βουνὰ τῆς Στράντζας.

μελιὰ καὶ ντισπουτάκι (Κ) μελιὸς (Τσ). σμήλιος ὁ μελιὸς (Κω) τὸ δένδρον μελία (Λ. Πρ). Lorenthus europaeus σ. 219. Μὲ τὰ φύλλα του

ἔβαφαν τὰ μάλινα χρῶμα καναρὶ [1]) τὰ ἔρριχναν μέσα στὸ νερό, ἔβαζαν στύψη, ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο κ' ἔβραζε, ὕστερα τὸ κατέβαζαν καὶ τὸ ἄπλωναν. Ἀφοῦ στέγνωνε τὸ ἔπλυναν μὲ σταχτόνερο καὶ στραφτοκόπαε[2]).Μὲ τὴν φλούδα ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα.Ἔπερναν σκουριὰ σίδερου ποὺ πετοῦσαν ἀπ' τὰ πετροκάρβουνα, τὴν κουπάνιζαν καλὰ καὶ τὴν ἔβαζαν μὲ τὶς φλοῦδες καὶ μούσκευαν ἓξ μέρες, τὰ ἔβαζαν στὴ φωτιά, γίνουνταν ὄχλιο[3]) καὶ τὸ ἔβγαζαν.Ἀπὸ ἓξ μέρες ὕστερα πετοῦσαν τὰ φλούδια, ἔρριχναν μέσα δυὸ ὡς τρία δράμια καρά-μπογιά [4]), ἔρριχναν καὶ τά μάλλινα, ἔπερναν βράση κι ὅλο τὸ ἀνακάτωναν γιά νὰ μὴ κάν' λεκέδες. Τὸ κατέβαζαν ἀπ' τὴ φωτιὰ καὶ ἅμα κρύωνε τὸ ξέπλυναν καὶ γίνουνταν ἀξέβαφο μαῦρο (Φ.) Οἱ φλοῦδες γίνουνταν καὶ γιατρικό, ὅποιος εἶχε πέτρα τὶς ἔβραζε μὲ νερὸ κ' ἔπινε τὸ ζουμί. (Σ).

μελίνι βλ. μελιά.

μελιὸς βλ. μελιά.

μέλισσα φυτὸ τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα μοσχοβολοῦν ὡραῖα· στὰς Ἀθήνας λουίζα.

μελισσοβότανο (Κ) μελισσοχόρταρο (Σ) μελισσούδι (Φ) καὶ (Κῶ) Melissa officinalis σ. 219 φυτὸ χαμηλό, μοσχοβολᾶ, τὴν μυρουδιά του ἀγαποῦν πολὺ οἱ μέλισσες. Τὸ καινούργιο κοφίν' τρίβουν ἀπὸ μέσα μὲ μελισσοχόρταρο καὶ κείν' ποὺ θέλ' νὰ μπῇ μέσα τὸ νέο μελίσσ', κρατεῖ στὸ χέρ' μελισσοχόρταρο καὶ λέγ' σιγανά: Ἔ λ α, κ ὸ ν μ π έ ῦ, ἔ λ α, κ ὸ ν μ π έ ῦ, παροτρύν' τὸν ἀρχηγὸ νὰ σταθμεύσ'. Ὅταν ἡ βασίλισσα περάσ' μέσα στὸ κοφίν', περνᾶ καὶ ὅλο τὸ μελίσσ'.

μελισσούδι βλ. μελισσοβότανο.

μελισσοχόρταρο βλ. μελισσοβότανο.

μελιτζάνα βλ. μαντζάνα.

μερκίζια βλ. καντηφές.

μερκιόζι (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ φαγώσιμο.

μεσὲς βλ. βαλανιδιά.

μεσιὰ βλ. βαλανιδιά.

μεταξάκι (Σ) μορφούλα (Κ) τὸ φυτὸν μεσημβριάνθεμον τὸ στίλβον (Λ. Πρ)· εἶναι μικρὸ μὲ φυλλάκια σαρκώδη καὶ στενόμακρα, κάμνει λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα, ἄλλο κόκκινα ἄλλο κίτρινα ἢ γαλάζια, μὲ πέντε πέταλα.

---

1) Τοῦ καναριοῦ τὸ χρῶμα, κίτρινο.— 2) Γυάλιζε.— 3) Χλιαρό.— 4) Λ. Τ-Βιτριόλιον.

μετάξι (Σ) δέντρο μὲ φύλλα ὡς τῆς γαζίας καὶ μὲ μεγάλα κίτρινα λουλούδια μὲ μεγάλους κόκκινους στήμονας.

μὴ μὲ λησμόνει (Σ) ἡ μυοσωτίς, Myosotis shecies σ. 221

μηλάβδα Ὀρτάκιοϊ (Ἀδρ.) βλ. ἀχλαδιά.

μηλιά, ἡ μηλέα. Pyrus malus. σ. 220. Λέγανε πὼς ὅποιος τρώγ' μῆλα γίνεται ἔμορφος καὶ κάμνει χοντρὰ κόκκαλα. — "Οποιος πονοῦσ' ὁ λαιμὸς ἔψηναν μῆλο στὴ φωτιά, τὸ ἔσχιζαν στή μέσ', ἔβαζαν λίγο λάδ', τὸ ἔδεναν στό λαιμὸ καὶ θεραπεύουνταν (Κ).— Ποικ. Γλυκομηλιὰ καὶ ξινομηλιὰ (Σιρ). "Εβραζαν φλούδα ξινομηλιᾶς, ἔρριχναν τὸ μαλλὶ καὶ γίνουνταν κίτρινο βλ. ριζάρι.—(Ὀν.) Μηλιά. Μηλιώ.

μηλίτσα βλ. μαργαρίτα.

μινέδες (Σ) φυτὸ πολὺ μικρό, κάνει λουλούδια ἄσπρα ἢ τριανταφυλλὶ ἀνοικτό.

μολόχα (Σ) μουλύχα (Αὐδ) φατμετζὶκ (40 Ἐκ) μολόχια (Κω) τὸ φυτὸν μαλάχη. Malva parviflora σ. 221. Τρυφερὴ τὴν μαγερεύουν, ὅταν ἀνθίσ' μαζεύουν τὰ λουλούδια, τὰ ξεραίνουν γιὰ τὸν βῆχα καὶ τά κάμνουν ἀφέψημα.—"Οποιος εἶχε πέτρα τὴν ἔβραζε κ' ἔπινε τὸ ζουμί. Τὴν ἔκαμναν λαπά σ' ὅτι πρήξιμο ἦταν καὶ ξεπρήζουνταν(Φ).

μορομόσκενα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

μορφούλα βλ. μεταξάκι.

μοσκαντήρα (Τσα) τὸ πύρεθρον.

μοσχοκαρφιὰ (Σ) φυτὸ ποὺ κάμνει ψιλὰ λιλὰ λουλουδάκια.

μουλόχα βλ. μολόχα.

μουντρουνιὰ βλ. ἀπιδιά.

μουριὰ βλ. ἀσκαμνιά.

μούσκλια βλ. ἴμελος.

μουσπουλιὰ (Στρ), Mespilus germanica. σ. 224. Τὰ μούσπουλα διαφέρουν ἀπὸ τὰ τῆς Ἀττικῆς, ἔχουν χρῶμα καφὲ πρὸς τὸ κεραμυδί, τὰ μαζεύουν μισογενούμενα καὶ ἀπὸ λιγα ὡριμάζουν.

Αἰν. Πιθάρι, πιθαράκι
μικρὸ στοματάκι. Τί εἶναι ; Μούσπουλο.

μπαλτὰ ἐρείκ. βλ. ἀβραμηλιά.

μπαμιὰ Hibiscus esculentus. σ. 224. Τὶς μπάμιες πουλοῦσαν μὲ τὴν ἑκατοντάδα, ὄχι μὲ τὴν ὀκά.

μπαξάνα, ποικ. τριανταφολλιᾶς. Rosa Ranksiana. σ. 224. Εἶναι ἀναρριχητικὴ καὶ κάνει πολλὰ μικρὰ τριαντάφυλλα.

μπελιγράτια (40 Ἐκ) εἶδος λουλουδιοῦ.

μπιζελιά. τὸ πίσον. Pisum sativum. σ. 225.

μπιμπίλα βλ. ἄγριο σουσάμ'.

μπιρδινιά, ὀν. δέντρου, γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα τρουπκιά· μπίρδινο ὁ καρπός της. (Σαμ).

μπλόρια βλ. ἀγριοπατάτα.

μπούζι (Σ). Mesembrianthmeum crystallinum. σ. 225. βλ. παγοῦρι.

μπούζουρος βλ. παπαρούνα.

μπούκλιτσα βλ. νεροκολοκύθα.

μπουντράκια (Σκο) εἶδος ἀκάνθου.

μπαροῦτι (Σ) καρὰ [1]) - τοοὺμ [2]) (Ἀδρ)· ὁ μαῦρος σπόρος τῶν κρομμυδιῶν. βλ. ἀρπατζίκι.

μπουρτσάκι βλ. ρόβι.

μπουφάκι, χόρτο τοῦ βουνοῦ, τρώγεται καὶ εἶναι πολὺ γλυκό.

μπρόκολα, εἶδος κουνουπίδι μελιτζανί.

μυγίτσα (Σ) τὸ ἴον. Wilkia qraeca. σ. 171. Σὰν ἦταν πιασμένος ὁ λαιμός, καυπάνιζαν μυγιτσόφυλλα σὰν ἀλοιφή, τὰ πιπίτιζαν μὲ ζάχαρι τἄβαζαν πάνω καὶ θεραπεύουνταν.

μυγίτσα κόκκινη, ἡ πριμούλα (Τσα)

μυρίδα (Κω) χορταρικὸ ποὺ φυτρών' σὲ ὑγρὸ τόπο καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ σαλατικό, ἴσως τὰ ἀλλοῦ λεγόμενα καρδάμια.

μυρσινιὰ (Κ) ἡ μυρσίνη, Myrtus communis. Ὄν. Μυρσινιά. Μυρσούδα. Μυρσινιῶ.

μυρωδιὰ πράσινη. (Σ) Τὸ εὔοσμον φυτὸν μίνθη (Λ. Πρ). Mentha pulegium σ. 220. Τὸ ἀφέψημα εἶναι καλὸ γιὰ τὸν στομαχόπονο Ὄν. Μυρωδιά.

μυρωδιὰ μαύρη βλ. μαύρη μυρωδιά.

Νάρι (Σ), ἄνθος· ζῆ ἕνα χρόνο, κάνει λουλούδι τριανταφυλλὶ μὲ στίγματα ἄσπρα, εὐθὺς ὡς μείνει ἀπότιστο λιγοθυμᾶ.

νεκρολούλουδο (Σ) τὸ φυτὸν νεκράνθεμον ἢ καλανδὶς (λ. Πρ.) Calendula arvensis σ. 227.

νεροκολοκύθα βλ. κολοκυθιά.

νιάκ' ὄνομα τοῦ δέντρου φελιουργιά· βλ. φλαμπουριά.

νιγκοθολιὰ (Σάμ) εἶδος ἀγριοτριανταφυλλιᾶς, νιγκόθολος τὸ ἄνθος της.

ντάλεια (Σ) γιλντίζι (Σκο) τὸ φυτὸν δάλεια

νταφλάνι (Σ)· ὁ εὐώνυμος Evonymus europaeus σ. 184.

ντεμὶρ [3]) - ***μποζὰν*** [4]) (Σ) χόρτο μυθικό· μὲ αὐτὸ ἄνοιγαν οἱ κλει-

---

1) Λ. Τ. Μαῦρος.—2) Λ. Τ. Σπόρος.—3-4) Λ. Τ. Καταστρέφει τὸν σπορο.

δαριές. Ὅταν μπρὸς ἀπὸ ὀγδόντα χρόνια κλέφτες ἄνοιξαν τὴ νύχτα κατάστημα παννικῶν, εἶπαν ὅτι τὴν κλειδαριὰ ἄνοιξαν μὲ ντεμὶρ - μποζὰν καὶ γι' αὐτὸ δὲ χάλασε ἡ κλειδαριά.

ντισπουτάκι βλ. μελιά.

ντοματιὰ (Σ) κουκουζελιὰ (Κω) Τὸ φυτὸν λυκοπερσικὸν τὸ ἐδώδιμον (Λ. Πρ). Lycopersicum esculemtum σ. 228. Ποικ. βρικάκια (Δογ) ντοματάκια πὸχουν σχῆμα ἰμπρικιοῦ.

ντυλιγάδια βλ. περιπλοκάδες.

νυχτολουλουδιὰ καὶ νυχτολούλουδο, τουκ. ἀκσὰμ [1]) σεφά [2]), τὸ φυτὸν θαυμασία ἡ ἰαλάπη. (Λ. Πρ) Τὸ λουλούδι εἶναι σὰν χουνάκι μόρικο, ὅλη τὴν ἡμέρα εἶναι κλειστὸ καὶ πρὸς τὸ βράδυ ἀνοίγει.

νυχτολούλουδο βλ. νυχτολουλουδιά.

ξυνήθρα (Κ) ξνίθρα (Λ. Β) ξνίτσα (Τσα) τὸ λάπαθο ἡ ὀξαλίς. Rumex acetosa· φυτὸ πολὺ ξινό· τρώγεται ἰδίως ἀπὸ τὰ παιδιά. Στὸ (Αὐδ) τὶς ἔτρωγαν τὰ παιδιὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Νυμφίων διὰ νὰ μὴν ἀποκοιμηθοῦν.

ξινολάχανα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

ξινομηλιὰ βλ. μηλιά.

ξνίτσα βλ. ξινήθρα.

ξνοβλάσταρα, χόρτα ξινά· ἐτρώγοντο (Αὐδ).

Ὀβρυγιὲς φυτὰ φυόμενα εἰς τὰ δάση τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως· ἀλλαχοῦ ἀβρυντιές. Ἐχρησίμευον ὡς τροφὴ (Αὐδ).

ὀβρῆ τὸ βρύο, μούσκλια (Σαμ) βλ. ἴλεμος.

ὀδρένια δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

ὀξυὰ (Στρ) γάβρα (Κ) γάβρος (Αὐδ). Τουρκ. γκιουλγκέν. Fagus silvatica σ. 230 δέντρο τοῦ βουνοῦ.

ὀρνιὸς βλ. ἀγριοσυκιά.

ὀστριζὰ δέντρον ἡ ὀστρέα((40 Ἐκ. Ψ). Ἡ ὄστρυὰ Ostrya carpinifolia σ. 231.

πάγιδ, (40'Εκ). ὀν. ἀγκαθιοῦ ποὺ ἔχει τοὺς μικροὺς του κλάδους ἁπλωμένους πάνω στὸ ἔδαφος.

παγούρι, φυτὸν οὗ τὰ φύλλα ἐκβάλλουσι σταγόνας μικρὰς ὕδατος (40 Ἐκ). Μπούζι [3]) στὴ (Σ).

---

1) Λ. Τ. Τοῦ βραδυοῦ.—2) Λ. Τ. Εὐχαρίστησις.—Λ. Τ. Πάγος.

παζιὰ ('Ηρ). βλ. ἄγριο ἀντίδι· τὰ φύλλα του τρώγουνται, τὰ ἔκαμναν καὶ γιατρικό, τὰ ἔβαζαν πάνω στὴν πληγὴ καὶ τραβοῦσαν τὸν ἔμπυο.

πακλιτζάνα βλ. μελιτζάνα.

παντζάρια (Σ) κοκκινογούλια (Κ)· τὸ φυτὸν τεῦτλον τὸ ἐρυθρόφυλλον. (Λ. Πρ.) Beta rubra σ. 232.

παντζεχίρι (Σ) χόρτο μυθικὸ ποὺ γιάτρευε κάθε ἀρρώστια.

πανσὲς (Σ) ἴον τὸ τρίχρουν (Λ. Πρ.) Viola tricolor var. arvensis Bois σ. 11.

παπαδιὰ βλ. κουκουνάρα.

παπαδιὰ καὶ παπαδίτσα ('Ηρ) χαμόμηλο (Σ) τὸ χαμαίμηλον. Matricaria chamomilla σ. 268. Εἶχαν σὲ καλὸ νὰ τὸ μαζέψουν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς 'Αναλήψεως, ἔλεγαν ὅτι τότε ἀνελεῖ τὴν ἀρρώστια· τὸ ἀφέψημα ἔπιναν γιὰ στομαχικό. "Οταν τὸ παιδάκ' ἦταν κρυωμένο, ζέσταιναν παπαδίτσες μὲ λίγο λάδ' κ' ἔτριβαν τὶς πλατίτσες του, καὶ σὰν πάθαινε εὐκοίλια τὸ ἔκαμνον κλυσματάκ' μὲ δυνατὸ χαμόμηλο ἀφέψημα, τὴν ἔκοφτε καὶ ξεφλόγιζε τὸ ἔντερο. Γαϊδαρμένης, τὸ χωρὶς εὐωδία χαμόμηλο (Αὐδ).

παπαδίτσα βλ. παπαδιά.

παρὰζ - καραλὶκ βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

παπαρούνα (Σ) κούκνικος (Στρ) καντίνα (Κω) μπούζουρος (40 'Εκ.) γκούζα καὶ γκουξέλα (Αὐδ). Μήκων ἡ ροιάς. Anemone coronaria. σ. 232. Τρυφερὴ τρώγεται καὶ τὰ λουλούδια της γίνουνται γιατρικό, γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὸ φόβο, πάνω σ' αὐτὰ ἔστυβαν λεμόνι, τὰ ξάστριζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν (Κ). Γιὰ τὸν βῆχα τὰ ἔβραζαν κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.— "Εβραζαν τὰ κόκκινα φύλλα τοῦ κούκνικου, ἔβαζαν λίγη ζάχαρι καὶ πότιζαν τὸ παιδὶ ποὺ εἶχε ἴλερη καὶ περνοῦσε. (Στρ).

παπαρουνίτσα, εἶδος μικρῆς παπαρούνας (Σ).

πάπια (Σ), ἡ κάλλα.

πάπρο βλ. βούρλο.

παπύρι (Μυριόφυτο), εἶδος φυτοῦ τοῦ γένους κύπειρος (Λ. Πρ) Cyperus longus σ. 124. Βγαίνει κοντὰ στὰ νερά, τὸ κάνουν ψάθες καὶ οἱ βαρελάδες μ' αὐτὸ κλείνουν τὶς χαραμάδες στὰ βαρέλια.

πασχαλιὰ καὶ 'Αγιωργιά. (Σ) γκαγκαβανιὰ (Δογ).Γκραβὰν('Αδρ). Κοινῶς σύριγγα Syringa vulgaris. σ. 233.

πατατιὰ τὸ φυτὸν στρύχνος ὁ κονδυλόρριζος (Λ. Πρ).Solanum

tuberosum σ. 233. "Οταν εἶχαν πονοκέφαλο ἔκοφταν τὴν πατάτα φέτες, τὴν ἔδεναν μὲ τουλπάν' στὸ μέτωπο, τὸ δρόσιζε κ' ἔπαυε ὁ κεφαλόπονος.

πελίνος (Σ) πηλίνος (Τσα) τὸ φυτὸν ἄψινθος. Artemisia absinthium. σ. 233. Μοσχοβουλοῦν τὰ φύλλα· ἔχουν γκριζωπὸ χρῶμα κ' εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὴ φαγούρα [1]. Τὰ λουλούδια τοῦ πελίνου ἔβαζαν στὸ κρασὶ καὶ τὸ ἔπιναν γιὰ τὴν θερμασιά.—Στὸ Σαμακόβ' ἔβαζαν πελίνο μέσα στὸ μοῦστο, ὅπως στὴν 'Αττικὴ βάζουν τὴν ρετσίνα· γίνουνταν τὸ κρασὶ δυναμωτικό.

πεντάνευρο (Κ) τὸ φυτὸν ἀρνόγλωσσον τὸ μεῖζον. Plantago major σ. 233. Τὸ φύλλο γιατρεύει τὴν πληγή· τὸ βάζνε πάνω καὶ τραβάει τὸν ὄρκο.

περατινὰ βλ. γιαπουντζάκια ποικ. ἀμπελιοῦ.

περδικοπάτημα καὶ περδικοπατησιά, τὸ φυτὸν πλαντάγινον ὁ κορωνόπους (Λ. Πρ). Plantago coronopus. σ. 233.

περιπλοκάδα (Σ) ντυλιγάδια (40 'Εκ) τὸ φυτὸν περιπλοκὰς ἡ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). Canvolvulus arvensis. σ. 234.

πετειναράκια (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

πικραγκουριὰ (Σ) τὸ φυτὸν κιτρύλλος ἡ κολοκυνθὶς (Λ. Πρ). Citrulus colocynthis. σ. 236.Τὰ πικράγκουρα εἶναι πράσινα καὶ μοιάζνε σὰν μεγάλες πράσινες χνουδωτὲς ἐλιές, γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τοὺς ρευματισμούς. Τὰ κουπανίζνε καὶ τὰ ρίχνε μέσα στὸ λάδ', μ' αὐτὸ τρίβεται ὅποιος πονεῖ ἀπὸ ρεματικὰ καὶ θεραπεύεται. "Αν τὸ χειμῶνα δὲ βροῦνε, βράζνε τὴ ρίζα, τὴν κουπανίζνε, τὴν βάζνε μέσα στὸ λάδ', θεραπεύει κ' ἐφτὰ χρονῶ πόνο. Στὸ χιαρτζίκ' [2]) ἀκόμα στὴν ἀρχή, κουπανίζνε τὰ πικράγκουρα, τὰ βάζνε πάνω καὶ γιατρεύεται (Σοφίδες). Στὸν ματόπονο, τὰ κουπανίζνε καλὰ ρίχνε λίγο κίνα [3]), ξουρίζνε λίγο τὴν κορφὴ αὐτοῦ ποὺ πονοῦν τὰ μάτια, τὰ βάζνε σὲ κεῖνο τὸ μέρος καὶ περνάει ὁ πόνος ('Ηρ).

πικρολαπατοῦσα βλ. πλατομαντήλα.

πικροπαπανούρα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· τρώγεται, κάμνει λουλούδι κίτρινο μὲ πολλὰ φυλλαράκια.

πίκρος δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

πιπεριὰ (Σ) γὸ φυτὸν καψικὸν τὸ ἐτήσιον (Λ. Πρ.)

---

1) Κνησμονή.—2) Λ. Τ. Βουβών.—3) Κινάς=κύπρος, ἡ lawsonia alba, ἧς ἡ ρίζα χορηγεῖ τὴν βαφικὴν οὐσίαν, ἀραβιστὶ κινᾶ, ὅπερ πάνυ κακῶς γράφουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι henné. Γ. 'Αριστάρχης. Περὶ φυτῶν παρ' 'Εβραίοις. 'Ελλην. Φιλ. Σύλλογος Κων]πόλεως, Τ. 13ος. σελ. 26 σημ. 11η.

πιπέρι κόκκινο καφτερό· τὸ ξέραιναν, τὸ κουπάνιζαν, καβούρντιζαν καὶ λιναρόσπορο, τὸν κουπάνιζαν, ἔβαζαν λίγο ἅλας, τὰ ἀνακάτωναν ὅλα μαζὶ καὶ γίνουνταν ἡ πίπερίτσα· βουτοῦσαν τὸ ψωμὶ στὴ πιπερίτσα ὡς ἄρτυμα κ' ἔτρωγαν. Ἂν δὲν εἶχαν λιναρόσπορο ἔβαζαν καβουρντισμένο ἀλεῦρι ἢ κουκουναράλευρο. (Σκ.) Τὰ πιπέρια ποὺ ἔκαιγαν πολὺ ἔλεγαν τσοῦσκες.—Τρεῖς πιπεριὲς τσοῦσκες τὶς ἔβραζαν μὲ λίγο νερό, ἀπὸ κεῖνο τὸ νερὸ τοῦ πιπεριοῦ ἔρριχναν πάνω σὲ κεῖνον πού ἀγαποῦσαν ἢ τὸν πότιζαν λίγο καὶ σὲ ἀγαποῦσε κι' ὅλ' τὴ νύχτα τρωγυρνοῦσε ἔξω πὸ τὸ σπίτι. Ἡ Φροσύν' ὅλο καλοὶ γαμπροὶ ἔκαμνε γιατ' ἤξερε καὶ τάκαμε. (Δελειῶνες). Γιὰ μάτια ὁποῦ πονοῦν κουπάνιζαν πιπερόριζα, τὴν ἔρριχναν σὲ παληὸ κρασί, τὴν ἔβαζαν στὴ κορφή τους, τὴν ἄφιναν μιὰ ὥρα κ' ὕστερα περιχυούντανε. (Ἡρ).

πλανιέτσα καὶ πλανίτσα βλ. ἄγρια φραουλιά.

πλάτανος. Στὸ Σουμπὰς - κιοϊ [1]) ἔχει παμμέγιστο πλάτανο. τὰ πελώρια κλαδιά του τρεῖς ἢ τέσσερες φορὲς ἀκουμποῦν στὴ γῆ καὶ πάλι ὑψώνουνται ὡς μεγάλοι πλάτανοι.—Γιὰ τὴ χρυσῆ [2]) βράζνε φλούδα πλάτανου σὰν τσάϊ καὶ τὸ πίνε κάθε πρωὶ (Κ). Καλαθιά, εἶδος πλατάνου.

πλατομαντήλα (Φ) καὶ πικρολαπατούσα (Κ) φυτὸ τοῦ βουνοῦ· ἔχει ὁλοστρόγγυλα καὶ μεγάλα φύλλα ὡς δυὸ πιθαμές. Ὅταν εἶχαν καρδιόπονο [3]), μάραιναν ἕνα φύλλο στὴ φωτιά, τὸ ἔβαζαν στὴ καρδιὰ [4]) καὶ περνοῦσε, ἦταν πολὺ γιατρικό. Γιὰ τὴν πρησμένη κοιλιά, τὴν ντύλιζαν σὲ παννί, τὴν ἔβρεχαν, καὶ τὴν παράχωναν στὴ χόβολη· σὰν ἔκαψε καλὰ τὴν ἔβγαζαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τὴν ἄλειφαν μὲ μέλ', τὴν ἔβαζαν πάνω στὴ κοιλιὰ καὶ ξεπρήσκουνταν.

ποδάρια τοῦ λέλεγκα βλ. λελεγκοπατήματα.

πολύτριχο (Φ) τὸ φυτὸν ἀδίαντον τὸ ἀσπλήνιον. (Λ Πρ.) Adianthum capillus Veneris. σ. 233. Ἀγαπᾶ τὴν ὑγρὴ σκιὰ καὶ φυτρώνει στὶς σπηλιές. Ὅταν ἡ λεχοῦσα εἶχε αἱμορραγία, ἔβραζαν πολύτριχο μὲ νερό, ἔπινε τὸ ζουμὶ καὶ σταματοῦσε.

ποντικοτσάλι, φτιὰ τοῦ ποντικοῦ καὶ ζαπαρίνα (Κ) σπαράγγια (Αὐδ) Στὴν καθημερινὴ κάμαρα ἢ στὸ μαγειριὸ κρεμούσανε σὲ δυὸ στήλους τοῦ ταβανιοῦ σανίδι φαρδὺ καὶ μακρὺ ὡς δυὸ πῆχες, πάνω σ' αὐτὸ ἔβαζαν τὸ τουλούμ' τὸ τυρί, τὰ ψωμιὰ καὶ ἄλλα φαγώσιμα γιὰ νὰ ἀερίζουνται, γιὰ νὰ μὴ τὰ πειράζ' ὁ ποντικὸς ποὺ κατέβαινε

---

1) Χωριὸ Β. τῶν Μετρῶν.—2) Ἴκτερος. 3) Στομαχόπονος.—4) Στομάχι.

ἀπ' τὸ ταβάν', ἔβαζαν στὰ σχοινιὰ ποντικοτσαλια [1]) καὶ τὸν ἐμπόδιζαν νὰ περάσ'.— Γιὰ νὰ καθαρίσ' τὸ αἷμα ἔβραζαν ζαπαρίνα κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὴν μεγάλη δυσκοίλια, ἔβραζαν ποντικοτσάλια κι' ἔπιναν ἕνα φυλτζανάκ' πρωί, μεσημέρ' καὶ βράδ'. Καθαρίζ' τὸ στομάχ' σὰν καθάρσιο καὶ τὸ ἰσιάζ'.

ποπόσκα βλ. κίτρινο κολοκύθι.

πουρνάρι βλ. ἀπουρνάρι.

πράβιστα ἐρείκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

πράσο τὸ γνωστὸν λαχανικόν.

πρίνος βλ. ἀπουρνάρι.

πρωϊμιάδ' βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

πύρεθρον βλ. μοσκαντήρα.

Ραδίκι ἥμερο (Σ) εἶδος τῶν φυτῶν κιχώριον (Λ. Πρ).

ράμνος ράμνος ἡ ἑλληνικὴ (Λ. Πρ). Rhamnos graeca. σ. 216. Ἀγκαθωτὸς θάμνος, τὸν φύτευαν γιὰ φράκτη. Γιὰ νὰ γιάν' τὸ παιδὶ κουπάνιζαν στὸ σιδερογούδ' ραμνόφυλλα, τὰ ἔστιβαν στὴ φούχτα καὶ περνοῦσαν τὸ ζουμὶ ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. Μ' αὐτὸ ἄλειφαν τὸ πατημένο καὶ θεραπεύουνταν.

ρείκι, (Κ) τὸ φυτὸν ἐρείκη (Λ. Πρ)· ἀπ' αὐτὸ κάμνουν τὶς τσαλόσκουπες,

ρεπανάκι κόκκινο

ρεπανάκι ἄσπρο ραφανὶς ἡ ἥμερος (Λ. Πρ.

Αἰν. Ἔχω ἕνα πράγμα σὰν τυρὶ καὶ τυρὶ δὲν εἶναι,
ἔχει φύλλα σὰν δεντρὶ καὶ δεντρὶ δὲν εἶνοι,
ἔχει ποντικοῦ νουρὰ καὶ ποντικὸς δὲν εἶναι. Τὶ εἶναι;
Ρεπάνι ἄσπρο (Σ)

ρεπανίδα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ, ἡ ρίζα του νοστιμώτερη ἀπ' τὸ ρεπάνι, εἶναι ἄσπρη κ' ἔχει σχῆμα καρότου· τρώγουνται καὶ τὰ φύλλα.

ρίγανη (Κ) τὸ φυτὸν ὀρίγανον. Ἀπ' αὐτὴν βγαίν' τὸ ριγανόλαδο, ὠφελεῖ στὸν πονόδοντο.

ριζάκι (Κ) ἐρυθρόδανο τὸ βαφικόν [2])· ἔβραζαν τὴν ρίζα του κ' ἔ-

---

1) Τσαλιὰ Λ. Τ.=ἀγκάθια.

2) Στ' Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας τὰ νήματα, ἔβαφαν κόκκινα μὲ τὸ ἐρυθρόδανο (ριζάρι) φυτικὴ βαφή, προϊὸν κ' αὐτὸ τῆς δικῆς των παραγωγῆς. Π. Ταμπάση. Τὸ πρόβλημα τῆς λαϊκῆς τέχνης. Πρωία 1943. Αὐγ. 28 Νίκου Βέη (Bees). Τὰ Θεσσαλικὰ Ἀμπελάκια. Πρωία 1643. Σεπτ. 5. Τὸ λεγόμενον βαφι-

βαφαν τὸ παννὶ κόκκινο. Ἔπερναν τὴ ρίζα καὶ τὰ φύλλα τοῦ ριζαριοῦ καὶ μαζὶ μὲ φλούδα ξινομηλιᾶς τὰ ἔβραζαν, ἔπερναν τὸ ζουμὶ τὸ ἔβαζαν στὴ φωτιὰ κ' ἔρριχναν τὸ μάλλινο, ἔβαφε βαθὺ πορτοκαλὶ ἀξέβαθο.

ρίζι: γίνουνταν καὶ στὴ Φιλιππούπολη ἡ ὄρυζα. Ἔβραζαν ρίζι μὲ ζάχαρι, τὸ ἔκαμναν λαπά, τὸ ἔβαζαν πάνω στὴ λογυρίστρα καὶ περνοῦσε (Κ).

ρόβι (Σ), ὁ ὄροβος, τουρκ. μπουρτσάκ'· εἶναι στρογγυλὸς καὶ γκριζωπός, σπέρνεται σ' ἀδύνατα χωράφια, εἶναι ἀπὸ τὰ κατώτερα γεννήματα καὶ τὸ ἔδιναν τροφὴ στὰ βόδια καὶ τὶς καμῆλες.—Ἡ γυναῖκα ποὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ κάν' παιδιά, ἔβραζε ρόβ' μὲ νερό, τὄβαζε σὲ δοχεῖο, κάθουνταν ἐπάνω γιὰ ζεστασιὰ κ' ἔκαμνε (Φ).

ροβίθια (Σ) ὅποιος τρώγ' ροβιθια λέγανε πὼς γίνεται ἔμορφος.—Ὅλοι ἔσπειραν στὰ χωράφια τους, ἕνας καλὸς ἄνθρωπος ἦτανε τόσο φτωχὸς ποὺ δὲν εἶχε κανένα σπόρο νὰ σπείρ', λέγ' στὴ γυναῖκά τ', γὼ θὰ σπείρω ἄλας ἀντὶς ροβίθια.—Τί λές; τὸ ἄλας γίνεται ροβίθια; —Νὰ δγῆς πὼς μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ θὰ γίνε.—Ὕστερα πὸ καιρὸ τὸ χωράφ' πρασίνσε, οἱ ροβιθιὲς φύτρωσαν. Ἀπὸ τότες εἶναι ἁλμυρὲς κι' ἀπόμκε ἡ παροιμία: Καλὸς ἄνθρωπος π' ἁλάτ' νὰ σπείρ' θὰ φυτρώσ' ροβίθι (Τζ).

ροδακινιά, μηλέα ἡ περσικὴ (Λ. Πρ). Στὴν (Ἀδρ) τὰ ροδάκινα ἔλεγαν δουράκινα, τουρκ. σεφτελιά. Ἡ ροδακινιὰ ἔκαμνε πολλάκις ὡς 50 ὀκ. ροδάκινα· σὰν ἔβγαιναν ἄρχιζαν τὰ νυχτέρια.—(Ὀν.) Ροδακινιώ.

ροδιά, ροιὰ ἡ κοινὴ (Λ. Πρ). Τὴν Πρωτοχρονιὰ τὸ πρωὶ ἔρριχναν ρόδ' μέσα στὴν αὐλή, γιὰ νὰ σκορπισθῇ ἡ εὐτυχία μέσα στὸ σπίτ'. (Τζ). Στὸ (Κι) ὅταν ὁ νοικοκύρς γύριζε ὀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἔπερνε ρόδ', τὸ χτυποῦσε κατὰ γῆς κ' ἔλεγε: Νὰ γιομίσ' τὸ σπίτ' σὰν τὸ ρόδ'.—Μέσα στὰ κόλυβα ἔβαζαν ρόδ'.—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τ' ἄνθια τῆς ροδιᾶς καὶ ροδότσεφλο τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί. Γιὰ τὸν πονόστομο τό ροδότσεφλο εἶναι γιατρικὸ (Ἠρ).—(Ὀν.) Ροδιά, Ρόδα, Ροδή, Ροδινή, Ροδινιῶ, Ροδάνθεμη, Ροδανθέα, Ροδάκς.

Αἴν. Χίλοι μίλιοι καλογέροι
σ' ἕνα ράσο ντυλιγμένοι. Τί εἶναι; Ρόδι (Σ).

κὸν ἐρυθρόδανον (λατινιστὶ ρούμπια τινκτόρουμ) γνωστὸν μὲ διάφορα δημώνεοελληνικὰ ὀνόματα· ριζάρι, ἢ λιζάρι, ἁλιζάρι, ἁπλῶς ρίζα, ἀγριοβαφὴ καὶ σκοινοβαφή.

ροδοδάφνη (Σ) πικροδάφνη (Ἀμ.) ζακουμιὰ (Λ. Β) τὸ φυτὸν νήριον ἡ ροδοδάφνη (Λ. Πρ.) Nerium oleander σ. 75. Τὰ φύλλα της γίνουνται γιατρικὸ γιὰ τὴ φθίση· τὰ κουπανίζνε μὲ τὸ σιδερογούδ' ρίχνε μέσα λίγο νερό, πίν' τὸ ζουμὶ ὁ ἄρρωστος καὶ θεραπεύεται (Φ). Ἔλεγαν ὅτι ὁ φθισικὸς σωτηρεύουνταν ἂν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρρώστιας του ἔβραζε 101 λογιῶ χόρτα τοῦ βουνοῦ κ' ἔπινε τὸ ζουμὶ πρωῒ καὶ βράδυ μιὰ βδομάδα. Ἦσαν γυναῖκες γιάτραινες ποὺ θεράπευαν τὶς ἀρρώστιες μὲ βότανα, τὰ μάζευαν κ' ἔλεγαν : ἂς βρίσκουνται κι' ἂς μὴ χρειάζονται· στὸν καδὴ νὰ χρειασθοῦν. (Καδὴς=Τοῦρκος δικαστής), σ' αὐτὸν νὰ πάγ' ἡ ἀρρώστια.—Γιὰ τὴν κατεβασιὰ [1]) βάζνε τὰ φύλλα στὸ φοῦρνο νὰ ξεραθοῦνε, τὰ κουπανίζνε, τὰ περνοῦνε ἀπὸ τουλπάν' καὶ τὰ ρουφοῦνε σὰν ταμπᾶκο (Ἀμ).—Γιά τὰ σπυριὰ καῖνε τὰ φύλλα, τὴ στάχτ' δουλεῦνε μὲ λίγο λάδ', γίνεται ἁλοιφή, τὴν βάζνε πάνω στὰ σπυριὰ καὶ γιάνισκε.—Γιὰ νὰ κατεβάσνε μαλλιά, βράζνε τὰ φύλλα μὲ νερὸ καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερὸ λούγουνται (Κ).

ρόκα, φυτὸ αὐτοφυὲς καὶ στὰ κάστρα τῆς Σηλυβριᾶς· τρώγεται ὠμὸ ὡς σαλάτα.

ρόκα (Σ) ὁ καπουτσῖνος, τὸ φυτὸν δελφίνιον (Λ. Πρ).

ρούδι (Κ), ροῦς ὁ βυρσοδεψικὸς (Λ. Πρ)· θάμνος· μὲ τὰ φύλλα του ἔβαφαν μαῦρα τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερά, χλιάραιναν τὸ νερό, ἔρριχναν μέσα τὰ φύλλα νὰ βράσνε καὶ τ' ἄφιναν εἴκοσι τέσσερς ὧρες, τὴν ἄλλη μέρα τὰ στραγγούσανε, τὸ ζουμὶ ἔβαζαν στὴ φωτιά, ἔρριχναν μέσα λίγ' καραμπογιὰ καὶ τὸ ἔβαζαν στὴ φωτιά. Σὰν ζεσταίνουνταν καλὰ ἔρριχναν καὶ τὸ ροῦχο ποὺ εἶχαν γιὰ βάψιμο κ' ἔβραζε. Γίνουνταν μαῦρο καὶ δὲ ξεθώριαζε.

ροῦπα βλ. βαλανιδιά.

Σαλάτα πράσινη. (Σ).

σαλατικὸ βλ. ἀγγουριά.

σάλιαγκος (Σ). Κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ φοσίολος ὁ τοῦ Καρακάλλα (Λ. Πρ).

σαλκάμι (Κ). εἶδος γλυκοῦ παντζαριοῦ· οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔλεγαν τατλὶ [2]) τρούπ [3]). Γίνουνταν γιατρικὸ γιὰ πληγή, τὸ ἔβραζαν καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω, τὸ ἄλλαζαν κάθε μισὴ ὥρα καὶ γιάνισκε.

σαλκίμι (Σ) ἡ γλυτσίνα, φυτὸ ἀναρριχητικό. ζεῖ πολλὰ χρόνια, κάμνει πολλὰ λιλὰ μυρωδᾶτα λουλούδια πρὶν βγάλει φύλλα.

σαμάρδαλο (Κ) βλέπε ἄγριο σκόρδο. Βγαίνει τὴν ἄνοιξη μέσα

---

1) Καταρροή.—2) Λ. Τ. Γλυκό'—3) Λ. Τ. Ρεπάνι.

στὰ χωράφια, τὰ φύλλα του εἶναι σὰν μικροῦ πράσου· τρώγουνται ὠμὰ καὶ καῖνε.

σαρδέλλα (Σ) σαρδελλιὰ (Σκε) ζακουμνιὰ (Δογ) καὶ ζακουμνιὰ τὸ λουλούδι· τὸ φυτὸν πελαργόνιον τὸ ρυπαῖνον. (Λ. Πρ).

σαρικοφὰς (Κ) ἔχει φύλλα μακρουλὰ καὶ κάμνει μικρὰ λουλούδια. Κουπανίζνε τὴ ρίζα τὴν ἀνακατεύνε μὲ γιαούρτ(καὶ γίνεται ἀλοιφὴ γιὰ τὴ ψώρα.

Ἡ ψώρα θέλει ἀλοιφὴ
σαρικοφᾶ νὰ γιάνη.

σεϊρὲκ βλ. λινάρι καλοκαιρινό.

σέλινο, φυτὸν ἐκ τῶν σκιαδοφόρων, οὗ εἴδη τινα καλοῦνται κοιν. ραπονοσέλινο, νεροσέλινο (Λ. Πρ), Apium graveolens. σ. 245. Βλ. μαϊντανός, τρίτη παράγραφος.

σέλινο ρωσικὸ ἔχει ρίζα σὰν χοντρὸ ρεπάνι ἄσπρο.

σεμπογιὰ (Σ) σιμπογιὰ (Σκε) δεντρογιὰ (Ἠρ) λουλουδιὰ (Ἐπ) μαναγουσιὰ (Μηλιὸ Γανοχώρων) ἡ βιόλα. Mathiola incana. σ. 171. Σεμπογιές [1]), δεντρόγιες, λουλουδιές, μαναγοὺς οἱ βιόλες.

σεμπογιὰ κίτρινη (Σ) μινιξιὰ (Σκε) Cheiranthus Cheiri. σ. 171. Αὐτοφυὴς στὰ κάστρα τῆς Σηλυβριᾶς. Ὅταν οπόρος ἔπεφτε στοὺς κήπους, σιγά, σιγὰ μὲ τὴν περιποίηση, οἱ σεμπογιὲς ἄλλαξαν χρῶμα, σκούραιναν πρὸς τὸ χρυσαφὶ καὶ μερικὲς γίνουνταν καφὲ πρὸς τὸ βισινί. Τὸ φύλλο τῆς σεμπογιᾶς τραβάει τὸν ὅρκο· γιὰ νὰ γιάν' ἡ πληγὴ κουπάνιζαν τὰ φύλλα, τἄβαζαν ἐπάνω καὶ γιάνισκε.

σιδερίτης (Σ) φοτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν χειλανθῶν (Λ. Πρ). Φυτρώνει ἄφθονο στὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς.

σίκαλη βλ. βρίζα.

σινάπι καὶ χαρδάλι (Σ) σινάπι τὸ ἀρουραῖον (Λ.Πρ). Brassica nigra σ. 246. Μαγερεμένο τρώγεται· σὲ κρυολόγημα κουπάνιζαν τὸν σπόρο, τὸν ἔβαζαν μέσα σὲ ζεστὸ νερό, ὁ κρυολογημένος ἔκαμνε ποδόλουτρο, σκέπαζαν καλὰ τὰ πόδια του καὶ περνοῦσε.—Τὴν παραμονὴ τ' Ἁϊ Γιωργιοῦ τὴν νύχτα μετὰ τὰ μεσάνυχτα βγαῖνε οἱ μαγίστρες θεόγυμνες γιὰ νὰ πάρουν τὸ μπερεκέτ' ἀπ' τὰ σπίτια, κόφτουν καὶ λίγο σανίδ' ἀπ' τὸ κατώφλ' ποὺ δρασκελᾶς, γιὰ νὰ μὴ τὸ πάρνε ἀπὸ

---

1) Γιὰ νὰ βγοῦνε διπλὲς (μὲ πολλὰ πέταλα) οἱ σεμπογιὲς ἢ καὶ ἄλλα λουλούδια, ἔσπερναν τοὺς σπόρους ὅταν ἦταν διπλογιόρτι· ἂν δὲν ἦταν διπλογιόρτι τὸν περνοῦσαν τρεῖς φορὲς ἀπὸ τὴν τρύπα τοῦ σφοντυλιοῦ. Ἔλεγαν τὸ Πάτερ ἡμῶν καὶ τὸν ἔσπερναν καὶ τότε τὰ λουλούδια γίνουνταν διπλᾶ. Μονὰ ἔλεγαν ὅσα εἶχαν λίγα πέταλα.

βράδ' ρίχνε γύρω στὸ σπίτ' σινάπ' [1]) καὶ μελετοῦν καὶ λένε :

Ἂν οἱ μάγισσες μαζεῦσνε αὐτὸ τὸ σινάπι
τότε νὰ μαρθῆ ἀπ' ἐδῶ τὸ μπερεκέτι. (Τζ)

σκαμπάφυλλα (Κ)· φυτὸ φυτρώνει κοντὰ στὶς φράχτες, ἔχει φύλλα μακρουλά, χνουδωτὰ καὶ ὀδοντωτά· τρυφερά· τρώγουνται· τὰ ἔτρωγαν πολὺ οἱ Ἑβραῖοι, ὅταν μεγαλώσουν οἱ ἄκρες τους ἀπολήγουν σὲ ἀγκάθια καὶ τὸ λουλούδ' τους εἶναι γαλάζιο.

σκαρπὶ (Σαμ) (Ζ. Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου. «Θρακικά», Τ. 15ος, σ. 394). Ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ ἔχει τὴν ἰδιότητα ν' ἀποξηραίν' ἐντὸς ὀλιγαν ἡμερῶν δέντρο· ἂν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ ἄνοιγες τρύπα κ' ἔβαζες ἐντὸς μικρὸ κομματάκι αὐτοῦ· ἐπίσης ἔπαυε τὸν πονόδοντο.

σκιὰ βλ. συκιά.

σκληθρο βλ. κλήθροο.

σκομίδι βλ. ἁρπατζίκι.

σκόρδο (Σ) τὸ σκόροδον. Allium sativum. σ, 248. Ἐκτὸς ποὺ τρώγεται ὠμὸ καὶ βραομένο, εἶναι φάρμακο σὲ διάφορες ἀσθένειες καὶ τὸ θεωροῦν ὡς ἀποτρεπτικὸ τῆς βασκανίας.—Τὸν Μάη εἶχαν σὲ καλό, κάθε πρωὶ νὰ καταπίνε μιὰ σκέλδα σκόρδο (Κ).—Σὰν ἕνα περνοῦσ' ὁ ἥλιος [2]) κουπάνιζαν σκόρδο, τὸ ἔλυωναν μὲ γιαούρτ', ἄλειφαν τὰ πόδια, τὰ χέρια καὶ τὴν κορφή, δρόσιζε καὶ γιατρεύουνταν (Μπαχτζὲ-κιοϊ).—Γιὰ τὶς ζωχιὲς [3]) κουπάνιζαν σκόρδο μὲ ἅλας τὶς ἔτριβαν μ' αὐτό, τὶς ἔκαιγαν καὶ μ' ἕνα φύλλο δάφνη καὶ γιάνισκαν (Φ).—Τὸ ἱλαντζίκι [4]) περνᾶ μὲ τὴ γητειὰ καὶ τὸ σκόρδο· στὸ Ἰζεντὶν [6]) τὸ γήτευε ἕνας Τάταρης, τὰ χάραζε, ὕστερα κουπάνιζε σκόρδο μὲ θεριακή, τὄβαζε ἀπάν' καὶ γιάνισκε. Ἡ Παναγία νὰ φυλάγ' κεῖ ποὺ θὰ βγεῖ, τσούζ' πρήζεται καὶ πονεῖ κι' ὅταν βγεῖ στὸ κεφάλ' αἱμοποτίζ' [6]) τὸ μάτ'.—Στὴν ἀδυναμία, κόφτ' μιὰ σκέλιδα σκόρδο σὲ κομματάκια καὶ τὰ κοταπίνς νηστικᾶτα, ρουφᾶς κ' ἕνα ποτηράκ' μαῦρο κρασὶ (Κ).—Σὲ δυνατὸ πονοκέφαλο κουπάνιζαν σκόρδο μὲ τὶς φλοῦδες, ἄλειφαν τὸ λακκάκ'ποὺ εἶναι πίσω στὸ λαιμὸ λίγο λάδ', ἀπὸ πάνω ἔβαζαν τὸ κουπανισμένο σκόρδο, τὸ ἄφιναν ὡς ποὺ νὰ τσούξ', ὕστερα τὸ ἔβγαζαν καὶ περνοῦσ' ὁ κεφαλόπονος.—Στὸν πόνο τοῦ ἀφτιοῦ ζέσταιναν μιὰ σκέλδα καὶ τὴν ἔβαζαν ζεστασιὰ στὴν τρύπα τοῦ ἀφτιοῦ καὶ γιάνισκε ἢ κουπάνιζαν σκόρδο μ' ἕνα φυλ-

---

1) Εἶναι μικρότατος καὶ στρογγυλὸς ὁ σπόρος.—2) Ἡλίαση.—3) Ἄφτρες, τὶς ἔβγαζαν στὸ στόμα.—4) Λ. Τ. Ἀνεμοπύρωμα.—5) Χωριὸ κοντὰ στὶς Μέτρες.—6) Κοκκινίζει.

τζανάκ' λάδ' νὰ γίν' ἁλοιφὴ νερουλή, τὸ σούρωναν ἀπό τουλπανάκ' καὶ μὲ κεῖνο τὸ λάδ' ἔσταζαν δυὸ κόμποι [1]) στὸ ἀφτὶ ποὺ πονεῖ, ἔβαζαν καὶ λίγο βαμπάκ' ἀπὸ πάνω. Σὲ μιὰ ὥρα ξανάβαζαν κ' ἔπαυε ὁ πόνος ('Επ).—Γιὰ τὸν τριχοφάγο γίνουνταν γιατρικὸ τὸ σκόρδο μὲ τὴν κόκκινη φλούδα· κάθε πρωὶ πρὶν νὰ βγῆ ὁ ἥλιος νὰ βγάζ' μιὰ σκέλδα νὰ τὸν τρίβ' καὶ περνάει (Τσ).—Στὸ χτύπημα λιανίζνε [2]) σκορδοπλεξούδα μὲ τὸ ψαλίδ', λίγα πίτερα, λίγο ξίδ' καὶ δάφνη, τὰ βράζνε καὶ τὰ βάζνε πάνω στὸ κατάπλασμα καὶ γιὰ κάθε πόνο, ἀκόμα καὶ στ' ἀγελάδια.—Στὴ χόβολη τοῦ Καλόχρονου [3]) ἔψηναν ἕνα σκόρδο κ' ἔτρωγαν ὅλοι ἀπό μιὰ σκέλιδα, τὄχαν σὲ καλό, κι' ὅποιος εἶχε σκυλονυχίδες[4]) τὶς ἔτριβε μὲ τὸ σκόρδο καὶ περνούσανε. Ὅποιος τὄκαμνε δὲ ματάβγαζε [5]) (Κ).—Τὴν Πρωτομαγιὰ τὸ πρωὶ τρώγανε μιὰ σκέλιδα σκόρδο γιὰ νὰ μὴ τὶς κομπώσ' ὁ κοῦκος καὶ κόφτνε τὰ γάλατα (Κ).

Ὅταν ἄρεζαν παιδί, ζῶο, λουλούδ' ἢ ἕνα τι, πρὶν ποὺν τὶ ἔμορφο, ἔλεγαν :

Φτοῦ νὰ μὴ ματιαχθῇ. Σκόρδα νἄχ'. ἢ
Σκόρδα καὶ κουτσά βελόνια. ἢ
Σκόρδα. Καὶ φτοῦσαν στὸν κόρφο τους.

Σὲ ὅτι ἤθελαν νὰ μὴ τὸ πιάσ' τὸ μάτ' κρεμοῦσαν ἕνα σκόρδο· ὅταν ἔστειναν τὰ σανίδια τοῦ σκεποῦ ποὺ ἔκτιζαν σπίτι κρεμνοῦσαν π' ἕνα σκόρδο· μιὰ γαλάζια χάντρα κ' ἕνα παληοπάπουτσο.—Γιὰ τὸ μάτ' κρεμνοῦσαν στὴν κουνίτσα τοῦ μωροῦ μονόσκορδο[6]) μ' ἕνα γαλάζιο χάντρο καὶ μ' ἕνα κόκκινο [7]) κομματάκ' παννὶ (Κ).— ('Ον).

---

1) Σταλαματιές.—2) Κόφτουν.—3) Πλάνης, ποὺ ἀνάφτουν φωτιὲς καὶ πηδοῦν, τὴν παραμονὴ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου.—4) Παρονυχίδες.

5) Ξάνὰ ἔβγαζε.—6) Σκόρδο μὲ μιὰ σκέλδα εἶναι σπάνιο, τὸ ἔχουν προφυλακτικὸ γιὰ τὸ μάτι, τὴν γλωσσοφαγιὰ καὶ τὴν κατάρα.

7) Τὸ κόκκινο ὡς ἀποτρεπτικὸ τοῦ κακοῦ τῆς βασκανίας νομίζω δὲν ἔχουν ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῆς Θράκης. 'Αχιλλεὺς Σαμοθράκης, «Σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμοθράκης», «Θρακικά». Τ. 18ος, σελ. 42.

Τὰ ἐμβλήματα τῶν μυστῶν τῆς Σαμοθράκης ἦσαν στέφανος ἐκ κλάδου ἐλαίας καὶ ταινία πορφυρᾶ διὰ τῆς ὁποίας περιέδενον τὴν κεφαλὴν δίκην κρηδέμνου. 'Επίστευον δὲ ὅτι τὸ κόσμημα αὐτὸ ἦτο δυνατὸν ἀλεξίκακον διὰ τὸν μυηθέντα. (Βλ. Ε. Σ. Σ, «Θρακικά». Τ. Αος σελ, 127. Κρατητικά). Στὴν κρατητήρα περνοῦσαν κόκκινη κλωστὴ καὶ τὴν φοροῦσε στὸν λαιμὸ ἡ ἔγκυα γιὰ νὰ μὴ ρίξῃ *) τὸ παιδί. 'Η μαμμὴ γιὰ νὰ προφυλάγεται ἡ λεχοῦσα ἀπὸ τὸ κακὸ μάτ' καὶ ἀπὸ τὴν κακιὰ τὴν ὥρα, ἀφοῦ γέννησε, κρεμάει στὴ μέσ' της

---

*) Πρόωρος τοκετός.

Σκορδὴς (Οἰκονομειὸ) [1]).

σκουλαρίκι (Σ) τὸ φυτὸν βαλσαμίνη (Λ. Πρ). Galanthus reginae. olgae σ. 248.

σκουπόχαρτο (Ἄδρ) ὁ θύσανος τοῦ φυτοῦ σόργου νοῦ σάρου, ἐξ οὗ κατασκευάζονται οἱ σκοῦπες. (Λ. Πρ). Sorghum vulgare, σ. 249 Οἱ καλλίτερες σκοῦπες γίνουνται στὰ πέριξ τῆς (Ἄδρ) στὰ χωριά, Βουνοχῶρι (Βύσα), Μαράσια, Ριζια καὶ Τσιορὲκ-κιοϊ (Καστανιές).— Στὴν Τσόρλου τὴν Πρωτοχρονιὰ ὅποιος πρωτοπήγαινε στὸ σπίτ', τὸν κάθιζαν πάνω στὴ σκούπα πίσ' ἀπ' τὴν πόρτα κ' ἔλεγε τρεῖς φορές : Κλοῦ, κλοῦ, κλοῦ,

ὅσα τσουνιά, τόσα πουλιά.

Στὶς (Κ) ἀπάν' στὴ σκούπα δὲν κάθουνταν γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦσνε ἀπὸ τὴν πεθερὰ ὅσα σέρν' ἡ σκούπα. Τὴν σκούπα δὲν ἄφιναν κατὰ

ἕνα μισὸ πέταλο βοδιοῦ μὲ κλωστὴ τοῦ μιταριοῦ ἢ κατσιβέλικο μεγάλο καρφὶ σὲ κόκκινη κορδέλλα καὶ κάτω πὸ τὸ μαξιλάρ' βάζ' ἕνα μπαλτα κ' ἕνα μιτάρι καὶ κάτω πὸ τὸ μωρό μιὰ μασιά. Θὰ πάρει βόμμα (κόκκινη κλωστὴ βαμβακερὴ ποὺ ὑφαίνουν) θὰ τὸ κάν' τρία κάτια, θὰ τὸ κλώσ', θὰ κάν' τρεῖς κόμποι, ἔχει μαζύ τς τιναγμένο κουρσούμι (μολύβι) τὸ ξύν' τό δουλεύει καλὰ μὲ τὸ ἀγιοκέρ', τὰ βάζει πάνω στοὺς τρεῖς κόμπους καὶ τὸ δέν' στὸ χέρι τῆς λεχούσος. Στὸ κεφάλ' της θὰ κρεμάσ' λίγο βάμμα, ἕνα κομμάτ' ἀγιοκέρ' τυλιγμένο μὲ τρᾶ, μιὰ σκέλιδα σκόρδο, πὸ πάνω ἕνα δαχτυλίδ' κ' ἕνα φλουρὶ δεμένα μ' ἕνα γαλάζιο φιόγκο. Τὸ φοροῦσε 40 μέρες καὶ δὲν τὴν ἔπιανε τό μάτι. Στὸν Σαραντισμό, ἀφοῦ ὁ παπᾶς τὴν διάβαζε στὴν ἐκκλησία τὴν εὐχή, ἡ μαμὴ ἔβγαζε ἀπὸ τὸ χέρ' της τὸ βάμμα καὶ τὸ κρεμοῦσε στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἢ τὸ ἔρριχνε στὴ βρύσ' τῆς ἐκκλησίας γιὰ νὰ πᾶνε μὲ τὸ νερὸ τὰ κακούδια τῆς λεχουσιᾶς. Στὴν καρτερούλα, ὅταν ἡ μαμμὴ μοιράζ' γιὰ τὰ γεννητούρια στοὺς συγγενεῖς, γειτόνους καὶ φιληνάδες τὰ κάκανα *), ἡ κάθε μιὰ δίν' γιὰ τὸ μωρὸ ὅτι δυνιέται, γροσάκ', διαράκ' ἢ ρουπιέ, περασμένο σὲ κόκκινη ἢ γαλάζια κορδέλλα. Τὴν παραμονὴ τοῦ Μάρτ' ἔβαζαν στὰ χέρια τῶν παιδιῶν μάρτ', κόκκινη καὶ ἄσπρη κλωστὴ στριμμέν' γιὰ νὰ μὴ τὰ μαυρίσ' ὁ ἥλιος.—Μόλις γεννιούντανε τὸ μοσχαράκ', τὸ βουβαλάκ', τὸ γαϊδουράκ' ἢ τὸ ἀλογατάκ' ἔδεναν γιὰ τὸ μάτ' ἕνα κόκκινο παννὶ στὴν οὐρὰ ἢ στὸ πόδ' καὶ στὶς νέες ἀγελάδες καὶ βουβάλες ὅταν τὰ μαστάρια τους ἦταν φορτωμένα γάλα, ἔδεναν μπρὸς στὴν κούτρα **) τους στὰ κέρατα ἕνα κόκκινο παννὶ μὲ γαλάζιες χάντρες καὶ μαρίτσες.

1) Ὡς μανθάνω καὶ εἰς τὴν Νάξον ὑπάρχει ὄνομα Σκορδῆς.

---

*) Μικρὰ πηττάκια ποὺ κάμνανε γιὰ τὰ γεννητούρια. Κάκκανα ἔλεγαν καὶ τὰ δυνατὰ γέλια.

**) Μέτωπο.

γῆς νὰ τὴ δρασκελᾶνε γιὰ νὰ μὴν ἀρρωστάει ἡ κερά, τὴν ἄφιναν πάντοτε ὄρθια.

σμέλιος, φυτὸν ἀρωματῶδες (40 Ἐκ).

σουρβουλιὰ βλ. σουρδαλιά,

σουουτιὰ βλ. βαγιά.

σουρδαλιὰ (Σκο) σουρβουλιὰ (Σ). Τὰ σούρβουλα ἢ σούρδαλα μοιάζνε τὰ μούσπουλα, τὰ ἔκοφταν ἄγουρα καὶ ἀπὸ λίγα ὡρίμαζαν καὶ τὰ ἔτρωγαν.

σουρμές· ἀρρώστια τοῦ σταριοῦ, ἡ δαυλίτης· ἀρρωστημένος ἀπ' ἔξω εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν γερόν, ἀπὸ μέσα ὁλόμαυρος σὰν καπνιά.(Σ), χόχλους (Μ).

σουσάκα βλ. νεροκολοκύθα.

σουσαμιὰ (Σ), ἄσπρη μυρωδιὰ (Κ) τὸ φυτὸν σήσαμον (Λ. Πρ). Sesamum orientale σ. 250. 'Απὸ τὸ σουσάμι βγαίν' τὸ σουσαμόλαδο, τὸ ἔβαζαν στὰ γλυκίσματα (Κι) --Γιὰ τὸ κάψιμο ἔπερναν σαμόλαδο [1]) καὶ στουμπέτσι [2]), τὰ ἔκαμναν ἀλοιφή, τὴν ἄλλαζαν συχνὰ καὶ θεραπεύουνταν.

σπαθόχαρτο (Σ) σπαθολούλουδο (Κ) κοψοβότανο ('Αρκαδιούπολη) [3]), κοινὴ ὀν. τῶν φυτῶν κάρηξ, ξιφίον καὶ ὑπερικὸν (Λ. Πρ). Φυτρῶν' μέσα σὲ χωράφια, γίνεται ἁψηλὸ ὡς δυὸ πιθαμές, ἔχει φύλλα μικρὰ καὶ κάμνει μικρὰ λουλουδάκια κίτρινα καὶ μέσα πρὸς τὸ καφέ· αὐτὰ ἔβαζαν σ' ἕνα μπουκάλ' μὲ λάδ' καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο, γίνουνταν γιατρικὸ γιὰ τὸ κόψιμο καὶ τὸ ξέγδαρμα ποὺ μάτωνε. Ὅταν εἴμεθα μικρὰ ὅλα μου τ' ἀδέλφια καὶ πέφταμε συχνὰ παίζοντας, ἢ κόφταμε τὸ δάχτυλο, ἡ μητέρα ἔβαζε σ' ἕνα καθαρὸ πανάκ' λίγο σπαθόλαδο κι' ἀπὸ πάνω τὸ ἔδενε. Δὲν μολύνουνταν καὶ γιάνισκε γλήγορα (Σ).—Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβαζε τὸ ἄνθι τοῦ σπαθολούλουδου μὲ τὸ νερό, τὸ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ τρυπητὸ καὶ τὸ ἔπιναν ('Ηρ).

σπανάκι, ἄνθος στὸ Μουσταφᾶ πασᾶ [4]) τὸ φυτὸν χηνοπόδιον (Λ. Πρ). Spinacia oleracea. σ. 251. Στὶς Σαράντα Μάρτυροι ὅλοι ἔκαμναν σαραντόπηττες καὶ μοίραζαν στὴ γειτονιά, ἔβαζαν μέσα σπανάκ' ἢ ἄγρια λάχανα [5]) κι' ἂν δὲν τύχαινε Τετάρτ' ἢ Παρασκευὴ ἔβαζαν λάδ', τὶς ἔκαμναν μακρόστενες καὶ στὴν κάθε σα-

---

1) Σουσαμόλαδο,—2) Λ. Τ. 'Ανθρακικὸς μόλυβδος.—3) Λουλὲ Βουργάζ.—4) Μ. Μοσχοπούλου, «Θρακικά», 1928. σ. 437. Κάλαντα Χριστουγέννων στίχος 14. Τὸν ἄγκαθον καὶ τὸν ζουρφὸν καὶ τὸ πικρὸ μαρούλι.—5) "Αγρια χόρτα.

ραντόπηττα πατούσανε ἀπὸ δυὸ σφραγιστὰ [1]) (Τζ).

σπανακύθρα (Κ) ἀγριο χόρτο, διαφέρει λίγο ἀπὸ τὸ ραδίκι, εἶναι πιὸ πικρὸ καί τὸ λουλούδι κίτρινο καὶ μεγαλείτερο

σπαράγγια βλ. ποντικοτσάλι.

σπάρτα καὶ ***σπαρτιὲς*** (Αὐδ) χόρτα ἀκανθώδη ποὺ χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἐμπόδια κατὰ τῶν ποντικῶν.

σπάρτο καὶ ***σπαρτολούλουδο*** (Κ) τὸ σπάρτιον (Λ. Πρ). Spartium junceum. σ. 251. Τᾶ φύλλα του εἶναι ὡς τῶν βούρλων, ἀλλὰ μικρότερα. Μ' αὐτὰ δένουν τὶς δέμλες [2]) τοῦ καπνοῦ· τὸ κίτρινο λουλούδ' του μοσχοβολᾶ, γίνεναι καὶ γλυκό. Σπάρτα πολλὰ ἔχει στὸ Σπάρτα-Κουλέ, σιδηροδρομικὸν σταθμὸν στὴ γραμμὴ Κων]πόλεως πρὸ τοῦ Χαδὲμ-κιοϊ.

στάρι καὶ ***σιτάρι.*** Triticum vulgare. σ. 252. Στάρι εἶναι σκληρὸ καὶ ἁπαλό· ἰδίως καλλιεργοῦσαν τὸ σκληρό· ἀπ' αὐτὸ τὸ ψωμὶ δὲν γίνεται τόσο ἄσπρο καὶ φουσκωτὸ ὅπως ἀπὸ τὸ ἁπαλό, ἀλλ' εἶναι πολὺ νοστιμώτερο. Ἀπὸ τὴν μέρα ποὺ ἔσπειραν τὸ στάρ' [3]) ὡς ποὺ νὰ φύτοωνε, δὲν ἔκαμναν φρυγανὰ γιὰ νὰ μὴ καῇ ὁ σπόρος καὶ δὲ φυτρώσ' (Κ).—Τὸ στάρ' ἔχει μεγάλο παράπονο ποὺ τὸ κάμνε φρυγανιὰ καὶ λέγ' στὴ μητέρα τ', τὴ γῆς. Ἐγὼ μητέρα μ', φεύγω καὶ τοῦ χρόνου θὰ σὲ ξαναΐδῶ, μόνε ξέρε ποὺ ὁ κόσμος μὲ τυραγνάει πολύ, —Τί σὲ κάμνουνε; —Μητέρα, μὲ κόβνε μὲ τὰ σίδερα καὶ μέ θερίζνε, μ' ἀλωνίζνε, μὲ λιχνίζνε, μὲ πᾶνε στὸ μύλο καὶ μ' ἀλέθνε, ὕστερα μὲ ζυμῶνε, αὐτὰ δὲ μὲ πειράζνε, ὅσο μὲ τυραγνάει ποὺ μὲ ξαναβάζνε στὴ φωτιὰ καὶ μὲ ξαναψῆνε καὶ μὲ κάμνε φρυγανιά.—Αὐτὸ εἶναι ἀσυγχώρητο, λέγ' ἡ γῆς καὶ δὲ σχωρνάω τὸν κόσμο σὰ σὲ κάμν' φρυγανιὰ (Κ). —Τὸ ψωμὶ ἀφοῦ ψήνεται στὸ φοῦρνο, γιὰ νὰ τὸ κάμνε φρυγανιὰ ξαναψήνετε, τότε τὸ ψωμὶ μᾶς βλαστημάει. Ἔτσ' μᾶς ἔλεγε ἡ γιαγιά μ' κ' ἡ μάννα μ', μ' εἶπε ἡ Κονομειάτισσα [4]) κερὰ Γαρουφαλιά.—Τὸν χειμῶνα ὅταν εἶχε πολὺ κρύο καὶ φοβούντανε νὰ μὴ γίν' παγωνιὰ καὶ παγώ' τὸ στάρ' καὶ τὰ σπαρτὰ ἔβαζαν στὴ γωνιὰ τὸ ἀλετροσίδερο [5]) (Κ).—Εἶχαν σὲ καλὸ ἀπὸ τὸ νιὸ [6]) στάρ' τὴν πρώτη ζυμωσιὰ νὰ τὴν μοιράσνε· ἄλεθαν στάρ', ἡ νοικοκερὰ ζύμωνε δέκα, εἴκοσ' μικρὲς πῆττες καὶ τὶς ἔψηνε, τὴν μιὰ πήγαινε στὴ βρύσ', τὴν ἔβρεχε καὶ τὴν μοίραζε σ' ὅσους βρίσκουνταν ἐκεῖ, τὶς ἄλλες ἔδινε στὴ γειτονιὰ καὶ στὰ συγγενικὰ σπίτια (Φ). Στὴν (Ἀμ).

---

1) Ξύλινη σφραγίδο τῆς λειτουργιᾶς (προσφορᾶς).—2) Ἁρμαθειές.

3) Στὸν (Μ) τὸ διαλεχτὸ στάρι γιὰ σπόρο ἔλεγον σύρμα.—4) Ἀπὸ τὸ Κονομειό, χωριὸ κοντὰ στὴ (Σ).—5) Ὑνί.—6) Καινούργιο.

ὅταν ζύμωναν πρώτ' φορὰ ἀπὸ τὸ καινούργιο στάρ' ἔκαμναν μιὰ πηττούδα [1]) καὶ τὴν ἔρριχναν στὸ πηγάδ' καὶ στὶς (Ἐπ) ἔβραζαν σταροκούκια [2]) καὶ τό μοίραζαν στὶς γειτόν', φίλ' καὶ συγγενεῖς.— Ὅταν τὸ μωρὸ ἔβγαζε τὸ χρυσὸ [3]) δόντ', ἡ μητέρα ἔβραζε σταροκούκκια γιὰ νὰ σκάσνε καὶ φυτρώσνε τὰ δόντια γλήγορα, ὅπως γλήγορα σκάν' καὶ φυτρών' τὸ στάρ'· μοίραζε ἀπὸ ἕνα πιάτο στὴ γειτονιὰ καὶ στά συγγενικὰ σπίτια. Ἡ κάθε μιὰ ἄδειαζε τὸ πιάτο κ' ἔβαζε μέσα ἕνα ἀσημένιο παρὰ γιὰ νὰ ἀσημώσνε τὸ παιδὶ καὶ γίνε τὰ δόντια τ' γερά. Ἡ μητέρα ἔστρωνε μιὰ ἄσπρη μεσαλα [4]), κάθιζε στὴ μέσ' τὸ μωρό, γύρω τ' ἔβαζε ἕνα πιάτο σταροκούκκια, στάρ', παράδες, βιβλίο, μολύβ', ψαλίδ' καὶ πρόσεχαν τὶ θὰ πιάσ'. Ἂν ἔπιανε στάρ' θὰ γίνουνταν γεωργός, παράδες θὰ γίνουνταν πλούσιος, βιβλίο γραμματικός, ψαλίδ' ράφτης (Τζ).—Τὴν Πρωτοχρονιὰ ἀπὸ βραδὺς μούσκευαν λίγο στάρ' καὶ τὸ πρωὶ τὴν ὥρα ποὺ διάβαζ' ἡ ἐκκλησία ἔρριχναν μιὰ φούχτα ἀπ' αὐτὸ τὸ στάρ' μέσ' ἀπ' τὴ γωνιὰ [5]) νὰ βγῆ ἀπ' ἔξω καὶ μελετοῦσαν : Τόσο μπόγ' [6]) νὰ κάν' τό στάρ'. Ἡ πιὸ ἡλικιωμέν' τοῦ σπιτιοῦ ἀνήμερα τ' ἄϊ Βασιλειοῦ πολὺ πρωὶ χαράματα, ἔπερνε ἕνα μικρὸ μπακίρ', ἔβαζε μέσα ὅσα φλουριὰ εἶχε. λίγο στάρ' λίγο κριθάρ' καὶ πήγαινε στὴ βρύσ' ποὺ ἦταν γυρισμέν' κατὰ ἡλιοῦ, τὸ γέμιζε μ' ἀμίλητο νερὸ καὶ γυρνοῦσε σπίτ' της. Τὰ φλουριὰ βρεμμένα τὰ κρεμοῦσε στὸ λαιμὸ τῶν κοριτσιῶν γιὰ νὰ ποδαρίσνε [7]) μὲ φλουριά, τὸ νερὸ ποὺ βασίλεψε μὲ τὰ φλουριά, τὸ στάρ' καὶ τὸ κριθάρ' ἔρριχναν στὰ χωράφια γιὰ νὰ φέρνε τὸ μπερεκέτ' [8]) (Τσ).— Τ' ἄϊ Σαράντα ἀνήμερα ἔπερναν σαράντα κουκκιὰ στάρ' ἢ κριθάρ' ὅταν φύτρωναν καὶ γίνουνταν τὸ στάρ' τὸ ἔκρυβαν γιὰ νὰ τὸ σπείρνε τήν ἐποχή, τὸ ἔλεγαν τ' ἄϊ Σαράντη ἡ σπορὰ (Στρ).

συκιὰ (Σ) σκιὰ (Τσα) ἡ συκῆ. Ficus carica σ. 254. Τὰ αὔκα καὶ τὰ συκόφυλλα γίνουνταν γιατρικό. Στὰ παιδιὰ ποὺ ἔβγαζαν ἀμπελομάννα [9]) πατοῦσαν ἕνα σῦκο καὶ τὄβαζαν πάνω γιὰ νὰ ὡρμώσ' ὕστερα ἡ γιάτρισσα ἔκαμνε πέννα ἀπὸ καλαμιά, τὸ τρύπαγε μ' αὐτήν, πὸ πάνω ἔβαζε συκόφυλλα ἢ λαχανόφυλλα καὶ τραβούσανε τὸν ἔμπυο, ἔβαζαν ὡς ποὺ νὰ καθαρίσ'. Γιὰ τὸ βυζούν' μασοῦσαν σύ-

---

1) Μικρὴ πήττα.—2) Στάρι βρασμένο.—3) Τὸ πρῶτο δόντι ποὺ βγάζει τὸ μωρό.—4) Τραπεζομάντηλο, ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν μεσάλιον.—5) Οἱ γωνιὲς τὰ παληὰ χρόνια ἦσαν χαμηλές.—6) Λ. Τ. Ἀνάστημα, ὕψος.—7) Νὰ κάνε ποδαρικό.—8) Λ. Τ. Εὐφορία, ἀφθονία.—9) Τυφλοβύζουνα.—10) Ὡριμάση.

κο [1]] ἢ σταπίδα καὶ τὄβαζαν πάν' καὶ ὡρίμαζε. Γιὰ τὴν δυσεντερία ἔβραζαν ἕνα συκόφυλλο [2]) μὲ τὸ νερὸ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί.– Γιὰ νὰ μάθουν ποιὸ ἁγίασμα θὰ σωτήρευε τὸν ἄρρωστο, ἔπερναν πέντε ἢ ἑπτὰ συκόφυλλα, τὰ ἔβαζαν στὰ βαθουλώματα μιᾶς πινακωτῆς, μελετοῦσαν τὸ καθένα ἀπὸ ἕνα ἁγίασμα καὶ περίμεναν νὰ δγιοῦν ποιᾶς χάρης τὸ φύλλο θὰ ξεραίνουνταν προτήτερα καὶ σὲ κεῖνο τὸ ἁγίασμα τὸν πήγαιναν κ' ἔβλεπε τὴ γειά τ'. Βλ. Ε.Σ.Σ. «Θρακικά». Τ. 18ος, σελ. 219.—Γιὰ νἄβλεπαν τὰ κορίτσια τὴν τύχ' τους τ'ἄϊ Γιαννιοῦ [3]) τοῦ κληδόνου ἔπερναν συκόφυλλα τὰ ὀνομάτιζαν καὶ τἄβαζαν στὸ ἁγιάζ'[4]), τὸ πρωί ὅποιου φύλλου ἦταν τὸ πιὸ δροσερό, κεῖνον θὰ πάρνε ἄντρα. 'Η 'Αργυρούλα μ' εἶπε ὅτι κ' κείν' ὅταν ἤτανε κόρ' ἔβαλε συκόφυλλα καὶ τὰ ὀνομάτσε· ἀγαποῦσε ἕνα νέο ποὺ απούδαζε στήν Πόλ' καὶ κεῖνος τὴν ἤθελε Τὸ πρωὶ ὅταν εἶδε τὸ φόλλο τοῦ νέου π' ἀγαποῦσε μαραμένο καὶ ἕνα φύλλο ἑνοῦ ἄλλου ποὺ οὔτε τὸν λογάριαζε καθόλου νὰ εἶναι δροσερό, ἔκλαψε πολὺ κ' εἶπε, ψέματα λένε τὰ φύλλα. Ὕστερα πὸ λίγο καιρὸ οἱ γονεῖς της τὴν ἀρραβωνιάσαν μὲ αὐτόνε ποὺ τὸ φύλλο ἔμεινε δροσερὸ καὶ τὴν πάντρεψαν. Αὐτὸν τώρα ἔχει ἄντρα κ' εἶναι μητέρα τεσσάρων παιδιῶν.—Ποικ. Λόπια, εἶδος μεγάλα σύκα (Τσα). Περδικόσυκα, μικρὰ καὶ πολὺ γλυκά.

Αἰν. 'Από πάνω πετσί,
ἀπὸ κάτω πετσὶ
καὶ μέσα μέλι καὶ κεχρί. Σύκο (Σ).

συντέφι (Σ) ὁ ἀπήγανος. Ρυτὴ ἡ βαρύοσμος. Ruta gtaveolens. σ. 162. Γιὰ τὴν χτυποκαρδία ἔπερναν συντέφ', τὸ ἔβραζαν μὲ ξίδ' καὶ τὸ ἔβαζαν πάνω στὸν παλμό, κ' ἔπαυε (Κ).—Στὸ κρυωμένο παιδί, κουπάνιζαν στὸ σιδερογούδ' τὸ συντέφ', ἔπερναν τὸ ζουμί, ἔβαζαν λίγο λάδ' καὶ λίγ' παπαδιά [5]), τὰ ἔκαμναν σὰν ἁλοιφή, ἄλειφαν τὸ κορμάκ' τοῦ κρυολογημένου παιδιοῦ, τὸ κουκούλωναν [6]) καὶ γιάνισκε (Φ).

σφεκιὰ βλ. ζαμπουκιά.

σφενδάμνη, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ) ὁ σφένδαμνος Ἀγριοπλάτανος (Λ. Πρ). Acer creticum. σ. 255.

---

1) 'Ο προφήτης 'Ησαΐας μὲ τὰ σύκα ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα 'Εζεκίαν, Βασιλειῶν Δ', Κεφάλαιον Κ' 7. «Λαβέτωσαν παλάθην σύκων καὶ ἐπιθέτωσαν ἐπὶ τὸ ἕλκος καὶ ὑγιάσει».—2) Μέ συκόφυλλα καθάριζαν καλὰ τὰ ποτήρια, οἱ γοῦρνες, τὰ τσινένια (ἐμαγιὲ) καὶ τὰ μάρμαρα.—3) 24 'Ιουνίου, 'Ιωάννου τοῦ Προδρόμου.—4) Λ.Τ. Ὑγρασία.—5) Χαμόμηλο.—6) Σκέπαζαν καλά.

σφυρουδιά, δέντρο τοῦ βουνοῦ (Στρ).

σχοῖνος (Κ) κληματσίδα ('Αδρ). Pistacia lentiscus. σ. 255.

Τὰ ποδάρια τοῦ λέλεγκα καὶ λελεγκοπατήματα (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

τερεοτένια (Σ) φυτό· κάνει λουλούδι λιλὰ καὶ τὸ τριγυρίζουν λεπτότατα φυλλάκια σὰν τὸ τερεότ, (τὸ ἄνιθο).

τζὰν ἐρείκια ποικ. ἀβράμηλου.

τζερνίτσα βλ. μουριά.

τζιρτζιλιὰ βλ. βερυκοκκιά.

τζιτζιφιὰ καὶ χουναπιὰ (Σ) ἰντέδες καὶ χιντέδες ('Αδρ) ἡ ζιζιφιά. Zizyphus sativa. σ. 185.

τηλέγραφος (Σ) φυτὸ ἀναρριχητικό.

τῆς γρηᾶς τὰ τσάτζαλα (Σ) τσατζαλάκια (Τσα) χόρτο τοῦ βουνοῦ, φυτρώνει στοὺς κήπους· τρώγεται.

τῆς καλῆς τ' ἀχεῖλι ἢ ***τῆς ὡραΐας τ' ἀχεῖλι*** (Σ) κάνει πολλὰ κόκκινα λουλουδάκια σ' ἕνα μίσχο.

τῆς καμήλας τὸ γόνα (Φ) χόρτο.

τῆς ντροπῆς τὸ λουλούδι βλ. καυκαλύθρα.

τῆς ὄρνιθας τὸ ἄλειμμα (Κ) ἄγριο χόρτο.

τῆς Παναγίας τ' ἀφτάκι (Αὐδ) χόρτο.

τῆς Παναγίας τὰ δάκρυα (Σ) φυτὸ χαμηλό· κάν' ἄσπρα λουλούδια, ἀνοίγουν τὴν Μεγάλ' Σαρακοστή, φυτρώνουν κ' ἔξω στὸ βουνό ἄγρια, τότε τὰ λουλούδια βγαίνουν πολὺ κοντὰ στὴ ρίζα καὶ σχεδὸν δὲν ἔχουν μίσχο.

τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλι (Κ) τὸ ζεμπούλι μὲ ἑπτὰ καντῆλες [1]) τὸ λένε τῆς Παναγίας τὸ ζεμπούλ', γιατὶ ἑπτὰ καντῆλες εἶχε τὸ ζεμπούλ' ποὺ ἔκανε ὁ Θεὸς καὶ ἰόστειλε μὲ τὸν ἄγγελο Γαβριὴλ στὴν Παναγία νὰ τὸ μοσχίσ' καὶ νὰ μείν' ἔγκυα.

Τῆς Παναγίας ὁ κρίνος (Β) ζαμπάκι (Σ) ὁ νάρκισσος.

τῆς πεθερᾶς τὸ κεφάλι (Β) ἄνθος ἔχει σχῆμα γυάλινου κώδωνος μὲ βάση πρὸς τὸ χῶμα καὶ γύρω ὅλο ἀγκάθια, κάν' ἕνα μεγάλο ἄσπρο λουλούδι, ἀνοίγ' τὸ πρωὶ κ' ὡς τὸ βράδ' μαραίνεται.

τῆς ποοβατίνας τ' ἀχεῖλι (Φ) ἄγριο χόρτο.

τῆς τρυγόγας τὸ φαγὶ (Κ) χόρτο τσύ βουνοῦ.

τῆς ὡραίας τ' ἀχεῖλι βλ. τῆς καλῆς τ' ἀχεῖλι.

τιντὶν βλ. κολοκυθιά.

---

1) Τὸ ἀνθάκι μοιάζει τὴν καντήλα ποὺ ἔκαιγαν μπρὸς στὰ εἰκονίσματα.

τοῦ κότα τὰ τσαλιὰ(Κ)εἶδος κολλητσίδες μικρὲς καὶ στρογγυλές, φυτρώνουν μέσα στὰ χωράφια· ἅμα τὶς πιάσεις καὶ τὶς τραβήξεις ἀνοίγουν τὶς ἄκρες· ἔχουν ψιλότατα ἀγκαθάκια. β. κολλητσίδα.

τοῦ κούκου τὸ φαγὶ (Τζ) χόρτο τοῦ βουνοῦ. τρώγεται ὠμό, κάν' πολλὰ μικρὰ λουλουδάκια μαζεμένα μὲ χρῶμα μόρικο.

τοῦ λαγοῦ τὰ μουστάκια (Κ) ἀγριόχορτο, τρώγεται κ' ἡ ρίζα, ἔχει φύλλα μακρόστενα, κάμν' τριανταφυλλὶ λουλούδ' σὰν γαρούφαλο μὲ πέντε πέταλα· ὁ κάλυξ τελειώνει σὲ πέντε βελονοειδῆ φύλλα.

τοῦ μαλεμπιτξῆ τὰ χουλιάρια (Σ) χόρτο, βγάζ' φυλλάκια ποὺ μοιάζνε τά χουλιάρια τοῦ μαλεμπιτζῆ, τρίγωνα ποὺ στὴν μιὰ πλευρὰ κατὰ μεσῆς ἦταν ἡ λαβή.

τοῦ παπᾶ τ' ἀφτιὰ (Κ) ἀγριόχορτο,

τοῦ πετεινοῦ τὸ λειρὶ (Κ) χόρτο ποὺ τρώγεται.

τριανταφυλλιὰ ἡ ροδῆ : Rosa centifolia. σ. 258. Ποικ. Τριανταφυλλιὰ ἡ ἑκατόφυλλη. Τριανταφυλλιὰ ἀπριλιάτικη (Σ) ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλιο, τὰ τριαντάφυλλά της μοσχοβολοῦν πολύ, τὰ κάμνουν γλυκὸ ὡς ὑπακτικό.

Τριανταφυλλιὰ γεντὶ [1]) βερὲν [2]) (Σ), ἀνθίζει πολλὲς φορὲς τὸν χρόνο.

Τριανταφυλλιὰ τοῦ γλυκοῦ (Σ). Rosa gallica σ. 458. Τὰ τριαντάφυλλα μοσχοβολοῦν πολύ, τὰ κάμνουν γλυκό, τριανταφυλλάδα, τριανταφυλλόξιδο [3]) καὶ γιατρικό.

"Οταν εἶχαν ζέστη [4]) ἔβρεχαν παννιὰ στὸ τριανταφυλλόξιδο καὶ τἄβαζαν στὸ μέτωπο, τἄλλαζαν συχνὰ καὶ δροσίζουνταν ὁ ἄρρωστος.— Τὰ φύλλα [5]) τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ τὰ ξέραιναν καὶ τὰ ἔκρυβαν γιὰ τὸν ματόπονο· ὅταν δάκρυζαν τὰ μάτια, τσίμπλιαζαν καὶ πονοῦσαν, τὰ ἔβραζαν μὲ νερό, τὰ περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ', τὸ ζουμὶ αὐτὸ κάθε πρωὶ τὸ ζέσταιναν λίγο κ' ἔπλυναν τὰ μάτια καὶ τὸ βράδ' πρὶν κοιμηθοῦν ἢ τἄβραζαν μὲ λίγο νερὸ κ' ἔτσι ζεστὰ τἄβαζαν σὲ καθαρὸ παννάκ' καὶ τἄβαζαν στὰ μάτια. καὶ γιάνισκαν. (Ἡρ). Γιὰ τὸν ματόπονο στὶς (Κ) ἔβαζον σ' ἕνα παννάκ' ἕνα κουταλάκ' γλυκὸ τριαντάφυλλο τὸβαζαν στὸ πονεμένο μάτ' καὶ θεραπεύουνταν.— Γιὰ τὴν εὐκοίλια ἔβραζαν τριανταφυλλόκομποι [6]) μὲ τὸ νερό, νὰ βράσνε καλὰ κ' ἔπιναν τὸ ζουμί, ἄφταχτο γιατρικό.—

---

1) καὶ 2) Λ. Τ. 'Επτάφορη.—3) Μέσα σ' ἕνα μπουκάλ' ξίδ' ἔβαζαν πολλὰ πέταλα τοῦ τριαντάφυλλου τοῦ γλυκοῦ καὶ τὸ ἄφιναν στὸν ἥλιο. ὕστερα τὸ ἔκρυβαν καὶ στὸν κεφαλόπονο καὶ πυρετὸ ἔβρεχαν τὸ μέτωπο.—4) Πυρετός.—5) Πέταλα.—7) Κάλυκες.

(Ὂν) Τριανταφυλλιά. Τριανταφυλλένια, Τριανταφυλλίνα. Τριαντάφυλλος. Τριανταφύλλης.

"Οποιος ἀγαπᾶ τὰ ρόδα, πρέπει νἄχ' ὑπομονή,
κι' ὅταν τὸν τσιμποῦν τ' ἀγκάθια νὰ μὴ λέγ' ὅτι πονεῖ.

τριζνίτσια (Τζ). Χόρτο ἄγριο, τὸ λουλούδι του ἄσπρο καὶ μόρικο, τὰ φύλλα του τρίζουν ὅταν τρώγουνται κ' εἶνα ἁλμυρά [1]) ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς Μαρουλίτσας ποὺ ἔπεφταν μέσα στὰ τριζνίτσια ποὺ τὴν ἔδοσ' ὁ Θεὸς νὰ τὰ μαγερέψ'· ὅλο ἔκλαιγε κ' ἔλεγε :

"Οπως τρίζ' αὐτὸ τὸ τριζνίτς'
ἔτσι τρίζει καὶ τῆς μάννας μου ἡ καρδίτσα
γιὰ τὰ μὲ τὴ Μαρουλίτσα.

τριζωτὸ (Φ) ἄγριο χόρτο· τρώγεται.

τρικούκκης (Σινικλι) ἄγριο τοῦ βουνοῦ δέντρο, τρικουκκιὰ καὶ τρικκιὰ (Τσα)· καρποὶ τὰ τρίκουκκα· εἶναι στυπτικά.

τρικουκκιὰ βλ. τρικούκκης.

τριφύλλι. (Σ) τὸ φύλλο του εἶναι σὰν τρία μικρὰ πέταλα τριαντάφυλλου ἑνωμένα· πολὺ σπάνια τυχαίνει νὰ βρεθῇ μὲ τέσσερα, ὅποιος τὸ βρεῖ θὰ εἶναι τυχερός.

τρουπκιὰ βλ. μπιρδινιά.

τρουσαχὴ (40 Ἐκ) λουλούδι μὲ τρία χρώματα.

τσαβελίδα (Σ) ἀλλοῦ σκυλάκι. Τὸ φυτὸν ἀντίρρινον. (Λ. Πρ). "Οταν πιέσεις τὸ λουλούδι πρὸς τὸν κάλυκα φαίνεται ὡς στόμα ποὺ ἀνοίγει Τσαβελίζω=ἀνοιγοκλείω τὸ στόμα περιπαιχτικά.

τσακίρια (Σκο) κοντὰ ἀγκάθια.

τσαμπᾶτο βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαμπουρνιὰ βλ. τσαπουρνιά.

τσαντάγρα,βλ. βλ. τσαντάουρο.

τσαντάουρο (Κ) ***τσαντάγρα*** (Τσα)· τὸ φυτὸ ἔχει μικρὰ φύλλα καὶ λουλούδι τριανταφυλλι στὴν καρδιὰ κίτρινο. Γιὰ τὴν θερμασιὰ ἔβαζαν τὸ τσαντάουρο ἀπὸ βραδὺ στὸ κρύο νερό, τὸ πρωὶ ἔπιναν τὸ ζουμί, πικρόφερνε. Δυὸ τρεῖς μέρες ἔπινες κ' ἡ θερμασιὰ σ' ἄφινε.

τσαούσια βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσαπουρνιὰ καὶ ***τσαμπουρνιὰ*** (Κ) ἄγρια δαμασκηνιά. Prunus spinosa σ 260. Κάμνει πολλοὺς μικροὺς καρποὺς σὰν χοντρὰ ροβίθια· τὰ τσάπουρνα μὲ βαθὺ γαλάζιο χρῶμα εἶναι στυφὰ καὶ ὠριμάζουν τὸ φθινόπωρο.

τσέπρα βλ. ποικ. ἀμπελιοῦ.

---

1) Βλ. Ε. Σ. Σ. «Θρακικά». Τ. 17ος σ. 161—4.

τσικουδιὰ (Πύργο) δέντρο· τὰ τσίκουδα τρώγουνται.

τσιμισήρι (Σ) ἡ πύζος. Buxus sempervirens σ. 261.

Σκαμνιοῦ ποδάρι ἔσπασε
στὸν τόπο τσιμσηρένιο. (Σ)

Παρ. Νὰ μὴ λυπᾶσαι γιὰ ἀποτυχία ποὺ ἀργότερα θὰ βγῇ σὲ καλό. Τὴν ἔλεγαν ἰδίως ὅταν χαλοῦσε καμμιὰ ἀρραβῶνα.

τσίρλα ἐρεὶκ βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

τσιρλάδες, (Τσα) νερουλὰ σταφύλια τῆς φυτειᾶς.

τσιτλιμὶκ (τοῦ) βλ. κουτσουμπιά.

τσουκνίδα (Κ) ἡ κνίδη. Urtica urens 262. Τρώγεται βραστή, τὶς ἔτρωγαν περισσότερο τὸν Μάρτ' γιὰ νὰ μὴ τοὺς τρῶν' οἱ ψύλλ'. Τὰ φύλλα τς ἔχουν ψιλώτατα ἀγκαθάκια, ὅταν σὲ τσιμπήσνε, πιάνς φύλλο μολόχας καὶ λές.

Ἔβγα τσουκνίδα κ' ἔμπα μολόχα
Καὶ περνάει τὸ τσούξιμο

Τὸν Μάη ἔβαζαν μιὰ τσουκνίδα στὸ κεφάλ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πιάν' ὁ πονοκέφαλος καὶ μιὰ στὴ μέσ' γιὰ νὰ μὴν τὶς πονάει κ' ἐλέγανε.

Ὅπως σιδεριάζ' ἡ τσουκνίδα
νὰ σιδεριάσ' καὶ τὸ σῶμα μ'.

Μὲ τὶς τσουκνίδες θεράπευαν διάφορες ἀρρώστειες Γιὰ ζωχάδες τὶς βράζουν πολὺ καλά, τὶς βάζουν πάνω ὡς κατάπλασμα μέσα σὲ τουλπανάκ' καὶ πίνουν τὸ ζουμὶ ποὺ τὶς ἔβρασαν· μιὰ ἑβδομάδα νὰ τὸ κάνουν, περνοῦνε (Ἡρ). Γιὰ νὰ καθαρίσ' τὸ αἷμα, τσουκνίδες καὶ καρυδόφυλλα τὰ ἔβραζαν καὶ τὰ ἔπιναν. (Κ). Γιὰ τῆς μήτρας τὸν πόνο, τὶς πλύνς, τὶς βράζεις μὲ λίγο λάδ'· σὰν βράσ' καὶ μαλακώσ' τὴν βάζεις πάνω καὶ γιανίσκει. (Καδὴ-κιοί). Γιὰ πέτρα, τὴν βράζουν μὲ νερό, τρῶνε τὰ χόρτα, πίνε καὶ τὸ ζουμί. Ἄφταχτο γιατρικό. Γιὰ τὸ ἔκζεμα, ἔβραζαν μὲ νερὸ τὶς τσουκνίδες, τὶς περνοῦσαν ἀπὸ πανάκ' καὶ μὲ τὸ ζουμὶ κάνναν μπάνιο. Γιὰ κάθε πόνο ἄφταχτο γιατρικό, τὴν πλύνε, τὴν ἀχνίζνε μὲ λάδ' καὶ τὴν κάνε κατάπλασμα (Κ).

τσουμπιανὴ ποικ. ἀμπελιοῦ.

τσοῦσκες βλ. πιπέρια.

τσόχα-τσιτσέϊ (Σ) λουλούδι κόκκινο μὲ κίτρινη καρδιά.

Φάβα βλ. ἄφκος. Lathyrus sativus. ο. 262.

φάβατα βλ. κουκκιά.

φακὴ (Τσο) Ervum lens. σ. 263. Στὸ ἀνεμοπύρωμα [1]) ἔτρωγαν

---

1) Ἐρυσίπελας.

μόνε φακὶ καὶ γάλα.—Στὴν παραμονὴ [1]) τοῦ Χριστοῦ ἡ χελῶνα μαγέρεψε σούπα φακή, τὴν ἔβαλε πάνω στὴν καμπούρα τς καὶ πήγαινε τὸ πικροβούκ'[2]) στὴν Παναγία, περνῶντας στὸ κατώφλ', χυθκε ἡ φακὴ κ' ἡ Παναγία γέλασε. Γιὰ νὰ μὴ τὴν δγῆ ὁ κόσμος ἔβαλε τὸ δάχτυλο στὸ χείλ' της κ' ἔγινε τὸ λακάκ' ποὺ ἔχουμε ὅλοι κάτω ἀπ' τὸ στόμα. 'Απὸ τότε δὲν εἶναι θάνατος χωρὶς γέλοια.—'Απὸ τὴν φακὴ ποὺ πῆγε ἡ χελῶνα στὴν Παναγία ἀπόμκε καὶ μαγερεῦμε κάθε Μεγάλ' Πέμπτ' φακὴ (Σ).—"Οταν ἀπὸ κάτι, ἀντὶ νὰ ὠφεληθῆ ὁ ἴδιος ὠφελιούντανε ἕνας δικός σου καὶ μάλιστα ἀγαπητός, ἔλεγαν τὴν παρ. Χύθκε τὸ λάδ' στὴ φακή.

φαλαρίδα (Τσα) ἀκανθῶδες φυτόν.

φασκομηλιὰ βλ. ἁλιφασκιά.

φασουλιὰ (Σ). Phaseolus vulgaris. σ. 263. Τὸ νοστιμώτερο ὄσπριο [3]) λέγανε τά φασούλια πὼς εἶναι τὸ κρέας τοῦ φτωχοῦ, τρώγουνται φρέσκα καὶ ξερά. Ποικ.:

Φασούλια τσαλῆ, ἀπ' αὐτὰ γίνουνταν τὰ καλλίτερα ξερά.

Φασούλια ἀϊσὲ καντίν.

Φασούλια μπαρμπούνια.

Παπούδα· τὰ μαυρομάτικα εἰς τὸ Διδυμότειχον.

'Αμπελοφάσουλα, ξερὰ τὰ λένε μαυρομάτικα.

'Απόχυναν [4]) τὰ ξερὰ φασούλια καὶ μὲ κεῖνο τὸ νερὸ ἔπλυναν τὰ μαῦρα ροῦχα καὶ δὲν ξέβαφαν καὶ καθάριζαν.—"Οποιος εἶχε χρυσῆ [5]), σαράντα μέρες δὲν ἔτρωγε φασούλια καὶ στὸ ἔκζεμα πάντοτε δὲν ἔτρωγαν.

φασουλιὰ (Σ) γλωσίτσα (Κ) ἡ μοσχομπιζελιά. Lathyrus odoratus. σ. 223. Ἡ φασουλιὰ κάμνει μυρωδᾶτα λουλούδια μὲ διάφορα χρώματα.

φασουλιὰ (Σ). Γίνεται ἀψηλή, τὰ λουλούδια της σὰν μεγάλα τριανταφυλλιὰ καὶ ἄοσμα μπουκέτα.

φεγγάρι βλ. ἥλιος.

φελιουργιὰ βλ· φλαμουργιά.

---

1) Τὸ βραδινὸ τραπέζι ποὺ γίνετοι στὴν κάμαρα τοῦ πεθαμμένου.

2) Τὰ φαγώσιμα ποὸ πηγαῖνε οἱ συγγενεῖς καὶ γειτόνοι στὴν παραμονή, φασούλια, ρίζι, ἐλιές, ὀπωρικά, ὅλα νηστήσιμα καὶ βρίσκουνται στὶς ψυχὲς τῶν πεθαμμένων.—3) "Οσπρια : φασούλια, κουκκιά, ροβίθια, φακή, μπιζέλι φάβα (ἄφκος), λαθύρι, φίγι (βίκος).—2) "Εβαζαν στὴ χύτρα φασούλια μὲ νερὸ στὴ φωτιὰ νὰ πάρνε μιὰ βράσ', τὰ κατέβαζαν κ' ἔχυναν τὸ νερό, αὐτὸ ἐλεγαν ἀποχύνω.—5) "Ικτερος.

φίγι βλ. βίκος.

φιδολάπατα (Σαρ) χόρτο τοῦ βουνοῦ μὲ μεγάλα φύλλα· τὴν Μεγάλη Πέμπτη τὰ ἔβραζαν μὲ νερὸ καὶ μ᾽ αὐτὸ ἔβαφαν τ᾽ ἀβγὰ κίτρινα.

φιδόχορτο (Κ) τουρκ. ἰλάν [1]) - ὀτοῦ [2]). Τὸ φυτὸν δρακόντιον. (Λ. Πρ). Dracunculus vulgaris. σ. 263. Χόρτο τοῦ βουνοῦ, τὰ φύλλα εἶναι σὰν τοῦ δεντρισάχι, ἀπὸ κάτω εἶναι κατηφελίδικα καὶ ἔχνε χρῶμα τῆς ἐλιᾶς, τὰ λαυλουδάκια του κεραμιδί.— Εἶναι γιατρικὸ γιὰ τὸ κρύωμα, τὸν βῆχα, τὴν πούντα [3])᾽ τὸ βράζνε μὲ τὸ νερὸ καὶ τὸ πίνε, χύνε πολὺ ἴδρω καὶ γιανίσκουν.

φλαμουργιὰ (Κ) φελιουργιὰ (Σκο) νιὰκ (Κω) τὸ δέντρο φιλύρα. Tilia tomentosa. σ. 264.—Τὸ φλαμούρι γίνεται ἀφέψημα θερμαντικό, τὸ ξύλο εἶναι ἐλαφρὸ καὶ τὸ κάνουν ἔπιπλα.— Στὸ Τσιλιγκήρι, τσιφλίκι κοντὰ στὴν Πόλη. εἶχε δάσος ἀπὸ μεγάλες φλαμουργιές.

φλάσκα βλ. κουκουνάρα.

φλησκούνι (Σ). τὸ φυτὸν ἡδύοσμος ὁ γλήχων. (Λ. Πρ)· Calamintha officinalis. σ. 264.— Γιὰ τὴν μήτρα ποὺ ἔχει ἀέρα, βράζουν φλησκούν᾽ μὲ πολὺ νερό, ὡς ποὺ νὰ γίνη μαῦρο, τὸ περνοῦν ἀπὸ παννὶ καὶ τὸ κάμνουν κλύσμα. (Τσ).

φλόμος, τὸ εὐφόρβιον (Λ. Πρ). Euphorbia characias. σ. 265. Ὁ φλόμος κάμνει μικρὰ κίτρινα λουλούδια καὶ βρίσκεται ἄφθονος στὴν Κριθιὰ παρὰ τὴν Καλλίπολη, τὸν μεταχειρίζονται στὸ ψάρεμα, ρίχνουν στὴ θάλασσα κλωνιὰ καὶ τὰ ψάρια ποὺ εἶναι ἐκεῖ ζαλίζουνται καὶ ψαρεύουνται εὔκολα. Αὐτὸ λέγεται φλομόνω.— Ὁ φλόμος ὅπου κοπεῖ βγάζει χυμὸ σὰν γάλα, εἶναι φαρμακερὸς καὶ ὅπου ἐγγίσει τὸ σῶμα πρήσκεται.

φούλι (Σ) τὸ φυτὸν ἴασμος ὁ ἀραβικὸς (Λ.Πρ). Jasminum sambac σ. 265. Στὴν ἐκκλησία τοῦ Σταυροῦ [4]) μοίραζαν φούλι ἢ ζεμπούλι.

φουντουκιὰ (Κ) τὸ δέντρον λεπτοκαρυά. Corylus avellana σ. 265 Στὴν Μήδεια ὑπάρχει δάσος ἀπὸ φουντουκιές· τὸ ξύλο της εἶναι λαφρὺ καὶ εὐλίγιστο· ἀπὸ φουντουκόβεργες ἔκαμναν καλάθια, καὶ τοῦ μπεχτσῆ [5]) τὸ χονδρὸ ραβδί, ἡ σόπα, ποὺ χτυποῦσε τὴ νύχτα στὸ λιθόστρωτό τὶς ὧρες ἦταν ἀπὸ φουντουκιά, γιὰ νὰ εἶναι λαφριὰ καὶ νὰ κάμνει ἦχο. Ἔλεγαν πῶς ἡ φουντουκιὰ εἶναι νουνὰ τοῦ φιδιοῦ καὶ σὰν τὸ κτυπήσνε μὲ βέργα ἀπὸ φουντουκιὰ ψοφοῦσε. Σὰν φίδι τσίμπαγε ἄνθρωπο ἢ ἀγελάδα, ἔβραζαν φουντουκόφυλλα μὲ γάλα,

---

1) Λ. Τ. Φιδιοῦ.—2) Λ. Τ. Χόρτο.—3) Πλευρῖτις.—4) Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τὴν τρίτη Κυριακὴ τῶν νηστειῶν. —5) Λ. Τ. Νυχτοφύλαξ.

τἄβαζαν κατάπλασμα πάνω στὸ τσίμπημα καὶ περνοῦσε. Γιὰ τὰ βυζούνια ἔπερνες δέκα παραδιῶν ἀζύγιστα φουντούκια, τὰ κυλοῦσες τὸ πρωὶ νηστικᾶτα σὲ σταυροδρόμ', νὰ μὴ δγῆ κανεὶς κ' ἔλεγες:

Τέτοιος μουσαφίρης [1])
τέτοια φιλέματα.

Τὰ πετοῦσες σὲ τρία σταυροδρόμια, περνοῦσαν καὶ δὲ ματάβγαζες

φραγκαγιωργιὰ (Σ) τῆς πεθερᾶς ἡ γλῶσσα (Γιαλοί). Φυτὸ ποὺ κάμνει λουλούδι μὲ χρῶμα ξεθωριασμένο κόκκινο. 'Από τοὺς κήπους ποὺ τὴν φύτευαν φύτρωνε μόνη στὰ πλάγια τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβριᾶς.

φράγκικη ἁγιωργιὰ (Σ) μικρὸς θάμνος, στὸ κάθε κλωνάκ' ἔβγαιναν σὰν μπουκέτο πολλὰ λουλουδάκια, μὲ χρῶμα τριανταφυλλί.

φραγκοσταφυλιᾶ (Σ), ρυβίσιον τὸ ἐρυθρὸν (Λ. Πρ). Ribes rubrun σ. 266.

φραουλιὰ (Σ) τὸ φυτὸν χαμαικέρασος (Λ. Πρ). Fraqaria versa σ. 266.

φρουκαλιά, φυτὸν καλαμοειδές, ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται σάρωθρα. (Αὐδ).

φτέρι (Σ) πάπρα (Κ) βλάχνος (Σκε) ἡ πτέρις. Nephrodium pallidum σ. 267. Στὸ (Σκε) κάτω πὸ τὰ κεραμύδια οτὸ σκεπὸ ἔβαζαν βλάχνο. "Οταν κανεὶς ἔκαμνε πράξη βλαβερὴ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἂν καὶ τὸν ἔλεγαν νὰ μὴ τὴν κάμνη καὶ αὐτὸς ἐξακολουθοῦσε ἔλεγαν τὴν παρ. Λαγὸς τήν φτέρην ἔτριβε
κακὸ τῆς κεφαλῆς του.

φτιὰ τοῦ ποντικοῦ βλ. ποντικοτσάλι.

φτὶτς βλ. μανιτάρι.

φύκια (Σ) θαλασσόφυτα. Στὴ (Σ) ἔχει δυὸ εἴδη φύκια, τὸ ἕνα μὲ μεγάλα σαρκώδη φύλλα σὰν πράσινη σαλάτας, τὸ ἄλλο ἔχει χρῶμα καφὲ καὶ μοιάζει σὰν μικροσκοπικὸ πολύκλαδο δένδρο μὲ πεσμένα τὰ φύλλα.

φυσκόσπορο βλ. κουκουνάρα.

φυτειὰ βλ. ἀμπέλι.

Χαβοὺζ ἐρείκ. βλ. ποικ. ἀβράμηλου.

χαμαγλιὸ (Φ) χόρτο, γιάτρευε τὴν καρδιά. Τὸ ἔβραζαν καλὰ μὲ τὸ νερὸ ὡς ποὺ νὰ λυώση καὶ γίνει σὰν ἁλοιφή, μ' αὐτὸ ἄλειφαν

---

1) Λ. 'Αραβ. 'Επισκέπτης.

τὴν κασίδα, τὴν γιάτρευε καὶ κατέβαζε μαλλιά.

χαμολιός, φυτὸ προξενοῦν ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος (Τσα) θάμνος δάφνη ἡ χαμελαία, ἄλλως χαμολιός. (Λ. Πρ.)

χαμόμηλο βλ. παπαδιά.

χαρδαλιὰ βλ. σινάπι.

χασχάσι, τουρκ. ἀφιόνι. Μήκπν ἡ ὑπνοφόρος. 'Απὸ τὸν σπόρο του βγαίνει τὸ ὄπιον [1]· στὴν παραμαγούλα τὸ ἔλυοναν μὲ ρακή, ἔβρεχαν μέσα καπινόφυλλα, τάβαζαν πάνω καὶ πέρναγε (Κ). Γιὰ τὴν εὐκοίλια καὶ πόνο ἔπερναν ἀφιόν', λίγο οὔζο χωρὶς νερό, τὰ ἔβαζαν σὲ σιγὴ φωτιά, τὰ ἀνακάτωναν ἕως νὰ λυώσ', τἄβαζαν σὲ μπουκάλ' κ' ἔβαζαν σὲ λίγο νερὸ δύο κόμποι καὶ τὸ ἔπιναν (Κ)

χηνοπόδι (Κ) κοινὴ ὀνομ. τοῦ φυτοῦ ἀρνόγλωσσον. (Λ. Πρ). "Εχει ψιλὰ φυλλάκια νταντελλωτά, τὸ λουλουδάκι του μικρό, στὴ μέση βγαίν' ὁ ὕπερος μακρὺς καὶ μοιάζει σὰν πόδι χήνας.

χίμαιλη ('Αμ) θάμνος· μὲ τὰ φύλλα του βάφουν κίτρινα τὰ μάλλινα.

χλεμπόνα βλ. ἀγγούρι.

χλομποτὴ (Κ) χόρτο τοῦ βουνοῦ.

χλωροθέρι (Σ), τὸ στάρ' ποὺ θέριζαν πρὶν καλὰ ὡριμάσει· τὸ ψωμὶ ἀπ' αὐτὸ γίνεται νοστιμώτερο.

χουναπιὰ βλ. τζιτζιφιά,

χόχλους βλ. σουρμές.

χρυσάνθεμο (Σ). Pyrethri species. σ. 270.

ψύλλος (Τσα) εἶδος φυτοῦ ἀγρωστοειδοῦς μὲ πολὺ λεπτοὺς στάχεις καὶ σπόρους ὡς τῆς βρώμης·

ψωμόλινο (Σ) ὁ καλοκαιρινὸς λιναρόσπορος.

ψωράχν' (Σαμ) ὄνομα παράσιτου σιτηρῶν.

***

Πῆρα τὸ θάρρος νά καταπιασθῶ σὲ ἐργασία, ποὺ ἦταν δύσκολη γιὰ μένα, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὴ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐλάχιστο βοήθημα γιὰ κείνους ποὺ θὰ θελήσουν ν' ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ φυτικὸ πλοῦτο τῆς Θράκης.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

---

1) Κοινῶς ἀφιόνι.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ

Κάλανδο Ἁγίου Βασιλείου (1)

Ὅ*Αγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία*
Σύρνει μουλάρια δώδεκα, καμήλια δεκαπέντε
Κι' ἡ μοῦλα ἡ Κανακαργιὰ ποὺ σκώνει τὸν ἀφέντη
Καὶ σύρνει τον καὶ πάdone κειπέρα σ' μαυρομᾶτες
Σ' μαυρομάτες, σ' μαυροματοῦσες στὶς καμπυλοφρυδοῦσες
Πῶχουν τὸ μάτι σὰν ἐληὰ τὸ φρῦδι σὰ δαχτάνι
Πῶχουν τὸ ματοτσάμπουρο σὰν τῆς ἐληᾶς τὸ φύλλο.
Αὐτὸ τὸ σπῆτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγήσῃ
Κι' ὁ σπιτονοικοκύρης του χίλια χρόνια νὰ ζήσῃ
Λῦσε καὶ σὺ ἀφέντη μου τὸ κορφομάντηλό σου
Καὶ δὸς στὰ παληκάρια σου πέντ' ἔξ ἑφτὰ παράδες
Γιὰ νὰ τοὺς φᾶν γιὰ νὰ τοὺς πγιοὺν γιὰ τοὺς ξεφαντήσουν
Καὶ τοῦ χρόνου

Καὶ ἕνα καρύδι κάτου.

* * *

Σοῦρβα, σοῦρβα, σούρβα μοι
Γερὸ σταυρὶ γερὸ κορμὶ
Ὅ*λο γιὰ καὶ δύναμι*
Σὰν ἀσήμ, σὰν κρανιὰ
Καὶ τοῦ χρόνου οὖλ γεροὶ
Καὶ καλόκαρδοι.

Ὅταν χόρευαν τὸ γυιὸ

Ὅ*Ενα παιδὶ ἐπέρασε*
Καὶ τρίζαν τὰ παπούτσια του
Αὐτὸς εἶναι ὁ γιόκας μου
Αὐτὸς εἶναι ὁ μπέης μου
Τάντιρι καὶ μπούμπουγκιου
Τάντιρι καὶ μπούμπουγκιου

1) Εἰς τὸν 17ον τόμσν τῶν «Θρακικῶν» ἐδημοσιεύθηκαν 3 κάλανδα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.

Χορευτικὸ συρτὸ

Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντρί,
μαυρομαλλοῦσα καὶ ξανθὴ
Νἄχ' ἀσημένια φύλλα
Μαυρομμάτα, μαυροφρύδα
Καὶ στὴν κορφὴ μαλάματα
Κορασιὰ μὲ τὰ κλιάματα·
Νἄχη καὶ στὴ ριζίτσα του
Καῦμὸ πῶχ' ἡ καρδίτσα του
Νἄχη ἀσημένια βρύσι
Ποιὸς τὴν εἶδε τέτοια κρίσι
Ἔσκυψα γιὰ νὰ πγιῶ νερὸ
Μαῦρα 'ν τὰ μάτια π' ἀγαπῶ
Νὰ πγιῶ καὶ νὰ γεμίσω
Μαῦρα μάτια νὰ φιλήσω
Κι' ἔπεσε τὸ μαντήλι μου
Καῦμὸ π' ὄχει τὰ χείλη μου
Τὸ χρυσοκεντημένο
Μιὰ χαρὰ 'ταν τὸ καῦμένο
Ὅπου μὲ τὸ κεντούσανε
Καὶ μὲ τὸ τραγουδούσανε,
Τρία παρθένα κοράσια,
Σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσα
Ἡ μιὰ 'ταν ἀπ' τὸν Γαλατᾶ
Βαστᾶ τὸ νοῦ της δυνατά
Κι' ἡ ἄλλ' ἀπ' τὸ Νιοχῶρι
Τοῦ Χατζῆ Γιαννάκη κόρη
Κι' ἡ τρίτη ἡ μικρότερη
Ἀπ' ὅλες ὁμορφώτερη
Ἦταν ἀπ' τὴν Πόλι
Καὶ τὴν ἀγαποῦσαν ὅλοι
Ἄχ τὴν ἀγάπησα κι' ἐγὼ
Γιὰ νὰ τὴν πάρω δὲν μπορῶ

Χορευτικό. Γοργὸ καὶ πηδηχτὸ

Πάνδρεψέ με ἡ μαμά μου
Κι' ἔδωκέ μ' ἕν' ἀμπελάκι
Π' ὤκαμε ξυνὰ σταφύλια
Π' οὔχε μέσα μιὰ συκίτσα

Κ' ἔκαμε σῦκα σφονδίλια
Σκουλικιάρικα καὶ λίγα
Νέβηκα νὰ τὴν τριγήσω
Καὶ νὰ τήνε καθαρίσω
Κατὰ λάθος γιὰ καμάρι
Ἐπγιασα μιανῆς ποδάρι
Κι' ἄρχησανε νὰ μὲ δέρνουν
Νὰ μὲ ξυλοκουπανίζουν
Δὲν μοῦ δώσανε πολλὲς
Πεντακόσιες καὶ καλὲς
Κι' ἔκανανε τὰ πλευρά μου
Μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιά μου

Ἀγάπης πόνος

Εἰς ὡραῖο περιβόλι,
Ἔριξα μιὰ ματιὰ
Κι' εἶδα νέα ποὺ λουζοῦνταν
Ἄχ καὶ γλυκοχτενιζοῦνταν
Κόρη πλουμισμένη
Μὲ τ' ἄνθη στολισμένη
Μ' ἄναψες σκληρὴ φωτιά.

Ξαναστρέφω καὶ τὴν βλέπω
Πάγω κοντὰ καὶ τῆς μιλῶ
Μὴν κάνης τὸ νέο ν' ἀποθάνω
Γιατ' εἶμαι ἀρρωστημένος
Βαρειὰ βασανεσμένος
Καὶ πλέον δὲν ἠμπορῶ

Σὰν τριαντάφυλλα καὶ ρόδα
Καὶ σὰν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ
Ἄσπρο 'ναι τὸ πρόσωπό σου
Ἄσπρο φῶς μου κι' ὁ λαιμός σου
Ὅπου τὸν ἥλιο σβύνει
Καὶ τὸν νοῦ μου χύνει
Ρίξε με μιὰ ματιά.

Γάμος ποντικοῦ καὶ νυφίτσας

Πέντε ποντικοὶ
Καὶ δεκοχτὼ νυφίτσες
Γάμο κάνανε

Μέσα στὴν ἀχυρῶνα
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ σαλιάγκος
Μὲ τὸ νταβοῦλι στὸν ὦμο
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Νταβοῦλι νὰ σᾶς παίζω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ τζίτζικας
Μὲ τὸ σφυρὶ στὸ στόμα
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Κλαρῖνο νὰ σᾶς παίζω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ἡ κολοφωτιὰ
Μὲ τὴ φωτιὰ 'πὸ πίσω
Πάρτε με κι' ἐμὲ
Φαγιὰ γιὰ νὰ σᾶς ψήσω
Σκάσε πειρασμέ.

Νὰ κι' ὁ τσαγανὸς
Μὲ τὴ μασιὰ στὸ χέρι
Πάρτε με κι' ἐμέ
Φωτιὰ γιὰ νὰ σᾶς φέρνω
Σκάσε πειρασμέ.

Ὁ ἀποχωρισμὸς

Ἔχετ' ὑγεία φίλοι μου
Μισεύω ν' ἀπομακρυνθῶ
Μὴ κλαῖτε μὴ θρηνεῖτε
Στὰ ξενα γὼ θὲ νὰ διαβῶ

Ιιάρ' αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι
τῆς Ἐλέγκως τὸ παιχνίδι
Ἀρραβῶνα φῶς μου
φόρεσέ το μπρός μου
Σ' ἀγαπῶ Ἐλέγκωμ χάνομαι
Σ' ἀγαπῶ Ἐλέγκωμ σταθερὰ
Σὲ τὸ λέγω φῶς μου σταθερά.

† ΣΑΒΒΑΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΑΜΑΚΟΒΙ

Τὰ ἐγκαίνια νέας Ἐκκλησίας

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσι νέας τινὸς ἐκκλησίας ἀπεφασίζοντο τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, πρὸ μηνῶν εἰδοποιοῦνται ὅλα τὰ περίχωρα. Τὴν ὁρισμένην ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων προσήρχοντο ὁ Ἀρχιερεὺς τοῦ τόπου, ἀρχιμανδρίται, ἱερεῖς τῶν πλησιεστέρων χωρίων ἱερουργοῦντες στὴν τελετή. Οἱ φιλόθρησκοι ἑτοιμάζοντο πρὸ μηνῶν μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια διὰ τὰ ἐγκαίνια (*τρία ἐγκαίνια ἕνα χατζιλίκι*)καὶ ὅταν πλησίαζε ἡ ὁρισμένη ἡμέρα πρὶν 3-4 ἡμέρας ξεκινούσαν κομίζοντες μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειαν καὶ διάφορα τάματα, κριάρια ἀρνιά, ἀγελάδες, μοσχάρια, ταύρους, ἀργυρὰ τεμάχια κλπ. Πήγεναν ἐνωρὶς νὰ πιάσουν τόπο, κατοικία, διότι ὁ συνωστισμὸς ἦτο μεγάλοι οἱ δρόμοι κατάμεστοι πλήθους προσκυνητῶν· τσέργες, ἀραμπάδες, βωδάμαξα, ἔφιπποι, ὀνηλάται, κόσμος πάσης θρησκείας προσήρχοντο, καθὼς καὶ ἀσθενεῖς, τυφλοὶ ἐπαῖται. Ἡ τελετὴ ἄρχιζε λίαν ἐνωρὶς διὰ νὰ τελειώση τὸ ἑσπέρας· ἡ Ἐκκλησία κατάμεστη κόσμου, οὔτε βελόνι δὲ χωροῦσε πολλοὶ λυποθυμοῦσαν, κάθε λίγο καὶ λιγάκι ὁ κράχτης φώναζε: προσέξατε τὰς σακκούλας σας, τὰ ρωλόγιά σας» ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴν προσοχὴ λησμονημένος κάτι θὰ τοῦ ἔλειπε. Ὁ λαὸς συγκεντρωμένος μὲ πίστι, θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ἀδικημένο νὰ μὴ μπῇ στὴν ἐκκλησία καὶ καταντοῦσε χωρὶς νὰ πατῇ στὴν γῆ σπρώχνων καὶ σπρωχνόμενος νὰ εἰσέλθη. Ἡ φωνὴ τῶν ψιλτάδων δὲν ἠκούετο ἀπὸ τὴν ὀχλαβοὴ τοῦ πλήθους, μὲ λίγους λόγους, χαράς τον ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀντεῖχε μέχρι τέλους τῆς λειτουργίας. Ἐπι τέλους ἐμυρώνετο ἡ ἐκκλησία· διένειμαν εἰς τὰ πλήθη μαζὶ μὲ τὸν ἄρτον καὶ ἀνὰ ἕνα τεμάχιον μικρὸν ψαλιδοκομένον ἀπὸ τὸ ἔνδυμα (*φελόνι*) τοῦ μυρώσαντος τὴν ἐκκλησίαν Μητροπολίτου τὸ ὁποῖον μετέφερον μετ' εὐλαβείας στὸ σπίτι τοῦ προσκυνητοῦ ὡς «*χάρι*» κατὰ βασκασμοῦ καὶ ἀσθενειῶν ὅπου στὴν ἀνάγκη ξεφτίζωντας ὀλίγον νήμα, τὸ *τσίρωναν*, ἐπικαλλούμενοι τὴν θείαν βοήθειαν καὶ πολλάκις ἐγένοντο θαύματα. Ἔξω τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς κεντρικοτέρους δρόμους ἐκινοῦντο πλήθη μικροπωλητῶν διαλαλοῦντες τὰ εἴδη των: φρέσκα σιμιτάκια φουσκίτσες μὲ τὸ βούτυρο μελιστάλακτες, τρίγονα, κουραπιέδες, μπογάτσες, χρωματιστὰ σεκέρια, ζαχαρωτά, χαλβάδες ἐλβασάν, ράχάτ λουκούμ, Συριανό, Σου-

σὰμ ἐλβασί, πορτοκάλια Γιάφας, μήλα, ἀπίδια, σταφύλια, καρπούζια, ζαμζούκια, σφυρίχτρες, ντουντοῦκες, κουδοῦνες ροκάνες ξεκούφεναν τὸ σύμπαν. Τὰ τυχηρὰ παιχνίδια *ποικιλίκα*, ὁ *πιάνγος*, τὸ *φυτίλι*, τὸ *ζάρι*, ὁ *φάντης* εἰς τὴν ἡμερησία διάταξι· οἱ ἀφελεῖς ἔθεταν ἀνύποπτοι τὰ γρόσια των καὶ κάπυτε τὸ μετσιδιέ των νὰ πάρουν διπλά! Καθένας ψούνιζε. Αὐτὸ ἐξακολουθοῦνε ἕως τὸ βράδυ.

Λιτανεῖαι

Αἱ λιτανείαι ἑωρτάζοντο ὡς ἔθιμο εἰς τὸ Σαμμάκοβο τὴν ἡμέρα τῆς Ζωοδόχου πηγῆς *Ἁγιασματιοῦ* ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς καὶ κατὰ τῆς ἀνομβρίας, χοροστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Βιζύης. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐξήρχοντο τὰ ξεφτέρια ἐξαπτέρυγα καὶ τὰ σύχνα, λάβαρα καθὼς καὶ ὅλαι ἀνεξαιρέτως αἱ εἰκόνες τῆς ἐκκλησίας, τοῦ τέμπλου μικραὶ καὶ μεγάλαι τὰς ὁποίας ἐκράτουν κάθε μία ἀνὸ 2 νεαροί, τὰς δὲ μικροτέρας οἱ γαβριάδες. Τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως ἦτο ἕνα μὲ οὐρανομήκες παραιεταμένο μὲ συρτὴ φωνὴ Κυργελέεεεησον!!! Κυργιεελέηηησον!!! ξεκινούσαν κατὰ πρῶτο τὰ παιδιὰ μὲ ταῖς εἰκόνες τὰ ξεφτέρια τὰ Σύχνα, ἀναγνώσται ἱερεῖς Μητροπολίτης ἄνδρες γέροι γρυγιές· σύσσωμο τὸ χωριὸ ὡς ἓν συναγερμῷ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις παρηκολούθουν σκυφτοὶ καὶ ἀσκεπεῖς μετ'ἄκρας εὐλαβείας της λειτανεία. Σὲ κάθε σπιτιοῦ θύρα ἐκαίετο εἰς θυμιατά, λιβάνι καὶ αἱ εἰκόνες τῶν σπιτιῶν κρατούνταν ἀπὸ παιδιὰ τὰ ὁποία καθὼς καὶ τὰ πλήθη σταυροκοπούμενα ἐδέοντο τὸ Κυργελέηηησον. Καὶ ὅταν ἔφθασαν ἔξω τοῦ χωριοῦ *στὰ πάνω ἁλώνια* ἐσχηματίζετο ἀπο τὰς εἰκόνας καὶ λάβαρα ὑπαίθριος ἐκκλησία· κάθε μνιὰ εἰκόνα στὴν θέσι ποῦ εἶχε στὴν ἐκκλησία πρὸς ἀνατολὰς καὶ γονυπετούντες ἔψαλλον κατανυκτικωτάτην δέησιν. Ἐκεῖθεν ἀπεχώρει ὁ Μητροπολίτης οἱ δὲ ἱερεῖς μετὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λαβάρων καὶ πάντων τῶν κατοίκων ἀκόμη καὶ οἱ ἀθθενεῖς ἐλάμβανον μόρος στὴν λειτανεία. Ἐφρόντιζον προσέτι ὅλα τὰ κατοικίδια ζῶα ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ περιοριστοῦν ἄνευ βοσκῆς νὰ παραστοῦν καὶ αὐτὰ στὴν ἱεροτελεστία· ἀφ'ἑνὸς τὸ οὐρανομήκες Κυργιεελεγηηησον ἀφ' ἑτέρου οἱ μυκηθμοὶ τῶν ζώων τὰ ὁποία ἀντελαμβάνοντο κάτι ἀσυνήθιστο ἔστρεφαν καὶ αὐτὰ τὴν προσοχήν των ὡς νὰ ἐπικαλοῦντο τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου. Τὰ πλήθη κατήρχοντο στὸ χωριὸ καὶ κατέφθαναν στὸ ὁρισμένο παρεκκλήσι Ἁγιάζης (Ζωοδόχου πηγῆς) ἀπέχων ἡμίωρον ἀπόστασιν πρὸς Ἀν. τοῦ χωριοῦ· ἐκεῖ ἐψάλλετο ἐκ νέου δέησις καὶ ὅλοι ἔπιναν καθηγιασμένο νερὸ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ἔβρεχαν ὅλοι τὰς κεφαλάς των πρὸς ὑγείαν καὶ σωτηρίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦσαν πάλιν μὲ ὀχλαβοὴ ἐν τάξει καὶ σὲ σεβασμὸ μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας καὶ σκυφτοὶ ἀσκεπεῖς κατέφθαναν μὲ ἐλπίδα καὶ ὢ τοῦ θαύματος!!! στὸ γυρι-

σμὸ νὰ τὰ σύνεφα ἤρχοντο κι' ὅλας νὰ δροσίσουν τὰ σπαρτά· ἀκολουθοῦσε ραγδαῖα βροχὴ πλουτοφόρος ἀποτέλεσμα τῆς ἐκ ψυχῆς λιτανείας· ἦτο σπάνιο νὰ μὴ βρέξει.

Σκύλαρος! καὶ Κούταβος!

Ὅταν ἀνταμώνωντο δύω φίλοι στὰ παλιὰ χρόνια, μὲ τὸ δεξὶ χέρι ἐγένετο ἡ θερμὴ χειραψία, τὸ δὲ ἀριστερὸ ἐτιθετο στὸ τράχηλο τοῦ μικροτέρου στὴν ἡλικία, μὲ τὴν φράσι βρὲ καλῶς τὸν σκύλαρο! Ἡ λέξις αὐτὴ ἐθεωρεῖτο πιὸ κολακευτικὴ ἀπὸ λεβέντη παλλικαρά «Βρὲ τὸν κούταβο! τούλια τράνεψε; καὶ τσίτα κομ νὰ μὴ τόνε γνωρίσω.» Διηγοῦνται ὅτι ὅταν ὁ περιβόητος στὸ Σαμακόβι Ταχὴρ πασᾶς κάποτε ἀρρώστησε ὁ θεράπων ἰατρὸς τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ κατάστιχο τῶν ζώντων. Οἱ ἐργάται ὅμως βλέποντες ὅτι θὰ ἔχαναν ἕνα πολύτιμον προστάτην τὸν παρεκάκεσαν νὰ φέρουν καὶ αὐτοὶ τὸν ἰατρόν των κουρέα Θεόδ. Βερβερέλην. Ὁ Βέης ἐν ἀφασίᾳ σχεδὸν εὑρισκόμενος συγκατετέθη καὶ διέταξε νὰ παρουσιασθῇ· μόλις δὲ αὐτὸς τὸν ἐξήτασε τὸ σφιγμὸ ἀντελήφθη περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Ὁ Βέης ὅμως τὸν διέκοψε, κύταξε τοῦ εἶπε ἂν δὲ μὲ κάνεις καλὰ θὰ σὲ κρεμάσω! — ὤ!! χό, χὸ σὰ τὸ σκύλαρο Βέη μου θὰ σὲ γιάνω αὔρη θἄσαι ξεφτέρι καὶ ἂν ὄχι, νὰ μὲ κρεμάσης νὰ σὲ κεῖνο τὸ δέντρο· καὶ μιὰ βεντούζα στὰ ὀπίσθια τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀφήρεσε ἀρκετὸ αἷμα, καὶ ἔγινε καλά· τὴν ἄλλη μέρα ὁ Βέης τὸν μὲν θεράποντα ἰατρὸν ἀπέλυσε κακῶς ἔχοντα τὸ δὲ Βερβερέλη τὸν προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία ἔναντι γενναίου μισθοῦ.

Ἀλλὰ καὶ στὸ Παπᾶ ἀκόμα Ἔ!! σὰ τὸ σκύλαρο Τσεστεφάνωσες σήμερα παπᾶ καὶ τσ' πέντε ναὶ νἄχ τινεφκήμ [1]) τέτοια νὰ γίντε.

Γραμμάτιο τοῦ 1840

Ελαβα ο γιποφενομενος χιλια ἀριθ. 1000 γροσια πε το τσορπατση Θ. για να γορασω νταναδι (2) και νι τα δοσο τι παρε πασι

ετος 1840 να βανο κε τὸ δαχτιλμου
μινα Μαρτ πριμπος
μέρα παρασκβγι

Τὰ γρόσια ἐπεστρέφοντο μὲ σεβασμὸ καὶ ἡ δακτυλιὰ μὲ τὸ σταυρό.

---

1) Τὴν εὐχή μου.
2) Λ. Τ. Μικρὴ ἀγελάς.

Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ 1864

γο σε το στελνο κιορκοστα γιε ο λιγορισ ο ο τσαβεσ για τα κινα τα πετσουβελια κε μανταρελια να στιλι στα πεδελια κανα διο φεσελια κε τσεπαρελια.

Να κε καμποσεσ οξιγεσκε βαλτεσ κιπ χριαζδε

Ἡ ἐπιστολὴ ἀπηυθύνετο εἰς τὸν ἐν Κων[πόλε εὐκατάστατον Κιὸρ Κώστα· τὸν ὑπενθύμιζε ὁ Γρηγόρις ὁ Τσαβὲς ἐπειδὴ τοῦ ἔστειλε δῶρο πέστρουφες ψάρια καὶ βολίτους μανιτάρια νὰ τὸν ἀποστείλῃ ὡς ἀνταπόδοσι καναδιὸ φέσια καὶ τσεμπερέλια (κοριτσίσια καλύματα) ὡς δὲ ὑστερόγραφον σὲ ἕνα κύκλο ἔβαζε ὀξείας καὶ περισπωμένας παραγγέλων αὐτὸν νὰ ταὶς βάλλῃ ἐκεῖ ποὺ χρειάζονται.

Ζ.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΥΔΗΜΙΟΥ

1) Ο ΚΕΛΣ

[Ὁ Κέλης ἦτο πρόσωπον πραγματικόν, πολὺ πτωχὸς καὶ ἀνόητος. Ἔπερνε μέρος εἰς τὸ παραμύθι διὰ νὰ τὸ παραστήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀληθοφανέστερον. Ἡ λέξης κέλης σημαίνει ἄτριχος]

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἤτανε μιὰ γναῖκα, ποὺ εἶχε ἕνα παιδὶ ξεχαμένο. Δὲν ἤξηρε οὔτε νὰ π' λησ' οὔτε ν' ἀγοράσ'. Μιὰ μέρα τὄδωκε ἡ μάννα τ' νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἕνα γρουνάκι καὶ πῆγε ἀπ' κάτ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τῆς βασιλοπούλας καὶ φώναζε:

—Ἕνα γρουνάκι πουλῶ, ἕνα γρουνάκι πουλῶ.

Τοὖδε ἡ βασιλοπούλα ἀπ τὸ παναθύρ', «τὶ καλὸ γρουνάκι ποὺ εἶν' αὐτό, δὲ τὸ παίρνουμε...» λέγι τὶς δοῦλες.

Κατεβαίν' μιὰ δοῦλα κὶ ρωτάγι:

—Πόσα τὸ δίνς τὸ γρουνάκι, νὰ τὸ πάρ' ἡ βασιλοπούλα...

—Μπὰ . . . λεφτὰ θὰ πάρω ἀπ' τὴ βασιλοπούλα! Δὲ θέλω λεφτά. Μόνε τὸ γόνατό τις νὰ διῶ καὶ τίποτε ἄλλο.

Σὰν τἄκουσε ἡ βασιλοπούλα, γέλασε μὲ τὴν κουταμάρα αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ καὶ εἶπε:

—Κιὶ δὲν τὸ βλέπ' δέκα φορές; Τὶ θὰ χάσω.

Τοῦ φωνάζ' ἀπὸ μέσα, σηκών' λίγο τὸ φουστάν' τς καὶ φάνκε τὸ γόνατό τς.

Νά, διέ το, τοῦ εἶπε, καὶ πῆρε τὸ γρουνάκι.

Ὁ Κέλς εἶδε ποὺ εἶχε μιὰ ἐλπὰ στὸ γόνατο ἡ βασιλοπούλα ταὶ τίποτα ἄλλο. Πῆγε στὸ σπίτ, ἡ μάννα τ' τοῦ γύρευε τὰ λεφτά. Ὁ Κέλς εἶπε πὼς τὄδωκε τζάμπα -ὸ γουρουνάκι κι' ἡ μάννα τ' πῆγε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὸ κακό τς:

Ἀκοῦς ἐκεῖ παληόπαιδο, ἐμεῖς δὲν ἔχμε νὰ φᾶμε, πῆγες κι' ἔδωκες τζάμπα τοῦ γρουνάκι. . .

—Εἶδα τὸ γόνατο τς βασιλοπούλας.

—Οὔ νὰ χαθῇς, καὶ τὶ θὰ κερδίσῃς ποὺ εἶδες ἕνα γόνατο; . . .

Τὴν ἄλλ' μέρα ἡ μάννα τ' τ' ἔδωκε νὰ πάγ' νὰ π'λήσ' ἕνα ἀρνάκι.

Πῆγε πάλε ἀπ' κατ' ἀπ' τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώναζε :

—Ἕνα ἀρνάκι πουλῶ, ἕνα ἀρνάκι πουλῶ . . .

Τὸ εἶδε πάλε ἡ βασιλοπούλα, λέγι στὶς δοῦλες :

—Δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίν' αὐτὸ τ' ἀρνάκι νὰ τὸ πάρμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κὶ ρωτάγι :

—Πόσα τὸ δίν'ς αὐτὸ τ' ἀρνάκι ; Θέλ' νὰ τὸ πάρ' ἡ βασιλοπούλα.

—Παράδες θὰ πάρω ἀπὸ τ' βασιλοπούλα ; Μόνε τὸν ἀφαλό τς νὰ διῶ καὶ τίποτα ἄλλο δὲ θέλω.

Τὸ λένε τὴ βασιλοπούλα :

—Μπά, ποὺ θὰ δείξω τὴν ἀφαλό μ' . . .

—Δὲ πειράζ', εἶπαν οἱ δοῦλες, δὲ βαριέσαι, ποιὸς θὰ τὸ μάθ' . . . μιὰ στιγμὴ ἐκεῖ, θὰ τὸν δυῆ κι' θὰ φύγ' . . .

Ἀπὸ δῶ εἶχαν οἱ δοῦλες, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν κατάφεραν κι' ἔδειξε τὸν ἀφαλό τς στὸ Κέλ' καὶ πῆρε τ' ἀρνάκι.

Πῆγε μὲ τὰ κλάμματα στὴ μάννα τ', τὸν ρωτάγι :

—Τὶ ἔπαθες ; Ποῦ εἶναι οἱ παράδες ; :

—Νά, εἶδα τς βασιλοπούλας τὸν ἀφαλὸ καὶ τὄδωκα . . .

—Οὔ νὰ χαθῆς, δὲ ντρέπεσαι, τὸν εἶπε ἡ μάννα τ καὶ πῆρε τὴ σκούπα νὰ τὸν κυνηγίσ'.

Τὴν ἄλλ' μέρα τὸν ἔδωκε ἕνα λαγάκι νὰ πάγι νὰ τὸ π'λήσ'.

Πῆγε πάλε ἀπ' κάτ' ἀπὸ τὰ παναθύρια τς βασιλοπούλας καὶ φώναζε :

Ἕνα λαγάκι πουλῶ, ἕνα λαγάκι πουλῶ. . .

Τὸν ἄκουσε ἡ βασιλοπούλα, βγῆκε στὸ παραθύρ', εἶδε τὸ λαγάκι, τ' ἄρεσε, κι' εἶπε στὶς δοῦλες :

—Τὶ ὤμορφο ποὺ εἶναι αὐτὸ τὸ λαγάκι, δὲ ρωτᾶτε πόσα τὸ δίνι νὰ τὸ πάρουμε . . .

Κατεβαίν' μιὰ δούλα κὶ ρωτάγι :

—Μπά . . . παράδες δὲ θέλω ἀπὸ τὴ βασιλοπούλα. Μόνε τὸ δεξὶ τὸ βυζί τς νὰ διῶ καὶ τίποτα ἄλλο . . .

Τὸ εἶπαν τὴ βασιλοπούλα, θύμωσε αὐτή :

—Διῶξτε το τὸ βρωμόπαιδο, εἶπε, ἀλλὰ οἱ δοῦλες τὴν μαλάκωσαν πάλε.

—Δὲ βαριέσαι . . . τῆς εἶπαν. Τὸν Κέλι ποιὸς τὸν λογαριάζ' ; . . . Δὲ τὸ δείχνς λέγο νὰ τὸ πάρμε, τέτοιο ὤμορφο λαγάκι . . . Τὶ θὰ γένι . . .

Ἀπὸ δῶ εἶχαν, ἀπὸ κεῖ εἶχαν, τὴν καντήρτσανε κι' ἔδειξε τὸ βυζί τς στὸν Κέλι.

—Εἶδε αὐτὸ ποὺ εἶχε τὸ βυζί τς μιὰ χρυσῆ καρδιά.

Πῆγε στὴ στὴ μάννα τ' μὲ τὰ κλάμματα πάλι.

—Μαρὴ μαννά, μὲ τὸ πήρανε τὸ λαγάκι . . .

Ἡ μάννα τ' πήγαινε νὰ σκάσ' ἀπὸ τὸ κακό τς. Τόσο κουτὸ παιδὶ νἄχ' . . .

Ὕστερα ἀπὸ χρόνια, ὁ βασιλὲς ἔβανε καὶ διαλάλησαν :

—Ὅποιος ξέρ' τὶ ἔχ' ἡ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς, στὸν ἀφαλό τς καὶ στὸ βυζί τς, θὰ τόνε κάμ' γαμπρό, καὶ θὰ κληρονομήσ' τὸ βασίλειο τ·

Τ' ἄκσανε τὴ βεζυρόπουλα καὶ τ' ἄλλα τ' ἀρχοντόπαιδα, πήγαιναν στὸ παλάτ' ἔλεγαν ἄλλος τοῦτο, ἄλλος κεῖνο . . . κανένας δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βρῆ.

Πῆγε κι' ὁ Κέλ'ς· σἄν τὸν εἶδαν οἱ δούλες τὸν εἶπαν :

—Ἐσὺ τὶ θέλ'ς . . .

—Τὶ σᾶ; νομζ' ἐσᾶς; Ἐγὼ τὸ ξέρω τὶ ἔχι ἡ βασιλοπούλα . . .

—Βρέ, ἄντε φύγε ἀπὸ δῶ . . .

—Ὄχι, ἀφοῦ διαλάλησε . . .

Τὶ νὰ κάμνε κι' οἱ δοῦλῖ, τὸν ἄφκανε καὶ πέρασε.

Ὁ Βασιλὲς πῆγε νὰ damladistῆ [1]) ἀπὸ τὸ βάσανό τ'. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ κάμ' τὸν Κέλι γαμπρό τ' ! . .,

—Γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅμως σκέφτηκε καὶ εἶπε :

—Ναί, καλά, τὰ ξέρς ἐσὺ τὶ ἔχι ἡ βασιλοπούλα στὸ γόνατο τς στὸν ἀφαλό τς καὶ στὸ βυζί τς, ἅμα τὰ ξέρνε κι' ἀκόμα δυό. Γι' αὐτὸ θὰ κμηθῆτε καὶ οἱ τρεῖς στὴ σειρὰ καὶ τὴ νύχτα θἄρτ' κι' ἡ βασιλοπούλα, καὶ σ' ὅποιον κοντὰ θὰ πέσ', ἐκεῖνον θὰ πάρ'.

Διάλεξε ὁ βασιλὲς δύο ἄλλα ὅμορφα βεζυρόπουλα καὶ εἶπε καὶ στὴ κόρη τ' :

—Πρόσεξε ! τὰ μάτια σ' τέσσερα. Μὴ τυχὸν καὶ πέσ' κοντὰ στὸν Κέλι.

Πῆγε ὁ Κέλις στὴ μάννα τ' τὸ εἶπε,μάνε-μάνε ἡ μάννα τ τὸν ἔλουσε, τονὲ σαπούνισε καλά - καλά, τὸν ἄλλαξε ἀπὸ θόλος, τὸν ἔκαμε καὶ μιὰ καλὴ πήττα, μ' ὅλα τὰ μυρωδικά, τὸν ἔδωκε κι' ἔφαγε ὅσο ποὺ χόρτασε τὸν γιόμσε καὶ τὶς τσέπες τ' καὶ τὸν ἔστειλε στὴ παλάτ',

Πῆγε ὁ Κέλις, μοσχομύριζε ὁ τόπος.

Ἔπεσαν κοιμήθηκαν, τὰ βεζυρόπουλα ρωτοῦσαν :

Τὶ ἀλείφτηκες καὶ μυρίζς ἔτσι ;

—Σ . . . , σ . . . , εἶπε ὁ Κέλις.

---

1) Ἀπὸ τὴν Τ. Λ. νταμλᾶς=ἀποπληξία.

Αὐτὰ τὸ πίστεψαν, πῆγαν καὶ ἀλείφτηκαν σ . . . .

Πῆγε τὰ μεσάνυχτα ἡ βασιλοπούλα κάμνει νὰ πέσ' κοντὰ στὸν ἕναν, βρωμοῦσε . . . . , πάγι νὰ πέσ' κοντὰ στὸν ἄλλον, τὰ ἴδια.

Ὁ Κέλης μοσχοβολοῦσε. Ἀναγκάστηκε κι' ἔπεσε κοντά τ'.

Πῆγε τὸ πρωῒ ὁ πατέρας τ' μὲ τὴ δωδεκάδα νὰ διῇ τὴ βασιλοπούλα, γιατὶ ἦταν βέβαιος πὼ θὰ τὴν εὕρισκε κοντὰ σὲ κανένα βεζυρόπουλο, ἀλλὰ τὴν ἔπαθε. Τὴν βρῆκε κοντὰ στὸν Κέλη.

Τὶ νὰ κάμ' ἤθελε, δὲν ἤθελε τὴν πάντρεψε μὲ τὸν Κέλη κι' ἔζησαν καὶ κεῖνοι καλὰ καὶ μεῖς καλλίτερα.

---

2) Η ΓΟΥΡΟΥΝΑ

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἦτανε ἕνας φτωχὸς ποὺ εἶχε μιὰ γουρούνα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὴ θρέψ'. Τῆς ἔδωνε λίγα ἀποφάγια, λίγο καλαμπόκ' καὶ τὴν ἀπολοῦσε νὰ βόσκ' στὰ χωράφια ποὺ ἦταν γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τ'.

Ἕνα βράδ' πῆγε στὸ σπίτι τ' καὶ ἡ γουροῦνα δὲν εἶχε γυρίσ'.

Ρωτάει τὴ γυναῖκα τ' :

—Ποῦ εἶναι ἡ γουρούνα ;

—Δὲ ξέρω, τοῦ λέγει κείν'.

Ἀνάβ' τὸ φανάρ' καὶ πηγαίν' νὰ ψάξ' στὰ χωράφια νὰ τὴ βρῇ. Γυρίζ' ἐδῶ, γυρίζ ἐκεῖ, τέλος ἄκουσε : «Μμμ, Μμμη, καὶ πηγαίν' καὶ βρίσκ' τὴ γουρούνα στὴ βάσ' ἑνὸς βράχου σκάλιζ' μὲ τὴ μούρη τς καὶ μούγκριζε. Κάμνει νὰ τὴν διώξ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ νὰ τὴν πάγ' στὸ σπίτ', ἡ γουρούνα μὲ κανένα τρόπο δὴν ἔφευγε : Ἐκεῖ σκάλιζε καὶ μούγκριζε. Ἡ ἐπιμονὴ τῆς γουρούνας νὰ μὴ φεύγ' ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀνάγκασε τὸ χωρικὸ νὰ πάγ' πιὸ κοντὰ νὰ διῇ τὶ ἦταν αὐτὸ ποὺ δὲν τὴν ἄφ'νε νὰ φύγ'. Καὶ τὶ νὰ διῇ ; ἕνα κιοῦπ' λίρες ! Τὸ ξεπαραχών' μὲ τρόπο. τὸ φορτώνεται στὸν ὦμο τ' κ' ἐκεῖνος μπροστὰ κι' ἡ γουρούνα ἀπὸ πίσ' μουγκρίζοντας, πῆγαν στὸ σπίτ'.

Μπαίνοντας μέσα φώναξε :

—Γυναῖκα ! Τὶ φαγὶ ἔχς ;

—Νὰ : Ἔχω πατάτες φασόλια...

—Βάλε, τὴ γουρούνα πρῶτα νὰ φάγ' καὶ ὅσο μείν' θὰ φᾶμε ἐμεῖς.

Τὴν ἄλλ' μέρα :

—Ἀμάν, γυναῖκα, τὴ γουρούνα καὶ τὰ μάτια σ'. Τὶ φαγὴ ἔχς ; Αὐγά ; Τὴ γουρούνα θὰ τὰ δώσς... Μπριζόλες τὴ γουρούνα, κεφτέδες τὴ γου-

ρούνα, πρῶτα τὴ γουρούνα κι' ὕστερα τὸν ἑαυτό μας. Ἦρθε ἡ Κστοῦ [1]), ὅλος ὁ κόσμος ἔσφαζε τὰ γσυρούνια τ', ἐκεῖνος «γιὰ τὸ Θεό!», μὴ ξεστομίσ' κανεὶς τέτοιο πρᾶγμα. Ἦταν ἱκανὸς νὰ τὸν σκοτώσ'. Ὕστερα ἀπὸ χρόνια ψόφσε ἡ γουρούνα κι' αὐτὸς ἀντὶ νὰ τὴν πετάξ', ἢ νὰ τὴν παραχώσ', τὴν ἔντσε καλὰ ροῦχα τὴν στόλσε μὲ λουλούδια καὶ ἄρχισε νὰ τὴν κλαίγ', ὅπος θὰ ἔκλαιε τὴ γυναῖκα τ' ἢ τὸ παιδί τ'. Καὶ δὲν ἔφτανε μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἤθλε νὰ τὴν κάμ' καὶ κηδεία καὶ πῆγε καὶ εἰδοποίησε τὸν παπᾶ, νἀρθῆ νὰ τῆς ψάλ' νεκρώσιμη ἀκολουθία.

—Ποῦ ἀκούστηκε αὐτό, εἶπε ὁ παπὰς τρομαγμένος. Κήδεψε ποτὲ κανεὶς γουρούνι ; Δὲν ἔρχομαι.

—Μἀρθῆς ἢ δὲ θἀρθῆς ; τοῦ εἶπε· ἂν δὲ ρθῆς θὰ σὴ σκοτώτω· τώρα κιόλα κι' ἔβγαλε τὸ περίστροφο κι' ἦταν ἕτοιμος νὰ τραβήξ' ἐπάνω στὸν παπά·

Ὁ παπὰς τὶ νὰ κάμ' ;

—Θἀνέρτω, εἶπε, θἀνέρτω, καὶ ἔβαλε τὸ πετραχήλι τ' κ' ἀμέσως πῆγε καὶ κήδεψε τὴ γουρούνα ἀπαράλλαχτα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος. Ἔγινε ὅμως μεγάλο σούσουρο μέσα στὸ χωριὸ καὶ δὲν ἄργσε νὰ τὸ μάθ' καὶ ὁ δεσπότς.

Στέλν' φωνάζ' τὸν παπά :

—Τὶ εἶναι αὐτό, εὐλογημένε, ποὺ ἔκαμες ; Κήδεψες μιὰ γουρούνα σὰν νὰ ἦταν ἄνθρωπος ; :

—Γέροντα, τοῦ εἶπε ὁ παπάς, ἔτσ' κι' ἔτσ' ἔγινε τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ δὲν ἤθελα, ἀλλὰ αὐτὸς ἔβγαλε τὸ περίστροφο καὶ θὰ μὲ σκότωνε ἅμα δὲν πήγαινα.

—Ἄ, ἔτσ' ἔγινε ;...

—Στέλν' φωνάζ' τὸ χωριάτ' καὶ τοῦ λέγ' :

—Ἀλήθεια εἶναι ποὺ ἐσὺ τράβηξες πιστόλ' στὸν παπὰ καὶ τὸν πῆγες μὲ τὸ ζόρ' νὰ κηδέψ' τὴ γουρούνα ;

—Ναί, γέροντα, ἀλήθεια εἶναι. Ἀλλὰ ἄκουσε νὰ σέ πῶ : Αὐτὴ ἡ γουρούνα δὲν ἦταν σὰν τὶς ἄλλες γουροῦνες. Εἶχε μυαλὸ φιλοσοφικό, καὶ πρὶν πεθάν' ἔκαμε διαθῆκ' καὶ ἄφσε ἑκατὸ λίρες στὸ σχολεῖο, ἑκατὸ στὴν ἐκκλησία, ἑκατὸ νὰ κτίσούμε βρύσ', ἑκατὸ νὰ μοιράσουε στοὶ φτοχοὶ καὶ αὐτὰ νὰ τὰ δώκω ἐσένα.

Καὶ μὲ τρόπο τοῦ γέμισε τὴ φούχτα τ' λίρες.

—Ὥστε καὶ μένα μὲ θυμήθκε ἡ μακαρίτισσα, εἶπε συγκινημένος ὁ δεσπότης. Ἔ... ἂς εἶναι συγχωρημέν'...

---

1) Τοῦ Χριστοῦ (ἡ γέννησις).

3) ΤΟ ΒΕΡΥΚΟΥΚΚΤΣΑΚΙ

[Ἦταν παραμύθ' γιὰ πολὺ μικρὰ παιδιά.]

Μιὰ φορὰ κι' ἕνα καιρὸ ἦταν ἕνας γέρος καὶ μιὰ γρηὰ καὶ δὲν εἶχανε παιδιά, καὶ παρακαλούσανε τὸ Θεὸ νὰ τοὺς δώκ' ἕνα *παιδάκ' κι' ἂς ἦτανα κι' ὡσαμὲ ἕνα βερυκουκκτσάκι*. Καὶ τοὺς ἔδωκε ὁ Θεὸς ἕνα παιδάκ' ποὺ ἦτανε ὡσαμε ἕνα βερυκουκητσάκι. Ἤdανα ἄμια καλὸ παιδὶ κι' ἔκανε δουλειές, σκούπιζε, μαγεύρευε, ἔπλινε τὰ πιάτα . . . Μιὰ μέρα ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ πήγαινε στὴν ἐκκλησιὰ κι' ἄφκανε τὸ Βερυκουκκτσάκι στὸ σπὶτ' νὰ κάμ' τῆς δουλειές.

Σκούπσε τὸ Βερυκουκκτσάκι, ξετίναξε, ἔσιαξε τὸ σπίτ, κι' ὕστερα ἔβανε νὰ μαγειρέψ' τραχανᾶ. Ἄρχισε νὰ βράζ' ὁ τραχανᾶς, τὸ Βερυκουκκτσάκι θύμωνε καὶ πήγαινε καὶ φώναζε :

—Μὴ χουρχουρίζῃς τραχανὰ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω !. . .

Ὁ τραχανὰς δὲν ἄκουε, πάλι χουρχούριζε, τὸ Βερυκουκκτσάκι πάλι φώναξε :

—Μὴ χουρχουρίζῃς τραχανᾶ κι' θὰ μπῶ μέσα νὰ σὲ φάω . . .

Ὁ τραχανὰς χουρχούριζε, ἀνεβαίνει τὸ Βερυκουκκτσάκι ἀπάνω στὸν τέντζερη, καὶ πηδάγ' μέσα νὰ φάγ' τὸν τραχανᾶ. Ἤρθε ὁ γέρος κι' ἡ γρηὰ ἀπὸ τὴκ ἐκκλησιά, ψάχνα σαδῶ, ψάχνα σακεῖ, φωνάζνε :

—Βερυκουκκτσάκι ! Βερυκουκκτσάκι !

Πθενὰ τὸ Βερυκκουκκτσάκι.

Θὰ πῆγε, στ' ἀμπέλι, εἶπαν, νὰ φέρ' σταφύλια, καὶ κάθσανε νὰ φᾶνα τραχανά. Παίρν' ὁ γέρος μιὰ χλιαργιά, βλέπ' μέσα ἕνα ποδαράκι. Παίρνει κι' ἡ γρηά, βλέπ' ἕνα χράκι. Παίρν' ἀκόμα μιὰ καὶ βλεπ' ἕνα κεφαλάκι.

—Μάρη, λέγ',πάγι τὸ Βερυκουκκτσάκι μας !

Κι' ἀρχίσανε ὕστερα νὰ τὸ κλαῖνε.

ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗΣ

Η ΦΥΛΑΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ XII ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΩ

ΚΑΙ 20 ΓΑΛΛΟΙ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΕΓΚΑΘΕΙΡΚΤΟΙ ΕΝ ΑΥΤΗ

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου, ὑπάρχει ἕνα σπήλαιον τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν: φυλακὴν τοῦ Καρόλου. Τοῦτο εἶναι μιὰ ἀνάμνησις τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ XII (1682-1718), τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία εἶναι ζωντανὴ ἀκόμη μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν περιοίκων.

Ἀλλὰ πῶς εὑρέθη ἐκεῖ ὁ Κάρολος καὶ διατί ἐφυλακίσθη; Καὶ ἂν ἐφυλακίσθη εἰς αὐτὴν πράγματι ἐνεκλείσθη;

Μὲ λίγα λόγια θὰ ἐκθέσωμεν τὸ ἱστορικὸν τοῦ θρυλικοῦ βασιλέως, τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

***

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Α' (1660-1697) ἡ Σουηδία εὑρίσκετο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δυνάμεώς της. Ἦτο κάτοχος τῶν πλουσίων πόλεων: Wismar, Stralsund, Stettin, Riga καὶ ἄλλων καὶ ἐδέσποζε τοῦ ἐμπορίου τῆς Βαλτικῆς. Ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ μικροῦ Σουηδικοῦ λαοῦ, τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα βασιλέων τινῶν αὐτοῦ καὶ ἡ διαφωνία τῶν ὁμόρων ἐπικρατειῶν, συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀναδείξουν τὴν μικρὰν Σουηδίαν μίαν τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων.

Μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ XI, τὸ 1697 ἡ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν υἱόν του Κάρολον τὸν XII, μόλις δεκαεξαετῆ, ὁπότε οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας, Πολωνίας καὶ Ρωσίας, ἐθεώρησαν εὔκαιρον τὴν περίπτωσιν νὰ θραύσουν διὰ παντὸς τὴν ὑπεροχὴν ταύτην καὶ συνεμάχησαν κατὰ τῆς Σουηδίας. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας ἐπεθύμει νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς, ὁ Φρειδερῖκος Αὔγουστος Β', ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας καὶ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ἐπωφθαλμία τὴν κτῆσιν τῆς Λιβονίας καὶ ὁ Δανὸς βασιλεὺς Φρειδερῖκος ΙΥ ἤλπιζε διὰ τῆς βοηθείας τῶν συμμάχων τούτων ν' ἀνακτήσῃ τὰς διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Κοπεγχάγης ἀπωλε-

σθείσας χώρας, καθὼς καὶ τὸ δουκατον τοῦ Slesviy, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολ λοῦ ὠρέγοντο οἱ Δανοί.

Οὕτω μετὰ τὴν συναφθεῖσαν συμμαχίαν τῶν τριῶν βασιλέων, ἤρχισεν ἀμέσως ὁ κατὰ τῆς Σουηδίας πόλεμος. Οἱ Δανοὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ Slcsviy, οἱ Σάξωνες εἰς τὴν Λιβονίαν καὶ οἱ Ρῶσοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἐσθονίας καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν Νάρβαν.

Ἀλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἀναπτύξας ταχύτητα ἀνέλπιστον καὶ ὑπέροχον στρατιωτικὴν ἱκανότητα, διεπεραιώθη μετὰ τοῦ στρατοῦ του διὰ τοῦ στόλου του, ἐνισχυθέντος ὑπὸ Ἀγγλικῶν καὶ Ὁλλανδικῶν πλοίων, εἰς τὴν νῆσον Seeland καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Κοπεγχάγην Τοιοῦτον δὲ ἐνέπνευσε τρόμον εἰς τοὺς Δανούς, ὥστε ὁ βασιλεὺς Φρειδερῖκο· ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγας ἑβδομάδος νὰ παραιτηθῇ τοῦ κατὰ τῆς Σουηδίας πολέμου, ὑποσχόμενος συνάμα νὰ ἀποζημιώσῃ καὶ τὸν δοῦκα τοῦ Holstein.

Μετὰ τὴν μετὰ τῶν Δανῶν εἰρήνην ἐπετέθη κατὰ τῶν ἄλλων ἀντιπάλων, κατὰ μῆνα δὲ Ὀκτώβριτν τοῦ 1700 ἐνίκησε μὲ 8 000 ἄνδρας τὸν δεκαπλάσιον στρατὸν τῶν Ρώσων πρὸ τῆς Νάρβας, κυριεύσας 145 τηλεβόλα καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν πολεμικὴν παρασκευὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Μετὰ ταῦτα προήλασε διὰ τῆς Αιβονίας εἰς τὴν Κουρλανδίαν καὶ διεσκόρπισε τὰ ἐκεῖ Ρωσικὰ καὶ σαξωνικὰ στρατεύματα, ἀπειλῶν καὶ τοὺς Πολωνούς, ἐὰν δὲν προέβαινον εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Αὐγούστου, τὸν ὁποῖον δὲν ἠνείχετο. Μάτην οἱ σύμβουλοί του προσεπάθησαν νὰ ἀποτρέψουν αὐτὸν ἀπὸ μιᾶς τοιαύτης ἐπικινδύνου ἐπιχειρήσεως καὶ οὕτω ἀπεκρούσθησαν αἱ ἐκ μέρους τῆς Πολωνίας καὶ Ρωσσίας συμφέρουσαι προτάσεις εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἐκόμισεν αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατηγεῖον του ἡ περίφημος διὰ τὴν καλλονήν της καὶ τὸ πνεῦμα της κόμησσα Μαρία-Αὐγὴ Koeniys mark (1702).

Ἀκάθεκτος τότε διέτρεξε τὴν Πολωνίαν, ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως καὶ κατέλαβε τὴν Βαρσοβίαν καὶ Κρακοβίαν, ὁπότε τὸ ἐν Πολωνίᾳ σχηματισθὲν Σουηδικὸν κόμμα, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Αὔγουστον καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν Στανίσλαον Α' Λεζίνσκη (Leczinski), βοεδόδαν τῆς Ποσνανίας καὶ προστατευόμενον τοῦ Καρόλου. Λαβὼν δὲ ἐνισχύσεις ἐκ Πομερανίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ στρατός του ἀνῆλθεν εἰς 22 χιλ. ἄνδρας, κατέλαβε τὴν Λεμβέργην, καὶ ὑπεχρέωσε τὴν Πσλωνίαν νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Σουηδίας. Κατόπιν καταδιώκων τὸν Αὔγουστον Β', φεύγοντα μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του προήλασεν εἰς Σαξωνίαν, καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν αἰσχρὰν δι' αὐτὸν συνθήκην τῆς Ἀλτρανσταὶτ (Altanstädt), τὸ 1707, διὰ τῆς ὁποίας παρητεῖτο τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ὑπὲρ τοῦ Λεζίνσκη.

Μετὰ παραμονὴν ἔτους περίπου ἐν Σαξωνίᾳ ὁ Κάρολος ἐστράφη κα-

τὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωσίας Πέτρου, ὅστις ἐπωφεληθεὶς ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν Σουηδικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἀνέκτησε τὴν Ἰγγρίαν (Ingrie), τὴν Ἐσθονίαν καὶ Λιθουανίαν καὶ ἵδρυσεν τὴν Πετρούπολιν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέβα ποταμοῦ. Ἐπιτεθεὶς δὲ κατὰ τῶν Ρώσων, ἐξεδίωκεν αὐτοὺς ἐκ Πολωνίας καὶ ἐγένετο ἀπόλυτος κύριος τῶν Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐπιθυμῶν δὲ νὰ πρυσβάλῃ τὴν Ρωσίαν εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ μέχρι τῆς Μόσχας. Πρὸς τοῦτο ἐσχεδίαζε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὡς βάσιν τῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων τὰς βαλτικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἀπὸ τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ κατὰ τοῦ Τσάρου ἐπαναστατήσαντος ἀταμάνου τῆς Οὐκρανίας Μαζέπα, ὑποσχεθέντος νὰ διαθέσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του δύναμιν ἐκ 30.000 κοζάκων ἐπορεύθη κατόπιν πολλῶν δυσχερειῶν εἰς Οὐκρανίαν. Ἐκεῖ ὅμως ὁ ὑπὸ τῶν τσαρικῶν στρατευμάτων διωκόμενος Μαζέπας, δὲν διέθετε παρὰ μόον ἑκατοντάδας τινας ἱππέων καὶ τούτων κακῶς ἐξοπλισμένων.

Ἀπαγοητευμένος τότε ὁ Κάρολος, ἀλλὰ καὶ ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργήσῃ ταχέως προτοῦ ἐπέλθῃ ὁ χειμών, προσέβαλε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πουλτάβαν τὸ 1709, διευθύνων τὴν μάχην ἀπὸ φορείου, ἕνεκα τῶν τραυμάτων τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποστεῖ εἰς προηγουμένην σύγκρουσιν. Ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ ἐπελθόντων τριπλασίων Ρώσων, ἠναγκάσθη ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν στρατηγὸν Ρενσκιέλδ, αὐτὸς δὲ μὲ συνοδείαν 500 ἀνδρῶν διῆλθε τὸν ποταμὸν Δνεῖπερ. καὶ ἔφθασε εἰς Benter τῆς Βεσσαραβίας, διατελοῦσαν τότε ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ζητῶν τὴν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ'. (1703-1730). Πράγματι δὲ ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς, καθὼς καὶ δώρων ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐπιχορήγησιν καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του, ἀνερχομένην, κατὰ τὸν Βολταῖρον εἰς 500 τάλληρα ἡμερησίως. Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθει νὰ βασιλεύῃ δι' ἀλληλογραφίας, ἀρνούμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σουηδίαν, ἐλπίζων νὰ παρασύρῃ τὸν Σουλτᾶνον κατὰ τῆς Ρωσσίας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Σουηδία ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων, ἐγένετο λεία τῶν ἐχθρῶν της. Ὁ Στανίσλαος Λεζίνσκη ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς Πολωνίας, ὅλαι αἱ Βαλτικαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἡ Φινλανδία περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ρωσίας, τὰ δουκᾶτα τῆς Βρέμης καὶ τοῦ Βέρντεν κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Δανῶν, ἡ δὲ Σαξωνία μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς τελευταίας Σουηδικῆς στρατιᾶς, ἐγένετο κύρια τῶν γειτονικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν τῆς Σουηδίας.

Ἐν τούτοις ὁ Κάρολος δὲν ἀπηλπίσθη. Ὁ κατὰ τὸ 1712 κηρυχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τρίτος πόλεμος κατὰ τῆς Ρωσίας ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας του. Ἀλλ' ἡ Ρωσία ἀπειλουμένη ἔσπευσε νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Προύθου, ὁ δὲ Κάρολος διετάχθη ὑπὸ τῆς Πύλης νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Μάλιστα τοῦ προσέφερε καὶ δῶ-

ρον ἐκ 10.000 δουκάτων δι' ἔξοδα τοῦ ταξειδίου του καθὼς καὶ ἀραβικὸν ἵππον καὶ ἄλλους 20 ἵππους.

Ὁ Κάρολος ὅμως ἐκώφευεν εἰς τὰς συστάσεις τῆς Πύλης καὶ διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν ἀναχώρησίν του, προβάλλων τὰ διάφορα χρέη τὰ ὁποῖα συνῆψεν ἀφ' ὅτου διεκόπη ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὁρισθεῖσα ἐπιχορήγησις 1.500 γροσίων ἡμερησίως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐζήτησεν 1.000 πουγγία (500.000 γρόσια). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Σουλτᾶνος ἀντὶ τῶν ζητηθέντων 1.000 πουγγίων, τοῦ ἔστειλεν 1.200 ἤτοι 200 ἐπὶ πλέον, ὁ Κάρολος ἐζήτησεν ἄλλα 1.000 δι' εἰδικοῦ πρέσβεως τοῦ Funk, ἀποσταλέντος εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου εὑρίσκειο τότε ὁ Σουλτάνος.

Εἰς ἀπάντησιν ἐφυλακίσθη ὁ Φούνκ, μέγα δὲ νυκτερινὸν συμβούλιον συνεκλήθη παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ὁποῖον τῇ εἰσηγήσει τοῦ βεζύρη Σολεϋμὰν Πασσᾶ, ὁ μουφτῆς Ἐμπε-Ζαδὲ (Ebegadà) ἐξέδωκε φετφᾶν κατὰ τὸν ὁποῖον, ἐὰν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐξηκολούθει νὰ ἐπιμένῃ ἔπρεπε νὰ μεταφερθῇ εἰς Διδυμότειχον.

Ὁ Κάρολος ὅμως δὲν παρεδόθη οὔτε συνεμορφώθη πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην τῆς 1 Φεβρουαρίου 1713. Ἀντέστη ἀπεγνωσμένως μετὰ 300 Σουηδῶν ἐναντίον 6.000 Τούρκων καὶ 20.000 Τατάρων, δικαιολογήσας τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων δοθὲν εἰς αὐτὸν ἐπίθετον «ξηροκέφαλος» (Δεμὶρ-μπᾶς) Ἐνεκλείσθη μετὰ τριῶν στρατηγῶν καὶ ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ εἰς οἰκίαν τινὰ ὀχυρωθεῖσαν, ὅπου ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ πῦρ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ὁπότε περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν γενιτσάρων, οἵτινες τὸν ἠχμαλώτισαν τὴν 12 Φεβρουαρίου 1713 καὶ τὸν ὡδήγησαν εἰς τὸ τουρκικὸν ἀνάκτορον τοῦ Δεμὶρ-τὰς παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδυμότειχον, ὅπου ἐκλείσθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως φυλακήν, ὅπως εἴπομεν. Κατώρθωσεν ὅμως ν' ἀποδράσῃ ἐξ αὐτῆς μετὰ δύο ἀξιωματικῶν, κατόπιν δὲ πολλῶν περιπετειῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Στραλσούνδην τὴν τελευταίαν ἀπομένουσαν Σουηδικὴν πόλιν εἰς τὴν Νότιον Βαλτικήν. Ἐκεῖ πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων. Δανῶν, Πρώσσων, Σαξώνων καὶ Ρώσων, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ τέλος ν' ἀπέλθῃ εἰς Σουηδίαν τὸ 1715.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν (11 Δεκεμβρίου 1718 κατόπιν διαμπεροῦς τραύματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε εἰς τὴν κροταφικὴν χώραν, πολιορκῶν τὴν Φρέδριασχὰλ τῆς Νορβηγίας, μετ' αὐτοῦ δὲ ἐξέπεσε καὶ ἡ δύναμις καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Σουηδίας.

*
* *

Μετὰ τὸ σύντομον τοῦτο ἱστορικόν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν φυλακὴν ἢ μᾶλλον σπήλαιον τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διδυμοτείχου. Τὸ μῆκος της εἶναι

δώδεκα ποδῶν, τὸ πλάτος τεσσάρων τὸ δὲ ὕψος κατὰ μέσον ὅρον δύο μέτρων. Εἶναι δὲ λαξευμένη ἐπὶ ἀσβεστούχου ἐδάφους, καὶ ἡ ὑγρασία κατατρώγει αὐτὴν πανταχόθεν. Θὰ ἦτο δὲ κατασκότεινος ἐὰν δὲν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὴν μικράν της εἴσοδον, ἡ ὁποία ἄλλοτε θὰ ἐκλείετο μὲ ἰσχυρὰν θύραν.

Οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἐπιγραφὰς κατὰ τὸ πλεῖστον δυσαναγνώστους. Ἐπίσης σώζονται καί τινα σχεδιογραφήματα χαραγμένα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τέσσαρες θυρεοί, προφανῶς δυτικῆς προελεύσεως. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, προσελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου, εἶναι, ὅπως ἀναφέρει ὁ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1868 περιηγηθεὶς τὴν Θράκην Albert Dumont, [1]) ἐκτεταμένη τις ἐπιγραφὴ ἐπὶ μιᾶς μόνον σειρᾶς, μήκους περίπου τεσσάρων μέτρων καὶ πλέον, μὲ γράμματα μεγέθους πέντε ὑφεκατομέτρων. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγράφη ἢ μᾶλλον ἐζωγραφήθη μὲ μεγάλην προσοχήν. Φαίνεται ἔργον μακρᾶς ὑπομονῆς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἡσυχίαν ὑπὸ χειρὸς ἐπιδεξίου. Ἡ ὑγρασία κατέστρεψεν αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος. Ἐν τούτοις σώζονται ἀρκετὰ γράμματα τῶν ὁποίων παρέχομεν ἀκριβῆ ἀντιγραφὴν ὡς καὶ λείψανα τῶν γραμμάτων, ὅπως ἀντέγραψεν αὐτὰ ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος.

VINGT SOUS OFFICIERS DE LA SIXIEM ||| DE ||| I BR ||| A ||| T (διάλειψις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου) SONT EN (διάλειψις ἑνὸς μέτρου καὶ 20 ἑκατοστῶν) V ||| NT RESTE (διάλειψις ἑνὸς ὑποδεκαμέτρου) MOIS . . .

Δηλαδή:

Vingt sous - officiers de la sixièm [e] de [m] i - bri [g] a - [d] e.. sont en [fermés] dans [ce cachot (?) ; ils] y [so] nt resté [s...[m] ois.

Ἤτοι:

Εἴκοσιν ὑπαξιωματικοὶ 16 ἕκτης ἡμι - μεραρχίας . . . ἐφυλακίσθησαν εἰς τὴν τρώγλην αὐτήν. Παρέμειναν . . . μῆνας...

Προφανῶς ἡ χρονολογία ἀνεγινώσκετο κατὰ τὸ μέρος ὅπου, ἔχουν ἐξαλειφθῇ γράμματα ἑνὸς καὶ πλέον μέτρου. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἡ ἔννοια εἶναι προφανὴς καὶ ἡ συμπλήρωσις, ὅπως τὴν συνεπλήρωσεν ὁ Dumont βεβαία.

Ἀλλὰ ποῦ καὶ πότε συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι οἱ 29 οὗτοι Γάλλοι ὑπαξιωματικοί ;

Τὴν 6 Messidor τοῦ X ἔτους (25 Ἰουνίου 1802) ἢ τὴν 24 τοῦ μηνὸς

---

1) Mélanges d'Archeologie et d'epigraphie Albert Dumont. Ἔκδ. Th. Homolle Paris 1892, Σελ. 275 καὶ ἑξῆς.

Jaferoul-hair τοῦ 1217 ἀπὸ τῆς ἐγείρας, ὁ Ταλλεϋράνδος καὶ ὁ Essed - Mahmoud - Saïd effendi, ἔμπιστος γραμματεὺς καὶ διευθυντὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Τουρκίας, ὑπέγραψαν ἐν Παρισίοις συνθήκην φιλίας μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ ἄρθρον 8 τῆς συνθήκης ταύτης ἀναφέρει τὰ ἑξῆς : «Ἐὰν ὑπάρχουν ἀκόμη αἰχμάλωτοι οἱ ὁποῖοι κατακρατοῦνται συνεπείᾳ τοῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν, νὰ ἀφεθοῦν ἀμέσως ἐλεύθεροι.»

Οἱ ἀνωτέρω 20 ὑπαξιωματικοὶ οἱ ἐγκαθειργμένοι ἐν τῇ λεγομένῃ φυλακῇ τοῦ Καρόλου, ἀναμφιβόλως θὰ εἶχον συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν κατὰ τῆς Αἰγύπτου πόλεμον τῆς Γαλλίας, ἐλευθερώθησαν δὲ μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 1802.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βολταίρου, Ἱστορία Καρόλου τοῦ XII, Ἑλληνικὴ μετάφρασις.

M. Mignet, Histoire de l'Empire Ottoman, depuis son origine jusqu'à la pais de Belgrade en 1770. Τόμ. IV, σελ. 77 καὶ ἑξῆς. Paris 1771.

J. de Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman, γαλλ. μετάφρασις J. J. Heller, Τόμ. XIII, σελ. 209 καὶ ἑξῆς, 226 καὶ ἑξῆς, 252 καὶ ἑξῆς.

ΑΧΙΛ. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Η ΘΡΑΚΙΚΗ ΚΑΤΑΛΗΞΙΣ ΠΑΡΑ

Μεταξὺ τῶν ὀλίγων διασωθέντων μέχρις ἡμῶν λειψάνων ἐκ τῆς ἀρχαίας Θρακικῆς γλώσσης, εἶναι καὶ ἡ κατάληξις *παρὰ* τὴν ὁποίαν συναντῶμεν εἰς κύρια ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πόλεων, ὅπως λ.χ. Βέπαρα, Βησαπάρα, Βηλαιδίπαρα, Βηρίπαρα, Βόσπαρα, Βρίπαρα, Δαρδάπαρα Δρουζίπαρα, Σκαρίπαρα, Πρισκούπαρα, Μουτζίπαρα, Σπινόπαρα καὶ ἄλλαι. (1)

Ἀλλὰ τὶ σημαίνει ἡ κατάληξης – παρα;

Κατὰ τοὺς γλωσσολόγους σημαίνει: ἐχθρόν, πόλιν, ἀγοράν, διανομήν πόρον, στενὸν πέρασμα. Ἐξ ὅλων τούτων τούτων τῶν σημασιῶν, πιθανωτέρα φαίνεται ἡ ἔννοια τοῦ πόρου, τοῦ στενοῦ περάσματος, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς τοποθεσίας τῶν πόλεων τούτων. Καὶ πράγματι, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ὅλαι αἱ πόλεις αὗται κεῖνται σχεδὸν παρὰ τὸ πέρασμα ποταμοῦ τινος, ἢ θαλάσσης.

Ἡ Βησαπάρα ἢ Βεσσύπαρον, (2) πόλις τῶν Βέσσων, θρακικοῦ λαοῦ, τὸ σημερινὸν Τατὰρ-Παζαρτζὶκ ἐν Βουλγαρίᾳ ἔκειτο Β. Δ. τῆς Φιλιππουπόλεως παρά τι πέρασμα τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου.

Ἡ Δρουζιπάρα, (3) περίφημος διὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἐργίνου, παραποτάμου τοῦ Ἔβρου ὅπου σήμερον τὰ Τουρκικὰ χωρία Καριστιρὰν καὶ Καριστάν. (4)

---

1) Ὁ Georges Seure, εἰς τὸ ἔργον του Archéologie Thrace, 2me serie, 1er partie σελ. 140 ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰ 35 ὀνόματα γνωστῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι λήγουσιν εἰς -παρα. Πρβλ. Albert Dumont, Mélanges d'Archéologie et d'Epigraphie, σελ. 499 καὶ ἑξῆς.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

3) Πτολεμαίου Γεωγραφία III, 11, 7.

4) Τὰ δύο ταῦτα χωρία κεῖνται πλησίον ἀλλήλων παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μπουγὰζ-Κουγιοὺ-Ντερὲ μετὰ τοῦ Ἐργίνου. Κατὰ τὸ συναξάριον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἡ Δρουζιπάρα ἔκειτο παρά τι στενὸν τοῦ ποταμοῦ. Πράγματι δὲ τὸ στενὸν τοῦτο ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὡς ἄνω ποταμοῦ, ἀκριβῶς ὅπου ἐκτίσθη ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Seidler τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως-Ἀδριανουπόλεως, μεταξὺ Λουλὲ-Μπουργὰζ (Ἀρκαδιουπόλεως) καὶ Μουρατλῆ. ὅπου ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διέρχεται τὸν ποταμόν.

'Η Βηλαιδίπαρα (1) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσσων παρὰ τὸν ἄνω ροῦ τοῦ ποταμοῦ "Εβρου.

'Η Σπινοπίρα τὸ σημερινὸν Κονίαβο χωρίον ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔκειτο παρὰ τὴν Παυταλίαν (νῦν Κιοστενδήλ) καὶ ἦτο τὸ πέρασμα τῆς ἀπὸ Σαρδικῆς (Σόφιας) εἰς Παυταλίαν λεωφόρου, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρυμόνος μετὰ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Sobolchitza. Καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τοῦ στενοῦ τούτου διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ραδομὶρ-Κιοστενδήλ.

'Η Σκαπτοπάρα ἔκειτο παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Βιστρίτσα, ὅπου κεῖται τὸ σημερινὸν χωρίον Gramadi, περίφημον διὰ τὰ ἰαματικὰ λουτρά του.

'Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παραδειγμάτων φαίνεται, ὅτι αἱ πόλεις αὗται ἔκειντο πλησίον στενοῦ ἢ περάσματος τινος ποταμοῦ.

Εἰς τας ἀνωτέρω πόλεις πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ὄνομα Βόσπορος, τὸ ὁποῖον ὡρισμένως εἶναι Σκυθοθρακικῆς, ἢ Θρακικῆς καταγωγῆς. Τὸ ὄνομα Βόσπορος συναντᾶται δύο φορὰς ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου, [2]) σημαίνει δὲ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις [3]) ἤτοι πορθμόν, στενόν, πέρασμα.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς λέξεως καὶ τῆς ἐτυμολογίας, αὐτῆς ὑπάρχουν διάφοροι γνῶμαι. Κατὰ τὴν κοινοτέραν εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὰς λέξεις: βοὺς καὶ πόρος, συμφωνοῦσα μὲ τὴν μυθολογίαν καθ' ἣν ἡ Ἰὼ θυγάτηρ τοῦ Ἰνάχου, βασιλέως τοῦ "Αργους, φεύγουσα τὴν μῆνιν τῆς ζηλοτύπου "Ηρας καὶ μεταμορφωθεῖσα ὑπ' αὐτῆς εἰς δάμαλιν, διέβη τὸ στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς Χρυσόπολιν (νῦν Σκούταρι). Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κωδινοῦ, ζήσαντος κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους, διότι, ἐκ τοῦ Βοσπόρου (τοῦ νῦν Σεραΐ-Μπορνοῦ) ὅπου διενηργεῖτο μέχρι τῶν χρόνων Κωνσταντίνου Ε'. τοῦ Κοπρωνύμου (741-775) ἐμπόριον βοῶν, καταληφθεῖσα ποτὲ ὑπὸ οἴστρου δάμαλις, διεπέρασε κολυμβῶσα τὸ στενὸν τοῦτο. Τὸ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Βοσπόρῳ ἀγορὰ βοῶν (forum bovis) τοῦτο εἶναι γνωστόν, καθ' ὅσον ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ καὶ ἱδρυμένον ὁμοίωμα βοός, ὑπὸ δὲ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort (1656-1708) καλεῖται «βοὸς φόρος», ἤτοι ἀγορὰ βοῶν. Τὸ ὅτι ὅμως ἠδυνήθη

---

1) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων IV, 11.

2) "Ητοι ὁ Θρακικὸς Βόσπορος καὶ ὁ Κιμμέριος Βόσπορος, ὁ νῦν πορθμὸς τοῦ Κέρτς, ὁ ἑνώνων τὴν Μαιώτιδα λίμνην ('Αζοφικὴν θάλασσαν) μετὰ τοῦ Εὐξείνου.

3) Σπανιώτατα καὶ ὁ 'Ελλήσποντος ἐκαλεῖτο Βόσπορος, ὅπως π. χ. παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ (Πέρσαι, στίχ. 723 καὶ 746).

ποτὲ βυῦς νὰ διαπεράσῃ τὸν Βόσπορον κολυμβῶσα, μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Χρυσοπόλεως, ὅπου οὔτε πλοῖον εὐκόλως δύναται νὰ διέλθῃ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἕνεκα τῆς ὁρμῆς τοῦ ρεύματος, [1]) τοῦτο εἶναι ὅλως ἀπίθανον.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν Θρᾳκικὸν Βόσπορον, ἡ ἐτυμολογία τῆς λεξεως συμφωνεῖ μὲ τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν παράδοσιν. Ἱροκειμένου ὅμως διὰ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, δὲν ἐξηγεῖται ποσῶς.

Ἄλλοι διετάθησαν ὅλως ἀβασίμως ὅτι κάθε στενὸς πορθμὸς ἐκαλεῖτο Βόσπορος διὰ τὸ εὔκολον τῆς διαπλεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες διέπλεον αὐτὸν ἐπὶ σχεδιῶν ἐκ βοείων ἀσκῶν. Ἀλλ' ἡ λέξις βυῦς, ὡς πρῶτον συνθετικὸν οὐδέποτε μεταβάλλεται εἰς βός. Κατ' ἄλλους πάλιν τὸ πρῶτον συνθετικὸν βός, εἶναι ἀρχαῖόν τι προθετικὸν μόριον τῆς Ἀρίας γλώσσης, ἰσοδυναμοῦν μὲ τὴν πρόθεσιν παρὰ καὶ σημαίνει «παρὰ τὸν πόρον» διὰ τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην μεταναστεύσεις τῶν Ἀρίων φυλῶν, ὁπόθεν διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Θρᾴκην, Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ ταῦτα Βόσπορος σημαίνει, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ εἴπομεν στενὸν ἢ πέρασμα ἢ κάτι ἀνάλογον ὅπως παρετήρησαν οἱ γλωσσολόγοι, προκειμένου δὲ διὰ τὸν Θρᾳκικὸν ἢ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον «Μέγα στενόν.» Ἀλλ' ἔχουσιν ἄδικον, θέλοντες νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς τὴν λέξιν Βόσπορος Ἑλληνικὴν καταγωγήν, παράγοντες αὐτὸν ἐκ τοῦ Βοὸς καὶ πόρος, ὅπου τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει ὄχι τὸν βοῦν, ἀλλὰ τὸ μέγα [2])

Κατὰ τὰς νεωτέρας μελέτας ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρᾳκική, ὅπου ἡ κατάληξις—παρα μετεσχηματίσθη εἰς—πορος, αἱ δύο αὗται καταλήξεις—πόρος (Ἑλληνικὴ) καὶ—παρα (Θρᾳκικὴ) προέρχονται ἐκ τῆς σὐτῆς ῥίζης, σημαίνουσαι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα.

Τῆς λέξεως Βόσπορος ἔχομεν δύο Θρᾳκικὰς παραλλαγάς, Βόσπαρα [3]) καὶ Βουσὶ—παρα[4]) μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τοπωνυμίας, παρὰ τὴν Βησαπάραν, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βέσων. Τὸ πρῶτον συνθετικὸν Βοσ—φαίνεται σημαῖνον τὸ μέγα, καὶ τοῦτο χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν Ἑλ-

---

1) Ἡ μεγίστη ταχύτης τοῦ ρεύματος τοῦ Βοσπόρου εἶναι 9—10 χιλιόμετρα τὴν ὥραν ποικίλλουσα ἀναλόγως τοῦ βάθους. Ἡ δὲ μέση ταχύτης αὐτοῦ ὑπολογίζεται εἰς 3—4 χλμ. τὴν ὥραν.

2) Παράδειγμα ἔστω ἡ ὁμηρικὴ λέξις «βοῶπις» ἔνθα τὸ πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὸ μεγρλειῶδες, τὸ μεγαλοπρεπές, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπίθετον τῆς Ἥρας Βοῶπις (Ἰλιάδ. Α, 551) ἤτοι ἡ ἔχουσα μεγάλους ὀφθαλμοῦς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὄχι ὅπως τοῦ βοός, τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μὲν μεγάλοι, ὄχι ὅμως καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἔξυπνοι.

3) Φρούριον ἐν Θράκῃ παρὰ Προκοπίῳ, Περὶ Κτισμ. IV, 11.

4) Γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς.

ληνικὴν λέξιν Βοῦς. Παράδειγμα ἔστω τὸ ὄνομα Βωσ—αγύρα, ὄνομα τόπου (τὸ ἐθνικὸν Βωσαγυρινός), τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως σημαίνει ὄχι Βοὸς ἀγοράν, ἀλλὰ Μεγάλην 'Αγοράν. (1)

'Η κατάληξις—παρο ἢ παρον, ὡς λ.χ. Βρίπαρο [2]), Βρίπαρον [3]), Βηρίπαρα, [4]) Σκαθίπαρα [5]), ἐπίσης καὶ—πορα ἢ πορις, ὅπως Σκάπορα [6]), Κετρίπορις [7]), 'Ραισκούπορις [8]), ἐξ οὗ ἡ πιθανὴ συνταύτισις τῶν εἰς—παρα καὶ πορος ἢ—πορις ληγουσῶν λέξεων, ὅπως Δρυζίπαρα καὶ Δρυζίπαρος (Δρουζιπάρα) Βόσπορος καὶ Βόσπορα καὶ ἄλλα. Ἄλλωστε παρετηρήθη καὶ ἡ πιθανὴ ταυτότης τῶν κυρίων ὀνομάτων Πόρις καὶ Πάρις 'Αλλὰ καὶ τῆς λέξεως Βυζάντιον, κατὰ τὸν ἀοίδιμον καθηγητὴν τῆς 'Ιστορίας Παῦλον Καρολίδην [9]), τὸ πρῶτον συνθετικὸν προέρχεται ἔκ τινος Θρᾳκικῆς λέξεως: Βούζ, Βὸζ ἢ Βύζ, ἡ ὁποία σημαίνει «δεινὸν» καὶ ἡ ὁποία ἀπαντᾶται εἰς τὴν ἐξελληνισθεῖσαν λέξιν Βόσπορος.

'Αλλ' εἴτε Βοὺζ—Βὸζ ἢ Βὺζ εἶναι τὸ πρῶτον συνθετικόν, εἴτε Βύς, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ δύο αὗται λέξεις εἶναι Θρᾳκικῆς καταγωγῆς καὶ σημαίνουσι τὸ «στενὸν πρᾶγμα» τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τόσων Θρᾳκικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο παρὰ τὸ πέρασμα ποταμοῦ τινος ἢ θαλάσσης. Οὕτω ἡ λέξις Βόσπορος εἶναι καθαρῶς Θρᾳκικὴ καὶ σημαίνει «Μέγα στενόν,» ὅπως πράγματι εἶναι ὁ Θρᾳκικὸς Βόσπορος.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

---

1) G. Seures, in loc. cit. σελ. 141.

2) Φρούριον ἐν 'Ιλλυρίᾳ. (Προκοπίου, Περὶ Κτισμ. IV, 4).

3) Φρούριον παρὰ τὴν Σαρδικὴν (νῦν Σόφιαν). Αὐτόθι, IV, 4.

4) Φρούριον ἐν Θράκῃ (Αὐτόθι IV, 11) καὶ ἄλλο ὁμώνυμον ἐν Μοισίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἴστρου (IV, 11).

5) Φρούριον ἐν 'Ιλλυρίᾳ. (Αὐτόθι, IV, 4).

6) Albert Dumont, in loc. cit. σελ. 500.

7) Βασιλεὺς τῆς Θράκης περὶ τὰ 356 π. χ.

8) Βασιλεὺς τῆς Θράκης, ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. 'Επίσης ἀναφέρονται ἑπτὰ βασιλεῖς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (Head-Σβορώνου 'Ιστορία τῶν Νομισμάτων, Τόμ. Β' σελ. 14).

9) Παύλου Καρολίδου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν 'Ιστορίαν τοῦ 'Ελληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἔκδ. 'Ελευθερουδάκη, τόμ. Α' σελ. μθ'. 'Επίσης τοῦ ἰδίου ; «'Η πόλις τῶν Βυζαντινῶν ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ βασιλέως 'Αστραχαδδὼν ἐν τῇ 'Επιστημονικῇ 'Επετηρίδι τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου, 1902—1903 σελ. 263—272.

ΠΕΡΙ ΒΕΣΣΩΝ Ἢ ΒΗΣΣΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Βεσσοί, Βέσσοι ἢ Βησσοί, εἰς τὸν ἀρχαιοτέρων Θρακικῶν λαῶν, κατῴκουν τὴν ἀπ' αὐτῶν κληθεῖσαν Βεσσικὴν χώραν, ἐκτεινομένην μεταξὺ τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου. Πόλεις δὲ αὐτῶν ἀναφέρονται ἡ Οὐσκουδάμα, ἡ μετὰ ταῦτα Ἀδριανούπολις, ἡ Βησαπήρα τὸ σημερινὸν Τατὰρ — Παταρτζίκ, ἡ Βηλαιδιπάρα, κειμένη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, ἡ Βεσικάρα ἄγνωστον ποῦ κειμένη καὶ ἄλλαι.

Ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σατρῶν [1]) πολεμικωτάτου Θρακικοῦ λαοῦ, κατοικοῦντος τὴν παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας χώραν, μεταξὺ τῶν κάτω κοιλάδων τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος.

Οἱ Βέσσοι μετὰ τῶν Σατρῶν παρέμειναν ἐλεύθεροι, μὴ ὑποταχθέντες εἰς τὸν Ξέρξην, ὅπως τόσοι ἄλλοι Θρακικοὶ λαοὶ (Παῖτοι, Κίκωνες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Λερσοῖοι, Ἠδωνοὶ καὶ ἄλλοι) οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀκολουθήσουν αὐτὸν ἐπερχόμενον κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ 480 π. χ. εἴτε ὡς πεζοὶ εἴτε ὡς ναῦται. Κατῴκουν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ διετήρουν Μαντεῖον τοῦ Διονύσου ὅμοιον πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπου καὶ ὑπῆρχε καὶ ἱέρεια μαντεύουσα κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐν Δελφοῖς Πυθίας. «Οἰκέουσι, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, [2]) ὄρεά τε ὑψηλὰ ἴδησί τε παντοίησι καὶ χιόνι συνηρεφέα, καὶ εἰσὶ τὰ πολέμια ἄκροι. Οὗτοι οἱ τοῦ Διονύσου τὸ μαντήϊον ἐκτημένοι, τὸ δὲ μαντήϊον τοῦτο ἔστι

---

1) Εἰς τὸ Θρακικὸν τοῦτο ὄνομα ὁ Γίρετσεκ ἀναγνωρίζει συγγένειαν πρὸς τὸ Ἀλβανικὸν «σάτρ» (= μάχαιρα). Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Θουκυδίδης (Β' 96) ἀναφέρει μεταξὺ τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων Θρακῶν τοὺς καλουμένους Δίους, οἱ ὁποῖοι πιθανὸν νὰ ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Σάτρας. Μέρος τῶν Δίων τούτων ἀναμιχθέντες εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μετὰ τῶν Βέσσων ἢ Βεσσῶν καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Πλινίου. (Φυσ. Ἱστορ. IV, 18) Δίοβέσσοι Diobessi).—Περὶ ὅλων τούτων τῶν λαῶν βλέπε: Ἀχιλλέως Θ. Συμοθράκη, Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης.

2) Ἡροδότου VII, 111.

μὲν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλοτάτων. Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρέων εἰσὶ οἱ προμαντεύοντες τοῦ ἱεροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα κατὰ τὸ ἐν Δελφοῖσι καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον.» Μάλιστα Δίων ὁ Κάσιος [1]) ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα προθιερέως τινὸς τοῦ Μαντείου, ὀνομαζομένου Οὐολογαίσου.

Κατὰ τὸν Στράβωνα, [2]) ἦσαν λαὸς ληστρικώτατος ἀφοῦ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ληστῶν «λῃσταὶ προσαγορεύονται.» Ἀλλαχοῦ δὲ ὅτι παροικοῦσι τὸν Ἕβρον Κορπίλοι καὶ Βρέννοι ἔτι ἀνωτέρω, εἶτ' ἔσχατοι Βέσσοι. μέχρι γὰρ δεῦρο ὁ ἀνάπλους. Ἅπαντα δὲ τὸ ἔθνη ληστρικὰ ταῦτα, μάλιστα δὲ οἱ Βέσσοι, οὕς λέγει, γειτονεύειν Ὀδρύσαις καὶ Σαπαίοις. [3])

Ἀναθηματική τις ἐπιγραφὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀνευρεθεῖσα μεταξὺ καὶ ἄλλων πολλῶν εὑρημάτων κατὰ τὰς γενομένας ἐπὶ τόπου ἀνασκαφὰς κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον 1939 εἰς Ζύμυδρα τῆς Βορείου Θράκης περὶ τὴν Φιλιππούπολιν, ὅπου ὑπῆρχε ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ τοῦ Ζυμιδρηνοῦ, domus divina Asclepii Zimidrini, κατὰ λατινικὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφήν. ἀναφέρει τὸ ὄνομα Ἑλληνορωμαίου τινος στρατιωτικοῦ τοῦ Αὐρηλίου Διονυσοδώρου, εὐχαριστοῦντος τὸν ἐπιφανέστατον Θεὸν Ἀσκληπιὸν Ζυμυδρηνόν, διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν καταδίωξιν καὶ σύλληψιν τῶν ληστῶν ἐάν που ἐνεφανίζοντο [4]).

Οὕτω διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐπιβεβαιοῦται ἡ πληροφορία τοῦ Στράβωνος περὶ τοῦ ληστρικοῦ λαοῦ τῶν Βέσσων. Τὸν χαρακτηρισμὸν ὅμως τοῦτον τοῦ Στράβωνος, ζήσαντος κατὰ τὸν πρῶτον μ. χ. αἰῶνα, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ὑπερβολικὸν καὶ ἀφορῶντα ὄχι γενικῶς ὅλους τοὺς Βέσσους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς κατοικοῦντας τὰς ὀρεινὰς περιφερείας, καθ' ὅσον οἱ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις κατοικοῦντες, ἐνησχολοῦντο περὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν. Οἱ Βέσσοι ἦσαν περιώνυμοι διὰ τὰς μεταλλουργικάς των γνώσεις, καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου, τοῦ χαλκοῦ, τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ. Εἰς τὰ ἐργαστήριά των κατεσκευάζοντο τὰ περίφημα Θρακικὰ ὅπλα, ἦσαν δὲ καὶ δεξιοὶ μεταλλωρύχαι [5]).

Ἀλβανισταί τινες ἐνόμισαν ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τῶν Βεσσῶν ἢ Βησσῶν εὗρον τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀλβανικῆς λέξεως «μπέσσα» (=δίδειν καὶ λαμβάνειν τὰ πιστά). Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀοίδιμος καθη-

---

1) Δίωνος Κασσίου, 11, 44, 34.

2) Στράβωνος VII, 318.

3) Στράβωνος VII, 331, 48.

4) Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου, Ἱερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς «Θρακικὰ» Τόμ. XIII (1940) σελ. 266—276.

5) Κατὰ τὸν Βεγέτιον λατῖνον συγγραφέα σύγχρονον τοῦ Οὐαλεντιανοῦ αὐτοκράτορος Ρωμαίου (364—375). Ἔγραψε πολύτιμον πραγματείαν: Περὶ στρατιωτικῆς τέχνης.

γητὴς τῆς Ἱστορίας Παῦλος Καρολίδης,[1]) ὀρθότερον εἶναι νὰ συσχετισθῇ ἡ ῥίζα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «μπέσσα» πρὸς τὸ Ἑλληνικόν: πυθώ, πειθώ, πείθομαι, πυνθάνομαι, πίστις.

Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὀνομάζει αὐτοὺς Τετραχωρίτας καὶ Τετρακώμους.

Ὠνομάσθησαν δὲ πολὺ πιθανὸν Βέσσοι κατὰ τὸν παλαιὸν σχολιαστὴν τοῦ Λουκιανοῦ[2]) ἐκ τῶν πολλῶν βοῶν τοὺς ὁποίους ἐκτρέφει ἡ χώρα των: «Vessi ex multitudine bouum sic vocati credentur.» Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅπως διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος[3]) ὅτι «εἰσὶ κατὰ ταῦτα τὰ χωρία... καὶ βόες ἄγριοι, τῶν τὰ κέρεα ὑπερμεγέθη ἔστι, τὰ εἰς Ἕλληνας φοιτέονται,» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον παρατηρεῖται, ἡ ἐτυμολογία τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ, δὲν φαίνεται ἀπίθανος.

Κατὰ τὸν Ἰορδάνην[4]) Γότθον ἱστορικὸν τοῦ ἕκτου αἰῶνος μ. χ. ὁ ποταμὸς Δούναβις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Βέσσων ἐκαλεῖτο Ἴστρος. «Qui (δηλ. ὁ Δούναβις) lingua Bessorum Hister vocatur.»

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Leake[5]) θεωρεῖ τοὺς Ὀρεσκίους ὡς τὸν αὐτὸν μὲ τοὺς Σάτρας λαόν, στενῶς συνδεόμενον μετὰ τῶν Βεσσῶν, ἤτοι ἱερεῖς τοῦ μαντικοῦ ναοῦ τοῦ Θρακικοῦ Βάκχου ἐπὶ τοῦ Παγγαίου, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκόπησαν καὶ νομίσματα χρυσᾶ ἢ ἐξ ἠλέκτρου κατὰ τὸν ἕκτον π.χ. αἰῶνα, ἀργυρᾶ δὲ πρὸ τοῦ 480 π.χ.[6])

Τὸ μαντεῖον τοῦτο τοῦ Διονύσου ἐπεσκέφθη καὶ Κότυς ὁ Α' (382—381) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀφιερώσας, μάλιστα, καὶ ἀνάθημά τι, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφή τις εὑρεθεῖσα πρό τινων ἐτῶν, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

ΚΟΤΥΣ ΔΙΟΝΥΣΩ ΚΑΙ ΗΡΑ[7])

Ἐπίσης, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουητώνιος[8]), τὸ Μαντεῖον τοῦ Διονύσου συνεβουλεύθη ὁ Ὀκτάβιος διὰ τὸν υἱόν του, θυσιάσας κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν βαρβάρων, ὅπως πολὺ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐτέλεσεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν βωμῶν θυσίαν, ὅταν τὸ 335 π.χ. ὁρμηθεὶς ἐξ

---

1) Π. Καρολίδου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Παπαρρηγοπούλου, Ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη Τόμ. Α' σελ. μθ'.

2) Σχόλια εἰς τὴν Pharsalus τοῦ Λουκανοῦ V, 135.

3) Ἡροδότου VII, 126.

4) Ἰορδάνου (Jordanès), De origine actibusque Getarum, XII.

5) Leake, Northern Greece, τόμ. Γ' σελ. 213.

6) Head-Σβορώνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, τόμ. Α' σελ. 351.

7) Παρὰ Σταύρῳ Μερτζίδῃ «Οἱ Φίλιπποι» σελ. 118.

8) Σουητωνίου, Βίος Αὐγούστου, 94.

'Αμφιπόλεως, ὑπέταξε πάντα τὰ αὐτόνομα τότε Θρακικὰ φύλα.

Βραδύτερον ἔπαυσαν μνημονευόμενοι ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, περιελαμβάνοντο δὲ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Θρακικῶν φυλῶν Δάρδανοι. Κατ' αὐτῶν ἐπαπειλούντων τὰ ἀνατολικὰ ὅρια τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους, ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ 239 π.χ. ὁ βασιλεὺς Δημήτριος Β' ὁ Αἰτωλός, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ἀποχωρήσῃ, διότι οἱ Αἰτωλοὶ ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν 'Αχαιῶν ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ 'Ηπειρῶται ἀνεκήρυξαν ἐν τῇ χώρᾳ των τὴν Δημοκρατίαν.

Βραδύτερον μνημονεύονται ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, κατοικοῦντες ἐπὶ τοῦ Αἵμου. Πρῶτος ἐκ τῶν 'Ρωμαίων ἐκήρυξε κατ' αὐτῶν πόλεμον ὁ Λούκουλλος [1]), ὅστις δι' ἐπιπόνων ἀγώνων κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν Οὐσκουδάμαν ('Αδριανούπολιν) καὶ νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς πέραν τοῦ Αἵμου. Βραδύτερον κατὰ τὸ 29 π.χ. ὁ Λικίνιος Κράσσος ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Θρακικῶν φύλων καὶ διασχίσας σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν Μοισίαν, μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐξεδίωξε τοὺς Βέσσους καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς 'Οδρύσας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ αὐτῶν [2]).

Κατὰ τῶν Βέσσων διεξήγαγε φοβερὸν ἀγῶνα ὁ 'Ροιμητάλκης Α' (11 π.χ.—12 μ.χ.) βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἀδελφὸς Κότυος τοῦ Δ' καὶ φίλος τοῦ 'Αντωνίου. Τῶν Βέσσων ἡγεῖτο ὁ Οὐολόγαισος ἢ Βολογέζος, πρωθιερεὺς τοῦ Μαντείου τοῦ Διονύσου [3]). Κατά τινα μάχην ὁ 'Ροιμητάλκης ἐτράπη εἰς φυγήν, οἱ δὲ πατριῶταί του νομίσαντες ὅτι οἱ Θεοὶ συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ Οὐολογαίου, ἔφευγον καὶ αὐτοὶ ἄνευ μάχης. Τότε ἠναγκάσθη ὁ 'Ροιμητάλκης νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μέχρι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, οἱ δὲ Βέσσοι κατεδίωξαν αὐτὸν ἐρημώσαντες τὴν χώραν του. Οὕτως ἅπασα ἡ χώρα περιῆλθε εἰς χεῖρας τῶν Βέσσων, οἱ ὁποῖοι ἐστράφησαν τότε ἀνενόχλητοι κατὰ τῆς Μακεδονίας καὶ κατ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς Μικρᾶς 'Ασίας Οἱ 'Ρωμαῖοι τότε ἔστειλαν εἰς βοήθειαν τοῦ 'Ροιμητάλκου τὸν στρατηγὸν Λεύκιον Πείσωνα. Κατὰ τὴν πρώτην συμπλοκὴν ἠττήθησαν οἱ 'Ρωμαϊκὰ λεγεῶνες. 'Αλλὰ ταχέως ἀναλαβόντες οἱ 'Ρωμαῖοι, κατενίκησαν τοὺς Βέσσους καὶ καθυπέταξαν αὐτοὺς ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ὡς καὶ πάντας τοὺς μετ' αὐτῶν συμπράξαντας Θρακικοὺς λαούς.

'Επὶ τῆς 'Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας τῆς χώρας, κατὰ τὸν δεύτερον μ. χ. αἰῶνα ἡ χώρα τῶν Βέσσων ἡ Βεσσικὴ καλουμένη ἀπετέλεσε μίαν τῶν 14 Στρατηγιῶν (Praefectutae) τῆς Θράκης [4]).

---

1) Εὐτροπίου VI, 10. Πρβλ. 'Αμμιανοῦ Μαρκελίνου XXVII, 4.
2) Δίωνος Κασσίου II, 51, 24.
3) Δίωνος Κασσίου, XLIX, 34.
4) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, Γ', 11, 6.

Διὰ τῆς ὑποδουλώσεως τῶν Βέσσων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπῆλθεν ὁ ἐκρωμαϊσμὸς τῆς χώρας αὐτῶν, γενόμενος οὕτω ὁ πρόδρομος τῆς μετ' ὀλίγον ἐκχριστιανίσεως αὐτῶν. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Βέσσοι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥεμεσιάνων (νῦν Béla Palanga, τουρκιστὶ Μουσταφᾶ Πασᾶ Παλάγκα) Νικήτα, ἔκτοτε δὲ ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Βέσσων μνημονεύεται καὶ μοναστήριον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατοικούμενον ὑπὸ ἐκχριστιανισθέντων Βεσσῶν καὶ κείμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως [1]). Οὕτω, κατὰ τὴν ἐπὶ Μηνᾶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον τὸ 536 κατὰ τῶν αἱρεσιαρχῶν Σευήρου, Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκούρου, μνημονεύεται ἡγούμενος μονῆς τῶν Βέσσων ὑπογραφόμενος : «Ἀνδρέας, ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῶν Βεσσῶν, ὑπογράψαι ἐδεήθην».

Πλὴν τῆς μονῆς ταύτης, ἀναφέρεται καὶ ἄλλη μονὴ Βεσσῶν ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τὴν Ἰεριχώ· μέχρι δὲ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐτέλουν τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν ἰδίαν των διάλεκτον, ἔχοντες παρεκλήσιον καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. Βεσσοὶ δὲ μοναχοὶ μνημονεύονται καὶ εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων κοιμητηρίων τῆς μονῆς Χωβιζᾶ, ἐπίσης δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Θεοδοσίου ἐν Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ βραδύτερον ὅτι [2]).

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

---

1) R. Janin, Les Monastères nationaux et provinciaux à Byzance (Constantinople et environ) in Echos d'Orient Τόμ. XXXII (1933) σελ. 431.

2) Κοικυλίδου, Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν μοναστηρίων Ἱερουσαλήμ, 1906 σελ. 6 καὶ ἑξῆς.

ΣΥΛΛΟΓΗ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΠΙΓΡΑΦΩΝ ΑΝΕΥΡΕΘΕΙΣΩΝ
ΕΝ ΣΕΡΔΙΚΗ, ΝΥΝ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ

Ἡ *Σέρδων* ἢ *Σερδίων πόλις* ἢ *Σερδική — Σαρδική*, *Serdica* καὶ *Sardica*. ὡς φέρεται παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ Λατίνοις συγγραφεῦσιν, ἐπὶ νομισμάτων αὐτῆς καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς, εἶναι ἡ νῦν *Σοφία*, πρωτεύουσα τοῦ νέου Βουλγαρικοῦ βασιλείου. Αὕτη ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιοτέρου συνοικισμοῦ τῶν Σέρδων, φυλῆς πιθανῶς Κελτικῆς, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὅθεν ἔλαβε καὶ τὴν προσωνυμίαν *Οὐλπία*. Ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς περιφερείας της ἰδίαν στρατηγίαν, τὴν *Σερδικήν*, ὑπήγετο ἐπὶ τῆς ρωμαιοκρατίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θράκην. Διοικουμένη αὐτονόμως ὑπό βουλῆς καὶ δήμου, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μοισίᾳ Ἑλληνικαὶ καὶ Ῥωμαϊκαὶ ἀποικίαι, εἶχε τὴν προνομίαν νὰ κόπτῃ καὶ νομίσματα. Ὁ Mionnet περιγράφει 108 διαφόρους τύπους τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως ἀπὸ Μ Αὐρηλίου μέχρι Γαλιηνοῦ [1]· σήμερον ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διὰ τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἄλλων ηὐξήθη καὶ τὸ ἐθνικὸν τῆς Σοφίας μουσεῖον κέκτηται 300 τύπους [2]). Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέκτισε τὰ τείχη αὐτῆς[3]) ὧν ἀνευρέθησαν λείψανα ἐν ἀνασκαφαῖς. Ἡ μεγίστη τῆς πόλεως ἀκμὴ τίθεται κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα. Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Οὔννων τοῦ Ἀττίλα τῷ 447 [4]). Οἱ Σλαῦοι κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνόμαζον αὐτὴν Sredets κατὰ παραφθορὰν τοῦ Serdica καὶ σύμφυρσιν πρὸς τὸ sreda (μέσον), ἐξ' οὗ οἱ Βυζαντῖνοι μετωνόμασαν αὐτὴν κατὰ παρετυμολογίαν *Τριάδιτζα*. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἤρξατο ἐπικρατοῦν τὸ ὄνομα αὐτῆς *Σοφία* ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτίσματος Βυζαντιακοῦ, σωζομένου καὶ σήμερον [5]). Αἱ ἀναφερόμεναι ἐν-

---

1) Mionnet, Description de médailes antiques, τόμ. I, σελ. 420, ἀρ. 364—511 καὶ Suppl. II, σελ. 483 ἀρ. 1650—1749.

2) Mouchmow N. Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, Σοφία, 1912, βουλγαριστί, ἐν τῷ σχετικῷ περὶ νομισμάτων τῆς Σερδικῆς κεφαλαίῳ.

3) Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, IV, σελ. 267.

4) Kazarow G. Συμβολὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Σοφίας ἱστορίαν, βουλγαριστί, ἔτ. 1910.

5) Ἴδε, Jirecek-Ἀργύρωφ, Ὁδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 14 καὶ ἑξῆς βουλγαριστὶ καὶ Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.

ταῦθα ἐπιγραφαὶ ἀνάγονται εἰς τὸν βον, γον καὶ δον αἰῶνα, καθ' οὗ ἡ ἑλληνίζουσα πόλις περιελαμβάνετο ἐν τῇ Θράκῃ.

1 Ἐπιγραφὴ ἑπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βάθρου, κεκομμένου πανταχόθεν, ὕψους 0,35, πλ. 0.63 καὶ πάχ 0 50 τοῦ μ. εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ 140 μ.χ.

«[*Αὐτοκράτορα Καί*]*σαρα, Θεο*[*ῦ*] *Ἀδρια*[*νοῦ υἱόν, θεοῦ Τραϊανοῦ Παρθικοῦ υἱω*]*νόν, θεοῦ Νερού*[*α*] *ἔγγ*[*ονον Τ*(*ίτον*) *Αἴλιον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον, Εὐσεβῆ, Σεβ*[*αστόν, ἀρχιερέα μέγιστον δημαρχ*]*ικῆς ἐξουσίας τὸ γ',* [*ὕπατον τὸ γ', αὐτοκράτορα τὸ β'* (;), *π*(*ατέρα π*(*ατρίδος*) *ἡ*] *βουλὴ καὶ ὁ δῆ*[*μος*] *Σ*[*έρδων, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρα*]*κῶν ἐπαρχείας Μ*(*άρκου*) *Ἀ*[*ντωνίου Ζήνωνος, πρεσβ*(*ευτοῦ*) *Σεβ*(*αστοῦ*) *ἀντ*]*ιστρατήγου ἐπὶ συν*[*αρχίας* (;).....].

Kalinka, Denkmäler aus Bulgarien, σελ. 22, ἀρ. 26. Dobrusky, Sbornik κτλ. τόμ. VII. σελ. 325, ἀρ. 5. Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 1. Cagnat, I, σελ. 231, ἀρ. 683.—Archeol. Epigr. Mittheil, XVIII, (1895), σελ. 110, ἀρ. 14.

2 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος πλακὸς ἐξ ἀσβεστολίθου, τετμημένου εἰς δύο, τοῦ ἑνὸς ἔχοντος ὕψ. 0.09 πλ. 0.12 καὶ πάχ. μέχρι 0 20 τοῦ μ. τοῦ δ' ἑτέρου 0.4 ὕψ. καὶ 0.6 πλ. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ εἶναι τὰ μέγιστα κεκομμένη καὶ δυσσυμπλήρωτος.

«... *Κο*]*μμόδου πρε*[*σ*[*β*(*ευτοῦ*) [*Σ*]*εβ*(*αστοῦ ἀντισ*[*τρατήγου*], *διὰ ἐπιμελητοῦ Κο*. ..».

Ὁ Γ. Κόμμοδος διετέλεσεν ὕπατος ἐπὶ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς 138-161 (ἴδε Dumonte-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 524 - 25).

Dobrusky, Sbornik, τόμ. III. σελ. 45, ἀρ. 2.—Frankfurter, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. XIV, σελ. 151, ἀρ. 30.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, σελ. 562, ἀρ. G[3].— Kalinka, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 27.—Cagnat, σελ 231, ἀρ. 684.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 8.

3 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἀσβεστολίθου κεκομμένου, ὕψ. 0,63, πλ. 0,49, πάχ. 0,11 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ. Ἀναφέρεται εἰς Μ. Αὐρήλιον καὶ Λ. Οὐῆρον 161 - 169.

«[*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν αὐτοκρατόρων Μ*(*άρκου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) *Ἀ*]*ν*[*τ*]*ω*[*νείνου καὶ Λ*(*ουκίου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) [*Οὐήρου,* [*Παρθικῶν μεγ*(*ίστων*)], *Σεβ*(*αστῶν*) *ὑγείας* [*καὶ παντὸς οἴκ*]*ου*....».

Kalinka, αὐτόθι, ἀρ. 28.—Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVI, σελ. 110. ἀρ. 15.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 2.

4 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἄνωθι, κάτωθι καὶ

ἀριστερόθεν ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ ἀσβεστολίθου ὕψ. 0,63, πλ. 0,49 καὶ πάχ. 0,16 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 161—169.

«[*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀ]ν[τ]ω]νείνου καὶ Λ(ουκίου) Αὐρ(ηλίου)] Οὐήρου [Παρθικῶν μεγ(ίστων;)] Σεβ(αστῶν) ὑγείας [καὶ παντὸς οἴκ]ου καὶ ἱε[ρωτάτης βουλ]ῆς τε καὶ δήμ[μου τοῦ Ῥωμαί]ων Ἀρχί[ας ;.... τῆς πό]λεως [κατὰ τὴν κέλευ;]σιν κυ[ρίου Ἀπόλλωνος ; ἐ]κ τῶ[ν ἰδίων ἀνέθηκεν]*».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVI, σελ. 110, ἀρ. 15.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 23, ἀρ. 28.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 2.

5 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου πλακὸς παντοχόθεν κεκομμένης, ὕψ. 0,62, πλ. 0,39 καὶ πάχ. 0,15. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ δεξιόθεν μόνον εἶναι πλήρης. Ἀναφέρεται εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 176—180 χρόνον.

«[*ὑπὲρ τῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνείνου καὶ Λου]κί[ου] Κο[μ]όδο[υ] Σεβ(αστῶν) ὑγείας καὶ τοῦ σύμπ]αντος αὐτῶν [οἴκου] .... ν ἀρχιερεὺς , ... -αιὸς καὶ ἡ ἀρ[χιέρεια (;) ἐπιτελέσαντες κ]αὶ μονομαχί[ας καὶ θεωρίας στεφάνους ; κ]α[ὶ τ]ῇ προξ[ενίᾳ τιμηθέντες ;] ..... καλοῦσι .... ν .*»

Dobrusky, Archeol, Epigr. Mittheil, τόμ. XVIII, σελ. 110, ἀρ. 15 καὶ Sbornik, τόμ. XII, σελ. 325, ἀρ. 6.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 29, ἀρ. 30.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 3.

6 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ὁδομετρική, κεκομμένη, ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,38, πλ. 0,50 καὶ πάχους 0,48 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὁρμανλῆ μεταξὺ Φιλιππουπόλεως καὶ Σόφιας. Ἀπὸ τῶν χρόνων 212—217. Ἀλλ' ὁ Σικ. Κλάρος διετέλεσε πρεσβευτὴς καὶ ἐπὶ Σεπτ. Σεβήρου 192—211.

«[*Ἀγαθῇ Τ]ύχῃ. [Α]ὐτοκράτορα Κ[α]ίσα[ρα] Μ(ᾶρ)κον Αὐρήλιον Ἀντωνῖνον, Σεβαστὸν ἡ [λαν]προτάτη Σ[έ]ρ[δων πόλ]ις ἡγεμονεύο[ντος] τῶν Θρᾳκῶν ἐπα[ρχεί]ας Κ(οΐντου) Σικινίου Κλά[ρου] πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντισ[ρατήγ]ου ἀπὸ ...*».

Skorpil, Sbornik, IV, σελ. 140, ἀρ. 1.—Frankfurter, Archeol. epigr. Mittheil. XIV, 155, ἀρ. 39.—Cagnat, Revue archeol, ἔτος 1891, XVIII, 412, ἀρ. 83.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, 563, ἀρ. 9[3].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 231, ἀρ. 685.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 51.

7 Ἐπιγραφὴ ἑπτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ εὑρεθέντος ἐν Ἱιρότ.

«*Κορνηλίαν Παῦλαν Αὐγοῦσταν ἡ Σ[έρ]δων πόλι[ς] ἐπὶ [Μ](άρκου Αὐρ(ηλίου) Ἡρώδου καὶ Πρόκλου*».

Ἡ Ἰουλία Κορνηλία Παῦλα ἦτο πρώτη σύζυγος τοῦ Ἡλιογαβάλου (218—222).

Domaszewski, Arch, épigr. Mitth. X (1886) σελ. 238.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315, ἀρ. N.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ. 689.

8 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ στήλης εὑρεθείσης ἐν Πιρότ. Ἀπὸ 218—222.

Ὑπὲρ τῆς τοῦ ὁσιωτάτου αὐτοκράτορος [*Καίσαρος*] *Μ*(*άρκου Αὐρ*(*ηλίου*) *Ἀντωνίνου τύχης τε καὶ νίκης κσὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ ἡγεμονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν αἰπαρχίας* (sic) *Α. Π*(*ρ*)*ωσίου Ρουφίνου ἡ* [*Σέρδων πόλις*].»

Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315. ἀρ. Μ,—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 232, ἀρ. 686.

9 Ἐπιγραφὴ δεκατρίστιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἀοβεστολίθου βάθρου ἀδριάντος, κεκομμένου ὕψους 1,02, πλ. 0.40 εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Μέζδρᾳ, περιφερείας Σοφίας. Ἀπὸ τοῦ 222—235.

«*Ἀγαθῇ Τύ*[*χῃ*]. *Τὸν μέγισ*[*τον*] *καὶ θειότατ*[*ον*] *Αὐτοκράτο*[*ρα*] *Μ*(*ᾶρκον*) *Αὐρ*(*ήλιον*) *Σευ*[*ῆρον Ἀλέξα*[*νδρον*] *Σεβ*(*αστὸν*) *ἡγεμ*[*ονεύο*]*ντος τῆς* [*Θρᾳκῶν*] *ἐπαρχεί*[*ας*] *Μ*(*άρκου*) *Οὐλ*(*πίου*) ; *Σα*]*τορνείνου* [*πρεσβ*[*ευτοῦ*] *Σεβ*(*αστοῦ*] *ἀντι*(*στρατιήγου*) *ἡ λα*[*μπροτά*]*τη Σέρδων π*[*όλις*]. *Εὐτ*[*υ*]*χῶ*[*ς*].».

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, IV, 154, ἀρ. 20—Frankfurter, Archeol. épigr. Mitth. XIV, 159, ἀρ. 50—Dumont-Homolle, 564, ἀρ. 9[8].—Cagnat, Revue archéol. ἔτ. 1892, τόμ. XX, σελ. 395, ἀρ. 103,—Kalinka αὐτόθι, σελ. 54, ἀρ. 54.—Kazarow, αὐτόθι, ἄρ. 55.

10 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ γρανίτου ὁδομετρικῆς στήλης, ὕψ. 2,02 καὶ περιφερείας κατὰ τὸ μέσον 1,42 τοῦ μ. εὑρεθείσης παρὰ τῇ Σόφιᾳ. Ἀπὸ τοῦ 222 -235.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ*] [*Ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐτοκράτορος*] *Καίσαρ*[*ος Μ*(*άρκου*) *Αὐρ*(*ηλίου*) *Σευήρου Ἀλεξάνδρου*], *Σεβ*(*αστοῦ*) *τύχης τε καὶ νείκης καὶ αἰ*[*ω*]*νίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς λαμπροτάτης Θρᾳκῶν* [*ἐπ*]*αρχείας Ροντιλίου Πούδεν*[*δος Κρισπείν*]*ου* [*π*]*ρεσβ*(*ευτοῦ*) *Σεβ*(*αστοῦ*) *ἀντι*[*στρατή*]*γου* [*ἡ Σ*]*έρδων πόλις ἀ*[*νέστησεν*] *τὸ μίλιον*».

Jirecek, Archeol-épigr. Mitth X, 8, αὐτόθι καὶ ὁ Domaszewski, σελ. 241, ἀρ. 5—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 55, ἀρ. 52.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 4.—Cagnat, αὐτόθι. I, σελ. 232, ἀρ. 688. Οὗτος συμπληροῖ καὶ ἀναγινώσκει ἐν ἀρχῇ· [Ἀ]γαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐτοκρα]το[ρ]ο[ς Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Σευήρου Ἀλεξάνδρου Σ]εβαστοῦ [τύ]χης τε καί . .

11 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου ὁδομετρικῆς στήλης ὕψ 1,37 καὶ διαμέτρου 0,40 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφια κώμῃ Βίρμωνιτσα. Προέρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων 212 – 225.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ὑπὲρ τῆς τοῦ θειοτάτου [Α]ὐτοκρ[ά]τορος [Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Σευήρου Ἀλεξάνδρου τύχης] καὶ νείκης καὶ [α]ἰωνίου διαμονῆς ἡγεμονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν ἐπαρχείας Α(ουκίου) Πρωσίου Ρουφείνου, πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντιστρατήγου τὸ μείλιον ἀνέστηαεν ἡ Σέρδων πόλις »

H. καὶ K. Scorpil, Sbornik, τόμ. IV, 149, ἀρ. 7.—Frankfurter, Archéol-épigr. Mitth. XIV, 156, ἄρ. 41.—Dumont-Homolle, αὐτόθι, σελ. 563, ἀρ. 95.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 48, ἀρ. 45.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 232, ἀρ 687. Οὗτος τὸ κενὸν τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα συμπληροῖ δια τοῦ : Καίσ(αρος) Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Ἀντωνίνου τύχης τε.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 52 ὀρθότερον, ὁπότε ἡ ἐπιγραφὴ προέρχεται ἀπὸ τῶν χρονων τοῦ Ἡλιογαβάλου 218—222.

12 Ἐπιγραφὴ ἑνδεκάστιχος ὁδομετρική, τετριμμένη ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου στήλης κεκομμέεης εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Μπάντο περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 235—238.

«[Ἀγ]α[θῇ] Τύχῃ. [Κυ]ρ[ίο]ις αὐτο[κρατ]ό[ρσι Γ(αΐῳ)] Ἰουλ(ῳ [Οὐήρῳ Μαξ]ι[μ]είνῳ [καὶ Γ(αΐῳ Ἰ]ουλ]ίῳ [Ο]ὐή[ρῳ Μαξίμῳ Κα]ί[σα]ρι [τὸ μείλ]ο[ν], ἡγ[εμονεύοντος] το[ῦ λ]αμπροτάτου [Πομ]πονίου [Ἰουλιανοῦ;] ἡ λαμπρο[τάτη Σ]έρδ[ων] πόλις]».

Ὁ Cagnat προτιμᾷ τὴν συμπλήρωσιν διὰ τοῦ : [Σι]μονίου [Ἰουλιανοῦ], διατελέσαντος διοικητοῦ τῆς Θράκης ἐπὶ Μαξιμίνου καὶ Μαξίμου.

Desjardin, Annali, ἔτ. 1868, σελ. 57.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 315. ἀρ. Κ.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 233, ἀρ. 691.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 57.

13 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ὁδομετρική, ἐπὶ στήλης ἐξ ἀσβεστολίθου κεκομμένης ἄνωθι ὕψ. 0,53, πλ. 0,3, πάχ. 0,4, εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγομὰν περιφερείας Σοφίας.

«... [Μα]ξίμῳ Καίσ[αρι ἡγεμονεύ[οντος τῆς Θρα[κῶν ἐ]παρχείας τοῦ λα[μπρο]τάτου Σιμωνίο[υ Ἰουλι]ανοῦ ἡ λαμπρο[τάτη] Σερδίων πόλις τ[ὸ μείλι]ον ἀνέστησεν, εὐτυχ[ῶς].». Ἀπὸ τοῦ 235-238.

Skorpil, Archeol—Epigr, Mitteil τόμ. XVI, (1892), 92, ἀρ. 3—. Kararow G. Αὐτόθι ἀρ. 59. Cagnat, f, σελ. 233, ἀρ. 692.

14 Ἐπιγραφὴ ὁδομετρικὴ ἐφθαρμένη καὶ κεκομμένη ἐπὶ στήλης κυλινδροειδοῦς διαμέτρου 0,34, εὑρεθείσης παρὰ τῇ κώμῃ Γέρμαν περιφερείας Σόφιας, 235 238.

«... [ἡγεμονεύ]οντο[ς] τοῦ λαν[προτάτου Ἰ]ο[υ]λια[ν]ο[ῦ ἡ] Σ[έρ]δων

πό[λ·ς] *ἀνέστ[ησε τὸ μείλιον. Εὐτυχῶς]*. Ὁ Skorpil συμπληροῖ ἔτι «*πρεβευτοῦ Σεβ. ἀντιστρατήγου*» μετὰ τὸ «*Ἰουλιανοῦ*».

Frankfurter, Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XIV, (1891) σελ. 157, ἀρ. 43.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 60—Skorpil, Μνημεῖα (Pametnitsi). II, σελ. 87, ἀρ. 9.- Dumont-Homolle, σελ. 564, 9[7].—Cagnat, I, σελ. 233, ἀρ. 693.

15 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος, πιθανῶς ὁδομετρική, ἐπὶ στήλης κεκομμένης ἄνωθεν καὶ κάτωθεν εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σοφίας. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

« . . . *[σω]τηρίας [κ]αὶ νε[ίκης καὶ] ἐωνίου (σὶκ) [δ]ια[μ]ονῆς τοῦ [με]γί[στ]ου καὶ θειοτάτο[υ] αὐ[τοκρ]άτορος Καί[σαρος Μ(άρκου)] Αὐ[ρη]λίου Ἀ[ντωνίου] Γορδιαν[οῦ ἡγεμον[εύοντος τῆ]ς Θρᾳκ[ῶν ἐπα[ρχείας . . .* ».

Archeol Epigr. Mitteil. XV, 92, ἀρ. 4.—Kazarow, G. αὐτόθι. ἀρ. 56.—Cagnat, αὐτόθ., I, σελ. 233, ἀρ. 694.— Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 564, ἀρ. 9[6].

16 Ἐπιγραφὴ δεκατετράστιχος ἐπὶ ὁδομετρικῆς ἐκ λίθου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,88, τοῦ μ. καὶ διαμέτρου 0,38, εὑρεθείσης παρὰ τῇ Ρωμαϊκῇ στρατιωτικῇ ὁδῷ τῇ ἀγούσῃ διὰ τῶν στενῶν τῶν Succi ἐπὶ τοῦ Αἵμου πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀπὸ τοῦ 238—244.

«*Ὑπὲρ ὑγίας* (sic) *καὶ σωτηρίας καὶ νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς τοῦ μεγίστου καὶ (θ)ειοτάτου αὐτοκράτορος* Καίσαρος *Μαρ(κου) Ἀντωνίου Γορ[δι]ανοῦ, ἡγεμονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν ἐπαρχείας Κ. Ἀττ[ί]ου Κελέρου ἡ Σέρδων πόλις ἀνέστησε τὸ μείλιον. [Εὐ]τυχῶς.*

Bull. de la société archéol. Bulg. τόμ. VII, σελ. 147 κατ' ἀνάγνωσιν Filow καὶ Velkow.

17 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη κάτωθεν, ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου ὁδομετρικῆς στήλης, ἐφθσμμένης ἄνωθι, κεκομμένης κάτωθι, ὕψ. 1 μ. διαμέτρου 0,30 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν τῇ κώμῃ Δραγομὰν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ 244—246—7.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπ[ὲρ ὑγ]είας καὶ σω[τ]ηρεία[ς] καὶ ἐ[ω]ν<θ>ίο[υ δι]αμονῆς τοῦ μεγίστου καὶ θειοτά<του> του Αὐτοκράτορος Μ(άρκου Ἰουλίου Φιλίππου, Σεβ(αστοῦ) καὶ Μαρκείας Ὠτακιλίας Σευήρας [Σ]εβ(αστῆς) ἡγεμονεύ[ο]ντος [τῆς] Θρᾳκῶν ἐ[π]αρχεί[ας Φο]υ[ρ]νίου πρεσβ(ευτοῦ) [Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου . . .]* »

H. καὶ K. Skorpil, Arch.-épigr. Mitth. XV, 91, ἀρ. 2.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 62, ἀρ. 65.—Cagnat, I, σελ. 234, ἀρ. 695.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 58.

18 Ἐννεάστιχος ὁρομετρικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου στήλης ὕψ.

1,80 τοῦ μ., εὑρεθείσης ἐν Ζλατίνᾳ περιφερείας Σόφιας. Δεξιόθεν εἶναι τετριμμένη. Ἀπὸ τοῦ 249—251.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ τοῦ μεγίστου καὶ [θειοτ]άτου αὐτοκράτορος Μεσσ(ίου) [Κουϊ]ντου Τραϊανοῦ Δεκίου καὶ τῆς σεβασμιωτάτης Αὐγούστας Ἑρεννίας Ἐτρουσκίλλας Σεβ(αστῆς) [ἡγεμ]ονεύοντος τῆς Θρᾳκῶν ἐπαρχείας Τ(ίτου) Ἰουλ(ίου) Πρείσκου ἡ Σέρδ[ων] πόλις τὸ μίλιον Εὐτυχῶς.».

Velkow, Il. Bull. de l'inst. arch. Bulg. τόμ. VI, ἔτ. 1930—31, σελ. 302.—Cagnat-Besnier, Revue arch., ἔτ. 1932, σελ. 205, ἀρ. 28.

89 Ἐπιγραφὴ τετράστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου βάθρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν ὕψ. 0,22, πλάτ. 0,73 καὶ πάχ. 0,64 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«Τὴν θεοφιλεστάτην Αὐγ(οῦσταν) Κορ(νηλίαν) Σαλωνεῖναν, Σεβ(αστὴν) Φλ(αβία) Αἰθάλη καὶ Καλανδίων καὶ Διογέν[ης ἀ]ν[έθηκαν κ]α[ὶ Π]ων[πώ(νιος);] Ἀμασιαν[ός]».

Ἡ Κορνηλία Σαλωνεῖνα ἦτο σύζυγος τοῦ Γαλλιηνοῦ (253—268). Ἐκ τοῦ εἴδους τῶν γραμμάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῆς φαίνεται ὅτι τό: «καὶ Πομπώνιος Ἀμασιανὸς» προσετέθη κατόπιν.

Dobrusky, Sbornik, XVI, σελ. 109, ἀρ. 13.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 67, ἀρ. 71.—Kazarow, αὐτόθι. ἀρ. 5.—Cagnat, I, σελ. 534, ἀρ 697.

20 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἀναθηματικὴ κεκομμένη δεξιόθεν ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τμήματος βάθρου ὕψ. 0,28, πλ. 0,33, πάχ. 0,32 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τῶν χρόνων 260—268.

«Ἀγ[αθῇ τύχῃ.] Αὐτοκράτ[ορα Καίσαρα Π(όπλιον) Αἰκίννιον Ἐγνάτιον] Γαλλ(ι)ηνὸν [Εὐσεβῆ, Εὐτυχῆ, Σεβαστόν, Οὐαλερια]νοῦ Σεβασ(τοῦ υἱόν . . . .] Ἰουλιαν[ός . . . . ἀντὶ τοῦ εἰσ . . . .».

Dobrusky, Sbornik, III, σελ. 46, ἀρ. 2.—Frankfurter, Arch.-épigr. Mitth. XIV. 151, ἀρ. 27.—Dumont-Homolle, σελ. 561, ἀρ. G⁵.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 66, ἀρ. 70.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 6.—Cagnat, I, σελ. 234, ἀρ. 696.

21 Ἐπιγραφὴ ἐνδεκάστιχος δίγλωσσος, ἀναθηματικὴ ὁδομετρικὴ ἐπὶ στήλης ὕψ. 2.13, διαμέτρου 1,38, τοῦ μ, τὸ πλεῖστον ἀκατεργάστου. Εὑρεθη παρὰ τῇ κώμῃ Ἰχτιμὰν πλησίον τῆς πυτὲ διόδου τῶν Succi ἐπὶ τῆς ἐκ Φιλιππουπόλεως διὰ τοῦ Αἴμου εἰς Σερδικὴν ἀγούσης.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. Ὑπὲρ ὑγίας καὶ σ[ωτηρ]ίας καὶ αἰωνίου [δια]μονῆς [Σεβαστ]ῶν. D)ominorum) n)ostrorum) Constantini max(imi), Val(eri) Lic(iniani) Lisinip[e]r(ctuornm) Aug(ustorum). Fl(avi) Jul(i) crispi, Val(eri) Lic(inianri) L[i]cini jun(ioris), Fl(avi) Cl(audi) Constantini nob(ilissimorum) Caes(arum).

Ἀπὸ τοῦ 323, ὁπότε ἀνεκηρύχθησαν Καίσαρες οἱ τρεῖς τελευταῖοι.

CIL, τόμ. III, 1407 [37].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 68, ἀρ. 73.

22 Ἐπιγραφὴ δεκαεννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δολίστοβον, μακρὰν τῆς Σόφιας.

«*Οἴκῳ Θείῳ κὲ* (sic) *τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς οἱ ἱερ[ε]ῖς Διοβένης Ἀλύπου, Οὔλ(πιος) Φιλοσεβά[στη]ς, Κλαύ(διος) Ἄτταλος, Φλα(ούιος) Ἀπολ(λ)ινάριος, Ταρσὰς Μεστικένθου, Δύνας Ἑπτακόρου Π(όπλος Ἑλουίδιος, Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδρου, Δεῖος Δίνεος, Ἰουλιανὸς Καμορ.. .., Ραισκήπορις Ἀπολλώνις ο[ἰκ]ουρὸς(;), Ὀρφεὺς μακελλάρις, Ἐπτέξενις, ἐπίσκοπος, Μεστίκευθυς κάπηλος ἐπ(ε)ὶ συναρχίας ...*»

Οἶκος θεῖος=ὁ τοῦ Αὐγούστου ἢ τῶν Αὐγούστων, τὸ Π. Ἑλουίδιος φαίνεται ὅτι προσετέθη κατόπιν μετὰ τὴν κτῆσιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

Dobrusky, Arch.-épigr. Mitth. XVIII, ἔτ. 1895, σελ. 108, ἀρ. 8.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 230. ἀρ. 682.

23 Ἐπιγραφὴ δεκαπεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βωμοῦ, εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Ἀγαφῇ [Τύ]χ[ῃ] Θεῷ ἐπηκόῳ ὑψίστῳ εὐχὴν ἀνέστησαν τὸ κοινὸν ἐκ τῶν ἰδίων διὰ ἱερέως Ἑρμογένους καὶ προστάτου Αὐγουστιανοῦ Ἀχιλλεύς, Αὐρήλις, Δῖο(ς), Ἀλέξανδρος, Μόκας, Μο[κι]ανός, Δομήτις, Σοφεῖνος, Παυλεῖνος, Πύρος, Ἀπολυνάριος, Μοκιανός, [Σ]ῆλις(;) καὶ Ἀλέξανδρος Ἀσκληπιάδου θία[σος] Σεβαζιανός ...*»

Domaszewski, Arch.-épigr, Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 238.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 516, ἀρ. Ο.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 73.

24 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἐπὶ τιμήματος τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐξ ἐρυθρωποῦ λίθου, ὕψ. 0,51, πλ. 0,77, παχ. 0,58-0,72 τοῦ μ. εὑρεθέντος μεταξὺ τῶν κωμῶν Σελενιγράδ καὶ Μιλοσλάλβτσι περιφερείοις Σόφιας.

«*Θεῷ ὑψίστῳ, ὑπὲρ Αὐφιδίων οἴκων .. [Αὐ]φι[δ]ι[ος] ...*»

Dobrusky, Sbornik, XVI, 64, ἀρ. 30.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 133, ἀρ. 145.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 74.

25 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματική, εὑρισκομένη νῦν ἐν Σόφια, ἀγνώστου ὅμως προελεύσεως.

«*Θεοῖς ἐπηκόοις Διὶ κ(αὶ) Ἥρα, Ἀλαιβριηνοῖς διὰ ἱερέως* (sic) *Αὐξάντος Ἑρμογένους τὸ κοινὸν τῶ[ν] Διοσκόρων. Εὐτυχῶς*».

Ἀλακιβρία, Θρακικὸν τοπωνύμιον πρβλ. Σηλυβρία, Μεσηβρία, Πολ-

λυομβρία. *Αὐξάνων* λατιν. crescens. Κοινὸν Διοσκόρων, πιθανῶς τὸ αὐτὸ τῷ *τῶν Διοσκουριαστῶν*, θίασος λάτρεων τῶν Διοσκούρων Κάστορος καὶ Πολυδεύκους.

Dobrusky, Arch.-épigr. Mitth. XVIII (1895), σελ. 112, ἀρ. 19.—Sbornik, 1894, σελ. 32.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 230, ἀρ. 681.

26 Ἐπιγραφὴ δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ πλακὸς εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Κόστενβροδ περιφερείοις Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [κυρίῳ Διὶ καὶ Ἥρᾳ....ερηνοῖς Θεοῖ]ς ἐπ[ηκό]οις, Αὐρ(ήλιος) Κελσινὸ[ς ἀ]πο[διδ]οὺς τὴν ἐπαγγε[λ]λίαν [το]ῦ πατρὸς [κ]ατεσκ[έ]υα[σεν] ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν [ἀδελ]φῶν καὶ τσῦ σύ[μπ]ανος] οἴ[κου]*».

Archeol.—Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 121.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 77.

27 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ τετραπλεύρου, ὕψ. 1.40, πλ. 0,41—0,54, εὑρεθέντος ἐν τῇ περιφερείᾳ Τσύριβροδ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Γ]άϊος Ἀσκληπιάδου β'. νέος τὸν βωμὸν κατεσκεύασεν Διὶ πατρῴῳ καὶ Ἥρᾳ εὐχαριστήριον*».

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 11.—Frankfurter, Archeol.-épigr. Mitth. XIV. 161, ἀρ. 51.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 563, ἀρ. P[2].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 130, ἀρ. 138.—Kazarow, ἀρ. 80.

28 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τιμήματος βωμοῦ ὕψ. 0,50, πλάτ. καὶ πάχ. 0,58 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ντόλνι Λόξεν περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. [Ἥ]ρᾳ Ἁρμονλληνῇ Πομπώνιος Ροῦφο[ς ὑπ]ὲρ αὐτοῦ καὶ τῆ[ς] συμβίου...*»

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐπιθέτων τῆς Ἥρας ἐν Θράκῃ ἴδε *Θρακικά*, τόμ. V, σελ. 47.

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, I, σελ.162, ἀρ. 210.—Kazarow G., αὐτόθι, ἀρ. 76.

26 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦδεν περιφερείας Σόφιας.

«*Κυρίᾳ Ἥρᾳ ἡ κωμαρχία εὐχήν, Κυρίῳ Διΐ ἡ κωμαρχία εὐχήν*».

Jirecek, Arch.-épigr. Mitth. ἔτ. 1886, σελ. 52.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 316, ἀρ. P.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 78.

30 Τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ κάτωθι μαρμαρίνου ἀναγλύφου

τῆς Ἥρας κεκομμένου ἄνωθι καὶ δεξιόθεν, ὕψ. 0,38, πλ. 0,06 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Νόβις χάν περιφερείας Σόφιας.

«Ἥρᾳ *Καρσιμηνῷ* (sic)....-s *Φούρις ὁ καὶ Δαλ[ήπορις]; χαριστή-[ριον]*».

Kazarow G. Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. arch. Bulg. IV, 1926—27, σελ. 113, ἀρ. 33.

31 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς εὑρεθείσης παρὰ τῇ κώμῃ Σορλύικ ἐπὶ τῆς ἀπὸ τῆς Σόφιας εἰς Βελιγράδιον ἀγούσης Ρωμαϊκῆς ὁδοῦ.

«Ἥρᾳ *Συνκητηνῇ Τι(βέριος) Κλαύδι[ος] Κυρείνᾳ Θεόπομπος Θεοπόμ[που] στρατηγὸς Ἀστικῆς περὶ Π[έ]ρινθον, Σηλητικῆς ὀρεινῆς, Δενθ-[ελ]ητικῆς πε[δια]σί[α]ς, χαριστήριον*».

Αἱ στρατηγίαι Σηλητικὸς καὶ Δενθελητικὴ ἦσαν πρὸς τὴν Σαρδικήν.

Domaszewski, Arch.-épigr. Mitth. X (1886) σελ. 239, ἀρ. 4.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 317, ἀρ. 61.—Cagnat, αὐτόθι, I, σελ. 229, ἀρ. 677.

32 Ἀναθηματικὴ μονόστιχος ἐπιγραφὴ ἄνωθι ἀναγλύφου ἐξ ἀσβεστολίθου τῆς Ἥρας κεκομμένου κάτωθι, ὕψ 0,07,5, πλ. 0,145 καὶ πάχ. 0,02, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Γορετσέβοκι, περιφερείας Σοφίας.

Ἥρᾳ Βουαπαρηνῇ».

Βουαπαρηνύς : τοπωνυμικὸν ἐπίθετον τὸ πρῶτον ἀπαντῶν.

Bull. de l'inst. archéol. Bulg Sophia, ἔτ. 1934, τόμ. VIII, σελ. 449.

33 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ θρᾳκὸς ἱππέως, ὕψ. 0,17, πλ. 0,16 καὶ πάχ. 0,02 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Κυρίῳ Ἀπόλλωνι Ζελαηνῷ Μαυρίκ(ι)ος Σκάρεος εὐξά[με]νος ἀνέθηκεν*».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θρᾴκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀπόλλωνος ἴδε Μυρ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. V. σελ. 46. *Μαυρίκιος* κατὰ συμπλήρωσιν τοῦ συλλογέως ἀντὶ τοῦ φερομένου *Μαυρικός*, παραλειφθέντος τοῦ ι ὑπὸ τοῦ χαράκτου, τὸ δὲ *Σκάρεος*, ὀνομ. *Σκάρις, ὁ*, ὄνομα ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ *σκαρὶς*-ιδος ἡ (=ἕλμινθος) καὶ *ἀσκαρὶς* ὅθεν καὶ *Ἄσκαρος* κύρ. ὄνομα παρὰ Παυσανίᾳ (V,24,1).

Archeol.-Epigr. Mittheil. τόμ. XVII, σελ. 219, ἀρ. 122.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 17.

34 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ

Θρᾳκὸς ἱππέως ὕψ. 0,24, πλ 0,21 καὶ πάχ 0,03 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Ὄπιτσβετ, περιφ. Σόφιας.

«Ἀπόλλωνι Σκοδρηνῷ Ρηβούκενθ[ος] Ρηβουκένθου εὐξάμενος ἀνέθηκ[εν».

Τὸ ὄνομα *Ρηβούκενθος*, γνήσιον Θρᾳκικόν, πρβλ. καὶ *Ρήβας*, *Ρηβούλης*.

Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, 219, ἀρ. 123.—Kazarow G., αὐτόθι, ἀρ. 66.

35 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κάτωθι τετμημένου, ὕψ. 1,02, πλάτ 0,50 - 0,58 καὶ πάχ. 0,44—0,37, τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«Ἀγαθῇ τύχῃ. (Λ(ούκιος) *Φούλβιος Ἀστικὸς Ἀπόλλωνι Ραπσκελ*ηνῷ».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θρᾴκῃ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπιθέτων ἴδε Θρακικά, τόμ. V ἔτ. 1934 σελ 46.

Dobrusky, Sbornik II, 4, ἀρ. 1.—Frankfurter, Archeol.-Epigr. Mittheil. XIV, 150, ἀρ 24.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ 501, ἀρ. C².—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 144, ἀρ. 159. Kazarow, ἀρ. 15.

36 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ κοινοῦ λίθου βωμοῦ ὕψ. 1,33, πλ. 0,46 καὶ 0, 41 βάθ., εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Σελενιγρὰδ περιφερείας Σόφιας.

«[*Κυρί*]*ῳ Ἀπό*[*λλ*]*ωνι Καδρηνῷ Μᾶρκος Ἐπιγένους ὁ καὶ Βοιωλᾶς δῶρον σὺν τῷ ναῷ*».

Dobrusky, Sbornik, XVI. 77—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 143, ἀρ. 158.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 65.

37 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου τῶν Νυμφῶν ἀναγλύφου, ὕψ. 0,22 καὶ πλ. 0,35 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

Θεαῖς νύμφαις Ἀπόλλων[*ι*] *Κ*[*εν*] *δρηση*[*νῷ Κλόϊντος Φ*[*λ*]*όρου χαρισ*[*τήριον*].

Ὁ Dobrusky ἀναγινώσκει Κενδρησῷ κατ' ἄλλας ἐπιγραφάς, ὅπερ πάντως εἶναι κατ' ἐξομαλισμὸν ἀντὶ τοῦ *Κενδρισεῖ* · *Κενδρισεύς*, τοπωνυμικοῦ ἐπιθέτου τοῦ Ἀπόλλωνος λατρευμένου ἐν *Κενδρισῷ*, ἀρχαιοτάτῳ ὀνόματι τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνυμικὸν *Κενδρισηνὸς* (Ἀπόλλων), ὡς ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Στενιμάχῳ (ἴδε, Θρᾳκικά, τόμ. VI, ἔτ. 1935, σελ. 150 ἀρ. 29 καὶ 31) ὁ δὲ Kazarow συμπληροῖ *Κενδρησηνῷ* εὑρίσκων ὅτι τὸ μεταξὺ τῆς συλλαβῆς —*ση*, κατὰ Dobr.—*σω*, καὶ τοῦ ἀκολούθου—*σίοντος* κενὸν δύναται νὰ περιλάβῃ τρία ἀνθ' ἑνὸς γράμματα. Περὶ τοῦ *Κενδρισὸς* ὡς τοπωνυμίου τῆς Φιλιπ-

πουπόλεως καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιθέτου ἢ Θρακικοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τεθεμένου ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Ἀπόλλων* ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. Ι, σελ.

Archeol.-Epigr. Mittheil. αὐτόθι, σελ. 109, ἀρ. 12.—D o b r u s k y, Sbornik κτλ. τόμ. XVI XVII, ἀρ. 19.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 16.

38 Ἀναθηματικὴ τετράστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,65, πλ. 0,65 καὶ πάχ. 0,55 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«[*Κυρίᾳ Ἀρτέμ*]*ει τῇ πα*[*τρῴᾳ καὶ ἐ*]*πηκόῳ Π*(*όπλιος*) [*Αἴλιο*]*ς Σατορνεῖνος* [*τὸν*] *βωμὸν ἀνέθηκεν*».

Archeol-epigr. Mitth. τόμ. XVIII, σελ. 109, ἀρ. 10.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 19.

39 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ κεκομμένου ἄνωθεν ὕψ. 0,45, πλ. 0,19 καὶ πάχ. 0,15 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ, περιφερείας Σοφίας.

«*Κυρίου Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἀπόλλωνος*».

Archeol.-Epigr. Mitteil. τόμ. XVII, 217, ἀρ. 120.—K a z a r o w G. αὐτόθι ἀρ. 68.

40 Ἀναθηματικὴ ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐκ γρανίτου στήλης, ὕψ. 1,42 πλ. 0,38, πάχ. 0,28, εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Τῷ κυρίῳ καὶ προστάτῃ Ἀσκληπιῷ Κουλκουσοηνῷ Αὐρ*(*ήλιος*) *Ταρσᾶς Βάσσου Β. Εὐτυχῶς, Ἀμαζόνι*».

Περὶ τῶν τοπωνυμικῶν ἐν Θράκῃ ἐπιθέτων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», τόμ. V, σελ. 53. Τὸ $\overline{B}$ σημαίνει δίς, δηλαδὴ δηλοῖ πάππον τῷ πατρὶ ὁμώνυμον, τ. ἔ. Αὐρήλιος Ταρσᾶς υἱὸς τοῦ Βάσσου υἱοῦ τοῦ Βάσσου. Ὡσαύτως λέγεται τρὶς μέχρι τοῦ ἕξάκις, ὅταν συμβαίνῃ νὰ ἔχωσιν οἱ προπάτορες τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ πατρός. Τὸ *Ἀμαζόνι* δηλοῖ ὅτι τὸ ἀνάθημα ἐγένετο χάριν τῆς Ἀμαζόνος, θυγατρὸς ἢ γυναικὸς τοῦ Ταρσᾶ, θεραπευθείσης ἢ πρὸς θεραπείαν της ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Κατὰ Cagnat συγκοπὴ τοῦ *Ἀμαζόνιος*, ὡς ὑπογραφή.

M υ ρ τ ί λ ο υ Ἀ π ο σ τ ο λ ί δ ο υ, Εἰδήσεις τοῦ Ἄιμου, Φιλιππουπόλεως ἔτ. 1901, Ἰουνίου 21.—D o b r u s k y, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 780, ἀρ. 90.—K a z a r o w G. αὐτόθι, ἀρ. 18.—C a g n a t, I σελ. 229, ἀρ. 676.

41 Δίστιχος Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή, τετριμμένη ἄνωθι καὶ κάτωθι ἀναγλύφου τοῦ Θρακὸς ἱππέως, ὕψ. 0,19, πλ. 0,17 καὶ πάχ. 0,04 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σλιβνίτσῃ.

«*Ἀσκληπιῷ.... Ἀγαθήμερος....*»

V e l k o w Ib. Νεωστὶ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιότητες, βουλγαριστί, ἐν τῷ

Bnll. de l'inst. arch Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1932—38, σελ. 402.

Ἐπιγραφὴ μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου τοῦ Θρακὸς ἱππέως. ὕψ. 0,22, πλ. 0,20, εὑρεθέντος ἐν Πέρνικ.

«Ἀ[σκ]ληπιῷ *Σαλώνιος*» ἢ «*Θαλώνιος*» (;)

Ἀρχαιολ. Δελτίον (Izvestia) ἐθν. Μουσείου Σόφιας, τόμ. I, σελ. 91, ἀρ. 132. Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 69.

43 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, ὕψ. 1,18, πλ. 0,32—0,35 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος παρὰ τὴ κώμη Κουφίλοβον, περιφερείας Σόφιας.

«Ἀγαθῇ Τύχῃ. *Κυρίᾳ Ἀφροδ(ίτῃ), Νάνα Λονγείνου* ε[ὐ]χήν».

Νάνα καὶ *Νήνη* πρβλ. τὰ ἑλλ. *νάννη, νέννα* καὶ *νίννη*: ἡ τῆς μητρὸς μήτηρ ἢ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς ἢ τοῦ πατρός, θεία κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

H. καὶ K. Skorpil, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 9 καὶ Sbornik, VII, 93. ἀρ. 12.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 165. ἀρ. 183.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 83.

44 Πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ κεκομμένου βωμοῦ ἐκ φαιοῦ ἀσβεστολίθου ὕψ. 0,75, πλ. 0,40 καὶ πάχ. 0,34—0,38 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Χεράκοβο, περιφερ. Σόφιας.

«*Διονύσῳ Βαταλδε.ουηνῷ Τ(ίτος) Φλ(άβιος) Ταρσᾶς, Κορνή[λιος..]*».

Kazarow G. Antike Denkm. aus Bulgarien, Bull. de l'inst. archéol. Bulg. IV, 1926—27, σελ, σελ. 104, ἀρ. 28.

45 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθεν, ὕψ. 0,65, πλ. 0,43—0,35, πάχ. 0,36 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Καλοτίνᾳ, περιφερείας Τσάριβροδ—Σόφιας.

«*Κυρίῳ Ἡ[ρα]κλεῖ τὸν* [*να*;]*ὸν οἱ κολ*[*ακρέ*;]*ται ἀνέστ*[*η*]*σα*[*ν*] *εὐ*[*χῆς ἕνεκεν*;]».

κολλκρέται γρ. *κωλλακρέται· κωλακρέτης* ἀντὶ κωλαγρίτης ἐκ τοῦ *κῶλα ἀγείρειν*=συλλογεὺς τῶν ἐκ θυσιῶν τιμημάτων· ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Κλεισθένους ἦσαν καὶ ταμίαι τῶν ἐκ θυσιῶν ἀναλωμάτων. Ἐνταῦθα κατὰ τὰ παρ' Ἀθηναίοις προφανῶς ἦσαν πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἔχοντες παρομοίαν ὑπηρεσίαν.

H. καὶ K. Skorpil, Arch. epigr. Mittheil. XV, 91, ἀρ. 1 καὶ Sbornik, VII, 92, ἀρ. 11.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 175, ἀρ. 195.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 84,

46 Ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ ἑξάστιχος ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, δεξιόθεν τετμημένου, ὕψ. 0,75, πλ. ἄνω 0,29 κάτω 0,49 εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Δραγομάν, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ Τύχ[ῃι]. Αὐρ(ήλιος) Μεστρια[νὸς] στρατ(ιώτης) λεγ(εῶνος) β΄ Πα[ρθ]ικῆς)] κυρίῳ Σαββαζίῳ ἐ[κ] προνοίας εὐχαρισ[τή]ριον ἔστησε*».

Ὁ Cagnat ἀναγινώσκει καὶ συμπληροῖ «*λεγ. Ἰτ[α](λικῆς*».

Domaszewsky, Arch.-épigr. Mittheil. X (1886) σελ. 289, ἀρ. 14, XIV (1891), σελ. 160, ἀρ. 53, XV, σελ. 93 ἀρ. 9. H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, τόμ. VII, 93 ἀρ. 12.—Dumont-Homolle, Mélanges, ἀρ. 315, L.'—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 184.—Cagnat, αὐτόθι, σελ. 230, ἀρ. 678. Kazarow G., αὐτόθι, ἀρ. 71.

47 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ, κεκομμένου ἄνωθι καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,52 – 0,70, πλ. 0,60, πάχ. 0,57 εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Κυρίῳ Σαβαζ[ί]ῳ Ἀθυπαρηνῷ Αὐρ(ήλιος) Δίζας Λουκίου ἱερεὺς ἀνέστησεν ἐκ εὐχῆς τὸν ναόν*».

ἐκ=ἐξ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς, ὡς καὶ *ἐκκ. Δίζας* Θρᾳκ. ὄν. φέρεται καὶ *Δίζα, Δίζος, Δῆζος, Διδάλας, Δίζαλις, Δίζαστος*.

Dobrusky, Sbornik, II, 4, ἀρ. 2.—Frankfurter, Arch.-épigr. Mitthil. XIV, 150, ἀρ. 25.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 561, ἀρ. G³.—Kalinka, αὐτόθι, σελ 166, ἀρ. 185.—Kazarow, ἀρ. 20.

48 Ἐπιγραφὴ ὀκτάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ βωμοῦ ἐξ ἀσβεστολίθου, ὕψ. 0,75, πλ. 0,65 καὶ πάχ. 0,58 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μπούχοβον, περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἐπηκόῳ Θεῷ Σεβαζίῳ, μητρικῷ, Αὐρ(ήλιος) Ἀστικὸς Φειλίου βοηθὸς κο[ρν]ικουλαρί[ων] εὐξ[ά]μενος ἀνέστησ[εν]. Εὐτυχῶς*».

Κορνικουλάριος (cornicularius) ὁ λαβὼν τὸ στρατιωτικὸν βραβεῖον corniculum. *Σεβάζιος* δὲ ὁ *Σαβαζιος*. Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. V, 1934, σελ. 50-51.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 782, ἀρ. 93.—Kazarow G. αὐτόθι. ἀρ. 70.—Cagnat, I, σελ. 230, ἀρ. 679.

49 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ δύο πλευρῶν τμήματος ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,90, πλ. 0,35 καὶ πάχ. 0,39 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Μριάμορ Σόφιας.

«*Διί Σεβαζίῳ ὁ ἱερε[ὺς] Μόκας Εἰζουτωνεί[ου;] κατεσκεύασεν καὶ... Μαρωνίῳ*». Ἀριστερόθεν δὲ:«*[Ἀγαθῇ τύχῃ] Μουκάλας Οἰμήδου.... Ταρσᾶς, Ροῖμος....κενθος, Μότιας....*»

Τὰ ὀνόματα *Μόκας, Εἰζουτώνειος(;)* (μᾶλλον φαίνεταί μοι τοπωνυμικὸν ἐπίθ: *Εἰζουτωνηνός*) *Μουκάλας* καὶ *Ροῖμος* γνήσια Θρακικά. Τὸ *Οἰμήδης* ἀντὶ *Οἰμίδης*, ἑλλ. ἐκ τοῦ *Οἶμος* (οἴμη=πορεία).

Ἀρχαιολ. δελτίον ἐθν. μουσείου Σόφιας, Ι, σελ. 160, ἀρ. 209.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 72.

50 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,53, πλάτ. 0,52 καὶ πάχος 0,07 μετ' ἀναγλύφου τοῦ θεοῦ Μίθρα, εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Θεῷ ἀνεικήτῳ δῶ*[*ρον*], *Γ*(*άϊος*) *Ἰούλ*(*ιος*) *Μάξιμος ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν* [*ἰδίων*].».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVI-XVII, σελ. 57, ἀρ. 2.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 21.—Cagnat, I, σελ. 229, ἀρ. 675.

51 Ἀναθηματικὴ πολύστιχος ἐπιγραφή, καὶ δυσσυμπλήρωτος ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 0,52, πλ. 0,70, καὶ πάχ. 0,07, εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«[*Ἀγαθῇ Τύ*]*χῃ . . . [Οὐα*]*λερία . . . [μ*]*ήτηρ δεν*[*δροφό*(*ρων*) . . . — *αμαι . . . [Γλα*[*ί*]*ζου Ὠδείου . . . [γ*]*υ*[*γ*]*ή . . . κυρία . . . [χ*]*α Μίθ*[*ρ*]*α . . . Οὐέρουλα . . . ηδρα Χρυσάνθη . . . — οντος Ἡρακλία . . . Ζωίλου Αὐρηλία . . . β . . . Ποντιανή . . . — δώρα Λούππου* [*ἱε*]*ροῦ δούμου . . . ταῖς μυστ*[*ρ*]*ίαις.*».

Δενδροφόροι ἀντὶ θυρσοφόροι. *Ποντιανὴ* ἐκ τῆς νήσου *Πόντίας* πρὸ τῆς Λατίνης παραλίας, νῦν Ἴξολα δι πόντζα (πρβλ. Διοδώρου Σικελιώτου XIX, 101). *ἱερὸς δοῦμος* (δόμος)=ναὸς Μίθρα. *μύστριαι*: θίασος γυναικῶν, ἀφιερωμένων προφανῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Μίθρα.

Filow B. Sbornik, τόμ. XXII, 15 καὶ Klio, τόμ. IX, 258.—Walter, Athen, Mittheil. τόμ. XXXV, ἔτ. 1910, σελ. 139.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 22.

52 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀναγλύφου ὕψ. 0,195, πλάτους 0,14, καὶ πάχ. 0,03 τοῦ μ. κατακειμένου ἐν τῷ μουσείῳ Σοφίας καὶ παριστῶντος νεανίαν κατὰ μέτωπον μετὰ χιτῶνος χειριδωτοῦ μέχρι τῶν γονάτων διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐρειδόμενον ἐπὶ ροπάλου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὑψωμένης κρατοῦντα δόρυ. Ὄπισθεν τῶν ποδῶν του κύων τρέχων πρὸς τὰ δεξιά.

«*Τιλθάζει Πω . . . Νείκωνος εὐχήν* (,)» κατ' ἀνάγνωσιν τοῦ Kazarow, ὅστις ὑποθέτει ὅτι ὁ Τιλθάζης ἦτο Θρακικός τις θεὸς τῶν δασῶν καὶ τῆς θήρας, συνταυτισθεὶς βραδύτερον τῷ Ρωμαϊκῷ *Σιλβανῷ* τ. ἔ. τῷ *Πανί*, οὗτινος ἡ λατρεία ἐπεξετάθη ἐπὶ πάσας τὰς Ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Καθ' ἡμετέραν ἀνάγνωσιν: «*Τιθάλξει* [*Ὀ*]*στίλι*(*ος*) *Νείκωνος εὐχήν.*» *Ὄστίλιος* τὸ λατιν. Hustilius.

Bull. de la societé archéol. Bulg. τόμ. II, ἔτ. 1911, σελ. 178.—G. Kazarow.

53 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου μαρμαρίνου βά-

θρου ὕψ. 0,06 τοῦ μ. ἀκεφάλου ἀγαλματίου γυναικός, ὕψ. 0,31 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τοῦδεν περιφερείας Τσάριβροδ.

«*Ἡρακλιανὸς ἑρμ[αίου; εὐχήν*».

Η. καὶ Κ. Skorpil, Sbornik, IV, 150, ἀρ. 8.—Frankfurter, Archeol.-epigr. Mitth, XIV, 160, ἀρ. 52.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 167, ἀρ. 187.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 89.

54 Ἐπιγραφὴ δίστιχος ἀναθηματική, κεκομμένη ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους βωμοῦ ἐκ γρανίτου, κεκομμένου κάτωθεν ὕψ 0,43, πλ. 0,42 καὶ πάχ. 0,32, εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Κόστινβροδ περιφερείας Σόφιας.

«*Σ(έξτος) Καλ(ίδιος) Ἀβεν[δ]εῖ[νο]ς ὁ Ζ[α*] . . .

Ἀβενδεῖνος ἀντὶ τοῦ λατιν. Aventinus.

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 335 ἀρ. 435.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 75,

55 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος ἐπιστυλίου ἐξ εὐτελοῦς μαρμάρου μήκους 0,96, ὕψ. 0,34 καὶ πάχ. 0,26 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Εἰκαδᾶς Εὐμήλου καὶ Ἀσκληπιάδης Γαΐου εὐχὴν ἀνέθηκαν*».

Dobrusky, Arch.-epigr. Mittheil. XVI, I, 109, ἀρ. 12. Sbornik, XII, 323 ἀρ. 2.—Kalinka, αὐτόθι, σελ, 188, ἀρ. 218.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 24.

56 Ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπὶ ἓξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ, κεκομμένου κάτωθι ὕψ. 0,62, πλ. 0,24—0,31, πάχ. 0,23 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Τσέρκβα παρὰ τῇ Σόφιᾳ.

«*Λάδων Λούπου εὐξάμενος ἀνέθηκεν*».

Η. καὶ Κ. Skorpil, Arch.-epigr. Mittheil. XV, 93, ἀρ. 7 καὶ Sbornik, VII, σελ. 89, ἀρ. 5.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 189, ἀρ. 219.—Kazarow G, αὐτόθι, ἀρ. 90.

57 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου εὑρεθέντος ἐν τῇ κώμῃ Νέγοβεν περιφερείας Σόφιας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 240.

«*Ἀνέθηκα κατ' εὐχὴν τῆς θεοῦ τὸ ἄγαλμα ἀρετῆς ἕνεκα ὑπάτῳ Σαβείνῳ τὸ β'. καὶ Οὐενούστῳ*».

Skorpil, Archeol.-epigr, Mittheil τόμ. XVII, (1894), σελ. 220, ἀρ, 124.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 27.—Cagnat, I, σελ. 230, ἀρ. 630.

58 Δίστιχος ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ ἐπὶ τετραπλεύρου ἀσβεστολίθου ὕψ. 1,78, πλ. 1,05 καὶ πάχ. 0,54 τοῦ μέτρου εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«[*Αἰ*]*ίου ;*) *Κότυος* [*το*]*ῦ Θρᾳχάρχου*».

Θρᾳχάρχης κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ κ πρὸς τὸ ἑπόμενον χ, ἀντὶ *Θρᾳκάρχης*.

Dobrusky, Sbornik, II, 7, ἀρ. 6.—Frankfurter, Arch. épigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 31.—Dumont-Homolle, Mélanges κτλ. σελ. 562, ἀρ. G².—Kalinka, 75, ἀρ. 83.—Kazarow, αὐτόθι ἀρ. 9.

59 Ἀναθηματικὴ πεντάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνου βάθρου ὕψ. 0,40, πλ. 0,42 καὶ πάχ. 0,20 προφανῶς ἀνδριάντος εἰς ἔνδοξον ἄνδρα. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ καὶ ἀποτελεῖ δίστιχον ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον.

Τ[*α*]*ρσᾶν Στρυμόνιον* [*τ*]*ὸν ὑπέρτατον ἀ*[*νέ*]*ρα δόξῃ*
[*τῇ*] *φιλίῃ πάτρῃ* [*τειμὴν*] *στήσαντο γέρον*[*ες*].

Archéol.-épigr. Mitteil. Wien, τόμ. XVIII, σελ. 111.— Dobrusky, Sbornik za narodno oumotvorenie Sophia, τόμ. XII, σελ. 324, ἀρ. 11.— Kazarow G.: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Σόφιας, βουλγαριστί, ἐπιγραφαί, ἀρ. 13.

60 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,60 καὶ πλ. καὶ πάχ. 0,21 τσῦ μ. εὑρεθείσης ἐν τῇ κώμῃ Δραγίτσοβον περιφερείας Σόφιας.

«*Ἀγαθῇ τύχῃ. Δράκων Καπίτωνος.*».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 784, ἀρ. 94.= Kazarow G αὐτόθι, ἀρ. 86.

61 Ἐπιγραφὴ τετράστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀοβεστολίθου στήλης τετμημένης ἄνωθεν ὕψ. 0,60, πλ. 0,47—42 καὶ πάχ. 0,37 τοῦ μ., εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ.

«. . . *ἡ* [*Σ*]*έρδων βο*[*υ*]*λὴ* [*καὶ*] *ὁ δῆμος ἐπί . . . πρώτου ἄρχοντος, ἐπιμελουμένων . . .* »

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 102, ἀρ. 107.—Kazarow, ἀρ. 12.

62 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακός, κεκομμένης ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν, ὕψ. 0,85 καὶ πλ. 0,45. Εὑρέθη ἐν τῇ παρὰ τῇ Σόφιᾳ κώμῃ Τσέρκβᾳ.

«. . . [*εὐτυχ*]*ῶς . . .* [*Πο*]*μπειανῷ . . . ὑπάτοις*».

Ὕπατος Πομπειανὸς ὑπῆρξεν ἔτει 136, 173, 241.

Kalinka, αὐτόθι, σελ. 103, ἀρ. 108.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 104.

63 Μονόστιχος ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγαλματίου βάθρου, ὕψ. 0,8, πλ. 0,4 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«*Οὔλπ*(*ιος*) *Κλαυδ*[*ιανὸς*] *ἢ Κλαύδ*[*ιος*]».

Jirecek, Arch.-épigr. Mittheil. ἔτ. 1886, σελ. 52.—Dumont-Homolle, Mélanges. σελ. 316, ἀρ. 9.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 79.

64 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐκ γρανίτου κυλινδροειδοῦς στήλης ὕψ. 0,92, διαμέτρου 0,62 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ, πιθανῶς βάσεως ἀνδριάντος.

Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἡ πατρὶς Φλ(αούιον) Π[ομ]πεῖον [Μ]οντᾶνον πολιτευόμενον ἀγαθῶς».

A. Merlin, Revue arch. ἔτ. 1900 XXXVI, 419, ἀρ. 7.—Dobrusky, Sbornik, XVIII, 780, ἀρ. 88.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 101, ἀρ. 105.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 11.

65 Ἀναθηματικὴ τρίστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης πλακὸς μήν. 0,21 καὶ πλ. 0,14, κεκομμένης ἄνωθι. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ.

« . . . *ἀρχι]έρεια Χιόνηρα . . . [τούτο]υ τοῦ λίθο[υ] . . . αι εὐχαριστήριον».*

Χιόνηρα ἢ· πιθανῶς ἐκτεταμένος τύπος τοῦ *Χιόνη.*

Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 25.

66 Ἐπιγραφὴ δεκάστιχος ἀναθηματικὴ ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου βάθρου ἀνδριάντος τετμημένου εἰς δύο, ὕψ. 0,80, πλ. 0,40 καὶ πάχ. 0,38 τοῦ μ. Εὑρέθη ἐν Σόφια. Ἡ ἀρχὴ κεκομμένη.

« . . . *[Πυ]θίων τῆς πρώτης[ς] τετραετηρίδος κατὰ τὸ δόγμα τῆς κρατίστης βουλῆς καὶ τοῦ ἱερωτάτου δήμου ἀγωνοθετούντων Ἰουλ(ίου) Φιλοπάππου, καὶ Φουλβίου Ἀστικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσιατικοῦ καὶ Ἀντωνιανοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ Ἀρρίου Πάππου».*

Ἡ τοῦ Dobrusky ἐν ἀρχῇ συμπλήρωσις *Κενδρεισείων* ἀπορριπτέα διότι *τῶν πρώτων Κενδρεισίων Πυθίων* ἀγωνοθέτης ἦτο εἷς καὶ οὐχὶ πέντε. (Ἴδε «Θρακικά», τόμ. VII, ἔτ. 1936, σελ. 193, ἀρ. ἐπιγρ. 155).

Dobrusky, Archeol.-épigr. Mitth. XVIII, σελ. 110, ἀρ. 13 καὶ Sbornik, τόμ. XII, σελ. 322, ἀρ. 1.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 99, ἀρ. 102.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 10.

67 Ἐπιταφία ἑπτάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,12, πλ. 0,60 καὶ πάχος 0,30 τοῦ μ. Εἶναι ἔμμετρος καὶ ἐν πεζῷ. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ. Οἱ πρῶτοι τέσσαρες στίχοι αὐτῆς ἀποτελοῦσι δίστιχον ἡρωελεγεῖον.

«Ἔπτ' ἐτέων δεκάδας ζήσας Σάλας ἐνθάδε κεῖμε (sic)
εὐσεβίῃ γαμβρῶν σῆμα τόδε κατέχων.
Ἑπτέσυκος Θίντου Δέκστερ Σάλου ζήσας ἔτη ιβ' Χαῖρε, παροδεῖτα».

Τὸ ἐν πεζῷ, οὗ ἐγένετο ἀπόπειρα, ὅπως προσαρμοσθῇ καὶ τοῦτο εἰς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον (Ἑπτέσυκος Θίντου Δέκστερ Σά-), προσετέθη

κατόπιν. Τὰ ὀνόματα *Σάλας*, *Ἐπτέσυκος*, *Θίντος* γνήσια Θρᾳκικά, τὸ δὲ *Δέκστερ* Λατινικόν, Dexter.

Ὁ Dobr. συμπληροῖ ἐσφαλμένως ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς γραφῆς *κεῖμεκείμενος*.

Dobrusski, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 178, ἀρ. 87.- Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 31.

68 Ἐπιγραφὴ δεκατρίστιχος ἐπιταφία, ἀποτελοῦσα δίστιχον ἡρωελεγεῖον κεχαραγμένον ἐπὶ ἐλλειψοειδοῦς μαρμαρίνης στήλης, κεκομμένης ἄνωθεν, ὕψ. 1,12, πλ. 0,62. Ἐκ Σόφιας.

«Σήματι τῷ δ' Ἀσκληπιάδης κόσμησεν Ἀρίστων
αὐτοκασίγνητον πατρίδος Ἀσκανίης.»

Dobrusky, Sbornik, II, 7, ἀρ. 5.—Frankfurter, Arch.-epigr. Mitth. XIV, 152, ἀρ. 32 — Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[10].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 271, ἀρ. 342.—Kazarow, αὐτόθι, 34.

69 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφή, τετριμμένη κάτωθι, ἐπὶ μαρμαρίνου βωμιοῦ ὕψ. 0,63, πλ. 0,62 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«Ἀγαθῇ [Τύχῃ] Βάσσος Μουκο[πόρεος ἐ]ρεὺς καὶ πρῶτος [ἄρχων καὶ εἰ]ρηνάρχης καὶ σι[τάρχης γενό]μενος τῆς ἰδίας [πόλεως τόδε τὸ] ἡρωεῖον καὶ τὸ[ν βωμὸν] ζῶν ἑαυτῷ κατε[σκεύασεν καὶ] Βελλικίῳ Τορκ[ουάτῳ Τηβαντ]ανῷ τὸ β'. κ. . . . ».

Τὸ *τόδε* εἶναι συμπλήρωσις τοῦ συλλογέως. Τὸ ὄνομα *Μουκάπορις* γνήσιον Θρᾳκικόν, τὰ δὲ λοιπὰ Λατινικὰ πλὴν τοῦ *Βάσσος* (Βάττος;). *Βελλίκιος* Bellicius, *Τορκουᾶτος*—Torquatus καὶ *Τηβανιανὸς* ἐκ τοῦ Σαβινικοῦ teba=λόφος κατὰ Οὐάρρωνα (de re, rust III 1) *Εἰρηνάρχης* πιθανῶς ἀστυνόμος, *σιτάρχης* δὲ ἄρχων ἐπὶ τῆς προμηθείας ζωοτροφιῶν. (Ιρβλ. *σιταρχία*, (Πολυβ V, 75. 1.) χάριν τῆς πόλεως ἢ τοῦ στρατοῦ [1]) G. Bellicius Torquatus Tebenianus διετέλεσεν ὕπατος τῷ 124 μετὰ τοῦ M. Acilius Glabrio, ὡσαύτως ὕπατος τῷ 143 καὶ 148 ἄνευ τοῦ δὶς (de Ruggiero, Dizion. epigr. II, σελ. 960). Ὅθεν ὁ Frankfurter (ἐν τῷ Πίνακι τῶν Archeol.-epigr. Mittheil. σελ. 169) συμπληροῖ : *κ[αὶ Ἀκιλίῳ Γλαβρίωνι]*, ἀμφιβάλλει ὅμως.

Dobrusky, Archeol.-epigr. Mittheil. τόμ. XVIII, σελ. 111, ἀρ. 16.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 39.—Cagnat, I, σελ. 234 ἀρ. 692.

70 Δεκάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,70, πλ. 0,38 καὶ πάχ. 0,10 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ. Ἀπὸ τοῦ 3ου αἰῶνος.

«Μάλχος Σύρος λυθουργὸς (sic) *μνημόσυνον χάριν Ἀπρωνίας. Σαλωνιτάνα καμοῦσα μετ' ἐμοῦ καλῶς [θ]υμῶν* (;), *Ἀπρωνία».* Κατ' ἀνάγνωσιν τοῦ Seure, *θυμῶν* ἀντὶ *θυμεῖν*=θαρσεῖν, εὐψυχεῖν. Ἴσως ἀναγνω-

στέον: καθ' ἡμᾶς «Μάλχος *Σύρος λιθουργὸς μνημοσύνου χάριν* Ἀπρωνία<ς> Σαλωνιτάνᾳ καμούσᾳ (ἀντὶ καμούσῃ=ζησάσῃ) μετ' ἐμοῦ καλῶς Θυμεῖν (;) (=χαίρειν) Ἀπρωνία».

71 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς μήκους 1,75 πλ. 0,72 καὶ πάχ. 0,23 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«Ἀγαθῇ τύχῃ *Δίλλης Τυράννου Νεικαιεὺς ζήσας ἔτη τριάκοντα ἐνθάδε κεῖται, τιμηθεὶς ὑπὸ Καλπουρνίας μνήμης χάριν, χαῖρε παροδεῖτα.*»

Δίλλης, πιθανῶς συγκεκομμένος τύπος τοῦ Θρακικοῦ ὀνόματος *Διλίπορις* καὶ *Δυλύπορις* (πρβλ. καὶ Λυλήζελμις)· ἀντὶ τοῦ *Δουλούπυρις* (Δουλόζελμις), ἐν ᾧ τὸ πρῶτον συνθετικὸν *δούλου-δύλυ*, ὅθεν *δίλι-δίλη*.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVII. σελ. 778, ἀρ. 85.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 30.

72 Ἐπιγραφὴ ἐννεάστιχος μᾶλλον ἐπιταφία ἐπὶ ἐξ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου βωμοῦ ὕψ. 1,64, πλ. ἄνω 0,52, κάτω 0,58, ἐν τῷ μέσῳ 0,37 τοῦ μ. καὶ πάχ. 0,37, εὑρεθέντος παρὰ τῇ κώμῃ Γάβερ περιφερείας Βρέσνικ.

73 «Ἀγαθῇ τύχῃ Γ(άιος) *Οὐ[α]λέριος Ο[ὐ]άλεντος ἀνέστησ[ον]εν, ζῶν [ἀνέ]στ[η]σεν ἐκ τῶν [ε]ἰδίων <ν> [εὐ]τυχῶς. <ε>.*» Δύο φύλλα.

H. καὶ K. Skorpil, Sbornik, VII, σελ. 102, ἀρ. 25.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 190, ἀρ. 225.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 91.

73 Ἐπιγραφὴ ἑξάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης εὑρεθείσης ἐν Σόφιᾳ.

«*Ἀριστοκρα[τ]ης Ἀριστοκράτους Νεικαιεύς, ζήσας ἔτη ξέ.*».

Jirecek, Archeol. Epigr. Mittheil, ἔτ. 1886, σελ. 50, ἀρ. 5.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 313, Δ.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 32.

74 Πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, κεκομμένη ἄνωθεν καὶ ἀριστερόθεν ἐπὶ τμήματος μαρμαρίνης στήλης ὕψ. 0,50, πλ. 0,41 καὶ πάχ. 0,66 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφιᾳ.

«. . . [*Εὐτύ*]*χης Νει*[*καεύς*;] *ζῶν ἑαυτῷ* [*τὸ ἡρώ*]*ιον κατέ*[*στησεν*], *ὃ οὐδενὶ ἐξέ*[*σται ἀλλ*]*οτριῶσαι.*

Dobrusky, Archeol. épigr. Mittheil. XVIII,111, ἀρ. 18 καὶ Sbornik, XII, 326,ἀρ. 7. —Kalinka, αὐτόθι, σελ. 259, ἀρ. 330—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 36.

75 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἐπιταφία ἀποτελοῦσα δακτυλικὸν ἑξάμετρον στίχον πιθανῶς τὸν πρῶτον ἡρωελεγείου ἐπὶ τμήματος στήλης ἐξ εὐτελοῦς μαρμάρου, κεκομμένης ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν, ἐν εἴδει βωμοῦ, ὕψ. νῦν 0,72. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι κεχαραγμένη εἰς τὸ κάτω μέρος, ὅθεν

καὶ μέρος αὐτῆς ἀπεκόπη· τὸ πεδίον ἐφ' οὗ σῴζονται οἱ πρῶτοι τρεῖς στίχοι της ἔχει ὕψ. 0,33, πλ. 0,41 καὶ πάχ. 0,32 τοῦ μ. εὑρέθη ἐν Σόφια.

«*Οὐνάματος σφε[τέ]ρο/ι[ο φέρων [ἄχθος τε; μ/ό/ρ]ον τε....*»

Dobrusky, Sbornik τόμ. XVI, σελ. 110. ἀρ. 16.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 277. ἀρ. 349.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 33.

76 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,76 πλ. 0,35 καὶ πάχ. 0,32, εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Αὐρήλιο[ς Σ]ολώνι[ος] Λόπου /κ]ὲ* (sic) *Ηρόκλο*[ς Σ]*ολωνίο*[υ]».

Jirecek, Archeol. Epigr. Mittheil. τόμ. X, σελ. 49,ἀρ. 2.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ 313, ἀρ. G.— Kalinka, αὐτόθι, σελ. 204, ἀρ. 260.—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 38.

77 Ἐπιγραφὴ πεντάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ ἀσβεστολίθου τετραπλεύρου, κεκομμένου δεξιόθεν καὶ κάτωθι, ὕψ. 0,35, πλ. 0,37 καὶ πάχ. 0,27 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«[*Β*]*ειθυν*[*ίᾳ*] *Βειθυνί*[*ου*] *ζησάσῃ ἔ*]*τη*] *κὲ....οψ*[*ι. ..*[...».

Dobrusky, Sbornik, XVI, 110, ἀρ. 14.—Seure, Bull. de corr. Hellen. ἔτ. 1901, σελ. 316, ἀρ. 14.—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 253, ἀρ. 317.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 37.

78 Ἐννεάστιχος ἐπιταφία ἐπιγραφή, εὑρεθεῖσα ἐν Σόφια.

«....[*Μαρ*]*κιανὴ ἑαυτ*[*ῇ*] *καὶ τῷ ἀνδρὶ Α*[*ὐρ*(*ηλίῳ*) *Δ*]*ιογένει ἐκ τῶν ἰδίων. Εἰ δὲ τις ἄλλος τεθείη, δώσει* [*τῇ*]*πόλει μὲν...κα*[*ὶ τῷ ταμ*]*εί*[*ῳ*] *δηνάρια μ*(*ύρια*)*;. Χαῖρε, παροδεῖτα*».

Kubitschek, Archeol. Epigr. Mittheil, XVII, (1894), σελ. 50, ἀρ. 3.—Cagnat, I, σελ. 235, ἀρ. 699.

79 Ἐπιγραφὴ τρίστιχος ἐπιταφία ἐπὶ τετραπλεύρου ἐξ ἀσβεστολίθου βωμοῦ ὕψ. 0,86, πλ. 0·45 καὶ πάχ. 0,36 τοῦ μ. εὑρεθέντος ἐν Σόφια.

«*Σερκὶ*[*ς*] *Αὐλο*[*υ*]*τράλεος τὸν βωμὸν τοῖς ἥρωσι*».

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα Θρακικά. *Ἥρωσι*=*Χρηστοῖς*, μακαρίταις.

Dobrusky, Sbornik, τόμ. II, 5, ἀρ. 3.—Frankfurter, Archeol. Epigr. Mitth. XIV, 152 ἀρ. 33.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[11].—Kalinka, αὐτόθι, σελ. 185, ἀρ. 212.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 14.

80 Ἐπιταφία ἐννεάστιχος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ὕψ. 1,62, πλ. 0,55 καὶ πάχ. 0,25 τοῦ μ. εὑρεθείσης ἐν Σόφια.

«*Νεικήτης Ἀσκληπιάδῃ καὶ Θεοφίλῃ τοῖς γονεῦσιν καὶ Ἀσκληπ*[*ί*]*ᾳ καὶ Χρήστῳ τοῖς ἀδελφοῖς, ζήσασιν καλῶς. Χέρετε* (sic) *οἱ παροδεῖτε* (sic)».

Dobrusky, Sbornik, τόμ. XVIII, σελ. 777, ἀρ. 78.—Kazarow, αὐτόθι, ἀρ. 29.

81 Ἐπιγραφὴ δωδεκάστιχος ἐπιταφία ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης, τετριμμένη ἐνιαχοῦ καὶ κεκομμένη ἄνωθεν. Εὑρέθη ἐν Σόφιᾳ.

.«. . . . . *οι [σ]ύμμβιος αὐ . . . . . τήλου μνή[μης]χάριν [τ]ὸ παρακείμε[νο]ν χῶμα τοῦ [μν]ημίου ζῶν[τε]ς ἑαυτοῖς [κα]τεσκεύασαν . . . ἰκαλος ἐποίει*».

Archeol. épigr. Mitth. ἔτος 1891, σελ. 153, ἀρ. 34.—Dumont-Homolle, Mélanges, σελ. 562, ἀρ. G[12].—Kazarow G. αὐτόθι, ἀρ. 40.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ ἀπὸ Σηλυβρίας ἁγίου Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Βυζαντινῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς Παναγίας Πετριτσονιτίσσης[1]).
Ἐγράφησαν ἰδίᾳ χειρὶ ὑπὸ τοῦ Παϊσίου ἐν τῷ τέλει τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς· ἀνεγνώσθησαν καὶ πιστῶς ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βλασίου Γ. Σκορδέλη, Στενιμαχίτου καὶ σχολάρχου τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς, ἐδημοσιεύθησαν δὲ ἐν τῇ *Πανδώρᾳ*, τόμ. ια', ἔτ. 1861.

Πατέρες ὁσιώτατοι τοῦδε μοναστηρίου,
Πετρονιτίσσης λέγεται εἰς ὄνομα Κυρίου,
πατρός, υἱοῦ καὶ πνεύματος λέγω τοῦ παναγίου,
καθὼς οἱ κτίτορες διὰ γραπτοῦ παρέδωκαν μνημείου,
ἔπειτα ἄλλοι κτίτορες τῆς παναχράντου Κόρης
εἰς μνήμην ἀφιέρωσαν διὰ σεπτῆς εἰκόνος.
Ἴδετε τί οἱ κτίτορες ἐνταῦθα διατάσσουν,
καλῶς νὰ τὰ φυλάξητε, ἄλλοι μὴ σᾶς γελάσουν.
Εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ τὴν φιλαδελφίαν
νἄχητε ἐν τῷ μέσῳ σας καὶ τὴν φιλανθρωπίαν.
Οἱ νέοι κι' ὑποτακτικοὶ πείθεσθε τῶν γερόντων,
ζωὴν δίδ' ἡ ὑπακοὴ καὶ κτῆσιν τῶν μελλόντων.
Τὸ σήμαντρον καθὼς κτυπᾷ, πάντες ς τὴν ἐκκλησίαν
πρόθυμοι νὰ συντρέχητ' ν' ἀκούτ' ἀκολουθίαν,
ὅτ' αὕτη εἰς τοὺς μοναχὺς δίδει παρηγορίαν,
ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, ψυχῆς δὲ σωτηρίαν.
Καθένας τὸ διακόνημα πιστῶς νὰ τὸ κυττάζῃ,
μὴ θέλετε νὰ κλέπτητε, τὸ ἄδικον κολάζει·
τῆς δὲ μονῆς οἱ προεστοί, ὅπου οἰκονομεῖτε,

(Συνέχεια εἰς τὴν σελίδα 136)

---

1) Περὶ τῆς μονῆς ἴδε: Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου, «Θρακικά», τόμ. Θ' σελ. 137—166 καὶ Ι' σελ. 64—125.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΑΝΩΦΕΛΩΝ ΚΩΝΩΠΩΝ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΔΡΑΜΑΣ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΛΑΣ ΩΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ ΤΙΝΑΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

*

ὑπὸ

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΣΦΑΓΓΟΥ

Ἐπιμελητοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1931 εἰς τόν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἡμῶν, πειραματικὸν ἐκπαιδευτικὸν Ἀνθελονοσιακὸν Σταθμὸν Δράμας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἐνηργήσαμεν εὐρυτάτην ἐντομολογικὴν ἔρευναν εἰς 39 χωρία, εὑρισκόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ παρὰ τὰ τενάγη τῶν Φιλίππων, τινὰ δὲ τούτων εἰς τοὺς περιβάλλοντας τὴν ἀνωτέρω περιοχὴν λόφους καὶ ὄρη.

Σκοπὸς τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης ἦτο νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ πρῶτον τὰ ὑπάρχοντα εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἀπαντῶσαν πυκνότητα αὐτῶν.

Ὡς γνωστὸν ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι μία ἐκ τῶν εὐφορωτέρων τῆς χώρας. Κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ προσφύγων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, οἵτινες εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν των ἐπεδόθησαν μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἡ ἐπικρατοῦσα καλλιέργεια ἦτο ἡ τοῦ καπνοῦ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως πρὸ τοῦ

---

* Ἐκ τοῦ Τμήματος τῆς Ἑλονοσιολογίας καὶ Νοσημάτων τῶν Θερμῶν Χωρῶν τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Διευθυντὴς ὁ Καθηγητὴς ΓΡ. ΛΙΒΑΔΑΣ.

* Τὰ μέσα διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μελέτης ταύτης παρεσχέθησαν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

πολέμου τούτου ἔτη ἤρχισεν ἐντονωτέρα ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου καὶ ἀραβοσίτου, μειωθείσης ἐπαισθητῶς τῆς καπνοκαλλιεργείας.

Ἡ πεδιὰς τῆς Δράμας, ἐκτάσεως 380.000 στρεμμάτων, περιβάλλεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ βορειοδυτικῶς ὑπὸ τῶν ὀρέων Ὀρβήλου καὶ Φαλακροῦ, ἀπὸ νότου ὑπὸ τοῦ ὄρους Μενικίου καὶ νοτιοδυτικῶς ὑπὸ τοῦ ὄρους Παγγαίου, διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, ὅστις δεχόμενος καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τοῦ Νευροκοπίου, Μυλοποτάμου καὶ Κουροὺ Τσάϊ Δράμας, Κεφαλάρι (Μπουνὰρ Μπασῆ) ὡς καὶ πολλῶν χειμάρρων, Τσομπάνικα Δράμας, Δοξάτου κλπ. ἐκβάλλει διὰ τῆς ὁμωνύμου φάραγγος εἰς τὸν ποταμὸν Στρυμόνα.

Λόγῳ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν τῆς περιοχῆς ταύτης ὡς καὶ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀποχετεύσεως τῶν ἐκ τῶν πλημμυρῶν προερχομένων ὑδάτων τῆς πεδιάδος μέσῳ τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου ἐσχηματίζοντο τὰ ἐκτεταμένα ἕλη τῶν Φιλίππων ἐκτάσεως 100 000 στρεμμάτων περίπου καθὼς καὶ τὰ ἕλη τῆς πεδιάδος Δράμας, ὡς ἐκ τούτου δὲ μεγάλαι ἐκτάσεις, ὡς αἱ παρὰ τὰ χωρία Καλαμῶνα, Βαλτοχῶρι, Νεροφράκτην, Καλαμπάκι, Μαυρολεύκην, Μπάνιτσαν, Φωτολεῖβος κλπ. παρέμειναν ἀκαλλιέργητοι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους. Ἡ τοιαύτη κατάστασις κατέστησε ἀναγκαίαν τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὧν ἡ ἔναρξις ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1928, συνίστατο δὲ (1) (2) α) εἰς τὴν ἐκβάθυνσιν τῆς φάραγγος τοῦ Ἀγγίτου, β) εἰς τὴν διευθέτησιν τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου κατὰ τὸ δέλτα αὐτοῦ, διευθετηθέντων ἐκ τῶν 22 χιλιομέτρων τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ τούτου 16 χιλιομέτρων καὶ γ) εἰς τὴν ἐκσκαφὴν ἀποχετευτικῆς τάφρου ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Καβάλλας Ἠραβίου διηκούσης διὰ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων καὶ ληγούσης εἰς τὸν ρουφράκτην Μπανίτσης, ἐχούσης δὲ συνολικὸν μῆκος 29 χιλιομέτρων. Μερικὴ ἀποπεράτωσις τῶν ἔργων τούτων συνετελέσθη κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Διάδοσις τῆς ἑλονοσίας ἐν τῇ περιοχῇ Ἡ περιοχὴ αὕτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἑλονοσόπληκτος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀσθενῶν τοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Δράμας, εἰς ὃ ἐνοσηλεύοντο ἀσθενεῖς προερχόμενοι κυρίως ἐκ τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς τοῦ νομοῦ. Οὕτω κατὰ τὰ ἔτη 1925 1931 ἐπὶ συνόλου 15090 νοσηλευθέντων ἀσθενῶν τὰ 30% ἐνοσηλεύθησαν δι' ἑλονοσίαν. Ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν γενομένην ὑφ' ἡμῶν ἔρευναν (1930-1931) οἱ δεῖκται ἑλονοσίας εὑρέθησαν ὑψηλοὶ εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ταύτης(πίναξ I) καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ εὑρισκόμενα παρὰ τὰς πλημμυριζούσας ἐκτάσεις τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, τουναντίον δὲ οἱ δεῖκται εὑρέθησαν μικρότεροι εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐκτάσεων. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον παρετηρήσαμεν ὑψηλὴν ἐπιδημικότητα εἰς τινα χωρία κείμενα

Πίναξ I.

Σπληνικοὶ καὶ παρασιτικοὶ δεῖκται χωρίων περιοχῆς νομοῦ Δράμας (1930—1931).

Αὔξων ἀριθμός	Χωρίον	Χρονολογία λήψεως	Ἀριθμὸς ἐξετασθέντων	Σπληνικὸς δείκτης %	Παρασιτικὸς δείκτης %
1	Καλαμὼν (Μποσινὸς)	5 Νοεμβρίου 1930	37	90	—
2	Καλαμπάκι	4 Νοεμβρίου 1930	211	49	—
3	Βαλτοχῶρι	8 Σεπτεμβρίου 1931	52	98	28
4	Μαυρολεύκη	20 Σεπτεμβρίου 1931	109	82	61
5	Μαυρόβιτος	20 Ἰουνίου 1931	30	27	—
6	Κουδούνια (Μούσγκα)	27 Αὐγούστου 1931	30	77	21
7	Νέα Σεβάστεια (Γενῆ Τσιφλίκ)	2 Σεπτεμβρίου 1931	10	50	—
8	Νέα Ἀμισσὸς (Τσάϊ Τσιφλίκ)	13 Ἰουλίου 1931	47	77	—
9	Ἀρκαδικὸν (Σαντὶκ Τσιφλίκ)	24 Ἰουλίου 1931	24	21	—
10	Παληοχῶρι	20 Σεπτεμβρίου 1931	51	61	—
11	Καλὸς Ἀγρὸς (Ὀσμανίτσα)	10 Ἰουλίου 1931	24	79	15
12	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλίκ)	3 Αὐγούστου 1931	59	17	—
13	Μεγαλόκαμπος (Μεγάλο Σιβιντρίκ)	Ἰούλιος 1931	44	32	—
14	Μυλοπόταμος	12 Ἰουνίου 1931	56	41	—
15	Ζύρνοβον (Ν. Νευροκόπιον)	23 Σεπτεμβρίου 1931	85	15	—
16	Ὄχυρὸν (Λύσσε)	20 Σεπτεμβρίου 1931	28	32	—

παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ὅπως εἰς Λευκόγεια καὶ Μυλόρρευμα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεύρομεν μέγα μέρος τῶν κατοίκων πάσχον ἐξ ὀξείας ἑλονοσίας. Πιθανῶς τοῦτο νὰ ὠφείλετο εἰς ὅλως ἰδιαζούσας τοπικὰς τῶν χωρίων τούτων συνθήκας.

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα ἐν τῇ περιοχῇ. Ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐλήφθησαν τὰ κάτωθι ἀνθελονοσιακὰ μέτρα: α) Ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 συστηματικὴ ἀντιπρονυμφικὴ ἀγωγὴ εἰς μεγάλην ἀκτίνα ἀπὸ τῆς πόλεως Δράμας (3) (4). Εἰς τὴν ὑπὸ ἀνθελονοσιακὸν ἔλεγχον περιοχὴν περιελαμβάνοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως Δράμας καὶ πολλοὶ συνοικισμοὶ κείμενοι πλησίον αὐτῆς ὡς καὶ πολλὰ χωρία. β) Ἐγένετο εὐρὺς ἐμπλουτισμὸς διὰ προνυμφοφάγων ἰχθυδίων (5) τῶν ἑλῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνοικισμῶν καὶ χωρίων ὡς καὶ τοῦ τενάγους τῶν Φιλίππων, διεσπάρησαν δὲ ἰχθύδια καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας κοινότητας τοῦ νομοῦ (Σιταγροί, Μεγαλόκαμπος κλπ.). γ) Ἐξετελέσθησαν μικρὰ ἀποστραγγιστικὰ ἔργα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Δράμας καὶ δ) ἐγένετο εὐρεῖα διανομὴ ἀνθελονοσιακῶν φαρμάκων δωρεάν.

Συνεπείᾳ τῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν (1931-1939) ληφθέντων μέτρων ἐσημειώθη μεγίστη βελτίωσις τῆς ἑλονοσιολογικῆς καταστάσεως ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω παρατιθεμένων στοιχείων (4). Παρασιτικὸς δείκτης βρεφικῆς ἡλικίας πόλεως Δράμας 1930: 6%, 1938: 0.

Σπληνικοὶ δεῖκται: Ἀρκαδικόν, Νέα Ἀμισσός, Σεβάστεια 1930: 67%, 1939: 15%, Μαυρόβατος 1931: 27%, 1939 8%. Κουδούνια 1931: 77%, 1939: 38%. Καλὸς Ἀγρὸς 1931: 79%, 1939: 43%. Μυλοπόταμος 1931: 41%, 1939: 23% *.

Ληφθέντα ἀνθελονοσιακὰ μέτρα εἰς ἑτέρας περιοχὰς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ληφθέντων ἀνθελονοσιακῶν μέτρων εἰς τὴν περιοχὴν Δράμας, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐφηρμόσθησαν ἀνθελονοσιακὰ προγράμματα ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ὑπηρεσίας καὶ ἐγένετο συστηματικὴ καταπολέμησις τῆς ἑλονοσίας εἰς τὰς ἑξῆς περιοχάς: 1) Κομοτινὴ μετὰ τῶν συνεχομένων αὐτῆς συνοικισμῶν (1936-1940). 2) Ἀλεξανδρούπολις (1939-1940). 3) Ἴασμος καὶ τὰ πέριξ τῆς κωμοπόλεως ταύτης χωρία καὶ συνοικισμοί, Γαλήνη, Μουσαϊκό, Διαλαμπή, Κοπτερὸν κλπ. (1938-1940). 4) Νέα Καλλίστη (1940). 5) Ξάνθη μετὰ τῶν συνοικισμῶν Κυψέλης, Γυμνα-

* Ἡ ἐπιδημικότης τῆς ἑλονοσίας κατὰ τὰ ἔτη 1930, 1931 καὶ 1939 εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἦτο περίπου ἡ αὐτή.

στηρίου, Χηρῶν καὶ Ἀγροτικοῦ συνοικισμοῦ Χρύσης (1937-1940). 6) Εὔμοιρον μετὰ τῶν πέριξ χωρίων, Νέα καὶ Παλαιὰ Μορσίνη, Πετροχῶρι, Παλαιὰ Χρύσα, Λεύκη, Λαμπρινόν, Βανιᾶνον καὶ Μόρσα (1938-1940). 7) Εὔλαλον (1939-1940). 8) Χωρία τῆς πεδιάδος Χρυσουπόλεως (1932-1940) (5) καὶ 9) Νικηφόρος-Πυξάρι - Ἀδριανὴ (1939-1940).

Ἐπίδρασις τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων τῆς περιοχῆς Δράμας καὶ Φιλίππων ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας. Μολονότι συνετελέσθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ἤτοι ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων διωρύγων, τοῦ ρουφράκτου καὶ τῆς σήραγγος, ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ πολέμου διεκόπη ἡ κατασκευὴ τῶν δευτερευουσῶν διωρύγων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀπεστραγγίζοντο αἱ μικρότεραι ἑλώδεις ἐκτάσεις, ὡς αἱ τῶν παρὰ τὴν ἀποχετευτικὴν τάφρον τῶν Φιλίππων διωρύγων, τῆς διώρυγος τοῦ Ἀγγίτου κλπ.

Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἔργων τούτων ὡς καὶ ἡ ρύθμισις τοῦ ἀρδευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων ἀναμφιβόλως θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐξ ἑλονοσίας ἐνδημοεπιδημικότητος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέχρι τοῦ 1939 ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τούτων ἐπὶ τῆς ἑλονοσιακῆς καταστάσεως, διεπιστώσαμεν ὅτι ἐσημειώθη σταθερά βελτίωσις εἰς πολλὰ χωρία τῆς περιοχῆς ὅπως π.χ. εἰς Καλαμῶνα, Μαυρολεύκην, Καλαμπάκι, Βαλτοχῶρι, Μπάνιτσαν κλπ. Τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην στηρίζομεν εἰς τὴν ἀντιπαραβολὴν τῶν δεικτῶν ἑλονοσίας (1930,1931, 1939) καὶ τῶν συλλήψεων ἀνωφελῶν κωνώπων (1931-1939). Πρὸς ταῦτα ἐξ ἄλλου συμφωνοῦν καὶ αἱ πληροφορίαι ἰδιωτῶν ἰατρῶν ὡς καὶ ἄλλων ἁρμοδίων.

Ἐντομολογικὴ ἔρευνα. Τὴν ἔρευναν ταύτην ἐνηργήσαμεν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1931, (7 Σεπτεμβρίου μέχρι 17 Ὀκτωβρίου).

Ἡ ἀπόστασις τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων ἐκ τῆς πόλεως τῆς Δράμας κυμαίνεται ἀπὸ 4 χιλιόμετρα μέχρι 36 χιλιομέτρων, ὁ δὲ πληθυσμὸς τούτων ἀπὸ 103 κατοίκους μέχρι 6035.

Αἱ συλλήψεις τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἐγένοντο κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς πρωϊνὰς ὥρας εἰς σταύλους, εἰς μικροτάτην δὲ ἀναλογίαν καὶ εἰς κοιτῶνας. Ὁ μέσος χρόνος τῶν συλλήψεων ἐκυμαίνετο ἀπὸ 20′ μέχρι 3 ὡρῶν βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων. Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος 2 ἀνευρέθησαν τὰ κάτωθι εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων: 1) A. maculipennis, 2) A. superpictus, 3) A. elutus, 4) A. bifurcatus, 5) A. hyrcanus καὶ 6) A. algeriensis.

Ἡ κατανομὴ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ τῶν ἁπάντων παρ' ἡμῖν κυρίως τριῶν εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἄτινα εἶναι καὶ οἱ φορεῖς τῆς ἑλο-

Πίναξ 2.

Συλλήψεις ἀνωφελῶν κωνώπων γενόμεναι κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1931 εἰς 39 χωρία περιοχῆς νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας.

Αὐξων ἀριθμός	*Πόλις—Χωρίον*	α) Πληθυσμὸς (ἀπογραφὴ 1928). β) Ἐπαρχία. γ) Νομός. δ) Χιλιομετρικὴ ἀπόστασις ἀπὸ πόλεως Δράμας. ε) Χρονολογία συλλήψεων. ζ) Χρόνος συλλήψεως εἰς πρῶτα λεπτά. η) Σύνολον συλληφθέντων ἀνωφελῶν κωνώπων.							Ἑκατοστιαία ἀναλογία					
		α	β	γ	δ	ε	ζ	η	Maculipennis	Superpictus	Elutus	Bifurcatus	Hyrcanus	Algeriensis
1	Παληοχῶρι	279	Δράμας	Δράμας	6	30 Σεπτ.	30	124	35	10	55	—	—	—
2	Ἀγορὰ	415	»	»	14	8 Ὀκτ.	50	149	17	81	2	—	—	—
3	Ραβίκα	2670	»	»	6	28 Σεπτ.	30	103	24	74	2	—	—	—
4	Χωριστὴ (Τσατάλτσα)	3200	»	»	6	28 »	30	57	61	30	9	—	—	—
5	Φτελιὰ	729	»	»	9	12 Ὀκτ.	60	204	36	18	46	—	—	—
6	Ἀδριανὴ	1741	»	»	10	8 »	60	293	4	94	2	—	—	—
7	Δοξάτον	4295	»	»	9	25 Σεπτ.	80	54	48	22	30	—	—	—
8	Πετροῦσα (Πλεύνα)	2760	»	»	12	26 »	40	36	11	89	—	—	—	—
9	Κεφαλάρι	389	»	»	14	13 Ὀκτ.	30	144	27	63	9	1	—	—
10	Νεροφράκτης	565	»	»	12	21 Σεπτ.	20	108	26	1	73	—	—	—
11	Καλαμπάκι	1894	»	»	11	21 »	60	620	37	1	62	—	—	—
12	Καλαμὼν (Μποσινὸς)	386	»	»	17	15 Ὀκτ.	120	262	28	1	69	—	2	—
13	Βαλτοχῶρι	329	»	»	15	7 Σεπτ.	20	164	8	—	89	1	1	1
14	Ξηροπόταμος (Βισοτσάνη)	1925	»	»	6	26 »	60	10	20	80	—	—	—	—
15	Μαυρολεύκη	426	»	»	11	21 »	20	150	33	—	67	—	—	—
16	Καλλιθέα	1432	»	»	19	26 »	30	19	11	89	—	—	—	—
17	Προσωτσάνη(Πυρσοτσάνη)	6035	»	»	15	26 »	90	140	50	47	3	—	—	—
18	Φωτολεῖβος	1805	»	»	13	21 »	80	230	12	3	85	—	—	—

19	Μαυρόβατος	479	Δράμας
20	Κουδούνια (Μούσγκα)	631	»
21	Νέα Ἀμισσὸς	861	»
22	Ὀσμανίτσα (Καλὸς Ἀγρὸς)	1074	»
23	Μυλοπόταμος	475	»
24	Σιταγροὶ (Μιναρὲ Τσιφλὶκ)	854	»
25	Μπούρσοβα	187	»
26	Κήρια		»
27	Μπάνιτσα		»
28	Μικροχῶρι		»
29	Γρανίτης	573	Ζυρνόβου
30	Ὄχυρὸν (Λύσσε)	1016	»
31	Ζύρνοβον (Ν.Νευροκόπιον)	2268	»
32	Λευκόγεια	1212	»
33	Περιθώριον	1377	»
34	Βίτοβα	103	»
35	Ἀμυγδαλεὼν	509	Καβάλλας
36	Ζυγὸς	1518	»
37	Φίλιπποι	1311	Νέστου
38	Ἐλευθερούπολις (Πράβιον)	4612	Παγγαίου
39	Ἀντιφίλιπποι (Δρανίτσι)	555	»

Δράμας	4	12 Σεπτ.	60	99	32	31	37	—	—	—
»	6	29 »	50	67	14	7	79	—	—	—
»	4	17 'Οκτ.	60	204	55	7	37	1	—	—
»	7	30 Σεπτ.	60	64	23	3	74	—	—	—
»	6	30 »	30	164	26	43	31	—	—	—
»	11	30 »	30	117	34	14	52	—	—	—
»	19	26 »	30	180	21	78	1	—	—	—
»		13 »	30	12	91	9	—	—	—	—
»	15	21 »	60	352	45	4	51	—	—	—
»	6	28 »	30	114	65	20	15	—	—	—
»	22	23 »	40	69	94	6	—	—	—	—
»	30	23 »	40	214	92	8	—	—	—	—
»	31	23 »	20	113	94	6	—	—	—	—
»	35	23 »	40	267	72	28	—	—	—	—
»	36	23 »	30	267	90	10	—	—	—	—
»	30	24 »	50	208	73	27	—	—	—	—
Καβάλλας	23	13 'Οκτ.	30	178	32	22	46	—	—	—
»	24	13 »	60	77	37	34	29	—	—	—
»	16	13 »	30	44	23	66	11	—	—	—
»	27	21 »	180	138	13	9	76	1	—	1
»	22	21 »	60	222	29	9	61	1	—	—

Π ί ν α ξ 3.

Κατανομὴ τῶν ἐρευνηθέντων χωρίων βάσει τοῦ προεξάρχοντος εἴδους ἀνωφελῶν κωνώπων.

Αὔξων ἀριθμὸς	A. elutus %		A. maculipennis %		A. superpictus %	
1	Βαλτοχῶρι	89	Γρανίτης	94	Ἀδριανὴ	94
2	Φωτολεῖβος	85	Ζύρνοβον	94	Πετροῦσα	89
3	Κουδούνια	79	Ὄχυρὸν	92	Καλλιθέα	89
4	Ἐλευθερούπολις	76	Κήρια	91	Ἀγορὰ	81
5	Ὀσμανίτσα	74	Περιθώριον	90	Ξηροπόταμος	80
6	Νεροφράκτης	73	Βίτοβα	73	Μπούρσοβα	78
7	Καλαμὼν	69	Λευκόγεια	72	Ραβίκα	74
8	Μαυρολεύκη	67	Μικροχῶρι	65	Φίλιπποι	66
9	Καλαμπάκι	62	Χωριστὴ	61	Κεφαλάρι	63
10	Ἀντιφίλιπποι	61	Νέα Ἀμισσὸς	55	Μυλοπόταμος	43
11	Παληοχῶρι	55	Προσωτσάνη	50		
12	Σιταγροὶ	52	Δοξάτον	48		
13	Μπάνιτσα	51	Ζυγὸς	37		
14	Φτελιὰ	46				
15	Ἀμυγδαλεὼν	46				
16	Μαυρόβατος	37				

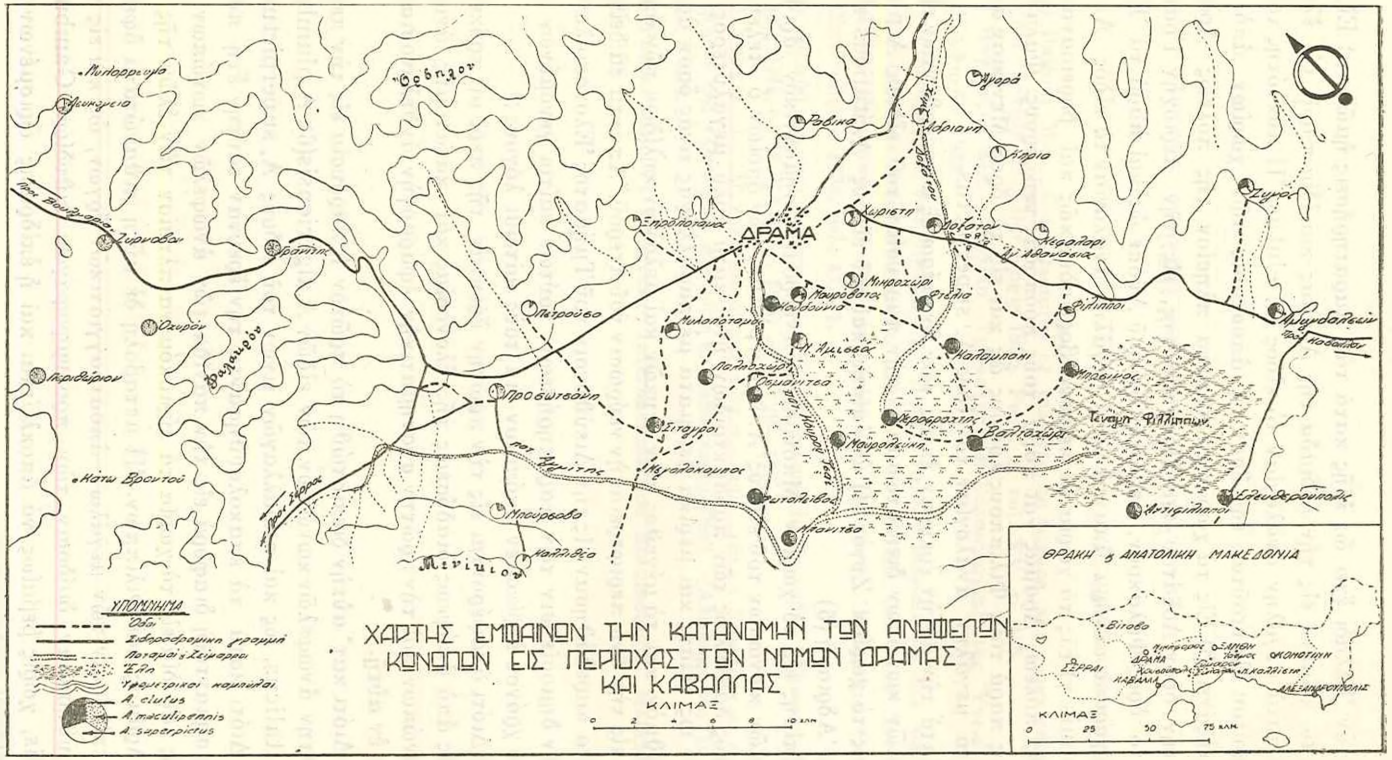
ΔΡΑΜΑ
Μιλοφαρι
Θόλος
Ξάνθη
Ροδόπη
Ιάνθεια
Θράτης
Στρυμόνας
Ωχυρό
Παρανέστι
Προβατόνερο
Σιτόχωρι
Μαυροθάλασσα
Μαυροβούνο
Καλλιθέα
Μεσημβρία
Νέα Εφέσσος
Νέα Καρβάλη
Νέα Πέραμος
Νέα Περίστασις
Νέα Φιλιππούπολις
Νέα Χαλκηδών
Νέα Χρυσούπολις
Νέα Ηράκλεια
Νέα Σάνη
Νέα Τραπεζούντα
Νέα Τύρολος
Νέα Φιλαδέλφεια
Νέα Φώκαια

νοσίας ἐν Ἑλλάδι ἔχει ὡς ἑξῆς κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν: α) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δράμας καὶ ἰδίᾳ παρὰ τὰ ἕλη ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. elutus. Ἡ πυκνότης τοῦ εἴδους τούτου ἐλαττοῦται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόστασις τῶν χωρίων ἀπὸ τῶν ἑλῶν αὐξάνει. β) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα πλησίον τῆς πόλεως Δράμας, πρὸς τὴν ὁδὸν Δοξάτου καὶ Προσωτσάνης, εἰς τὴν περιοχὴν Γρανίτου παρὰ τὸ ὄρος Φαλακρόν, περιοχὴν ὀχυροῦ Λύσσε ὡς καὶ παρὰ τὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. maculipennis γ) Εἰς τὰ χωρία τὰ κείμενα βορειοδυτικῶς καὶ βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως Δράμας καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Φαλακροῦ, εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Φιλίππους λόφους ὡς καὶ εἰς τὸ ὄρος Μενίκιον ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν τὸ εἶδος A. superpictus.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἔρευναν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐξ ἀναφερθέντων εἰδῶν ἀνωφελῶν κωνώπων διεπιστώσαμεν τὴν παρουσίαν τοῦ εἴδους A plumbeus εἰς τὸ χωρίον Ζυγὸς (4) ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ εἴδους A. italicus εἰς τὸ χωρίον Ἀδριανὴ (6).

Ἐπίσης εἰς τὸ χωρίον Μπούρσοβα ἀνεύρομεν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀνωφελῶν κωνώπων τοῦ εἴδους A. superpictus, τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος λευκὸς δακτύλιος τῶν προσακτρίδων ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλύτερος τῶν λοιπῶν, ὡς ἐπίσης καὶ μερικὰ δείγματα μὲ παραλλαγὰς τινὰς ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν λευκῶν καὶ μελανῶν κηλίδων τῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὴν ἄνω περιφερειακὴν νεύρωσιν τοῦ πτεροῦ. Ἅπαντα τὰ δείγματα ταῦτα παρεδόθησαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Τμήματος Ἑλονοσιολογίας.

Τὴν δημοσίευσιν τῶν παρατηρήσεων τούτων καίτοι γενομένων πρὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἐκρίνομεν σκόπιμον διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

1) Διότι ἀναφέρονται εἰς τὴν πρώτην ἔρευναν τῆς περὶ οὗ πρόκειται περιοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως διαδόσεως τῆς ἑλονοσίας καὶ κατανομῆς ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ τὴν πρώτην συστηματικὴν ἐφαρμογὴν ἀνθελονοσιακῶν μέτρων ἐν αὐτῇ.

2) Διότι κατ' αὐτὴν διεπιστώθη τὸ πρῶτον ἡ παρουσία εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνωφελῶν κωνώπων τῶν εἰδῶν A.algeriensis(6), A.plumbeus καὶ A. italicus, ὡς καὶ παραλλαγῶν τινων τοῦ εἴδους A. superpictus.

3) Διότι κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα τὴν ἔρευναν ταύτην ἔτη παρετηρήθη σημαντικὴ διαφορὰ εἰς τὴν πανίδα τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων τῆς περιοχῆς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ χωρία τὰ εὑρισκόμενα πλησίον τῶν ἑλῶν τῆς πεδιάδος Δράμας καὶ Φιλίππων. Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη πιθανώτατα ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων ἀποστραγγιστικῶν ἔργων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν διάδοσιν τῶν προνυμφοφάγων ἰχθυδίων Gambusia patruelis, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπίδρασις ὡρισμένων μετεωρολογικῶν παραγόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Balfour M. C., Some faetures of malaria in Greece and experience with its control. Rivista di Malariologia 1936. Fasc. 2, vol. XV, p. 123.

2) Βογιατζῆς Αἰμ., Ἀρχεῖα Τμήματος Ἑλονοσιολογίας τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1939.

3) Μπάλφουρ Μ. καὶ Λιβαδᾶ Γρ., Πειραματικὴ δοκιμασία τῆς διὰ τοῦ πρασίνου τῶν Παρισίων ἀντιπρονυμφικῆς μεθόδου ἐν Ἑλλάδι, ἐπὶ μίαν πενταετίαν (1930—1934). Πρακτικὰ τοῦ 2ου συνεδρίου τῆς Ἰατρικῆς Ἑταιρείας Θεσσαλονίκης. Σεπτέμβριος 1935, σελ. 43, 47.

4) Λιβαδᾶ Γρ. καὶ Σφάγγου Ι., Ἡ Ἑλονοσία ἐν Ἑλλάδι. Ἔρευναι—Καταπολέμησις. (Μέρος Β'. Ἀθῆναι 1940, σελ. 122—140).

5) Σφάγγος Ι., Ἡ χρησιμοποίησις τῶν προνυμφοφάγων ἰχθυδίων ἐν τῇ καταπολεμήσει τῆς ἑλονοσίας. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ 1943. «Ἀκαδημαϊκὴ Ἰατρικὴ» 1944 σελ. 9 κέξ.

6) Pantazis G., VI Congreso Internacional de Entomologia Madrid 1935, pp. 914—919.

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 124)

τοὺς μικροτέρους καὶ πτωχοὺς καλὰ νὰ τοὺς τηρῆτε
εἰς φαγητόν, εἰς ἔνδυμα καὶ εἰς τὴν ἀρρωστίαν,
γιατί ς τὸν φοβερὸν κριτὴν δίδετ' ἀπολογίαν.
Νοσοκομεῖον νἄχητε τὸ πρῶτον χαϊράτι,
οἱ ἄρρωστοι νὰ ἔχωσι τὸ κάθε τους ραχάτι.
Καὶ ὅσοι ἔξω λείπουσι πατέρες ταξειδιῶται
ς τὸν κόσμον, μὴ βραδύνετε καὶ μὴν ἀργοπορεῖτε,
γρήγορα πίλιν στράφητε καὶ μὴ πολυκαιρεῖτε.
Κι' ἐσεῖς οἱ ἐφημέριοι ὅταν ἱερουργεῖτε,
ψυχὴν καὶ σῶμα καθαροὶ θεὸν ὑπηρετεῖτε,
ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα διὰ νὰ γιατρευθῆτε,
εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ δυστυχεῖς δίδετ' ἐλεημοσύνην
ψωμὶ καὶ ὅ,τι δύνασθε, διπλῆν φέρει καλωσύνην.
Ταῦτα ἐὰν φυλάξητε, Χριστοῦ παραγγελίαν,
παράδεισον θὰ ἔχητε, ἀγγέλων κατοικίαν.

† ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος εὔχεται ὑμῖν
1819 Ἰουνίου κη'

(δι' ἄλλης χειρὸς κατωτέρω)

† ὁ Φιλιππουπόλεως Νικηφόρος ἀνεύχεται
1825 Ἰουνίου α'.

† Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ*)

Λείψανα τέχνης.

Εἰς τὴν εὐφορωτάτην ἄκραν τοῦ τμήματος τούτου τῆς Θράκης τοῦ προικισμένου μὲ τὰ ἄφθονα δῶρα τῆς φύσεως, τὴν ποικιλίαν τοῦ ἐδάφους, τοὺς δασώδεις λόφους, τὰς πλουσίας πεδιάδας, τὰς σκιερὰς κοιλάδας, τὰς ἰχθυοτρόφους λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς, τ' ἀνεξάντλητα πηγαῖα νερά, τὰ πολυπληθῆ βαθύτατα καὶ ἀσφαλῆ σπήλαιά της, μὲ ἀγαθὰ ποὺ κάμνουν εὔκολη καὶ ἄνετη τὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους των θὰ ἐνεφανίσθησαν καὶ ἔζησαν ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους τίποτα δὲν γνωρίζομεν. Διότι ἡ Θράκη δὲν ἔχει ἐξερευνηθῆ οὔτε καὶ μελετηθῆ. Εἶναι ἄγνωστος ὄχι μόνον κατὰ τὴν προϊστορικήν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ρωμαιοβυζαντινὴν περίοδόν της. Ἀγνοοῦμεν καὶ τὰς θέσεις πόλεων ποὺ ἐξαφανίστηκαν μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα. [1]) Ὅσοι ἀσχολήθηκαν μὲ τ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης, ὡς ὁ Albert Dumont, ὁ Th. Homolle, ὁ Mordtmann, ὁ G. Seure, ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς καὶ ἄλλοι, ψυχία μόνον, καὶ αὐτὰ ἐκ τοῦ ἐν Θράκῃ ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἐμφανίζουν. Τὴν ζωὴν τῆς Θράκης, τὴν ζωὴν τῆς πέριξ τοῦ Βυζαντίου χώρας τὴν καλύπτει μυστηριώδης πέπλος.

Ἄμοιροι τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀρχαιολόγου, ποὺ ἀπὸ ἴχνη ἄσημα ἢ ἀφανῆ δι' ἄλλον παρατηρητὴν ἀποκαλύπτει καὶ ἀναπαριστᾶ μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητά των εἰκόνας ἐξαφανισθείσας, ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ σωζόμενα κατὰ τὴν ἱστορουμένην περίοδον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν, λείψανα τέχνης.

---

*) Συνέχεια ἀπὸ τὸν ΙΘ' τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ.

1) Ὡς εἶναι τὸ Δαόνειον, ὁ Φιλέας, ἡ Χαλκίς, τὸ Καινὸν Φρούριον, ἡ Μελαντιάς.

Α'. Σπήλαια [1]).

Γνωστότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τὰ ὁποῖα συναντῶνται πολυπληθῆ εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Δέλτα εἶναι δύο μεγάλα καὶ βαθύτατα σπήλαια κείμενα παραπλεύρως εἰς τὰ ὑψώματα τῆς νοτιοανατολικῆς ἄκρας τῆς κοιλάδος τοῦ Βαθυνίου ποταμοῦ μεταξὺ τοῦ Φιλιποζ –τσιφλίκι καὶ τοῦ Γιαρὴμ μπουργάς. Καὶ τὰ δύο εἶναι εὐρύχωρα μὲ ὑψηλοὺς θόλους καὶ πολὺ μεγάλο βάθος. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι προχωροῦν εἰς δέκα μιλίων ἀπόστασιν. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν παρατηροῦνται προφανῆ τὰ σημεῖα ἐκκλησίας [2]) Εἰς τὰ χαμηλὰ τοῦ ὑψώματος ἐκείνου ἀναβλύζει μεγάλη καὶ ὁρμητικὴ πηγὴ ὀνομαζομένη Τούνασουγιοῦ. [3])

Δύο ἄλλα σπήλαια ἐπίσης τὸ ἕνα κοντὰ εἰς τὸ ἄλλο, εὑρίσκονται ὅπως εἴδομεν προηγουμένως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ στὸ Ἀϊλιαμπεῖρ, κοντὰ στὸ ρεῦμα τοῦ Καράμπαμπα καὶ πρὸς τὴν ἀνοικτὴ πεδιάδα τοῦ χωρίου Σουμπάσκιοι, Κλαλὶ καὶ Καστανιές. Τὰ σπήλαια αὐτὰ εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότερα ἀπὸ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρὴμ-μπουργάζ, εἶναι ὅμως λαξευμένα μὲ ἐπιμέλειαν καὶ τέχνην κατὰ τὴν εἴσοδόν των.

Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Ἰντζιὲζ ἐκάμαμεν ἤδη ἐκτενῆ λόγον [4]) Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ σπήλαια σημαντικὰ συναντῶνται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα τοῦ Δέλτα, τὰ ὁποῖα συχνάκις μὲν ἀνεσκάπτοντο ἀπὸ τοὺς χρυσοθήρας, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ἀδελφικώτατα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914—18 ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους φυγοστράτους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους.

Β'. Τύμβοι.

Τεχνητὰ ὑψώματα γῆ-, εἶδος μικρῶν λοφίσκων, παρόμοια τῶν ὁποίων

---

1) Μνημονεύομεν τὰ σπήλαια εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται ἴχνη ἀνθρωπίνης χειρός.

2) Διὰ τὰ σπήλαια τοῦ Γιαρὴμ-μπουργάζ γνωρίζομεν ὅτι ἔγραψεν ὁ Dethier. Ἀτυχῶς δὲν εὕρομεν τὴν μελέτην ἐκείνου.

3) Τούνα τουρκ. λέγεται ὁ Δούναβις. Κατὰ μεταφορὰν δὲ καὶ μερικὲς πηγὲς μὲ ἄφθονα καὶ ὁρμητικὰ νερά, Ἡ λαϊκὴ ὅμως παράδοσις θέλει ἄλλην ἑρμηνείαν. Πιστεύει ὅτι τὰ νερὰ ἐκεῖνα ἔρχονται ὑπογείως ἀπὸ τὸν Δούναβιν. Περὶ αὐτῆς ἰδὲ καὶ Περιηγήσεις Ἐβλιᾶ Τσελεμπῆ εἰς «Θρακικὰ» τόμ. 7, σελ. 154 καὶ ἐφ. διὰ τὰς πηγὰς τῆς Γ'έννας καὶ τοῦ Τσομλέκιοϊ, τοῦ ὁποίου τὴν πηγὴν ἐσφαλμένως τὴν τοποθετεῖ εἰς τὴν Προβαδή. Ἐκ τοῦ Προβάτου τεῖχος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως — Λαλὰ-πασᾶ. Τὸ Τσομλέκιοϊ εὑρίσκεται περὶ τὴν μίαν ὥραν βορειότερον τῆς Πραβαδή). Ἐκεῖ ἐσώζοντο τὰ ἐρείπια Σουλτανικῶν θερέτρων.

4) «Θρακικά», τόμ. ΙΘ' σελ. 237.

ἐπιδεικνύονται ὡς οἱ τάφοι τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὰ ὑψηλὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σκαμάνδρου παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, συναντῶνται πολλὰ καθ' ὅλην τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν κατὰ τὸ 1900 ἐσώζοντο πέντε τοιοῦτοι τύμβοι. Ἕνας, ὁ μικρότερος ἀπὸ ὅλους ἐπάνω ἀπὸ τὴν Τσαντώ, εἰς τὴν θέσιν Πρωτογόνατο ὅπου οἱ Τσεντιανὲς κοπέλλες ἐπήγαιναν τὸν Κλύδωνά τους πρωτοῦ τὸν ἀνοιξουν καὶ ἐχόρευαν. Δύο παρακείμενοι μεταξὺ Σηλυβρίας καὶ Ἐπιβατῶν, οἱ Ἀραπ-τεπέδες. Ἕνας ἀνατολικῶς τῶν Δελλιωνῶν καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους ἀνατολικῶς ἀπὸ τὰ Δημοκράνεια παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ προφήτου Ἠλία, Μπαμπὰ-μπουρνού, ὅπως σημειώνεται εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας.

Ἀπὸ τὸν τελευταῖον αὐτὸν τύμβον ἡ θέα τῆς Κων)πόλεως μὲ τὴν ἀχανῆ ἔκτασιν τῶν λευκῶν καὶ ὑψηλῶν κτηρίων της, μεταξὺ τῶν ὁποίων ξοχωρίζουν οἱ χρυσίζοντες τροῦλοι τῶν τεμενῶν καὶ ἐκκλησιῶν καὶ οἱ ἀπειράριθμοι ὀβελίσκοι τῶν μιναρέδων εἶναι ἐξαισία.

Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐκ τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

*
* *

Περὶ τῶν ἐπιχωματεύσεων τούτων ὑπῆρχεν εἰς τὸν λαὸν ἡ γνώμη ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ νὰ μεταδίδονται πληροφορίαι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἐὰν εἰς ἄλλας περιφερείας τῆς Θράκης ὅπου ὡς ἐκ τῆς διασκευῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων τούτων ἀποστάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ παρομοία γνώμη, αὐτὴ ἀποκλείεται τελείως διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Δ. Μετρῶν.

Ὁ A. Dumont πρεσβεύει ὅτι τὰ χώματα ταῦτα περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Θράκης, κσὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν. [1]) Ἄλλοι, ὡς ὁ Mordtmann, πιστεύουν ὅτι οἱ Τύμβοι ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς τάφοι ὄχι μόνον παρὰ τῶν Θρακῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἐθνῶν τὰ ὁποῖα διῆλθον ἐκ Θράκης. [2]) ἐνῶ ὁ Σχλίμαν ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ἐπεκυρώθη διὰ τῆς κριτικῆς τῆς σκαπάνης ὅτι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι. [3])

Ἐκ τῶν διδύμων τύμβων τῆς Σηλυβρίας τὸν ἕνα ἀνέσκαψαν κατὰ τὸ ἔτος 1912 ὁ Γάλλος Γεωρ. Seure καὶ ὁ Ἀναστάσιος Σταμούλης, ἀνεῦρον δὲ ἐντὸς αὐτοῦ μίαν λάρνακα κενὴν καὶ ὀλίγα εὐτελῆ νομίσματα καὶ ἀπε-

---

1) Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Κ/πόλεως τόμ. Στ' σελ. 366.
2) Αὐτόθι, τόμ. Ι' σελ. 151.—3) Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον σελ. 56.

κόμισαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ τάφος ἐκεῖνος εἶχε συληθῇ κατὰ προγενεστέρους χρόνους. [1])

Γ'. Ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Ἐδῶ θὰ μνημονεύομεν τὰς πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κ)πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀχυρώσεις. Διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπεκτείναντες τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Θράκης, μέχρι τῶν Καρπαθίων καὶ τοῦ Δνειστέρου καὶ μὴ παρενοχλούμενοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρ' ἰσχυρῶν γειτόνων, δὲν εἶχον αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρωτεύουσάν των ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτήν. Μόνον δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἶχον ἀντιληφθεῖ τὸν ἄμεσον κίνδυνον ποὺ διετρέχον ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ προέβησαν ἐσπευσμένως εἰς τὴν χάραξιν ὀχυρωματικῆς γραμμῆς, κατὰ τὸ σύγχρονον τότε σύστημα, ἀπὸ τοῦ Ἀθύρα εἰς τοὺς Δέρκους. Ἀλλὰ περὶ αὐτῆς θὰ ὁμιλήσωμεν ἀλλαχοῦ.

Φρούρια καὶ Πύργοι

Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰσχύν του, ἀφοῦ τελευταῖον ἐξ ὅλων τῶν φρουρίων τῆς περιοχῆς ὑπέκυψεν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἔρχεται τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας. [2]) Τοῦτο εἶχε σχῆμα ἀκανονίστου πελωρίου τετραπλεύρου μὲ ἀτείχιστον τὴν νοτίαν πλευρὰν αὐτοῦ ὡς προασπιζομένην ἀπὸ ἀπρόσιτον κρεμνὸν ἐπὶ τῆς θα-

---

1) Φωτογραφία τῆς ἀνευρεθείσης λάρνακος ἰδὲ εἰς «Θρακικὰ» τόμος Α' σελ. 325.

2) Σκιαγραφίαν τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβριᾶς κατὰ τὸ 1675 μᾶς δίδει ὁ John Covel"Αγγλος ἐφημέριος ἐν Κ/πόλει ἀπὸ τοῦ 1669—1677. «Θρακικά», τόμ. 12ος σελ. 128 καὶ ἑφ. Καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπής, ὅστις λέγει ὅτι τὸ φρούριον τῆς Σηλυβρίας εἶχε μίαν πύλην καὶ 47 πύργους, «Θρακικά», τόμ, 7ος σελ. 159. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ δευτέρου περὶ Θράκης ἐν γένει ἀδυνατεῖ τις νὰ διακρίνει τί εἶναι τὸ ἀληθὲς καὶ τί τὸ φανταστικόν. Κατὰ ἐπιτοπίους πληροφορίας ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Σηλυβρίας ἐσώζοντο τέσσαρες πύλαι, τοῦ Κὺρ-καλὲ-καπουσοὺ εἰς τὴν ἑβραικὴν συνοικίαν, ἡ Ὀρτὰ-καλὲ-καπουσοὺ ἔμπροσθεν τῆς συνοικίας τῶν Ἀθιγγάνων, ἡ Πόρτα τοῦ Τσαρσιοῦ (τῆς ἀγορᾶς) ἐπὶ τοῦ κεντρικωτέρου δρόμου τῆς πόλεως καὶ ἡ τοῦ Παραπόρτι. Καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς δέκα πύργοι, ἕνας κονὰ στὸν ἅγιο Σπυρίδωνα, στὸν γκρεμνό, ποὺ εἶχε καταπέσει ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου, δύο ἄλλοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τῆς πύλης τοῦ Κὴρ-καλὲ-καπουσού, δύο παρ' αὐτὴν τὴν πύλην, δύο ἄλλοι παρὰ τὴν πύλην Ὀρτὰ-καλὲ-καπουσοὺ (μεσαίαν δηλαδή), δύο ἢ τρεῖς εἰς τὴν δυτικὴν πλευράν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας στοῦ Θεοδ. Καραμπουρούνη τὸ σπῆτι καὶ ἕνας ἢ περισσότεροι στὸ Παραπόρτι.

λάσσης ὕψους πεντήκοντα περίπου μέτρων. Περιέκλειε δὲ ἕως τὸ 1922 τὰς συνοικίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἀρμενίων. Οἱ Ἀθίγγανοι καὶ ἡ Τουρκικὴ συνοικία εὑρίσκοντο ἐκτὸς τοῦ φρουρίου καὶ κατελάμβανον ὅλην τὴν ἀπὸ τοῦ λιμένος μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἄκρης τοῦ ὀχυροῦ δυτικὴν καὶ βορείαν αὐτοῦ ἐξωτερικὴν πλευράν.

Μέχρι τοῦ 1878 καίτοι ἐρειπωμένον φαίνεται ὅτι τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο φρούριον διετηρεῖτο εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν· κατὰ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Τούρκων, οἱ κάτοικοι τῆς Σηλυβρίας ἔκλεισαν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου καὶ ἠμπόδισαν τοὺς ἀτάκτους ἀπὸ τοῦ νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ φρουρίου ἐσώζοντο τὰ θεμέλια καὶ τ' ἀντερείσματα αὐτῶν ἐπὶ δὲ τῆς βορείας ἐκτός μικρῶν τμημάτων αὐτοῦ καὶ δύο ἀπὸ τὰς πύλας αὐτοῦ μὲ τὰς ἀψίδας των καὶ μὲ μικρὰ τμήματα τῶν προασπιζόντων αὐτὰς πύργων. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐκ τῶν πυλῶν αὐτῶν τῆς ἀνατολικωτέρας, ποὺ ὁδηγοῦσε πρὸς τοὺς ἀγρούς, τῆς κὴρ-καλὲ-καπουσού, διεκρίνετο ἐπιγραφὴ λέγουσα ὅτι ἡ πόλις ἀνενεώθη ἐπὶ Μιχαὴλ Θεοδώρας καὶ Θέκλης.[1]) Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τοῦ Προκοπίου ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων κτισμάτων του ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνανέωσε καὶ τὰ τείχη της Σηλυβρίας.[2]) Καὶ παραμένει ἄγνωστον ἂν ἀπέμεινε τι ἐκ τῶν τειχῶν αὐτοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος οἱ ὁποῖοι ἐκ περιτροπῆς ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ἐκείνην ἀνεπιτυχῶς.

Ἡ τετάρτη πύλη τοῦ φρουρίου, τὸ κοινῶς Παραπόρτι εὑρίσκετο εἰς τὴν νοτιωτέραν ἄκραν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς[3]) καὶ ὡδηγοῦσε μὲ ἀπότομον κατωφέρειαν πρὸς τὸν λιμένα.[4])

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου ὀρθουμένη εἰς θαυμάσιον ὕψος καὶ πάχος ὡς πελώριον προπέτασμα κατὰ τοῦ εὐπροσβλήτου μέρους τῆς πόλεως ἐσώζετο, ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῆς θαλασσίας ἄκρας αὐτῆς πύργου, ὅστις εἶχε καταπέσει ἕνεκα τῆς διαβρώσεως ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἐδάφους, ἀκεραία μὲ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπάλξεις καὶ τοὺς πύργους μέχρι τοῦ 1915, ὁπότε ὡς εἴδομεν[5]) κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν.[6])

---

1) Bull. corr. Hell. ἔτος 36 σελ. 567 καὶ Εὐστ. Δράκου «Θρακικὰ» σελ. 14.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων. Λόγ. 4. 9.

3) Αἱ πλευραὶ τοῦ φρουρίου δὲν ἀντιστοιχοῦσαν ἐπακριβῶς εἰς τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος· ἦσαν ἐλαφρῶς ἐπικλινεῖς πρὸς αὐτά. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἡ νοτία ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν, ἡ δυτικὴ πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ κατ' ἐξῆς.

4) Ὁ λιμὴν τῆς Σηλυβρίας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἦτο πολὺ ἀβαθής. Ἐνῷ τὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αἰδ. Covel ἠδύναντο νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐντὸς αὐτοῦ πλοῖα τῶν διακοσίων καὶ τριακοσίων τόνων.

5) «Θρακικά», τόμος 1ος σελ. 251.

6) Τὰ γκρέμισμα τοῦ κάστρου τῆς Σηλυβρίας, «Θρακικά», παράρτ. Γ' τόμου σελ. 233.

*
* *

Ἐκ τῶν φρουρίων τῆς Λέρκου καὶ τῶν Μετρῶν καὶ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐλάχιστα σημεῖα διεκρίνοντο. Ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀθύρα οὐδέν. Ὁ ἱστορικὸς πύργος τῶν Ἐπιβατῶν ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἀπόκαυχον ἐνῷ μέχρι τοῦ 1882 διετηρεῖτο ἀρτιώτερος παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος του [1]) κατεδαφίσθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὑπὸ τῶν Ἐπιβατηνῶν χάριν τῆς ἀνοικοδουμένης τότε ἐκκλησίας των, τῆς ὁσίας Παρασκευῆς, τῆς ὁποίας τὴν ὑπὸ θαλάσσης θέαν ἐπεσκίαζεν καὶ διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ὑλικὸν ἐκείνου. Ἐκ τοῦ πύργου τοῦ Οἰκονομιοῦ μικρὸν τεμάχιον μόνον, καὶ ἐκ τοῦ Ἐμπυρίτου, τὸν ὁποῖον, ὡς εἴπομεν, συνταυτίζομεν μὲ τὸ Σπάρτακουλὲ κανὲν ἴχνος δὲν ὑπῆρχε.

Ἐρείπιά τινα παλαιῶν κτιρίων ἐσώζοντο καὶ εἰς ιὴν πεδιάδα της Μελαντιάδος παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ἀθύρα καὶ ὄχι μακρὰν τοῦ χωριοῦ Παπάσπουργαζ, τοῦ ἀρχαίου Πασπαρὰς ὅπως ἦτο μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, διότι καταστραφὲν καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἀνεκτίσθη τὸ 1914 δυτικώτερον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Μεγάλου Τσεκμετζὲ—Μετρῶν, μετονομασθὲν συγχρόνως εἰς Ταλαάτκιοι πρὸς τιμὴν τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἰσχύοντος Νεοτούρκου, τοῦ Ταλαὰτ-βέη, τοῦ κατόπιν Μ. Βεζύρου Ταλὰτ-πασᾶ· ἀλλ' ἐκεῖνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν λείψανα νεωτέρων κτηρίων τῶν Τούρκων χρησιμοποιηθέντα ὡς ἱπποφορβεῖα καὶ σταῦλοι.

Ὁ Καλὲς ἢ τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου.

Ὑπὸ τὸ ἐπιτόπιον ὄνομα Καλὲς εἶναι γνωστὸν τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ μεγάλου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῆς Κων)πόλεως Ἀναστάσιος ὁ Α΄. ἔκτισε κατὰ τὰ ἔτη 507-512 ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντοκ διὰ νὰ προστατεύσῃ, κατὰ τὸν Προκόπιον, τὰ θρακικὰ προάστεια τῆς Κ)πόλεως, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι «ᾠκοδόμουν καὶ συνεσώρευον ἔπιπλα καὶ διαπονήματα ἐνδελεχέστατα οὐχ' ὅσον ἐς χρεῖαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν καὶ τρυφὴν ὅρον οὐκ ἔχουσαν». [2])

Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ τείχους εὑρίσκεται εἰς τὰς ἐρήμους καὶ δασώδεις πλευρὰς τοῦ Κούσκαγια. Εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα αὐτοῦ, τὰ προσιτά, καὶ κακῳκειμένα, ἀπὸ αἰώνων ἔχει κατεδαφισθῇ, πολλαχοῦ δὲ ἔχουν ἐκσκαφεῖ

---

1) Ὁ Ἀλ. Πασπάτης τὸν εἶδε καὶ τὸν περιεγράψεν εἰς τὰ 1878. Περιοδ. Ἑλλην. Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ΄ σελ. 34.

2) Προκοπίου, Περὶ Κτισμάτων 1—9.

καὶ τὰ θεμέλια αὐτοῦ, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑλικὸν αὐτῶν εἰς παντοίας χρήσεις.

*
* *

Παρὰ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου πρῶτος, καθ' ὅσον γνωρίζομεν ἔγραψεν ὁ Καισαρεὺς Προκόπιος κατὰ τὸν Στ'. μ. χ. αἰῶνα εἰς τὸ περὶ κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίου αὐτοῦ. [1]) Μεταγενεστέρως δὲ πολλοὶ ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σουΐδας. Ἐκ τῶν συγχρόνων τὴν καλητέραν μελέτην περὶ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ κατὰ τὸ 1898 ἐπισκεφθεὶς τὴν γραμμὴν καὶ τὰ λείψανα ἐκείνης Schuehhardt. [2])

Κατὰ τὸν Schuehhardt εἰς τὸ ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἀθύρα ποταμοῦ τμῆμα τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται περὶ τὰ πέντε χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς Σηλυβρίας καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ βάθους τῆς θαλάσσης βαίνει εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὀφρύος τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἁλμυροῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ὁποίου μόνον θεμέλια διακρίνονται ποὺ καὶ πού, ὑπῆρχον δύο φρούρια πλησίον καὶ ἀνατολικῶς τοῦ τείχους, τὸ ἕν μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ χωρίου Γιαπαγτζῆ καὶ τὸ ἄλλο μεταξὺ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ τοῦ Φαναρίου χρησιμοποιούμενα πιθανῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Schuehhardt καὶ διὰ τὸν στρατωνισμὸν τῶν φρουρῶν ἐκείνου. Καὶ ἕνδεκα ἰσχυροὶ πύργοι ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει προέξέχοντες αὐτοῦ.

Πέραν δὲ τοῦ ποταμοῦ Ἀθύρα καὶ μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης ὅπου εἰς πολλὰ μέρη τῆς δασώδους καὶ δυσπροσίτου περιοχῆς τοῦ Κούσκαγια ἐσώζοντο ἀκέραια μεγάλα τμήματα αὐτοῦ, ὁ Schuehhardt ἐπεσκέφθη ἕνα μόνον πύργον, διότι δὲν κατώρθωσεν ἐκεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ὀχύρωσιν, τρεῖς διόδους ἐκ τῶν ὁποίων τὰς δύο ἐπὶ τοῦ Κούσκαγια καὶ καὶ τὴν ἄλλην εἰς λόφον παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ τεῖχος εἰσεχώρει ἐπίσης βαθειὰ εἰς αὐτήν, καὶ ἕνα μεγάλο φρούριο εἰς τὴν πεδιάδα βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Καραιζᾶ. Τόσον ἡ δίοδος παρὰ τὴν θάλασσαν, ὅσον καὶ τὸ πλησίον αὐτοῦ φρούριον ἦσαν ἐντελῶς κατεδαφισμένα. Αἱ δίοδοι ὅμως ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Κούσκαγια, γνωσταὶ ἐπιτοπίως ὡς Μπεζεστένια, [3]) διετηροῦντο ὄρθιαι, καὶ ὁ Schuehhardt διαπιστώνει ὅτι αὗται

---

1) Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, 4—9.

2) Die Anastasius Mauer und die Dobrudsha Wälle. Βερολ. 1900. Ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς τὰ περὶ τοῦ τείχους τοῦ Ἀναστασίου ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ Μεσαιωνικὰ Γράμματα τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου, Τόμος Δ' 1939 Ἀθῆναι κατὰ μετάφρασιν τοῦ Σπύρου Μ. Σταμούλη.

3) Μὲ τὴν λέξιν Μπεζεστένια ἐχαρακτήριζαν τὰς στοὰς ἢ τὰς ὑποστέγους ἀγορᾶς, τὰ ἄλλως καὶ σκεπασμένα, ὅπως ἐλέγετο ἡ μεγάλη ἀγορὰ τῆς Κων)πόλεως.

ἦσαν εἰς σχῆμα μεγάλων ὀρθογωνίων φρουρίων μὲ ἰσχυροτάτους πύργους εἰς τὰς γωνίας καὶ ὅτι τὸ πλάτος τῆς εἰσόδου αὐτῶν ἦτο περὶ τὰ τέσσαρα μέτρα.

Τὸ ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν μῆκος τοῦ 'Αναστασιανοῦ τούτου τείχους τὸ ὁποῖον ὁ Προκόπιος ὑπελόγισεν εἰς δύο ἡμερῶν δρόμον καὶ ὁ Σουΐδας εἰς ν μιλλίων ἀπόστασιν, ὁ Schuchhardt τὸ ὑπολογίζει εἰς τεσσαράκοντα πέντε, τὴν δὲ ἀπὸ Κων)πόλεως ἀπόστασιν αὐτοῦ εἰς ἑξήκοντα πέντε χιλιόμετρα,

'Επιγραφὴ εὑρεθεῖσα παρὰ τὸ Καρατζὰ καὶ σωζομένη μέχρι τοῦ 1922 εἰς τὴν ἐν Σηλυβρίᾳ οἰκίαν τοῦ 'Αναστασίου Σταμούλη τῆς ὁποίας τὸ προαύλιον εἶχε τὴν ὄψιν μικρᾶς καλαισθητικῆς αἰθούσης ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἐμαρτύρει ὅτι τὸ τεῖχος ἐπεσκευάσθη ἐπὶ τῶν συμβασιλέων Βασιλείου τοῦ Β'. (τοῦ Βουλγαροκτόνου) καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκείνου Κωνσταντίνου τοῦ Η'. Ἦτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος. [1])

Δ'. Ὑδραγωγεῖα

Εἰς πολλὰς χαράδρας τῆς δασώδους ἐκτάσεως τοῦ Κούσκαγια καὶ τῶν νοτιανατολικῶν ἀντερεισμάτων αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐρειπωμένοι πανύψηλοι τοῖχοι μὲ μεγάλα τόξα, μεγάλοι καὶ μικροί, παρόμοιοι πρὸς τοὺς διασωθέντας παρὰ τὸ 'Αρμενίκιοϊ τῶν ὁποίων φωτογραφία ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Θρακικὰ» ἐκ τῆς συλλογῆς Σταμούλη [2]) εἴτε καὶ μόνον τὰ θεμέλια αὐτῶν ἢ καὶ ἁπλῶς ἡ ὀνομασία τῶν θέσεων αὐτῶν, ποὺ ἐχαρακτηρίζοντο γενικῶς ὡς καμάρες (ἀψίδες). Ἦτο δὲ κοινὴ παράδοσις τῶν περιοίκων ὅτι μὲ αὐτὲς τὸν παληὸ καιρὸ ἐπήγαιναν τὰ νερὰ τῆς Τούνας εἰς τὴν Πόλη.

Ἐξετάζων τις σήμερον τὰ λείψανα αὐτὰ πείθεται ὅτι πρόκειται πράγματι περὶ ὑδραγωγείων διὰ τῶν ὁποίων τὰ συλλεγόμενα πλησίον τῶν πηγῶν των ὕδατα τοῦ 'Αθύρα, τοῦ Σαργεντίου, τοῦ Δέλκωνος καὶ τῶν παραποτάμων αὐτῶν, διωχετεύοντο ἐπιτηδείως ὑπερπηδῶντα δι'αὐτῶν τὰς κοιλάδας καὶ τὰς χαράδρας μέχρι τοῦ διασέλους τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Λέρκων καὶ τῆς λίμνης τοῦ 'Αθύρα, καὶ τὰ ὑπερκείμενα τοῦ χωρίου Γεντζὲ ὑψώματα, ὅπου εἶνε ἐμφανὴς ὁ κεντρικὸς πρὸς τὴν Κων)πολιν ὑδραγωγός.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου παράδοσις καὶ κριτικὴ συμβαδίζουν. Ἡ παράδοσις ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὰ νερὰ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ

---

1) «Θρακικὴ Ἐπετηρὶς» 1897 ἐν 'Αθήναις, σελ. 291. Bull. de Cors. Hell. ἔτος 36ον σελ. 568 καὶ ἐφ. Antiq. Thrace de la Propontide.

2). «Θρακικὰ» Τόμος Α' σελ. 317.

Κούσκαγια καὶ τοῦ μεγάλου Καράτεπε. Προχωρεῖ πολὺ βορειότερον. Θέλει διὰ τὴν περίλαμπρον πόλιν ὅλα νὰ νερὰ τοῦ κόσμου. Θέλει τὰ νερὰ τῆς Τούνας. Τοῦ Δουνάβεως. Ἀλλ' εἴτε εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Καράτεπε καὶ Κούσκαγια περιορισθῶμεν, εἴτε καὶ προχωρήσωμεν μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου, παὺ κατήθελξαν τὸν Δαρεῖον κατὰ τὴν κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος [1]), δηλαδὴ στὰ νερὰ τῆς Γιέννας καὶ τοῦ Μπουνὰρ—Ἰσάρ, τὰ θαυμάσια αὐτὰ ὑδραυλικὰ ἔργα τῶν ὁποίων ὁ κεντρικὸς ἀγωγὸς σώζεται εἰς μῆκος πολλῶν χιλιομέτρων ἔξωθι τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς περιοχῆς τῶν Δέρκων, εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος κατεσκευάσθησαν.

Ὁ Τερνώ βέης, ἱδρυτὴς τῆς ἑταιρίας τῶν ὑδάτων Δέρκου καὶ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς, εἰς μελέτην του ἀναγνωσθεῖσαν εἰς τὸν ἐν Κ)πόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1891 ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν» τὴν κατασκευὴν τῶν ὑδραγωγείων τούτων τὴν ἀποδίδει εἰς τοὺς Ρωμαίους χωρὶς νὰ διευκρινίσῃ ἂν κατεσκευάσθησαν ταῦτα ἐπὶ Ἀδριανοῦ (117 — 138 μ. Χ.), τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐπεμελήθη τοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ὑδρεύσεως τῶν μεγάλων πόλεων ἐκείνης, ἢ ἐπὶ Οὐάλεντος τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ τὰ ἐν Κ)πόλει ὑδραυλικὰ ἔργα ἢ ἐπὶ ἄλλου τινὸς Ἄρχοντος. Ἀναφέρει μόνον ὅτι τὰ πρῶτα λείψανα τῶν μεγάλων ἐκείνων ὑδραγωγείων συναντᾷ ἐξερχόμενος τῆς Πόλεως μεταξὺ Ἐγιοὺπ καὶ Ραμὶς τσιφλίκι, ἀκολούθως δὲ πρὸς τὸ Κιουτσούκιοϊ, Πιρινδζήκιοϊ, Βογάζκιοϊ,Ἰμπροχῶρι, καὶ Δαγιάκαδδὶν καὶ ἀπωτέρω πρὸς τὸ Δελήγιουνουξ, Λαζάρκιοϊ καὶ Καλφάκιοϊ, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορείων κλιτύων τοῦ Κούσκαγια, ὄχι μακρὰν τοῦ Τσιφλίκιοϊ, ὅπως καταλήξουν εἰς τὴν Στράντζα — δερὲ (τὸν Σεργέντιον), τῇ μεσολαβήσει ἑτέρου ὑδραγωγείου ἑβδομήκοντα μέτρων μήκους ἐπὶ τοῦ Καραμὰν δερέ. Ἀπὸ τοῦ ὑδραγωγείου τούτου οἱ σωλῆνες, λέγει, διαιρούμενοι εἰς δύο κλάδους ἐξαφανίζονται ἀποτόμως. Εἶτα δὲ εἰς ἀπόστασιν δέκα χιλιομέτρων ἑνοῦνται αὖθις πρὸς δυσμὰς τῆς Βιζύης, ἔνθα καταλήγουσιν εἰς δεξαμενήν, ἧς τὰ ἴχνη διατηροῦνται ἔτι ἀρκούντως καλῶς καὶ ἥτις εἶναι γνωστὴ ἐν τῷ τόπῳ ὡς Σκυλόπετρα. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον φαινομενικὸν ὅριον τοῦ Ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου.

Τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου κατὰ τὸν Τερνὼ βέη ἀνέρχεται εἰς ἑξακόσια δέκα χιλιόμετρα. τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ὕψος τοῦ ἀγωγοῦ κυμαίνεται μεταξὺ ἑνὸς μέτρου καὶ ἐννενήκοντα ἑκατοστῶν καὶ δύο μέτρων μετὰ εὔρους κατὰ μέσον ὅρον 90 ἑκατοστόμετρα.

---

1) Ἡροδ. βιβλ. 4 κεφ. 39.

Κλείει δὲ τὴν ἔκθεσίν του μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τὰς πληροφορίας του τὰς ὀφείλει εἰς τοὺς μηχανικοὺς τῆς Ἑταιρείας τῶν Ὑδάτων Δέρκου μετὰ τῶν ὁποίων περιῆλθε μέρη τινα τοῦ Ὑδραγωγοῦ σωλῆνος [1]).

*
* *

Ἀπὸ πληροφορίας φίλου, ὅστις ἐγεννήθη καὶ ἐμεγάλωσε στὸ Καρατζὰ καὶ τώρα εὑρίσκεται πρόσφυξ εἰς τὰ Γενιτσά, περὶ τοῦ Ὑδραγωγείου τούτου τούτου μανθάνομεν καὶ τὰ ἑξῆς: Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖον περνοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ Τσιφλίκοϊ καὶ τὸ Βελιγράδι, προχωροῦσε πρὸς τὸ χωρίον Καραμάνδερε, ὅπου ἄρχισε καὶ μάζευε ὅλα σχεδὸν τὰ νερὰ ἀπ' τὶς μεγάλες πηγὲς μέσα στὸ δάσος, προχωροῦσε στὴν περιφέρεια Τσιγγενὲ Σαράϊ (τοῦ Ἀνακτορίου) τῆς Βιζύης. Περνοῦσε κοντὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Τεκὲ κι' ἔφθανε στὶς πηγὲς τῶν νερῶν τῆς Γέννας τὰ ὁποῖα διοχετεύονται στὴν Πόλη. Ὅτι τὸ ὑδραγωγεῖο σὲ πολλὰ μέρη τῆς ὁροσειρᾶς Κουσ-καγιὰ εἶνε ἀκέραιο καὶ ἀνέπαφο, θαυμάσιο ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη. Ὅτι ἡ σπουδαιοτέρα ἐργασία εἶναι οἱ ἄπειρες καμάρες (ἀψίδες) οἱ ὁποῖες σώζονται ἀκόμη. Στὶς περιφέρειες δὲ τῶν χωρίων Καλφάκιοϊ, Βελιγράδι καὶ Καραμὰν—δερὲ εἶνε ἀκέραιες. Καὶ ὅτι ἡ μεγαλητέρα βρίσκεται εἰς τὰ πέριξ τοῦ Καραμὰν δερέ, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι τὴν λένε Κουρσοὺν-Γκερμέ. Ὅτι ἡ διάμετρος τοῦ ὑδραγωγείου εἶνε δύο ἕως τρία μέτρα καὶ ὅτι στὰ τοιχώματα αὐτοῦ διακρίνονται ἀκόμη τὰ ἴχνη τοῦ νεροῦ ποὺ διωχετεύετο καὶ τὸ νερὸ ποὺ ἔφθανε σὲ λίγο πλέον τῆς μισῆς διαμέτρου [2]) Ὅτι τώρα μέσα στὸ ὑδραγωγεῖον κατοικοῦν ἑκατομμύρια νυχτερίδες καὶ ὅταν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Ἀμπτοὺλ Χαμὴτ τοῦ Β'. ζητήθηκε κοπριὰ τῶν νυχτερίδων γιὰ τοὺς κήπους τοῦ Γιλδίζ, ὁ τότε Μουτεσαρίφης τῶν Μετρῶν Τζεβὰτ μπέης διέταξε τὸν Μανωλάκη Γουρῆ. μουχτάρη στὴ Στράντζα καὶ τέσσαρες χιλιάδες ὁκάδες ἀπ' αὐτὴν τὴν κοπριὰ τὴν ἔστειλαν στὴν Πόλη γιὰ τὸ Παλάτι τοῦ Γιλδίζ, [3])»

---

1) Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. ἐν Κ)πόλει Τόμ. ΚΓ' σελ. 21—22. «Τὸ ὕδωρ ἐν τῇ ἀρχαιότητι».

2) Τὴν αὐτὴν περίπου ἐντύπωσιν ἀφῆκε καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ ὑδραγωγὸς ὅταν κατὰ τὸ 1909 συνηντήσαμεν αὐτὸν κατὰ μίαν κυνηγετικὴν ἐκδρομὴν παρὰ τὸ Δελήγιονουζ.

3) Πληροφοριοδότης μου εἶναι Ἕλλην ξενοδόχος μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Souchhardt ἐπεσκέφθη τὸ ἔξωθεν τοῦ Καρατζᾶ φρούριον—ὁ Διαμαντῆς Κωνσταντινίδης, Σύλλ. Μεσ. Γραμμ. Τόμος Δ' «Τὸ τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου».

Τὸ πηγάδι τῆς Σηλυβριᾶς.

Εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν συνοικίαν τῆς Σηλυβριᾶς εὑρίσκεται ἕνα εὐρύστομο καὶ παμπάλαιο πηγάδι τοῦ ὁποίου τὸ μαρμάρινο καὶ ὑψηλὸν βραχιόλιον ἦτο πυκνώτατα καὶ βαθιὰ αὐλακωμένον ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον ἄντλησιν ἐξ αὐτοῦ. Νὰ ἦτο ἔργον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας; ἢ τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας; Ἄγνωστον. Πιθανώτατα ὅμως ἦτο ἡ μυστικὴ πηγὴ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως ἐν καιρῷ πολιορκίας. Ἰδοὺ τί εὑρίσκομεν περὶ αὐτοῦ εἰς σημείωμα τοῦ ἀειμνήστου Ἀναστασίου Σταμούλη φέρον ἡμερομηνίαν 28 Αὐγούστου 1922.

Ἐνταῦθα, ἐντὸς τοῦ τείχους ὑπάρχει πηγάδι ἀρχαίας ἐποχῆς ὀνομαζόμενον Ἑβραϊκον, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν συνοικίαν εἰς τὴν ἄκρην μιᾶς ἀρκετὰ μεγάλης πλατείας — Ἀπὸ τὸ πηγάδι αὐτὸ καθόσον ἐνθυμοῦμαι ὑδρεύοντο ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἤτοι ἀπὸ 70—72 ἐτῶν οἱ κατοικοῦντες πέριξ αὐτοῦ. Τὸ πηγάδι αὐτὸ ἀπὸ δύο ἐτῶν ἐξηράνθη, διότι εἰς μέρος ὅθεν ὑπογείως μακρόθεν ἤρχετο τὸ νερό, ἔπεσαν χώματα καὶ ἀπέφραξαν τὸν δρόμον του. Ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Ἑβραίους ἰδίως καί τινας τῶν ἡμετέρων ὅτι ἡ πηγή του εἶνε περὶ τὰ δέκα λεπτὰ μακρὰν τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἔρχεται ὑπογείως ἀπὸ δρόμον ἐσκαμμένον ἐντὸς πόρου. Διὰ νὰ μάθω ποὺ ἔχει σταματήσει τὸ νερὸ τὸ τόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν πόλιν καὶ πόση ἀκριβῶς εἶνε ἡ ἀπόστασίς του προχθὲς κατεβίβασα τρεῖς ἐργάτας, τοὺς ἔδωκα σχοινιὰ μακρὰ καὶ μέτρον καὶ κηρία διὰ νὰ μετρήσωσι τὸ διάστημα καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πηγαδιοῦ εἰς κάθε στόμιον (μπατζὰ), τὰ ὁποῖα ἐνῷ ἔξωθεν εἶναι σκεπασμένα διὰ νὰ μὴ φαίνονται ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, ἔσωθεν εἶναι εὐδιάκριτα. Κατὰ τὰς πληροφορίας ποὺ μοῦ ἔδωσαν οἱ ἐργάτοι ἐκεῖνοι τὸ ὅλον μῆκος ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ πηγαδιοῦ μέχρι τῆς πηγῆς εὑρέθη 735 μέτρα, ἐμέτρησαν δὲ δεκαοκτὼ ἕως εἴκοσι στόμια ἀπέχοντα τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο περὶ τὰ 35 μέτρα. Ὁ δρόμος εἶναι σκαμμένος εἰς βάθος ποικίλλον ἀπὸ 5—10 μέτρα. Ὁμοίως ἀκανόνιστον εἶναι καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ φάρδος αὐτοῦ. Ἀλλοῦ βαδίζει κανεὶς ἐλευθέρως καὶ ἀλλοῦ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σκύπτῃ ἢ νὰ βαδίζῃ πλαγίως. Τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἡ πηγὴ εἶνε ὡς δωμάτιον ὕψους 5—6 μέτρων καὶ ἴσου περίπου πλάτους. Παρ' αὐτῷ εὑρίσκεται ἄλλο διαμέρισμα ὕψους 10—12 μέτρων.

Ε'. Ἀρχαιολογικὰ Εὑρήματα

Τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης γενικῶς εἶναι πενιχρὰ συντρίμματα. Ἐγνώσθησαν δὲ ὅσα τυχαίως ἦλθαν εἰς τὸ φῶς. Ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ δὲν ἔγιναν οὔτε στὸ Δέλτα. Ὁ G. Seure ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Ἀναστάσιον Σταμούλην ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιχειρήσουν κατὰ

τὸ 1911 ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Ἡράκλειαν, τὴν ἀρχαίαν Πέρινθον, ἀλλὰ προτοῦ δοθῇ ἡ σχετικὴ ἄδεια τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐξερράγη ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ Γάλλου ἀρχαιοδίφου καὶ τοῦ φιλοπάτριδος Ἕλληνος περιωρίσθη, ὡς εἴδομεν εἰς ἀνασκαφὴν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Τύμβων τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σηλυβρίας-Ἐπιβατῶν εὑρισκομένων μὲ πενιχρὰν ἀπόδοσιν.

Διὰ τ' ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Θράκης ἔγραψαν ξένοι τινὲς καὶ Ἕλληνες εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καθὼς καὶ εἰς εἰδικὰς μελέτας των. Ἐκ τῶν ἀρχαιολόγων συστηματικώτερον ἠσχολήθη δι' αὐτὰ ὁ Albert Dumont. Οὗτος καθ' ὃν χρόνον ἦτο διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεώς του περιώδευσε τῷ 1868 τὴν Θράκην καὶ ἐμελέτησεν ὅσα ἦσαν γνωστὰ ἐκ δημοσιευμάτων ἢ τῷ ὑπεδείχθησαν παρὰ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν περιοδείαν του. Τὰ πορίσματα δὲ τῆς μελέτης του ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τὸ 1887 ὑπὸ τὸν τίτλον: Inscriptions et monuments figurés de la Thrace.

Μετ' αὐτὸν ὁ Th. Homolle συνεπλήρωσε τὴν μελέτην ἐκείνου ἐκδόσας τὸ 1892 ἐπίσης ἐν Παρισίοις τὸ Mélanges d' archéologie et d' épigraphie par Albert Dumont reunis par Th. Homolle. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα δὲν ἔπαυσαν τὰ περὶ αὐτῶν δημοσιεύμανα νὰ πλουτίζωνται ἐφ' ὅσον νέα εὑρήματα ἤρχοντο εἰς φῶς.

Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων τῆς Θράκης εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα πλουσίαν, μοναδικὴν πράγματι διὰ τὴν Θράκην συλλογήν, κατήρτισεν ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἐνθουσιώδης πατριώτης Ἀναστάσιος Κ. Π. Σταμούλης ἀρχίσας αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1859 καὶ ἐξακολουθήσας νὰ ἐργάζεται δι' αὐτήν, παρ' ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις καὶ τὰς περιπετείας τῆς πατρίδος του μὲ ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιδέξιον ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἀξίας νὰ ἐπισύρωσι, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Seure, τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν σοφῶν, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, τοῦ βιαίου ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Θράκης [1]).

Συλλογὴ Ἀναστασίου Σταμούλη

Ἡ συλλογὴ τοῦ Ἀν. Σταμούλη κατὰ τὸ 1922 ἀπετελεῖτο ἀπὸ χιλιάδας καὶ πλέον ποικίλων ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν νομισμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ σπάνια τῆς Θράκης, ἀπὸ ὀλίγους δακτυλιολίθους καὶ μικρὰ κοσμήματα, ἀπὸ πληθὺν μολυβδίνων σφραγίδων καὶ μολυβδοβούλων βυζαντιακῶν ἀνεκδότων, ἀπὸ ὑπὲρ ἑκατὸν τεμάχια

1) Bull. de Cors. Hell. 1912.

λιθίνων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν καὶ ἀπὸ μίαν θαυμασίαν χαλκίνην κεφαλὴν γυναικὸς παρομοίαν σχεδὸν πρὸς τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1756 εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὴν Herculanum.

Τὴν πολύτιμον ἐκείνην ἀρχαιολογικὴν συλλογήν του, ἐκτὸς τῶν λιθίνων καὶ μαρμάρινων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων πλακῶν, ὁ Ἀν. Σταμούλης καίτοι ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐκ Σηλυβρίας καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι συντόμως θὰ ἐπανήρχετο ἐκεῖ, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ πατριωτικόν του ἔργον, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ τὴν συναποκομίσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Καί, ὅταν ἐπείσθη κατὰ τὸ 1923 ὅτι ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ἐκλείσθη διὰ τὴν παροῦσαν γενεὰν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἐδώρησεν εἰς τὰ ἐθνικά μας Μουσεῖα.

*
* *

Περὶ τῶν λιθίνων μνημείων τῆς συλλογῆς Σταμούλη τμηματικῶς ἔγραψαν διάφοροι. Πλήρη περιγραφὴν αὐτῆς ἐδημοσίευσεν ὁ ἀρχαιοδίφης Georges Seure τὸ 1912 εἰς τὸ Bulletin de Cor. Hellénique ἔτος 36ον σελ. 536 κ. ἑφ. ὑπὸ τὸν τίτλον: Collection Stamoulis Antiquités Thrace de la Propontide.

Διὰ τὴν χαλκίνην κεφαλὴν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐκόσμει μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας Μουσείου, πρωτοῦ ἀποσταλῆ μετ' ἄλλων ἐκλεκτῶν ἀρχαιοτήτων μας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἠσχολήθη ὁ ἐπίσης Γάλλος Διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς De la coste Messiére εἰς τὸ προμνησθὲν περιοδικὸν τοῦ 1924, ἡ δὲ πραγματεία αὐτοῦ μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐδημοσιεύθη μετὰ τῶν παρ' ἐκείνου ἐκδοθεισῶν εἰκόνων τῆς κεφαλῆς καὶ εἰς τὸν Βον Τόμον τῶν «Θρακικῶν (τοῦ ἔτους 1929).

Κατάλογον καὶ περιγραφὴν τῶν βυζαντινῶν μολυβδοβούλων μετὰ τεσσάρων πινάκων ἐδημοσίευσε τὸ 1930 ἐν Ἀθήναις ὁ ἀείμνηστος διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Κ. Κωνσταντόπουλος.

Διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν νομισμάτων τῆς ἰδίας συλλογῆς πληροφορούμεθα ὅτι ἀσχολεῖται ἤδη ὁ ἐκ τῶν ἀκαδημαϊκῶν μας Γεώργιος Οἰκονόμου.

Ναοὶ καὶ Μοναστήρια

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τέχνης θὰ ἔπρεπεν ἴσως νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ πενιχρά τινα λείψανα θρησκευτικῶν οἰκοδομῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις ἀνάγεται εἰς τὰ πρὸ τῆς ἁλώσεως ἔτη. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

*
* *

Ὅτε εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα εἰς τὰ εὐτυχισμένα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρχον πολυπληθῆ καὶ πλούσια Μοναστήρια, καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ συνάγεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικὰς μαρτυρίας ἀμέσους ἢ ἐμμέσους. Ὅταν εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας διεξερχόμεθα τὰς ἐκ δυσμῶν πρὸς τὴν Κων)πολιν ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς λεηλασίας τοῦ Κρούμου καὶ τῶν Κουμάνων εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κων)πόλεως, καὶ τὰς δηώσεις καὶ αἰχμαλωσίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Βαγιαζὴτ τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων κατὰ τὴν δεκαετῆ πολιορκίαν τῆς βασιλευούσης δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἄλλων μαρτυριῶν διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι εἰς τὸν Φιλέα ὑπῆρχεν ὀνομαστὴ Μονὴ τιμηθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ὅτι εἰς μόνην τὴν Σηλυβρίαν εὑρίσκοντο πέντε Μοναὶ καὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἐκκλησίαι !

Δὲν θὰ ἦσαν βεβαίως οὔτε ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι μεγαλοπρεπεῖς, οὔτε ὅλα τὰ Μοναστήρια περίλαμπρα. Ἀναμφιβόλως ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἀξιόλογα οἰκοδομήματα. Ἀπόδειξις τὰ ἐρείπια τῶν ἐν Σηλυβρία δύο ναῶν, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὴν νοτιανατολικὴν ἐσωτερικὴν γωνίαν τοῦ φρουρίου, ὅπου μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ ἐκπατρισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εὑρίσκετο καὶ τὸ Νεκροταφεῖον των.

Τόσον διὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ἐλέγετο ὅτι ἦσαν ἐκκλησίαι Μοναστηρίων. Ὁ ἅγιος Σπυρίδων μάλιστα ἐλέγετο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναστῆρι. Διεσώθησαν δὲ τὰ ἐρείπια αὐτοῦ εἰς ἀσυγκρίτως καλυτέραν κατάστασιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου μέρος μόνον τῶν τοίχων ἐσώζοντο μὲ ἐμφανεῖς τὰς ἐπ' αὐτῶν φιλοτέχνους ἁγιογραφίας. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἐθνικοῦ τινὸς ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐπισκευάσθη φιλοκάλως καὶ μεγαλοπρεπῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1881 καὶ 1905, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· κατεδαφίσθη δὲ ἐκ θεμελίων ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1922 μετὰ τὴν ἐκ Σηλυβρίας ἀπομάκρυνσιν τῶν πρώτων, κατὰ πληροφορίας ἀπὸ αὐτόπτας μάρτυρας [1]).

Αἱ πέριξ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πυκναὶ οἰκοδομαὶ δὲν

---

1) Περὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος περισσότερα ἰδὲ εἰς τὸν 9ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ. 37 κ. ἑφ. Σημ. Μ. Α. Σταμούλη καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἔκθεσιν Κ. Μαυρίδου. Ἐκεῖ καὶ φωτογραφίαι τοῦ ναοῦ.

ἀφίνουν τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσιν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν πέριξ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος μεγάλον περίβολον, ὅτι πρόκειται περὶ χώρου Μοναστηρίου. Ὁ παραπλεύρως ὅμως τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἀνυψούμενος λαξευτὸς μιναρὲς δὲν ἀφίνει οὔτε τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ ναὸς αὐτὸς ἦτο ὁ μεγαλοπρεπέστερος ἐξ ὅλων καὶ εἶχε μετατραπῆ εις τέμενος καὶ ὡς τοιοῦτος ἔχει ἐρειπωθῆ ἢ καταστραφῆ ἀπὸ πυρκαϊὰν εἰς ἀμαρτυρήτους χρόνους. Μετὰ τὸν ἐκπατρισμὸν τῶν Ἑλλήνων τόσον ὁ μιναρὲς ὅπως καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ κατεδαφίσθησαν.

Ἐλέγετο ὅτι βυζαντινῆς ἐποχῆς λείψανον ἦτο καὶ ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, Γέννησις τῆς Θεοτόκου, καὶ δὴ τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ποὺ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐτιμᾶτο εἰς μνήμην τοῦ προστάτου τῆς πόλεως Ἀγαθονίκου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον.

Εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας αὐτῆς ἐφυλάσσοντο ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἡ Σηλυβρινή, ἡ ἁγία κάρα τοῦ ἐν Σηλυβρία μαρτυρήσαντος ἁγίου Ἀγαθονίκου καὶ τὰ ἱερὰ λείψανα τῆς εἰς τὰ Μύλασσα τῆς Μ. Ἀσίας ἀθλησάσης Ρωμαίας πατρικίας, τῆς ὁσίας Ξένης, τῆς ὁποίας ναὸς ἀνηγέρθη πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἐκ Μυλάσσων προσφύγων εἰς τὴν Νέαν Κοκκινιάν, τὸν σημερινὸν Δῆμον τῆς Νικαίας. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας καὶ τὰ Ἅγια λείψανα μετεφέρθησαν κατὰ τὸν ἐκπατρισμὸν καὶ κατετέθησαν εἰς τὸν ἐν Καβάλλᾳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Δὲν γνωρίζομεν πόσαι ἐκκλησίαι ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ δύο, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Σηλυβρίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ John Covel ἢ τῶν δεκατεσσάρων αἱ ὁποῖαι ἐσώζοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1665) [1]) ἦσαν ἀρχαῖαι Διότι ἐκτὸς τῆς μητροπολιτικῆς δύο μόνον ἄλλαι ἐκκλησίαι ὑπῆρχον τὰ τελευταῖα χρόνια εἰς τὴν Σηλυβριά. Ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, κτίσμα νεωτέρας ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες πρὸ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, κατὰ πληροφορίας τοῦ μακαρίτου Ἀναστ. Σταμούλη νὰ παραχωρήσουσιν κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν εἰς τοὺς Ἀρμενίους [2]) καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Παραπάρτι [3]).

---

1) «Θρακικὰ» τόμος 10ος Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα σελ. 194.

2) Ἡ εἰς τοὺς Ἀρμενίους παραχωρηθεῖσα ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τὴν ὁποίαν ὁ Covel περιγράφει ὡς ἀρχαιοτέραν καὶ ὡραιοτέραν. Αὐτόθι, σελ. 135. Καταστραφείσης ὅμως ἐκείνης ἐκ πυρκαιᾶς οἱ Ἀρμένιοι ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης ἀνοικοδόμησαν τὴν σωζομένην,

3) Περὶ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιῶν τῆς Σηλυβρίας εἰς σημειώσεις τῆς Ἑλ. Σαραντῆ ὑπαγορευθείσας ὑπὸ τοῦ πατρός της εὑρίσκομεν τὰ ἑξῆς· «Λένε πὼς ἡ Σηλυβρία

*
* *

Βυζαντινοὶ ναοὶ οὔτε εἰς τὰς Μέτρας οὔτε εἰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν περιεσώθησαν. Μόνον εἰς τὴν Στράντζαν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ὅπου σώζονται ἐρείπια φρουρίου, ἀποδιδιμένου εἰς τὸν Κότυν, ἐσώζετο μικρὸς ναΐσκος τῶν Ταξιαρχῶν (Ἅη—Ξιστράσκου) κατ' ἐπιτόπιον παραφθοράν, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο ὁ τάφος δύο Παλαιολόγων, πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ὅπου πολλάκις τοῦ ἔτους, ἰδίως δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Ταξιαρχῶν, γυναῖκες προσέφερον ὡς θυσίαν πετεινὸν, σφάζοντες αὐτὸν ἐντὸς παρακειμένης λάρνακος [1]).

*
* *

Ἐκ τῶν νεωτέρων ναῶν ἄξιος μνείας εἶναι ὁ τῶν Ἐπιβατῶν, ὁ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν ὁσίας Παρασκευῆς τιμώμενος. Οὗτος ἤρχισε

εἶχεν ἄλλοτε σαράντα ἐκκλησίας, 1) Τὸ Τζαμὶ τοῦ Περὶ πασᾶ ἦτανε ὁ Χριστός. 2) Πηγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὴ Σηλυβρία πρὸς τ' ἀλώνια, τὸ Τζαμὶ τοῦ Ἀλῆ μπέη ἦτανε ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Σοφίας. 3) Ἀντίκρυ στὴν ἁγία Σοφία ἦτανε ἡ ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος. 4) Στὸ Ἑβραίικα δηλαδὴ τὴν Ἑβραϊκὴ συνοικία, κοντὰ στὴν Χάβρα, ἡ Παναγία ἡ Χαριτωμένη. 5) Ὁ Ἅϊ Γιάννης ὁ Θεολόγος ποὺ ἔγινε τζαμὶ ἀντίκρυ στὸ σπίτι τοῦ Χριστοδούλου. Ὁ μιναρές του ἦτανε ἡ ὑψηλοτέρα οἰκοδομή. Σώζονται εἰκόνες στοὺς τείχους καὶ μάρμαρα μ' ἐπιγραφές. 6) Ὁ λουτρὸς ὁ ἐπάνω, ἐκκλησία ὁ ἅγιος Παντελεήμονας. 7) Ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Δημητρίου στὸ σπίτι τῆς Ραλιῶς. Στὴ γιορτή του κάθε χρόνο πήγαινε ὁ παπὰς καὶ γυναῖκες. 8) Στὸ σπήτι τοῦ Θεοδώρου τοῦ Καράμπουρούνη τοῦ Μαύρου λέγαν πὼς ἦτανε ἐκκλησία τῆς Παναγίας καὶ σώζουνταν εἰκονίσματα. 9) Ὁ Ταβανλῆ τσεσμὲς ἦτανε ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Στὴ μνήμη του ἀπὸ βραδὺς ὡς τὴν καταστροφὴ πήγαιναν καὶ ἄναφταν κεριά. 10) Ἡ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Θεοδοσίας πηγαίνοντας στὸ Γιάρι μετὰ τὸν Ταβανλή. Τὴν εἶχαν κάμει περιτείχισμα. Τελευταίως σώζονταν μιὰ κολώνα. Ἡ χατζὴ Ἀνθὴ θυμοῦνταν καὶ τὰ στασίδια. Τὴν παραμονὴ τῆς γιορτῆς τῆς ἁγίσς Θεοδοσίας πήγαιναν κσὶ ἄναφταν κεράκια. 11) Στὸ Γιάρι ἦτανε ἐκκλησία τῆς ὁσίας Ξένης. Ἀπὸ τὴ θάλασσα φαίνουνταν σημάδια. Ἡ θάλασσα ἔφαγε τὸν βράχο κι' ἔπεσε ἡ ἐκκλησία κ' ἐπεφταν οἱ ψῆφες καὶ τὶς ἔβρισκαν τὰ παιδιὰ στὴν ἀκρογιαλιά. 12) Λέγαν πὼς ἦτανε ἡ ἐκκλησία τ' Ἅϊ-Γιάννη στὴν ἀνωφέρεια τοῦ Μποσνακιοῦ. 13) Ἅϊ - Γιάννης κατεβαίνοετας στὸ Παραπόρτι, ὅπου ἔλεγαν ὅτι ἔθαφταν τοὺς ξένους.—14) Ἡ Ἀρμένικη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἦτανε δική μας. 15), 16), 17) Καὶ τρεῖς ἐκκλησίαι ποὺ σώζονται= Ἡ Γέννησις τῆς Παναγίας, ποὺ πρὶν ἦτανε ἀφιερωμένη στὴν ὁσία Ξένη καὶ παλαιότερα στὸν ἅγιο Ἀγαθόνικο, ἡ Κοίμησις τῆς Παναγίας στὸ Παραπόρτι καὶ ὁ ἅγιος Σπυρίδων, ποὺ τὸν ἔλεγαν καὶ μοναστήρι.

1) Κατ' ἀφηγήσεις ἐντοπίων. Ἰδὲ καὶ Κ. Σάθα Τουρκ. Ἑλλὰς Ἀθ. 1869 σελ. 52.

ν' ἀνεγείρεται ἀπὸ τοῦ 1882 ἐπὶ τοῦ χώρου, ὅπου ἔκειτο ἀρχαιότερος ναὸς τῆς ὁσίας, ἀλλ' εἰς διαστάσεις, πολὺ μεγαλειτέρας ἐκείνου — ἐγκαίνια του ναοῦ τούτου δὲν ἐγένοντο. Χάριν τοῦ ναοῦ τούτου ὅπως εἴδομεν οἱ Ἐπιβατινοὶ ἐθυσίασαν τὸν ἀρχαιότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὸ εἶδος του σωζόμενον πύργον τοῦ Ἀποκαόχου.

Ὁ τοῦ Φαναρίου, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ἐν Σταυροδρομίου ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ τοῦ Βελιγραδίου ποὺ ἀνηγέρθη ἐν σμικρῷ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Φαναρίου. Καὶ ὁ ναὸς τῶν Καστανέων, ποὺ ἦτο κτισμένος ἀπὸ μονολίθους πελεκητοὺς μεγάλων διαστάσεων κατ' ἀπομίμησιν τῶν πελασγικῶν τειχῶν. Ἤρχισε νὰ κτίζεται ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐγκαινιάσθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1904. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Μετρῶν τοῦ 1912 ἐπειδὴ ἐντὸς τοῦ χωρίου συνεκεντρώθη βουλγαρικὸς στρατὸς καὶ ὁλικὸν πολέμου ὁ ναὸς αὐτὸς ἐγένετο στόχος τοῦ τουρκικοῦ πυροβολικοῦ. Ἑπτὰ δὲ ὀβίδες προσέκρουσαν ἐπάνω του χωρὶς νὰ ἐπιφέρουν τὴν παραμικρὰν βλάβην.

* * *

Τῶν ἄλλων χωρίων καὶ κωμοπόλεων τῆς περιοχῆς μηδὲ τῶν Μετρῶν ἐξαιρουμένων οἱ ναοὶ δὲν εἶχον τι τὸ ἄξιον προσοχῆς. Ὁ προτελευταῖος ἐπισκοπικὸς ναὸς τῶν Μετρῶν εἶχε στοιχίση δέκα πουγγιὰ γρόσια καὶ εἶχεν ἀνεγερθῇ εἰς τὰ 1722. Ἀνεκαινίσθη δὲ κατὰ τὸν Πασπάτην τῷ 1848, ὁπότε ἐνετειχίσθησαν εἰς αὐτὸν καὶ πλάκες βυζαντινῶν μνημάτων [1]).

Ἡ περὶ ἀνακαινίσεως τοῦ ναοῦ μαρτυρία τοῦ Πασπάτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ σχετικὴν σημείωσιν τῶν Κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν ποὺ σώζονται ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τοῦ 1577. Εἰς τοὺς λογαριασμοὺς Ἐκκλησίας τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1845 εὑρίσκομεν εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἐξόδων καὶ κονδύλιον: Ἔξοδα διὰ τὸ ἰλάμι καὶ φερμιάνι τῆς ἐκκλησίας καθὼς καὶ διὰ ξυλείαν κλπ. [2]).

Τὴν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον ροπὴν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα τῶν Βυζαντινῶν προγόνων των ἀγάπην οἱ νεώτεροι Θράκες τοῦ Δέλτα δὲν τὴν ἐκληρονόμησαν. Ἀπὸ τὰ τόσα μοναστήρια τὰ ὁποῖα μνημονεύονται ὅτι ὑπῆρχον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν, καὶ βεβαιοῦται ὅτι ὑπῆρχον πέντε εἰς τὴν πόλιν

---

1) Α. Πασπάτης, Τὰ Θρακικὰ προάστεια τοῦ Βυζαντίου Ἑλλην, Φιλ. Συλλ. Τόμ. ΙΒ' σελ. 37.

2) Ἐπισ. Κῶδιξ Μετρῶν Α' σελ. 88.

τῆς Σηλυβριᾶς [1]), δὲν διεσώθη οὔτε ἕν. Τῶν περισσοτέρων ἀγνοοῦνται καὶ αἱ τοποθεσίαι. Εἰς τὸ Μαρτινάκι μόνον ἕνα μικρὸ ποτάμι ὀνομάζεται, Μαναστήρ δερέ. Νὰ εἶναι ἆρα γε μὲ τὰ συντρίμματα οἰκοδομῶν ποὺ παρατηροῦνται ποὺ ἐκεῖ πλησίον ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μονῆς τῶν Μαρτινακαίων ; Ποιὸς ξέρει.

Αὐτοὶ διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειάν των καὶ τὴν ἐκφραστικωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς Αὐτὸ λατρείαν των ἔμειναν πιστότεροι εἰς τὰ ἐθνικά των ἔθιμα. Συνεδέθησαν στενώτερα πρὸς τὰ ἁγιάσματά των, ἐκ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν πληθώραν εἰς τὸ Δέλτα, εἰς ὅλα σχεδὸν ἀνεξαιρέτως τὰ ἑλληνικὰ χωριὰ καὶ τὰς κωμοπόλεις καὶ ὄχι μόνον ἕνα ἀλλὰ συχνάκις καὶ πλειάδα ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὰς πανηγυρικὰς περὶ αὐτὰ ἢ καὶ κατ' ἄλλας μεγάλας ἢ καὶ τοπικὰς ἑορτάς, διασκεδάσεις τῶν κατοίκων.

Ἐὰν τὰ κατ' αὐτὰς φαγοπότια καὶ ξεφαντώματα τῶν συγχρόνων Θρακῶν δὲν εἶχον τὸν ὀργιαστικὸν Διονυσιακὸν χαρακτῆρα τῶν ἀρχαίων, ἐσκόρπιζαν ἐν τούτοις ἀβίαστα τὸ γέλοιο, τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐθυμία εἰς τοὺς κύκλους τῶν Πανηγυριστῶν, τῶν (Παναγυρτζίδων) [2]).

Διοίκησις καὶ Ἐπιστασία τῶν Ναῶν.

Εἴδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι οἱ Τοῦρκοι κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἐλευθέραν τὴν ἄσκησιν τῶν θρησκευτικῶν των πεποιθήσεων καὶ τῶν τελετουργικῶν ἐθίμων των μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν ἔχουν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ εἰς τοὺς ναούς. Εἰς ὁσαδήποτε δὲ ἔκτροπα καὶ ἂν προέβησαν κατὰ τόπους καὶ κατὰ καιροὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν, μηδὲ τῶν Πατριαρχῶν ἐξαιρουμένων ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, διὰ νὰ εἴμεθα

---

1) Εἰς τὴν ἰδίαν σημείωσιν τῆς Ἐλπ. Σαραντῆ, Περὶ ἐκκλησιῶν εὑρίσκομεν καὶ τὰς ἑξῆς περὶ Μοναστηρίων—ὑπὸ τὸν τίτλον—Μοναὶ στὴ Σηλυβρία ἄλλοτε—1) Μονὴ τῆς ἁγίας Μαρίνας (Νέος Ἑλληνομνήμων ἔτος 1907 σελ. 14). 2) Μονὴ τοῦ Μεγάλου Δουκὸς (Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, εἰς Ἐπετ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμος 11ος, ἔτ. 1933, σελ. 291—291, 3) Μονὴ τοῦ Προδρόμου. (Ἕλλην, Φιλ. Σύλλ. Κ)πόλεως Παράρτημα τοῦ ἔτ. 1886 σελ. 30). 4) Μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (Παχυμέρης, σελ. 120—124). 5) Ἀλεξίου Μονὴ περὶ τὴν Σηλυβρίαν. (Δωρηθεῖσα τῷ 1170 ; τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ διὰ χρυσοβούλου ὑπὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγου). Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου κοντὰ στὸ Παραπόρτι. Ὕστερα ἔμεινε στὴν περιοχὴ τῆς Ἐκκλησίας-

2) Περὶ τῶν ἁγιασμάτων, τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν τοπικῶν πανηγύρεων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἐθίμων εἰς τὸ Δέλτα ἰδὲ εἰς «Θρακικὰ» τόμος 16ος σελ. 219 καὶ ἐφ. Ἐλπιν. Σταμ. Σαραντῆ, Ἀπὸ τ' ἁγιάσματα τῆς Θράκης.

δίκαιοι, ὅτι ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν ἀνεκτικώτεροι πρὸς ἀλλοεθνεῖς καὶ ἀλλοθρήσκους των ἀπὸ μερικοὺς ἄλλους λαοὺς περισσότερον προηγμένους εἰς πολιτισμόν. Ἡ ἐπέμβασις τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς κατ' ἰδίαν σχέσεις τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Χριστιανοὺς καὶ τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ περιουσιῶν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἀνεπαίσθητος μέχρι τοῦ 1922. Οἱ Μητροπολῖται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀπολύτως ἐλεύθεροι νὰ ρυθμίζουσι τὰ κατ' αὐτοὺς κατ' οἰκείαν βούλησιν καὶ συνείδησιν. Ἄλλως τε ἕως τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὅλη ἡ μέριμνα αὐτῶν περιωρίζετο εἰς τὴν τοποθέτησιν ἱερέων εἰς τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν ὑπαγομένας ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς διορισμοὺς ἐπιτρόπων εἰς αὐτάς.

Εἰς τοὺς διορισμοὺς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς ἐκκλησίας καὶ κατὰ τὴν λογοδοσίαν αὐτῶν ἐκαλοῦντο καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν προϋχόντων τῆς κοινότητος, ἀλλὰ τόν λόγον εἶχε μόνον ὁ Μητροπολίτης ἢ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιοχῆς.

Ἱερεῖς

Ἡ θέσις τῶν ἱερέων εἰς τὸ Δέλτα, ἀτυχῶς, δὲν ἦτο ἡ ἐμπρέπουσα εἰς τὴν ἀποστολήν των. Διότι δὲν εἶχον οὔτε οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν οὔτε καὶ τὴν δέουσαν πνευματικὴν κατάρτισιν. Καὶ κατὰ συνέπειαν οὔτε καὶ ἀντάξιαν κοινωνικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν των. Ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας κατὰ συνήθειαν ἄνευ ἐπιγνώσεως τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς των. Ἦσαν οἱ εἰσπράκτορες τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των. Καὶ πολλοὶ Μητροπολῖται καὶ Ἐπίσκοποι ἦσαν ἀμείλικτοι πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν οὐσιαστικῶς οἱ προϊστάμενοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου. Ἔζων ἀπὸ τὰ ἀκαθόριστα τυχηρά των καὶ αὐτὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν.

Πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ ἐμβατικίου τοῦ Μητροπολίτου των κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἰσέπραταν κατὰ στέφανον, δηλαδὴ κατ' ἀνδρόγυνον· δύο δὲ χηρευάμενοι ὑπελογίζοντο ὡς ἕνα στέφανον, δεκαπέντε ἕως εἴκοσι γρόσια τὸ χρόνο, καὶ εἰς τὰ καθαρῶς γεωργικὰ χωρία, ἕνα κοιλό, εἴκοσι ὀκάδες στάρι. Εἰς μερικὰ δὲ χωρία ἐκτὸς τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ καὶ δύο γρόσια κατ' οἰκογένειαν γιὰ τὴ παράκλησι. Δηλαδὴ διὰ τὰς παρακλήσεις ποὺ συνείθιζαν νὰ διαβάζουν ὁλόκληρον τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Αὐγούστου.

Οἱ ἱερεῖς δὲν ἦσαν μόνιμοι, οὔτε καὶ παρέμενον συνήθως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ ἴδιο χωριό. Ἐκτὸς τῆς ἱερωσύνης των καὶ παρὰ τὴν πενίαν

των, δὲν ἤσκουν ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἐθεωρεῖτο ἀναξιοπρεπές. Παρὰ ταῦτα ὅμως εἶναι πρὸς τιμήν των, ὅτι οὐδέποτε διέσυρον τὸ σχῆμα καὶ ἐφρόντιζαν ἐπιμελῶς νὰ τὸ τιμήσουν κατὰ δύναμιν.

Ἐπίτροποι

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Ἐπίτροποι ἦσαν τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν τῆς ἐκκλησίας. Αὐτοὶ ἐπιμελοῦντο διὰ τὴν συντήρησιν, τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ Ναοῦ ὡς καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν, ἐπαύξησιν διάθεσιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν πόρων αὐτοῦ.

Ὁ διορισμὸς αὐτῶν ἐγίνετο πάντοτε ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου, παριστιμένων συνήθως καὶ προυχόντων κατὰ τὰς ἐτησίας περιοδείας αὐτῶν εἰς τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Σπανιώτατα δὲ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐπροτείνοντο εἰς τὸν Μητροπολίτην ἢ τὸν Ἐπίσκοπον πρὸς διορισμόν.

Ὁ ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου διορισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων ἐθεωρεῖτο συντελεσθείς, ἐὰν οἱ προτεινόμενοι ἢ ὑποδεικνυόμενοι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδέχοντο θεληματικὰ ἢ καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν παρισταμένων φίλων καὶ συγγενῶν νὰ φιλήσουν τὸ χέρι τοῦ Δεσπότη καὶ νὰ πάρουν τὰ κλειδιὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ παγκαριοῦ. Διότι συνέβαινε πολλὲς φορὲς ὁ ὑποδεικνυόμενος νὰ ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ καὶ νὰ ὀπισθοχωρῇ ὅταν ὁ Δεσπότης τοῦ ἐπρότεινε τὸ χέρι πρὸς φίλημα. Τότε οἱ φίλοι τὸν συγκρατοῦσαν καὶ τὸ Δεσποτικὸ χέρι ἄγγιζε τὰ χείλη του.

Ὑποψηφιότητες ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων ἦσαν ἄγνωστες εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα. Μόνον εἰς τὰς Μέτρας κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἔτη παρετηρήθη παρομοία κίνησις, διότι εἶχε προκληθῇ ζωηρὰ ἀντίθεσις ἐκεῖ μεταξὺ Μητροπολίτου καὶ προυχόντων ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Φωτακείου κληροδοτήματος, τοῦ Φωτίου Ἀναστασιάδου.

Ἀπέναντι δὲ τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοῦ Ἐπισκόπου ἦσαν καὶ ὑπόλογοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν πόρων τῆς ἐκκλησίας των.

* *
*

Παλαιότερον ὡς Ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν διωρίζοντο δύο μόνον πρόσωπα ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ πρακτικὰ τῶν Κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν. Βραδύτερον ὅταν μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν καὶ οἱ Μητροπολῖται τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κατήρτισαν Ἐπαρχιακοὺς κανονισμούς, οἱ Ἐπίτροποι τῶν Ἐκ-

κλησιῶν ηὐξήθησαν δι' ἄλλας μὲν εἰς τρεῖς, δι' ἄλλας δὲ εἰς πέντε.

Τοιοῦτον κανονισμὸν συναντῶμεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Σηλυβρίας ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ εἰς τὴν Μητρόπρλιν Δέρκων ἀπὸ τοῦ 1905. Δὲν γνωρίζομεν ἂν παρόμοιος εἶχε συνταγεῖ καὶ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν ἢ τὴν μετέπειτα Μητρόπολιν Μετρῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν συνετάγη δὲν ἔχει σημασίαν. Διότι καὶ οἱ συνταγέντες ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς περισσοτέρας διατάξεις των γράμμα νεκρὸν καὶ ἄχρηστον. Αἱ διὰ τῶν κανονισμῶν εἰσαγόμεναι καινοτομίαι καὶ ἡ ἐνεργικωτέρα ἀνάμιξις τῶν πολιτῶν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ σχολικῆς διοικήσεως τῆς Ἐπαρχίας ἐθεωροῦντο ἀπὸ τοὺς Μητροπολίτας ὡς καταπάτησις τῶν προνομίων των καὶ ὡς μείωσις τοῦ Μητροπολιτικοῦ γοήτρου

Ὡς βοηθὸς τῶν ἐπιτρόπων εἰς πολλὰς ἐκκλησίας ἐχρησίμευεν καὶ ὁ κανδυλανάπτης· κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων ὁπότε οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς κράχτης μὲ τὸ—ὥρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν! ἢ Ὁρίσατε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν!

Κράχτην ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὅταν ἐκαλοῦντο νυκτερινὰς ὥρας εἰς τὴν Χάβραν των. Ἀλλ' ὁ Κράχτης των δὲν ἔβγαζε φωνήν. Κτυποῦσε συνθηματικὰ τὶς πόρτες τῶν ὁμοθρήσκων του.

Ἱεροψάλται

Καθήκοντα ἱεροψαλτῶν κατὰ κανόνα εἰς τὰ χωρία τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κωμοπόλεις ἐκτελοῦσαν οἱ διδάσκαλοι. Καὶ συνέβαινε ἕνας καλλίφωνος γραμματοδιδάσκαλος νὰ μισθοδοτεῖται καλήτερα ἀπὸ τελειοφοίτους Γυμνασίων. Κατὰ τὰς πρώτας δεκαετίας τῆς σχολικῆς περιόδου τὴν ὁποίαν θὰ ἐμφανίσωμεν εἰς τὸ Δέλτα, δὲν ἐννοεῖτο διδάσκαλος χωρὶς νὰ εἶναι καὶ καλὸς ἱεροψάλτης! Μισθωτοὶ ἱεροψάλται ἦσαν σπάνιοι. Εἰς πολλὰ μέρη εὑρίσκοντο ἐντόπιοι οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τιμὴν καὶ ὑποχρέωσίν των νὰ ψάλλουν δωρεὰν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πρόσοδοι Ἐκκλησιῶν

Εἰς σελίδα ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν κωδίκων τῆς Ἐπισκοπῆς Μετρῶν, ὅπου εἶναι κατεστρωμένος ὁ ἀπολογισμὸς τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐκκλησίας τῶν Μετρῶν τοῦ ἔτους 1835 εἰς τὴν στήλην Ἔσοδα διαβάζομεν:

Ἀπὸ	λάδι	1.510	παράδες
»	βοήθειαν	1.170	»
»	κοινὸν	580	»

ἀπὸ πώλησιν κηρίων 10.250 παράδες

καὶ ἡ σειρὰ αὐτὴ τῶν προσόδων ἐπαναλαμβάνεται δι' ὅλους τοὺς μῆνας τοῦ ἔτους ἐκείνου.

*
* *

Δι' ὅσους ἔζησαν εἰς τὰ ὑπόδουλα τμήματα τῆς πατρίδος στὴν Τουρκία ἡ ἀπαρίθμησις αὐτὴ τῶν προσόδων δὲν εἶναι αἴνιγμα. Εἶναι ἡ σύναξις ἀπὸ τὰ κεριὰ τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀγοράζουν καὶ ἀνάφτουν οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τοὺς τρεῖς τακτικοὺς δίσκους ποὺ περιφέρονται μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ περιεφέροντο καὶ ἔκτακτοι δίσκοι κατὰ τὰς μεγάλας καὶ τὸς πανηγυρικὰς ἑορτάς, καθὼς καὶ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις. Ὁ δίσκος τοῦ παπᾶ, ὁ δίσκος τοῦ τακτικοῦ διάκου, ὁ δίσκος τῶν ἱεροψαλτῶν, πότε τοῦ δεξιοῦ καὶ πότε τοῦ ἀριστεροῦ, ὁ δίσκος τοῦ κανδυλανάπτη, ὁ δίσκος τοῦ διάκου τοῦ Δεσπότη, ὁ δίσκος γιὰ ἔκτακτο βοήθημα καὶ στὰ περασμένα χρόνια καὶ ὁ δίσκος τοῦ Δεσπότη μετὰ τὴν λειτουργία εἰς τὸ ἀντίδωρο!

Ἀπὸ τοὺς τακτικοὺς ὁ πρῶτος ἦτο γιὰ τὸ λάδι. Ὁ κοινὸς γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ βοήθεια ὁ δίσκος μὲ τὸ ροδόσταμο ποὺ τὸν ἔβγαζαν συνήθως δύο μαζί. Ὁ ἕνας ποὺ ράντιζε τοὺς ἐκκλησιαζομένους μὲ δῆθεν ἀπόπλυμα ροδελαίου καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν βοήθειάν των μὲ τὴν ἐπίκλησιν «Βοήθειά σας διὰ τὴν ἐκκλησίαν».

Αἱ πρόσοδοι ἀπὸ ἀκίνητα, τὰ *ἰράτια* καὶ ἀπὸ μεγάλας δωρεὰς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἦσαν σπανιώταται. Ἄλλως τε καὶ τὰ τακτικὰ ἔξοδα τῆς ἐκκλησίας ἦσαν περιωρισμένα. Ἡ δρᾶσις τῶν ἐκκλησιῶν περιωρίζειο εἰς μικροβοηθήματα πρὸς τοὺς φτωχοὺς καὶ εἰς δάνεια μὲ τόκους πρὸς τοὺς ζητοῦντας χρήματα [1]).

Πρόσοδοι ἀξιόλογοι διὰ τὰς ἐκκλησίας ἐδημιουργήθησαν ὡς θὰ εἴδομεν μὲ τὴν δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῶν ὁποίων αἱ δαπάναι ἦσαν σημαντικαὶ καὶ μέγα μέρος αὐτῶν ἐξοικονομεῖτο διὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

---

1) Ἐκ μιᾶς ἐγκυκλίου τοῦ Ἐπισκόπου Μετρῶν Γερασίμου χρονολογουμένης ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγούστου 1775 καὶ ἀπευθυνομένης πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱερεῖς καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐν γένει διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾶ εἰς αὐτοὺς ν' ἀποφεύγωσι νὰ δανείζωσι πρὸς τοὺς Μετρηνοὺς ὡς κακοπληρωτὰς συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὄχι μόνον ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ κλήρου ἦτο ἀνθηρά, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἠσκεῖτο παρ' αὐτοῦ ἡ τοκογλυφία. (Β. Κώδιξ τῆς Ἐπισκοπῆς σελ. 25).

Περιοδεῖαι Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων

Ἀρχαιοτάτη συνήθεια ἐπεκράτει οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Μητροπολῖται νὰ περιοδεύουν τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας των. Δὲν γνωρίζομεν ἂν καθαρῶς πνευματικοὶ λόγοι ἢ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα ὑπηγόρευον τὰς ἐπισκοπικὰς περιοδείας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βυζαντινῶν. Αἱ αἱρέσεις τῶν χριστιανῶν, αἱ διχοστασίαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ αἰῶνας συνετάραξαν τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν βεβαίως ἐπέβαλον τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν Ἐπισκόπου καὶ Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις τῶν ἀρχιερέων, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων ἐτέλουν τὰ πολυπληθῆ καὶ πανίσχυρα Μοναστήρια ὡς καὶ ἡ διαχείρισις ἐκτεταμένων καὶ πλουσίων κτημάτων τῶν ὁποίων αἱ πρόσοδοι διετίθεντο διὰ φιλανθρωπικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς δὲν συνετέλουν ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν ποιμένος καὶ ποιμνίων.

Καὶ ἡ ἀνάγκη παρομοίας ἐπικοινωνίας διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν Τούρκων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, ὁπότε τὰ μεταξὺ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας πάθη ἀναγκαστικῶς εἶχον σιγήση. Διότι τότε ἀνέκυψεν ἄλλος κίνδυνος, ὁ κίνδυνος τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀλλαξοπιστίας τῶν πιστῶν [1]).

Καίτοι δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶχε μειωθεῖ εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἡ δὲ κοινωνικὴς δρᾶσις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Μητροπολιτῶν ἀπὸ ἐτῶν εἶχε περιορισθεῖ εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τοὺς διορισμοὺς τῶν ἱερέων, αἱ περιοδεῖαι τῶν ἀρχιερέων οὔτε κατηργήθησαν οὔτε καὶ περιτταὶ ἐκρίθησαν. Ἀπεναντίας μάλιστα ἐπεβλήθησαν ρητῶς διὰ τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν.

Τὸ ἄρθρον Ζ'. τοῦ Κανονισμοῦ: Περὶ τῶν ἀναγκαίων προσόντων τῶν εἰς ἀρχιερατείαν ἐκλεξίμων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν: τοῦ συνταγέντος ἐν τοῖς Πατριαρχείοις κατόπιν ἀδείας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἡ ὁποία ἐφήρμοζεν, ὡς εἴδομεν, μετὰ τὸ 1856 εὐρείας μεταρρυθμίσεις, ὑποχρεώνει τοὺς Ἀρχιερεῖς νὰ ἐπισκέπτονται πνευματικῶς τοὺς χριστιανούς των, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιβαρύνουν, καὶ νὰ θεωρῶσι τὶς ὑποθέσεις των αὐτοπροσώπως, οὐχὶ δὲ δι' ὑπαλλήλων τιτουλαρίων, ἐκτὸς ἀνυπερβλήτου κωλύματος. Δηλαδὴ βαθέος γήρατος, ἀνιάτου ἀσθενείας ἢ μετακλήσεως εἰς Κων)πολιν ἕνεκα εὐλογοφανοῦς αἰτίας ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς [2])

---

1) Ἡ εὐχὴ πρὸς ἑορτάζοντα: Νὰ ζῇς μέ τ' ὄνομά σου αὐτὴν τὴν σημασίαν εἶχε. Ν' ἀξιωθῇς ν' ἀποφύγῃς τὴν ἀλλαξοπιστίαν.

2) Γενικοὶ κανονισμοὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμ. Θρόνον Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν κ.λ. Ἐκ τοῦ Πατριαρ. Τυπογρ. 1888 σελ. 14.

Στοιχούμενοι λοιπὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα εἰς τὰ τοῦ κανονισμοῦ καὶ εἰς τὰ κατ' ἔθος γιγνόμενα περιήρχοντο κατὰ καιροὺς τὰ ὑπ' αὐτοὺς χωριά, συνήθως ἅπαξ τοῦ ἔτους, φροντίζοντες ἐπιμελῶς ἐκ τῶν προτέρων καὶ τροποποιοῦντες ἀναλόγως τὸ δρομολόγιόν των ὥστε νὰ συμπίπτῃ ἡ ἐπίσκεψίς των μὲ πανηγυρικὴν ἡμέραν τῶν κατοίκων. Παρέμενον δὲ σὲ κάθε χωριὸ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας φιλοξενούμενοι μετὰ τῆς συνοδείας των. Τοῦ ὑπηρέτου των, δηλαδὴ τοῦ διάκου των, ἐνίοτε τοῦ φρουροῦ των χωροφύλακος (ζαπτιὲ) καὶ τῶν ἀγωγιατῶν των. Ἐκεῖ ἤκουον τὰ τυχὸν παράπονα τῶν διϊσταμένων μερίδων τοῦ χωρίου, διέλυον ἐπὶ ποδὸς κανένα ἀρραβῶνα, ἐνίοτε ἀντὶ γενναίας ἀμοιβῆς, ἢ ἐστεφάνωναν διὰ τῆς βίας δυστροπούντας ἀρραβωνιασμένους, ἐφρόντιζαν νὰ πάρουν τὸ ἐμβατίκιον ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ὅταν ἤθελαν καὶ οἱ ἐπίτροποι, ἔρριχναν καὶ μιὰ κατιὰ στὸν Κώντικα (Κώδικα) τῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ἡ ἐπίσκεψις του Δεσπότη στὰ χωριὰ ἐθεωρεῖτο μεγάλο γεγονός [1]).

Ἀρμενικὴ Ἐκκλησία

Ἡ Ἀρμενικὴ κοινότης Σηλυβρίας εἶχε μίαν μόνον ἐκκλησίαν. Τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες τῇ ἐπεμβάσει ἰσχύοντος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ Ἀρμενίου ἀξιωματούχου νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν Ἀρμενικὴν Κοινότητα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νῦν σωζομένη εἶναι φερώνυμος μὲ τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ νεωτέρας πτωχικῆς κατασκευῆς, κατὰ

---

1) Μόλις ἔπερναν εἴδησι οἱ Ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας κατὰ ποιὰν ὥραν περίπου θὰ ἔφθανεν ὁ Δεσπότης στὸ χωριὸ εἰδοποιούσανε τὸ Δάσκαλο ἢ τὴ Δασκάλισσα τοῦ χωριοῦ νὰ πάρῃ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου καὶ ὅλοι μαζὶ ἔβγαιναν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ νὰ τὸν προϋπαντήσουν. Μόλις δὲ ἐφαίνετο ἀπὸ μακρυὰ ἄρχιζε νὰ κτυπᾷ ἡ καμπάνα χαρμόσυνα καὶ πολλὲς μητέρες καὶ πατέρες τῶν παιδιῶν ἔβγαιναν κι' αὐτοὶ εἰς προϋπάντησιν του καὶ ὅλο τὸ χωριὸ σηκώνονταν στὸ πόδι. Ὅταν δὲ ἔφθανεν ὁ Δεσπότης μετὰ τὸ φίλημα τοῦ χεριοῦ καὶ τὸ—κ α λ ῶ ς ὥ ρ ι σ ε ς— ὁ μὲν ἀγωγιάτης μὲ τὴς ἀποσκευὲς τοῦ Δεσπότη τραβοῦσε στὸ σπίτη ποὺ θὰ ἐφιλοξενεῖτο ὁ Δεσπότης, αὐτὸς δὲ μὲ ἀργὸ περπάτημα τοῦ ζώου σκορποῦσεν εὐλογίες, ἐνῷ τὰ μὲν παιδιὰ τοῦ σχολείου προεπορεύονταν ψάλλοντες διάφορα ἄσματα πρὸς τιμήν του, ἡ δὲ συνοδεία του ἐθαύμαζε τὴν ὑποδοχή. Συνέβαινεν ὅμως μερικὲς φορὲς ν' ἀργοπορήσῃ ὁ Δεσπότης. Κι' ἐνῷ τὸν περίμεναν τὸ πρωῒ αὐτὸς ἤρχετο τὸ βράδυ. Κάποια ἀργοπορία κατὰ τὸ ἐκκίνημα ἢ κάποια ἀλλαγὴ δρομολογίου μεταξὺ μηνύματος καὶ ξεκινήματος καὶ τὸ μαρτύριον δασκάλων καὶ μαθητῶν μέσα στὸ λιοπύρι ἢ κάτω ἀπὸ κανένα τσουχτερὸ ἀεράκι βαστοῦσεν ὅλην τὴν ἡμέρα. Μερικὲς ἀπὸ τὶς παιδικὲς ἐκεῖνες ἀγωνίες σώζονται ἀκόμα στὶς μισοσβυσμένες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα αὐτοῦ ποὺ χαράζει τὶς γραμμὲς αὐτές.

πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἀρχικῶς παραχωρηθεῖσα θὰ ἦτο ἡ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὴν ὁποίαν εἰς τὰ 1665 ἐπεσκέφθη ὁ ἐν Κων)πόλει Ἄγγλος ἱερεὺς τῆς Levant Company, John Covel καὶ τὴν εὗρεν ἀνταξίαν πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τῆς παροικίας των [1]).

Ἡ ἐκκλησία εἶχε ἕνα μόνον ἱερέα καὶ ὑπήγετο εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ραιδεστοῦ.

Συναγωγὴ

Ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης τῆς Σηλυβρίας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας ἐκδηλώσεις της, μὲ τὸ νοικοκερεμένο πνεῦμα, ποὺ διακρίνει τὴ φυλή της, εἶχεν εὐπρόσωπον Συναγωγήν, τὴ Χάβρα της, κτήριον νεόδμητον μὲ ἕνα Χαχάμην μορφωμένον, ποὺ ἦτο συγχρόνως καὶ μοναδικὸς *δάσκαλος στὸ σχολεῖόν των.*

Τεμένη

Ἐκ τῶν τουρκικῶν χωρίων τὰ μουατζήρικα ἢ δὲν εἶχαν τεμένη ἢ ἐχρησιμοποίουν κτίρια εὐτελῆ καὶ δίχως μιναρέ, τὸν ὁποῖον ἐνίοτε ἀντικαταστοῦσε παρακείμενο δένδρο ἢ μικρὸ ἀνάχωμα.

Τὰ παλαιὰ ὅμως χωριὰ εἶχον τὰ τεμένη των, πολλὰ δὲ καὶ ἀξιοπρεπέστερα τῆς ὅλης ἐμφανίσεώς των. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ δωρεὰς μεγιστάνων, ὅπως τὸ τέμενος εἰς τὸ Ἄβρεν, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ Τζεδὶδ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ τὸ τέμενος εἰς τὸ Σουμπάσκιοϊ τὸ ὁποῖον ἔκτισαν οἱ ἐκεῖ ἐγκατασταθέντες ἔκπτωτοι ἡγεμόνες τῆς Κριμαίας [2]). Ἐπίσης τὸ τέμενος εἰς τὸ Γιαπάτζή, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἀχμέτ, ποὺ ἐπήγαινεν ἐκεῖ διὰ κυνήγιον.

Ἐκ τῶν τεσσάρων τεμενῶν τῆς Σηλυβρίας ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ τοῦ Πιρῆ-πασᾶ [3]). Εὑρίσκεται ἔξω τῶν τειχῶν παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τοῦ φρουρίου ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους μεταξὺ τοῦ λόφου καὶ τοῦ λιμένος καὶ περιλαμβάνει εὐρύτατον χῶρον, μέρος τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖται ὡς λαχανόκηπος. Τὸ τέμενος τοῦτο λέγεται ὅτι κατέχει τὸν χῶρον τῆς Μονῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἡ ὁποία κατά τινα γνώμην εἶναι ἡ αὐτὴ

---

1) Θρακικὸ τόμ. 10ος σελ. 135.

1) Ἡ Κριμαία ὡς γνωστὸν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων τὸ 1777, καὶ οἱ Τάταροι αὐτῆς ἡγεμόνες προσέφυγον πρὸς τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, ὅστις πρὸς συντήρησιν, τοὺς παρεχώρησε μεγάλα κτήματα εἰς τὸ Δέλτα.

3) Ὁ Πιρὴ-πασᾶς ἦτο γόνος ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ μέγας Βεζύρης ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Β'. Ἀνήγειρε διάφορα τεμένη καὶ ἐφημίζετο ὡς καλοκάγαθος καὶ προστάτης τῶν Χριστιανῶν.

μὲ τήν ἀναφερομένην ὡς Μονὴ τοῦ Ἀλεξίου, ἦτο δὲ προικισμένον πλουσιοπαρόχως μὲ τὰς προσόδους τῶν χωρίων Πάνιδο, Κούμπαο καὶ Ξάστερο καὶ συνετήρει ἄλλοτε Ἰμαρὲτ καὶ Μεδρεσέ.

Ἐκ δὲ τῶν δύο τεμενῶν ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὰς Μέτρας ἔξέχει τὸ τέμενος Φεραδ πασᾶ κατασκευασθὲν ὡς φέρεται ἀπὸ τὸν διάσημον μηχανικὸν καὶ ἀρχιτέκτονα Σινὰν πασᾶ. Πλησίον τοῦ τεμένους εὑρίσκεται καὶ κρήνη τοῦ Φεραδ πασᾶ φημιζομένη πὼς εἶχε τὸ καλύτερο νερὸ εἰς τὴν πόλιν τῶν Μετρῶν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰς Μέτρας ὑπῆρχον ἄφθονα καὶ διαυγῆ πηγαῖα νερὰ μὲ τὴν περίφημον σκεπαστὴν καὶ ἀενάως ρέουσαν παρὰ τὸ ἀρχαῖον τεῖχος αὐτῆς μὲ τρεῖς εὐρυστόμους σωλῆνας βρύσιν τοῦ Τοπουκλή, [1]) ἔργον καλῆς βυζαντινῆς τέχνης. Πιθανῶς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Διοικ. Μετρῶν.

1) Ἑλληνικὰ Σχολεῖα.

Ἀπὸ ἀνέκδοτον κώδικα τῆς Ἐπισκοπῆς τῶν Μετρῶν καὶ Ἀθύρα χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1577 τοῦ ὁποίου σελίδες τινὲς καθὼς καὶ ἡ παραθετομένη ἔχουν δημοσιευθῆ [2]) ἀντιγράφομεν τὰ κατωτέρω.

«Ἡ κατάστασις τῶν προγεγονότων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν τῶν κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Μετρῶν μεγίστην ἐμφαίνει τὴν ἀμάθειαν. Ὡς μηδενὸς τῶν εἴδη παλεγκαπήλων διαφέρουσα. Καὶ ἔστω ἀλήθεια. Ἡ γὰρ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἀθλιότης, ἡ ἀπευκτέα κατάστασις δῆλος καὶ τοῖς ἀγραμμάτοις αὐτοῖς. Θαῦμα πῶς οὐκ ἐξέλιπεν ὅλως ἡ καθομιλουμένη κοινὴ τῶν ἑλλήνων γλῶσσα, ἐκ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς ὑπὸ βαρβάρων τελούσης καὶ καταπολεμουμένης. Πῶς δὲ καὶ χριστιανοὶ εὑρίσκονται φυλάσσοντες τὰ ἔθιμα τῶν χριστιανῶν. Ὁρῶμεν γὰρ τοὺς ἐν τῇ ἀνατολῇ καταληφθέντας ὀλιγαρίθμους χριστιανοὺς μηδοπωσοῦν εἰδότας μὴ ὅτι γε γράμματα, ἀλλ' οὐδὲ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης τῆς κοινῆς τὴν γνῶσιν. Ἡ γὰρ δουλεία ἁπάντων ἡμᾶς τῶν καλῶν ὑστέρησε. Διὸ οὐδὲν ξένον εἰ ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν καὶ καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι γίνονται ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς. Ἔνεστι γὰρ καὶ ἐν τοῖς πα-

---

1) Ἄγνωστον πόθεν παρέμεινε εἰς τὴν βρύσιν αὐτὴν τὸ ὄνομα Τοπουκλή. Μερικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὴν φράσιν ὅτι εὑρίσκεται πλησίον ἐκεῖ ὅπου κλείει. Δηλαδὴ εἰς τὴν κεντρικωτέραν πόλιν τῆς τετειχισμένης κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν κώμης.

1) Α' Κώδικος σελ. 42. Ἐκκλ. Ἀλήθ. τόμ. ΚΘ' ἔτος 1909 σ. 395.

ροῦσι καιροῖς εὑρεθεῖναι πολλοὺς ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς ἀμαθεῖς καὶ ἀγραμμάτους καί τοι γε τῶν πραγμάτων ἄλλην μορφὴν δεξαμένων, συγχωρούντων ἐν διαφόροις τόποις διδασκάλους καὶ σχολεῖα εἶναι μισθουμένων τῶν μαθητῶν».

Αὐτὰ ἔγραφεν ὁ εὐπαίδευτος ἐπίσκοπος Μετρῶν Γεράσιμος, ὁ ἐκ τῆς Ἐπισκοπῆς ἐκείνης, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1783 ἀνελθὼν εἰς τὸν ἁγιώτατον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1761-1783. Καί, ὅταν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο ἐμπεπιστευμένη ἡ πνευματικὴ διαπαιδαγώγησις τῶν χριστιανῶν ἦσαν βουτηγμένοι εἰς τὴν ἀγραμματωσύνην καὶ εἰς τὴν ἀμάθειαν, βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν πολιτῶν. Ἡ παιδεία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο προνομία ἐλαχίστων.

Παρὰ ταῦτα, ὀλίγα χρόνια κατόπιν καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰ 1795 οἱ Ἐπιβατεινοὶ πρῶτοι ἐξ ἰδίας των πρωτοβουλίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πρόθυμον συνδρομὴν καὶ αὐτοθυσίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Σηλυβρίας Καλλινίκου, ὅστις ἐθυσίασε διὰ τὸ ἀφύπνισμα τῶν χριστιανῶν του καὶ τὸ ἐμβατίκιον του, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν διάδοχόν του, ὅστις ἐζήτει ἀναδιπλασιασμοὺς αὐτοῦ, [1]) ἀνήγειραν σχολικὴν οἰκοδομὴν καὶ συνέστησαν τὸ

---

1) Τὸν Καλλίνικον εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Σηλυβρίας διεδέχθη τὸ 1816 ὁ Παΐσιος ὁ ἐκ Σταγῶν, ὅστις μετὰ δύο ἔτη προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως. Ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐστερεῖτο τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν ποὺ πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ κοσμοῦν τοὺς κληρικούς. Παραθέτομεν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἀλήθειαν ἐπιστολάς του πρὸς τὸν τότε Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Στ'. τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυνεν ἐκ Σηλυβρίας.

Εἰς τὴν Στ' ἐπιστολήν του ὁ Παΐσιος διὰ τὴν εἰς Σηλυβρίαν τοποθέτησίν του μεταξὺ ἄλλων γράφει:

«Δυσφόρως φέρω τὴν ἐνταῦθα παραμονὴν ἐπὶ τοσοῦτον. Ζῶμεν δὲ ἐν τῇ παρούσῃ πόλει ὡς ὄρνεα ἐν μέσῳ λεόντων!»

Καὶ εἰς τὴν ὑπὸ στοιχεῖον Ζ' τ' ἀκόλουθα.

«Τὶς δὲ ἡ ἐμὴ βουλὴ καὶ τὸ ζήτημα σεβασμιώτατε δέσποτα, γνωστὸν ἐστὶν ὑμῖν καὶ μάλα γνωστὸν τὸ χωρίον μου καὶ εἰς πόσα ὀνόματα ἐπεκτείνεται, ὅπερ τὸ πάλαι ἦν ὀλιγάριθμος καὶ ἀπέδιδον τῷ κατὰ καιροὺς ἀρχιερεῖ ἕκαστος οἶκος ἀφ' ἑνὸς μὲ δέμνον σίτου ἐπειδὴ δὲ τότε ὁ σῖτος ἦτο ἄχρι τῶν δέκα καὶ εἴκοσι ὁβολῶν, παρέβλεψε τοῦτον ὁ ἀρχιερατείων καὶ ἐλάμβανεν ἀντὶ ἐκείνου γρόσια πεντήκοντα τὸ κανονικὸν κατ' ἔτος. Ἤδη δὲ ἡ χώρα ὅπου ἀνελάβετο προσθήκην ἄχρι τριακοσίων ὀνομάτων, ἐξ ὧν τὸ τρίτον μέρος εἰσὶ γεωργοὶ καρποφορούμενοι σῖτον, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες πραγματευόμενοι, οὐ δίκαιον ἐστὶ μόνον τὰ πεντήκοντα γρόσια ἐτησίως διδόναι τῷ ἀρχιερεῖ καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν αἷς ἡμέραις ἐπιδημεῖ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἡ τούτου τροφὴ καὶ τῶν ἀνδρῶν ἔστιν ἐξ ἰδίων του· καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τὰ πεντήκοντα εἰς αὐτὴν τὴν δαπάνην. Πῶς θὰ μεταδώσει αὐτοῖς τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ εὐχῆς καὶ εὐλογίας καὶ πεινῶν καὶ διψῶν; Οὐδὲ Ἰσαὰκ ὁ

πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κων)πόλεως κι' ἐντεῦθεν [1])

Τὸ σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου, τοῦ ἀπὸ Δέρκων, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἱδρύσεως ἑλληνικῆς Σχολῆς, σχολείου δηλαδὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, διότι ἕως τότε μόνον τὰ ἐκκλησιαστιαὰ ἐδιδάσκοντο, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐξησφαλίζετο ἡ καλὴ διαχείρισις τῆς σχολικῆς περιουσίας καὶ ἡ ἐνδελεχὴς μέριμνα διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν σχολείων, ἄνευ πολιτικῶν κυρώσεων, διὰ τῆς μόνης πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους πίστεως καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης εἶναι ἄξιον προσοχῆς καὶ μελέτης. Διότι τοῦτο ἐχρησίμευσεν ὡς καταστατικὸς χάρτης ὄχι μόνον τοῦ Σχολείου τῶν Ἐπιβατῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρως συσταθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ὅπου μετὰ τὸ 1865 ἀνεφάνησαν σωρηδὸν τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Αἱ ὑποθῆκαι τοῦ Πατριαρχικοῦ ἐκείνου σιγιλλίου ἦσαν τόσον συμφυεῖς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ὥστε ἐτηρήθησαν ἀπαρεγκλίτως καὶ ὅταν ὁ ἀφορισμὸς εἶχε χάσει πλέον τὴν ἐπίδρασίν του.

Ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραθέτομεν τὰ σχετικὰ χωρία ἐκ τοῦ σιγιλλίου.

«Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν τῇ χώρα τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας συνεκροτήθη ἤδη κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων τῇ συνδρομῇ καὶ βοηθείᾳ τῶν ἐκεῖ ἐγχωρίων χριστιανῶν καὶ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἐκ βάθρων οἰκοδομὴν αὐτῆς συνήχθησαν ἀπὸ κοινῆς βοηθείας καὶ ἐλέους τῶν εὐλογημένων χριστιανῶν τρεῖς χιλιάδες γροσίων ὡς προῖκα ἀφιερωθέντων αὐτῇ ἐπὶ τῷ τοκίζεσθαι, καὶ τοὺς τόκους εἶναι εἰς ἔκτισιν τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τοῦ διδασκάλου. Συνέθεντο δὲ καὶ συνεφώνησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος[2]) καὶ πάντες οἱ τῶν Ἐπιβατῶν χριστιανοὶ ἀφιερῶσαι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ εἰσοδήματα τοῦ παγκαριοῦ [3]) κύριά τε καὶ τυχηρά,

---

παλαί ποτε πατριάρχης μετέδωκε τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰακὼβ τῆς πατρικῆς εὐλογίας ἐὰν μὴ πρῶτον φαγὼν ἐμπλησθῇ τῶν προσενεχθέντων ἐδεσμάτων. Ποθήσωμεν δὲ τὸ λευϊκὸν ἐκεῖνο θεῖον ἔνταλμα :—Πᾶσαν δεκάτην τῆς γῆς ἀπό τε σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου προσοίσετε τῷ Κυρίῳ.—Οὗτοι δὲ οἱ καλοί μου χριστιανοὶ οὐ μόνον δεκάτην, ἀλλ' οὐδὲ ἑκατοστήν, οὐδὲ χιλιοστὴν παρὰ μηδενὸς καιροῦ ἀποδίδουσι τῷ ἀρχιερεῖ. Οὗτοι θέλουσι τὸν ἀρχιερέα των βοῦν ἁλῶντα, κοπιῶντα, ἐργαζόμενον καὶ μηδὲ τροφῆς ἀπολαύοντα, ἐναντίον τῆς προφητικῆς ῥήτρας. (Ἐκκλ. Ἀλήθεια 1888 μὴν Νοέμβριος. Ὁ Κώδιξ Παϊσίου ὑπὸ Μ. Γεδεών).

1) Εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν Θρακῶν συνετέλεσε πιθανῶς καὶ ἡ ταπείνωσις τῶν Τούρκων κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1768-1774.

2) Ἐννοεῖ τὸν Μητροπολίτην Σηλυβρίας Καλλίνικον.

3) Ὁ Καλλίνικος παρητήθη τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς ὁσίας Παρασκευῆς δικαιωμάτων του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ συνεισφέρῃ καὶ ἡ Κοινότης διὰ τὴν Σχολήν.

ὥστε εἶναι καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῆς εἰσοδήματα ἴδια κτήματα τῆς ρηθείσης κοινῆς σχολῆς τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, διεξαγόμενα τε καὶ διακυβερνώμενα παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπιτροπευόντων, καὶ ἕνεκα τούτων ἐγένετο πρὸς ἀλλήλους κοινὸν ἐνυπόγραφον γράμμα εἰς ἀμετάπτωτον διατήρησιν τῆς κοινῆς αὐτῶν ταύτης συμφωνίας. Ἵνα δὲ ἔχωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τάτε συμφωνηθέντα καὶ τὰ ἀφιερωθέντα τῇ αὐτῇ σχολῇ ἐδεήθησαν μετὰ τῆς αὐτοῦ ἱερότητος ἐπικυρωθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ συγιλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος. Ἐπαινέσαντες κατὰ τὸ ε κὸς τὸν θεάρεστον αὐτῶν ζῆλον γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων, ἵνα ἡ συγκροτηθεῖσα ἤδη σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐπιβατῶν τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας εἴη καὶ λέγεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται κοινὴ ἐπὶ τῷ φοιτᾶν ἐν αὐτῇ ἀκωλύτως τοὺς βουλομένους μαθεῖν καὶ διδαχθεῖναι τὴν παιδείαν. Τα δὲ ἀφιερωθέντα ὑπάρχουσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον ἴδιά κτήματα καὶ πράγματα τῆς αὐτῆς σχολῆς ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα μηδόλως δαπανώμενα καὶ μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, εἰμὴ εἰς χρείας καὶ ἀνάγκας τῆς τε σχολῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ ἐκλογὴν τῶν προκριτοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς χώρας ταύτης καὶ τῇ εἰδήσει καὶ γνώμῃ τοῦ κατὰ καιρὸν διδασκάλου ἀποκατασταθέντων ἐπιτρόπων διεξαγόμενα καὶ διακυβερνώμενα, οὐχὶ δὲ εἰς ἄλλην οἱανδήποτ' οὖν ἀνάγκην ἰδίαν ἢ κοινὴν τῆς χώρας ταύτης. Ὑπόκειται δε ὡσαύτως ὀφειλὴ ἀπαραίτητος τοῖς κατὰ καιρὸν ἐπιτρόποις διδόναι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῷ κατὰ καιροὺς διδασκάλῳ καὶ ἐπιμελεῖσθαι τῆς ἀνέσεως αὐτοῦ καὶ ἡσυχίας, καὶ πάντων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς σχολῆς ταύτης καὶ αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς καὶ τῆς προκοπῆς καὶ ἐπιδόσεως τῶν ἐν αὐτῇ φοιτώντων μαθητῶν καὶ καταγράφειν τά τε ἔσοδα καὶ ἔξοδα ἐν καθαρῷ καταστίχῳ, καί, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ρητὴν προθεσμίαν τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῶν διδόναι καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμὸν μετὰ πάσης εὐθύτητος καὶ τιμιότητος περὶ πάντων τῶν ἐσόδων αὐτῶν καὶ δαπανῶν πρὸς τοὺς κατὰ καιρὸν προκρίτους, καὶ ἐπισήμους καὶ προεστῶτας τῆς χώρας τῶν Ἐπιβατῶν καὶ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Σηλυβρίας μὲ ἔχοντος μήτε τῆς αὐτοῦ ἱερότητος μήτε μετὰ ταῦτα τινὸς τῶν διαδόχων αὐτοῦ τι τῶν ἀφιερωθέντων ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἀποξενῶσαι τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν μετέπειτα προσγενησομένων καὶ ἀποστερῆσαι, μήτε ἄλλου τινὸς προσώπου, ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, δυναμένου ἐν παντὶ καιρῷ καὶ ἐφ' οἱαδήποτε προφάσει ἀποσπᾶσαι καὶ διασεῖσαι τὰ πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην ἀφιερωθέντα, ἀλλ' ἔχωσι μένειν διὰ παντὸς ἀνεκποίητα, ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα, διεξαγό-

μενα μόνον ὑπὸ τῶν κατὰ καιρούς, ὡς εἴρηται, γνώμῃ κοινῇ ἐκλεγομένων καὶ διορισμένων ἐπιτρόπων, ὧν ἡ ἐπιτροπὴ δέον διορίζεσθαι ἐν ρητῇ διορίᾳ ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους, καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν διδόναι αὐτοὺς καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ λογαριασμόν, καὶ εἴ γε φανείη ἀρεστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ ἐκδούλευσις αὐτῶν καὶ μετὰ προθυμίας ἐπιστασία, ἔχει διορίζεσθαι αὖθις τοὺς αὐτοὺς ἐπιτρόπους, εἰ δὲ μὴ αἱρεῖσθαι ἄλλους καὶ ἐκλέγειν τοὺς δοκίμους καὶ ἀξίους καὶ αὐτοὺς ἀποκαθιστᾶν ἐπιτρόπους. Ταῦτα γοῦν ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς περὶ τῆς ἀσφαλοῦς συντηρήσεως καὶ ἀμετακινήτου διαμονῆς τῆς κοινῆς ταύτης σχολῆς καὶ τῶν ἀφιερωμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῆς. Ὅτι δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν λαϊκὸς ἢ ἱερωμένος τολμήσῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀναιρέσαι καὶ διασεῖσαι τ' ἀφιερωθέντα τῇ ρηθείσῃ κοινῇ σχολῇ καὶ ἀποξενῶσαι τε ἐξ ἐκείνων, οἱ τοιοῦτοι, ὁποῖοι ἂν ὦσιν, ὡς κακότροποι καὶ κοινοὶ λυμεῶνες καὶ πολέμιοι τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀφωρισμένοι εἶησαν καὶ ἡ μερὶς αὐτῶν μετὰ τοῦ προδότου Ἰούδα καὶ ἔνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γεέννης καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθήματι ὑπόδικοι» [1].

*
* *

Τὸ παράδειγμα τῶν Ἐπιβιατηνῶν δὲν ἄργησαν ν' ἀκολουθήσουν οἱ Σηλυβρινοί. Τέσσαρα χρόνια ἀργότερα, στὰ 1799 ἀπὸ ἀντίγραφον σιγιλλίου τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου εὑρισκόμενον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀναστ. Σταμούλη.—Εἰδήσεις περὶ Θράκης καὶ Θρακῶν—μανθάνομεν ὅτι παραλλήλως πρὸς τὴν ὑφισταμένην ἤδη ἐν Σηλυβρίᾳ σχολὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν γραμμμάτων, τῆς ὁποίας ὁ διδάσκαλος ἔφερε τὸ ὄνομα παιδαγωγός, ἱδρύεται ἐκεῖ καὶ κοινὴ σχολὴ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς ἀναμφιβόλως θὰ εἰργάσθη καὶ ὁ μητροπολίτης Σηλυβρίας Καλλίνικος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπρωτοστάτησαν Σηλυβρινοὶ μέλη τῆς συντεχνίας (τοῦ ρουφετίου) τῶν Γουναράδων, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἐπροικοδότησε πιθανῶς καὶ τὰ δύο σχολεῖα. Διότι ἡ διοίκησις τῶν σχολείων ἐκείνων ἀνετέθη εἰς τὸν ἔνθεον ζῆλον τοῦ εὐλογημένου, ρουφετίου τῶν Γουναράδων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ μητροπολίτου, μηδενὸς ἑτέρου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ ἔχοντός ποτε ἐξετάζειν περὶ τῶν σχολῶν τούτων μηδὲ ἀνερευνᾶν τὰ περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῶν. Ὡς διαλαμβάνει τὸ σιγίλλιον.

---

1) Ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ σιγιλλίου ἰδὲ εἰς τὸ περιοδ. τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἑλλ Φιλ. Συλλ. τόμ. ΙΑ' (1876-7) σελ. 76.

*
* *

Εἰς τὰς Μέτρας μόλις κατὰ τὸ 1823 συναντῶμεν διδάσκαλον καὶ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1827—29 σχολήν, χωρὶς νὰ διευκρινίζεται ἂν πρόκειται περὶ ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ παιδαγωγικοῦ. Εἰς τὸν ἐτήσιον ἀπολογισμὸν τῶν ἐπιτρόπων κατὰ τὸ ἔτος 1823, ὅπου ἡ σύναξις ἀνέρχεται εἰς 2.767 γρόσια καὶ 22 παράδες, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 1916 γρόσια καὶ 2 παράδες εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀναγράφονται καὶ ἑξῆντα γρόσια εἰς τὸν διδάσκαλον [1]). Καὶ κατὰ τὴν τριετῆ περίοδον τοῦ ἐπιτρόπου Ἀσάνη Γεμεντζῆ ὅτι ἐξωδεύθησαν μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ μερεμέτια (ἐπιδιορθώσεις) εἰς τὴν σχολὴν καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων [2])

Ἐκ τοῦ σεβαστοῦ ποσοῦ τῶν δανείων τῆς σχολῆς πρὸς τοὺς κατοίκους ἢ καὶ τὴν κοινότητα (τὸν μαχαλὰν) ἄγεται κανεὶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μετρῶν παρεχωρήθησαν αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας ὅπως εἶχε γίνη καὶ εἰς τοὺς Ἐπιβάτας.

Διὰ τὰς ἄλλας κωμοπόλεις καὶ διὰ τὰ χωρία δὲν ἔχομεν γραπτὰς μαρτυρίας. Γνωρίζομεν ὅμως ἐκ παραδόσεως ὅτι εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἀκόμη παλαιότερον, συνήρχοντο τὰ παιδιὰ τῶν εὐπορωτέρων καὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν ἱερέα ἢ τὸν ἱεροψάλτη τοῦ χωριοῦ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν γράμματα μὲ ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ ὀλιγωτέραν γραφὴν ἂν ὄχι εἰς ἰδιαίτερα κτήρια, τουλάχιστον εἰς τοὺς νάρθηκας καὶ τὰ κελιὰ τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐκ παραδόσεως ἐπίσης μόνον γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικά μας γράμματα περιωρίζοντο εἰς τὸ Κτωῆχι, τὸ Ψαλτῆρι καὶ τὸν Ἀπόστολο. Δηλαδὴ ὅτι μετὰ τὸ ἀλφαβητάριον ποὺ διεκρίνετο σὲ μικρὸ καὶ σὲ μεγάλο

---

1) Κώδιξ Γ' Ἐπισ. Μετρῶν σελ. 8, ,αωκγ! Μαΐου κε!. Ἐλθόντες εἰς ἓν μετὰ τῶν τιμιωτάτων προεστώτων τῆς πολιτείας Μετρῶν, ἐθεωρήσαμεν τὸν λογαριασμὸν τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτης ἐπισκοπῆς. Τὸν ὁποῖον παραδίδουσιν ὅ τε κὺρ Καλογιάννης καὶ γέρω Ρῖζος χρηματίσαντες ἐπίτροποι ἐν διαστήματι χρόνου ὁλοκλήρου. Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ.

2) Αὐτόθι σελ. 11—,αωκζ'. ,αωκθ'. Ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος ὁ κὺρ Ἀσάνης Γεμεντζῆς χρόνους τρεῖς ὁλοκλήρους καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὡς ἕνα χρόνον ἠκολούθη τὸ θανατικὸν εἰς τὸν μαχαλὲν ἀδιακόπως καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνθρώπων δὲ καὶ τὸ περισσότερον ὡς ἀγράμματος δὲν ἐδυνήθη νὰ δώσῃ καθαρὸν λογαριασμόν, καὶ τὰ ὅσα ἐπερίσσευεν ἀπὸ τὴν σύναξιν ἐξ ὧν τῶν ἐξόδων του ἄλλα ἐξοδεύθησαν εἰς τὴν σχολὴν μερεμέτια καὶ μηνιαῖα τῶν διδασκάλων καὶ χίλια ἐδανείσθησαν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐπεράσθησαν εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ μαχαλέ, καὶ ἔγινεν ὅλο τὸ χρέος τοῦ μαχαλὲ πρὸς τὴν σχολὴν χιλιάδες ἑπτά. Διὸ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἐνθύμιον ἐπεράσθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι ,αωκθ', ἐν μηνὶ Μαΐου κα'.

Ὁ Μετρῶν Γαβριήλ

ἤρχισεν ἡ ἀνάγνωσις ἀπὸ τὴν ὀκτάηχον, ἐπροχώρει εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυίδ, καὶ ἡ παιδαγωγία ἐπεστεγάζετο μὲ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων

Εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον λέγεται κοινὸν ὅπως εἴδομεν εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦ Γερασίμου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη συναντῶμεν ἕνα μόνον διδάσκαλον. Ἀργότερα ἔχομεν καὶ τοὺς πρωτοσκόλους μὲ τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα, καὶ βραδύτερον τοὺς βοηθοὺς καὶ συναδέλφους.

Εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῶν πρώτων σχολείων μας εἰς τὴν Τουρκίαν ἐν γένει μᾶς δίδει ὁ Γ. Χασιώτης εἰς τὴν μελέτην του. «Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ παίδευσις ἀπὸ τῆς ἁλώσεως κ. ἄ.»

«Τὸ σχολεῖον τῆς Κοινότητος, γράφει, ἦν ταπεινός τις πρόναος ἢ ἀφανὲς οἴκημα καὶ εὐτελές, κλειόμενον καὶ ἀνοιγόμενον ἔνθα οἱ μαθηταὶ ἐπὶ ψιάθων καθήμενοι ὀκλὰξ ἐδιδάσκοντο τὰ κολλυβογράμματα. Οἱ γραμματοδιδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν τὸ πολὺ ἱερεῖς, κανδηναλίπται, ράπται, ὑποδηματοποιοί, οἱ δὲ μαθηταὶ διαφόρου ἡλικίας καὶ δυνάμεως ἀναμίξ» [1]).

*
* *

Οἱ μισθοὶ τῶν παιδαγωγῶν (τῶν διδασκάλων τῶν Ἐκκλ. γραμμάτων) ἐκεῖ ὅπου δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰ ὑπὸ τῶν μαθητῶν προσκομιζόμενα δῶρα εἶναι εὐτελεῖς. Ἀλλὰ καὶ τῶν πρώτων ἑλληνοδιδασκάλων δὲν εἶναι ἀξιόζηλοι. Εἴδομεν ὅτι ὁ ἐτήσιος μισθὸς τοῦ διδασκάλου εἰς τὰς Μέτρας τὸ 1823 ἦτο ἑξῆντα γρόσια. Εἰς τοὺς Ἐπιβάτας κατὰ τὸ 1818 ὁ μισθὸς τοῦ ἐπιστάτου τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς εἶναι τριάντα γρόσια κατὰ μῆνα, τοῦ δὲ ἑλληνοδιδασκάλου χίλια διακόσια ἐτησίως. [2])

Σχολικὴ ἄνθησις

Σαράντης Ἀρχιγένης.

Ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων τοῦ 1856 διὰ τῆς ὁποίας καὶ διεθνῶς ὑπεχρεώθη ἡ Τουρκία νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς πρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου

---

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμ. Η'. (1873-74 σελ. 96.

2) «1818 Ἰουλίου α'. συνεφωνήσαμεν τὸν ἑλληνικὸν διδάσκαλον κ.κ. Δημήτριον διὰ τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν πρὸς γρόσια καθαρὰ 1200». Κώδιξ Ἐκκλ.ἡ Ὁσία Παρασκευὴ εἰς Ἐπιβάτας. Καὶ αὐτόθι σελ. 288.» Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει 1819 Φευριαρίῳ 17 ἔλαβε ὁ παπᾶ Χρυσόγονος τὴν ἐπιστασίαν τῆς παιδαγωγικῆς σχολῆς διὰ χρόνον ὁλόκληρον καὶ κατὰ μῆνα νὰ λαμβάνῃ τὸ δίκαιόν του πρὸς γρόσια 30 ἤτοι τριάντα».

Διὰ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν Ἐπιβατῶν ἰδὲ καὶ Χρονικὰ Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Μ. Γεδεὼν σελ. 204 καὶ 206.

ἐτιγγελθείσας μεταρρυθμίσεις της καὶ ν' ἀναγνωρίση καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν τύχην τῶν ἐν τῇ Ὀθωμ. Αὐτοκρατορία χριστιανῶν, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀναθάρρησιν τῶν ὑποδούλων καὶ πρὸ παντὸς τῶν ἑλλήνων. Ὡς πρώτη δὲ ἐκδήλωσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις πολυπληθῶν ἑλληνικῶν σχολείων.

Τὰ ἀραιὰ καὶ διεσπαρμένα σχολεῖα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἤρχισαν να πληθύνωνται γοργά, τὸ προσωπικὸν αὐτῶν νὰ πολλαπλασιάζεται, οἱ νάρθηκες καὶ τὰ κελιὰ τῶν ἐκκλησιῶν νὰ καταργοῦνται καὶ νὰ λησμονοῦνται, νέα δὲ λαμπρὰ σχολικὰ κτήρια ν' ἀνεγείρονται πανταχοῦ αὐτοκρατορικῇ πλέον ἀδείᾳ.

***

Εἰς τὴν σχολικὴν κίνησιν τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ ἐξ Ἐπιβατῶν Σαράντης Ἀρχιγένης.

Αὐτὸς ἑξῆντα χρόνια μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν πατρίδα του εὐτύχησε νὰ τὴν προικίση μὲ πρωτοφανῆ διὰ τὴν Θράκην ἐκπαιδευτήρια. Ἀπόφοιτος τοῦ ἀφανοῦς ἐκείνου κοινοτικοῦ σχολείου καὶ ἤδη πλούσιος ἰατρός, καθηγητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰατρικῆς σχολῆς εἰς τὴν Κων)πολιν φιλοδοξεῖ νὰ βαδίσῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρωτοπόρος εἰς τὰ ἴχνη τῶν συμπολιτῶν του. Σκέπτεται καὶ μελετᾷ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν καλητέραν ἀναμόρφωσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Φρονῶν δὲ ὅτι θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς ἀναπλάσεως εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ πρωτίστως ἡ μητέρα, ἀποφασίζει νὰ καθιστᾷ τ' ἀνήλικα καὶ ἄπορα ὀρφανὰ κορίτσια περιζήτητες μητέρες. Καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἱδρύει εἰς τοὺς Ἐπιβάτας τῷ 1857 τὸ μορφωτικὸν καὶ προικοδοτικὸν ἐκπαιδευτήριον του [1]). Ἀλλὰ δὲν ἀργεῖ ν' ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ δρόμος ποὺ ἐχάραξεν εἶναι μακρός. ἐνῷ αἱ ἐθνικαὶ ἀνάγκαι, διὰ τὰς ὁποίας προσῆλθεν ἐθελοντὴς, εἶναι ἐπὶ θύρας καὶ κατεπείγουσαι.

Οἱ αἰῶνες, τ' ἀμέτρητα χρόνια, μέσα στὰ ὁποῖα θὰ μποροῦσεν ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἱεραρχία αὐτοῦ ν' ἀνανεώσουν τὴν ἀποσβεσθεῖσαν ἀπὸ τὰς βαρβάρους ἐπιδρομὰς ἑλληνικὴν σφραγίδα εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ξεχωριστὰ εἰς τὰς χώρας ποὺ εὑρίσκονται ἀνατολικὰ ἀπὸ τὸν Αἷμον καὶ τὸν Σκάρδον, ἔχουν περάσει ἀνεπιστρεπτεί. Τόρα κινδυνεύουν νὰ χαθοῦν καὶ ὅλαι αἱ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ αὐτὴ ἡ Θράκη.

---

1) «Θρακικὰ» Τόμ. Α. (1928 Ἀθῆναι) σ. 488.

Ὁ κίνδυνος αὐτὸς τὸν ἐμπνέει νὰ μετατρέψῃ τὸ οἰκοτροφεῖον τῶν ἀπόρων του εἰς ἀνώτερον Διδασκαλεῖον θηλέων ἀπὸ τὸ ὁποῖον συντομώτατα θὰ ἐξορμήσουν κατὰ σμήνη αἱ θαρραλέαι ἐθναπόστολοι καὶ εἰς τὰς πλέον μεμονωμένας ἑστίας τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον, αἱ Ἀρχιγενίδες,

Ὑπὸ τὸ ἴδιον δὲ πνεῦμα ἐμφορούμενος εἰς τὰ 1882 ἱδρύει καὶ τὸ Ἑλένειον Γυμνάσιον διὰ τὰ ἄρρενα [1])

Τὰ Ἀρχιγένεια ἐκπαιδευτήρια ἔγιναν ὁ μεγάλος φάρος ποὺ ἐφώτισε τὸν δρόμο ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν τὰ χωριὰ καὶ αἱ κωμοπόλεις τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα.

Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐκείνην κίνησιν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ γενικῶς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 1870 κι' ἐνιεῦθεν ὑπέθαλψεν, ὑπεστήριξε καὶ προήγαγεν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς μὲ ἔνθερμον ζῆλον ,ἀκαταπόνητον σθένος ὁ κατὰ τὸ 1861 συσταθεὶς εἰς τὸ Πέραν τῆς Κων)πόλεως Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος [1]).

Ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ τῶν πρωτοπόρων ἐκείνων Ἑλλήνων τῆς Κων)πόλεως διαισθανομένη τὸν Σλαυϊκὸν κλοιὸν νὰ περισφίγγῃ ὁσημέραι καὶ στενώτερον τὰς Τουρκοκρατουμένας ἑλληνικὰς χώρας καὶ μετὰ τὴν ταπείνωσιν τῆς Ρωσσίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφηρέθη τὸ προνόμιον τοῦ νὰ ἐμφανίζεται ἑκάστοτε ὡς μοναδικὸς προστάτης τῶν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εὑρισκομένων χριστιανῶν, ἐξανέστη.

*
* *

Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν Σωματεῖον ποὺ

---

1) «Θρακικῶν» Τόμ. Β'. σ. 372. Καὶ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. λέξις Ἐπιβᾶται.

1) Ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος ἱδρύθη μεσοῦντος Ἀπριλίου τὸ 1861 ὡς καθαρῶς ἐπιστημονικὸν σωματεῖον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας κατὰ τὸ 1860 περὶ ἱδρύσεως Πανελληνίου Σωματείου μὲ πολλαπλοῦς σκοποὺς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον. Ἐκ τῶν εἴκοσι ἐννέα ἱδρυτῶν αὐτοῦ οἱ δέκα ἦσαν ἰατροί, τέσσαρες τραπεζῖται, τρεῖς ἔμποροι, δύο δημόσιοι ὑπάλληλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας, ὁ ὑφυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς, ὁ ἐν Κων)πόλει πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρῶτος διερμηνεὺς τοῦ ἐκεῖ πρυξενείου, δύο καθηγηταί, τέσσαρες διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ ἕνας μητροπολίτης, ὁ Σισανίου Ἀλέξ. Λάσκαρης. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν τρεῖς τῆς οἰκογενείας Καραθεοδωρῆ, ὁ ἰατρὸς Ἀλεξ. Ζωηρὸς καὶ ὁ ἀκούρσστος ἐργάτης τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἰατρός, (Ὀνόματα ἱδρυτῶν καὶ μελῶν τοῦ Συλλόγου ἰδὲ εἰς τὸν Στ΄ τόμον τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ Συλ. ἐκείνου).

ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς, ἀπὸ τοῦ 1871 χωρὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὰς ἐπιστημονικάς του ἐργασίας μετετράπη εἰς ἐθνικόν, καλυπτόμενος ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς, Φιλεκπαιδευτικοὺς Συλλόγους, ποὺ ἐξεπήδησαν ὑπὸ τὴν θερμὴν πνοὴν καὶ ἀφύπνισαν κάθε πόλιν καὶ κωμόπολιν ὅπου ἔζουν Ἕλληνες [1]).

Εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ εἰς τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Δέλτα ὁ Φιλ. Σύλλογος ἐνεφανίσθη μὲ τὰς Ἀδελφότητας. [2]). Οὕτω εἰς τὴν Σηλυβρίαν τὸ 1883 συναντῶμεν δύο ἀδελφότητας. Τὴν Ἀδελφότητα ὁ Ἅγιος Σπυρίδων καὶ τὴν Ἀδελφότητα ὁ Ἅγιος Ἀγαθόνικος νὰ ζητοῦν ὁδηγίας ἀπὸ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. διὰ τὸν καταρτισμὸν Ἀστικῆς Σχολῆς. Ὁ Ἅγιος Σπυριδων τοῦ ὁποίου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν πρόεδρος ἐστάθη ὁ φαρμακοποιὸς Σταῦρος Βέτκος, ἐμερίμνησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ἐρειπίων τοῦ μόνου διασωθέντος ὁπωσδήποτε εἰς τὴν Σηλυβρίαν βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅπως εἴδομεν ἤδη· εἰς τὸ Ξάστερο τὴν Ἀδελφότητα ὁ Ἅγιος Τρύφων ποὺ πρωτοστατεῖ καὶ ἀνεγείρεται ἐκεῖ εἰς τὰ 1879 ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ εἰς τὰ 1883 Νηπιαγωγεῖον. Εἰς τὴν Στράντζαν τὴν Ἀδελφότητα τοῦ Ἀγαθοβουλείου κληροδοτήματος ποὺ εἶναι προωρισμένον διὰ σχολικοὺς σκοποὺς καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλας ποὺ πληθύνονται καὶ διατηροῦνται, παρὰ τὸ ἄψικορον τοῦ ἕλληνος μέχρι τοῦ 1912. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου διαλύονται ὅλα τὰ ξένα πρὸς αὐτὸ Σωματεῖα καὶ πρωτίστως τὰ ἐπαρχιακά. Μὲ τὴν ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπελευθέρωσιν τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνασυγκροτοῦνται καὶ πάλιν τὰ παλαιὰ καὶ συνιστῶνται νέα μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν, ὁπότε ἐν τῇ πραγματικότητι (de facto) εἶναι διαλελυμένα. Κηρύσσονται δὲ καὶ διὰ νόμου μετὰ τὴν σύστασιν ἐν Ἑλλάδι τοῦ Ταμείου Κοινοτικῶν καὶ κοινοφελῶν περιουσιῶν—Ἀνταλλαξίμων κατὰ τὸ 1928.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωριὰ ὅπου ἐλλείψει καταλλήλων προσώπων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκροτηθοῦν πυρῆνες ἀδελφοτήτων καὶ συλλό-

---

1) Κατὰ τὸ 1874 ὑπῆρχον δέκα ἕξ Σύλλογοι εἰς τὴν Κ)πολιν καὶ ἑξήκοντα εἰς τὰς Ἐπαρχίας καὶ ἐξηρτῶντο ἢ συνεδέοντο μὲ τὸν Ἑλλ. Φ. Σύλλ. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Θρακικὸς φιλεκπαιδευτικὸς ὅστις ἱδρύθη τὸ 1872 καὶ ἐπρωτοστάτησε εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν Ζαριφείων Αἰδασκαλείων εἰς τῆν Φιλιππούπολιν. (Πεντηκονταετηρὶς Ἑλ. Φ. Σ. σελ. 57). Καὶ ὁ Σύλλογος τῆς Ραιδεστοῦ διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου γίνεται πολλάκις εὐφημιστάτη μνεία εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς ἐκπαιδευτ. ἐπιτροπῆς τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

2) Ἀδελφᾶτα δι' ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν συναντῶμεν καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἰς τὰς Μέτρας καὶ εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Διὰ σχολεῖα ὅμως πρώτην φορὰν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Φιλ. Συλλόγου.

γων τῶν ὁποίων ἂς σημειωθῇ ὅτι ἡ νομικὴ ὑπόστασις ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν Τουρκικὴν νομοθεσίαν [1]), τὸ νέον πνεῦμα τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰσεχώρησε μὲ τὴν ἰδίαν θέρμην. Ἀπὸ τὰ μεσόγεια χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων προηγήθησαν τὸ Τσιφλίκιοϊ μὲ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κάλφογλου καὶ οἱ Καστανιές, ποὺ ηὐτύχισαν ἐπὶ τινα ἔτη μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ καλοῦ μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου νὰ τύχουν καὶ τῆς ὑλικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Φιλ. Συλλόγου. Εἰς τὶς Καστανιὲς στὰ 1877 ὑπῆρχεν ἀλληλοδιδακτικὸν καὶ ἑλληνικὸν Σχολεῖον [2]). Καὶ κατὰ τὸ 1885 γίνεται εὔφημος μνεία περὶ τῶν σχολείων αὐτῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγον [3]).

Σύστασις καὶ συντήρησις τῶν σχολείων

Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου ἐγκαινιασθεῖσα ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια θ' ἀπέδιδε πλουσιωτέρους καὶ ἁρθονωτέρους καρποὺς εἰς συντομώτερον χρόνον, ἐὰν παραλλήλως πρὸς ἐκεῖνον εἰργάζοντο μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ μὲ ὀλίγην αὐτοθυσίαν καὶ οἱ κατὰ τόπους Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολῖται. Ἀτυχῶς τὰ καλὰ παραδείγματα ὡς τὰ τοῦ Σηλυβρίας Καλλινίκου καὶ τοῦ ἐκ Δρυμάδων τῆς Ἠπείρου Δέρκων Νεοφύτου (1865-75) ὑπῆρξαν ἀραιὰ καὶ σπάνια. Ἡ κορυφὴ τῆς ἐκκλησίας, ὁ Πατριάρχης ἐξηκολούθει βεβαίως κατ' ἔτος νὰ ἐπευλογῇ τὸ ἔργον τοῦ Συλλόγου καὶ ἔσπευσε νὰ συστήσῃ διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἰδίαν ἐκπαιδευτικὴν Ἐπιτροπήν, τὴν Κεντρικὴν [4]) εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη παρεκάθετο καὶ μέλος τοῦ Ἑλλ. Φ. Συλλόγου, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τοὺς Μητροπολίτας οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον ἐνασχολισθῇ ἀρκούντως οὔτε διὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἱερεῖς θὰ ἦτο πολὺ νὰ προσδοκῶμεν νεωτερισμοὺς ποὺ ἐκρίνοντο ἴσως ὡς ξενικαὶ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ ἰδιαίτερά των [5]).

---

1) Νομικὰ πρόσωπα, ἐκτὸς τῶν ἐμπορικῶν ἑταιριῶν, ἀνεγνωρίσθησαν τὸ πρῶτον ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὸ 1912 ὁπότε ὡς τοιαῦτα καὶ αἱ ἐκκλησίαι.

2) A. Synvet Ἐθνογρ. Χάρτης τοῦ Ὀθωμ. κράτους. Παρίσιοι 1877 σελ. 3.

3) «Κάλλιον ἔχουσι τὸ τοῦ μικροῦ χωρίου τῶν Καστανεῶν» γράφει ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτρ. τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσίν της τῆς 12 Μαΐου 1885.

«Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ ἑκατὸν περίπου οἰκογενειῶν συγκείμενον διατηρεῖ ἑλληνικὴν καὶ δημοτικὴν σχολὴν εἰς ἃς φοιτῶσιν ὀγδοήκοντα περίπου μαθηταί, ἐν οἷς καὶ δύο βουλγαρόπαιδες καὶ εἷς ὀθωμανόπαις». (Περιοδ. Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. τόμος Κ' σελ. 106).

4. Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. τόμ. Ζ'. σελ. 290.

5) Ἡ Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπὴ τοῦ Φ. Συλλ. εἰς τὴν ἔκθεσιν της τῷ 1876 ὁμιλοῦσα περὶ τῆς δράσεως τῶν Συλλόγων της τονίζει μεταξὺ ἄλλων : «Ὁ ἐν Ραιδεστῷ Σύλ

Ἦτο εὐτύχημα διὰ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Δέλτα ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Σαράντη Ἀρχιγένους εὑρῆκε μιμητὰς ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν πλουσίων, ὅπως ὁ Σταυρὴ Μπεζιρτζὴς τῆς Σηλυβρίας [1]), ἡ Φωτάκα (ὁ Φώτιος Ἀναστασιάδης) τῶν Μετρῶν[2]) καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθόβουλος τῆς Στράντζας [3]) ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας αἱ ὁποῖαι καὶ θαυματουργοῦν.

Τὸ σάλπισμα τῶν σχολείων ἠλέκτρισε ὅλους τοὺς ἕλληνας τῆς περιοχῆς καὶ μὲ τὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν ποὺ τοὺς ξεχώριζεν ἀπὸ τοὺς συνοίκους λαοὺς συνῆλθον κατ' ἰδίαν καὶ ὑπὸ τὴν σώφρονα ἡγεσιαν τῶν προκρίτων τῶν χωρίων των ὑπεβλήθησαν εἰς παντὸς εἴδους θυσίας καὶ ἐδημιούργησαν ἄνευ κρατικῆς ἀντιλήψεως καὶ ξένης βοηθείας λαμπρὰ σχολικὰ κτήρια καὶ πόρους ἀξιοθαυμάστους διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων των.

Σχολικοὶ πόροι.

Ὡς πρώτη βάσις τῶν πόρων τοῦ σχολείου ἐτέθησαν τὰ περισσεύματα τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' αὐτὰ ἦσαν ἀνεπαρκέστατα. Ὁ κόσμος ἐδίψα τὴν σοφίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων του, ποὺ χιλιάδες τώρα χρόνια ἔμεινε γι' αὐτὸν θαμμένη στὸ σκοτάδι. Τὴν ἔννοιωθε νὰ γλυκοχαράζῃ καὶ ποθοῦσε νὰ τὴν χαρῇ. Ὁ τελευταῖος Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ πόλεμος

λογος, ὀφείλομεν μετὰ λύπης νὰ προσθέσωμεν τοῦτο, πολλάς, φαίνεται, ἀφορμὰς ἔχων, ὅπως μὴ συνοδεύσῃ μετ' ἐγκωμίων τὰ ὀνόματα μητροπολιτῶν τινων τῶν πλησιοχώρων ἐπαρχιῶν». (Ἑλλ. Φ. Συλλ. τόμ. ΙΑ΄. σελ. 194).

1) Ὁ Σταῦρος Μπεζιρτζὴς προσέφερεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του χιλίας χρυσᾶς λίρας Τουρκίας μὲ τὰς ὁποίας ἠγοράσθη τὸ πλησιόχωρον ἀγρόκτημα Σαρήκιοϊ.

2) Ὁ Φώτ. Ἀναστασιάδης ἀφοῦ ζῶν ἀνήγειρε τὸ Παρθεναγωγεῖον τῶν Μετρῶν καὶ ποικιλοτρόπως συνέτρεξε τὰ σχολεῖα αὐτῶν, ἀποθανὼν ἀφῆκε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του διὰ τὴν ἀνωτέραν μόρφωσιν νέων ἐκ τῆς ἐπαρχίας των. Ἐκ τῶν χρημάτων ἐκείνων ἀνηγέρθη τὸ 1907 τὸ μέγαρον τῆς Φωτιακείου Σχολῆς διὰ δαπάνης τεσσάρων χιλιάδων λιρῶν καὶ ἠγοράσθη τὸ ἀγρόκτημα τοῦ Γκιουκσελῆ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν των. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Βούλγαροι ἐπυρπόλησαν ὄχι μόνον τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν τῶν Μετρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ δημόσια κτίρια, ἡ Φωτάκειος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς διοικητήριον.

3) Ὁ Ἀρχ. Ἀγαθόβουλος ἐκληροδότησεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. γραμμάτων, ἵνα ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ἀνεγερθῇ καὶ συντηρεῖται εἰς τὴν πατρίδα του Στράντζαν ἑλληνικὴ δημοτικὴ σχολὴ ἀρρένων κατὰ νεώτερον σύστημα ὡς τὸ εἶδεν τὸ 1883 εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

τοῦ 1877 ποὺ ἔφερε τοὺς Ρώσσους εἰς τὸν Αη-Στέφανο τοῦ ἄνοιξε τὰ μάτια. Ἔπαυσε πιὰ νὰ περιμένῃ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὸ Ξανθὸν Γένος. Ὕστερα ἡ μικροσκοπικὴ Ἑλλὰς ποὺ στὴ φαντασία του στέκεται πανίσχυρος συγκεντρώνει τοὺς πόθους του καὶ τὰ ὄνειρα τόσων σκλαβωμένων γενεῶν, καὶ μόνον ἀπὸ τὸν εὔζωνα περιμένει νὰ τοῦ ἀναστήσῃ τὸν μαρμαρωμένο Βασιληὰ καὶ νὰ ξετουρκέψῃ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά.

Μὲ τὸ ὄνειρον αὐτὸ οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ τοῦ Δέλτα ἔκαμαν κάθε λογῆς θυσίας χάριν τοῦ σχολείου των. Ἀλλοῦ ἐδέχθησαν εὐχαρίστως νὰ περιορισθῇ ἡ βοσκὴ τῶν ζώων των, ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ καθημερινοῦ των ψωμιοῦ, νὰ νοικιασθεῖ ὁ *μοιράς* των σὲ ξένον καὶ τὸ μίσθωμα νὰ διατεθῇ διὰ τὸ Σχολεῖον. Ἀλλοῦ νὰ μονοπωληθῇ τὸ κτῆμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ φοῦρνος, τὸ καπηλειό, τὸ μαγαζί, ν' ἀγοράζουν τὰ τρόφιμά των ἀκριβώτερα, ἀρκεῖ ν' αὐξηθῇ τὸ εἰσόδημα γιὰ τὸ σχολειό. Κι' ἐδέχθησαν κάθε λογῆς φορολογία στὸ ἀμπέλι, στὸ κρασί, στὸ ἄχερο, στὸ καμίνι καὶ στὸ κεραμιδαριό, εἰς κάθε τι, ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες ποὺ βρίσκεται καὶ κινεῖται ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, φθάνει νὰ μὴν κλείσῃ τὸ σχολεῖον ἀρκεῖ νὰ προστεθῇ σ' αὐτὸ κάποια ἀκόμα τάξις.

Μὲ παρόμοιον ζῆλον κι' ἐνθουσιασμὸν θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον ἂν κατὰ τὸ 1900 εὑρίσκετο ἑλληνικὸ χωριὸ εἰς τὴν Διοίκησιν Μετρῶν χωρὶς Σχολειό.

Σχολικὰ προγράμματα καὶ διαβάθμισις Σχολείων.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα δὲν ὑπῆρχον οὔτε βαθμοὶ ἐκπαιδεύσεως οὔτε καὶ σχολικὰ προγραμματα. Ὁ διδάσκαλος σὲ κάθε χωριὸ ἐδίδασκεν ὅτι ἤθελε καὶ ὅπως τὸ ἤθελε. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐννοοῦσε νὰ τὸ διδάξῃ μὲ κάθε μέσον ποὺ συνεβιβάζετο μὲ τὴν συνείδησί του. Ἦτο ἀπόλυτος κύριος τοῦ σχολείου. Αἱ σχολικαὶ ποιναὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ὀλίγον διαφέρουν ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ βασανιστήρια [1]).

Ὁ φόβος ποὺ ἐνέπνεον οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς μαθητάς των ἔμειναν παροιμιώδεις [2]).

---

1) Τὰ ραπίσματα, τὸ στρίψιμο τῶν αὐτιῶν καὶ πολλὲς φορὲς τὸ ξεκόλημα, οἱ ραβδισμοὶ στὰ νῶτα, στὶς παλάμες, στὰ πέλματα, καὶ ὄχι σπανίως ὅπου τύχῃ, αἱ ὀρθοστασίαι μὲ σηκωμένα χέρια, τὰ γονατίσματα μὲ πετραδάκια κάτω, τὰ φτυσίματα ἀπὸ τοὺς συμμαθητάς, τὰ μουτζουρώματα, οἱ νηστεῖες ὁλημερεῖς καὶ ὁ ἀπαίσιος σφάλαγκας ἦσαν εἰς ἐνέργειαν.

2) «Θὰ τὸ πῶ τὸ δάσκαλο!» ἦταν ἡ πρώτη ἀπειλὴ ποὺ θ' ἀπηύθυνε κανένας σ' ἕνα μαθητή. Κι' αὐτὸ μ' ἐνθυμιζει τὴν ἱστορία τοῦ μεγάλου ἀδελφοῦ μας. Ὁ-

Λείψανα τὰ βασανιστηρίων ἐκεινων διατηροῦνται ἀναμφ.βόλως καὶ εἰς τὰ 1900. Ἀλλ' οὔτε οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἀπάνθρωποι οὔτε καὶ οἱ γονεῖς διατεθειμένοι νὰ διοῦν τὰ παιδιά τους πετσὶ καὶ κόκκαλο γιὰ νὰ μάθουν γράμματα. [1])

Τοὺς ἀγραμμάτους ἱερεῖς καὶ ἀμορφώτους ἐπαγγελματίας ποὺ ἔκαμναν τὸν δάσκαλο, τοὺς διεδέχθησαν διδάσκαλοι, ἂν ὄχι ἐντελῶς ἄξιοι τοῦ ὀνόματος, πολὺ ὅμως διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς προκατόχους των.

*
* *

Εἰς τὰ σχολεῖα παρ' ὅλην τὴν ἀνομοιομορφίαν τῆς διδασκομένης ὕλης καὶ τῆς ἐλλειψωκεντρικῆς κατευθύνσεως καὶ ἐποπτείας ἐπικρατεῖ ζηλευτὴ τάξις εἰς τὴν διδαοκαλείαν. Ἀτυχῶς ἡ φοίτησις δὲν εἶυαι ὑποχρεωτικὴ οὔτε καὶ τακτικὴ ὅλων τῶν παιδιῶν. Πρὸ παντὸς εἰς τὰ μικρότερο χωριά, ὅπου μόνον κατὰ τὸν χειμώνα πηγαίνουν στὸ σχολεῖον. Εἰς τὰς κωμοπόλεις ὅμως καὶ τὰ πολυανθρωπότερα χωριὰ ὁ δάσκαλος ἐπιβάλλεται μὲ τὸν καιρό. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν περισσότεροι διδάσκαλοι τελειόφοιτοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καταβάλλεται κάθε προσπάθεια νὰ τηρηθῇ τὸ πρόγραμμα ποὺ εἶναι συνονθύλευμα τοῦ σχολικοῦ προγράμματος ἄλλων ἀνωτέρων οχολείων ἢ καὶ τοῦ προγράμματος ποὺ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Τὸ ὡρολόγιον ἐφαρμόζεται μὲ σπανίας ἐναλλαγάς.

ταν πρωτάνοιξε ἑλληνικὸ σχολεῖο στὸ χωριό μας ἔτυχεν ἡ μητέρα μας νὰ ἔχῃ τὸ πρῶτο της ἀγόρι γιὰ σχολεῖο. Τὸ πῆρε μιὰ μέρα ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὸ παράδωκε στὸ δάσκαλο γιὰ νὰ μὴ μείνῃ κι' αὐτὸ τυφλὸ ὅπως ἐκείνη καὶ ὁ ἄντρας της. Ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ Νικολάκης, αὐτὸ ἦταν τὸ ὄνομά του, ἀρνήθηκε νὰ ξαναπάῃ στὸ σχολειό. Καὶ ὅταν ἡ μητέρα θέλησε νὰ τὸν πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐκεῖνος πιάσθηκε ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς σκάλας τοῦ σπιτιοῦ μὲ ὅλη τὴ δύναμη του καὶ ἄρχισε νὰ κλαίῃ δυνατά.

— Μὰ γιατί, παιδί μου, δὲν θέλεις νὰ πᾷς στὸ σχολειό! τὸν ρώτησεν ἡ μητέρα.

— Γιατὶ θὰ μὲ δείρ' ὁ δάσκαλος! μουρμούρισε ὁ μικρὸς μέσα ἀπὸ τὰ κλάματα.

— Μὰ σὰ δὲν πᾶς δὲν θὰ σὲ δείρω γώ; τὸν ξαναρώτησε ἐκείνη.

—Ἀλληῶς βαράϊ ὁ Κ . . . . Ἦταν ἡ ξεκουραστικὴ ἀπάντησις τοῦ παιδιοῦ. Καὶ δὲν ξαναπέρασε τὴν πόρτα τοῦ Σχολειοῦ παρ' ὅλη τὴν αὐστηρότητα τοῦ πατέρα· Ἔμεινεν ἀγράμματος παρ' ὅλο τὸ γερὸ μυαλό του.

1) Στὰ πρῶτα χρόνια δὲν ἦτο σπάνιο ν' ἀκούῃ κανεὶς τὸ γονιὸ νὰ λέῃ στὸ δάσκαλο. «Νὰ κρέας σὲ τὸ φέρνω τὸ παιδί μου καὶ πετσὶ καὶ κόκκαλο τὸ θέλω. Νὸ μὲ τὸ κάμῃς ἄνθρωπο!»

Τὸ πρόγραμμα συντάσσεται ἀπὸ τὸν διευθυντὴν ἢ τὸν δάσκαλον ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος ἢ φιλοτιμεῖται μόνος του νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν. Διότι αἱ Ἐπισκοπαὶ καὶ αἱ Μητροπόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ὑπαχθῇ ipso jure τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, δὲν ἔχουν ἀκόμα προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ νέον σύστημα [1]) εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα.

*
* *

Τὰ σχολεῖα διεκρίνοντο εἰς δημοτικὰ καὶ ἀστικά. Τὸ ἀστικὸν σχολεῖον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν Ε΄. τάξιν καὶ εἶναι πλῆρες ὁσάκις ἔχει καὶ ἑβδόμην. Ἀνωτέραν τῆς πλήρους ἀστικῆς σχολῆς ἡ περιοχὴ τῆς Διοικήσεως Μετρῶν δὲν ἐγνώρισεν, ἀνεξαρτήτως τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ μαθηταὶ προερχόμενοι καὶ ἀπὸ μὴ πλήρεις ἀστικὰς σχολᾶς ἐκρίνοντο, κατόπιν δοκιμασίας πάντοτε, ἱκανοὶ νὰ παρακολουθήσουν μαθήματα Γυμνασίου. Τόσος ἦτο ὁ ζῆλος τῶν τότε διδασκάλων εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐνδεικτικῶν προαγωγῆς καὶ προόδου κατὰ τὸ 1900 καὶ ἔτι βραδύτερον δὲν ἦτο γενικὴ εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Δέλτα. Οὔτε καὶ ἡ τήρησις σχολικῶν μητρῴων καὶ μαθητολογίων ὑποχρεωτική. Διὸ καὶ περὶ λεπτομεροῦς σχολικῆς στατιστικῆς θὰ ἦτο ἐπισφαλὲς νὰ γίνῃ λόγος. Αἱ ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Διοικ. Μετρῶν δημοσιευθεῖσαι, ἐλάχισται κι' αὐταί, κατὰ καιροὺς στατιστικαί, φρονοῦμεν ὅτι συνετάχθησαν προχείρως καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχον τὴν προέλευσιν ἀπὸ ἐπίσημον ἀρχήν. Ἀσφαλέστεραι εἶναι αἱ πληροφορίαι ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν διαβάθμισιν τῶν σχολείων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τάξεων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σχολὴν δὲν ἦτο πάντοτε ὁ ἴδιος. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν αὐξομειοῦτο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τὴν ἄνοιξη ἕως τὰς διακοπὰς ἐλαττοῦτο κατὰ πολύ.

Χρόνος διδασκαλίας

Ὄχι πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ 1900 εἰς μερικὰ χωριὰ ἡ διάρκεια τῶν

---

1) Ἀπὸ τὸ 1897 μέχρι τοῦ 1912 μίαν μόνον ἐκκλησιαστικὴν Ἐπαρχίαν, ἐκτὸς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἐγνωρίσαμεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὁποίας ἐτηρεῖτο ὁμοιομορφία. Δὲν προσελαμβάνετο διδάσκαλος ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ παρ' αὐτῷ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ δὲν ἐτίθεντο εἰς ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμα, ἐὰν δὲν ἐπικυροῦντο παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἐκείνης. Τὴν Ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος.

μαθημάτων ἦτο σχεδὸν συνεχής. Ὀλίγαι μόνον ἡμέραι διὰ σύντομον ἀπουσίαν τοῦ διδασκάλου κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον ἐθεωροῦντο ἐπαρκὴς ἀνάπαυλα. Διὰ τοὺς μαθητὰς δὲν ἐλαμβάνετο φροντίς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπεσύροντο πολλὰς ἢ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς καθιερωμένης διὰ τὰς ἐξετάσεις ἀναλόγως μὲ τὰς ἀνάγκας ἢ καὶ τὰς διαθέσεις τῶν γονέων πρὸς τὸν δάσκαλον. Ὅταν αὐτοὶ δὲν τὸν ἤθελαν, γιατὶ τὸ παιδί τους νὰ τὸν βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο !

Ἡ συστηματοποίησις ὅμως τῆς διδασκαλίας, ἡ ἐφαρμογὴ ὡρισμένων προγραμμάτων καὶ ἡ παρουσία εἰς πολλὰ σχολεῖα διδασκάλων ἀποφοίτων Γυμνασίου καὶ πρὸ παντὸς Μεγαλοσχολιτῶν, ὅπως αὐτοεκαλοῦντο οἱ ἀπόφοιτοι τῆς ἐν Φαναρίῳ τῆς Κ)πόλεως Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἐπέβαλον διμήνους θερινὰς διακοπάς.

Ἔτσι τὰ μαθήματα ἄρχιζαν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τακτικὰ καὶ ἔπαυαν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Ἰουνίου. Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἦτο ἡ τελευταῖα ἡμέρα τῶν σχολικῶν ἐπιδείξεων. Κατ' αὐτὴν ἐκτὸς τῶν θεατρικῶν ἐξετάσεων ἐγίνοντο καὶ ἄλλαι ἐπιδείξεις παντοίων διαλόγων καὶ ἀπαγγελίας ποιημάτων, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπερρόφουν πολύτιμον χρόνον εἰς βάρος τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων, χωρὶς ποτὲ νὰ σκεφθῇ κανεὶς ἐκεῖ νὰ τὰς καταργήσῃ. Διότι ἡ ἐπιτυχὴς ἐπίδειξις κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ τὸ ἀναλόγιον τῆς ἐκκλησίας ἐβάρυνον πολὺ ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ δασκάλου [1]).

Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς πολλὰ Σχολεῖα ἐμοιράζοντο καὶ κόλλυβα.

Διορισμοὶ καὶ ἀπολύσεις Διδασκάλων.

Ἡ τύχη τῶν ὑπὸ τὸ κλῖμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διδασκάλων γενικῶς ἦτο οἰκτρά. Ὄχι διότι δὲν ἐτιμᾶτο κατὰ θεωρίαν ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου, πρὸ κατὰ τὴν ἐνάσκησι τῶν καθηκόντων του εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο ἀπόλυτος κύριος, ἀλλὰ διότι ἡ οἰκονομικὴ θέσις αὐτοῦ ἡ οὐδέποτε ἀνθηρὰ ἀντὶ νὰ βελτιώνεται μετὰ μακρὰν σειρὰν εὐδοκίμου ὑπηρεσίας, ἐγίνετο χειροτέρα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος καὶ ὁ γηράσκων εἰς τὴν ἕδραν τοῦ σχολείου δάσκαλος ἦτο καταδικασμένος νὰ πεθάνῃ εἰς τὴν ψάθα.

Ποιὰ Κοινότης θὰ ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ πάρῃ γέρο δάσκαλο;

---

1) Οἱ διδάσκαλοι κατὰ κανόνα ἐξετέλουν καὶ χρέη ἱεροψάλτου. Δὲν ἦτο δὲ σπάνιον πρὸ τῆς προσλήψεως ἑνὸς διδασκάλου νὰ δοκιμάζεται καὶ ἡ φωνή του.

Ἡ σκέψις αὐτὴ ἀπεμάκρυνεν ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα πολλοὺς πνευματώδεις καὶ ἐνθέρμους ἐργάτας τοῦ σχολείου, ποὺ συνέπεσε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀποφοιτήσεώς των νὰ γίνουν δάσκαλοι. Καμμία πρόνοια δὲν ὑπῆρχε γι' αὐτούς. Καὶ καμμιὰ ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον εἰς αὐτὸ τὸ στάδιον. Ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις τοῦ διδασκάλου ὡς καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς μισθοδοσίας του ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν ἀνεξέλεγκτον καὶ ἀνεύθυνον διάθεσιν τῆς σχολικῆς ἐφορείας ἢ τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς καὶ τῶν προκρίτων τοῦ χωριοῦ.

Ἡ μόνη εὐεργετικὴ ὑπὲρ τῶν διδασκάλων διάταξις τὴν ὁποίαν ἐθέσπισεν ἡ Κεντρικὴ Ἐκπ. Ἐπιτροπὴ ἦτο ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀπόλυσις διδασκάλου ἄνευ ἀποχρώντος λόγου. Ἀλλ' αὐτὸ ἴσχυε μόνον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δέλτα οἱ Ἐφοροεπιτροπαὶ ἦσαν ἀδέσμευτοι. Καὶ εἶναι πρὸς τιμήν των ὅτι οὐδέποτε ἀντικαθίστουν διδασκάλους διαρκούσης τῆς σχολικῆς περιόδου.

Μισθοὶ διδασκάλων.

Οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον εἰς τὸ Δέλτα κυμαίνονται μεταξὺ δύο καὶ ἓξ λιρῶν κατὰ μῆνα. Καὶ ἐπληρώνοντο εἰς δέκα ἢ καὶ δώδεκα ἴσας μηνιαίας δόσεις ἐπὶ τῇ βάσει ἐτησίων συμβολαίων ποὺ συνετίσσοντο ἐφ' ἁπλοῦ μεταξὺ δασκάλου καὶ Ἐφοροεπιτροπῆς.

Αἱ Ἀρχιγενίδες, ὁσάκις συνέπιπτε νὰ διδάσκουν εἰς πλησιόχωρά των εἰργάζοντο καὶ μὲ μικρότερον μισθόν. Συνέβαινεν ὅμως ἐνίοτε νὰ περισσεύουν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους καὶ ὁλόκληρον τὸν μισθόν των. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τὸν Ἀπ. Ἀράπην ποὺ μὲ διηγήθηκε κάποτε στὰ 1903 ὅτι τοποθετηθεὶς στὰ νεανικά του χρόνια εἰς τὴν Ἴμβρον ὡς διδάσκαλος, ἐπερίσσευε καὶ τέσσαρες λίρες ἐπὶ πλέον τοῦ μισθοῦ του. Συνετηρήθη δηλαδὴ ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν κατοίκων.

Ἐκτὸς τοῦ μισθοῦ των οἱ διδάσκαλοι εἰς τὸ Δέλτα εἶχαν τὴν κατοικίαν καὶ τὴν χειμερινὴν καύσιμον ὕλην δωρεάν.

Καθυστερήσεις τακτικῆς πληρωμῆς παρετηροῦντο κάποτε. Ἀλλὰ τῶν ἀποχωρούντων διδασκάλων τοὺς μισθοὺς οἱ Ἐφοροεπίτροποι τοὺς ἐξοφλοῦσαν χωρὶς ἀναβολήν.

*
* *

Κατὰ τὰς καλήτερας ἐξηκριβωμένας πληροφορίας παραθέτομεν πίνακας τῆς σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα τῆς περιόδου τοῦ 1908-1910 ποὺ μᾶς ἐδόθηκεν εὐκαιρία νὰ τὴν γνωρίσωμεν ἀπὸ κοντά.

Πίναξ
Σχολικῆς καταστάσεως εἰς τὸ Δέλτα κατὰ τὸ 1910

Ἀγάλανι	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	διδασκάλισσα [1]
Ἁγιασματάκι	»	»	»	Γραμματοδιδάσκαλος
Ἀλμπασίνι	»	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιως	διδασκάλισσα
Ἀρμενίκιοϊ	»	μικτὴ	»	διδασκάλισσα
Ἀρναούτκιοϊ	»	»	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Ἀσκὼ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Ἀρσοὺ	Δημοτικὴ	μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
Βελιγράδι	Δημοτικὴ	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Βογάζκιοϊ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημιοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Γαρδὰς	Δημοτικὴ	μικτὴ	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Γιαλοί	Ἀστικὴ	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς γραμμ.
	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Δελιῶνες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι
	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2 διδασκάλισσαι
Δημιοκράνεια	Δημοτικὴ	ἀρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
	»	θηλέων	διτάξιος	διδασκάλισσα
Καλιὼ	»	μικτὴ	τριτάξιος	διδάσκαλος
Καλλικράτεια	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	4 διδάσκαλοι
	»	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
Καρατζᾶ	»	ἀρρένων	»	2 διδάσκαλοι

---

1) Διδασκάλισσα ἢ διδάσκαλος σημαίνει ἀπόφοιτον Γυμνασίου ἢ διδασκαλείου· Γραμματοδιδάσκαλος δὲ ἢ βοηθὸς ἀπόφοιτον ἀστικῆς ἢ καὶ δημοτικῆς Σχολῆς.

	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Καστανιὲς	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	διδασκάλισσα καὶ βοηθὸς
Κλαλὶ	Δημοτικὴ	Μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος
Κουρφαλὴ	»	ἀρρένων	τριτάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Λαγοθῆρες	»	»	τριτάξιος	Γραμματοδιδάσκαλος
Λάζαρ	»	»	»	»
Μέτρες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
»	»	θηλέων	ἑπτατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 διδασκάλισσαι
Μέγ. Τσεκμετζὲς	Δημοτικὴ	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς
» »	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχῶρι	»	ἀρρένων	τετρατάξιος	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Νιχωράκι	»	ἀρρένων	τριτάξιος	Γραμματοδιδ.
»	»	θηλέων	»	διδασκάλισσα
Ξιάστερο	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	2 διδάσκαλοι καὶ βοηθὸς
»	Δημοτικὴ	θηλέων	πεντατάξιος	2 διδασκάλισσαι καὶ βοηθὸς
Οἰκονομειὸ	»	Μικτὴ	τετρατάξιος	διδάσκαλος καὶ βοηθὸς
Πλάγια	»	ἀρρένων	»	διδάσκαλος
»	»	θηλέων	τριτάξιος	διδασκάλισσα
Πληβάτες	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	κοινοτικὴ	νηπιαγωγεῖον		2 διδασκάλισσαι
Σηλυβρία	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑπτατάξιος	3 διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	ἑξατάξιος	3 διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			2 »
Στράντζα	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3 διδάσκαλοι 1 βοηθὸς

»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			3	»
Τσακῆλι	Δημοτικὴ	Μικτὴ	τετρατάξιος	1	διδάσκαλος
Τζελέπκιοϊ	»	»	τριτάξιος	1	Γραμματοδιδάσκαλος
Τσαντὼ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξιτάξιος	3	διδάσκαλοι
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τετρατάξιος	2	διδασκάλισσαι
Τσιφλίκιοϊ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	πεντατάξιος	1	διδάσκαλος
»	Δημοτικὴ	θηλέων	τριτάξιος	1	διδασκάλισσα
Φανὰρ	Ἀστικὴ	ἀρρένων	ἑξατάξιος	3	διδάσκαλοι
»	»	θηλέων	πεντατάξιος	2	διδασκάλισσαι
»	νηπιαγωγεῖον			1	διδασκάλισσα καὶ βοηθός.

2) Τουρκικὰ Σχολεῖα.

Μέχρι τοῦ 1878 εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία τῆς Διοικήσεως Μετρῶν τὸ σχολεῖον εἶναι ἄγνωστον. Τὸ πολύ κάποιος χότζας εἰς τὰς Μέτρας, εἰς τὴν Σηλυβρίαν καὶ εἰς τὸν Μεγάλο Τσεκμετζὲ νὰ ὑποχρεώνῃ ὀλίγα τουρκόπαιδα, τὰ ὁποῖα κάθηνται σταυροπόδι ἢ γονατιστὰ σ' ἕνα κομμάτι τσοῦλι ἢ ψάθας, ν' ἀποστηθίζουν ἐδάφια τοῦ κορανίου κινοῦντα ρυθμικῶς τὸ σῶμα των μπρός καὶ πίσω ἢ νὰ ζωγραφίζουν τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου των.

Ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως ὅμως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλτὰν Χαμὴτ τοῦ Β' εἰς τὴν ράχιν τοῦ ὁποίου ἐφορτώθησαν ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι τῶν προκατόχων του, χωρὶς νὰ τοῦ ἀναγνωρισθῇ καὶ μέχρι σήμερον οὐδεμία ὑπηρεσία του, ἀρετὴ ἢ ἱκανότητα, ἐκτὸς τῆς ἰδιότητος τοῦ Ἐρυθροῦ Σουλτάνου, ἡ θνήσκουσα, ὡς ἐπιστεύετο, Τουρκία ἤρχισεν ν' ἀναγεννᾶται. Ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς ποὺ θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ἀνέζησαν καὶ ἀνέπνευσαν, δὲν θὰ παραθέσῃ μόνον τὰς αἱματηρὰς σελίδας του. Θὰ ἔχει νὰ πῇ πολλά, περισσότερα διὰ τὰς συνετελεσθείσας προόδους τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν μακρὰν βασιλείαν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν θὰ εἶναι τελευταία ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων μεταξὺ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Χαμὴτ τοῦ Β' ἀνεγερθέντα καὶ ἀνακαινισθέντα ἐκπαιδευτήρια ἐμαθήτευσαν οἱ Τοῦρκοι οἱ ὁποῖοι ἐστάθησαν ἱκανοὶ κατὰ τὰ τε-

λευταῖα ἔτη νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς σάλους καὶ κλυδωνισμούς, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐπανάληψιν ἠπείλησαν νὰ τὴν καταποντίσουν.

***

Κατὰ τὸ 1900 εἰς τὰς Μέτρας ἐκτὸς τῶν μεκτέπ ἰπτιδαδιὲ καὶ τοῦ ρουσδιέ, δηλαδὴ τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ καθ' ἡμᾶς λειτουργοῦσι καὶ δύο γυμνασιακαὶ τάξεις. Τάξεις ἰδαδιέ. Σχολεῖα δὲ ἰπτιδαδιὲ καὶ ρουσδιὲ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Σηλυβρία καὶ εἰς τὸν Τσεκμετζὲ μὲ καλὸν προσωπικόν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν κέντρων σχολεῖα ἰπτιδαδιὲ συναντῶμεν καὶ εἰς πολλὰ χωρία, ὅπου τὰ καθήκοντα τοῦ διδασκάλου τὰ ἐκτελεῖ ὁ ἰμάμης τοῦ χωριοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκλείονται τὰ κορίτσια. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1912 δὲν ἀπέμεινε τουρκικὸν χωρίον χωρὶς δημοτικὸν σχολεῖον καὶ χωρὶς κατάλληλον διδάσκαλον μισθοδοτούμενον παρὰ τοῦ Δημοσίου. Ὁ Νεότουρκος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ των ἔδωκεν ἰδιαιτέραν σημασίαν.

3) Ἀρμενικὰ καὶ Ἑβραϊκὰ σχολεῖα.

Καὶ ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ Κοινότης διατηροῦσαν ἰδιαίτερα σχολεῖα ἡ κάθε μία εἰς τὴν Σηλυβρία. Τῷ 1922 εἰς τὴν Ἀρμενικὴν σχολὴν ἐδίδασκον δύο διδάσκαλοι, εἰς δὲ τὴν Ἑβραϊκὴν τέσσερες μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Χαχάμης τῆς Κοινότητος ποὺ ἦτο καὶ ὁ διευθυντὴς ἐκείνης.

(ἀκολουθεῖ)

ΜΙΛΤ. ΣΑΡΑΝΤΗΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΘ' ΤΟΜΟΝ

Σελ. 201 κατὰ παραδρομὴν ἀναφέρεται τὸ ὑπ' ἀρ. 5 Ἀρμενίκιοϊ ὡς ὑπαγόμενον εἰς τὸν ναχιὲ Δέρκων, ἐνῷ ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν Σελ. 199 ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κεντρικὴν ὑποδιοίκησιν.

Εἰς τὸν παρόντα τόμον.

Σελ. 143 στίχ. 8, 9, 17, 22 καὶ 30 ἀντὶ Scuehhardt ἀνάγν. Schuchhardt
» » » 24 ἀντὶ παρὰ τὴν θάλασσαν ἀνάγν. παρὰ τὴν Μαύρην θάλασσαν.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ

μέγας χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας

I

Ἀπ' ἐδῶ κι ἀρκετὰ χρόνια εἶχε ἑορτασθῆ στὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον τῆς Πόλης εἰκοσιπενταετηρὶς τοῦ Μανουὴλ Γεδεών. Ὁ πανηγυριστὴς ρήτωρ εἶχεν ἐρευνήσει σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση τὶς πολυάριθμες ἐργασίες κι ἐκδόσεις τοῦ ἑορτάζοντος μεσαιωνοδίφου, ψάχνοντας βιβλιοθῆκες, ξεφυλλίζοντας τόμους καὶ περιοδικὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐρευνώντας τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μακαρίτου καὶ τὴν ἀπέραντην μνήμην του. Στὸ τέλος ὁ ρήτωρ μᾶς εἶπε, ὅτι ἀναγκάσθηκε νὰ παραλείψῃ μερικὰ τριτευούσης σημασίας.

Ὅταν ἀνέβηκα κι ἐγὼ στὸ βῆμα, κατὰ τὸ πρόγραμμα τῆς ἑορτῆς, ἐξήτασα τὸν Γεδεὼν ὡς ἄτομον κι ὡς μέλος τῆς φαναριώτικης κοινωνίας. Τὸν ἀντίκρυσα μὲ τὸν φωτογραφικὸν φακόν μου καὶ προσπάθησα νὰ χρωματίσω πιστὰ τὴν εἰκόνα του. Ἦτο ξηρός, λιγνὸς καὶ κοντός, μὲ μάτια ὠπλισμένα μὲ γιαλιὰ μεγάλα, φορώντας παντοτεινὰ μαύρη ρεδιγκότα. ξερὸ κολάρο καὶ μαῦρο λαιμοδέτη, λωρίδα τῆς παλιᾶς μόδας. Περπατοῦσε καὶ κοίταζε πάντα καταγῆς, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ βάρος τῆς περπατησιᾶς του. Τὸν χαιρετούσατε στὸν δρόμο καὶ ξετινάζετο ἐκπληκτικά, μπά! Ἂν διαφωνούσατε σὲ συζήτησι σᾶς κοίταζε ἕνα λεπτὸ ἀσκαρδαμυχτὶ κι' ἄρχιζε τὰ ἐπιχειρήματά του μ' ὀνόματα, μὲ χρονολογίες, μ' ἐκδόσεις τῆς Βενετίας, τῆς Τεργέστης, τοῦ Βουκουρεστίου ἀναφέροντας καὶ τὶς παραλλαγές, ποὺ εἶναι ἡ μιὰ ἔκδοσις ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὥστε σ' οστόμων.

Στὸ Φανάρι εἴχαμε γειτονικὰ τὰ σπίτια μας. Τὸν ἔβλεπα συχνὰ νὰ φυλλομετρῇ τόσον τοὺς τόμους τῆς ἐκκλησιαστικῆς Πατρολογίας ὅσον καὶ τὶς σκονισμένες φυλλάδες τῶν πσλαιοβιβλιοπωλείων. Εἶχε πελωρίαν βιβλιοθήκην καλὰ ὠργανωμένη μὲ συρταράκια, μὲ δελτάρια μ' ἀριθμούς. Ἦτο καλὸς σύζυγος καὶ στοργικὸς πατέρας. Ἡ γυναίκα του μορφωμένη, τῆς οἰκογενείας Λαγουδάκη, τὸν ἀνακούφιζε ἀρκετὰ στὴν πολυάσχολη δουλειά του. Καὶ ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ κόρες του στολίζει σήμερα τὴν ἀνωτέραν ὑπαλληλίαν τοῦ Ὑπουρ-

γείου τῆς Παιδείας μας. Ὁ ἴδιος ἦτο ἀκαταπόνητος στὴν ἐργασία. Θὰ τὸν βρισκατε σχεδὸν παντοτεινὰ στὸ Γραφεῖο, ὅταν ἔμενε σπίτι του. Νὰ γράφῃ, νὰ διαβάζῃ.

Μὰ κατ' ἀντινομιαν ἦτο ἀεικίνητος. Σ' ἐκλογὲς συμβούλων τοῦ Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβολίου, σ' ἐκλογὲς ἀρχιερέων τὸν ἐβλέπατε παντοῦ, μὰ μόνον γιὰ πολὺ ὀλίγην ὥραν κι ἔφευγε. Ἤξευρε ὅλους τοὺς συνδυασμούς, τὶς λεπτομέρειες, τὰ μυστικὰ τῶν ὑποψηφίων καὶ σωστὰ τὶς διαδόσεις ὅλες. Ἦταν ἕνα κινούμενο Ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικό, ποὺ χρωμάτιζε πρόσωπα καὶ πράγματα σύμφωνα μὲ τὶς δικές του ἀρχές, μὲ τὶς δικές του ἀπόψεις. Τὸν ἴδιον ὑποκειμενισμὸν εἶχε κι ὅταν ἔγραφε. Καὶ σ' ὅ,τι ξένον διάβαζε πολὺ σπάνια δὲν εὕρισκε παραψεγάδια. Γκρίνιαζε, εὕρισκε λάθη ...

II.

Γεννήθηκε στὸ Φανάρι στὰ 1851. Γιὰ τὴν πρώτη ζωή του καὶ τὴν πρώτη σταδιοδρομία του ὁ Γεδεὼν λακωνικώτατο μᾶς ἄφῆκε ὁ ἴδιος σημείωμα, ποὺ ἀντέγραψε ἀπὸ εὐγένεια καὶ μοῦ ἀπέστειλε ὁ φίλος πρώην γερουσιαστὴς Κ. Μιλτιάδης Σταμούλης, τὸ ὁποῖον καὶ θέτω:

— «Μανουὴλ χαρτοφύλαξ, ὁ τὰ παρόντα γράφων, ὠνομάσθη τοιοῦτος τῇ 23 Δεκεμβρίου 1897 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Βαλιάδου, χειροτονίσαντος αὐτὸν τῇ 21 Ἰανουαρίου 1898. Υἱὸς Ἰωάννου καὶ Ἀνασταοίας, ἐγεννήθη ἐν Κωσταντινουπόλει τῇ 8 Ἰουλίου 1851 βαπτισθεὶς τῇ 15 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκ Κρήτης εἰς τὴν νῆσον Λέρον ἐλθοῦσα, ἐπωνυμεῖτο Κοντογιαννάκη ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ πλέον. Ἔτη δέ τινα πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἰωάννης τις Κοντογιαννάκης, χειροτονηθεὶς πρεσβύτερος, ἀπὸ Γιάννης μετωνομάσθη Γεδεὼν καὶ ἔκτοτε ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ἐγνωρίζετο ἐν Λέρῳ «τοῦ παπᾶ Γεδεοῦ».

Λαβὼν τῷ 1869 τὸ πτυχίον τελειοδιδάκτου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἠρξάμην γράφων μετά τινα σχετικὴν μελέτην, εἰς ἐφημερίδας. Ἀπέστειλα κι ἐξέδωκα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1870 εἰς τὴν «Πανδώραν» τοῦ μακαρίτου Νικολάου Δραγούμη, διὰ τοῦ φιλτάτου μου Σοφοκλέους Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων) ἐπιστολὴν τοῦ Νικολάου Λογάδου, διαλαμβάνουσαν ὑπόθεσιν τινὰ τοῦ λεξικοῦ «Κιβωτοῦ». Ὁ Σοφοκλῆς ἀπεδέξατο τὰ σχόλια τοῦ Μ. Γεδεὼν εἰς τὴν ἐπιστολήν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1870 ἐξέδωκα ὡς ἐπιφυλλίδα τῆς «Ὁμονοίας» τοῦ Γαβριηλίδου (καὶ τινος Ἀθανασίου Παλαιολόγου) τὴν ἀρχὴν διατριβῆς (παιδικῆς) περὶ Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅτε ὁ ἀείμνηστος φίλος μου Γαβριηλίδης ὁ Βλάσιος ἔγραψε λέξεις τινὰς ἐπαινετικὰς

λιοῦ τῆς Σηλυβρίας καὶ τῶν πέριξ. Διάφορα.

22) Νικολάου Χρήστου. Συλλογὴ λέξεων, παροιμιῶν καὶ παραμυθίων τῶν πλείστων Θρακικῶν (77 λέξεις, 4 παραμύθια, 18 παροιμίαι).

28) * Κ. Κουρτίδου καὶ Γ. Κωνσταντινίδου Συλλογὴ ζώντων μνημείων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (120 λέξεις, 113 παροιμιαι, 40 δίστιχα, 22 ἄσματα, 9 παραμύθια, 7 λογοπαίγνια, 22 αἰνίγματα, καὶ δεισιδαιμονίαι).

24) * Α. Οἰκονομίδου. Συλλογὴ 463 λέξεων, μετὰ τῆς γραμματικῆς τῆς ἐν Μυδύτῳ ὁμιλωμένης γλώσσης

25) * Σπυρ. Μανασσίδου Συλλογὴ (605 λέξεων, 207 διστίχων, 45 τεταστίχων, 8 παραμυθίων, 4 δημοτικῶν ἀσμάτων) [1]).

26) * Νικολάου Κωνσταντινίδου Ἀπὸ γεννήσεως μέχρι θανάτου ἤτοι συλλογὴ ἐθίμων ἐξ Ἀλμαλὴ Ἀδριανουπόλεως.

27) * Γ. Κωνσταντινίδου τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Τοῦ Ἀγρίμ' τοῦ παραμύθ'.

28) * Κωνσταντίνου Κουρτίδου Γλωσσάριον ἤτοι μορφολογικὸν καὶ φραιοεολογικὸν τῆς γλώσσης Σουφλίου Λέξεις 462.

29) * Περικλέους Κουρτίδου λεξιλόγιον Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ (λέξεις 653)

30) * Ἀποστόλου Β. Οἰκονομιδη. Συλλογὴ ζώντων μνημείων παρὰ τῷ λαῷ τῆς Μαδύτου (212 λέξεις, 72 φράσεις, 126 παροιμίαι, 34 λογοπαιγνια, 25 αἰτ γματα, 35 δίστιχα, 27 ἄσματα, ἤθη, ἔθιμα, δεισιδαιμονίαι, ἐτυμολογικὰ κλπ.) [2]),

31) Νικ. Κ. Κωνσταντινίδου. Ἡ ποίησις παρὰ τοῖς χωρικοῖς. Διάφορα ἐξ Ἀλμαλῆ.

32) * Ἀστερίου Ζήκου Σύμμικτα ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κοζάνης.

33) * Ἀποστ. Β. Οἰκονομίδου. Λαογραφία Θρακικῆς χερσονήσου (238 λέξεις, 400 λέξεις ξενικαί, γλωσσάρια Καλλιπόλεως καὶ τῶν πέριξ, 83 παροιμίαι, 24 αἰνίγματα, 53 δίστιχα, 9 ἄσματα, ἤθη καὶ ἔθιμα, παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ἓν παραμύθι εἰς τὸν Δ'. τόμον τῶν «Θρακικῶν» Σελ. 334—336, παροιμίαι εἰς τὸν Β'. τόμον «Ἀρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ» Σελ. 196—201, ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίαι εἰς τὸν Γ'. Σελ. 95—118, παραμύθια καὶ γλωσσικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Δ'. Σελ. 162—169 καὶ 194—204 καὶ τὸν Ε'. Λαογραφικὰ Μαδύτου Σ 112 – 128.

---

1) Διὰ τὰ ὑπ. ἀρ. 20-25 βλ. Αὐτ. τόμ. ΚΒ' 1891 σ. 123-128.

2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 26-30 » » » ΚΓ' 1893 σ. 81-83.

34) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Συλλογὴ 50 ἀσμάτων Ροδοπείου Θράκης [1]).

35) * Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Τρία δημώδη παραμύθια 'Αδριανουπόλεως.

36) * Α. Χρηστίδου. Περὶ Σκοποῦ τῆς Θράκης (ἔθιμα, κύρια ὀνόματα, λεξιλόγιον, παροιμίαι, αἰνίγματα)

Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Β΄. τόμον «'Αρχείου Θρ. Θησαυροῦ». Σελ. 119—147 Λαογραφικὰ τῆς Γέννας ἐκ τοῦ Λεξικογραφικοῦ 'Αρχείου.

37) * Κωνστ. Γ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τῶν Θρακικῶν λαῶν ἤτοι γλωσσολογικὴ πραγματεία περιέχουσα τὸ φθογγολογικὸν μέρος τῶν Θρακικῶν διαλέκτων μετὰ συλλογῆς συνθέτων τῆς δημοτικῆς Θράκης.

38) 'Αποστ. Οἰκονομίδου. Περισυναγωγὴ ζώντων μνημείων μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ ἐν 'Ελλησπόντῳ (Γλωσσάριον Μαδύτου, φράσεις, εὐχαὶ κλπ. [2]).

39) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ θρακικοῦ λαοῦ, ποὺ βρίσκονται στὸ λεξικὸ Γαζῆ· καὶ τραγούδια ποὺ τραγουδοῦν 'στὴ Ροδόπη (208 λέξεις, 48 ἄσματα).

40) Γεωργ. Κωνσταντινίδου. Συλλογὴ δημωδῶν παραμυθίων κλπ. (6 παραμύθια μετὰ λεξιλογίου).

41) * Συμεὼν Μανασσείδου. Βιβλίον ποικίλης γλωσσικῆς ὕλης (10 παραμύθια, 5 ἄσματα, 304 δίστιχα, 43 αἰνίγματα Αἴνου [3]).

42) Κωνστ. Κουρτίδου. Λόγια καὶ γράμματα τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ ποὺ βρίσκονται ς τὸ λεξικὸ τοῦ Γαζῆ, τραγούδια καὶ παραμύθια τῆς Ροδόπης (62 αἰνίγματα, 14 παραμύθια).

Ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν τραγούδια εἰς τὸν Δ΄ τόμον «'Αρχείου Θρακικοῦ Θησαυροῦ», σελ. 143-147 καὶ παραμύθια σ. 154-161.

43) Συμεὼν Μανασσείδου. Ποικιλη γλωσσικὴ ὕλη (283 δίστιχα, ἔθιμα γαμήλια Χερικὰ Γκιουμουλτζίνης, 18 ἄσματα δημώδη, μέλος, ἔθιμα, 2 αἰνίγματα, 5 παιδιαὶ Φερρῶν) [4])

Ὁ Ζωγράφειος ἀγών, ἀποθανόντος τοῦ ἀθλοθέτου, ἔπαυσεν πλέον νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ τοῦ 1900 τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου τελευταῖος τόμος ἐξεδόθη ὁ τόμ. τῷ 1914. 'Ακολούθως ἐξεδόθη ὡς παράρτημα τοῦ ΑΔ΄ τόμου (μὴ ἐκδοθέντος)τὸ τεῦχος τῆς πεντηκονταετηρίδος (1861-1911) τῷ 1913-1921

---

1) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 31-34 » » » ΚΔ΄ 1895 σ. 87-89.
2) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 35-38 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΕ΄ 1895 σ. 104-106.
3) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 39-41 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΤ΄ 1895 σ. 114-119.
4) Διὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 42-43 βλ. αὐτ. τόμ. ΚΖ΄ 1900 σ. 148-153.

Μετὰ τὸν γενικὸν πόλεμον τὸ κτίριον τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῆς προμετωπίδος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ρητὸν «Θαρσεῖν χρὴ ταχ' αὔριον ἔσσεται ἄμεινον» κατελήφθη παρὰ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν χρησιμοποιηθὲν κατ' ἀρχὰς ὡς Λέσχη τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος καὶ ἀκολούθως νομίζω ὡς εἰρηνοδικεῖον, ἡ δὲ πλουσία βιβλιοθήκη του μετεφέρθη εἰς Ἄγκυραν.

*
* *

Κατὰ τὴν «Ἔκθεσιν περὶ τῶν εἰς τὸν Γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Συλλόγου Κοραῆς ὑποβληθέντων πονημάτων ἀναγνωσθεῖσαν τῇ 2 Φεβρουαρίου 1892 ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Γεωργίου Ν. Χατζηδάκι» (1892) ὑπεβλήθησαν μὴ βραβευθεῖσαι αἱ ἑξῆς δύο ἀφορῶσαι τὴν Θράκην: Φιλολογία τοῦ λαοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει περιέχουσα 25 ἄσματα (σελ. ιη' τῆς Ἐκθέσεως) καὶ Γλωσσικὴ ὕλη ἢ συλλογὴ λέξεων, φράσεων καὶ παροιμιῶν Θρακικῶν ἐκ σελ. 54 περιέχουσα φράσεις καὶ παροιμίες (σελ. κ—κα' τῆς Ἐκθέσεως).

Εἰς τὸν γλωσσικὸν διαγωνισμὸν τῆς ἐνταῦθα Γλωσσικῆς ἑταιρείας ἐβραβεύθησαν τῷ 1912 κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γεωργ. Ν. Χατζηδάκη, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ βραβευθέντος, Συλλογὴ ζώντων μνημείων τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, ἢ ἡ ἐν «Αἴνῳ λαλουμένη δημώδης διάλεκτος» [1]).

Τῷ 1919 κατ' ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἰδίας ἑταιρείας κ. Κουκουλὲ βραβεύεται ἡ συλλογὴ τοῦ Κ. Στεφανίδη Λεξιλόγιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδιώματος Φιλιππουπόλεως. Ὁ κ. Κουκουλὲς σημειοῖ ὅτι ὡς ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων γίνεται χρῆσις τοῦ *νὰ μὴ δὲν* ἀντὶ ὅτι *δὲν πχ.* «θαρρῶ νὰ μὴ δὲν ἔχουμε ψωμὶ» [2]) Οὕτω ἐλέγητο πολλάκις καὶ εἰς Σηλυβρίαν.

Τέλος τῷ 1923 κατ' ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Α. Α. Παππαδοπούλου τῆς ἰδίας ἑταιρείας βραβεύεται τὸ «Λεξιλόγιον τῆς ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνικῆς διαλέκτου» τοῦ Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδη [3]).

Τέλος εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας[4]) **ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς.** *Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17ης Ἰανουαρίου 1921.* Ὁ ἑταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν, ὅτι

---

1) Ἀθηνᾶ 1913 τόμ. 25 σ. 282-283.
2) Αὐτ. 1924 τόμ. 36 σ. 253-260.
3) Αὐτ. 1925 τόμ. 37 σ. 225-228.
4) Ἀθηνᾶ 1921 τόμ. 33 σ. 200-201.

κατὰ τὸ εἰς Θράκην λαογραφικὸν αὐτοῦ ταξείδιον μελετήσας καὶ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα παρετήρησεν ὅτι πάντα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰ βόρεια ἰδιώματα καὶ δύνανται δι' τῶν ἰδιαιτέρων αὐτῶν κατὰ τόπους γνωρισμάτων νὰ χωρισθῶσιν εἰς τὰς ὁμάδας 1) Γκιουμιουλτζίνης-Ξάνθης 2) Μαρωνείας-Χιρκὰ καὶ 3) τὴν τοῦ Σουφλίου»

Καὶ κατὰ τὴν Συνεδρίαν τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1921 «Ὁ ἑταῖρος κ. Στίλπων Κυριακίδης ἀνεκοίνωσεν ὅτι κατὰ τὰς λαογραφικὰς ἐν Θράκῃ ἐρεύνας αὐτοῦ ἐβεβαίωσε τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένου τῶν οἰκήσεων τύπου, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ δύο παρακειμένων δωματίων, ὧν τὸ μὲν λέγεται σπίτ' τὸ δὲ κελλάρ, καὶ ἑνὸς πρὸ αὐτῶν ὑποστέγου ἐλευθέρως δεχομένου τὸν ἥλιον καὶ προστατεύοντος τοὺς ἐνοίκους ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Παρετήρησε πρὸς τούτοις ὅτι ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου τύπου διεμορφώθησαν καὶ ἕτεροι, ὧν τὴν μορφὴν ἐπηρέασε κυρίως ἡ ἀπαίτησις πρὸς ἐπίτευξιν ἡλιακῆς θερμότητος καὶ πλουσιωτέρου φωτός.»

Συνεδρία ΣΟΖ' τῆς 23ης Μαΐου 1921. «Ὁ ἑταῖρος, κ. Ν. Παπαδάκης ἀνεκοίνωσε παρατηρήσεις αὐτοῦ σχετιζομένας πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως Βυζαντιακῶν πόλεων ἐν Θράκῃ πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὰ λείψανα φρουρίων, ἢ πολισμάτων βυζαντιακῶν ἐν αὐτῇ καὶ τέλος πρὸς ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ ἀντικείμενα διαφόρων χρονικῶν περιόδων σωζόμενα κατὰ χώραν ἢ ἐν Μουσείοις τῆς Θράκης. Ἐτόνισε δ' ὅτι ἐκ τῆς ἀνὰ τὴν Θράκην περιοδείας αὐτοῦ, ἐπεκταθείσης ἀπὸ Ξάνθης εἰς Ἡράκλειαν καὶ πρὸς βορρᾶν μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ, δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κλασσικήν, τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν βυζαντιακὴν περίοδον, ἐν ᾧ τουναντίον ἡ τουρκικὴ περίοδος ἐκίνησεν ἐν τισι σημείοις τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ εἰς βαθμὸν θαυμασμοῦ».

Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ Εἰς τὸν Π' τόμον τῆς «Ἀθηνᾶς» (1896 σελ. κ. ἑξ.) εἰς τὰς «Ἐπιγραφὰς ἐκ Κωστάντζης» ὁ Γεώργ. Γ. Κοῦζος δημοσιεύει τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν ἐξαχθεῖσαν εἰς φῶς περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου τοῦ 1896 ἐξ ἀνασκαφῆς γενομένης ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ δικηγόρου κ. L. Butter, κειμένῳ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνστάντσῃ τῆς Ρουμανίας Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

(Ὕψος στήλης 1,50 μ. πλάτ. 0,45).

Πέρινθός μου ἀνὴρ
βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
Εἴ δὲ θέλις γνῶναι παροδηπόρε

τὶς τίνος εἰμὶ —Τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν
ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν·
ἐπεγάμησα αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα
τρεία ἐκύησα υἱὸν ἀπὸ πρώτης
θύγατρας δύω δίγμα τύπων μου.
Ἔπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ,
ὡς μὴ ὄφελλα τεκέσθαι.
Θνήσκει γὰρ τὸ βρ(έ)φος πρῶτον
καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν. Λ'
δὲ ἐτῶν ἔλιπον φάος
ἡελίοιο. Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμι-
σία ὧδ' ἀν(α)κειμαι. Καὶ πατρὶς
καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί,
υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται
θυγάτηρ Ἱερωνίς, οἱ κοίδεντο βρ(έ)φος
Θεοδώρ[ας] ὅτι τέθνηκα. Πέρινθος
γαμέτης ζῇ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γλυκὺς θρηνεῖ
ὅτι ὧδε πέφευγα. Ἔστι δέ μου μήτηρ
[ὧ]δε Φλ. Θευδώρα καὶ κεῖται ἀνδρὸς
μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπ[ις].
Αὐτῆς τοι γενεῆς γενόμην
ἀλλ' ἄρτι τέθνηκα.
Καὶ σὺ δὲ χαῖρε ἀπ' ἐμῶν
τύμβων πόστος παροδεύει.

Ὁ ἀείμνηστος Γ. Ν. Χατζιδάκις αὐτόθι παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Αἱ ἀνορθογραφίαι *παροδηπόρε*, κτλ., καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ περὶ τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν πολλαπλῆ σύγχυσις ἐλέγχουσι τὴν λίαν μεταγενεστέραν καταγωγὴν αὐτῶν.

Καταρτίζω τοὺς στίχους τῆς Λ' ὅπως φρονῶ ὅτι ἐφαντάσθη αὐτοὺς ὁ ποιητής.

Πέρινθός μου ἀνὴρ βωμὸν καὶ στήλην ἀνέθηκεν.
Εἰ δέ θέλις γνῶναι, παροδηπόρε, τὶς τίνος εἰμί,
τριῶν καὶ δέκ[α] ἐτῶν ἠγάπα παῖς ἄξιος ἡμῶν.
Εἶτ' ἐγάμησ[α] αὐτὸν καὶ οἱ τέκνα τρεί[α] ἐκύησα,
υἱὸν ἀπὸ πρώτης, θύγατρας δύῶ δίγμα τύπων μου.
Ἔ]πειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον ἐγώ, ὡς μὴ ὤφελλα τεκέσθαι.

θνήσκει γὰρ τὸ βρ(έ)φος πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν
Τριάκοντα δ[ὲ] ἐτῶν ἔλιπον φάος ἠέλιοιο
Καικιλία δὲ ἐγὼ Ἀρτεμισία ὧδ' ἀν(ά)κειμαι
καὶ πατρὶς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί.
Υἱός μου Πρεῖσκος λέγεται, θυγάτηρ Ἱερωνίς,
οἳ κήδοιντο βρ[έ]φος Θεοδώρ(αν), ὅτι τέθνηκα.
Πέρινθος γαμέτης ζῇ μοι καὶ λεπτά με κλαίει
καὶ ὁ πατήρ μ[ου] ὁ γλυκὺς θρηνεῖ ὅτι ὧδε πέφευγα.
Ἔστι δέ μου μήτηρ ὧδε Φλαβία Θεοδώρα,
καὶ κεῖτ(αι) ἀνδρος μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπις.
Τ)αύτης τοι γενεῆς γενόμην ἀλλ' ἄρτι τέθνηκα.
Καὶ σὺ δὲ χαῖρ[ε] ἀπ' ἐμῶν τύμβων πόστος παροδεύει(ς).

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Καικιλία Ἀρτεμισία, ἥτις ἀνάκειται (=κεῖται ἢ κατάκειται) ἐν τῷ τάφῳ, οὖσα ἐκ Περίνθου καὶ ἔχουσα ἄνδρα ὀνόματι Πέρινθον (Πέρινθός μου ἀνήρ· καὶ πατρὶς καὶ γαμέτης ἔτι Πέρινθος ἐμοί), ἐτελεύτησε μικρὸν μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ τετάρτου τέκνου αὐτῆς (ἔπειτ' ἔτεκον τὸ τέταρτον) ἀποθανόντος πρὸ τῆς μητρὸς (θνήσκει γὰρ τὸ τέκνον πρῶτον καὶ ἐγὼ μετὰ μικρόν). Ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Πέρινθος ἦν ἔτι ἐν τῷ βίῳ, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Καικίλιος Πρέπις ἦν τεθαμμένος, ἐν ᾧ καὶ ἡ Ἀρτεμισία τόπῳ. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς Φλαβία Θεοδώρα ἦν ἐκεῖ τεθαμμένη· διότι εἰ καὶ διττῆς ἑρμηνείας ἐπιδεκτικὴ εἶναι ἡ φράσις «ἔτσι δέ μου μήτηρ ὧδε» ἤτοι ὡς ζῇ ὧδε δηλ. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ ἢ ὡς κεῖται ὧδε δηλ. ἐν τῷ τάφῳ, πλησίον ἐμοῦ, οὐχ' ἧττον, ἐπειδὴ μικρὸν ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι ὁ γλυκὺς πατὴρ ἐθρήνει τὴν ἀποθανοῦσαν, δῆλον ὅτι περὶ τῆς μητρός, ἂν ἔζη, δὲν θὰ ἐλέγετο τὸ ξηρόν, ὅτι ἔστιν κλπ. ἀλλά τι ἄλλο. Ἔτι ἀσαφέστερα εἶναι τὰ ἐν τοῖς στίχοις 4—9 λεγόμενα περὶ τῆς Ἀρτεμισίας· εἰκάζω ὅτι ὁ νοῦς τούτων εἶναι τοιοῦτος· τριῶν καὶ δέκα ἐτῶν οὖσαν ἠγάπα με παῖς, ἤτοι νέος, ἄξιος ἐμοῦ, ἤτοι οὐχ' ὑποδεέστερος ἐμοῦ τὸ γένος ἢ τὸν πλοῦτον κλπ. Ἔπειτα ἔλαβον αὐτὸν ἄνδρα καὶ ἐγέννησα αὐτῷ τρία τέκνα, ζῶντα ἔτι, κατὰ πρῶτον υἱὸν (Πρεῖσκον κατωτέρω λεγόμενον) καὶ ἔπειτα δύο θυγατέρας ὁμοίας ἐμοῦ κατὰ τὴν ὡραιότητα. Ἔπειτα ἐγέννησα καὶ τέταρτον, ὅτε ἐτελεύτησα. Καὶ ἡ μὲν χρῆσις τοῦ *γῆμαι γαμῆσαι* ἐπὶ γυναικὸς εἶναι γνωστὴ καὶ ἄλλοθεν (πρβλ. Κορινθ. 1, 7, 28 «ἐὰν δὲ καὶ γήμῃ ἡ παρθένος» καὶ Einleit, 202), ἡ τῆς *ἐπὶ* ὅμως, ἐπεγάμησα, φαίνεται παράδοξος, ἀφοῦ προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ δευτέρου γάμου. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι ἡ εἰκασία τοῦ φίλου κ. Σπ. Βάση γράφοντος ΕΙΤ ἀντὶ ΕΠ καὶ τὸ πρᾶγμα σαφῶς δηλοῖ καὶ τὸ ἀσύνδετον ἀφανίζει πως, καὶ ἴσως ἔκειτο κατ' ἀρχὰς

ἢ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ λίθου. Καὶ τὸ *ἀπὸ πρώτης*, ὃ διὰ τοῦ *κατὰ πρῶτον* ἡρμήνευσα, ἀσαφές· ὁμοίως ἀμφίβολον φαίνεται καὶ τὸ *τεκέσθαι*, ἂν δηλ. κεῖται ἐνεργητικῶς=ὡς μὴ ὤφελλα τεκεῖν, ἢ παθητικῶς=ὡς μὴ ὤφελλα γεννηθῆναι. Ὁ ποιητὴς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ Ὁμηρικὸν Χ 481, «δύσμορος ἐκ αἰνόμορον· ὡς μὴ ὤφελλε τεκέσθαι», ἐν ᾧ κεῖται ἐνεργητικῶς· ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιήσας τὸ ἐπίγραμμα πᾶσαν τὴν Ὁμηρικὴν φράσιν ἑτοίμην παρέλαβεν καὶ πρὸς τούτοις τὴν τοῦ τετάρτου παιδίου γένεσιν, τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὸν θάνατον τῆς μητρός, εὔλογον εἶναι νὰ ἐκληφθῇ ὅτι καταρᾶται, διὰ ταῦτα νομίζω ὅτι καὶ ἐν τούτῳ ἐνεργητικῶς κεῖται. Μετὰ τὸ ἐγὼ ἔστιξα συνάψας αὐτὸ τοῖς προηγουμένοις, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι περιττεύει ὅλως καὶ φαίνεται ὅτι χάριν τοῦ μέτρου παρενεβλήθη.

Πολὺ δυσκολώτεροι εἶναι οἱ στίχοι 18--19 οὓς ὁ κ. Βάσης ὧδε ἀνέγνω: «οἳ κήδοιντο βρέφος Θεοδώραν, ὅτι τέθνηκα». Τό *οι* τῆς πρώτης συλλαβῆς καὶ τό ε (—η) τῆς δευτέρας φαίνονται μεταβάλλοντα θέσιν, ὥστε ἐγράφη *κοίδεντο* ἤτοι κοίδηντο ἀντὶ *κήδοιντο*. Καθ' οὓς χρόνους αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐποιήθησαν, δὲν συνεχέοντο εἰσέτι τὸ *οι* καὶ *υ* πρὸς τὸ *ει*, *ι*, *η*. Καὶ τὸ ἐν τρίτῳ στίχῳ παροδηπόρε ἑρμηνεύεται ὡς σύμφυρσις τοῦ *παροδῆ[τα* (=παροδῖτα) καὶ *ὁδοιπό]ρε*. Οὕτως ἐκφράζεται εὐχή, ἵνα ὁ ἀνὴρ Πέρινθος καὶ υἱὸς Πρεῖσκος καὶ ἡ (πρεσβυτέρα) θυγάτηρ Ἱερωνὶς κήδωνται τοῦ τρίτου (ζῶντος) παιδίου, τοῦ βρέφους τῆς Θεοδώρας.

Σημειωτέα ἔτι ἡ χρῆσις τοῦ πέφευγα (στ. 22) ἐπὶ τοῦ ἀπῆλθον, ὅλως νέα Ἑλληνική, τοῦ *ἀπ'* ἐμῶν τύμβων παροδεύει(ς ὁμοίως νέου Ἑλληνικοῦ, πρβλ. ἀπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ. Ἀντὶ τοῦ *αὐτῆς τοι γενεῆς* ὅπερ ὅλως νέον Ἑλληνικόν, εἰκάζω ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Ὁμήρου Ζ 211 καὶ V 241:

«*ταύτης* τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι»

καὶ οὕτως ἔγραψεν, ἀλλ' ὡς φαίνεται ὁ λίθος ἐθραύσθη ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἀπώλετο τὸ Τ.

Παράδοξος εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ *πόστος* ἴσως ἐπὶ τοῦ *ὁποιοσδήποτε*. Ὁ φίλος Βάτης εἰκάζει «*ἐπ' ἐμῶν τύμβων ἐπιστὰς παροδεῖτα*» ἀλλὰ καὶ πολλὰ οὕτω μεταβάλλονται καὶ τὸ ε τοῦ ἐπιστὰς περιττεύει ἐν τῷ μέτρῳ. Ὁ στίχος «καὶ κεῖτ(αι) ἀνδρός μου ὁ πατὴρ Καικίλιος ἐνθάδε Πρέπις» ἀπαρτίζεται ἐξ ἑπτὰ ποδῶν».

Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως. Ὁ ἀείμνηστος ἐπίσκοπος Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως Γρηγόριος Φωτεινὸς εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Μ. Ι. Γεδεὼν ἀπὸ 16 Αὐγούστου 1889 γράφει τὰ ἑξῆς:

«Κατ'αὐτὰς ἀνωρύχθη πέτρα ἐπιμήκης ἐκ τοῦ κτήματος Ἀσανάκι τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν αὐτῆς θέσιν Ἀνηφορήτικα ἐξ ἧς

μετηνέχθη ἐν τῷ ἐν Περιστάσει οἴκῳ τοῦ εἰρημένου κτηματία φέρουσα τὴν ἑπομένην ἀξιανάγνωστον ἐπιγραφήν.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΔΕ
ΥΠΟ ΤΩΝ Η
ΜΩΝ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ
ΚΕ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ
CEBACTΩΝ ΚΕ
ΤΩΝ ΕΠΙΦΑ
ΝΕ CTATΩΝ
ΚΕCΑΡΩΝ
ΚΟCΤΑΝΤΙΟΥ
ΚΕ ΜΑΞ ΙΜΙ
ΑΝΟΥ [ΑΓΡΟΥ ΘΕΤΟΥ
ΛΙΙΝΩΝ ΟΡΕΙ]
ΕΩC ΩΔΕ

Τὰς ἀγκύλας ὡς γράφει προσέθεσε διότι εὗρε τὰς λέξεις ἀσαφεῖς.

Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Θρακῶν νεοφανῶν μαρτύρων. Ὁ ἀείμνηστος Κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης εἰς τὸν 16 τόμον τῶν Θρακικῶν (Σελ. 335—365) ἐδημοσίευσε τὴν ὡς ἄνω ἀκολουθίαν ἐκ χειρογράφου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μάκρης. Ὁ Σ Λάμπρος εἰς τὴν 9ην τόμον τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος Σ. 461 εἰς τὸν κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολ ἑταιρείας ἀναφέρει τὰ ἑξῆς. Ἀρ 227. Χαρτ. 0,24×0,18, Αἰῶνος XIX (φ 23). Βίος καὶ ἀκολουθία τῶν ἐν Σαμοθράκῃ πέντε Ἁγίων Μαρτύρων. ἐγράφη δὲ καὶ συνετέθη αὐτ' ἡ ἀκολουθία τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τρίτῳ ἔτει· προτροπῇ μὲν τοῦ κ. Ἀνθίμου ἐπισκόπου Τραϊανουπόλεως πόνῳ δὲ καὶ πολλῇ σπουδῇ Ἰ α κ ώ β ο υ Μ ο ν α χ ο ῦ, 1843.

Κῶδιξ ἀστάχωτος»
Ἐκ δωρεᾶς Ἰωάννου Στ. Δραγούμη»

Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν Εἰς ὅσα εἰς προηγουμένους τόμους τῶν Θρακικῶν[1]) ἀναφέρομεν σημειοῦμεν ὅτι εἰς τὸν 16 τόμον

1) Ὅρα τόμ. ΙΗ' σελ. 356.

τῆς Μ. Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας εἰς τὴν οἰκείαν λέξιν ἀναφέρωνται τὰ ἑξῆς. «Μαρούλης Θεοδωρῆς Ἀγωνιστὴς ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης φονευθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ψαρῶν τῷ 1824 Α. Θ. Σ [αμοθράκης]».

Διάφορα. Ὁ Ε. Κριαρᾶς εἰς τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του «Μελετήματα περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρωτοκρίτου» δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν Ι΄ τόμον (Σ 145) τῆς Byzant - Neugriechische Jahrbucher τοῦ Ν. Βέη ἀναφέρει τὸ πρῶτον τὸ παραμύθι Τσιφτσόγλου ἐξ Αἴνου.

— Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ καθηγητοῦ κ. Διομ. Κομνηνοῦ ἰατροῦ εὑρίσκεται εἰκὼν Παναγίας προερχομένη ἀπὸ δωρεὰν τοῦ πρ. ὑπουργοῦ κ. Χ. Λαδᾶ ἀγοράσαντος αὐτὴν ἀπὸ πρόσφυγας· ἡ εἰκὼν διαστάσεως 0,60+0,40 φέρει ἄνω τὴν ἐπιγραφήν.

ἡ σ υ λ η β ρ ί α
ν ἡ
Μ-Ρ Θ. 8.

Τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου εἶναι ἐσβεσμένον.

Λόγιοι Θρᾶκες. Εἰς τὸ Παράρτημα τοῦ Γ΄ τόμου τῶν «Θρακικῶν» (Σ. 84—195) ὁ Τρύφων Εὐαγγελίδης ὑπὸ τὸν τίτλον «*Λόγιοι Θρᾶκες*» ἀναφέρει ἀρκετῶν λογίων τῆς Θράκης τὰς βιογραφίας καὶ διαφόρους ἄλλας πληροφορίας προσθῆκαί τινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Δ΄ τόμον (Σ. 368—370). Διὰ τόν μέλλοντα νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον περὶ αὐτῶν θὰ ἀναφέρωμεν ἐκάστοτε ὅπως σχετικὰ εὑρίσκομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Οὕτως εἰς τὰ Ἀποσημειώματα Χρονογράφου (1932) τοῦ Μανουὴλ Ἰω. Γεδεὼν εὑρίσκομεν σημειώσεις διὰ τοὺς ἑξῆς: *Π Θωμᾶ* (Σελ. 25 –26 καὶ 52), *Δημήτριον Ντεβετζῆν* (Σελ. 77), *Βλάσιον Σκορδέλην* (Σελ. 102—103), *Φιλόθεον Μήλινον* (Σελ. 110), *Ἰωάννην Λεοντόπουλον* (Σελ. 112), *Ματθαῖον διδάσκαλον* (Σελ. 113, 138 καὶ 140), *Ἀθανάσιον Φιλιππουπολίτην* (Σελ. 158), *Ματθαῖον Αἴνου* (Σελ. 160), *Παπᾶ Δημητρίου* (Σελ 295), *Χρυσόστομον Λαυριώτην* (Σελ 328). Ὁμοίως εἰς τὴν «Μνείαν τῶν πρὸ ἐμοῦ 1800—1863—1913» (1931) τοῦ ἰδίου διὰ τοὺς ἑξῆς: *Ἀντώνιον Διαμαντῆν ἐκ Μαδύτου* (Σελ. 160), *Σαράντην Ἀρχιγένην* (Σελ. 389), *Ἀναστάσιον Σηλυβριανὸν* (Σελ. 390). *Θεόδωρον καὶ Θωμᾶν Λίβαν* (Σελ 390).

Ὁ Ἰωσὴφ Δε-Κιγάλας εἰς τὸ Σχεδίασμα Κατόπτρων «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» (Ἑρμούπουλις 1846) σελ. 18 ἀναφέρει ὅτι ὁ Βρετὸς Σεραφὶμ ἰατρὸς ἐκ Ραιδεστοῦ συνέταξε διατριβὴν ἐπιγραφομένην «Disertation sur la Perte (sic) Paris 1834.

Ὁ [Ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς] Εὐλόγιος Κουρίλας Λαυριώτης εἰς τὸν 32ον τόμον τῆς «Νέας Σιὼν» (Ἱερουσαλὴμ 1937, Σελ. 158—161) γράφει διὰ τὸν ἁσματογράφον τοῦ 16ου αἰῶνος *Διονύσιον Ἁγιαρτεμίτην Καλλιπολίτην.*

Εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης (Πετρούπολις 1894) εἰς τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου σημειαῖ ὑπ' ἀριθ. χειρογράφου 455 «Μαθηματάριον ἐμπεριέχον διάφορα κείμενα ἅπερ ἐδιδάχθη *Ἰωάννης ὁ ἐκ Ραιδεστοῦ* μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1777 καὶ 1779 Φύλλα 417 ἐν ὅλῳ 16 πονήματα διάφορα ἐν οἷς καὶ εὐχὴν τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας.

Ὁ Σπῦρ. Παπαγεωργίου εἰς τὸν Η' τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ (1904 σελ. 153 καὶ 155) ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν κωδίκων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Ὀδησσοῦ ἀναφέρει λόγον *Ἰωάννου Ραιδεστηνοῦ* κατὰ Μακαρίου. Ὁ λόγος εἶναι στηλιτευτικὸς κατὰ Μακαρίου τοῦ Καββαδία καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐπικρίνει τὸ λεκτικὸν καὶ γλωσσικὸν τοῦ λόγου του κατὰ Βολταίρου.

Ἁγιάσματα τῆς Θράκης[1]) **Διορθώσεις** : Σελ. 229 Ἀρ 9. Εἰς τὰ χωρία Κιουτσούκιοι τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μετωνομάσθη Κόσμιον τὸ ἁγίασμα ἔσταζεν ἀπὸ ἕνα μόνον ἐκ τῶν πέριξ τοῦ ναοῦ πολυπληθῶν δένδρων.

Σελ. 263 Ἀρ. 217 καὶ 228. Τὸ ἁγίασμα εἰς τὸ χωρίον Κουζλουκιοϊ, μετωνομασθὲν Καρυδιὰ καὶ ὄχι Λουκιό, ἦτο τοῦ Ἁϊ Σωτήρη Ἡ πανήγυρις ἐπανελήφθη ἀπὸ τῆς ἀπολευθερώσεως. Εἰς τὸ Φατὴρ γιακὰ καὶ ὄχι Βακὴρ γιακά, ὑπῆρχε μόνον ἐκκλησία τῆς Παναγίας ὅπου ἐγένετο μεγάλη πανήγυρις κατὰ τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας.

Σελ. 284 Ἀρ. 356. Κατὰ παραδρομὴν ἐσημειώθη ὡς ἁγίασμα τῆς ἁγ. Φωτεινῆς ἀντὶ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς· παρὰ τὸ ἁγίασμα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντος μητροπολίτου Μαρωνείας Ἀνθίμου ἀρκετὰ εὐμεγέθης ναός. Κάτω τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑποστέγου, γενομένης ἀνασκαφῆς, ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ ὁποίου ἀνεστηλώθησαν μαρμάρινοι τινες στῦλοι καὶ μαρμάρινοι σταυροί, τὰ ὁποῖα ὅλα ἀνέτρεψαν ἐσχάτως οἱ Βούλγαροι.

ΕΛΠΙΝΙΚΗ ΣΤΑΜΟΥΛΗ ΣΑΡΑΝΤΗ

---

1) Θρακικὰ Τόμ. ΙΗ'.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τὰ τυπογραφικὰ λάθη μὲ τὰς γνωστὰς δυσκολίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λείψουν· κατωτέρω σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα, διὰ τῶν ἄλλων τὴν διόρθωσιν ἐπικαλούμενοι τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγνωστῶν.

Σελ.	12 σημ. 3	ἀντὶ	ραμένο	ἀναγν.	φαμένο
»	15 εἰς τὴν ἀκρανιὰ	»	κραντία	»	κρανεία
»	15 εἰς τὴν 2αν σημείωσιν	»	μπρὸς ἢ πίσω	»	μπρὸς καὶ πίσω
»	18 σημ. 12	»	1. 136	»	1236
»	20 εἰς τὴν ἁρμυρίθρα	»	πυώδη	»	ποώδη
»	32 εἰς τὴν καραντίνα	»	μποορμπούτσαλα	»	μπουρμπούτσαλα
»	33 εἰς τὴν καρυδιὰ στ. 9	»	φύτυσε	»	φύτεψε
»	35 στ. 20 κάτωθεν	»	σώπορτα	»	ξώπορτα
»	35 εἰς τὸν κατηφὲν	»	μειγκίζα	»	μεργκίζια
»	40 σημ. 4	»	παράδες	»	χοιράδες
»	44 εἰς τὸν μαϊντανὸν	»	μαγδανὸς	»	μαγδανὸς
»	44 εἰς τὸν μαϊντανὸν	»	Pettoselinum	»	Petro selinum
»	47	»	μελίνι	»	μελίη
»	48 εἰς τὴν μολόχα	»	μουλύχα	»	μουλόχα
»	49 εἰς τὸ μποῦζι	»	Mesembrianthemeum	»	Mesembrianthemum
»	51 εἰς τὰ παντζάρια	»	Beta	»	Reta
»	51 εἰς τὸ πανσὲ	»	Bois	»	Rois
»	51 εἰς τὸ φυτὸν	»	παρὰζ καρελὶκ	»	παπὰζ καραλὶκ
»	52 εἰς τὴν πικραγκουριὰ	»	κίνα	»	κινὰ
»	54 εἰς τὸ φυτον	»	ριζάκι	»	ριζαρι
»	58 στίχ. 3 ἄνωθ.	»	μαρθῆ	»	παρθῆ
»	58 εἰς τὸ σκληθρο	»	κλήθροο	»	κλήθρου
»	60 εἰς τὸ φυτὸν	»	σκουπόχαρτο	»	σκουπόχορτο
»	60 εἰς σκουπόχορτο	»	νοῦ σάρου	»	τοῦ σάρου
»	61	»	σπαθόχαρτο	»	σπαθόχορτο
»	61 στίχ. 8 κάτωθεν	»	ἔβαζε	»	ἔβραζαν
»	63 εἰς τὸ σπανάκι	»	ἄνθος	»	ἄγκαθος
»	64 εἰς τὸ συντέφι	»	gtaveolens	»	graveolens
»	65	»	τῆς τρυγόγας τὸ φαγὶ	»	τῆς τρυγόνας τὸ φαγὶ
»	66	»	τοῦ μαλεμπιτξῆ	»	τοῦ μαλεμπιτζῆ
»	71 εἰς τὸ χαμαγλὸ	»	καρδιὰ	»	κασίδα
»	72 χασχάσι	»	Μήκπν	»	Μήκων
»	185 στίχ. 6 κάτωθ.	»	Ἀπομνημονεύματα	ἀνάγν.	Ἀποσημειώματα

Ο ΕΡΑΝΟΣ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1943 ἡ διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐκ τῶν κ. κ. Μιλτιάδου Σταμούλη, Ἰωακεὶμ Λάγια καὶ Ἰωάνου Μαγκριώτου, συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Φιλίππου Μανουηλίδου καὶ κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ προέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως τὸ Σωματεῖον συνεχίζων τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν καταλλήλου ἐκ Θρακῶν ἐπιαροπῆς, ἥτις νὰ διενεργήσῃ ἔρανον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πενομένων Θρακῶν, παλαιῶν καὶ νέων προσφύγων, τῶν φοιτητῶν καὶ σπουδαστῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις κ.λ.π. ἱδρύμασιν ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων. Ὁ κ. Μανουηλίδης ἐτόνισεν ὅτι κατόπιν τῆς ἀπεριγράπτου καὶ ἀφαντάστου δυστυχίας ἣν ἐδημιούργησεν ἡ τετραετὴς πολεμικὴ περίοδος δὲν ἦτο δυνατὸν παλαιὸς ὀργανισμὸς τῆς περιωπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου νὰ παραμείνῃ ἀσυγκίνητος, ἀλλ' ὅτι στοιχειῶδες καθῆκον φιλαλληλίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἐπέβαλλεν, διὰ κοπιώδους ἔστω προσπαθείας νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐνίσχυσις τῶν δυσπραγούντων συμπολιτῶν μας. Ἀνεκοίνωσε τὰς ἀρξαμένας ἤδη ἐνεργείας του παρὰ τῷ Ὑπουργείω Ἐθνικῆς Προνοίας διὰ τὴν χορήγησιν τῆς σχετικῆς ἀδείας καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν βολιδοσκόπησιν ἐκλεκτῶν Θρακῶν, οἵτινες ἔδειξαν προθυμίαν καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ προσφέρουν ἐξ ἰδίων των τὸν πρῶτον πυρῆνα ἐκ πέντε ἑκατομμυρίων δρχ.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτραπὴ ἐνέκρινε τὰς προτάσεις τοῦ κ. Μανουηλίδη καὶ ἐξέλεξε τὴν ἐρανικὴν Ἐπιτροπὴν μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω Θρακῶν ἤτοι τῶν κ.κ. Δημοσθένους Χατζηγιαννάκη, Ἀλεξάνδρου Σωτηριάδου Βίκτωρος Μιχαηλίδου, Πασχάλη Οἰκονομίδου, Χριστοφ. Οἰκονόμου, Φωτίου Κοσμίδου καὶ Φιλομήλου Φλωρίδου. Ἐπίσης παρακληθεὶς συμμετέσχε προθύμως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ὁ κ. Ἠλίας Μπουκουβάλας ἐκ τῶν Διευθυντῶν τοῦ Ὑπ. Ἐθνικῆς Προνοίας. Ἡ οὕτω καταρτισθεῖσα Ἐπιτροπὴ ἀνέθηκε τὴν προεδρείαν της εἰς τὸν κ. Μανουηλίδην ἀναλαβόντα διὰ τοῦ γραφείου του καὶ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ἀπαιτηθείσης ὀγκώδους ἀλληλογραφίας, ὥρισε δὲ ὡς Ταμίαν τὸν κ. Χατζηγιαννάκην, ὅστις πάνυ προθύμως ἀνέλαβε διὰ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ καταστήματός του, ἐπίσης ἀδαπάνως, τὰς

εἰσπράξεις καὶ πληρωμὰς τοῦ ἐράνου. 'Η οὕτω καταρτισθεῖσα 'Επιτροπὴ ἐπελήφθη δραστηρίως καὶ συνεχῶς ἐπὶ ὁλόκληρον ἑξάμηνον τοῦ ἔργου αὐτῆς καί, ὡς ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ὀνομαστικῶν πινάκων εἰσφορῶν καὶ εἰς τὰς στήλας κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» καταφαίνεται, ἡ καταβληθεῖσα προσπάθεια ἀπηχήσασα ζωηρῶς μεταξὺ τοῦ Θρακικοῦ κόσμου καὶ ἄλλων εὐπόρων συμπολιτῶν ἀπέφερεν ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. 'Ως καὶ εἰς τὸ παρελθὸν μάλιστα, ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, συνέβη τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Θρακικοῦ 'Εράνου ἔσπευσαν νὰ μιμηθοῦν μεταγενεστέρως οἱ Κρῆτες, οἱ 'Ηπειρῶται, Κεφαλλῆνες, Δωδεκανήσιοι, Κερκυραῖοι κλπ. 'Η 'Επιτροπὴ ἐξέλεξε μεταγενεστέρως ὡς ἐπίτιμα μέλη αὐτῆς τοὺς πρώην Θράκας 'Υπουργοὺς κ. κ. Α. Μπακάλμπασην καὶ Μ. Κύρκον, καθὼς καὶ τὸν Θρᾷκα καπνοβιομήχανον κ 'Ανάργ. Σιγάλαν.

'Απεφασίσθη ὅπως τὸ πρῶτον μέρος τοῦ 'Εράνου τερματισθῇ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1944 ὁπότε καὶ ὑποβληθήσεται πρὸς τὸ 'Υπουργεῖον 'Εθνικῆς Προνοίας ἡ σχετικὴ λεπτομερειακὴ ἔκθεσις μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν εἰσπράξεως καὶ διαθέσεως πρὸς ἔλεγχον καὶ ἀπαλλαγήν. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην μετ' ὀνομαστικῶν πινάκων τῶν δωρηθέντων καὶ διατεθέντων ποσῶν θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τῶν Θρακικῶν. Δύναται ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ἀπὸ τοῦδε ὅτι μέχρι τέλους Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. εἰσεπράχθησαν παρὰ Θρακῶν καὶ μὴ Θρακῶν φιλανθρώπων, παρὰ τοῦ 'Υπουργείου Προνοίας, παρὰ τῶν Τραπεζῶν 'Ελλάδος καὶ 'Αγροτικῆς, παρὰ τοῦ Συνδέσμου Βιομηχάνων καὶ παρ' ἄλλων 'Εταιριῶν καὶ 'Οργανισμῶν δρχ. 134.498.000.— 'Εκ τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ διετέθησαν μέχρι τέλους πάντοτε Φεβρουαρίου Δρχ. 116.715.000, καταβάλλεται δὲ φροντὶς ἵνα διατεθῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον κατὰ τὸν λυσιτελέστερον τρόπον. Τὸ ὡς ἄνω ποσὸν διενεμήθη κατόπιν προσεκτικοῦ ἐλέγχου καὶ αὐστηρᾶς διαδικασίας μαρτύρων, ταυτότητος κλπ. μεταξὺ ἀπόρων καὶ ἄνευ στηρίγματος οἰκογενειῶν ἐξ 'Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς Θράκης καθὼς καὶ Βορείου Θράκης μὲ προτίμησιν ἀσθενῶν ἄλλοτε εὐπόρων καὶ σήμερον πενομένων καὶ προσφύγων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Ξάνθης, "Εβρου καὶ Κομοτινῆς ἡ ἀπεγνωσμένη, κατάστασις τῶν ὁποίων ἐπέβαλλεν καὶ ἐκ δευτέρου ἐνίσχυσίν των. Ὡσαύτως διὰ δευτέραν φορὰν ὁ Πρόεδρος καὶ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς ἐπεσκέφθησαν τὴν Σωτηρίαν καὶ ἐχορήγησαν πρὸς πάντας τοὺς 38 Θρᾷκας φυματικοὺς ἀνὰ 600.000 κατ' ἄτομον δραχμάς. 'Ομοίως βοηθήματα ἐφ' ἅπαξ ἐκ 200 000 δραχμῶν ἐχορηγήθησαν πρὸς ἄνω τῶν 130 Θρᾷκας φοιτητὰς καὶ σπουδαστάς. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν ἡ 'Επιτροπὴ ἐπισκεφθεῖσα ἐπὶ τόπου τὸ Γηροκομεῖον 'Αθηνῶν, τὸ "Ασυλον 'Ανιάτων, τὸ Γενικὸν Κρατικὸν Νοσοκομεῖον καὶ ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἄσυλα καὶ ἱδρύματα, διανείμασα πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς

Γαλλικῆς, τὴν Ἰταλικήν, Ἀγγλικὴν καὶ Τουρκικήν. Ἀπορφανισθεὶς πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ κηδεμονευόμενος παρὰ συγγενῶν του ἠναγκίσθη νὰ παλαίσῃ πρὸς μυρίας οἰκονομικὰς δυσχερείας διὰ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του, μολονότι ὁ πατήρ του κατέλιπε σημαντικωτάτην περιουσίαν. Ἀριστεύσας εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1885 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀγαπητήν του γενέτειραν ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐπί τινα ἔτη, προσληφθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Διεθνῆ Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ τριακονταετίαν διετέλεσεν ὑγειονομικὸς ἰατρὸς εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἀποστελλόμενος κατ'

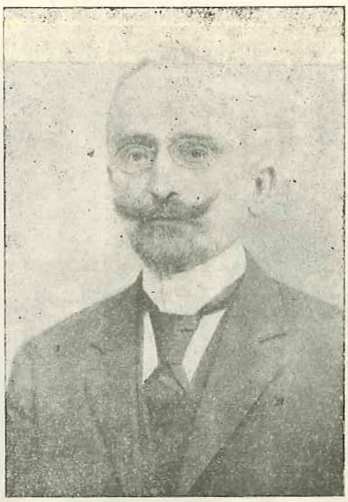

ἐκλογὴν ἰδίως ὁσάκις παρουσιάζοντο κρούσματα ἐπιδημικῶν νόσων, χολέρας, πανώλους κλπ. Ἐπὶ 12ετίαν ἦτο ὑγειονομικὸς ἰατρὸς εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τοῦ 1914 τὸν εὗρεν εἰς τὴν Ἰόππην (Γιάφαν) ὁπότε ἐπεστρατεύθη καὶ ὑπηρέτησεν ὡς λοχαγὸς ἰατρὸς εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον Ἱερουσαλήμ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τοῦ Ἄγγλου Στρατηγοῦ Ἄλεμπυ τῷ 1918 προσελήφθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1920. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν διετέλεσε Νομίατρος Ἔβρου μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ὑπηρετήσας ὡς Ὑγειονομικὸς Ἐπιθεωρητὴς

τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας. Τῷ 1924 κλονισθείσης τῆς ὑγείας του ἔπαυσεν ἐξασκῶν. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸν Μάϊον τοῦ 1935. Ὁ μεταστὰς διεκρίθη καθ' ὅλον τὸν βίον του διὰ τὸν μειλίχιον χαρακτῆρα του, τὴν μέχρι σχολαστικότητος τιμιότητά του, τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸ καθῆκον του ὡς ἰατροῦ καὶ ὡς οἰκογενειάρχου, τὰ ἀκραιφνῆ πατριωτικά του αἰσθήματα καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὴν ὁποίαν ἀνεπόλει μέχρι τῶν τελευταίων του στιγμῶν μὲ τὸ τὸ παράπονον ὅτι δὲν ηὐτύχησε νὰ τὴν ἐπανίδῃ ἐλευθέραν.

ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη τῇ 10 Φεβρουαρίου 1903 ἐν Τυρολόῃ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν τῇ 31 Αὐγούστου 1943 ἐν Ἀθήναις ὑποκύψας εἰς

πολιχρόνιον νόσον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δράσεώς του. Τέκνον γνήσιον τῆς Θράκης ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων τοῦ Θεμιστοκλέους Σωτηριάδου καὶ τῆς Κυριακάκης Ν. Ἐμμανουὴλ ἀμφοτέρων διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῆς Τυρολόης καὶ τῆς Ραιδεστοῦ ἀνετράφη καὶ ἐξε-

παιδεύθη μέσα εἰς περιβάλλον χριστιανικῶν καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Ἐπιδοθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ὁ Βιργίλιος Σωτηριάδης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν Πειραιεῖ μέχρις ἐσχάτων διεκρίθη διὰ τὴν σπανίαν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν ἐξαιρετικήν του δραστηριότητα χάρις εἰς τὰς ὁποίας κατώρθωσε μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του νὰ ἀναδείξῃ εἰς ἀξιόζηλον περιωπὴν καὶ εἰς οἰκονομικὴν ἄνθησιν καὶ ἀκμὴν τὰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις του.

Αἱ τοιαῦται ἐν τούτοις συνεχεῖς καὶ πολύμοχθοι ἀσχολίαι δὲν ἠμπόδισαν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ εὐποιΐας καὶ ἐβοήθει πάντοτε μὲ ἀξιέπαινον προθυμίαν πάντα συμπατριώτην καταφεύγοντα εἰς αὐτὸν καὶ πᾶν ἔργον κοινωφελὲς ἢ σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἀγαπητήν του πατρίδα. Διετέλεσε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἀνεκηρύχθη μέγας αὐτοῦ εὐεργέτης διὰ γενναίας ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν του δωρεὰς ἃς φιλοτίμως καὶ ἀξιαπαίνως ἐσυνέχισαν οἱ ἀδελφοί του καὶ ἐκλεκτοὶ συμπολῖται κ. κ. Σωτήρης καὶ Ἀλέξανδρος Σωτηριάδου δι' ἐπανειλημμένων εἰσφορῶν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ ἀσθενῶν τοῦ ἐράνου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τιμῶσα τὴν μνήμην τοῦ προώρως ἐκλιπόντος συναδέλφου καὶ συμπολίτου ἐξέδωκε καὶ ἐδημοσίευσε ψήφισμα, ἠκολούθησε σύσσωμος τὴν ἐκφορὰν καὶ διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Μιλτ. Σταμούλη ἀπεχαιρέτησε καταλλήλως αὐτόν. Συλλυπούμενοι μὲ εἰλικρινῆ θλῖψιν καὶ ἀγάπην τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀλησμονήτου νεκροῦ εὐχόμεθα νὰ παραμείνῃ ζωηρὰ καὶ διαρκὴς ἡ καλὴ ἀνάμνησίς του μεταξὺ τῶν ἀγαπόντων αὐτὸν συγγενῶν καὶ πολυπληθῶν γνωρίμων του.

Φ. Μ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Εἰς τὰς 2 Ἰανουαρίου 1943 ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν ὁ ἐκ Σκοποῦ φαρμακοποιὸς καὶ χημικὸς Χρ. Τριανταφυλλίδης. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα του εἰς Κωνσταντινούπολιν μέχρι τοῦ 1929 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Ἔτυχε τεσσάρων διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας διὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα. Διετέλεσε προϊστάμενος χημικὸς φαρμακοποιὸς τοῦ Διεθνοῦς Ὑγειονομείου Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ εἰς τὰ Ὑγειονομεῖα Καβακίων (Κωνσταντινουπόλεως), Σμύρνης καὶ Δζέδδας. Ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σουηδίας διὰ παρασήμου καὶ τοῦ τίτλου Ἱππότου τοῦ Βασιλικοῦ Σουηδικοῦ Τάγματος Wasa.

Τ. Δ. Θ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΤΟΜΩΝ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Γ'. ΤΟΜΟΥ (1928—1944) (*)

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Θρᾶκας καὶ λοιποὺς συνδρομιτὰς τῶν Θρακικῶν	Α' γ' Β' 3
Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Θράκας καὶ λοιποὺς Ἕλληνας	Α' δ'— στ'
Ἡ Θράκη καλεῖ τοὺς ἐρευνητάς της	Α' ζ'
Προκήρυξις λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ	Α' 252, Β' 255
Πίνακες ὀνομάτων καὶ ἰδιωματικῶν λέξεων	Α' 500—509
Β' 506—518, Γ' 409—425, Γπ' 257—282	καὶ Δ' 373—382
Ἔκθεσις ἐπιτροπῆς διαγωνισμοῦ	Β' 247—249
Δήλωσις	Β' 525
Βράβευσις τῶν Θρακικῶν	Γπ' 3—4, Δ' 1
Τοῖς ἀναγνώσταις	Γπ' XLVII
Προκήρυξις διαγωνισμοῦ	ΣΤ' 427
Θρακικοῦ Κέντρου Διοικητικὸν Συμβούλιον, Δωρηταὶ ΣΤ'—ΙΖ' εἰς τὸ τέλος, ΙΗ'—Κ' εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου τόμου	
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Ι' τόμου	Ι' 5
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου	Κ' 5
Ὁ ἔρανος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	Κ' 212—214

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

† Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Αἱ γεωγραφικαὶ περιπέτειαι τοῦ

(*) Εἰς προσεχῆ τόμον ἐλπίζωμεν νὰ δημοσιευθῇ πίναξ ὀνομάτων καὶ ἰδιωματικῶν λέξεων τῶν περιλαμβανομένων εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας τόμους τῶν «Θρακικῶν»

ὀνόματος Θράκη Α′ 374—392
—Ἡ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν μονὴ τῆς Λαμποῦς Β′ 251—252
Κ. Ἀμάντου, Δωρόθεος Πρώϊος μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Γπ′ 192—195
—Μικρὰ Θρακικὰ μελετήματα. Α′ καταγωγὴ τῶν Κομνηνῶν Ι′ 232—233
—Β′ Χειρόγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ παρὰ τὴν Στενήμαχον Ι′ 234—252
Ἀρχιμανδρίτου Ἰωάνου Ἀνδρεάδη, Χῖοι Μητροπολῖται Θράκης Γ′ 36—43, ΙΕ′ 135—147 καὶ 393—394
† *Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, Περὶ τῶν Ἀρχαίων Θρακῶν Α′ 70—86
—Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς ὀνομάτων. Εὐμολπιὰς καὶ Κενδρησὸς Α′ 336—349
—Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως Β′ 11— 33
—Τὰ Ἑλληνικὰ ἐν Φιλιππουπόλει Σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ καθεστῶτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Β′ 11— 33
—Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος Β′ 325—368 καὶ 481
—Ἀρχαῖα νομίσματα ἐκ Μαρκιανοπόλεως Β′ 369—371 καὶ 482
—Ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παΐσιος Γ′ 17— 35
—Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν Γ′ 181—235 καὶ Δ′ 71—112
—Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας Γπ′ 120—125
—Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ὁ Φιλικὸς Γπ′ 128—139
—Δημήτριος Ι. Μπίρδας Γπ′ 139—140
—Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν Ε′ 41— 59
—Ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μονὴ Ε′ 236—245
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ περὶ αὐτὴν ΣΤ′ 137—176, Ζ′ 177—200, 413, Η′ 106—107, Ι′ 264—280 καὶ ΙΒ′ 234—245
—Περὶ τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσσης Ζ′ 51— 82
—Χρυσοῦς ἐξ Ἴστρου ἐνεπίγραφος δακτύλιος Ζ′ 221—227
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστῃ, νῦν Στάρα Ζαγόρα καὶ περὶ αὐτὴν Η′ 69—106 καὶ Ι′ 280—283
—Ἄγνωστος ἀρχαῖος Θρᾷξ ποιητὴς ἢ φιλόσοφος Η′ 310—317
—Συλλογὴ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρεθει-

σῶν ἐν ταῖς παρὰ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἑλληνικαῖς ἀποικίαις καὶ περὶ αὐτὰς (Σωζόπολις, Μεσημβρία, Ἀγχίαλος· ἐκ τῶν πέριξ τόπων) Θ′ 5—22 καὶ Ι′ 283—287
—Ἔκθεσις Μιχαὴλ Βαλαβάνωφ περὶ τῆς Μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατσκόβου) (Μετάφρασις Κ. Α. Μ). Θ′ 137—166
—Σημειώματα περὶ Πλωτινοπόλεως καὶ Διδυμοτείχου Θ′ 407—414
—Σατυρικὰ στιχουργήματα Θ′ 415—417
—Ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης Μητροπολίτης Φώτιος Ι′ 56— 63
—Αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ καὶ ἐνέργειαι τοῦ Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως εἶτα Σερβίων καὶ Κοζάνης Φωτίου, πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθείσης Σταυροπηγιαγῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατσκοβου) Ι′ 64—125
—Σημείωμα περὶ Μάρκου Βαλαβάνωφ Ι′ 126—127
—Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ. (Σημειώσεις) Ι′ 208—218
—Στέφ. Χατζόπουλος Ι′ 377—379
—Προικοσυμφωνιῶν κῶδιξ Νικηφόρου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1835—1859) Ι′ 385—387
—Ἡ Πλωτινόπολις Ι′ 387—388
—Κῶδιξ τοῦ Νικηφόρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1850-1861) ΙΒ′ 103-160, ΙΓ′ 277—310
ΙΕ′ 55-98 καὶ ΙΣ′ 26— 64
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστᾳ, νῦν Στάρα Ζαγορὰ καὶ περὶ αὐτὴν Ι′ 280—283
καὶ ΙΒ′ 246—248
—Στιχουργήματα Φιλιππουπολιτῶν 1 Γεώργιος Παπακωνσταντίνου Μουσικός, 2 Στέφανος Χατζόπουλος ΙΒ′ 412—416
—Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες ἦσαν οἱ Καρυῶται; ΙΓ′ 157—216
καὶ ΙΕ′ 386—387
—Ἱερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Θράκῃ ΙΓ′ 266—276
—Ὁ φιλικὸς Ἀντών. Π. Κομιζόπουλος Φιλιππουλίτης ΙΓ′ 429—438
—Θωμᾶ Ἰωαννίδου Δύο στιχουργήματα πρὸς τὸν Μιχαλάκην βέην Γκιουμιουσγκερδάνην ΙΕ′ 366—370
—Κάστρον Ραιδεστοῦ ΙΕ′ 393
—Ὑπῆρξε Θρᾳκικὴ τέχνη; ΙΣΤ′ 5— 25
—Ἀνέκδοτος Ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Θρᾳκῶν νεοφανῶν μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Μι-

χαὴλ, Θεοδώρου καὶ Γεωργίου ΙΣΤ′ 335—365
—Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (Provincia Romana) Θράκη καὶ ἡ Μητρόπολις αὐτῆς Φιλιππούπολις ΙΖ′ 241—275
—Ἡ ἐν Στενιμάχῳ διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Ταξιαρχῶν ὀκταήμερος νηστεία ΙΖ′ 432—432
—Κώδικες Ἀνατολικῆς Θράκης ΙΗ′ 93—160
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Παυταλίᾳ, νῦν Κιουστιντελίῳ, καὶ περὶ αὐτὴν ΙΘ′ 105—137
—Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἁγίου Φιλιππουπόλεως Χρυσάνθου πρὸς τὸν ἐνδοξότατον βέην Μιχαὴλ Ἀθαν. Γκιουμουσκερδάνην, πρόκριτον Φιλιππουπόλεως ΙΘ′ 138—177
—Συλλογὴ Ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικῇ, νῦν Σόφια καὶ περὶ αὐτὴν Κ′ 102 - 128
—Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Πετριτσονιτίσσης Κ′ 124 καὶ 136
—Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν Κ′ 190—198
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου Κωστῆς Ἰγνάτογλους Γπ′ 245—247
† *Β. Ἀριστοβούλου* Ταξείδια εἰς τὴν Θράκην ΙϚ′. 272—285
Γ. Βαλέτα Φιλολογικὰ στὸ Βιζυηνὸ Η′ 211—304, 442
Ν. Βασιλειάδου Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 201—214
—Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ Ε′ 240—250
—Μανουὴλ Γεδεὼν Κ′ 183—189
Νικ. Βαφείδου Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ Μετόχιον «Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος» Ζ′ 212—220
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτινοπολιτῶν Η′ 196—210
—Ἱστορία τῆς Ἀρμενικῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου καὶ ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου Η′ 318—329
—Τὸ ἐν Κομάροις ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον τοῦ ἥρωος τῆς Θράκης Θ′ 404—407
—Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ τέμενος Βαγιαζὴτ Α΄ τοῦ Κεραυνοῦ καὶ αἱ ἐπιγραφαί του Ι′ 35—51
—Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Πυθίῳ τοῦ Διδυμοτείχου τάφος τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπαγχονισθέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ′ Ι′ 52—55
—Τὰ ἱερὰ προσκυνήματα, ἤτοι τζαμιά, μεστζίτ, τεκκέ-

δες καὶ τάφοι τῶν Μωαμεθανῶν Διδυμοτείχου ΙΒ'. 219—233
— Αἱ ἐκκλησίαι Διδυμοτείχου Γ'. 229—250
—Τὸ Πεντάζωνον καὶ τὰ Πηγαδίτσια Διδυμοτείχου ΙΕ'. 178—180
—Τὸ «Σκουλοδόντι» καὶ ἡ «Παπα πέτρα» τοῦ Διδυμοτείχου ΙΖ'. 276—283
—Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΖ'. 284—291
—Λησταὶ Ὁμιάκοι κατὰ τοῦ Διδυμοτείχου ΙΖ'. 434
—Ἡ Πανώλης ἐν Διδυμοτείχῳ ΙΖ'. 434—438

Νίκου Α. Βέη Θεοδόσιος Μητροπολίτης Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως Α' 43—49
—Σημειώματα περὶ τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης Α' 365—373
—Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούταβος ΙΒ' 221—218

† *Θεοδ. Βελιανίτη* Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ'π 214—215

Δ. Γατοπούλου Ὁ Μυστικὸς ἀπεσταλμένος Γπ' 255—256

† *Μανουὴλ Ι. Γεδεών*, Κοσμᾶ Μητροπολίτου Βιζύης ἑπτὰ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξιαι Α' 261—278
—Γεώργιος Ἰακ. Λαμπουσιάδης. Ὅλα γνωστά μοι Α' 279—282
—Πέντε συγγενεῖς ἐκ Λέρου ἀρχιερεῖς τῆς Ἡρακλείας Ε' 3— 40
—Παλαιᾶς Εὐωρίας Θρᾳκῶα Κέντρα Ζ' 5— 34
—Διαθῆκαι δύο Θρᾳκῶν Διδασκάλων Ζ' 201—211
—Κωνσταντινουπόλεως Ἁγιάσματα Θρᾳκικὰ Θ' 101 121

Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἡ ἐπαρχία Λέρκων ΙΒ' 161—209 καὶ ΙΕ' 108—156, 430

Β. Ν. Δεληγιάννη, Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς Φιλιππουπόλεως Β' 484

Ἀδ. Ν. Διαμαντοπούλου, Ὁ Μέγας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανὸς καὶ ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα ΣΤ' 182—201
—Κατάλογος ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἁγχιάλου Θ' 167—180
—Χρυσόστομος Α. Παππαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΙΑ' 414—419

† *Ἀπ. Δοξιάδου*, Ἀπελευθέρωσις—Ὑποδούλωσις Θράκης. Μετανάστευσις καὶ ἐγκατάστασις Θρᾳκικὴ 1920—27 Α' 53—69
—Οἱ Μόραληδες τοῦ Στενημάχου Γπ' 253

Γέροντος Ἱεροθέου Δοχειαρίτου. Ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος Δ' 363—364

Φ. Δραγούμη Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος ΙΓ΄ 416 -419
† *Χριστ. Δρακοντίδου* Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ ἄξιοι πολλοῦ ἐνδιαφέροντος Γ΄ 199—218
† *Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου*, Μετακίνησις Θρᾳκῶν τὸ 1800 ΣΤ΄ 202 - 206
† *Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου*, Ὀλίγα περὶ Θράκης Γπ΄ 5— 40
—Τὰ σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας Γπ΄ 50—83 καὶ Δ΄ 367—368
—Λόγιοι Θράκης Γπ΄ 84—119, 125—128, 140—192, Δ΄ 368—370
—Νεομάρτυρες Θράκης Γπ΄ 218—221
— Θρᾷκες Μουσικοὶ Γπ΄ 222—223
Εὐστρ. Ζήση, Τρία ἔγγραφα τῆς ἐπαρχίας Γάνου καὶ Χώρας ΙΓ΄ 251 - 257
† *Κ. Θαλείδου*, «Εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μου» Συμπλήρωσις Θ΄ 194
† *Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτη*, Ἡ ἐθνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1878 καὶ ὁ Θρᾴξ ἐπίσκοπος Κίτρους Νικόλαος Δ΄ 200—206 καὶ Ε΄ 368—369
—Ἡ ἱερὰ Μονὴ Πετριτσονιτίσσης. Μία ἐπανόρθωσις Η΄ 439—442
† *Θυατείρων Γερμανοῦ Στρινοπούλου*, Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα Ι΄ 128—136
—Τὸ ταξίδι τοῦ John Covel ἀπὸ Κων)πόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1675 ΙΒ΄ 5 -33
† *N. Jorga* La royauté Thrace Η΄ 108—109
† *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Δωρόθεος ὁ Πρώϊος, μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Ι ΣΤ΄ 399
† *Κασανδρείας Εἰρηναίου*, Βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ ἀναχωρητοῦ πατρὸς Ἀρσενίου ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ τῶν Πριγκιποννήσων Σκήτης τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Ι΄ 219—231
†*Κορυτσᾶς Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου*, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης καὶ τὸ λευκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ Γ΄ 84 - 149, Δ΄ 129—199, Ε΄ 68—162 καὶ Ζ΄ 83—143
—Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει, πατριαρχικὸν σταυροπήγιον καὶ μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθωνος ΣΤ΄ 249—301
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἡρακλείας ΙΖ΄ 358—378
Heraclea santa ΙΖ΄ 379—418
Κ. Κουρτίδου, Βυζαντιναὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει Α΄ 38—42
—Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει Α΄ 312—317

—Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου τοῦ χωρίου Ἐ-
ζέροβο Γ′ 72—83
—Ἡ αὐτονομία τῆς Γκιουμουλτζίνας τῷ 1913 (ἀπὸ τὸ
Ἡμερολόγιον παλαιοῦ πολεμιστοῦ) Γπ′ 56—58
—Ὁ Ἀδριανουπόλεως Μανουὴλ Δ′ 68—70
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτεινο-
πολιτῶν Η′ 190—195
—Μονὴ Δαδιᾶς Γ′ 29 34
—Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μαυρουδῆς καὶ ὁ τάφος του ἐν
Ἀδριανουπόλει ΙΒ′ 400—402
—Κορνοφωλιὰ καὶ ἡ μονὴ Κορνοφωλιᾶς ΙΓ′ 217—229
—Τὰ γράμματα εἰς τὸ Διδυμότειχον κατὰ τὸν δέκατον
ἔνατον αἰῶνα ΙΓ′ 223—227
—Οἱ ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΖ′ 291
—Καὶ πάλιν περὶ τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΘ′ 306 -308
† *Κώστα Κρυσταλη*, Αἱ σκιαὶ τῶν Πατριαρχῶν Γπ′ 230—231
Στίλπωνος Κ. Κυριακίδου, Ὁ Καπουκίνος Rober de
Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666 Α′ 106—115
† *Κυρίλλου ΣΤ′ τοῦ Ἀδριανουπολίτου*, Περιγραφὴ Ἀ-
δριανουπόλεως καί τινων τῶν πέριξ τῆς Θράκης
μερῶν Β′ 83—86,252
† *Γ. Κωνσταντινίδου*, Ἡ Ἀδριανούπολις τῷ 1821 Γπ′ 26—29
—Ὀλίγα περὶ Ἀδριανουπόλεως ΙΖ′ 292—307
—Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ κοινότης 1) Οἱ ἱε-
ροὶ ναοὶ τοῦ Ἄστεος, τῶν προαστείων καὶ τῶν πε-
ριχώρων ΙΗ′ 50—84
2) Τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ σωματεία ΙΘ′ 39—71
—Ὁ Ἀδριανουπολίτης Νεομάρτυς Ἅγιος Μαυρουδῆς ΙΗ′ 85—92
† *Μ. Κωνσταντινίδη*, Ἡ Ἀπολλωνεία, Σωζόπολις νῦν
καλουμένη Γ′ 150—171
† *Κωνστ. Π. Κωνσταντοπούλου*, Ἰάκωβος Ἀρχιεπίσκοπος
Θράκης Α′ 257—260
— Κάστρον Μαρωνείας Δ′ 35—39
† *Γεωργ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου*, Τρεῖς ἀνέκδοτοι μελέται
περὶ Ἀδριανουπόλεως. Τὰ κατὰ τὴν πάροδον τῶν
αἰώνων ὀνόματα τῆς πόλεως Α′ 282—290
—Περὶ τῆς Μονῆς Λαμποῦς Α′ 290—298
—Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Ἀδριατουπόλεως ἐπὶ τουρκο-
κρατίας Α′ 298—311

—Ὁδοιπορικὸν (Διδυμότειχον) Β′ 87—93, (Ἄπρως—Κερμὲν) Β′ 323—324 (Φεραί, Κούλελι Βουργὰς) Γ′ 172—176, (Κεσσάννη, Παλαιόκαστρο Κεσσάνης, Σιγλὶ Κεσσάνης, Μεγάλη Γέφυρα, Χάραλλα, Ὕψαλα, Μάλγαρα, Μπουλαβὰτ Καλεσί, Ἁλμιαλή, Χαριούπολις, Βιζύη, Ἐπαρχία Βιζύης, Ἁγιὰς Πασᾶ Σεράϊ) Θ′ 42—70, (Βαβὰ Ἐσκή, Γέννα, Βουνὰρ Χισσάρ, Παλαιὰ Πέτρα, Σκόπελος, Βρύσις, Καριστιράν, Δρυξιπάρα, Μεσογηή, Σαράντα Ἐκκλησίαι), Ι′ 253—263. Ἡράκλεια, Πέρινθος, Τυρολόη, Ραιδεστός, Ἀχριβέν, Γενὶ τσιφλίκ, Πάνιον, Αἶνος, Δεδεαγὰτς, Κορνοφωλιά, Γενικέοϊ-Νεοχώρι, Γιαννέρι (σήμερον Γιαννούλη) ΙΕ′ 99—103 Διδυμότειχον, Βιζύη, Ἀδριανούπολις, Ἀρναούτκιοϊ, Κρασοχώριον, Τσορέκιοι ΙΣΤ′ 83—88

—Περὶ Κυρίλλου τοῦ ΣΤ′ ΙΘ′ 72—104 καὶ ΙΘ′ 309—310

† *Πρώην Λεοντουπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου,* Μητροπολῖται τῆς Θράκης Α′ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος Ϛ′ 5—36, Β′, ὁ Βιζύης Ἰωακεὶμ Η′ 33—46, Γ′ ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος Η′ 46—51, Δ′ ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος Η′ 56—58, Ϛ′ ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος Η′ 58—60, Ζ′ ὁ Μαρωνείας Γαβριὴλ Η′ 60—62, Η′ ὁ Μαρωνείας Γαβριὴλ Η′ 62—65, Θ′ ὁ Τραϊνουπόλεως Ἄνθιμος Η′ 66—68

—Ὁ Νεομάρτυς Μιχαὴλ Μαυροειδὴς ὁ Ἀδριανουπολίτης Ι′ 7—28

† *Δημ. Λουκοπούλου* Πάτερ Ἰάκωβος ὁ Νέος ποὺ τελείωσε μαρτυρικὰ στὸ Διδυμότειχον τὸ 1520 Α′ 329—335

Μιχαὴλ Λυκίδου, Γεώργιος Σαΐρογλου Γπ′ 53—54

—Ἀπαγχονισμοὶ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Γπ′ 54—55

P. de la Coste-Messelière, Ἀντίτυπον Περινθιακὸν ἑνὸς χαλκίνου τοῦ Ἡρακλείου Β′ 265—274

Ἰωάν. Μαγκριώτη. Τὸ Εὐκάρυον (ἐν σημειώσει) Α′ 454—455

† *Θεόδ. Κ. Μακρίδου,* Τὸ Βυζαντινὸν Ἑβδομον καὶ αἱ παρ' αὐτῷ μοναὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Μάμαντος Ι′ 137—198 καὶ ΙΒ′ 35—80

† *Μαρωνείας Ἀνθίμου,* Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Α′ 363—364

† *Κωνσταντίνου Χ. Μαυρίδου,* Ἔκθεσις ἀρχιτεκτονικὴ περὶ ἀνακαινίσεως τῆς ἐν Σηλυβρίᾳ Ἱερᾶς Ἐκκλησίας «Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων» Θ′ 39—44

Σ. Δ. Μαυρομιχάλη, Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀλεξανδρου-

πόλεως ΙΣΤ' 366—381
Δημ. Μελανίδου. Τὸ φιρμάνιον τῆς θανατώσεως τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Γπ' 249
Γ. Μπακαλάκη, Θρακικὰ εὐχαριστήρ.α εἰς τὸν Δία ΣΓ' 302—318
—Ἱστορημένον ἐκ Θράκης ἀντιμήνσιον Ζ' 5— 14
—Παρανέστιοι ἀρχαιότητες Ζ' 15— 32
—Ἐνεπίγραφα «σαχάνια» τοῦ Ρουφετίου τῶν Ἀμπατζήδων Φιλιππουπόλεως Θ' 401—403
—Θρακικὰ χαράγματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν φράγματος τοῦ Στρυμόνος ΙΓ' 5— 32
† *Β. Α. Μυστακίδου,* Μητρόπολις Ἄπρω καὶ Μητροπολίτης Ἄπρω Β' 39— 43
—Θρακικὰ Β' 44— 47
—Ἔνια-Αἶνια Β' 47— 64
—Μηδείας καὶ Σῳζοπόλεως Θεοδόσιος Β' 65
– Θρακικὰ (Αἶνος-Ἐκκλησία Αἴνου-Πατριάρχου Ἀνθίμου Ἀλληλογραφία-Καὶ πάλιν ἡ μητρόπολις Ἄπρω) Β' 295—323
—Θρακικὰ (Αἶνος-Χατζῆ Βισβίζαινα Δόμνα-Αἶνος Ἔβρος Συντεχνίαι, Αἴνιοι ἐπίσημοι, παρεκλήσια. Ἁλικαί-Ἰχθυοτροφία. Καὶ πάλιν ἡ Μητρόπολις Ἄπρω—Εἰς τὸν ἐν Πύργῳ Ἀγχιάλου Ἱερὸν Ναὸν) Γ' 44— 71
—Σωματεῖα Δ' 366—367
—Λύγιοι Θρᾷκες Δ' 368—370
Ν. Γ. Οἰκονομίδου, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος Δ' 207—216
Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βήρας Δ' 3— 34
† *Κ. Παλαμᾶ,* Γεώργιος Βιζυηνὸς Γπ' 196—201
Ἀθαν. Ἀρχιμανδρ. Παντοκρατορινοῦ. Βίος καὶ πολιτεία Ἀθανασίου τοῦ Α' Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (1289-1293 καὶ 1304-1310) συγγραφεὶς ὑπὸ Ἰωσὴφ Καλοθέτου Μοναχοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενος ΙΓ' 56—107 καὶ 430
Ἰωάννου Β. Παπαδοπούλου, Ἐπιτύμβιος στήλη εὑρεθεῖσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου Α' 20— 25
—Μωσαϊκὸν δάπεδον ἐν Δελειῶνες Β' 275—278
Α. Π. Παρασκηνιακὴ ἀνασκόπησις τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πολέμου καὶ ἑξῆς Α' 87— 88
† *Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου,* Ἡ μάγισσα Γπ' 232
† *Κωνστ. Παπαϊωαννίδου,* Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Σωζουπόλεως Βορείου Θρᾴκης Α' 318—325

—Ἡ φυσικὸς λιμὴν τῆς Ἀπολλώνίας-Σωζουπόλεως πάλαι καὶ νῦν Β' 284—294 καὶ 485
—Ἡ Σωζόπολις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν Γπ' 49— 52
—Γεωργάκη Σαΐρογλους Γπ' 53— 54
† *πρ. Παραμυθίας* *Ἀθηναγόρα*, Ὁ Ὁμηρικὸς κόσμος, Οὐσκουδάμια Θράκης Θ' 71—100
Ν. Παρασχίδου, Αἱ σφραγαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως Γπ' 249—252
Δημ. Π. Πασχάλη, Τρεῖς ἐν Θράκη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἱεράρχαι Μεσῶν καὶ Ἀθύρων Νεῖλος Μηντρινὸς—Μεσημβρίας Γρηγόριος Σπυρίδος καὶ Ἰωσὴφ Λεφάκης Γ' 3— 16
—Ἰωσὴφ Λεφάκης, Μητροπολίτης Μεσημβρίας Γπ' 253
—Βιζύης Ἰωάσαφ Μαρμαρᾶς Δ' 45— 56
—Ἕνα εἰς τὴν Ἀγχίαλον Μετόχιον τῆς ἐν Ἄνδρῳ Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ δύο ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἄνδριοι διδάσκαλοι τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ σχολῆς Ε' 60— 66
—Τέσσαρες μητροπολῖται Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου Ἄνδριοι τὴν πατρίδα, (Παρθένιος, Ναθαναήλ, Σεραφείμ, Διονύσιος) Ζ' 35— 50
—Καλλιπουπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος Πούμπουρας (1835-1881) ΙΒ' 81— 85
—Σηλυβρίας καὶ εἶτα Νικομηδείας Διονύσιος Ἰω. Κωτάκης ΙΒ' 86— 93
Σ. Πελεκίδου, Μνημεῖα τῆς Θράκης Α' 5— 19
Β. Πετράκη καὶ *Μ. Σαραντῆ*, Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴν ΙΕ' 5— 54
Π. Πετρίδη, Θρᾳκικὰ μελετήματα Β' 34— 38
Κ. Ροδοοίνου Ὀλίγα περὶ τῆς Μητροπόλεως Λιτίτσης ΙΒ' 94—102
† *Εὐαγ. Ι. Σαβραμῆ*, Ὁ κῶδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου Ε' 226—235, 370 καὶ Ϛ' 207—246
—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων τῆς Θράκης Ζ' 144—152
—Ἐπιστολὴ τοῦ Ἡρακλείας Μελετίου πρὸς τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον Η' 305—308
Σαμίδου, Ἐπιγραφαὶ Αἴνου Β' 279—283
Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη, Βασιλεὺς-Ποιητὴς Κότυς ὁ
—Ε' Βασιλεὺς τῆς Θράκης Α' 89—105
—Ἕβρος ποταμὸς ΙΓ '33—55
—Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Αἴνῳ ΙΕ' 148—150
—Ἄγνωσται σελίδες ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῆς

πόλεως Αἴνου ΙΕ′ 151—152
—Δωρόθεος ὁ Πρώϊος Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως (1813—1821) καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις αὐτῆς. ΙΕ′ 153—162
—Συγχωρητικὴ εὐχὴ διὰ τὸν Αἶνου Σωφρόνιον ΙΣΤ′ 400 - 404
—Ντούκενι καὶ Κασκαπάνι (Θρακικὴ παράδοσις) ΙΣΤ′ 404—411
—Ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Σκαλωτῆς ΙΖ′ 308—329
—Ἐκπαιδευτήρια Αἴνου ἐπὶ Τουρκοκρατίας ΙΖ′ 330—357
—Ὁ ναὸς Ἰωάννου Προδρόμου ἐν Αἴνῳ ΙΖ′ 443—445
—Δανεισταὶ τοῦ ἁγίου Αἴνου Ματθαίου (1807—1821 ΙΖ′ 445
—Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ΙΖ′ 446
—Σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμοθράκης ΙΗ′ 9—49
—Ὀλίγα τινα περὶ Τραϊανουπόλεως ΙΗ′ 177—192
—Ἕνας θρᾶξ συνάδελφος ἐν Σηλυβρίᾳ ΙΗ′ 354
—Γέφυρα Διαμαντῆ Ἀδριανουπόλεως ΙΑ′ 354 - 355
—Ἡ Αἶνος καὶ αἱ ἐκκλησίαι της ΙΘ′ 9 - 38
—Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἐγκαθειρκτοι ἐν αὐτῇ Κ′ 81 - 92
—Ἡ Θρακικὴ κατάληξις παρὰ Κ′ 93—96
—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν, ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ Κ′ 97—101
Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Πόλης ΙΒ′ 34
Μιλτ. Σαραντῆ Κώδικες τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Ε′ 163—178
—Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου ΙΘ′ 189—267, Κ′ 137—182
Μ. Σαραντῆ καὶ Β Πετράκη Περιγραφαὶ τῆς Ἀνδριανουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆν ΙΕ′ 25—54
† *Ἰγνατίου Σαράφογλου*, Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως Β′ 66—68,252
† *Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ*, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκης ἀπὸ τῆς ἁλώσεως γενικῶς ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ ιζ′ αἰῶνος καὶ ἑξῆς ΣΤ′ 37—136
—Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἑξῆς Η′ 110—189
—Ὁ διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ Σταμάτιος Παπᾶ ὁ Θρᾴξ Θ′ 181—193
† *Βλασίου Σκορδέλη*, Τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Στενημάχου 1851 Σεπτεμβρίου 1 Α′ 350—363

—'Απομνημονεύματα Β' 121—128
Ι. Σπαθάρη, 'Η Δυτικὴ Θράκη κατὰ τὸν 'Εβλιγιὰ τσελεπὴν Δ' 113—128, Ε' 179—217, Ζ' 153—176, Θ' 23— 36
'Αρχιμανδρίτου Ν. Σταματιάδου, Καὶ πάλιν ἡ Πλωτινόπολις Ι' 388—389
—Σταμάτιος Παπᾶς ἢ Παπᾶ Στάμου Ι' 389—390
† *'Αν. Κ. Π. Σταμούλη* Τσιγκενὲ Σαράϊ ΙΒ' Σ 259—264
† *Α. Α. Σ. [ταμούλη]* "Ενα ταξείδι στὴ Θράκη στὰ 1433 Λ' 116—123
—'Η 'Ηράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος Λ' 326—328
—'Αφήγησις τοῦ ταξειδίου τοῦ Δρος 'Ιωάννου Φραγκίσκου—Gammelli Carerri κατὰ τὸ 1693 - 4 Γ' 177—180, 408
—'Απὸ τὴν περιήγησιν τοῦ Robert Walsch (Σαράντα 'Εκκλησίαι, Λουλὲ Βουργάζ, Καρισιρὰν) Δ' 57— 64
—Δύο ταξιδιῶται διέρχονται διὰ τῶν Σαράντα 'Εκκλησιῶν τὸ 1709 καὶ τὸ 1746 Δ' 64— 66
—Σημείωσις περὶ 'Αδριανουπόλεως Δ' 67
—'Εγράφετο ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν; Δ' 365—366
—Θρᾶκες Μουσικοὶ Δ' 370—371
—Δέρκοι Κέντρον τῶν Μονοφυσιτῶν Ε' 218—221
—Ταξείδια εἰς Θράκην ΣΤ' 177—181
—Οἰκοδομαὶ Σινὰ πασσᾶ Ζ' 230
—Τεκέδες Βεκτασήδων ἐν Θράκη Θ' 417—418
—Ταξείδια εἰς Θράκην ΙΒ' 249—254, ΙΓ' 258—265, Ι ΣΤ' 65—82, ΙΗ' 325—334
—Οἱ 'Εβραῖοι τῆς 'Αδριανουπόλεως ΙΕ' 163—177
— Μεγάλοι Βεζύραι ἐκ Θράκης καὶ ἐν Θράκη ΙΖ' 447—449
Μ. Α. Σταμούλη, Μητροπολῖται Αἴνου Ε' 369—370
—'Ο ἐν Σηλυβρίᾳ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ 'Αγ. Σπυρίδωνος Θ' 87
—Θρακικοὶ κώδικες Θ' 122—136 καὶ 427
—'Ο ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παΐσιος Θ' 419—421
—'Ανασκαφαὶ εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην Θ' 424, Ι' 393—394
—'Ο Καπουκῖνος Ropert de Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666 Θ' 425—427
—Νεομάρτυρες Θράκης Ι' 373—377 καὶ ΙΗ' 176
—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης
—Βυζαντιναὶ ἐπαρχίαι ΙΔ' 11—12
—'Η τάξις τῶν Θρακικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὰ συνταγμάτια ΙΔ' 13—60

—Ἀρχιερατικοὶ καταλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θρακης ἀπὸ Χριστοῦ ΙΔ′ 61—213, 286, ΙΣΤ′ 387—394, ΙΖ′ 452—456, ΙΗ′ 355
—Χάρτης Θρακικῆς ἐπαρχίας (Ἱεροκλέους) ΙΔ′ 214—215
—Καθολικοὶ ἀρχιερεῖς ΙΔ′ 216—230, ΙΣΤ′ 395, ΙΖ′ 456
—Κῶδιξ Σηλυβρίας ΙΔ′ 231—254
—Κῶδιξ Ἐπιβατῶν ΙΔ′ 260—271
— » Δελειωνῶν ΙΔ′ 278— 28
— » Ἑξαστέρου (Σηλυβρίας) ΙΗ′ 161—175
—Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ΙΗ′ 193—217, 353
Ἰωάννου Κ. Σφάγγου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἑλονοσίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχάς τινας τῆς Θράκης Κ′ 125—135
Γ. Α. Σωτηρίου Ἀνάγλυφον Ἁγίου Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς Προποντίδος Α′ 33—37
—Ἀρτοφόριον τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως Β′ 7—10
—Ποιμαντικὴ ράβδος τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόμεως Νεοφύτου ΙΒ′ 210—213
Ν. Τάκη Τσιγκενὲ Σαράϊ ΙΒ′ 255—258
Ἀδαμαντίου Ταμβακίδου, Ἱστορία τῶν Ἀρχιγενείων ἐν Ἐπιβάταις ἐκπαιδευτηρίων Β′ 372—384, 485,
—Συμβολὴ τῆς Θράκης εἰς τὴν ἐπανάστασιν Γπ′ 41— 48
† Χ. *Τσούντα*, Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἓν ἀγγεῖον Α′ 1— 2
† *Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου*, Σαράντα Ἐκκλησίαι (ἐν σημειώσει) Β′ 440—449
† *Γεωργ. Χουρμουζιάδου*, Βίος καὶ στιχουργήματα Ι′ 379—384
† *Καλλ. Χουρμουζιάδου*, Τὸ Τσακῆλι (Πετροχῶρι) τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν ΙΙ′ 330—335
Ἑλένης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου: Ἀρχαῖο μετάλλιο τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τὴ Συλλογὴ Σταμούλη Δ′ 40— 44
∴Τὸ Σαμμακόβι καὶ τὰ μεταλλεῖά του ΙΘ′ 178—180

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δύο προικοσύμφωνα ἐξ Ἀδριανουπόλεως Β′ 385—386
Ἔγγραφα ἐπίσημα Θρακῶν Γπ′ 227—229
Σημερινὴ διοίκησις Θράκης Γπ′ 256
Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων Μαργ. Κωνσταντινίδου Δ′ 354

Θρακικὰ κειμήλια Θ′ 421—423
Θρᾷκες Φιλικοὶ Θ′ 423—424
Τὸ ὑδραγωγεῖον Ἀδριανουπόλεως Ι′ 384
Ἀρχαιότητες Βιζύης Ι′ 384
Ἀνέκδοτα τοῦ Ι′. Βιζυηνοῦ Ι′ 391
Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ Ι′ 393—395
Συλλογὴ ἐγγράφων Ι′ 392—393
Ἱστορικὰ ἀριστουργήματα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Θράκης ΙΑ′ 425—428
Σηλυβρίας Διονύσιος ΙΒ′ 402—404
Θρακικαὶ ἐπιγραφαὶ ΙΒ′ 404-407, ΙΗ′ 424—428
Ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἐν Βιζύῃ ΙΒ′ 406
Εἰδήσεις ΙΒ′ 417, ΙΓ′ 431—432
Ἀνασκαφαὶ Ἀνατολικῆς Θράκης ΙΓ′ 419—420
Οἱ τύμβοι τῆς Βιζύης ΙΓ′ 421—422
Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Μεσημβρίας Δ. Θράκης ΙΓ′ 422—424
Τουρκικὴ παράδοσις διὰ τὸ τζαμὶ Διδυμοτείχου ΙΓ′ 431
Αἶνος Ἔβρος ποταμὸς ΙΕ′ 370 373
Στατιστικοὶ πίνακες τῶν ἐκκλησιῶν, ἁγιασμάτων, ἱερέων, σχολῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῶν ἱερῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ΙΕ′ 374—375
Διοικητικὴ διαίρεσις Θράκης τοῦ 1910 ΙΕ′ 376—383
Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μαῦρος ΙΕ′ 388
Εὐεργέται (Μεσημβρίας, Σωζοπόλεως, Πανίου, Κιουτσούκκιοϊ, Γ'άνου, Ἀδριανουπόλεως) ΙΕ′ 388—389
Ἠθογραφικὴ ἑορτὴ εἰς Κομοτινὴν ΙΕ′ 389—392
Ἀθανάσιος Α′. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ΙΕ′ 394 395
Συρτὸς Σηλυβριανῶν ΙϚ′ 396
Φάλαγξ Θεσσαλο-Μακεδονο-Θρακῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ΙϚ′ 396—399
Ἐπιγραφὴ Λουλὲ Βουργάζ ΙϚ′ 411—412
Ἀκολουθίαι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν Ὁσίας Παρασκευῆς ΙΖ′ 429—431
Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ΙΖ′ 436 438, ΙΗ′ 356—358 καὶ Κ′ 208
Ἡ κατάληψις τῆς Αἴνου καὶ μνημεῖα πασάδων ἐν Θράκῃ ΙΖ′ 439—441
Βιβλιοθήκη Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ ΙΖ′ 441—442
Θρᾷκες εἰς τὰς Ἰνδίας ΙΖ′ 443
Ἀνασκαφαὶ στὸ Βυζαντινὸν Ρήγιον ΙΖ′ 449—451
Ἐργασίαι ἀναστηλώσεως εἰς Φέρρας ΙΖ′ 451

Ἑλληνικὲς φορεσιὲς ΙΕ′ 451
Ἡ κατὰ τῆς Θράκης ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν τῷ 829 ΙΗ′ 176
Φιλογενεῖς Θρᾷκες ΙΗ′ 218
Ἀνακάλυψις χρυσοῦ στέμματος ἐν Θράκῃ ΙΗ′ 218
Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ Κοινότης ΙΗ′ 352—353
Διάφορα ΙΗ′ 358—359, ΙΘ′ 310, Κ′ 209
Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ Κ′ 204—207
Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως Κ′ 207—208
Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον τριῶν Θρᾳκῶν νεοφανῶν μαρτύρων Κ′ 208
Λύγιοι Θρᾶκες Κ′ 209—210

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ—ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Ἀλεξάνδρ. Ἀμπατζόγλου, Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Σοφριδιώτικα Γ′ 333—334
† *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Ἐπείγουσα συμβολὴ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν Ε′ 310—311
† *Κ Μ. Ἀποστολίδου*, Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρνημένης (Τραγοῦδι) Α′ 209—210
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου, Ἑορτασμὸς τῶν γάμων στὴν Τσεντὼ Δ′ 267—276
—Γλωσσικὰ σημειώματα Ϛ′ 350—352
—Ὁ Ἀηγιάννης ὁ Κουλτουρμουσιανὸς ΙΒ′ 328—331
—Κύρια ὀνόματα κ' ἐπίθετα τῆς Τσαντὼς ΙΓ′ 343—353
—Θρακικὴ γλωσσογραφία ΙϚ′ 267—305, ΙΖ′ 5—96
Θεολόγου Γ. Βαφείδη, Δημιώδεις δοξασίες καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολι Α′ 189—197
Παναγιωτῆς Δ. Βαφείδου, Λαογραφικὰ Καλλιπόλεως (Ἔθιμα, Πανηγύρεις, Συνοικίαι, Ἐκκλησίαι, Παρεκκλήσια, Ἁγιάσματα, Ὀργανώσεις, Τραγούδια) Ι′ 324—333
Νικ Βαφείδου, Μερικαὶ συνήθειαι Διδυμοτείχου ΙΓ′ 335—342
—Λαογραφικὰ περιφερείας Διδυμοτείχου καὶ Δημοτικὰ ἄσματα Σουφλίου ΙΗ′ 303—307
Δ. Κ. Βογαζλῆ, Δημοτικὰ Φιλιππουπολίτικα καὶ Στενημαχιώτικα τραγούδια ΙΑ′ 279—306
Κυριακούλας Γιανακούλια, Κατάρα Α′ 208
—Τ' Ἄη Θανάση ἡ σπηλιὰ Α′ 218
Ἄδος Γιαννακούλια, Ὁ Μαρτίνης (παραμύθι) Α′ 218—220
Β. Δεληγιάννη, Τὸ χέρι τῆς Παναγίας (σημ.) Β′ 252
—Τραγούδια Πασχαλιώτικα Β′ 401—403
—Τραγούδια χωρίου Ρέμπιτς Β′ 403—405

—Κάλαντα Β′ 406—408
—Τραγούδια Δογάν-κιοϊ Β′ 408—411
—Παραδόσεις Β′ 411—413
—Σημειώσεις Β′ 484—485
—Σύμμικτα λαογραφικὰ Μαλγάρων (Γητέματα, τραγούδια, ἔθιμα γάμου κλπ.) Δ′ 222—233
—Μερικὰ ἔθιμα καὶ τραγούδια τῶν χωρίων Δογάν-κιόϊ καὶ Ρέμπιτς τῆς περιφερείας Μαλγάρων ΣΓ′ 353—368

Σωσιπ. Δημοσθενοπούλου [Σ. Σταμούλη] Τῆς Ἀρετῆς τὸ τραγούδι Β′ 399—400

† *Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου*, Γλωσσάριον Λουλεβουργὰς ΣΓ′ 383—391 καὶ Ζ′ 332—339

Ζ. Ἔθιμα Σαμακοβίου. Δείγματα Σαμακοβιανῆς συνομιλίας ΙΓ′ 386—393
— Διάφορα Λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Ἡ Χώρση καὶ τὸ Χοσμερί. Παιχνίδια. Προλήψεις. Παροιμίες. Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας) ΙΕ′ 322—331
—Ἐξηγήσεις μερικῶν λέξεων Σαμακοβίου ΙΕ′ 39
—Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Προλήψεις, Εὐχές, Κατάρες, Βρισιές, Παροιμίες, Συνήθειαι) ΙϚ′ 311—324
—Παιχνίδια, Παροιμίαι, Ἐπώνυμα, Τραγούδια, Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας ΙΖ′ 188—193
—Ἐπεισόδια, παραδόσεις, Τρουλιά, Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1826 ΙΖ′ 216—221
—Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμακόβι (Τὰ ἐγκαίνια νέας Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος Γραμμάτιον τοῦ 1840. Μία ἐπιστολὴ τοῦ 1864) Κ′ 77—80

Ἀστερίου Ζήκου, Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια Α′ 199—201
—Ἀδριανουπολίτικα (Νανουρίσματα, Δίστιχα, Μοιρολόγια, Γλωσσοδέτες, Αἰνίγματα) Α′ 210—113
—Τραγούδια Α′ 421—425
—Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλδιρὶμ τῆς Ἀδριανουπόλεως Α′ 452—453

Εὐστρατίου Ζήση, Διάφορα Αὐδημίου, Ε′ 347—358, ΣΤ′ 369—382 Ζ′ 319—331
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Αὐδημίου Ζ′ 340—350, Η′ 392—411, Ι′ 295—323, ΙΒ′ 333—355, ΙΕ′ 297—305
—Προλήψεις ἐγκυμοσύνης Αὐδημίου ΙΓ′ 333—334

—Παιχνίδια Αὐδημίου ΙΕ′ 306—317
—Τοπωνυμικὰ καὶ διάφορα Αὐδημίου ΙΕ′ 392—395
—Γλωσσάριον Αὐδημίου ΙΣΤ′ 325—384, ΙΗ′ 291—302
—Προλήψεις Αὐδημίου ΙΖ′ 229—231
—Παρατηρήσεις εἰς παροιμίας Πετροχωρίου ΙΖ′ 232—239
—Παραμύθια Αὐδημίου Κ′ 81— 85
Μελπ. Ζήση, Ἀρραβῶνες καὶ γάμοι στὸ Αὐδήμι Θ′ 287—309
—Ὁ Θέρος στὸ Αὐδήμι ΙΒ′ 356—362
† *Σάββα Καλογιαννίδη*, Τραγούδια Σαμμακοβίου Κ′ 73— 76
Θ. Π. Κιακίδου, Πανηγύρια στὸ Σαμακόβι, Ἑορταί, Γεωργικαὶ ἐργασίαι, Οἱ ἔξω τοῦ Σαμακοβιοῦ δρόμοι, Ὀνόματα τῶν βουνῶν τοῦ Σακακοβίου, Τοπωνυμίαι, Ἐπίθετα, Ὁ Λύρατζης Παναγιώτης Γκόρες ἢ Πάντης ΙΖ′ 195—215
Ἡ σπορὰ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ λιναριοῦ στὸ Σαμμακόβι ΙΘ′ 311—312
Κ. Κουρτίδου Ἄσματα Ἀδριανουπολίτικα Α′ 438—442
—Γλωσσοδέτες, εὐχὲς καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως Α′ 460—461
† *Γ. Κωνσταντινίδου* Παραμύθι τῆς Ἀδριανουπόλεως ΙΗ′ 308—323
† *Γ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου*, Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου Α′ 474—482, Β′ 226—242, 474—480
Γ′ 335 -339 καὶ Δ′ 310—318
—Δημοτικὰ τραγούδια Ἀδριανουπόλεως Β′ 414—427
Οἰκονόμου Κωνστ. Λουΐζου, Παρατηρήσεις εἰς τὴν φθογγολογίαν Καλλιπόλεως Ε′ 344—346
—Λαογραφικὰ σύμμικτα Ταϊφυρίου Καλλιπόλεως (δοξασίαι, δεισιδαιμονία, ἔθιμα, τραγούδια, παίγνια, πανήγυρις κλπ.) ΣΤ′ 319—349
Γ. Μ., Θρακικὰ Ἀκριτικὰ τραγούδια Γ′ 239—246
Ἰωάννου Μαγκριώτη, Ἤθη καὶ Ἔθιμα Εὐκαρύου Α′ 454—457
—Ἤθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις Εὐκαρύου Η′ 384—391
—Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Εὐκαρύου ΙΒ′ 323—327
Μ. Μοσχοπούλου, Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα Α′ 436—438
† *Ἀποστόλου Β. Οἰκονομίδη*, Παραμύθι Καλλιπόλεως Δ′ 334—336
Κωνσταντίνου Δ. Οἰκονόμου, Τὰ δημιώδη ἄσματα Θράκης Ε′ 281—309
† *Κωνσταντίνου Παπαϊωαννίδου* Ἔθιμα Σωζοπόλεως Α′ 457—460
—Δημοτικὰ ἄσματα Β′ 152—153
—Δίστιχα Β′ 154—155
—Παραμύθια Β′ 155—161

—Παροιμίαι Β΄ 161—172
—Αἰνίγματα Β΄ 172—178
| Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι Β΄ 178—182
—Λαογραφικὰ Σωζοπόλεως (Βιολογικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα) ΙΘ΄ 268—298
Μόσχου Παπαχριστοδούλου Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια Α΄ 201—205, 425—428, Β΄ 199—206, 389—395, Γ΄ 236—238
—Τραγούδια τῆς Γέννας Δ΄ 217—221
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης Α΄ 141—188
—Δύο τραγούδια τῶν ἀναστεναρήδων τῆς Ἀν. Θράκης Α΄ 206—208
—Ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν ζώων Α΄ 216—217
—Γλωσσάριο ἀπὸ τὴ Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα Α΄ 223—237, 461—474, Β΄ 212—226, 457—474, Γ΄ 340—353, Δ΄ 302—309
—Δεισιδαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α΄ 447—452
—Λιανοτράγουδα τῆς Ἀν. Θράκης Β΄ 183—198
—Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως (Γλωσσοδέτες, Παιδιές—Ἔθιμα, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, Ὅρκοι, Εὐχές, Κατάρες, Βρισιές, Οἰωνοὶ κλπ.) Β΄ 428—439
—Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως Γ΄ 301—332
—Κατάλογος ἀπὸ ὀνόματα καὶ προσηγορικὰ καὶ μερικὰ γλωσσικὰ συμπεράσματα Δ΄ 319—323
—Γλωσσάριο ἑρμηνευτικὸ λέξεων ἰδιωματικῶν ἀπὸ τὰ Σαρανταεκκλησιώτικα παραμύθια Δ΄ 324—333
Ἀναγνώστη Παρασκευοπούλου, Τραγούδια Σωζοπολίτικα Γ΄ 247—287
Ἔφης Πλιάτσικα, Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀβδημίου (Δίστιχα, Στιχομυθεῖες, Σατυρικά, Νανουρίσματα, Σκωπτικά, Σχετικὰ μὲ τὰ ζῶα, Ταχταρίσματα, Παιχνίδια, Αἰνίγματα, Τραγούδια, Γλωσσοδέτες, Γλωσσάριο) Δ΄ 240—266
Ν. Ροδόοινου, Κουλπανάδικα Δ΄ 295—301
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος μου Ὀρτάκιοι (Ἀδριανουπόλεως) (Τὰ Δημήτρια (ὁ Μπέης) ΙΓ΄ 311—320
Μιλτιάδου Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ παναγύρια τῆς Θράκης Η΄ 412—419
Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ Θρακικὰ ἔθιμα (Κρατητικά, Δεισιδαιμονίες στὴν ἐγκυμοσύνη, Τὰ γεννητούρια, Νανουρίσματα) Α΄ 127—140
—Ὁ Κοντούτσικος καὶ ὁ Γιαννίτσαρος [Τραγοῦδι] Α΄ 208—209
—Παραμύθια Α΄ 214—217
—Σύμμικτα Λαογραφικὰ [Τὸ παιδί. Τὰ προξένεια καὶ οἱ ἀρραβῶνες στὶς Καστανιὲς τῆς Θράκης. Τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ στὴ Θράκη. Ἔθιμα τῆς Τυρινῆς Ἀποκριᾶς) Α΄ 403—421

—Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα Α' 428—436
—Ἁγιαβασιλιάτικα κάλαντα τῆς Θράκης Α' 442—445
—Κάλαντα τῶν Φώτων Α' 445—446
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. Θάνατος Β' 131—151
—Δεῖγμα τῆς νεωτέρας λαϊκῆς στιχουργίας Β' 207—211
—Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀρετῆς Β' 397—399
—Οἱ τελευταῖοι διωγμοὶ εἰς τὴν λαϊκὴν στιχουργίαν Γ'π 213—244
—Προγνωστικὰ Δ' 234—239
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. Ἡ χαρὰ στὶς Καστανιὲς Ε' 312—343
—Παραδόσεις τῆς Θράκης Ζ' 231—318
—Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη. Γιατρικά. Γητειὲς καὶ χάρες Η' 351—383 καὶ Θ' 195—286
—Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Θράκης ΙΑ' 1—188
—Αἰνίγματα ΙΓ' 354—365
—Ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Θράκης ΙΕ' 332—365, ΙΣΤ' 89—190 καὶ ΙΖ' 97—187
—Ἀπὸ τὰ ἁγιάσματα τῆς Θράκης ΙΗ' 219—290, ΙΘ' 308—309, Κ' 210
—Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης Κ' 9— 72
† *Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη*, Τοπωνυμικὰ Θράκης Α' 395—402
Ἀμαλίας Στάλιου, Ἔθιμα καὶ ἐνδυμασίαι Κομοτινῆς ΙΓ' 321—332
† *Ἀρχιμ. Νεοφ. Σταματιάδου*, Πῶς ἑορτάζονται τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Κορνοφωλεὰν Δ. Θράκης ΙΑ' 345—346
† *Ἀντ. Α. Σταμούλη*, Τοπωνύμια ἐπαρχίας Σηλυβρίας ΙΣΤ' 306—310
—Ἐπωνύμια Παναγίας ἐν Θράκῃ ΙΖ' 222—226 καὶ ΙΘ' 309
—Σηλυβρίας τοποθεσίαι ΙΖ' 226—228
Ἑλένης Τσομάκα, Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Δωδεκάμερα, Ἀποκρηὰ καὶ σαρακοστή, παροιμίαι, προλήψεις, λέξεις) ΙΒ' 363—373
—Κρυονερίτικα τραγούδια ΙΒ' 374—377
—Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Προλήψεις, παραγκώματα, μερικαὶ λέξεις) ΙΕ' 318—321
† *Δημ. Χατζηπαναγιώτη*, Λατρεία (Τὸ χωλβασάββατο) Α' 197—198
—Τραγοῦδι τοῦ τσαγανοῦ Α' 205—206
† *Μ. Φιλήντα*, Ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῆς Θράκης Α' 221—223
—Ἐτυμολογίες σὲ Θρακικὲς λέξεις Γ' 355—360
Δ' 277—294 καὶ Ε' 259—280
† *Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου*, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Σύμμικτα λαογραφικά. (Δεισιδαιμονίαι. Προλήψεις. Μαντεῖαι. Ἔθιμα. Εὐχαί. Κατάραι). Β' 440—456
—Παιδιαὶ Γ' 288—300
† *Καλ. Χουρμουζιάδου*, Τὸ Τσακῆλι (Πετροχῶρι τῆς ἐ-

παρχίας Μετρῶν. Φωνές. Πῶς κρέννε στὰ χαϊβάνια. Σρενεῖς. Ἀγρίμια. Σπιτίσια ζῶα. Ἀγριοπούλια καὶ τσιροπούλια. Ἑρπετὰ καὶ φίδια. Ψάρια. Ζούζουλα Η′ 330–340
—Χωριάτικο καλαδάρ Η′ 340—350 καὶ Θ′ 310–362
—Οἰκόσιτα ζῶα Ι′ 334—350
—Κτηνοτροφία Ι′ 350–363
—Δημοτικὰ τραγούδια Τσακηλίου τῆς Ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ΙΑ′ 307—314
—Παραδόσεις Πετροχωρίου καὶ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ΙΑ′ 315—344, 413
—Τὸ Τσακῆλι Μετρῶν (Κοινοτικὴ διοίκησις—Κατοικία—Ἐνδυμασία, Μυλωνάδες, Γεωργία, Οἰκοκυρικὴ) ΙΑ′ 341—413
—Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα Τσακηλίου ΙΒ′ 265—322
—Τὸ Τσακῆλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριο ΙΓ′366—385 καὶ ΙΕ′181–296
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Πετροχωρίου (Τσακηλίου) Μετρῶν ΙΣΤ′ 191—266
Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Αἰνίτικα Γ′ 334
Τραγούδια τοῦ Ἰγνάτογλου Γ′π 246–248
Συλλογὴ Λαογραφικῆς ὕλης Ι′ 384
Θρακιώτικο τραγοῦδι ΙΑ′ 428—429
Πρωτομαγιὰ στὶς Ἐπιβάτες Β′ 332
Φλοράρα ΙΕ′ 321
Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Θράκης ΙΕ′ 331
Λαογραφικαὶ Συλλογαὶ ἀπὸ τὸ Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς ΙΕ′ 383—385
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις Κ′ 199–204

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΙ—ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

† *Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου*, Σπήλιου Σακελλαριάδου, Πόλεις καὶ θέσιμα Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ Ἀρχαιότητι Β′ 487—490
† *Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Συμβολὴ εἰς τὴν Θρακικὴν βιβλιογραφίαν Δ′ 342—353, 371—372, Ζ′ 382—399, Θ′ 373—398
—Σαμοθράκη Ἀχιλ. Ἱστορία τῆς Θράκης (Βιβλιοκρισία) ΙΒ′ 379—381
Εὐστρατίου Ζήση, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ Ζ′ 410
† *Ἀριστ. Κουρτίδου*, Κώστα Γεραγᾶ. Ἀναμνήσεις ἐκ

Θράκης Α′ 248—250
Κ. Κουρτίδου, Ἐφημερίδες Δυτικῆς Θράκης Η′ 438
Μανόλη Κριαρᾶ, Κ. Κουρτίδου Ἱστορία τῆς Θράκης Λ′ 337—338
† *Κ. Κωνσταντοπούλου*, Γερ. Κονιδάρη. Σύντομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἀδριανουπόλεως Η′ 420—426
Π. Π. Χ. Κωνστ. Κουρτίδου. Τὰ Θρακικὰ Α′ 497
Μ. Α. Σ., Νεῖρ βέϋ. Ἀνατολικὴ Θράκη Α′ 250—351
—Χρήστου Καράσου. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη Β′ 249—251
—Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Ὁ Στενίμαχος Β′ 490—491
—Συμβολαὶ εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν Γ′π I—XLVII, Ζ′ 357—881, Θ′ 355—372
—Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ ΣΓ′ 426,
—Ὀνόματα συγγραφέων τῶν εἰς τὰς συμβολὰς εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν πραγματειῶν Ζ′ 100 431
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις Η′ 427—435
—Βιβλιογραφίαι Θρακῶν Η′ 436—437, Θ′ 399—400 ΙΒ′ 382—396, ΙΒ′ 397—398, ΙΓ′ 410, ΙΕ′ 399
—Ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην 1938 ΙΒ′ 399
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις καὶ συμπληρώσεις ΙΓ′ 394—409, ΙΕ′ 491—409, ΙΖ′ 419—423 καὶ ΙΘ′ 293—305

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

† *Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου*, Εὐεργέται Ἀλεξανδρουπόλεως Γ′ 387—388
† *Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου*, Στέφανος Ψάλτης Α′ 240—243
† *Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρασλῆς Γ′ 367—371
—Ἀντώνιος Π. Κομιζόπουλος Γ′ 399—400
—Δημ. Μιχ. Γκιουμουσγκερδάνης Γ′ 400—403
—Ἰωακεὶμ Μουρκίδης Γ′ 404
—Θησεὺς Α. Πίνδιος Ε′ 366—367
Φωτ. Γ. Ἀποστολίδου, Δημήτριος Μποτζόρης Δ′ 361—362
Νικ. Κ. Βαφείδου, Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας Φιλάρετος Ι. Βαφείδης Ε′ 359—364
† *Θεοδ. Βελλιανίτη*, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 214—217
Νικ. Βασιλειάδη, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 201—214

Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ, Νοεμὴ Ζωηροῦ ΙΗ′ 349—351
Δ Γκαστῆ, Γεώργιος Δ. Χατζηγιαννάκογλους Δ′ 356—360
Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλης ΣΤ′ 416—422
† *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Γ. Λαμπουσιάδης Α′ 244
—Ἀριστ. Κουρτίδης Β′ 243—246, 492—494
Κ. Κουρουνιώτη, Τὸ ἔργον τοῦ Χρήστου Τσούντα ΣΤ′ 392—415
Κωνστ. Γ. Κουρτίδη, Γεώργιος Ἰακώβου Λαμπουσιάδης Α′ 244—247
—Χρῆστος Παπαδόπουλος, Βασίλειος Γρηγοριάδης Α′ 492—494
Κ. Ἀναστασία Σταύρου Ἀλβανοπούλου ΙΗ′ 346—347
† *Δ. Λάμπρα*, Ἀριστ. Κουρτίδης Β′ 494—500
Γρηγ. Α. Λιβαδᾶ, Ἰωάννης Π. Καρδαμάτης ΙΓ′ 335—342
Κ. Λουΐζου Ἀρχιμανδρίτου, Εὐεργέται Καλλιπόλεως (Νεῖλος ὁ Πεταπόλεως, Ἰωακεὶμ ὁ Καλλιπόλεως, Καλλίνικος ὁ Πρεσπῶν, Δρᾶκος καὶ Ἀσηνὲθ Βουλγαρίδαι, Τζεφρῆς Ἰωάννου, Ἰωακεὶμ Σκαρλατίδης, Δημήτριος καὶ Πηνελόπη Κώστα, Νικόλαος Ζωγραφίδης) Γ′ 377—383
Ι. Μαγκριώτη, Νικ. Λιθοξόος Ι′ 366—368
—Ἀνδρονίκη Κ. Κουκκίδου ΙΓ′ 413—415
Φ, Μ[ανουηλίδου], Θεολόγος Ἐξηντάρης ΙΓ′ 344—345
—Πολύκλειτος Θ. Βεζιρτζῆς ΙΗ′ 347—348
Στ. Νικολαΐδου, Ἀχιλλεὺς Κ. Παπαδάτος ΙΖ′ 461—465
Γ. Ξενοπούλου, Ἀρ. Κουρτίδης Β′ 500—503
† *Κ. Παλαμᾶ*, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 196—201
Περ. Παπαχριστοδούλου, Γεώργιος Βιζυηνὸς Α′ 238—240
—Ἰωσὴφ Ραφτόπουλος Α′ 494—496
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Γεώργιος Ζαρίφης Γ′ 362—367
† *Θρασ. Πηλείδου*, Ὁ Μητροπολίτης Μαρωνείας Μελισσηνὸς Χριστοδούλου Ε′ 351—354
Ἀχ. Σαμοθράκη, Νικόλαος Φαρδὴς (Ὁ Σαμόθραξ) ΙΣΤ′ 414—417
Μιλτιάδου Σαραντῆ, Σαράντης Ἀρχιγένης Α′ 483—492
—Ἀνδρέας Λαμπαδαρίδης Γ′ 389—391
Μ.Α.Σ., Β. Α. Μυστακίδης Δ′ 355—346
—Τραχείας Ἀλέξανδρος Ζῶτος Ε′ 364—365
—Κ. Παπαϊωαννίδης Ε′ 365—366
—Σηλυβρίας Εὐγένιος Ζ′ 354
—Θανάσης Κατραμπάνης Ζ′ 355—356, Ι′ 395
—Εὐάγγελος Σαβράμης Η′ 309
—Στέφανος Ναρλῆς Θ′ 362—363
Ζήση Χατζηβασιλείου, Ἀργύριος Κιτάνος Ϛ′ 423—425
Εὐεργέται τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ Γ′ 361—407

Εὐεργέται Ραιδεστοῦ (Κωνστ. Θεοδωρίδης, Γεώργ. Θεοδωρίδης, Στ. Γεωργιάδης, Πασχ. Γεωργιάδης. Δημ. Κωνσταντινίδης) Γ' 372—374
Ἐπιβατῶν (Ἀλέξανδρος Καλλίμαχος, Ἄγγελῆς Βαλλῆς Καμινάρης, Βασ. Ἐλευθερόπουλος κλπ.) Γ' 374—376
Σηλυβρίας (Σταῦρος Σταυρίδης(Γ' 376
Στράντζας (Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ἀγαθόβουλος) Γ' 376—377
Δ' 364—365
Μετρῶν (Φώτιος Ἀναστασιάδης) Γ' 377
Αἴνου Γ' 383—387
Ἀδριανουπόλεως (Χρῆστος Παπαδόπουλος) Γ' 388
Ξάνθης Γ' 391—392
Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Δημ. Δοδόπουλος) Γ' 392—393
Ἀδελφοὶ Ξενοκράται Γ' 393—396
Κίρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους Γ' 396
Ἀντώνιος Πάγκαλος Γ' 396—397
Χρυσοβέργης Γεωργίου Γ' 397—398
Βάρνης (Παρασκευᾶς Νικολάου, Βασίλειος Σουλήνης, Μητροπολίτης Ἰωσήφ, Μητροπολίτης Πορφύριος) Γ' 404—407
Χρῆστος Ἰωάννου Φωτιάδης Δ' 360—361
Θεοφανὼ Σιδερίδου Ϛ' 425
† Πρώην Μετρῶν Ἰωακεὶμ Ζ' 354
† Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβάσιος Ζ' 355
† Λαρίσσης Ἀρσένιος Ζ' 355
† Πρώην Μετρῶν Γρηγόριος Θ' 362
Νικ. Καλτσᾶς Ι' 364—365
† Διοκαισαρείας Ἀρίσταρχος Ι' 365—366
Χρῆστος Κασίμης Ι' 368—370
Ἀθηνόδωρος Δημητρίου Ι' 370—372
† Μαρωνείας Ἄνθιμος Ι' 372
Ἀριστοτ. Κουρτίδου, Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι Β, 494—500
Δημοσθένης Ροῦσσος ΙΑ' 419—424, ΙΒ' 406—411
Πρώην Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης ΙΒ' 378
Ἄργης Κόρακας ΙΓ' 411—412
Καλλισθένης Γ. Χουρμουζιάδης ΙΓ' 412—413
Πρώην Σωζοαγαθουπόλεως Κωνσταντῖνος ΙΓ' 413
Ἀλέξανδρος Κ. Δήμησσας ΙΕ' 410
Δημήτριος Στεφάνου ΙΕ' 410—411
Σάββας Λακίδης ΙΕ' 411
Μαρωνείας καὶ Θάσου Σπυρίδων ΙΣΤ' 413

Θεόδωρος Μακρίδης ΙΣΤ' 413—414
Τρύφων Εὐαγγελίδης ΙΣΤ' 414
'Αθανάσιος Φ. Μανουηλίδης ΙΖ' 458—461
Πρώην Λαγκαδᾶ Γερμανὸς 'Αναστασιάδης ΙΖ' 461
'Αντώνιος Σταμούλης ΙΖ' 465—466
Κοσμᾶς Μυρτίλος 'Αποστολίδης ΙΖ' 466
'Απόστολος Δοξιάδης ΙΗ' 442—344
'Ιωάννης Μανδαλίδης ΙΗ' 345—446
Γεώργιος Κ. Κωνσταντινίδης ΙΗ' 348—349
'Απόστολος 'Αποστολίδης ΙΗ' 349
Ρητορίδης Χατζόπουλος ΙΗ' 349
Βασίλειος 'Αγγελῆ ΙΗ' 349
Νικ. Παρίτσης ΙΗ' 349
Δημ. Μαργαριτὼφ ΙΗ' 349
Βασίλειος Χατζηλίας Κ' 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος Κ' 190
Κωνσταντῖνος Χ. Οἰκονόμου Κ' 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης Κ' 217—218
Χρῆστος Τρεανταφυλλίδης Κ' 218

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Νικόλαος Χατζόπουλος, ἀνθυπολοχαγὸς ΙΣΤ' 419
Κ. Γ. Κουρτίδου, Σπῦρος Συμ. Κουβατζῆς ΙΣΤ' 419—420
Σπυρίδων Πεντεδέκα ΙΣΤ' 420
Ζαχαρ. 'Αθανασιάδης ΙΣΤ' 420
Μιχαὴλ Β. Γεωργίου ΙΣΤ' 421
Μιχαὴλ Φάκας ΙΣΤ' 421
Κωνσταντῖνος Σπ. Χουρμουζιάδης ΙΣΤ' 421

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εἰκόνας εἶχον ὁ Α' 28, ὁ Β' 17, ὁ Γ' 14, τὸ Γ'π 16, ὁ Δ' 31, ὁ Ε'14, ὁ ϛ' 8, ὁ Ζ' 25, ὁ Η' 21, ὁ Θ' 26, ὁ Ι' 56, ὁ ΙΑ' 11 ὧν 9 ὁλοσελίδους, ὁ ΙΒ' 53, ὁ ΙΓ' 67, ὁ ΙΔ' 15, ὁ ΙΕ' 49, ὁ Ιϛ' 20, ὁ ΙΖ' 38, καὶ ὁ Κ' 4.

'Εξ αὐτῶν σημειοῦνται μόνον ὅσαι εἶναι ἄσχετοι μὲ τὰς δημοσιευθείσας μελέτας.

'Ερείπια ὑδραγωγείου παρὰ τὸ 'Ερμενίκοϊ Μετρῶν Α' 317

Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα ἐν Σηλυβρίᾳ	Α′ 325
Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Σιναϊτικὸν μετόχιον	Α′ 349, Β′ 72
Αἱ Σόφια τζαμισὶ Ἀδριανουπόλεως	Α′ 392, Β′ 74
Ἀπὸ τὰ Θρακιώτικα βοηθήματα τοῦ ἀργαλειοῦ	Α′ 482
Ὁ ἀργαλειὸς	Α′ 496
Ὁ Πύργος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει	Β′ 33
Ἀνασκαφὴ τύμβου ἀν Σηλυβρίᾳ	Β′ 82
Ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμψυχώνει τοὺς ἱεράρχας πρὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ των	Γ′π τέλος
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κίτρους Νικ. Λούσης	»
Σφραγὶς Κοινότητος Αἴνου	»
Ὁ μικρὸς Βιζβίζης	»
Ζεῦγος ἐπιμανικίων Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Μίτρα ἰδίου	»
Χαιρετισμὸς τῆς Δόμνας Βιζβίζη	»
Δίπλωμα Φιλ. Ἑταιρείας Ἀντ. Βιζβίζη	»
Σφραγὶς οἰκιστῶν Θρακῶν κλπ.	»
Ἐπιτραχήλιον Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Διαβατήριον προσωρινῆς διοικήσεως Σουφλίου	»
Χωρικοὶ Χιδίρκιοϊ Κεσσάνης	»
Ἐνδυμασίαι Σουφλίου	»
Ἐνδυμασία Ὀρτάκιοϊ	»
Ἀριστείδης Βάμπας	»
Β. Α. Μυστακίδης	»
Ἡ Τσανδὼ	ΙΒ′ 331
Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος	ΙΓ′ 244
Ὑπογραφὴ τοῦ ἰδίου	ΙΓ′ 250
» Γάνου καὶ Χώρας Μελετίου	ΙΓ′ 253
Αἱ Ἐπιβάται κατὰ τὸ 1913	ΙΓ′ 265
Σηλυβρίας Κύριλλος	ΙΔ′ 255
» Πανάρετος	ΙΔ′ 225
» Γερμανὸς	ΙΔ′ 256
» Εὐγένιος	ΙΔ′ 256
Πανομοιότυπα ὑπογραφῶν μητροπολιτῶν Σηλυβρίας	ΙΔ′ 258—259
Ἑλληνικὸν γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως	ΙΕ′ 396
Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον	ΙΕ′ 396
Ἡ κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1912 καταρρεύσασα μεσημβρ.νὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου τῆς Αἴνου	ΙΕ′ 397
Φρούριον καὶ ἀκρόπολις τῆς Αἴνου	ΙΕ′ 397

Ἡ Γάνος πρὸ τοῦ 1912 ΙΣΤ' 385
Χάρτης τῆς Θράκης τοῦ 1573 ΙΣΤ' 386
Παλαιοντολογικὰ εὑρήματα Κομοτινῆς ΙΣΤ' 398, 402
Παραλία Μυριοφύτου ΙΣΤ' 406
Κατασκηνώσεις εἰς Γάνον ΙΣΤ' 406
Μέγαρον στρατιᾶς ἐν Ἀδριανουπόλει ΙΣΤ' 410
Ἡ Χώρα τῶν Γανοχώρων ΙΣΤ' 410
Ἡράκλεια ΙΣΤ' 412
Τὸ χωρίον Ἀκ ἀλὰν τῆς Ἀδριανουπότεως ΙΣΤ' 417
Διδυμότειχον ΙΣΤ' 421
Ὑπογραφὴ τοῦ Σηλυβρίας Μακαρίου ΙΖ' 228
Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Φέρραις ΙΖ' 239
Ἡ πεδιὰς τῆς Φιλιππουπόλεως τῷ 1536 ΙΖ' 240
Ἡ γέφυρα Γιαληνίζ γκιὸζ Ἀδριανουπόλεως ΙΖ' 457
Λεωφόρος Σταθμοῦ Ἀδριανουπόλεως ΙΖ' 457

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου Σελ. 5— 7

Θρακικοῦ Κέντρου Διοικητικὸν Συμβούλιον, Εὐεργέται, Δωρηταὶ » 8

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ἑλπινίκη Σταμούλη Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θρᾴκης » 9— 72

† ***Σάββα Καλογιαννίδου,*** Τραγούδια Σαμμακοβίου » 73—76

Ζ. Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμμακόβι. (Τὰ ἐγκαίνια Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος, Γραμμάτιο καὶ ἐπιστολὴ τοῦ 1840 καὶ 1864) » 76—80

Εὐστρατίου Ζήση, Παραμύθια Αὐδημίου » 81—86

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη, Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII Βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι Ἀξιωματικοὶ ἐγκάθειρκτοι ἐν αὐτῇ » 87— 92

—Ἡ θρακικὴ κατάληξις Παρα » 93— 96

—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν Ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ » 97—101

† ***Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου***, Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικῇ, νῦν Σοφίᾳ καὶ περὶ αὐτὴν » 102—123

Ἰωάννου Κ. Σφάγγου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχάς τινας τῆς Θρᾴκης » 125—135

Μιλτιάδου Σαραντῆ, Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου (Συνέχεια) » 137—182

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Νικ Βασιλειάδου, Μανουὴλ Γεδεὼν » 183—189
Βασίλειος Χατζηλίας » 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος » 190
Κωνσταντῖνος Χριστοφῆ Οἰκονόμου » 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης » 217—218
Χρῆστος Τριανταφυλλίδης » 218

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ—ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

† ***Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου***, Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Πετριτσονιτίσσης » 124, 136
—Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν » 191—198
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις » 198—204
Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ » 204—207
Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως » 207—208
Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν » 208—209
Λόγιοι Θρᾷκες » 209—210
Ἁγιάσματα τῆς Θράκης. Διορθώσεις » 210
Παροράματα » 211
Ὁ ἔρανος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου » 212—214
Περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ' τόμου » 219—244

ΕΙΚΟΝΕΣ

Χάρτης τῶν νομῶν Δράμας, Καβάλλας καὶ Θράκης » 133
Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου μετὰ τῶν συμμαθητῶν του Ἐλ. Βενιζέλου κλπ. » 215
Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου » 216
Βιργίλιος Σωτηριάδης » 217

Γαλλικῆς, τὴν Ἰταλικήν, Ἀγγλικὴν καὶ Τουρκικήν. Ἀπορφανισθεὶς πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ κηδεμονευόμενος παρὰ συγγενῶν του ἠναγκίσθη νὰ παλαίσῃ πρὸς μυρίας οἰκονομικὰς δυσχερείας διὰ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του, μολονότι ὁ πατήρ του κατέλιπε σημαντικωτάτην περιουσίαν. Ἀριστεύσας εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1885 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀγαπητήν του γενέτειραν ὅπου ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐπί τινα ἔτη, προσληφθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Διεθνῆ Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας. Ἐπὶ τριακονταετίαν διετέλεσεν ὑγειονομικὸς ἰατρὸς εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, ἀποστελλόμενος κατ'

ἐκλογὴν ἰδίως ὁσάκις παρουσιάζοντο κρούσματα ἐπιδημικῶν νόσων, χολέρας, πανώλους κλπ. Ἐπὶ 12ετίαν ἦτο ὑγειονομικὸς ἰατρὸς εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, ὅπου καὶ ἐνυμφεύθη Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τοῦ 1914 τὸν εὗρεν εἰς τὴν Ἰόππην (Γιάφαν) ὁπότε ἐπεστρατεύθη καὶ ὑπηρέτησεν ὡς λοχαγὸς ἰατρὸς εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον Ἱερουσαλήμ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τοῦ Ἄγγλου Στρατηγοῦ Ἄλεμπυ τῷ 1918 προσελήφθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ὑγειονομικὴν Ὑπηρεσίαν, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1920. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀλεξανδρούπολιν διετέλεσε Νομίατρος Ἔβρου μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας, ὑπηρετήσας ὡς Ὑγειονομικὸς Ἐπιθεωρητὴς

τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας. Τῷ 1924 κλονισθείσης τῆς ὑγείας του ἔπαυσεν ἐξασκῶν. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τὸν Μάϊον τοῦ 1935. Ὁ μεταστὰς διεκρίθη καθ' ὅλον τὸν βίον του διὰ τὸν μειλίχιον χαρακτῆρα του, τὴν μέχρι σχολαστικότητος τιμιότητά του, τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸ καθῆκον του ὡς ἰατροῦ καὶ ὡς οἰκογενειάρχου, τὰ ἀκραιφνῆ πατριωτικά του αἰσθήματα καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὴν ὁποίαν ἀνεπόλει μέχρι τῶν τελευταίων του στιγμῶν μὲ τὸ τὸ πικρόπονον ὅτι δὲν ἠδυτύχησε νὰ τὴν ἐπανίδῃ ἐλευθέραν.

ΒΙΡΓΙΛΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἐγεννήθη τῇ 10 Φεβρουαρίου 1903 ἐν Τυρολόῃ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ ἀπέθανεν τῇ 31 Αὐγούστου 1943 ἐν Ἀθήναις ὑποκύψας εἰς

πολιχρόνιον νόσον ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δράσεώς του. Τέκνον γνήσιον τῆς Θράκης ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων τοῦ Θεμιστοκλέους Σωτηριάδου καὶ τῆς Κυριακάκης Ν. Ἐμμανουὴλ ἀμφοτέρων διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῆς Τυρολόης καὶ τῆς Ραιδεστοῦ ἀνετράφη καὶ ἐξε-

παιδεύθη μέσα εἰς περιβάλλον χριστιανικῶν καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Ἐπιδοθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ὁ Βιργίλιος Σωτηριάδης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν Πειραιεῖ μέχρις ἐσχάτων διεκρίθη διὰ τὴν σπανίαν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν ἐξαιρετικήν του δραστηριότητα χάρις εἰς τὰς ὁποίας κατώρθωσε μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του νὰ ἀναδείξῃ εἰς ἀξιόζηλον περιωπὴν καὶ εἰς οἰκονομικὴν ἄνθησιν καὶ ἀκμὴν τὰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις του.

Αἱ τοιαῦται ἐν τούτοις συνεχεῖς καὶ πολύμοχθοι ἀσχολίαι δὲν ἠμπόδισαν αὐτὸν ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ εὐποιΐας καὶ ἐβοήθει πάντοτε μὲ ἀξιέπαινον προθυμίαν πάντα συμπατριώτην καταφεύγοντα εἰς αὐτὸν καὶ πᾶν ἔργον κοινωφελὲς ἢ σχετιζόμενον πρὸς τὴν ἀγαπητήν του πατρίδα. Διετέλεσε μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἀνεκηρύχθη μέγας αὐτοῦ εὐεργέτης διὰ γενναίας ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν του δωρεὰς ἃς φιλοτίμως καὶ ἀξιαπαίνως ἐσυνέχισαν οἱ ἀδελφοί του καὶ ἐκλεκτοὶ συμπολῖται κ. κ. Σωτήρης καὶ Ἀλέξανδρος Σωτηριάδου δι' ἐπανειλημμένων εἰσφορῶν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων καὶ ἀσθενῶν τοῦ ἐράνου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τιμῶσα τὴν μνήμην τοῦ προώρως ἐκλιπόντος συναδέλφου καὶ συμπολίτου ἐξέδωκε καὶ ἐδημοσίευσε ψήφισμα, ἠκολούθησε σύσσωμος τὴν ἐκφορὰν καὶ διὰ τοῦ ἀντιπροέδρου κ. Μιλτ. Σταμούλη ἀπεχαιρέτησε καταλλήλως αὐτόν. Συλλυπούμενοι μὲ εἰλικρινῆ θλῖψιν καὶ ἀγάπην τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ὁλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀλησμονήτου νεκροῦ εὐχόμεθα νὰ παραμείνῃ ζωηρὰ καὶ διαρκὴς ἡ καλὴ ἀνάμνησίς του μεταξὺ τῶν ἀγαπόντων αὐτὸν συγγενῶν καὶ πολυπληθῶν γνωρίμων του.

Φ. Μ.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ

Εἰς τὰς 2 Ἰανουαρίου 1943 ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν ὁ ἐκ Σκοποῦ φαρμακοποιὸς καὶ χημικὸς Χρ. Τριανταφυλλίδης. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα του εἰς Κωνσταντινούπολιν μέχρι τοῦ 1929 ὁπότε ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Ἔτυχε τεσσάρων διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας διὰ φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα. Διετέλεσε προϊστάμενος χημικὸς φαρμακοποιὸς τοῦ Διεθνοῦς Ὑγειονομείου Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ εἰς τὰ Ὑγειονομεῖα Καβακίων (Κωνσταντινουπόλεως), Σμύρνης καὶ Δζέδδας. Ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Σουηδίας διὰ παρασήμου καὶ τοῦ τίτλου Ἱππότου τοῦ Βασιλικοῦ Σουηδικοῦ Τάγματος Wasa.

Τ. Δ, Θ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΩΝ ΕΙΚΟΣΙ ΤΟΜΩΝ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Γ'. ΤΟΜΟΥ (1928—1944) (*)

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Θρᾶκας καὶ λοιποὺς συνδρομιτὰς τῶν Θρακικῶν	Α' γ' Β' 3
Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Θράκας καὶ λοιποὺς Ἕλληνας	Α' δ'— στ'
Ἡ Θράκη καλεῖ τοὺς ἐρευνητάς της	Α' ζ'
Προκήρυξις λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ	Α' 252, Β' 255
Πίνακες ὀνομάτων καὶ ἰδιωματικῶν λέξεων	Α' 500—509
Β' 506—518, Γ' 409—425, Γπ' 257—282	καὶ Δ' 373—382
Ἔκθεσις ἐπιτροπῆς διαγωνισμοῦ	Β' 247—249
Δήλωσις	Β' 525
Βράβευσις τῶν Θρακικῶν	Γπ' 3—4, Δ' 1
Τοῖς ἀναγνώσταις	Γπ' XLVII
Προκήρυξις διαγωνισμοῦ	ΣΤ' 427
Θρακικοῦ Κέντρου Διοικητικὸν Συμβούλιον, Δωρηταὶ ΣΤ'—ΙΖ' εἰς τὸ τέλος, ΙΗ'—Κ' εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου τόμου	
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Ι' τόμου	Ι' 5
Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου	Κ' 5
Ὁ ἔρανος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	Κ' 212—214

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

† Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Αἱ γεωγραφικαὶ περιπέτειαι τοῦ

(*) Εἰς προσεχῆ τόμον ἐλπίζωμεν νὰ δημοσιευθῇ πίναξ ὀνομάτων καὶ ἰδιωματικῶν λέξεων τῶν περιλαμβανομένων εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας τόμους τῶν «Θρακικῶν»

ὀνόματος Θράκη Α′ 374—392
—Ἡ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν μονὴ τῆς Λαμποῦς Β′ 251—252
Κ. Ἀμάντου, Δωρόθεος Πρώϊος μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Γπ′ 192—195
—Μικρὰ Θρακικὰ μελετήματα. Α′ καταγωγὴ τῶν Κομνηνῶν Ι′ 232—233
—Β′Χειρόγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ παρὰ τὴν Στενήμαχον Ι′ 234—252
Ἀρχιμανδρίτου Ἰωάνου Ἀνδρεάδη, Χῖοι Μητροπολῖται Θράκης Γ′ 36—43, ΙΕ′ 135—147 καὶ 393—394
† *Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, Περὶ τῶν Ἀρχαίων Θρακῶν Α′ 70—86
—Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς ὀνομάτων. Εὐμολπιὰς καὶ Κενδρησὸς Α′ 336—349
—Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως Β′ 11— 33
—Τὰ Ἑλληνικὰ ἐν Φιλιππουπόλει Σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ καθεστῶτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Β′ 11— 33
—Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος Β′ 325—368 καὶ 481
—Ἀρχαῖα νομίσματα ἐκ Μαρκιανοπόλεως Β′ 369—371 καὶ 482
—Ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παΐσιος Γ′ 17— 35
—Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν Γ′ 181—235 καὶ Δ′ 71—112
—Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας Γπ′ 120—125
—Ἀντώνιος Κομιζόπουλος ὁ Φιλικὸς Γπ′ 128—139
—Δημήτριος Ι. Μπίρδας Γπ′ 139—140
—Περὶ τῆς θρησκείας τῶν Θρακῶν Ε′ 41— 59
—Ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Μονὴ Ε′ 236—245
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ περὶ αὐτὴν ΣΤ′ 137—176, Ζ′ 177—200, 413, Η′ 106—107, Ι′ 264—280 καὶ ΙΒ′ 234—245
—Περὶ τῆς Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσσης Ζ′ 51— 82
—Χρυσοῦς ἐξ Ἴστρου ἐνεπίγραφος δακτύλιος Ζ′ 221—227
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστῃ, νῦν Στάρα Ζαγόρα καὶ περὶ αὐτὴν Η′ 69—106 καὶ Ι′ 280—283
—Ἄγνωστος ἀρχαῖος Θρᾷξ ποιητὴς ἢ φιλόσοφος Η′ 310—317
—Συλλογὴ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ἀνευρεθει-

σῶν ἐν ταῖς παρὰ τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἑλληνικαῖς ἀποικίαις καὶ περὶ αὐτὰς (Σωζόπολις, Μεσημβρία, Ἀγχίαλος· ἐκ τῶν πέριξ τόπων) Θ′ 5—22 καὶ Ι′ 283—287
—Ἔκθεσις Μιχαὴλ Βαλαβάνωφ περὶ τῆς Μονῆς τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατσκόβου) (Μετάφρασις Κ. Α. Μ). Θ′ 137—166
—Σημειώματα περὶ Πλωτινοπόλεως καὶ Διδυμοτείχου Θ′ 407—414
—Σατυρικὰ στιχουργήματα Θ′ 415—417
—Ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης Μητροπολίτης Φώτιος Ι′ 56— 63
—Αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ καὶ ἐνέργειαι τοῦ Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως εἶτα Σερβίων καὶ Κοζάνης Φωτίου, πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθείσης Σταυροπηγιαγῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσσης (Βατσκοβου) Ι′ 64—125
—Σημείωμα περὶ Μάρκου Βαλαβάνωφ Ι′ 126—127
—Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ. (Σημειώσεις) Ι′ 208—218
—Στέφ. Χατζόπουλος Ι′ 377—379
—Προικοσυμφωνιῶν κῶδιξ Νικηφόρου τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1835—1859) Ι′ 385—387
—Ἡ Πλωτινόπολις Ι′ 387—388
—Κῶδιξ τοῦ Νικηφόρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως (1850-1861) ΙΒ′ 103-160, ΙΓ′ 277—310
ΙΕ′ 55-98 καὶ ΙΣ′ 26— 64
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Τραϊανῇ Αὐγούστᾳ, νῦν Στάρα Ζαγορὰ καὶ περὶ αὐτὴν Ι′ 280—283
καὶ ΙΒ′ 246—248
—Στιχουργήματα Φιλιππουπολιτῶν 1 Γεώργιος Παπακωνσταντίνου Μουσικός, 2 Στέφανος Χατζόπουλος ΙΒ′ 412—416
—Βούλγαροι ἢ Ἕλληνες ἦσαν οἱ Καρυῶται; ΙΓ′ 157—216
καὶ ΙΕ′ 386—387
—Ἱερὸν τοῦ Ζυμυδρηνοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Θράκῃ ΙΓ′ 266—276
—Ὁ φιλικὸς Ἀντών. Π. Κομιζόπουλος Φιλιππουπολίτης ΙΓ′ 429—438
—Θωμᾶ Ἰωαννίδου Δύο στιχουργήματα πρὸς τὸν Μιχαλάκην βέην Γκιουμιουσγκερδάνην ΙΕ′ 366—370
—Κάστρον Ρωιδεστοῦ ΙΕ′ 393
—Ὑπῆρξε Θρακικὴ τέχνη; ΙΣΤ′ 5— 25
—Ἀνέκδοτος Ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον πέντε Θρακῶν νεοφανῶν μαρτύρων Μανουήλ, Γεωργίου, Μι-

χαὴλ, Θεοδώρου καὶ Γεωργίου ΙΣΤ' 335—365
—Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (Provincia Romana) Θράκη καὶ ἡ Μητρόπολις αὐτῆς Φιλιππούπολις ΙΖ' 241—275
—Ἡ ἐν Στενιμάχῳ διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων Ταξιαρχῶν ὀκταήμερος νηστεία ΙΖ' 432—432
—Κώδικες Ἀνατολικῆς Θράκης ΙΙΙ' 93—160
—Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Παυταλίᾳ, νῦν Κιουστιντελίῳ, καὶ περὶ αὐτὴν ΙΘ' 105—137
—Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἁγίου Φιλιππουπόλεως Χρυσάνθου πρὸς τὸν ἐνδοξότατον βέην Μιχαὴλ Ἀθαν. Γκιουμιουσκερδάνην, πρόκριτον Φιλιππουπόλεως ΙΘ' 138—177
—Συλλογὴ Ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικῇ, νῦν Σόφια καὶ περὶ αὐτὴν Κ' 102 - 128
—Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Πετριτσονιτίσσης Κ' 124 καὶ 136
—Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν Κ' 190—198
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου Κωστῆς Ἰγνάτογλους Γπ' 245—247
† *Β. Ἀριστοβούλου* Ταξείδια εἰς τὴν Θράκην ΙΓ'. 272—285
Γ. Βαλέτα Φιλολογικὰ στὸ Βιζυηνὸ Η' 211—304, 442
Ν. Βασιλειάδου Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ'π 201—214
—Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ ποιητοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ Ε' 240—250
—Μανουὴλ Γεδεὼν Κ' 183—189
Νικ. Βαφείδου Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ Μετόχιον «Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος» Ζ' 212—220
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτινοπολιτῶν Η' 196—210
—Ἱστορία τῆς Ἀρμενικῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου καὶ ὁ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου Η' 318—329
—Τὸ ἐν Κομάροις ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον τοῦ ἥρωος τῆς Θράκης Θ' 404—407
—Τὸ ἐν Διδυμοτείχῳ τέμενος Βαγιαζὴτ Α' τοῦ Κεραυνοῦ καὶ αἱ ἐπιγραφαί του Ι' 35—51
—Ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Πυθίῳ τοῦ Διδυμοτείχου τάφος τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπαγχονισθέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Στ' Ι' 52—55
—Τὰ ἱερὰ προσκυνήματα, ἤτοι τζαμιά, μεστζίτ, τεκκέ-

δες καὶ τάφοι τῶν Μωαμεθανῶν Διδυμοτείχου ΙΒ'. 219—233
—Αἱ ἐκκλησίαι Διδυμοτείχου Γ'. 229—250
—Τὸ Πεντάζωνον καὶ τὰ Πηγαδίτσια Διδυμοτείχου ΙΕ'. 178—180
—Τὸ «Σκουλοδόντι» καὶ ἡ «Παπα πέτρα» τοῦ Διδυμοτείχου ΙΖ'. 276—283
—Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΖ'. 284—291
—Λησταὶ Πομάκοι κατὰ τοῦ Διδυμοτείχου ΙΖ'. 434
—Ἡ Πανώλης ἐν Διδυμοτείχῳ ΙΖ'. 434—438
Νίκου Α. Βέη Θεοδόσιος Μητροπολίτης Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως Α' 43—49
—Σημειώματα περὶ τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Χάλκης Α' 365—373
—Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούταβος ΙΒ' 221—218
† *Θεοδ. Βελιανίτη* Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ'π 214—215
Δ. Γατοπούλου Ὁ Μυστικὸς ἀπεσταλμένος Γπ' 255—256
† *Μανουὴλ Ι. Γεδεών*, Κοσμᾶ Μητροπολίτου Βιζύης ἑπτὰ ἐπιστολαὶ λόγου ἄξιαι Α' 261—278
—Γεώργιος Ἰακ. Λαμπουσιάδης. Ὅλα γνωστά μοι Α' 279—282
—Πέντε συγγενεῖς ἐκ Λέρου ἀρχιερεῖς τῆς Ἡρακλείας Ε' 3— 40
—Παλαιᾶς Εὐωρίας Θρᾳκῷα Κέντρα Ζ' 5— 34
—Διαθῆκαι δύο Θρᾳκῶν Διδασκάλων Ζ' 201—211
—Κωνσταντινουπόλεως Ἁγιάσματα Θρᾳκικὰ Θ' 101 121
Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ Ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Ἡ ἐπαρχία Λέρκων ΙΒ' 161—209 καὶ ΙΕ' 108—156, 430
Β. Ν. Δεληγιάννη, Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς Φιλιππουπόλεως Β' 484
Ἀδ. Ν. Διαμαντοπούλου, Ὁ Μέγας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β' ὁ Τρανὸς καὶ ἡ κατάστασις τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα ΣΤ' 182—201
—Κατάλογος ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν Ἀγχιάλου Θ' 167—180
—Χρυσόστομος Α. Παππαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΙΑ' 414—419
† *Ἀπ. Δοξιάδου*, Ἀπελευθέρωσις—Ὑποδούλωσις Θράκης. Μετανάστευσις καὶ ἐγκατάστασις Θρᾳκικὴ 1920—27 Α' 53—69
—Οἱ Μόραληδες τοῦ Στενημάχου Γπ' 253
Γέροντος Ἱεροθέου Δοχειαρίτου. Ὁ Φιλιππουπόλεως Παΐσιος Δ' 363—364

Φ. Δραγούμη Ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Μαργαρίτης Φ. Κούτταβος ΙΓ′ 416 -419
† *Χριστ. Δρακοντίδου* Τρεῖς λίθοι ἐν Διδυμοτείχῳ ἄξιοι πολλοῦ ἐνδιαφέροντος Γ′ 199—218
† *Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου*, Μετακίνησις Θρακῶν τὸ 1800 ΣΤ′ 202 -206
† *Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου*, Ὀλίγα περὶ Θράκης Γπ′ 5— 40
—Τὰ σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας Γπ′ 50—83 καὶ Δ′ 367—368
—Λόγιοι Θράκης Γπ′ 84—119, 125—128, 140—192, Δ′ 368—370
—Νεομάρτυρες Θράκης Γπ′ 218—221
— Θρᾷκες Μουσικοὶ Γπ′ 222—223
Εὐστρ. Ζήση, Τρία ἔγγραφα τῆς ἐπαρχίας Γάνου καὶ Χώρας ΙΓ′ 251 - 257
† *Κ. Θαλείδου*, «Εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μου» Συμπλήρωσις Θ′ 194
† *Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτη*, Ἡ ἐθνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1878 καὶ ὁ Θρᾴξ ἐπίσκοπος Κίτρους Νικόλαος Δ′ 200—206 καὶ Ε′ 368—369
—Ἡ ἱερὰ Μονὴ Πετριτσονιτίσσης. Μία ἐπανόρθωσις Η′ 439—442
† *Θυατείρων Γερμανοῦ Στρινοπούλου*, Ἡ Σηλυβρία κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα Ι′ 128—136
—Τὸ ταξίδι τοῦ John Covel ἀπὸ Κων)πόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1675 ΙΒ′ 5 -33
† *N. Jorga* La royauté Thrace Η′ 108—109
† *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Δωρόθεος ὁ Πρώϊος, μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Ι ΣΤ′ 399
† *Κασανδρείας Εἰρηναίου*, Βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ ἀναχωρητοῦ πατρὸς Ἀρσενίου ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ τῶν Πριγκιποννήσων Σκήτης τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος Ι′ 219—231
†*Κορυτσᾶς Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου*, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης καὶ τὸ λεύκωμα αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ Γ′ 84 - 149, Δ′ 129—199, Ε′ 68—162 καὶ Ζ′ 83—143
—Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐν Ἀδριανουπόλει, πατριαρχικὸν σταυροπήγιον καὶ μετόχιον τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἄθωνος ΣΤ′ 249—301
—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἡρακλείας ΙΖ′ 358—378
Heraclea santa ΙΖ′ 379—418
Κ. Κουρτίδου, Βυζαντιναὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει Α′ 38—42
—Ἑλληνικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Ἀδριανουπόλει Α′ 312—317

—Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ δακτυλίου τοῦ χωρίου Ἐ-
ζέροβο Γ′ 72—83
—Ἡ αὐτονομία τῆς Γκιουμουλτζίνας τῷ 1913 (ἀπὸ τὸ
Ἡμερολόγιον παλαιοῦ πολεμιστοῦ) Γπ′ 56—58
—Ὁ Ἀδριανουπόλεως Μανουὴλ Δ′ 68—70
—Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναθηματικὴ στήλη Πλωτεινο-
πολιτῶν Η′ 190—195
—Μονὴ Δαδιᾶς Ι′ 29 34
—Ὁ νεομάρτυς ἅγιος Μαυρουδῆς καὶ ὁ τάφος του ἐν
Ἀδριανουπόλει ΙΒ′ 400—402
—Κορνοφωλιὰ καὶ ἡ μονὴ Κορνοφωλιᾶς ΙΓ′ 217—229
—Τὰ γράμματα εἰς τὸ Διδυμότειχον κατὰ τὸν δέκατον
ἔνατον αἰῶνα ΙΓ′ 223—227
—Οἱ ἡγούμενοι τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΖ′ 291
—Καὶ πάλιν περὶ τῆς Μονῆς Δαδιᾶς ΙΘ′ 306 -308
† *Κώστα Κρυσταλη*, Αἱ σκιαὶ τῶν Πατριαρχῶν Γπ′ 230—231
Στίλπωνος Κ. Κυριακίδου, Ὁ Καπουκίνος Rober de
Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666 Α′ 106— 115
† *Κυρίλλου ΣΤ′ τοῦ Ἀδριανουπολίτου*, Περιγραφὴ Ἀ-
δριανουπόλεως καί τινων τῶν πέριξ τῆς Θράκης
μερῶν Β′ 83—86,252
† *Γ. Κωνσταντινίδου*, Ἡ Ἀδριανούπολις τῷ 1821 Γπ′ 26—29
—Ὀλίγα περὶ Ἀδριανουπόλεως ΙΖ′ 292—307
—Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ κοινότης 1) Οἱ ἱε-
ροὶ ναοὶ τοῦ Ἄστεος, τῶν προαστείων καὶ τῶν πε-
ριχώρων ΙΗ′ 50—84
2) Τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ σωματεία ΙΘ′ 39—71
—Ὁ Ἀδριανουπολίτης Νεομάρτυς Ἅγιος Μαυρουδῆς ΙΗ′ 85—92
† *Μ. Κωνσταντινίδη*, Ἡ Ἀπολλωνεία, Σωζόπολις νῦν
καλουμένη Γ′ 150—171
† *Κωνστ. Π. Κωνσταντοπούλου*, Ἰάκωβος Ἀρχιεπίσκοπος
Θράκης Α′ 257—260
— Κάστρον Μαρωνείας Δ′ 35—39
† *Γεωργ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου*, Τρεῖς ἀνέκδοτοι μελέται
περὶ Ἀδριανουπόλεως. Τὰ κατὰ τὴν πάροδον τῶν
αἰώνων ὀνόματα τῆς πόλεως Α′ 282—290
—Περὶ τῆς Μονῆς Λαμποῦς Α′ 290—298
—Ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης Ἀδριατουπόλεως ἐπὶ τουρκο-
κρατίας Α′ 298—311

—Ὁδοιπορικὸν (Διδυμότειχον) Β′ 87—93, (Ἄπρως—Κερμὲν) Β′ 323—324 (Φεραί, Κούλελι Βουργὰς) Γ′ 172—176, (Κεσσάννη, Παλαιόκαστρο Κεσσάνης, Σιγλὶ Κεσσάνης, Μεγάλη Γέφυρα, Χάραλλα, Ὕψαλα, Μάλγαρα, Μπουλαβὰτ Καλεσί, Ἀλμαλή, Χαριούπολις, Βιζύη, Ἐπαρχία Βιζύης, Ἁγιὰς Πασᾶ Σεράϊ) Θ′ 42—70, (Βαβὰ Ἐσκή, Γέννα, Βουνὰρ Χισσάρ, Πολαιὰ Πέτρα, Σκόπελος, Βρύσις, Καριστιράν, Δρυξιπάρα, Μεσογηνή, Σαράντα Ἐκκλησίαι), Ι′ 253—263. Ἡράκλεια, Πέρινθος, Τυρολόη, Ραιδεστός, Ἀχριβέν, Γενὶ τσιφλίκ, Πάνιον, Αἶνος, Δεδεαγὰτς, Κορνοφωλιά, Γενικέοϊ-Νεοχώρι, Γιαννέρι (σήμερον Γιαννούλη) ΙΕ′ 99—103 Διδυμότειχον, Βιζύη, Ἀδριανούπολις, Ἀρναούτκιοϊ, Κρασοχώριον, Τσορέκιοι ΙΣΤ′ 83—88

—Περὶ Κυρίλλου τοῦ ΣΤ′ ΙΘ′ 72—104 καὶ ΙΘ′ 309—310

† *Πρώην Λεοντουπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου,* Μητροπολῖται τῆς Θράκης Α′ Ὁ Ἡρακλείας Καλλίνικος Ϛ′ 5—36, Β′, ὁ Βιζύης Ἰωακεὶμ Η′ 33—46, Γ′ ὁ Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος Η′ 46—51, Δ′ ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος Η′ 56—58, Ϛ′ ὁ Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος Η′ 58—60, Ζ′ ὁ Μαρωνείας Γαβριὴλ Η′ 60—62, Η′ ὁ Μαρωνείας Γαβριὴλ Η′ 62—65, Θ′ ὁ Τραϊνουπόλεως Ἄνθιμος Η′ 66—68

—Ὁ Νεομάρτυς Μιχαὴλ Μαυροειδὴς ὁ Ἀδριανουπολίτης Ι′ 7—28

† *Δημ. Λουκοπούλου* Πάτερ Ἰάκωβος ὁ Νέος ποὺ τελείωσε μαρτυρικὰ στὸ Διδυμότειχον τὸ 1520 Α′ 329—335

Μιχαὴλ Λυκίδου, Γεώργιος Σαΐρογλου Γπ′ 53—54

—Ἀπαγχονισμοὶ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Γπ′ 54—55

P. de la Coste-Messelière, Ἀντίτυπον Περινθιακὸν ἑνὸς χαλκίνου τοῦ Ἡρακλείου Β′ 265—274

Ἰωάν. Μαγκριώτη. Τὸ Εὐκάρυον (ἐν σημειώσει) Α′ 454—455

† *Θεόδ. Κ. Μακρίδου,* Τὸ Βυζαντινὸν Ἕβδομον καὶ αἱ παρ᾽ αὐτῷ μοναὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Μάμαντος Ι′ 137—198 καὶ ΙΒ′ 35—80

† *Μαρωνείας Ἀνθίμου,* Ἀνάγλυφον τοῦ Ἀρχιστράτηγου Μιχαὴλ Α′ 363—364

† *Κωνσταντίνου Χ. Μαυρίδου,* Ἔκθεσις ἀρχιτεκτονικὴ περὶ ἀνακαινίσεως τῆς ἐν Σηλυβρίᾳ Ἱερᾶς Ἐκκλησίας «Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων» Θ′ 39—44

Σ. Δ. Μαυρομιχάλη, Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἀλεξανδρου-

πόλεως ΙΣΤ′ 366—381
Δημ. Μελανίδου. Τὸ φιρμάνιον τῆς θανατώσεως τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Γπ′ 249
Γ. Μπακαλάκη, Θρακικὰ εὐχαριστήρ.α εἰς τὸν Δία ΣΓ′ 302—318
—Ἱστορημένον ἐκ Θράκης ἀντιμήνσιον Ζ′ 5— 14
—Παρανέστιοι ἀρχαιότητες Ζ′ 15— 32
—Ἐνεπίγραφα «σαχάνια» τοῦ Ρουφετίου τῶν Ἀμπατζήδων Φιλιππουπόλεως Θ′ 401—403
—Θρακικὰ χαράγματα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν φράγματος τοῦ Στρυμόνος ΙΓ′ 5— 32
† *Β. Α. Μυστακίδου*, Μητρόπολις Ἄπρω καὶ Μητροπολίτης Ἄπρω Β′ 39— 43
—Θρακικὰ Β′ 44— 47
—Ἔνια-Αἴνια Β′ 47— 64
—Μηδείας καὶ Σωζοπόλεως Θεοδόσιος Β′ 65
– Θρακικὰ (Αἶνος-Ἐκκλησία Αἴνου-Πατριάρχου Ἀνθίμου Ἀλληλογραφία-Καὶ πάλιν ἡ μητρόπολις Ἄπρω) Β′ 295—323
—Θρακικὰ (Αἶνος-Χατζῆ Βισβίζαινα Δόμνα-Αἶνος Ἔβρος Συντεχνίαι, Αἴνιοι ἐπίσημοι, παρεκλήσια. Ἁλικαὶ-Ἰχθυοτροφία. Καὶ πάλιν ἡ Μητρόπολις Ἄπρω—Εἰς τὸν ἐν Πύργῳ Ἁγχιάλου Ἱερὸν Ναὸν) Γ′ 44— 71
—Σωματεῖα Δ′ 366—367
—Λύγιοι Θρᾷκες Δ′ 368—370
Ν. Γ. Οἰκονομίδου, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμιος Δ′ 207—216
Ἀναστ. Κ. Ὀρλάνδου, Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Βήρας Δ′ 3— 34
† *Κ. Παλαμᾶ*, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γπ′ 196—201
Ἀθαν. Ἀρχιμανδρ. Παντοκρατορινοῦ. Βίος καὶ πολιτεία Ἀθανασίου τοῦ Α′ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (1289-1293 καὶ 1304-1310) συγγραφεὶς ὑπὸ Ἰωσὴφ Καλοθέτου Μοναχοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενος ΙΓ′ 56—107 καὶ 430
Ἰωάννου Β. Παπαδοπούλου, Ἐπιτύμβιος στήλη εὑρεθεῖσα ἐν Σωσθενίῳ τοῦ Βοσπόρου Α′ 20— 25
—Μωσαϊκὸν δάπεδον ἐν Δελειῶνες Β′ 275—278
Α. Π. Παρασκηνιακὴ ἀνασκόπησις τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Πολέμου καὶ ἑξῆς Α′ 87— 88
† *Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου*, Ἡ μάγισσα Γπ′ 232
† *Κωνστ. Παπαϊωαννίδου*, Γεωγραφικὴ περιγραφὴ Σωζουπόλεως Βορείου Θράκης Α′ 318—325

—Ἡ φυσικὸς λιμὴν τῆς Ἀπολλώνιας-Σωζουπόλεως πάλαι καὶ νῦν Β' 284—294 καὶ 485
—Ἡ Σωζόπολις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν Γπ' 49— 52
—Γεωργάκη Σαΐρογλους Γπ' 53— 54
† πρ. *Παραμυθίας Ἀθηναγόρα*, Ὁ Ὁμηρικὸς κόσμος, Οὐσκουδάμια Θράκης Θ' 71—100
Ν. Παρασχίδου, Αἱ σφαγαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως Γπ' 249—252
Δημ. Π. Πασχάλη, Τρεῖς ἐν Θράκη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἱεράρχαι Μειρῶν καὶ Ἀθύρων Νεῖλος Μηντρινὸς—Μεσημβρίας Γρηγόριος Σπυρίδος καὶ Ἰωσὴφ Λεφάκης Γ' 3— 16
—Ἰωσὴφ Λεφάκης, Μητροπολίτης Μεσημβρίας Γπ' 253
—Βιζύης Ἰωάσαφ Μαρμαρᾶς Δ' 45— 56
—Ἕνα εἰς τὴν Ἀγχίαλον Μετόχιον τῆς ἐν Ἄνδρῳ Μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ δύο ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ἄνδριοι διδάσκαλοι τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ σχολῆς Ε' 60— 66
—Τέσσαρες μητροπολῖται Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου Ἄνδριοι τὴν πατρίδα, (Παρθένιος, Ναθαναήλ, Σεραφείμ, Διονύσιος) Ζ' 35— 50
—Καλλιπουπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος Πούμπουρας (1835-1881) ΙΒ' 81— 85
—Σηλυβρίας καὶ εἶτα Νικομηδείας Διονύσιος Ἰω. Κωτάκης ΙΒ' 86— 93
Σ. Πελεκίδου, Μνημεῖα τῆς Θράκης Α' 5— 19
Β. Πετράκη καὶ *Μ. Σαραντῆ*, Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴν ΙΕ' 5— 54
Π. Πετρίδη, Θρακικὰ μελετήματα Β' 34— 38
Κ. Ροδοοίνου Ὀλίγα περὶ τῆς Μητροπόλεως Λιτίτσης ΙΒ' 94—102
† *Εὐαγ. Ι. Σαβραμῆ*, Ὁ κῶδιξ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας Ἰγνατίου Ε' 226—235, 370 καὶ Ϛ' 207—246
—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων τῆς Θράκης Ζ' 144—152
—Ἐπιστολὴ τοῦ Ἡρακλείας Μελετίου πρὸς τὸν Ταλαντίου Νεόφυτον Η' 305—308
Σαμίδου, Ἐπιγραφαὶ Αἴνου Β' 279—283
Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη, Βασιλεὺς-Ποιητὴς Κότυς ὁ
—Ε' Βασιλεὺς τῆς Θράκης Α' 89—105
—Ἕβρος ποταμὸς ΙΓ '33—55
—Χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ ἐν Αἴνῳ ΙΕ' 148—150
—Ἄγνωσται σελίδες ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας τῆς

πόλεως Αἴνου ΙΕ′ 151—152
—Δωρόθεος ὁ Πρώϊος Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως (1813—1821) καὶ ἡ πνευματικὴ κίνησις αὐτῆς. ΙΕ′ 153—162
—Συγχωρητικὴ εὐχὴ διὰ τὸν Αἶνου Σωφρόνιον ΙΣΤ′ 400—404
—Ντούκενι καὶ Κασκαπάνι (Θρακικὴ παράδοσις) ΙΣΤ′ 404—411
—Ἡ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Σκαλωτῆς ΙΖ′ 308—329
—Ἐκπαιδευτήρια Αἴνου ἐπὶ Τουρκοκρατίας ΙΖ′ 330—357
—Ὁ ναὸς Ἰωάννου Προδρόμου ἐν Αἴνῳ ΙΖ′ 443—445
—Δανεισταὶ τοῦ ἁγίου Λίνου Ματθαίου (1807—1821 ΙΖ′ 445
—Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ τῆς μεσημβρινῆς Θράκης ΙΖ′ 446
—Σύντομος ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς νήσου Σαμοθράκης ΙΗ′ 9—49
—Ὀλίγα τινα περὶ Τραϊανουπόλεως ΙΗ′ 177—192
—Ἕνας θρᾶξ συνάδελφος ἐν Σηλυβρίᾳ ΙΗ′ 354
—Γ'έφυρα Διαμαντῆ Ἀδριανουπόλεως ΙΑ′ 354—355
—Ἡ Αἶνος καὶ αἱ ἐκκλησίαι της ΙΘ′ 9—38
—Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἐγκαθειρκτοι ἐν αὐτῇ Κ′ 81—92
—Ἡ Θρακικὴ κατάληξις παρὰ Κ′ 93—96
—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν, ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ Κ′ 97—101
Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ Τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Πόλης ΙΒ′ 34
Μιλτ. Σαραντῆ Κώδικες τῆς ἐπισκοπῆς Μετρῶν καὶ Ἀθύρων Ε′ 163—178
—Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου ΙΘ′ 189—267, Κ′ 137—182
Μ. Σαραντῆ καὶ Β Πετράκη Περιγραφαὶ τῆς Ἀνδριανουπόλεως ἀπὸ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴν ΙΕ′ 25—54
† *Ἰγνατίου Σαράφογλου*, Περιγραφὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως Β′ 66—68,252
† *Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ*, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκης ἀπὸ τῆς ἁλώσεως γενικῶς ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τοῦ ιζ′ αἰῶνος καὶ ἑξῆς ΣΓ′ 37—136
—Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Βορείου Θράκης καὶ ἐν γένει τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ ἑξῆς Η′ 110—189
—Ὁ διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ Σταμάτιος Παπᾶ ὁ Θρᾴξ Θ′ 181—193
† *Βλασίου Σκορδέλη*, Τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Στενημάχου 1851 Σεπτεμβρίου 1 Α′ 350—363

—Ἀπομνημονεύματα Β′ 121—128
Ι. Σπαθάρη, Ἡ Δυτικὴ Θράκη κατὰ τὸν Ἐβλιγιὰ τσελεπὴν Δ′ 113—128, Ε′ 179—217, Ζ′ 153—176, Θ′ 23— 36
Ἀρχιμανδρίτου Ν. Σταματιάδου, Καὶ πάλιν ἡ Πλωτινόπολις Γ′ 388—389
—Σταμάτιος Παπᾶς ἢ Παπᾶ Στάμου Γ′ 389—390
† *Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη* Τσιγκενὲ Σαράϊ ΙΒ′Σ 259—264
Ἀ. Α. Σ. [ταμούλη] Ἕνα ταξείδι στὴ Θράκη στὰ 1433 Α′ 116—123
—Ἡ Ἡράκλεια κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος Α′ 326—328
—Ἀφήγησις τοῦ ταξειδίου τοῦ Δρος Ἰωάννου Φραγκίσκου—Gammelli Carerri κατὰ τὸ 1693 - 4 Γ′ 177—180, 408
—Ἀπὸ τὴν περιήγησιν τοῦ Robert Walsch (Σαράντα Ἐκκλησίαι, Λουλὲ Βουργάζ, Καριστιρὰν) Δ′ 57— 64
—Δύο ταξιδιῶται διέρχονται διὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν τὸ 1709 καὶ τὸ 1746 Δ′ 64— 66
—Σημείωσις περὶ Ἀδριανουπόλεως Δ′ 67
—Ἐγράφετο ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν; Δ′ 365—366
—Θρᾶκες Μουσικοὶ Δ′ 370—371
—Δέρκοι Κέντρον τῶν Μονοφυσιτῶν Ε′ 218—221
—Ταξείδια εἰς Θράκην ΣΤ′ 177—181
—Οἰκοδομαὶ Σινὰ πασσᾶ Ζ′ 230
—Τεκέδες Βεκτασήδων ἐν Θράκη Θ′ 417—418
—Ταξείδια εἰς Θράκην ΙΒ′ 249—254, ΙΓ′ 258—265, Ι ΣΤ′ 65—82, ΙΗ′ 325—334
—Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀδριανουπόλεως ΙΕ′ 163—177
— Μεγάλοι Βεζύραι ἐκ Θράκης καὶ ἐν Θράκη ΙΖ′ 447—449
Μ. Α. Σταμούλη, Μητροπολῖται Αἴνου Ε′ 369—370
—Ὁ ἐν Σηλυβρίᾳ Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος Θ′ 87
—Θρακικοὶ κώδικες Θ′ 122—136 καὶ 427
—Ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Μητροπολίτης Παΐσιος Θ′ 419—421
—Ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην Θ′ 424, Ι′ 393—394
—Ὁ Καπουκῖνος Ropert de Dreux στὴ Θράκη στὰ 1666 Θ′ 425—427
—Νεομάρτυρες Θράκης Ι′ 373—377 καὶ ΙΗ′ 176
—Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης
—Βυζαντιναὶ ἐπαρχίαι ΙΔ′ 11—12
—Ἡ τάξις τῶν Θρακικῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὰ συνταγμάτια ΙΔ′ 13—60

—Ἀρχιερατικοὶ καταλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θρακης ἀπὸ Χριστοῦ ΙΔ΄ 61—213, 286, ΙΣΤ΄ 387—394, ΙΖ΄ 452—456, ΙΗ΄ 355
—Χάρτης Θρακικῆς ἐπαρχίας (Ἱεροκλέους) ΙΔ΄ 214—215
—Καθολικοὶ ἀρχιερεῖς ΙΔ΄ 216—230, ΙΣΤ΄ 395, ΙΖ΄ 456
—Κῶδιξ Σηλυβρίας ΙΔ΄ 231—254
—Κῶδιξ Ἐπιβατῶν ΙΔ΄ 260—271
— » Δελειωνῶν ΙΔ΄ 278— 28
— » Ἐξαστέρου (Σηλυβρίας) ΙΗ΄ 161—175
—Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θρᾴκην ΙΗ΄ 193—217, 353
Ἰωάννου Κ. Σφάγγου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχάς τινας τῆς Θράκης Κ΄ 125—135
Γ. Α. Σωτηρίου Ἀνάγλυφον Ἁγίου Γεωργίου ἐξ Ἡρακλείας τῆς Προποντίδος Α΄ 33—37
—Ἀρτοφόριον τῆς Μητροπολιτικῆς Ἐκκλησίας Ἀδριανουπόλεως Β΄ 7—10
—Ποιμαντικὴ ῥάβδος τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόμεως Νεοφύτου ΙΒ΄ 210—213
Ν. Τάκη Τσιγκενὲ Σαράϊ ΙΒ΄ 255—258
Ἀδαμαντίου Ταμβακίδου, Ἱστορία τῶν Ἀρχιγενείων ἐν Ἐπιβάταις ἐκπαιδευτηρίων Β΄ 372—384, 485,
—Συμβολὴ τῆς Θράκης εἰς τὴν ἐπανάστασιν Γπ΄ 41— 48
† Χ. *Τσούντα*, Ἀπεικόνισις Θρακῶν εἰς ἓν ἀγγεῖον Α΄ 1— 2
† *Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου*, Σαράντα Ἐκκλησίαι (ἐν σημειώσει) Β΄ 440—449
† *Γεωργ. Χουρμουζιάδου*, Βίος καὶ στιχουργήματα Γ΄ 379—384
† *Καλλ. Χουρμουζιάδου*, Τὸ Τσακῆλι (Πετροχῶρι) τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν ΙΙ΄ 330—335
Ἑλένης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου: Ἀρχαῖο μετάλλιο τοῦ Βυζαντίου. Ἀπὸ τὴ Συλλογὴ Σταμούλη Δ΄ 40— 44
.·.Τὸ Σαμμακόβι καὶ τὰ μεταλλεῖά του ΙΘ΄ 178—180

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Δύο προικοσύμφωνα ἐξ Ἀδριανουπόλεως Β΄ 385—386
Ἔγγραφα ἐπίσημα Θρακῶν Γπ΄ 227—229
Σημερινὴ διοίκησις Θράκης Γπ΄ 256
Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων Μαργ. Κωνσταντινίδου Δ΄ 354

Θρακικὰ κειμήλια	Θ′	421	—423
Θρᾷκες Φιλικοὶ	Θ′	423	—424
Τὸ ὑδραγωγεῖον Ἀδριανουπόλεως	Ι′	384	
Ἀρχαιότητες Βιζύης	Ι′	384	
Ἀνέκδοτα τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ	Ι′	391	
Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ	Ι′	393	—395
Συλλογὴ ἐγγράφων	Ι′	392	—393
Ἱστορικὰ ἀριστουργήματα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Θράκης	ΙΑ′	425	—428
Σηλυβρίας Διονύσιος	ΙΒ′	402	—404
Θρακικαὶ ἐπιγραφαὶ ΙΒ′ 404-407,	ΙΗ′	424	—428
Ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἐν Βιζύῃ	ΙΒ′	406	
Εἰδήσεις ΙΒ′ 417,	ΙΓ′	431	—432
Ἀνασκαφαὶ Ἀνατολικῆς Θράκης	ΙΓ′	419	—420
Οἱ τύμβοι τῆς Βιζύης	ΙΓ′	421	—422
Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Μεσημβρίας Δ. Θράκης	ΙΓ′	422	—424
Τουρκικὴ παράδοσις διὰ τὸ τζαμὶ Διδυμοτείχου	ΙΓ′	431	
Αἶνος Ἕβρος ποταμὸς	ΙΕ′	370	373
Στατιστικοὶ πίνακες τῶν ἐκκλησιῶν, ἁγιασμάτων, ἱερέων, σχολῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῶν ἱερῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου	ΙΕ′	374	—375
Διοικητικὴ διαίρεσις Θράκης τοῦ 1910	ΙΕ′	376	—383
Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μαῦρος	ΙΕ′	388	
Εὐεργέται (Μεσημβρίας, Σωζοπόλεως, Πανίου, Κιουτσούκκιοϊ, Γάνου, Ἀδριανουπόλεως)	ΙΕ′	388	—389
Ἠθογραφικὴ ἑορτὴ εἰς Κομοτινὴν	ΙΕ′	389	—392
Ἀθανάσιος Α′. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης	ΙΕ′	394	395
Συρτὸς Σηλυβριανῶν	ΙϚ′	396	
Φάλαγξ Θεσσαλο-Μακεδονο-Θρακῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν	ΙϚ′	396	—399
Ἐπιγραφὴ Λουλὲ Βουργάζ	ΙϚ′	411	—412
Ἀκολουθίαι τῆς ἐξ Ἐπιβατῶν Ὁσίας Παρασκευῆς	ΙΖ′	429	—431
Συμβολὴ Θρᾳκῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ΙΖ′ 436 438,	ΙΗ′	356	—358
καὶ	Κ′		208
Ἡ κατάληψις τῆς Αἴνου καὶ μνημεῖα πασάδων ἐν Θράκῃ	ΙΖ′	439	—441
Βιβλιοθήκη Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τῶν Ἀδριανουπολιτῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ	ΙΖ′	441	—442
Θρᾷκες εἰς τὰς Ἰνδίας	ΙΖ′	443	
Ἀνασκαφαὶ στὸ Βυζαντινὸν Ῥήγιον	ΙΖ′	449	—451
Ἐργασίαι ἀναστηλώσεως εἰς Φέρρας	ΙΖ′	451	

Ἑλληνικὲς φορεσιὲς ΙΕ′ 451
Ἡ κατὰ τῆς Θράκης ἐπιδρομὴ τῶν Σαρακηνῶν τῷ 829 ΙΗ′ 176
Φιλογενεῖς Θρᾷκες ΙΗ′ 218
Ἀνακάλυψις χρυσοῦ στέμματος ἐν Θράκη ΙΗ′ 218
Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικὴ Κοινότης ΙΗ′ 352—353
Διάφορα ΙΗ′ 358—359, ΙΘ′ 310, Κ′209
Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ Κ′ 204—207
Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως Κ′ 207—208
Ἀνέκδοτος ἀκολουθία καὶ ἐγκώμιον τριῶν Θρᾳκῶν νεοφανῶν μαρτύρων Κ′ 208
Λύγιοι Θρᾶκες Κ′ 209—210

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ—ΓΛΩΣΣΙΚΑ

Ἀλεξάνδρ. Ἀμπατζόγλου, Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Σοφιδιώτικα Γ′ 333—334
† *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Ἐπείγουσα συμβολὴ εἰς τὴν Νεοελληνικὴν διαλεκτολογίαν Ε′ 310—311
† *Κ Μ. Ἀποστολίδου*, Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρνημένης (Τραγοῦδι) Α′ 209—210
Φωτίου Γ. Ἀποστολίδου, Ἑορτασμὸς τῶν γάμων στὴν Τσεντὼ Δ′ 267—276
—Γλωσσικὰ σημειώματα Ϛ′ 350—352
—Ὁ Ἀηγιάννης ὁ Κουλτουρμουσιανὸς ΙΒ′ 328—331
—Κύρια ὀνόματα κ' ἐπίθετα τῆς Τσαντὼς ΙΓ′ 343—353
—Θρακικὴ γλωσσογραφία ΙϚ′ 267—305, ΙΖ′ 5—96
Θεολόγου Γ. Βαφείδη, Δημώδεις δοξασίες καὶ δεισιδαίμονες συνήθειες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολι Α′ 189—197
Παναγιωτῆς Δ. Βαφείδου, Λαογραφικὰ Καλλιπόλεως (Ἔθιμα, Πανηγύρεις, Συνοικίαι, Ἐκκλησίαι, Παρεκκλήσια, Ἁγιάσματα, Ὀργανώσεις, Τραγούδια) Ι′ 324—333
Νικ Βαφείδου, Μερικαὶ συνήθειαι Διδυμοτείχου ΙΓ′ 335—342
—Λαογραφικὰ περιφερείας Διδυμοτείχου καὶ Δημοτικὰ ἄσματα Σουφλίου ΙΗ′ 303—307
Δ. Κ. Βογαζλῆ, Δημοτικὰ Φιλιππουπολίτικα καὶ Στενιμαχιώτικα τραγούδια ΙΑ′ 279—306
Κυριακούλας Γιανακούλια, Κατάρα Α′ 208
—Τ' Ἄη Θανάση ἡ σπηλιὰ Α′ 218
Δδος Γιαννακούλια, Ὁ Μαρτίνης (παραμύθι) Α′ 218—220
Β. Δεληγιάννη, Τὸ χέρι τῆς Παναγίας (σημ.) Β′ 252
—Τραγούδια Πασχαλιώτικα Β′ 401—403
—Τραγούδια χωρίου Ρέμπιτς Β′ 403—405

—Κάλαντα Β′ 406—408
—Τραγούδια Δογάν-κιοϊ Β′ 408—411
—Παραδόσεις Β′ 411—413
—Σημειώσεις Β′ 484—485
—Σύμμικτα λαογραφικὰ Μαλγάρων (Γρίφματα, τραγούδια, ἔθιμα γάμου κλπ.) Δ′ 222—233
—Μερικὰ ἔθιμα καὶ τραγούδια τῶν χωρίων Δογάν-κιόϊ καὶ Ρέμπιτς τῆς περιφερείας Μαλγάρων ΣΓ′ 353—368

Σωσιπ. Δημοσθενοπούλου [Σ. Σταμούλη] Τῆς Ἀρετῆς τὸ τραγούδι Β′ 399—400

† *Ἐλαίας Ἀγαθαγγέλου*, Γλωσσάριον Λουλεβουργὰς ΣΓ′ 383—391 καὶ Ζ′ 332—339

Ζ. Ἔθιμα Σαμακοβίου. Δείγματα Σαμακοβιανῆς συνομιλίας ΙΓ′ 386—393
— Διάφορα Λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Ἡ Χώρση καὶ τὸ Χοσμερί. Παιχνίδια. Προλήψεις. Παροιμίες. Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας) ΙΕ′ 322—331
—Ἐξηγήσεις μερικῶν λέξεων Σαμακοβίου ΙΕ′ 39
—Διάφορα λαογραφικὰ Σαμακοβίου (Προλήψεις, Εὐχές, Κατάρες, Βρισιές, Παροιμίες, Συνήθειαι) ΙϚ′ 311—324
—Παιχνίδια, Παροιμίαι, Ἐπώνυμα, Τραγούδια, Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας ΙΖ′ 188—193
—Ἐπεισόδια, παραδόσεις, Τρουλιά, Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1826 ΙΖ′ 216—221
—Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμακόβι (Τὰ ἐγκαίνια νέας Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος Γραμμάτιον τοῦ 1840. Μία ἐπιστολὴ τοῦ 1864) Κ′ 77—80

Ἀστερίου Ζήκου, Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια Α′ 199—201
—Ἀδριανουπολίτικα (Νανουρίσματα, Δίστιχα, Μοιρολόγια, Γλωσσοδέτες, Αἰνίγματα) Α′ 210—113
—Τραγούδια Α′ 421—425
—Δεισιδαιμονίες καὶ βασκανίες τοῦ Ἰλδιρὶμ τῆς Ἀδριανουπόλεως Α′ 452—453

Εὐστρατίου Ζήση, Διάφορα Αὐδημίου, Ε′ 347—358, ΣΤ′ 369—382 Ζ′ 319—331
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Αὐδημίου Ζ′ 340—350, Η′ 392—411, Ι′ 295—323, ΙΒ′ 333—355, ΙΕ′ 297—305
—Προλήψεις ἐγκυμοσύνης Αὐδημίου ΙΓ′ 333—334

—Παιχνίδια Αὐδημίου ΙΕ′ 306—317
—Τοπωνυμικὰ καὶ διάφορα Αὐδημίου ΙΕ′ 392—395
—Γλωσσάριον Αὐδημίου ΙΣΤ′ 325—384, ΙΗ′ 291—302
—Προλήψεις Αὐδημίου ΙΖ′ 229—231
—Παρατηρήσεις εἰς παροιμίας Πετροχωρίου ΙΖ′ 232—239
—Παραμύθια Αὐδημίου Κ′ 81— 85
Μελπ. Ζήση, Ἀρραβῶνες καὶ γάμοι στὸ Αὐδήμι Θ′ 287—309
—Ὁ Θέρος στὸ Αὐδήμι ΙΒ′ 356—362
† *Σάββα Καλογιαννίδη*, Τραγούδια Σαμμακοβίου Κ′ 73— 76
Θ. Π. Κιακίδου, Πανηγύρια στὸ Σαμακόβι, Ἑορταί, Γεωργικαὶ ἐργασίαι, Οἱ ἔξω τοῦ Σαμακοβιοῦ δρόμοι, Ὀνόματα τῶν βουνῶν τοῦ Σακακοβίου, Τοπωνυμίαι, Ἐπίθετα, Ὁ Λύρατζης Παναγιώτης Γκόρες ἢ Πάντης ΙΖ′ 195—215
Ἡ σπορὰ καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ λιναριοῦ στὸ Σαμμακόβι ΙΘ′ 311—312
Κ. Κουρτίδου Ἄσματα Ἀδριανουπολίτικα Α′ 438—442
—Γλωσσοδέτες, εὐχὲς καὶ κατάρες Ἀδριανουπόλεως Α′ 460—461
† *Γ. Κωνσταντινίδου* Παραμύθι τῆς Ἀδριανουπόλεως ΙΗ′ 308—323
† *Γ. Ἰακ. Λαμπουσιάδου*, Γλωσσάριο τῆς Ἀδριανουπολίτιδος διαλέκτου Α′ 474—482, Β′ 226—242, Γ′ 335 - 339 καὶ 474—480, Δ′ 310—318
—Δημοτικὰ τραγούδια Ἀδριανουπόλεως Β′ 414—427
Οἰκονόμου Κωνστ. Λουΐζου, Παρατηρήσεις εἰς τὴν φθογγολογίαν Καλλιπόλεως Ε′ 344—346
—Λαογραφικὰ σύμμικτα Ταϊφυρίου Καλλιπόλεως (δοξασίαι, δεισιδαιμονία, ἔθιμα, τραγούδια, παίγνια, πανήγυρις κλπ.) ΣΤ′ 319—349
Γ. Μ., Θρακικὰ Ἀκριτικὰ τραγούδια Γ′ 239—246
Ἰωάννου Μαγκριώτη, Ἤθη καὶ Ἔθιμα Εὐκαρύου Α′ 454—457
—Ἤθη, ἔθιμα καὶ προλήψεις Εὐκαρύου Η′ 384—391
—Ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου Εὐκαρύου ΙΒ′ 323—327
Μ. Μοσχοπούλου, Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα Α′ 436—438
† *Ἀποστόλου Β. Οἰκονομίδη*, Παραμύθι Καλλιπόλεως Δ′ 334—336
Κωνσταντίνου Δ. Οἰκονόμου, Τὰ δημιώδη ἄσματα Θράκης Ε′ 281—309
† *Κωνσταντίνου Παπαϊωαννίδου* Ἔθιμα Σωζοπόλεως Α′ 457—460
—Δημοτικὰ ἄσματα Β′ 152—153
—Δίστιχα Β′ 154—155
—Παραμύθια Β′ 155—161

—Παροιμίαι Β′ 161—172
—Αἰνίγματα Β′ 172—178
| Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι Β′ 178—182
—Λαογραφικὰ Σωζοπόλεως (Βιολογικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα) ΙΘ′ 268—298
Μόσχου Παπαχριστοδούλου Θρακιώτικα ἄσματα καὶ τραγούδια Α′ 201—205, 425—428, Β′ 199—206, 389—395, Γ′ 236—238
—Τραγούδια τῆς Γέννας Δ′ 217—221
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης Α′ 141—188
—Δύο τραγούδια τῶν ἀναστεναρήδων τῆς Ἀν. Θράκης Α′ 206—208
—Ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν ζώων Α′ 216—217
—Γλωσσάριο ἀπὸ τὴ Σαρανταεκκλησιώτικη γλῶσσα Α′ 223—237, 461—474, Β′ 212—226, 457—474, Γ′ 340—353, Δ′ 302—309
—Δεισιδαιμονίες Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Α′ 447—452
—Λιανοτράγουδα τῆς Ἀν. Θράκης Β′ 183—198
—Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως (Γλωσσοδέτες, Παιδιὲς—Ἔθιμα, Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, Ὅρκοι, Εὐχές, Κατάρες, Βρισιές, Οἰωνοὶ κλπ.) Β′ 428—439
—Παροιμίες Ἀδριανουπόλεως Γ′ 301—332
—Κατάλογος ἀπὸ ὀνόματα καὶ προσηγορικὰ καὶ μερικὰ γλωσσικὰ συμπεράσματα Δ′ 319—323
—Γλωσσάριο ἑρμηνευτικὸ λέξεων ἰδιωματικῶν ἀπὸ τὰ Σαρανταεκκλησιώτικα παραμύθια Δ′ 324—333
Ἀναγνώστη Παρασκευοπούλου, Τραγούδια Σωζοπολίτικα Γ′ 247—287
Ἔφης Πλιάτσικα, Σύμμικτα λαογραφικὰ Ἀβδημίου (Δίστιχα, Στιχομυθεῖες, Σατυρικά, Νανουρίσματα, Σκωπτικά, Σχετικὰ μὲ τὰ ζῶα, Ταχταρίσματα, Παιχνίδια, Αἰνίγματα, Τραγούδια, Γλωσσοδέτες, Γλωσσάριο) Δ′ 240—266
Ν. Ροδόοινου, Κουλπανάδικα Δ′ 295—301
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος μου Ὀρτάκιοι (Ἀδριανουπόλεως) (Τὰ Δημήτρια (ὁ Μπέης) ΙΓ′ 311—320
Μιλτιάδου Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ παναγύρια τῆς Θράκης Η′ 412—419
Ἐλπινίκης Σταμούλη Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ Θρακικὰ ἔθιμα (Κρατητικά, Δεισιδαιμονίες στὴν ἐγκυμοσύνη, Τὰ γεννητούρια, Νανουρίσματα) Α′ 127—140
—Ὁ Κοντούτσικος καὶ ὁ Γιαννίτσαρος [Τραγοῦδι] Α′ 208—209
—Παραμύθια Α′ 214—217
—Σύμμικτα Λαογραφικὰ [Τὸ παιδί. Τὰ προξένεια καὶ οἱ ἀρραβῶνες στὶς Καστανιὲς τῆς Θράκης. Τὸ χτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ στὴ Θράκη. Ἔθιμα τῆς Τυρινῆς Ἀποκριᾶς) Α′ 403—421

—Κάλαντα Χριστουγεννιάτικα Α′ 428—436
—Ἁγιαβασιλιάτικα κάλαντα τῆς Θράκης Α′ 442—445
—Κάλαντα τῶν Φώτων Α′ 445—446
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. Θάνατος Β′ 131—151
—Λεῖγμα τῆς νεωτέρας λαϊκῆς στιχουργίας Β′ 207—211
—Τὸ τραγοῦδι τῆς Ἀρετῆς Β′ 397—399
—Οἱ τελευταῖοι διωγμοὶ εἰς τὴν λαϊκὴν στιχουργίαν Γ′π 213—244
—Προγνωστικὰ Δ′ 234—239
—Ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς Θράκης. Ἡ χαρὰ στὶς Καστανιὲς Ε′ 312—343
—Παραδόσεις τῆς Θράκης Ζ′ 231—318
—Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη. Γιατρικά. Γητειὲς καὶ χάρες Η′ 351—383 καὶ Θ′ 195—286
—Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Θράκης ΙΑ′ 1—188
—Αἰνίγματα ΙΓ′ 354—365
—Ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Θράκης ΙΕ′ 332—365, ΙΣΤ′ 89—190 καὶ ΙΖ′ 97—187
—Ἀπὸ τὰ ἁγιάσματα τῆς Θράκης ΙΗ′ 219—290, ΙΘ′ 308—309, Κ′ 210
—Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης Κ′ 9—72
† *Ἀν. Κ. Π. Σταμούλη*, Τοπωνυμικὰ Θράκης Α′ 395—402
Ἀμαλίας Στάλιου, Ἔθιμα καὶ ἐνδυμασίαι Κομοτινῆς ΙΓ′ 321—332
† *Ἀρχιμ. Νεοφ. Σταματιάδου*, Πῶς ἑορτάζονται τὰ Χριστούγεννα εἰς τὴν Κορνοφωλεὰν Δ. Θράκης ΙΑ′ 345—346
† *Ἀντ. Α. Σταμούλη*, Τοπωνύμια ἐπαρχίας Σηλυβρίας ΙΣΤ′ 306—310
—Ἐπωνύμια Παναγίας ἐν Θράκῃ ΙΖ′ 222—226 καὶ ΙΘ′ 309
—Σηλυβρίας τοποθεσίαι ΙΖ′ 226—228
Ἑλένης Τσομάκα, Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Δωδεκάμερα, Ἀποκρηὰ καὶ σαρακοστή, παροιμίαι, προλήψεις, λέξεις) ΙΒ′ 363—373
—Κρυονερίτικα τραγούδια ΙΒ′ 374—377
—Διάφορα ἐκ Κεσσάνης (Προλήψεις, παραγκώματα, μερικαὶ λέξεις) ΙΕ′ 318—321
† *Δημ. Χατζηπαναγιώτη*, Λατρεία (Τὸ χωλβασάββατο) Α′ 197—198
—Τραγοῦδι τοῦ τσαγανοῦ Α′ 205—206
† *Μ. Φιλήντα*, Ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῆς Θράκης Α′ 221—223
—Ἐτυμολογίες σὲ Θρακικὲς λέξεις Γ′ 355—360, Δ′ 277—294 καὶ Ε′ 259—280
† *Κωνστ. Ν. Χατζοπούλου*, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Σύμμικτα λαογραφικά. (Δεισιδαιμονίαι. Προλήψεις. Μαντεῖαι. Ἔθιμα. Εὐχαί. Κατάραι). Β′ 440—456
—Παιδιαὶ Γ′ 288—300
† *Καλ. Χουρμουζιάδου*, Τὸ Τσακῆλι (Πετροχῶρι τῆς ἐ-

παρχίας Μετρῶν. Φωνές. Πῶς κρέννε στὰ χαϊβάνια. Σρενεῖς. Ἀγρίμια. Σπιτίσια ζῶα. Ἀγριοπούλια καὶ τσιροπούλια. Ἑρπετὰ καὶ ρίδια. Ψάρια. Ζούζουλα Η′ 330—340
—Χωριάτικο καλαδάρ Η′ 340—350 καὶ Θ′ 310—362
—Οἰκόσιτα ζῶα Ι′ 334—350
—Κτηνοτροφία Ι′ 350—363
—Δημοτικὰ τραγούδια Τσακηλίου τῆς Ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ΙΑ′ 307—314
—Παραδόσεις Πετροχωρίου καὶ ἄλλων χωρίων τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν καὶ Ἀθύρων ΙΑ′ 315—344, 413
—Τὸ Τσακῆλι Μετρῶν (Κοινοτικὴ διοίκησις—Κατοικία—Ἐνδυμασία, Μυλωνάδες, Γεωργία, Οἰκοκυρικὴ) ΙΑ′ 341—413
—Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα Τσακηλίου ΙΒ′ 265—322
—Τὸ Τσακῆλι τῶν Μετρῶν. Γλωσσάριο ΙΓ′366—385 καὶ ΙΕ′181—296
—Παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις Πετροχωρίου (Τσακηλίου) Μετρῶν ΙΣΤ′ 191—266
Λεξιλόγια Ντουλγέρικα Αἰνίτικα Γ′ 334
Τραγούδια τοῦ Ἰγνάτογλου Γ′π 246—248
Συλλογὴ Λαογραφικῆς ὕλης Ι′ 384
Θρακιώτικο τραγοῦδι ΙΑ′ 428—429
Πρωτομαγιὰ στὶς Ἐπιβάτες Β′ 332
Φλοράρα ΙΕ′ 321
Δημοτικὸ τραγοῦδι τῆς Θράκης ΙΕ′ 331
Λαογραφικαὶ Συλλογαὶ ἀπὸ τὸ Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς ΙΕ′ 383—385
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις Κ′ 199—204

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΙ—ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

† *Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου*, Σπήλιου Σακελλαριάδου, Πόλεις καὶ θέσμια Θράκης καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ Ἀρχαιότητι Β′ 487—490
† *Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Συμβολὴ εἰς τὴν Θρακικὴν βιβλιογραφίαν Δ′ 342—353, 371—372, Ζ′ 382—399, Θ′ 373—398
—Σαμοθράκη Ἀχιλ. Ἱστορία τῆς Θράκης (Βιβλιοκρισία) ΙΒ′ 379—381
Εὐστρατίου Ζήση, Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ Ζ′ 410
† *Ἀριστ. Κουρτίδου*, Κώστα Γεραγᾶ. Ἀναμνήσεις ἐκ

Θράκης Α′ 248—250
Κ. Κουρτίδου, Ἐφημερίδες Δυτικῆς Θράκης Η′ 438
Μανόλη Κριαρᾶ, Κ. Κουρτίδου Ἱστορία τῆς Θράκης Δ′ 337—338
† *Κ. Κωνσταντοπούλου*, Γερ. Κονιδάρη. Σύντομος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἀδριανουπόλεως Η′ 420—426
Π. Π. Χ. Κωνστ. Κουρτίδου. Τὰ Θρακικά Α′ 497
Μ. Α. Σ., Νεῖρ βέϋ. Ἀνατολικὴ Θράκη Α′ 250—351
—Χρήστου Καράσου. Ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη Β′ 249—251
—Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Ὁ Στενίμαχος Β′ 490—491
—Συμβολαὶ εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν Γ′π I—XLVII, Ζ′ 357—881, Θ′ 355—372
—Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Θησαυροῦ ΣΓ′ 426,
—Ὀνόματα συγγραφέων τῶν εἰς τὰς συμβολὰς εἰς τὴν Θρακικὴν Βιβλιογραφίαν πραγματειῶν Ζ′ 100 431
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις Η′ 427—435
—Βιβλιογραφίαι Θρακῶν Η′ 436—437, Θ′ 399—400 ΙΒ′ 382—396, ΙΒ′ 397—398, ΙΓ′ 410, ΙΕ′ 399
—Ἐφημερίδες ἐκδιδόμεναι εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην 1938 ΙΒ′ 399
—Βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις καὶ συμπληρώσεις ΙΓ′ 394—409, ΙΕ′ 401—409, ΙΖ′ 419—423 καὶ ΙΘ′ 293—305

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

† *Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου*, Εὐεργέται Ἀλεξανδρουπόλεως Γ′ 387—388
† *Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου*, Στέφανος Ψάλτης Α′ 240—243
† *Κ. Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρασλῆς Γ′ 367—371
—Ἀντώνιος Π. Κομιζόπουλος Γ′ 399—400
—Δημ. Μιχ. Γκιουμουσγκερδάνης Γ′ 400—403
—Ἰωακεὶμ Μουρκίδης Γ′ 404
—Θησεὺς Α. Ἰνδιος Ε′ 366—367
Φωτ. Γ. Ἀποστολίδου, Δημήτριος Μποτζόρης Δ′ 361—362
Νικ. Κ. Βαφείδου, Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας Φιλάρετος Ι. Βαφείδης Ε′ 359—364
† *Θεοδ. Βελλιανίτη*, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 214—217
Νικ. Βασιλειάδη, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 201—214

Ἀθηνᾶς Γαϊτάνου Γιαννιοῦ, Νοεμὴ Ζωηροῦ ΙΗ′ 349—351
Δ Γκαστῆ, Γεώργιος Δ. Χατζηγιαννάκογλους Δ′ 356—360
Ἀδ. Διαμαντοπούλου, Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλης ΣΤ′ 416—422
† *Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Γ. Λαμπουσιάδης Α′ 244
—Ἀριστ. Κουρτίδης Β′ 243—246, 492—494
Κ. Κουρουνιώτη, Τὸ ἔργον τοῦ Χριήστου Τσούντα ΣΤ′ 392—415
Κωνστ. Γ. Κουρτίδη, Γεώργιος Ἰακώβου Λαμπουσιάδης Α′ 244—247
—Χρῆστος Παπαδόπουλος, Βασίλειος Γρηγοριάδης Α′ 492—494
Κ. Ἀναστασίᾳ Σταύρου Ἀλβανοπούλου ΙΗ′ 346—347
† *Δ. Λάμψα*, Ἀριστ. Κουρτίδης Β′ 494—500
Γρηγ. Α. Λιβαδᾶ, Ἰωάννης Π. Καρδαμάτης ΙΗ′ 335—342
Κ. Λουΐζου Ἀρχιμανδρίτου, Εὐεργέται Καλλιπόλεως (Νεῖλος ὁ Πεταπόλεως, Ἰωακεὶμ ὁ Καλλιπόλεως, Καλλίνικος ὁ Πρεσπῶν, Δρᾶκος καὶ Ἀσηνὲθ Βουλγαρίδαι, Τζεφρῆς Ἰωάννου, Ἰωακεὶμ Σκαρλατίδης, Δημήτριος καὶ Πηνελόπη Κώστα, Νικόλαος Ζωγραφίδης) Γ′ 377—383
Ι. Μαγκριώτη, Νικ. Λιθοξόος Γ′ 366—368
—Ἀνδρονίκη Κ. Κουκκίδου ΙΓ′ 413—415
Φ, Μ[ανουηλίδου], Θεολόγος Ἐξηντιάρης ΙΙΙ′ 344—345
—Πολύκλειτος Θ. Βεζιρτζῆς ΙΗ′ 347—348
Στ. Νικολαΐδου, Ἀχιλλεὺς Κ. Παπαδάτος ΙΖ′ 461—465
Γρ. Ξενοπούλου, Ἀρ. Κουρτίδης Β′ 500—503
† *Κ. Παλαμᾶ*, Γεώργιος Βιζυηνὸς Γ′π 196—201
Περ. Παπαχριστοδούλου, Γεώργιος Βιζυηνὸς Α′ 238—240
—Ἰωσὴφ Ραφτόπουλος Α′ 494—496
Πολ. Παπαχριστοδούλου, Γεώργιος Ζαρίφης Γ′ 362—367
† *Θρασ. Πηλείδον*, Ὁ Μητροπολίτης Μαρωνείας Μελισσηνὸς Χριστοδούλου Ε′ 351—354
Ἀχ. Σαμοθράκη, Νικόλαος Φαρδὴς (Ὁ Σαμόθραξ) ΙΣΤ′ 414—417
Μιλτιάδου Σαραντῆ, Σαράντης Ἀρχιγένης Α′ 483—492
—Ἀνδρέας Λαμπαδαρίδης Γ′ 389—391
Μ.Α.Σ., Β. Α. Μυστακίδης Δ′ 355—346
—Τραχείας Ἀλέξανδρος Ζῶτος Ε′ 364—365
—Κ. Παπαϊωαννίδης Ε′ 365—366
—Σηλυβρίας Εὐγένιος Ζ′ 354
—Θανάσης Κατραμπάνης Ζ′ 355—356, Γ′ 395
—Εὐάγγελος Σαβράμης Η′ 309
—Στέφανος Ναρλῆς Θ′ 362—363
Ζήση Χατζηβασιλείου, Ἀργύριος Κιτάνος Ϛ′ 423—425
Εὐεργέται τοῦ Θρᾳκικοῦ Ἑλληνισμοῦ Γ′ 361—407

Εὐεργέται Ραιδεστοῦ (Κωνστ. Θεοδωρίδης, Γεώργ. Θεοδωρίδης, Στ. Γεωργιάδης, Πασχ. Γεωργιάδης. Δημ. Κωνσταντινίδης) Γ′ 372—374
Ἐπιβατῶν (Ἀλέξανδρος Καλλίμαχος, Ἄγγελῆς Βαλλῆς Καμινάρης, Βασ. Ἐλευθερόπουλος κλπ.) Γ′ 374—376
Σηλυβρίας (Σταῦρος Σταυρίδης(Γ′ 376
Στράντζας (Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ἀγαθόβουλος) Γ′ 376—377
Δ′ 364—365
Μετρῶν (Φώτιος Ἀναστασιάδης) Γ′ 377
Αἴνου Γ′ 383—387
Ἀδριανουπόλεως (Χρῆστος Παπαδόπουλος) Γ′ 388
Ξάνθης Γ′ 391—392
Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Δημ. Δοδόπουλος) Γ′ 392—393
Ἀδελφοὶ Ξενοκράται Γ′ 393—396
Κίρκος καὶ Φωτεινὴ Ξενοκράτους Γ′ 396
Ἀντώνιος Πάγκαλος Γ′ 396—397
Χρυσοβέργης Γεωργίου Γ′ 397—398
Βάρνης (Παρασκευᾶς Νικολάου, Βασίλειος Σουλήνης, Μητροπολίτης Ἰωσήφ, Μητροπολίτης Πορφύριος) Γ′ 404—407
Χρῆστος Ἰωάννου Φωτιάδης Δ′ 360—361
Θεοφανὼ Σιδερίδου Ϛ′ 425
† Πρώην Μετρῶν Ἰωακεὶμ Ζ′ 354
† Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβάσιος Ζ′ 355
† Λαρίσσης Ἀρσένιος Ζ′ 355
† Πρώην Μετρῶν Γρηγόριος Θ′ 362
Νικ. Καλτσᾶς Ι′ 364—365
† Διοκαισαρείας Ἀρίσταρχος Ι′ 365—366
Χρῆστος Κασίμης Ι′ 368—370
Ἀθηνόδωρος Δημητρίου Ι′ 370—372
† Μαρωνείας Ἄνθιμος Ι′ 372
Ἀριστοτ. Κουρτίδου, Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι Β, 494—500
Δημοσθένης Ροῦσσος ΙΑ′ 419—424, ΙΒ′ 406—411
Πρώην Ξάνθης Πολύκαρπος Ψωμιάδης ΙΒ′ 378
Ἄργης Κόρακας ΙΓ′ 411—412
Καλλισθένης Γ. Χουρμουζιάδης ΙΓ′ 412—413
Πρώην Σωζοαγαθουπόλεως Κωνσταντῖνος ΙΓ′ 413
Ἀλέξανδρος Κ. Δήμησσας ΙΕ′ 410
Δημήτριος Στεφάνου ΙΕ′ 410—411
Σάββας Λακίδης ΙΕ′ 411
Μαρωνείας καὶ Θάσου Σπυρίδων ΙΣΤ′ 413

Θεόδωρος Μακρίδης ΙΣΤ' 413—414
Τρύφων Εὐαγγελίδης ΙΣΤ' 414
'Αθανάσιος Φ. Μανουηλίδης ΙΖ' 458—461
Πρώην Λαγκαδᾶ Γερμανὸς 'Αναστασιάδης ΙΖ' 461
'Αντώνιος Σταμούλης ΙΖ' 465—466
Κοσμᾶς Μυρτίλος 'Αποστολίδης ΙΖ' 466
'Απόστολος Δοξιάδης ΙΗ' 442—344
'Ιωάννης Μανδαλίδης ΙΗ' 345—446
Γεώργιος Κ. Κωνσταντινίδης ΙΗ' 348—349
'Απόστολος 'Αποστολίδης ΙΗ' 349
Ρητορίδης Χατζόπουλος ΙΗ' 349
Βασίλειος 'Αγγελῆ ΙΗ' 349
Νικ. Παρίτσης ΙΗ' 349
Δημ. Μαργαριτὼφ ΙΗ' 349
Βασίλειος Χατζηλίας Κ' 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος Κ' 190
Κωνσταντῖνος Χ. Οἰκονόμου Κ' 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης Κ' 217—218
Χρῆστος Τρεανταφυλλίδης Κ' 218

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Νικόλαος Χατζόπουλος, ἀνθυπολοχαγὸς ΙΣΤ' 419
Κ. Γ. Κουρτίδου, Σπῦρος Συμ. Κουβατζῆς ΙΣΤ' 419—420
Σπυρίδων Πεντεδέκα ΙΣΤ' 420
Ζαχαρ. 'Αθανασιάδης ΙΣΤ' 420
Μιχαὴλ Β. Γεωργίου ΙΣΤ' 421
Μιχαὴλ Φάκας ΙΣΤ' 421
Κωνσταντῖνος Σπ. Χουρμουζιάδης ΙΣΤ' 421

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εἰκόνας εἶχον ὁ Α' 28, ὁ Β' 17, ὁ Γ' 14, τὸ Γ'π 16, ὁ Δ' 31, ὁ Ε' 14, ὁ ϛ' 8, ὁ Ζ' 25, ὁ Η' 21, ὁ Θ' 26, ὁ Ι' 56, ὁ ΙΑ' 11 ὧν 9 ὁλοσελίδους, ὁ ΙΒ' 53, ὁ ΙΓ' 67, ὁ ΙΔ' 15, ὁ ΙΕ' 49, ὁ Ιϛ' 20, ὁ ΙΖ' 38, καὶ ὁ Κ' 4.

'Εξ αὐτῶν σημειοῦνται μόνον ὅσαι εἶναι ἄσχετοι μὲ τὰς δημοσιευθείσας μελέτας.

'Ερείπια ὑδραγωγείου παρὰ τὸ 'Ερμενίκοϊ Μετρῶν Α' 317

Σαρκοφάγος εὑρεθεῖσα ἐν Σηλυβρίᾳ	Α′ 325
Τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει Σιναϊτικὸν μετόχιον	Α′ 349, Β′ 72
Αἱ Σόφια τζαμισὶ Ἀδριανουπόλεως	Α′ 392, Β′ 74
Ἀπὸ τὰ Θρακιώτικα βοηθήματα τοῦ ἀργαλειοῦ	Α′ 482
Ὁ ἀργαλειὸς	Α′ 496
Ὁ Πύργος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει	Β′ 33
Ἀνασκαφὴ τύμβου ἀν Σηλυβρίᾳ	Β′ 82
Ὁ Μητροπολίτης Ἀγχιάλου Εὐγένιος Καραβίας ἐμψυχώνει τοὺς ἱεράρχας πρὸ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ των	Γ′π τέλος
Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κίτρους Νικ. Λούσης	»
Σφραγὶς Κοινότητος Αἴνου	»
Ὁ μικρὸς Βιζβίζης	»
Ζεῦγος ἐπιμανικίων Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Μίτρα ἰδίου	»
Χαιρετισμὸς τῆς Δόμνας Βιζβίζη	»
Δίπλωμα Φιλ. Ἑταιρείας Ἀντ. Βιζβίζη	»
Σφραγὶς οἰκιστῶν Θρακῶν κλπ.	»
Ἐπιτραχήλιον Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως	»
Διαβατήριον προσωρινῆς διοικήσεως Σουφλίου	»
Χωρικοὶ Χιδίρκιοϊ Κεσσάνης	»
Ἐνδυμασίαι Σουφλίου	»
Ἐνδυμασία Ὀρτάκιοϊ	»
Ἀριστείδης Βάμπας	»
Β. Α. Μυστακίδης	»
Ἡ Τσανδὼ	ΙΒ′ 331
Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος	ΙΓ′ 244
Ὑπογραφὴ τοῦ ἰδίου	ΙΓ′ 250
» Γάνου καὶ Χώρας Μελετίου	ΙΓ′ 253
Αἱ Ἐπιβάται κατὰ τὸ 1913	ΙΓ′ 265
Σηλυβρίας Κύριλλος	ΙΔ′ 255
» Πανάρετος	ΙΔ′ 225
» Γερμανὸς	ΙΔ′ 256
» Εὐγένιος	ΙΔ′ 256
Πανομοιότυπα ὑπογραφῶν μητροπολιτῶν Σηλυβρίας	ΙΔ′ 258—259
Ἑλληνικὸν γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως	ΙΕ′ 396
Ζάππειον Παρθεναγωγεῖον	ΙΕ′ 396
Ἡ κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1912 καταρρεύσασα μεσημβρ.νὴ πλευρὰ τοῦ φρουρίου τῆς Αἴνου	ΙΕ′ 397
Φρούριον καὶ ἀκρόπολις τῆς Αἴνου	ΙΕ′ 397

Ἡ Γάνος πρὸ τοῦ 1912	ΙΣΤ' 385
Χάρτης τῆς Θράκης τοῦ 1573	ΙΣΤ' 386
Παλαιοντολογικὰ εὑρήματα Κομοτινῆς	ΙΣΤ' 398, 402
Παραλία Μυριοφύτου	ΙΣΤ' 406
Κατασκηνώσεις εἰς Γάνον	ΙΣΤ' 406
Μέγαρον στρατιᾶς ἐν Ἀδριανουπόλει	ΙΣΤ' 410
Ἡ Χώρα τῶν Γανοχώρων	ΙΣΤ' 410
Ἡράκλεια	ΙΣΤ' 412
Τὸ χωρίον Ἀκ ἀλὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως	ΙΣΤ' 417
Διδυμότειχον	ΙΣΤ' 421
Ὑπογραφὴ τοῦ Σηλυβρίας Μακαρίου	ΙΖ' 228
Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Φέρραις	ΙΖ' 239
Ἡ πεδιὰς τῆς Φιλιππουπόλεως τῷ 1536	ΙΖ' 240
Ἡ γέφυρα Γιαληνίζ γκιὸζ Ἀδριανουπόλεως	ΙΖ' 457
Λεωφόρος Σταθμοῦ Ἀδριανουπόλεως	ΙΖ' 457

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ Κ' τόμου Σελ. 5— 7

Θρακικοῦ Κέντρου Διοικητικὸν Συμβούλιον, Εὐεργέται, Δωρηταὶ » 8

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ἑλπινίκη Σταμούλη Σαραντῆ, Ἀπὸ τὰ φυτὰ τῆς Θράκης » 9— 72

† ***Σάββα Καλογιαννίδου,*** Τραγούδια Σαμμακοβίου » 73—76

Ζ. Διάφορα ἀπὸ τὸ Σαμμακόβι. (Τὰ ἐγκαίνια Ἐκκλησίας, Λιτανεῖαι, Σκύλαρος καὶ Κούταβος, Γραμμάτιο καὶ ἐπιστολὴ τοῦ 1840 καὶ 1864) » 76—80

Εὐστρατίου Ζήση, Παραμύθια Αὐδημίου » 81—86

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

Ἀχιλλέως Θ. Σαμοθράκη, Ἡ φυλακὴ τοῦ Καρόλου XII Βασιλέως τῆς Σουηδίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ 20 Γάλλοι Ἀξιωματικοὶ ἐγκάθειρκτοι ἐν αὐτῇ » 87— 92

—Ἡ θρακικὴ κατάληξις Παρα » 93— 96

—Περὶ Βεσσῶν ἢ Βησσῶν Ἀρχαίου Θρακικοῦ λαοῦ » 97—101

† ***Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου,*** Συλλογὴ ἀρχαίων ἐπιγραφῶν ἀνευρεθεισῶν ἐν Σερδικῇ, νῦν Σοφία καὶ περὶ αὐτὴν » 102—123

Ἰωάννου Κ. Σφάγγου, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων εἰς περιοχὰς τῶν νομῶν Δράμας καὶ Καβάλλας ὡς καὶ εἰς περιοχάς τινας τῆς Θράκης » 125—135

Μιλτιάδου Σαραντῆ, Τὸ Δέλτα τοῦ Βυζαντίου (Συνέχεια) » 137—182

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Νικ Βασιλειάδου, Μανουὴλ Γεδεὼν » 183—189
Βασίλειος Χατζηλίας » 190
Κωνσταντῖνος Φίλανδρος » 190
Κωνσταντῖνος Χριστοφῆ Οἰκονόμου » 215—217
Βιργίλιος Σωτηριάδης » 217—218
Χρῆστος Τριανταφυλλίδης » 218

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ—ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ—ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

† ***Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου***, Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Φιλιππουπόλεως Παϊσίου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς Πετριτσονιτίσσης » 124, 136
—Παραλειπόμενα Ἀνθολογίας Θρακῶν ποιητῶν » 191—198
Συλλογαὶ Λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἀνακοινώσεις » 198—204
Περινθίου ἐπιτάφιος ἐπιγραφὴ » 204—207
Ἐπιγραφὴ Περιστάσεως » 207—208
Συμβολὴ Θρακῶν εἰς τὴν ἐπανάστασιν » 208—209
Λόγιοι Θρᾷκες » 209—210
Ἁγιάσματα τῆς Θράκης. Διορθώσεις » 210
Παροράματα » 211
Ὁ ἔρανος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου » 212—214
Περιεχόμενα τῶν εἴκοσι τόμων τῶν «Θρακικῶν» καὶ τοῦ παραρτήματος τοῦ Γ' τόμου » 219—244

ΕΙΚΟΝΕΣ

Χάρτης τῶν νομῶν Δράμας, Καβάλλας καὶ Θράκης » 133
Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου μετὰ τῶν συμμαθητῶν του Ἑλ. Βενιζέλου κλπ. » 215
Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου » 216
Βιργίλιος Σωτηριάδης » 217